

**T.C.
MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

**İKTİDAR ALANLARININ KESİŞİMİNDE VE İLİŞKİSELLİĞİNDE
ANNELİK ALGI VE PRATİKLERİ: BLOGGER ANNE(LİK)LER**

DOKTORA TEZİ

SİBEL EZGİN AĞILLI

DANIŞMAN

PROF. DR. MUAMMER TUNA

ARALIK-2017

MUĞLA

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI ADI

İKTİDAR ALANLARININ KESİŞİMİNDE VE İLİŞKİSELLİĞİNDE ANNELİK
ALGI VE PRATİKLERİ: BLOGGER ANNE(LİK)LER

SİBEL EZGİN AĞILLI

Sosyal Bilimler Enstitüsünce

“Doktora”

Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 20.12.2017

Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 15.12.2017

Tez Danışmanı : Prof.Dr. Muammer TUNA

Jüri Üyesi : Prof.Dr. Ümit TATLİCAN

Jüri Üyesi : Doç.Dr. Hasan ŞEN

Jüri Üyesi : Yrd.Doç. Dr. Gülhan DEMİRİZ

Jüri Üyesi : Yrd.Doç.Dr. Ünal BOZYER

Enstitü Müdürü : Prof.Dr. Mehmet MARANGOZ

ARALIK, 2017

MUĞLA

TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 15/11/2017 tarih ve 8.12.11 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 38. maddesine göre, Sosyoloji Anabilim Dalı Doktora öğrencisi Sibel Ezgin Ağıllı'nın İktidar Alanlarının Keşfinde ve İktidardaki Annelik Algısı ve Pratikleri: Başarı Annelikleri adlı tezini incelemiş ve aday 15/12/2017 tarihinde saat 14.00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 90 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin **kabul** edildiğine oynu ile karar verildi.

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Muammer TUNA

Prof. Dr. Ümit TATLİCAN

Doç. Dr. Hasan ŞEN

Yrd. Doç. Dr. Gülhan DEMİRİZ

Yrd. Doç. Dr. Ünal BOZYER

YEMİN

Doktora tezi olarak sunduğum “İktidar Alanlarının Kesiřiminde ve İlişkiselliğinde Annelik Algı ve Pratikleri: Blogger Anne(lik)ler” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı dűőecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gűősterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

15/12/2017

Sibel EZGİN AĞILI

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

MERKEZİMİZCE DOLDURULACAKTIR.

Soyadı :EZGİN AĞILLI

Adı : Sibel

Kayıt No:

TEZİN ADI

**Türkçe : İktidar Alanlarının Kesişiminde ve İlişkiselliğinde Annelik Algı ve Pratikleri:
Blogger Anne(lik)ler**

**Y. Dil : Motherhood Perception and Practices at the Intersection and Relationality of Power
Domains: Blogger Mother(s)**

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans

Doktora

Sanatta Yeterlilik

O

X

O

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite :Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Fakülte :Edebiyat Fakültesi

Enstitü :Sosyal Bilimler Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar:

Tarih :

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayınlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı :Muammer TUNA

Ünvanı :Prof. Dr.

TEZİN YAZILDIĞI DİL : TÜRKÇE	TEZİN SAYFA SAYISI:
TEZİN KONUSU (KONULARI) :	
1. Annelik 2.Özne 3.Hegemonik Annelik	
TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER:	
1. Annelik 2. Blogger Anne(lik) 3. Sosyal Medya 4. İktidar 5. Özne 6.Güçlenme Taktikleri Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.	
İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER: Konunuzla ilgili yabancı indeks, abstract ve thesaurus'u kullanınız.	
1. Motherhood, , 2. Blogger Mother(s) 3. Social Media 4. Power 5. Subject 6. Strengthening Tactics	
1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum	☒
2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir	☐
3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezin tamamının fotokopisi alınabilir	☐
Yazarın İmzası : 	Tarih : 15/12/2017

ÖZET

İktidar Alanlarının Kesişiminde ve İlişkiselliğinde Annelik Algı ve Pratikleri:

Blogger Anne(lik)ler

Sibel EZGİN AĞILLI

Doktora Tezi

Danışman: Prof. Dr. Muammer TUNA

Aralık, 2017

Annelik, bireysel olanla toplumsal olanın kesişme noktasında yer alarak bireysel deneyimleri ve toplumsal unsurları içerir. Annelik bir yandan anne olan kadının çocuklarıyla arasındaki bireysel ilişkisine işaret ederek bir öznel deneyim seçkisini gösterir diğer yandan, ataerkil iktidar alanları tarafından kadınların kontrol altına alındığı, denetlendiği bir annelik formu olan kurumsal anneliğe atıfta bulunur. Kurum olarak annelik, egemen annelik söylemlerinin ortaya koyduğu ideal kurallar ve standartları içermektedir.

Bu çalışmada da iktidar alanlarının kesişiminde ve neoliberal modernite ekseninde anneliğin nasıl konumlandırıldığını anlamak, artık kendisinin de günümüzde en önemli iktidar, disiplin ve tahakküm alanı olan yeni medya üzerinden nasıl üretip yeniden üretildiğini sorgulamak ve tartışmak hedeflenmiştir. Bu nedenle çalışmanın amacını da ataerkilliğin ve ataerkil ideolojinin kadınların söylemlerinde ve annelik algısı, pratikleri ve deneyimlerinde üretimi ve yeniden üretimini bununla birlikte anneliğin kendisinin de bir iktidar alanı olarak diğer anneler üzerindeki yansımalarını incelemektir. Aynı zamanda anneliğe dair hâkim söylemlere yönelik taktik, strateji ve direniş imkânlarını sorgulamak ve tartışmak çalışmanın bir diğer amacını oluşturmaktadır. Söz konusu incelemeler, gözetleme pratikleri, karşı tutum, direnç odakları, güçlenme taktikleri, öznellik, iktidar, bilgi üzerinden blogger annelerin bloglarındaki paylaşımlarının söylem analizi ile gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Annelik, Blogger Anne(lik), Sosyal Medya, İktidar, Özne, Güçlenme Taktikleri

ABSTRACT

Motherhood Perception and Practices at the Intersection and Relationality of Power Domains: Blogger Mother(s)

Sibel EZGİN AĞILLI

Doctoral Thesis

Advisor: Prof.Dr. Muammer TUNA

November, 2017

By being at the intersection of what is personal and what is social, motherhood contains personal experiences and social elements. Motherhood, on the one hand, refers to the choice of a subjective experience, pointing to the personal relationship of the mother with her children, and on the other hand, to the institutional motherhood, in which women are supervised and controlled by patriarchal power domains. As an institution, motherhood includes the ideal rules and standards laid down by the dominant motherhood discourses.

In this study, it was aimed to question and discuss how motherhood is located at the intersection of power domains and at the axis of neoliberal modernity and how it is produced and reproduced over the new media, which is itself an important domain of power, discipline and dominance. Therefore, the purpose of the current study is to investigate the production and reproduction of patriarchy and patriarchal ideology in the discourses of women and in their perceptions, practices and experiences of motherhood as well as the reflections of motherhood as a power domain itself on other mothers. At the same time, another purpose of the current study is to question and discuss tactics, strategies and resistance opportunities related to the dominant discourses of motherhood. These investigations and discussions were conducted through the discourse analysis of the sharings of the blogger mothers in their blogs on the basis of observation practices, opposite attitudes, centers of resistance, strengthening tactics, subjectivity, power and knowledge.

Key Words: Motherhood, Blogger Mother(s), Social Media, Power, Subject, Strengthening Tactics

ÖNSÖZ

İnsan yaşamının önemli bir bölümü kendine dönük, kendine dair ve kendiyle ilgilidir. Bu durum tez yazarken doruk noktasına ulaşır. Kendi yaşantımda büründüğüm annelik rolü esnasında çocuğumla yaşadığım ilişkinin boyutlarının ikimizi aşması sonucu bir farkındalığa eriştiğim noktada annelik üzerine çalışmaya karar verdim. Tek başına büyütmekle yükümlü olduğum zamanlarda üzerime yığılan bilgi ve söylemler üzerine yaşadığım yorgunluklar, kadınlık, akademik kariyer ve annelik arasında sıkışıp kalmama ve çıkmaza sürüklenmeme neden olmuştu. Söz konusu çıkmazlar bu tezin doğmasına sebep olmuştur. Bunları yaşayan tek kadın değildim kuşkusuz. Benim kendi üzerimde hissettiğim ideal annelik baskısı, bana bu durumu başka annelerin de yaşadığını, yaşatmakta olduğunu ve yaşayacağını düşündürdü. Farklı hayatlar, deneyimler yaşasak da farklı ilişkiler kursak da pek çok anne aday ve anneyle ortak noktalarımız söz konusuydu. Başka anne adaylarının ve annelerin anlatıları çalışmama şekil verdi. Bu nedenle yüz yüze iletişim kuramasam da tezime katkısı olan ve tezi şekillendirmeme yaşantıları ile şekil veren tüm kadınlara teşekkür ederim.

Doktora gibi zorlu bir dönem boyunca çalışmama destek olan ve bana kazandırdıkları için danışmanın Prof. Dr. Muammer Tuna'ya çok teşekkür ederim. Zorlandığım zamanlarda desteklerini esirgemediği için ve tezin bitmesinde büyük katkısı olduğundan dolayı kendisine minnettarım. Teze son şeklini vermeme fikirleriyle yardımcı olan ve önemli katkılar sağlayan Prof. Dr. Ümit Tatlıcan'a ve Doç. Dr. Hasan Şen'e çok teşekkür ederim.

Tez izleme komitelerinde verdiği fikirlerle tezime katkılar sunan Yrd. Doç Dr. Ünal Bozyer'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Tanışıklığımız lisans dönemine dayanan, hem lisans dönemimde hem yüksek lisans dönemimde bana verdiği düşünceler ile ufuk açan ve doktora dönemimde beni yalnız bırakmayarak vaktinin bir bölümünü de bana ayıran, benimle akademik birikimini paylaşan Yrd. Doç. Dr. Gülhan Demiriz'e sonsuz teşekkürler.

Emek harcayarak beni büyüten ve beni büyütmekle kalmayıp arada zorlandığım dönemlerimde çocuk bakımında bana destek olan ve böylece tezimin gelişmesinde

de yardımcı olmuş olan annem Sezdiye Ezgin'e ve çocuk bakımında aynı desteği bana sağlayan kayın validem Nefise Ağıllı'ya çok teşekkür ederim. Bu iki kadının üzerimdeki emekleri büyüktür.

Üniversitenin bana kazandırdığı en kıymetlilerim, yorulduğumda kolumdan tutup kaldıranlarım Arş. Gör. Ebru Açık Turguter'e ve Arş. Gör. Mirace Karaca Enver'e, tezimin her aşamasını okuyup, eleştirdikleri, yanlışlarımı görerek tezi düzeltmeme katkı sağladıkları ve güzel sözleriyle motive ettikleri için onlara sınırsız teşekkür.

En büyük teőekkürüm ise Kızım Leyla Aden Ağıllı'ya bu tezin konusunu belirlememde rol oynadığı için ve evde motivasyonum olduğu için. Bitirme motivasyonunu verdiği için de, tezin son aylarında hayatımıza giren küçük kızım Başak Laden Ağıllı'ya teőekkürlerimle. Beklentisiz destek ve sabırlarından dolayı da eşim Serkan Ağıllı'ya minnettarlığımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER	iii
FOTOĞRAFLAR VE RESİMLER DİZİNİ.....	viii
GİRİŞ	1

I.BÖLÜM

ANNELİK ÜZERİNDEN KADIN ÖZNELİĞİ

1.1. Modernite Öncesi Dönemde Özne, Öznellik, Kadın ve Annelik	10
1.1. 1. Düalitelerin Yaratılması: Akıl/Zihin- Doğa/Beden	10
1.1.2. Modern Toplum ve Kadının Özgürleşme Mücadelesi.....	20
1.1.3. Kadının Özneleşme/Özgürleşme Mücadelesi	23
1.2. Modernitenin Öznesi, Kadın, Annelik, İktidar	25

II.BÖLÜM

İKTİDAR, KADIN, KADINLIK, ANNELİK

2.1. Politik İktidarın Anneliği İnşası	36
2.1.1. Bir Ulus Devlet Projesi Olarak Annelik	36
2.1.1.1. Siyasi Söylemlerin Odağında Annelik	36
2.1.1.2. Ekonomik Söylemlerin Odağında Annelik	45
2.1.1.3.Kadın Cinselliğinin Denetimi	48
2.1.2. Yeni Siyasal - Ekonomik Yapılanma ve Annelik: Yeni Muhafazakârlığın ve Neoliberalizmin Yarattığı Yeni Annelik.....	50
2.1.3.Türkiye’de Siyasallaşan Annelik	54
2.1.3.1. Osmanlı Dönemi’nde Biyolojik Yeniden Üretici Olarak Annelik: Kısırlık Söylemi ve Kürtaj Söylemi Ve Politikaları	55
2.1.3.2. Cumhuriyet Dönemi: Özel Alan-Kamusal Alan Ekseninde Ataerkil Pazarlık.....	63
2.1.3.3.Çelişkili Olanın Biraradılığı: Türkiye’de Neomuhafazakar ve Neoliberal Siyaset Ekseninde Annelik.....	73
2.2. Bir İktidar Alanı Olarak Uzmanlık Bilgisi	93
2.2.1. Hamilelik, Doğum Süreçlerinin ve Çocuk Bakımının Tıbbileştirilmesinin Genel Profili.....	93
2.2.1.1. Doğum Öncesi Dönem: Hamileliğin Tıbbileştirilmesi	96
2.2.1.2. Doğumun Tıbbileştirilmesi	101
2.2.1.3. Çocuk Bakımının Tıbbileştirilmesi	109
2.3. Bir İktidar Aracı ve Yeni Bir İktidar Alanı Olarak Medya	118
2.3.1. Tarihsel Süreçte Medyanın Gelişimi	118

2.3.2. Kamusal Alan Olarak Yeni Medya.....	123
2.3.3. Medya, İktidar ve Annelik.....	127

III. BÖLÜM:

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.1. Araştırmanın Problemi ve Amacı.....	138
3.2. Araştırmanın Yöntemi.....	140
3.2.1. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	143
3.2.1.1. Araştırmanın Evreni.....	143
3.2.1.2. Araştırmanın Örneklemi.....	147
3.2.3. Verilerin Toplanması ve Analizi.....	150

IV. BÖLÜM

BLOG ANALİZİ VE BULGULAR: ANNELİK PRATİKLERİ, DENEYİMLERİ

4.1. Egemen Annelik Söyleminin Blogger Yansımaları.....	155
4.1.1. Anneliğin Toplumsal İnşası ve Blogger Söylem.....	156
4.1.1.1. Kavramların İç İçeliği: “Kadın Demek Anne Demektir”, “Kadın Öncelikle Annedir”.....	156
4.1.1.2. Anneliğin ve Ev Kadınlığının Yeniden Üretimi: Ağaç Yaşken Eğilir.....	161
4.1.1.3. Bitmeyen Ev İşleri.....	168
4.1.1.4. Çocuk Bakımı Annenin Görevidir: Başroldeki Anneler Figüran Babalar.....	171
4.1.2. Siyasal Söylemin Dinsel Kodlamalarının Annelik ve Blogger Tartışmalarına Yansıması.....	176
4.1.2.1. Doğuramayan Kadın Eksiktir, Yarımdır.....	177
4.1.3. Egemen Toplumsal Söylemin Annelik ve Annelik Pratiklerine Yansımaları.....	178
4.1.3.1. Ücretli İşte Çalışmayan Anneler/ Meslek Olarak Annelik.....	179
4.1.3.2. Ücretli İşte Çalışan Süper Anneler/Meşgul Anneler.....	187
4.2. “Kutsal Anne”den “Yeryüzüne İnen” Anneye.....	192
4.2.1. Direnişler.....	193
4.2.2. Alternatif Annelikler.....	195
4.2.2.1. Anneliğin Zamansal Sınırları.....	195
4.2.2.2. Çocuk Sadece Anneye Ait Değildir, Çocuk Hem Anneye Hem Babaya Aittir.....	197
4.2.2.3. Kadınlığın En Zor Görevi Annelik.....	198

4.2.2.4. Yardım Değil İş Bölümü: “Yuvayı Biraz da Erkek Kuş Yapsın”..	200
4.3.Uzman Bilgileri Doğrultusunda Anneliğin Yeniden İnşası	204
4.3.1. Hamilelik Süresince Kadın Bedeni Üzerindeki Uzman Denetimi.....	205
4.3.1.1. Uzman Seçimi: Uzmanın Kim Olacağına Karar Vermek	205
4.3.1.2. Hamilelik: Levhaları Takip Etmek.....	214
4.3.1.3. Doğumu Beklerken Faydanılan Farklı Bilgi Kaynakları	217
4.3.2. Farklı İktidar Mekanizmalarının Kesişiminde Doğum Eylemi	219
4.3.2.1. Doğumun Şekli: Sezaryen/Doğal	220
4.3.3. Kadınların İçgüdülerini Ortaya Çıkaran (!) Bilimsel Bilgiler	227
4.3.4. Pozitif Doğum ve Natüralizm	229
4.3.5. İktidarların Gölgesinde Gerçekleşen Doğum Eylemi	237
4.3.6. Çocuk Bakımında Uzman Bilgileri Hâkimiyeti.....	240
4.3.6.1. Çocuk Bakım ve Yetiştirmede Doktor Bilgisi: Doktor Ne Derse O Olur!	241
4.3.6.2. Annelik Kılavuzu Olarak Öğüt Kitapları	244
4.3.7. Uzman/Bilimsel Annelik	249
4.3.7.1. Mücadeleci Başarılı Anneler.....	249
4.3.8. Uzman Bilgisinin ve Geleneksel Bilginin Karşılaşması.....	255
4.3.8.1. Annelik Deneyimlerinde Kuşaklararası Farklılık: ‘Eskiler’ ve ‘Şimdikiler’	259
4.4. Egemen Annelik İnşasında Bir İktidar Alanı ve Aracı Olarak Medya.....	263
4.4.1. Medyanın Denetim Gücü: Medyanın Annelik Üzerindeki Egemenliği ..	264
4.4.2. Bilgiye Ulaşma Kaynağı Olarak Medya: Annelerin Medya Aracılığıyla Bilgiye Referans Olma Biçimleri	269
4.5.İnteraktif Gözetleme, Denetleme ve Annelik Pratikleri	280
4.5.1. Hegemonik Annelik.....	282
4.5.1.1. Hegemonik Anneliğin Dil Tavrı	282
4.5.1.2.Hegemonik Anne Tavsiyeleri	284
4.5.2. Hegemonik Anneliğe Karşılık Disipline Edilen Anneler	286
4.5.2.1. Gözetleyen Gözlerin Nesneleşmesi.....	291
4.6. Bir İktidar Alanı Olarak Annelik: Anneler Arasındaki İktidar Çatışmaları ..	295
4.6.1. Bilgi Üstünlüğü Taktikleri: Kim Daha Çok Biliyor!	296
4.6.2.Tersine Söylem Stratejisi: İyi ki Uzman Blogger Anneler Var!.....	301
4.6.3. Annelerin Çocuklarının Potansiyellerini Yarıştırmaları: Benim Çocuğum Seninkinden Daha Akıllı!	304

4.6.4. Farklı Dijital Taktikler	305
4.6.5. Dijital Mecralarda Annelik Dedikoduları	307
4.7. Gözetlenen Annelerin Disipline Edilmesi	310
SONUÇ ve DEĞERLENDİRME.....	314
KAYNAKÇA	329
EKLER.....	350

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1: Örnekleme Dâhil Edilen Blogger Annelerin Demografik özellikleri.... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**8

Tablo 2: Araştırmanın Sorgulama Alanları.....**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**2

FOTOĞRAFLAR VE RESİMLER DİZİNİ

Resim 2. 1: Erkekleri Askere Alım Posterleri	133
Fotoğraf 4.1: Kız Çocuklarının Tezgah Üstünde ‘Hamaratlık’ Gösterisi I.....	163
Fotoğraf 4.2: Kız Çocuklarının Tezgah Üstünde ‘Hamaratlık’ Gösterisi II	165
Fotoğraf 4.3: Erkek Çocuğunun Mutfak Etkinliği	167
Fotoğraf 4.4: Cinsiyete Göre Sınıflandırılmış Oyuncak Fotoğrafları	167
Fotoğraf 4.5: Kızlar Bebeklerle Annelik Rolünü Pekiştirir	168
Fotoğraf 4.6: Ev İşlerine Dair Söylemler	169
Fotoğraf 4.7: Erkeklerin Ev İşlerindeki Rolü.....	173
Fotoğraf 4.8: “Fedakar” Annelik.....	186
Fotoğraf 4.9: Anne Karnında Görüntülenen Cenin.....	211
Fotoğraf 4.10: Doğum Kursları.....	228
Fotoğraf 4.11: Erkeğin Doğum Anındaki Rolü	234
Fotoğraf 4.12: Bir Doğum Eylemini Anlatan Fotoğraflar	235
Fotoğraf 4.12: Enderunlu Fazıl’ın Hubanname-Zenanname Eseri	236
Fotoğraf 4.13: Bağırmayan Anne Baba Olmak	246
Fotoğraf 4.14: Geleneksel Annelik Pratikleri	256
Fotoğraf 4.15: Dinsel Kodlamalarda Annelik Pratikleri	257
Fotoğraf 4.16: Kuşaklar Arası Annelik Pratiklerindeki Farklılıklar	260
Fotoğraf 4.17: Annelik Pratiklerinde Anne Kız Çatışması	261
Fotoğraf 4.18: Annelik Pratiklerinde Google’ın Rolü	265
Fotoğraf 4.19: Seminerden Bir Kare.....	272
Fotoğraf 4.20: Röportajdan Kareler	273
Fotoğraf 4.21: Anne Bloglarında Uzman Köşeleri	273
Fotoğraf 4.22: Bir Aktarım Aracı Olarak Egemen Medya I.....	274
Fotoğraf 4.23: Bir Aktarım Aracı Olarak Egemen Medya II.....	274
Fotoğraf 4.24: Annelik Toplantıları	275
Fotoğraf 4.25: Annelik Kulüpleri.....	276
Fotoğraf 4.26: Gözetleyenleri Gözetlemek.....	277
Fotoğraf 4.27: Uzman Söyleşileri	278
Fotoğraf 4.28: Uzman Annelerle Sosyal Mecralarda Buluşma	279
Fotoğraf 4.29: Bebeğin Uyku Pozisyonu	306
Fotoğraf 4.30: Annelik Yargılamalarına Karşı Önlemler I.....	311
Fotoğraf 4.31: Annelik Yargılamalarına Karşı Önlemler II.....	312

GİRİŞ

Ataerkil toplumlarda kadınlık, beden/duygu ile erkeklik ise akıl/zihin şeklinde düalist bir biçimde kategorize edilmiştir. Bu düalist bakış açısı eril zihniyetin kadını, kendinden, ontolojik olarak farklı bir varlık olarak kurmasını ve ötekileştirmesini sağlamıştır. Böylece toplumda ‘akıl yetisine sahip’ erkek, özne; ‘duygusal’ kadın ise nesne olarak konumlandırılmaktadır. Nitekim iktidarın varlığı ancak ötekini yaratmakla mümkün olabilmektedir. Eril hegemonya, iktidarını meşru zeminde konumlandırması ve ilerletmesi için kadını kendisine bir öteki olarak yaratmaktadır. Bu anlamda kadınların ontolojisi, erkeklerin dünyası içinde erkeklerin izin verdiği kadardır.

Bu kategorileşme, cinsiyetler arasında düşmanca bir ikilik yaratmaktadır. Badinter’e göre (1992: 122), ataerkil toplumların gelişmesine tanık olan son üç binyıl, cinsler arası karşıtlığı temel alarak, sık sık cinslerden birinin diğerini “düşmanca” dışlaması mantığına dönüşerek, aralarındaki herhangi benzerlik ya da ortaklık yok sayılmıştır.

Günümüzde kadınların özneliğini anlamlandırabilmek için kadın ve erkek arasındaki bu derin yarıkları kristalize etmek ve bunun için tarihi bir izleği takip etmek gerekir. Kadınlık ve erkeklik için kurgulanan düaliteler Antik Yunan uygarlığına kadar götürmek mümkündür. Bu anlamda birçok mitin ve efsanenin konusu olan bir ‘öteki’ algısı yaratılmış kadın ve yüceltilmiş erkek ve bunlara atfedilen annelik ve babalık misyonları, Aristoteles ve Platon’un felsefi düşüncelerinde de yansıma bulmaktadır. Her iki düşünürün felsefi tartışmalarında yer alan madde ve form/ruh arasındaki keskin ayrım erkeklik ve kadınlıkta da vücut bulmaktadır. Bu bağlam içerisinde madde bedene, ruh akla tekabül etmektedir, akla sahip olan ruh erkektir, bedenle ilişkilendirilen madde ise kadındır ve her zaman bir yetersizlik, eksiklik veya kusuru temsil eder. Platon’a göre bilme bir doğurma yetisini gerektirir. Bilgiyi doğuran ruhtur yani ruhla ilişkilendirilen akla sahip eril cinstir. Erkeklerin akıl, kadınların ise beden ile tanımlanarak doğurma işlevinin bedenden alınıp ruha verilmesiyle çocuk doğurmaya ilişkin kadınsal eylemin, yok sayıldığı varsayılmaktadır.

Aristoteles de indirgemeci bir cinsiyete dayalı farklılık görüşünü benimsemiştir ve ona göre kadınların bedensel karakteristikleri ve zayıflıkları erkek karşısında bir eksikliğin göstergesidir. Aristoteles de, Platon gibi eril ile dişi arasındaki ayrımı temellendirdiği ‘madde’ ve ‘ruh’ ikiliğine bağlı olarak cinsiyetlerin üreme kapasiteleri üzerinde durmaktadır. Fakat Aristoteles’in görüşlerinde cenini karnında taşıyan ve doğurma eylemini gerçekleştiren kadındır. Ruh bir bedenın özü olduğundan dolayı kadının karnında taşıdığı cenine ruhu veren ‘yüce’ olan babadır, annenin bedeni sadece taşıyıcı bir maddedir. Platon sadece doğurma işlevini erkeğe teslim etmekle kalmaz kadınların bilgisiz, yetersiz, eksik olduğunu düşündüğünden dolayı anne olan kadınların çocuklarına eğitim vermemesi gerektiğini ifade eder. Bu eksende Antik Yunan’daki düalist cinsiyet ilişkileri kadınların kendi öznelliklerini kurabilecekleri tek bir alan olarak ‘annelik’, ‘anne olmak’ ve ‘annelik yapmak’ kadınların elinden alınmıştır. Böylece hala devam eden cinsiyet eşitsizliğinin felsefi gerekçelendirilmesinin ilk antik dönemde atıldığını görölmektedir. Ortaçağda da kadınların anneliğine bir yücelik ve kutsallık atfedilmemektedir. Anneler ve çocuklar akıl yetisinden yoksun olarak kodlandığından dolayı evdeki koca-baba otoritesi tarafından sürekli şiddete maruz kalmaktaydı ve çocuklar ve anneler dinsel öğretiler tarafından disipline edilmekteydi.

Aydınlanma ile birlikte bilgiye ulaşmak için eril rasyonel düşüncenin eylemselliği cinsiyet farklılığını Antik Yunan’dan miras aldığı akıl/zihin ve doğa/duygu/beden düalitesi içerisinde değerlendirmeyi mümkün kılmaktadır. Özellikle Aydınlanma düşünürlerinden Bacon’ın bilimsel bilgiyi kullanarak doğayı tahakküm altına alma tasavvurunda, Descartes’in bilgiye ulaşmak için ileri sürdüğü yöntem anlayışında ve Rousseau’nun siyasi görüşlerinde düalist dünya biçiminin izlerine rastlanmaktadır. Bu düşünürlerin fikir akımlarından çıkarabileceğimiz ortak sonuç, erkek akıl sahibi, rasyonel, mantıksal, düşünme, tartma, hesaplama yetilerine sahip bilen özne; duygusallıkla özdeşleştirilen kadın ise erkeğe atfedilen değerlerden dışlanmakta, sezgisel, empatik, irrasyonel, zayıf, bağımlı, bilenen bir nesne olarak konumlandırılmakta olduğudur.

Aydınlanma döneminde, akla sahip olma ve duygusallık kadın ve erkeklerin eylediği alanları ve meşguliyetlerini de belirlemektedir. Buna ek olarak XIX. Yüzyılda kapitalizmin gelişmesi, ulus devletlerin oluşumuyla bağlantılı olarak bu düalizmler,

derinleştirmekte ve iş ve mekânlar cinsiyetlendirilmektedir. Bu belirlenimcilik ekseninde erkek kamusal alanlarda eylemektedir, çünkü dışarıdaki faallik daha önemlidir ve değerlidir. Kadın ise özel alanın “değersiz” ve “önemsiz” işlerini yapmakla yükümlüdür. Böylece kadına toplum ve kültür tarafından, evin “pisini pasasını temizlemek” en önemlisi ise çocuk doğurmak ve bebeğin veya çocuğun bakımını üstlenmesi dayatılmaktadır. Dahası kadınların tek işlevi toplumsal olarak anneliğe indirgenmektedir, kadınlığın özü annelikle özdeşleştirilmiştir.

Nitekim doğar doğmaz bireylere, toplumsal ve kültürel normların gerektirdiği kadınlık ve erkeklik rolleri aktarılmaktadır ve bu rollere uygun bir modelle çocuklar yetiştirilmektedir. Bu anlamda dişi ve eril olanın biyolojilerine atfedilerek toplumsal olarak kurulan cinsiyet örüntüleri veya kalıp yargıları söz konusudur. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına göre annelik içgüdüsel ve kutsaldır, ayrıca kadınların içgüdüsel olarak anneliği arzulamaları gerekmektedir. Annelik, kadınlığın doğal bir sürecidir ve kadınların kimliği/özneliği annelik üzerinden çizilmektedir; böylece çocuksuz kadın, kadın kimliğinin “eksik” hali olarak görülmektedir. Bununla birlikte kadın açısından annelik, sorgulamadan ve zevkle yapılması gereken bir icradır. Annelik üzerine geliştirilen içgüdü ve kutsallık gibi söylemler, kadınların çocuk bakımını işlevini içselleştirmesini sağlamanın bir yoludur. Erkeği özne kadını öteki yapan tarihsel sürece odaklanan De Beauvoir’ye göre (1970) de kadının anatomik özellikleri aynı zamanda onun ‘bedensel yazgısı’dır. Bu bedensel yazgı kadınlar tarafından içselleştirilir ve kadın, özneliğini anne olarak kurgular. Çünkü kadın her şeyden önce erkeğin hükümlerine özne konumuna yerleşebilmesini mümkün kılan zemin olma işlevini görmekle beraber kendisini de toplumsal olarak kurgulanan annelik görevlerini içselleştirerek tamamladığını düşünür ve kendini annelik üzerinden tanımlar. Ancak Beauvoir’e göre, annelik kadınların özgürleşmesinin önünde bir engeldir ve kadınları içkinliğe hapseder.

Bununla beraber Aydınlanmanın merkeze yerleştiği ‘akıl’ın, evrensel ve özgür kullanımlarıyla gerçekleşen modern dönemde, yeni iktidar biçimleriyle kadının özgürlüğü kısıtlanmaya, kadın da kendi özneliğini annelik üzerinden inşa etmeye devam etmektedir.

Nitekim modern dönemin, bireyi ‘kapana sıkıştıran’, bireyi ‘baskılayan’ bir niteliği bulunmaktadır. Modern özneyi kurgulayan, modern dönemin iktidar biçimlerinde şiddet, ‘boyun eğdirme’ ve ‘tabi kılma’ stratejileri biçimini almıştır. Bir diğer ifadeyle, Foucault’un da vurguladığı gibi ‘bedene işkence’ yerine bedenin tutuklanması almıştır (2014b: 64). Bu dönemde beden üzerine çalışma bilimsel normların kullanılmasını da gerektirmektedir. Dahası iktidar bedeni yeniden ele geçirmek için bilgiyi merkeze almıştır. Bu çerçevede özne ve iktidarla ilgili savlar, annelik ve anneliğin edimleri, icraları ve pratikleri üzerinden kadınların öznelığının inşası tartışılan bu tezin odaklandığı noktayı oluşturmaktadır.

Tarihsel süreç içerisinde performatif bir biçimde kadının bedenle ilişkiseliliği vurgulanır. Bu nedenle tam da iktidarla öznenin arasında beden vardır. İktidar tarihi, bedenin tarihidir ve öznenin oluşumunda bedenin ayrıcalıklı yeri bulunmaktadır. Dahası öznenin oluşumunda, beden disiplini, bir iktidar teknolojisi olarak çalışmaktadır (Köse, 2014: 25). Beden, iktidarın aktarıldığı, yeniden yönlendirildiği ve çoğaldığı mekânlardan biridir (Butler, 2012: 280). Nitekim beden sadece biyolojik bir oluşum, bir nesne değil aynı zamanda iktidarlardan tarafından kurgulanmaktadır. Bedene bu kadar önem verilmesinin nedeni, biyo-iktidar olarak tasvir edilen, iktidarın ‘yaşam’ daha da açıkçası ‘nüfus’ üzerine yoğunlaşmasından kaynaklanmaktadır. Nüfus oranlarını şekillendirmeye yönelik ortaya çıkan bu iktidar biçimleri özellikle geleceğin insanlarını karınlarında taşıyan anne olmaya müsait kadınların bedenlerine yönelmektedirler. Böylece kadının bedeni ve cinselliği annelik ekseninde denetim altına alınmaktadır. Kadının cinselliği ancak çocuk doğurmak amacıyla meşru kabul edilmektedir. Ayrıca kadının doğuracağı çocuk sayısı dahi iktidar teknolojileri tarafından denetlenmektedir.

Diğer taraftan bireylerin beden ve davranışlarını ‘uysallaştıran’, ‘tabi kılan’, ‘normalleştiren’ gözetleme pratikleri bir iktidar biçimi olarak özneyi kurar. Bu iktidar biçimi bireylerin, gözetim ilkelerini ve kurallarını içselleştirmesine yol açar, bakışın nesnesi olan bireyler sürekli olarak izlendikleri varsayımıyla davranışlarını normlara uydururlar. Bu, disipline edici (biyo-iktidar) bir iktidar türüdür. Kadın bedeninin, anneliğin ve kadınların annelik pratiklerinin disipline edilmesi ve denetlenmesi yoluyla modern öznenin oluşumu gözetleme pratikleri ile gerçekleştirilmektedir.

Görüldüğü üzere modern dönemle birlikte bilginin önem kazanması, teknolojik gelişmeler, çeşitli kurumsallaşmalar, iktidarın biçim değiştirerek varlığını halen güçlü bir biçimde devam ettirmesini sağlamaktadır. Bunun yanı sıra iktidar, artık tek elden uygulanmamaktadır veya sadece merkezi bir otorite ya da güç niteliği taşımamaktadır. İktidar çoğul bir yapıya bürünmüştür ve onun çoğulluğu, kadınların zihinlerini ve bedenlerini, her yönden sarmalayarak kadınların tek görevinin annelik olduğu kabulünü gündelik yaşamda da pekiştirmektedir. Bu çalışma kapsamında da anneliğin inşasında politik iktidar, uzman bilgileri iktidarı ve medya iktidarı olmak üzere üç iktidar alanının kesişimselliğinden ve ilişkiselliğinden hareket ederek kadın özneliği tartışmaya açılmaktadır.

Bu alanlardan en önemlisi politik iktidar alanıdır. Zira ulus devletlerin doğuşu ile birlikte annelik siyasi çevrelerin üzerinde durduğu kadim bir mesele haline gelmiştir. Modern ulus devletlerde ulusal bir görev adına siyasal iktidarlar tarafından belirlenen anneliğin politik alanda kritik işlevleri bulunmaktadır. Modern dönemde siyasi iktidarın politik meseleleri, kapitalizmin de gelişmesiyle beraber, ülkenin nüfusunu büyütme ve ordularını genişletme olmuştur ve siyasi iktidarlar bu idealleri çerçevesinde kadınların anneliğini politik söylemlerin merkezine yerleştirmektedirler. Bu durum kamusal-özel alan ayrımını derinleştirdiği ve kadınlara yönelik ‘evdeki melek’ söylemleri yürütüldüğünden dolayı kadınların evsel alanlara kapatılmasında etkili olmaktadır ve bu geleneksel normatif rolleri pekiştirmektedir. Aynı zamanda politik iktidarlarca düzenlenen ve uygulanan kapitalist sistem, işgücü ordusu yaratmak için kadınların doğurganlığını ve cinselliğini denetlemektedir. Bu anlamda modern dönemin ‘makbul kadın’ı ve ‘iyi anne/yurtsever anne’sinin, kamusal alanlarda çalışmak yerine evsel alanlarda kalan, çocuk doğuran ve yetiştiren, çocuk yetiştirirken milliyetçi değerleri çocuklarına aşılama, orduya asker yetiştirme ve ulusun ekonomik çıkarı için işgücüne işçi yetiştirme gibi ilkeleri kendine görev edinen bir kadındır. Diğer yandan XX. Yüzyılın ikinci yarısında değişen siyasi yapılanma ve dinamikler ile kadınların toplumsal konumlarında bir değişim olmamakla beraber, kadınlar ve anneler, yeni politik söylemlerin ve uygulamaların merkezinde yer almaya başlamışlardır.

1970 sonrası gelişen neoliberal muhafazakâr politik yapılanma aile ve ahlaki değerlere önem verdiği için kadınların öncelikle bu değerlere uygun çocuklar

yetiştirmesi beklenmektedir. Bu dönemde anneler ‘kutsal ve meşru aile’ içerisinde ‘ahlaki değerleri’ öğretici aktör olarak görülmektedir. Ekonomik anlamda ise neoliberalizmin desteklediği serbest piyasa ekonomisinin bir sonucu olarak kadınların çocuğun tüm maddi sorumlulukları karşılaması beklenmektedir. Bu ‘kutsal’ değerlere göre ve ekonomik gücü karşılama yetkinliğine göre çocuklarını yetiştirmeyen anneler ‘kötü/suçlu anne’ olarak addedilmekte, muhafazakâr iktidarın hem politik hem ekonomik çıkarlarına karşılık verecek şekilde ocuk yetiştirenler ise ‘iyi/ideal anne’ olarak nitelendirilmekte, ideal anne olamayan kötü anneler dışlanmaktadır. Böylece siyasal iktidarlar tarafından annelik ikili kategorilere indirgenerek yeni bir ‘ideal annelik’ yaratılmakta ve kadının ontolojisi ocuk üzerinden kurgulanmaktadır. Bu anlamda ataerkil cinsiyet düzeninde yaşayan kadının, aile otoritesi içerisindeki eril iktidar dışında, daha st iktidar mekanizmaları tarafından da baskı altına alındığı görülmektedir. Aslına bakıldığında tüm dünyada olduğu gibi farklı toplumsallıklar kendi içerisinde dahi farklı kadınlık, farklı annelik halleri olmasına rağmen siyasal iktidarlarca bir takım söylemler ve hakikatler üretilerek, anneliğin evrensel bir konuma indirgenmeye çalışıldığı görülmektedir.

Diğer yandan modern dönemle birlikte bilim, bilgi ve tıbbın hızla gelişmesiyle beraber, kadınların, gebelik süreciyle başlayan annelik serüveninin, uzmanların gözetimine tabi olduğu ve ‘tıbbileştirildiği’ görülmektedir. Hamileliğin ve doğumun tıbbileştirilmesi, bir yandan ulus devletlerin yukarıda işaret edilen talepleriyle ilişki içerisinde özellikle modern toplumlarda, hızla gelişmiştir. Kadınların “zayıflığı”, “gcszlğ” modern dönemde uzmanlar tarafından ‘bilim’ ve ‘bilimsel dil’ aracılığıyla yeniden kurgulanarak kadınlık bir hastalık hali olarak ilan edilmiştir. Bu nedenle de kadınlar “sürekli olarak gözetlenmesi gereken” “disipline edilmesi gereken” cinsiyet kimliği olarak grlmştr. Dolayısıyla artık, bir hastalık olarak tasavvur edilen hamilelik ve doğum süreçleri de uzmanların kontrolünde tutulması gereken deneyimler olarak belirlenmiştir. Böylece kadın bedeni ve cinselliği uzmanlık iktidar alanının denetimine verilmiştir. Bununla birlikte yalnızca hamilelik ve doğum değil annelik edimleri, ocuk bakım pratikleri de tıbbileştirilmektedir. Buna koşut olarak ocuk bakımı epistemolojik bir kültür çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Nitekim uzman bilgileri anne olan kadınları nesneleştiren ikinci iktidar ayağını oluşturmaktadır.

Üstelik bilişim teknolojilerinin gelişmesi ve bunun bir ürünü olarak sosyal medyanın kullanım alanını genişletmesiyle birlikte annelik algısı, pratikleri ve paylaşımları anlamında bakıldığında, annelik, çok boyutlu incelenmeye, araştırılmaya ihtiyaç duyulan bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim medya, bir yandan yukarıda bir yandan yukarıda işaret edilen iki iktidar alanının söylemlerinin aktarıcılığını yaparken diğer yandan toplumsal cinsiyet normlarını yeniden üretmektedir. Dahası, yeni medya, hem bir *iktidar alanı* hem de *iktidar aracı* olarak annelik ile ilgili tüm bilgileri ve söylemleri yeniden inşa ederek aktarmaktadır. Kadınlar aktif olarak bilgi edinmek ve paylaşmak üzere daha fazla dijital, teknoloji alanları benimsemekte ve kullanılmaktadırlar. Özellikle kadınlar tarafından oluşturulan, genellikle, Instagram, Facebook ve Twitter gibi sosyal ağlarla bağlantılı, anne blogları kadınların aktif olarak yer aldığı/paylaşımda bulunduğu kamusal uzamları oluşturmaktadır. Türkiye’de ilk olarak 2009 yılında yazılmaya başlanan anne blogları sayısı da hızla artış göstermektedir. Blog alanlarında “mükemmel” ve “saygıdeğer” anne olabilmeye dair tavsiyeler bulunmakta ve böylece anneleri denetleyen ve disipline eden bir üçüncü iktidar mekanizması olarak medya, kadınlar üzerinde baskı uygulamaktadır.

Görüldüğü gibi, annelik olgusu bağlamında siyasetten tıbbi bilimsel bilgiye ve oradan medyaya farklı iktidar alanlarının kesişiminde ve ilişkiselliğinde annelik, ideolojiler, normlar, söylemlerle yeniden inşa edilerek aktarılmaktadır. Bu çerçevede, özellikle politik alanın aktörleri, bilimsel alanın aktörleri ve egemen medya bir söylem birliğine sahip gözükmemektedir.

Buna karşılık bu araştırma, Foucault’un da işaret ettiği ‘iktidarın olduğu her yerde direnişte vardır’ bakış açısından hareket etmektedir. Yani söylem de aynı şekilde karşı söylemi; baskı da baskıya karşı direnişi beraberinde getirmektedir. Çünkü Foucault’un da belirttiği gibi, insanlar özgürdür ve her zaman özgür olmak isterler, özgürlüğüne sahip çıkmak için direnme noktaları oluştururlar ve üzerlerinde kurulmak istenen iktidarı, baskıyı, tahakkümü dönüştürebilme kapasiteleri vardır (2012: 283). Bu, birçok taraftan sarmalayan iktidar ilişkilerini dönüştürme imkânı olduğunu ima eder.

Yukarıda kısaca yürütülen tartışmalar ve bakış açılarından hareketle blogger anneler özelinde gerçekleştirilen bu çalışmanın temel sorunsalını; iktidar alanlarının

kesişimselliğinde ve ilişkiselliğinde anneliğin konumlandırılışını anlamak, yeni medya aracılığıyla nasıl üretilip yeniden üretildiğini sorgulamak ve tartışmaktır. Çalışmanın amacı ise; annelik söylem ve pratiklerinde ataerkil iktidarın üretimi ve yeniden üretimini, diğer iktidar alanlarının kesişiminden ve ilişkiselliğinden anlamak bununla birlikte bu şekilde kurulan ve icra edilen anneliğin kendisinin de bir iktidar alanı olarak diğer annelikler üzerindeki yansımalarını incelemektir. Bununla birlikte anneliğe dair hâkim söylemlere yönelik taktik, strateji ve direniş imkânları da söylem analizi aracılığıyla sorgulamak ve tartışmaktır.

Çalışmanın birinci bölümünü Antik Yunan'dan itibaren kadınlık ve erkeklik arasındaki ayrımların nasıl derinleştiği, modern toplumda yeni disipline edici ve denetleyici iktidarın ve modern öznenin doğuşunu belirleyen koşulların neler olduğu ve toplumsal ve düşünsel anlamda modern dönemde yeniden inşa edilen kadın bedeni ve bunların annelik ile ilişkilerini içermektedir. İkinci bölümünde, siyasal iktidarın politik, ekonomik ve geleneksel/eril söylemlerinin anneliğin normatif kurallarını nasıl belirlediği ve kadınların anneliğinin siyasal söylem ve uygulamalarla nasıl yeniden şekillendiği tartışılmakta, modern dönemle birlikte, bilim ve bilginin gelişmesine paralel olarak kadınlığa özgü hamilelik ve doğum süreçlerinin nasıl uzmanlık bilgilerine dâhil olduğu, uzmanların egemen söylemlerinin kadınların bedenlerini nasıl denetim altına aldığı ve bu süreçte kadınların öznelliklerini nasıl kurguladığı tartışmaya açılmaktadır. Ayrıca egemen medyanın ve dijital platformların, hem bir iktidar alanı hem de iktidar aracı olarak annelik ile ilgili tüm bilgileri ve söylemleri (uzman, siyasal) nasıl dolaşıma soktuğu konusu da irdelenmektedir. Üçüncü bölümde ise araştırmanın metodolojisine dair bilgiler yer almaktadır ve araştırmanın aşamaları sunulmaktadır. Bu çerçevede tezin bu bölümünde, tezin yönteminin gerekçeleri, sorgulama alanları ve bu sorgulamalar bağlamında oluşturulan temalar açıklanmıştır. Temalar; egemen annelik söyleminin blogger yansımaları; “kutsal anne”den “yeryüzüne inen” anneye; uzman bilgileri doğrultusunda anneliğin yeniden inşası; egemen annelik inşasında bir iktidar alanı ve bir iktidar aracı olarak medya; interaktif gözetleme, denetleme ve annelik pratikleri; bir iktidar alanı olarak annelik: anneler arasındaki iktidar çatışmaları; gözetlenen annelerin disipline edilmesi şeklinde yedi sorgulama alanından oluşturulmuştur. Dördüncü bölümde blogger annelerin blog sayfaları ve sosyal medya hesaplarının

analizleri yapılmış ve bu analizlerden elde edilen bulgular üzerinden tartışmalara yer verilmiştir. Son olarak da sonuç ve değerlendirme bölümünde, araştırma sorunsalı ve amaçları çerçevesinde bulgulardan hareketle yeni görme biçimleri ve tartışmalar yürütülmüştür. Araştırma bulguları; blogger annelerin annelik söylemlerinin, pratiklerinin ve algılarının ataerkilliği ürettiği ve yeniden ürettiğini; siyasal iktidarın, uzman bilgileri iktidarının ve medya iktidarının kadınların özneliğini annelik üzerinden inşa ederek annelik algısını en temelde belirlediğini; bir annelikler hiyerarşisinin kurularak ‘diğer annelikler’ üzerinde ‘hegemonik annelik’ pratiklerini geliştirdiğini göstermektedir. Bununla birlikte, hegemonik annelik iktidarına karşı bir güçlenme taktiği ve direnme odaklarının oluşturulduğu da tespit edilmiştir.

I.BÖLÜM

ANNELİK ÜZERİNDEN KADIN ÖZNELİĞİ

Annelik basit bir şekilde kendini ifade eden bir kavram değildir. Annelik, kadınların, eril zihniyet tarafından bedenlerinin ve eylemlerinin denetim altına alınmasının tarihini içinde barındıran bir kavramdır. Bu nedenle her zaman ekonomik, politik, toplumsal bir konu olmuştur. Annelik söylem üretim mercileri, iktidar üretim mercileri ve bilgi üretim mercileri tarafından kuşatılmıştır. Bu nedenle anneliğin hangi iktidar biçimleri tarafından, hangi kanallardan geçerek hangi söylemlerin yanından sıyrılarak ve hangi bilginin nesnesi olarak denetlendiğini bilmek önemlidir. Anneliğin iktidar ağları tarafından nasıl örüldüğünü ve karşı direnme odaklarını anlamak amacıyla özellikle ikiliklerin derin bir şekilde yerleştiği ve dışlama stratejinin uygulandığı yunan felsefesinin öncüllerine ardından aydınlanmayla başlayan modern dönemi temel almak gereklidir. Bunun için tezin bu bölümünde öncelikle Yunan filozofları Aristoteles ve Platon'un ardından XVII. Yüzyıl filozoflarının toplumda var olan kadınlık ve erkeklik düşüncelerinin kendi söylemlerine de yansmasıyla beraber bu düşüncelerin nasıl derinleştirdiği ele alınacaktır. Diğer bir alt başlığı oluşturan 'modern toplum ve kadının özgürleşme mücadelesi' kısmında modern toplumda yeni disipline edici ve denetleyici iktidarın ve modern öznenin doğuşunu belirleyen koşulların neler olduğu belirtilecek ve kadınların modern dönemdeki eşit haklar ve özgürlük için mücadeleleri incelenecek ve bu bölümün son kısmında temel olarak toplumsal ve düşünsel anlamda modern dönemde yeniden inşa edilen, kadınlık, kadın bedeni ve bunların annelik ile ilişkileri irdelenecektir.

1.1. Modernite Öncesi Dönemde Özne, Öznellik, Kadın ve Annelik

1.1. 1. Düalitelerin Yaratılması: Akıl/Zihin- Doğa/Beden

Tarihsel perspektife bakıldığında birçok yazar tarafından 'özne'nin hep eril olageldiği, evrensel olanla bir tutulduğu, dışilin ise birey olmanın evrenselleştirici normlarının dışında duran, 'tikel', cisimleşmiş, içkinliğe mahkûm bir 'öteki' olarak

yer aldığı belirtilmiştir (Berktaş, 2012; Özkazanç, 2015). Bu anlamda erkek bedeni bir norm olarak inşa edilirken kadın bedeni tarih sahnesinden ‘dışarı atılan’, ‘dışlanan’, ‘dışkılanan’ olarak nitelendirilmiştir. Böylece kadın sosyal hayat bölgelerinin yaşanamaz yerlerini tanımlar hale gelmiştir. Aristoteles ve Platon’la başlayıp Bacon, Descartes, Rousseau ile devam eden felsefi gelenekte, ruh (bilinç, zihin) ile beden arasındaki ontolojik ayrım daima siyasi ve ruhsal tabi kılma ve hiyerarşi ilişkilerini destekler. Zihin, bedene boyun eğdirmektedir. Kültürel olarak zihnin/akıl (bilen özne) erillik ile beden/doğa (bilinen nesne) ise dişillik ile bağdaştırılmaktadır (Berktaş, 2012; Plumwood, 2004; Llyod, 1996). Bu anlamda cinsiyetlendirilmiş düalizm, bütün düalizmlerin paradigmasıdır; dünya tarihinin paradigmasıdır (Badinter, 1992: 25-26). Ataerkil toplumlara uygulanabilir görünen bu görüş, insanlığın başlangıcını anlatan mitler ve çeşitli felsefi sistemler, erkeklikle kadınlığı üstün ve aşağı şeklinde karşı karşıya getiren ikili bir kategorileştirme sistemine dayalıdır. Bu kategorileşme ataerkil toplumların gelişmesine tanık olan son üç binyıl boyunca, cinsiyetler arası karşıtlık çerçevesine oturtularak, sık sık cinsiyetlerden birinin diğerini dışlaması mantığına dönüşmüştür (Badinter, 1992: 122). Böylece Badinter düalizmi kadın ile erkek arasındaki düşmanlaştırıcı bir öteki algısı yaratılarak kurulduğunu vurgular: Şöyle ki, “ikiliği sonuna dek düşeyleştirerek (hiyerarşileştirerek) iyiliği kendine mal eden biri kötülükle özdeşleştirdiği ötekini düşman ilan eder. Bir teoloji ya da mitolojiye dayanan bu karşıtlık öylesine köktenci bir biçim alır, öylesine gerilim konusu olur ki, cinsler arasında herhangi bir benzerlik ya da ortaklık olabileceği düşüncesi ağır bir yara alır” (1992: 122).

Plumwood da kadın erkek arasındaki farklılığı düalizm kavramıyla açıklamaya çalışmaktadır (2004). Ona göre, “hem günümüzün hem de geçmişin baskı biçimleri Batı kültüründe izlerini bir ikicilikler ağı şeklinde bırakmıştır ve baskı biçimleri arasındaki bağlantının esas temelini oluşturan da ikiciliğin mantıksal yapısıdır. Batı’nın kadim siyasal manzarası da ikicilikle şekillenmiştir. Doğa bu manzarada betimleyici değil siyasal bir kategori olarak; başından geçen macera ve karşılaşmalar Batı’nın düşünce tarihinin dokusunu oluşturan, Batı ruhunun temel aldığı aklın dışlamalarıyla oluşan bir alan olarak görülmelidir. Karı kavramı karşısında koca kavramı, köle kavramı karşısında efendi kavramı gibi, doğa kavramı karşısında da akıl kavramı birleştirici ve tanımlayıcı bir karşıtlık oluşturur. Batı geleneğinde akla

ayrıcalıklı konum verildiğinden dolayı, akıl doğayı, kendinden ayrı tutup aşağı gördüğü, maddesel alanı, hayatın sürdürülmesini ve dışıl olanı içeren ya da tabi durumdaki öteki olarak tasarlamıştır. Aklın doğa alanını sürekli olarak dışlaması ve diğer yandan alt üst etmesi Batı'nın ilerleme ve gelişme anlayışını yansıtır” (Plumwood, 2004: 10-12).

Modern düşünce biçiminin ve felsefe tarzının düalist nüveleri antikçağ felsefesinde ve filozoflarının bilgi anlayışında tomurcuklanmaya başlamıştır. Bu nedenle öncelikle Aristoteles ve Platon'un bilgi anlayışında görülen kadın/anne, erkek/baba ikiliğini ele almak gereklidir. Lloyd'un da dediği gibi (1996: 11) erkek-kadın ayrımı ile aklın felsefi kavranışı arasındaki bağ, Batı düşüncesinin bir gerçeği olarak karşımıza çıkmaktadır ve bunun ayırt sonuçları hâlâ yaşanmaktadır. “Kadın-erkek ayrımı felsefi metaforun işleyişi açısından sunulmaktadır. Erkeklik metaforu, düşüncelerin felsefi olarak dile getirilişlerinde ve akıl ideallerinin derinliklerinde gömülü olan bir metafordur. İnsanın kendisini de erkek veya kadın olarak görme biçimleri üzerinde köklü etkisi olan akıl yürütme biçimlerinin oluşturucusudur” (Lloyd, 1996: 8). Kadınlık, felsefi düşüncenin doğuşundan beri, simgesel olarak, ‘akıl’ın dışında kaldığı varsayılan şeylerle -duygusallıkla, yer tanrıçalarının karanlık güçleriyle, büyücülerle, akıldışı güçlere sahip olanlarla- eş tutulmaktadır (Lloyd, 1996: 22). Anlatılan birçok mit kadınların simgesel görüngüsünü ifade etmektedir. Bunlardan en bilineni Pandora'nın hikâyesidir: yaratıcısı akılla özdeşleştirilen, erkek türünden, Demirci Hephaistos tarafından akıl yetisinden yoksun ilk kadın, Pandora, kilden yaratılmıştır (Çakır, 2016: 76). “Pandora, kötülüklerle dolu bir kutuyu aklını kullanmayarak, aptalca açarak kötülükleri dünyaya salmıştır. Türü ve içeriği ne olursa olsun, bütün bu hikâyelerde, benzer bir anlatı kalıbına rastlanır: Kadınlar lüzumsuz bir öğedir, onlar gelmeden önce kusursuzca uyumlu olan bir topluma, gereksiz bir eklenti olarak resmedilirler” (Sissa, 1992: 80). Hatta üreme gibi önemli bir konu kadınlarla bağlantılandırılmaz. Zira “üreme de kadınlardan önce vardır. Kadınların başlattığı şey, kötü davranış ve insan üzüntüsüdür, bu nedenle dışıl, mahrumiyettir” (Sissa, 1992: 80). Akıl ve beden ikiliği yaratılırken cinsiyetlerin konumlarının ‘değer’ ölçüsüyle belirlendiği söylenebilir: ‘değer’ taşıyan ve ‘iyiliği’ temsil eden her şey erkeklikle ‘değersiz’ olan, ‘kötülük’ atfedilen olgular ise kadınlıkla ilişkilendirilmiştir.

Yunan felsefesinde etkin olan madde ile form arasındaki ayrım, bir anlamda kadın ve erkek arasındaki farklılığa da açıklık getirmektedir. Bunu görmek için de, form madde ayrımının Platon'un bilgi kuramında işleyiş şeklinin bazı ayrıntılarına göz atmak gerekir. "Platon'a göre bilgi, beşeri varlıklarda bulunan ve dış dünyada bilinebilir form ile bilinemez madde arasında gözlenen ilişkiyi taklit eden bir ilişki içerir. Bu ayrım, *bilen-insana* uygulandığında, zihin ile bilgide hiçbir payı olmayan madde arasında keskin bir ayrım meydana getirir. Bilen zihin, tıpkı kendi nesnesi olan formlar gibi, maddeyi aşar" (Lloyd, 1996: 26). Platon yaşadığı dönemin ve ülkenin toplumsal ve kültürel normlarını göz önünde bulundurarak madde form ilişkisinde ve bilgiye ulaşmada cinsel metaforları kullanır. Ona göre "arzu sevgiyi, sevgi de bilgiyi doğurur. Ancak buradaki sevgi heteroseksüel bir arzu değildir. "Platon'un nazarında heteroseksüel arzu, tam da fiziksel üremeyle bağlantılı olmasından dolayı aşkınlığa katkıda bulunamaz. Ama yaratıcı arzusu ruhtan yana olan, fiziksel olarak değil tinsel olarak doğurmayı, ruhun doğası gereği yarattığı ve var ettiği döller doğurmayı arzulayan kişilerde vardır... Bu döller genel olarak erdem ve bilgeliktir...Platon'un tinsel doğurma için örnek modeli erkeğin bir başka erkeğe duyduğu sevgidir; bilgi yakın özlerin tanrısal birliğinin bir ürünüdür. Filozofu yolculuğuna başlamaya sevk eden ilk itki, erkeğin kadınlara değil oğlanlara duyduğu sevgidir" (Keller, 1997: 47-48). Erkekler arasındaki homoseksüel aşkıta, arzu eden özneyi dişil bir kavramla özdeşleştirdiği gibi Platon, entelektüel anlamda gebe kalmayı ve çocuk doğurmayı ilişkilendiren analogiler de kurmuştur. Analoji, filozofun, entelektüel deneyimin ana öğeleri olarak kabul ettiği 'zor', 'çekişmeli', 'bilinçdışı' 'keşif çabası' gibi şeyleri devindirici rol oynar. Bu yüzden üreme işlevinin bedenden alınıp ruha verilmesi, bilgi arzusunun ve sonuçlarının dışıleştirilmesini ima eder (Sissa, 1992: 67-68). Başka bir ifadeyle "Platon'da çocuk doğurma paradigması, bilen özneyi kendi zihniyle, hakikate dolaysız ya da belli bir gidiş yolu olmayan bir zihinle iletişim içine sokmayı amaçlar" (Sissa, 1992: 70).

Böylece kadınlar, bilgiye ulaşmada, bir engel olarak görüldüğü için kadınlar arası eşcinsel deneyim ve heteroseksüel deneyimin; ayrıca erkeklerin akıl, kadınların ise beden ile tanımlanarak doğurma işlevinin bedenden alınıp ruha verilmesiyle çocuk doğurmaya ilişkin kadınsal eylemin, yok sayıldığı söylenebilir. Kaldı ki kadınlar arası cinsel ilişkiler, Atina'da çoğunlukla görmezden gelinmekteydi. Atina'da evli

kadın ve erkekler ayrı yerlerde yaşarlardı ve üreme amacıyla evlilik, sınırlı olarak gerçekleştirilmekteydi. Atinalı erkekler, cinselliklerini bastırmak üzere başka erkeklere ya da kadın fahişelere yakınlaşırlardı (Keller, 1997: 49). Ayrıca Platon, kadınların aynı işleri erkeklerden daha az iyi yapacakları düşüncesini taşımaktadır. Ona göre “beceri ve yeterlilik gerektiren çok az faaliyet kadınlara atfedilirdi: Pek çok geleneksel toplumda olduğu gibi, bu faaliyetler dokumacılığı, ev idaresini ve çocuk bakımını kapsıyordu. Geleceğin yurttaşlarının eğitiminin, yetersiz eğitim görmüş olan kadınlara emanet edilmesine duyulan öfkeyi ve şaşkınlığı ifade etmek, bunu paradoksal bir durum olarak gören Platon’a düşmüştür” (Sissa, 1992: 66). Toplumsal ve kültürel değerlerle ilintili bu Platoncu tema, Batı düşünce tarihinin daha sonraki aşamalarında da erkeklik ve form, kadınlık ve madde arasında kurulan bu uzun ömürlü çağrışımları hem kullanan hem de pekiştiren biçimlerde yinelenmiştir.

Aristoteles cinsiyetçi bakış açısını daha da sistemleştirmiştir ve XIX. yüzyıl döneminin derin cinsiyetçi bakış açılarına katkı sağlamıştır. “Formel olan Aristoteles’te de zorunlu bilginin uygun nesnesi olarak kalır ve aynı şekilde, tamamen anlaksal bir yetinin işletilmesiyle elde edilir; ama artık -Platon’da olduğu gibi- farklı, duyular üstü bir alanda değil, duyusal ve tikel olanlar alanında kavranabilir bir şeydir. Ne var ki, ‘duyu’larla algılanan ile ‘akıl’la kavranan arasındaki düallite Aristoteles sisteminde de yerini korur. Fakat bu düallite artık, yaratılmış, maddi şeylerle yaratılmamış, zaman dışı ve gayri-maddi formlar arasındaki ayrımla örtüşmez. Aristoteles’te formlar, maddi şeylerin akılla kavranılabilir ilkeleri olarak işlev görürler ve bu işlevi yerine getirdiklerinde de, ancak maddeyle olan bağlantıları içerisinde var oldukları kabul edilebilir. Aynı şekilde zihin-beden ilişkisi de Aristotelesçi felsefe içerisinde dönüşüme uğrar; rasyonel ruh, beden formu olur ve dolayısıyla bundan böyle, beşeri varlıklarda bulunan, ama aslında başka bir yere ait olan tanrısal öz olarak görülmekten çıkar. O, beden tutsağı değil, anlaşılabilirlik ilkesidir. Böylece artık, rasyonel bilginin de ruhun bedenden kurtuluşu olarak düşünülmesi sona ermiş olur. Form-madde ayrımı, artık tek tek nesneler düzeyine inmiş olsa da, işlev görmeye devam eder” (Lloyd 1996: 29-30). Aristoteles, eril ve dişil olanın biçim ve madde gibi davrandıklarını düşünmektedir. Fakat içinde ‘akıl’ın ve biçim’in bulunduğu ilk oluşturucu neden, ‘töz’den daha yüce ve daha tanrısal olduğu için, daha yüce olanın, daha aşağı

olandan ayrılmış olması gerekir; bu yüzden, olanaklı olan her yerde, eril olan dişil olandan ayrılmıştır. Çünkü yaratıkların içindeki oluşum ilkesi daha iyi ve tanrısaldır; ama madde dişil olandır (Türcke, 1997: 86-87). Aristoteles'in, *Metafizik* adlı yapıtında yer verdiği karşıtlıklar tablosu, cinsiyetçi düşüncelerin doğuşunu temellendirmektedir. Buna göre, çiftler birbirlerinin karşıtlıklarını içerirler; aydınlık/karanlık, sağ/sol ve de erkek/kadın gibi. Bu düalist düşünme biçimi dünyayı ikiye bölerek bir tarafta değerli ve önemli olan her şeyin erkek ile diğer taraftan her türlü olumsuzluk, aşağılık, aşağı ve kötü olan kadın ile özdeş kılınır. "Kadın ve erkek arasındaki rol dağılımlarının bu şekilde belirlenmesi karşıtlık tablosunda kadının olumsuz tarafta yer almasından kaynaklanmaktadır. Yani kadın daha baştan ve kategorik olarak edilgen, karanlık, kötü ve aşağı olan madde ile aynı sırada yer alması bakımından ruh ile özdeş kılınan erkeğin belirlenimi altına alınmıştır. Çünkü ruhun esas işlevi yönetmek, egemen olmak ve belirlemektir" (Erkızan, 2012: 21- 22).

Aristoteles'e göre, erkek ile dişi arasındaki ayrım, 'madde' ve 'ruh'la alakalıdır. Erkeklerle kadınların fiziksel olarak farklı olduklarından yola çıkarak ve her iki cins arasındaki her türlü eşitsizliğin doğal olduğu sonucuna vararak indirgemeci bir cinsiyet farklılığı görüşünü benimsemiştir (Sissa, 1992: 82-83). Anatomik olarak, dişi beden; yetersizliğin, zayıflığın ve eksikliğin, soğukluğun göstergelerini de sergiler: dişi daha az kaslıdır ve bedeninin eklemleri narindir, dişilerin tenleri de erkeklerinkinden daha yumuşaktır ve bacakları daha incedir, dişinin ayakları ve hatta beyni de erkeklerinkinden daha küçüktür. Buna tezat olarak erkeğin beyni, dişininkinden daha büyüktür, kafatası kemiklerini birbirine bağlayan dikişlerin sayısı kadınlara kıyasla erkeklerde daha fazladır. Görüldüğü üzere kadınların bütün karakteristikleri bir eksikliğe işaret etmektedir ve bunun da nihai temeli dişil doğadır (Sissa, 1992: 84).

Üreme kapasitesine sahip bir grup olarak genos'la ilgili en açık değerlendirmeyi, *Metafizik* adlı yapıtında Aristoteles verir. Kadın, üremede edilgin olandır, sadece alıcıdır. Öte yandan, erkek tohumlarında biçimin tüm üretken gücü bulunur. Kadının bedeni, içinde taşıdığı ceninin özünün gelişmesi için besleyici zemin oluşturmaktadır. Beden dişil olandan, buna karşılık, ruh eril olandan gelir; çünkü ruh bir bedenin özüdür. Böylelikle ataerkillik, ilk kez bilimsel olarak analiz edilmiştir ve tüm doğa süreçlerinde biçim ve maddenin nasıl bir etkileşimde bulunduklarının

formülünü verir. Bu formülle çocuğu dokuz ay karnında taşıyan ve daha yıllarca onun beslenmesiyle ve bakımıyla ilgilenen bir kadının da edilgen olduğu görüşü dayatılmaktadır (Türcke, 1997: 87).

Diğer bir ifadeyle erkek “üretici”, dişi ise “bedensel”dir. Üremenin ana kişisi, ‘baba’dır. Bir insanın dünyaya gelmesinde üretici ve bedensel olmak üzere iki ana faktör var olmasına rağmen Aristoteles, gerçekte sadece babayla, eril kişiyle ilgilenir. Dişi, anne ise sadece bedeninde çocuğu taşır. Böylece anneliğin özünün, erkeğe dayandığını ifade eder. Annenin, bedeninde taşıdığı insan özü (ruhu) üzerinde ise hiçbir etkisi yoktur; o, sadece beslenme ve fiziksel destek sağlar (Sissa, 1992: 86).

Görüldüğü gibi Antik Yunan filozofları bilgi ve akıl/rasyonalite üzerine düşüncelerini yürütürken kadın-erkek arasındaki biyolojik ve fiziksel farklılıklar üzerine odaklanmışlardır. Kadın erkek arasındaki düalist söylemlerin temelini de oluşturarak cinsiyetlerin toplum içindeki davranışlarını belirleyen, ataerkil ideolojiyi destekleyici düşünceleri savunmuşlardır.

Aydınlanma ile birlikte bu ikilikler arasındaki farklılıklar keskinleşmiştir. Bu anlamda dişil ile ilişkilendirilen doğa artık aydınlatılması gereken karanlık bir mekân olarak tanımlanmakta ve doğanın tanınmaya çalışılması gerektiği vurgulanmaktadır (Foucault, 2001: 62). Foucault, bağlı olduğumuz siyasi, iktisadi, toplumsal, kurumsal ve kültürel olayların bütününe oluşturduğundan dolayı aydınlanmanın ayrıntılı bir şekilde analiz edilmesi gerektiğini düşünmektedir (aktaran, Hekman, 2016: 41). Özellikle kadınların rasyonellik alanından dışlanması, düalist bir bakış açısıyla ele alınması ve anatomik yapı ve duygu ile ilişkilendirilmesi sonucu kadınların sadece annelik ile ilişkilendirilmesi Aydınlanmacı düşüncüyü eleştirel yaklaşmayı mümkün kılmaktadır.

Nitekim “Aydınlanma’nın ön-tarihinde XV. Yüzyılın ortalarındaki Rönesans hareketi, XVI. Yüzyıldaki Reformasyon ve XVII. Yüzyılın ortalarından itibaren etkileri belirginleşen Kartezyen felsefe bulunmaktadır. XVIII. Yüzyıl ise Aydınlanma yüzyılıdır. Bu yüzyılı ayırt edici kılan, bütün kullanım farklılıkları ve çeşitliliğiyle birlikte akıl kavramıdır. Akıl kavramı, özlemini duyduğu, mücadele ettiği ve başardığı her şeyin bir ifadesi olarak aydınlanma yüzyılına birleştirici ve merkezi bir noktasını oluşturmaktaydı” (Cassier’dan aktaran Çiğdem, 2003: 19).

Aydınlanma, etkin olan Antik Yunan'dan ödünç aldığı Kartezyen felsefe ile her şeyin bir karşıtı olduğu görüşüne dayanmaktadır. Aynı zamanda kadim bir öneme sahip olan aklı, bireyler veya rasyonel öznelere, ancak bilimsel yollarla kullanabilir ve bu doğrultuda dünyaya hâkim olabilirler. Nitekim “öznenin dünyayı kendinden hareketle ve akıl yoluyla anlama çabasına, doğanın bilimsel bir metotla keşfedilebileceği düşüncesi eşlik etmiştir” (Tuna, Şen ve Durdu, 2011: 40).

Bu çerçevede “bilim, bilgi ve rasyonalite konusu tahakkümle ilişkili olarak geliştirilmesi ve oldukça farklı bir yorumlama biçimiyle kuşatılmış olarak en net formülasyonu ve bilginin, bilimin erkek-kadın ayrımıyla arasındaki en dolaysız bağlantılar XVII. Yüzyılda Aydınlanma düşüncesinin ilk habercilerinden Francis Bacon tarafından çizilmiştir” (Lloyd, 1996: 28). Bacon'ın düşüncesinde artık yunan düşünürlerinin belirttiği bilinebilir form ile bilinemez madde arasındaki ayrım ve bununla birlikte, formlar üzerinde düşünceye dalma şeklindeki bilgi modeli reddedilir ve erkek kadın ayrımı bilgi ile yeni bir boyut kazanmış olur. Doğa bilinebilir bir özellik, bu özelliği ile de kadınsı bir nitelik kazanmış olur. Bilimsel akıl ise doğayı keşfedecek olan eril bir nitelik taşımaktadır (Kaylı, 2013: 38). Böylece Bacon, dişil doğanın bilimsel akılla ehlileştirilmesi, şekillendirilmesi ve boyunduruk altına alınması gerektiğini vurgulamıştır. Bu anlamda bilimsel bilgi ve onun keşfettiği icatlar, sadece doğanın işleyişini açıklık getirmez, aynı zamanda doğayı tahakküm altına alacak bir gücü de elinde bulundurur (Keller, 1997: 60). Doğanın dişilleştirilmesi, aklın ise erilleştirilmesi şeklinde tasarlanan metaforlara, Bacon'un, *Zamanın Eril Doğuşu* adlı kitabında karşılaşılır. Aklın dışı halden eril hale evrimi bu eserin içerisinde açıkça dile getirilmiştir. Bununla ilgili olarak kitapta ‘doğayı ve çocuklarını, sizin köleniz yapacak özünü yakaladım’ şeklindeki en keskin ifadesini kullanır (Lloyd, 1996: 33).

Bacon'ın düşüncesi, “modern bilimin ne kadar belirgin ve ağır bir cinsiyetçi söylemle iç içe geçtiğini gösteriyor. Anlaşılacağı üzere modern bilimin kökenlerinden beri, bilimsel gelişmenin bilişsel ve sosyal politikasında kesinlikle en merkezi yeri tutan ayrımların kalıcı ve imtiyazlı işareti olarak toplumsal cinsiyet dili kullanılmıştır” (Keller, 2010: 549). Nitekim cinsiyetçi metaforlar ve söylemler kullanan Bacon, Aydınlanma'nın nüvelerinin ortaya çıkmasına imkân tanımıştır.

“XVII. Yüzyılda ise Akıl, sadece insan doğasının ayırt edici bir özelliği olarak değil, aynı zamanda bir başarı -öğrenilen bir beceri, diğer düşünce biçimlerinden tamamen farklı, yöntemli bir düşünme biçimi- olarak görölmeye başlanmış ve onun insan doğasının diğer yönleriyle olan ilişkileri de dönüştürölmüştür. En etkili yöntemli düşünme olarak Akıl versiyonu, Descartes’ın ünlü yöntemiydi. Bu noktada, erkeklik ve kadınlık kalıplarının gelişimi açısından hayati öneme sahip bir şey olmuştur. Descartes’in geliştirdiği yeni yöntem anlayışı tümünden gelimsel usavurma ile bağlantılıdır ve bilimin geliştirilmesinde herkesin etkin olarak rol alabileceğini vurgulamaktadır” (Lloyd, 1996: 63). Fakat buna rağmen, daha önceki öncülleri gibi, akılı üstün tutarak bedeni değersizleştirmiştir. Ancak insan doğa düalitesinin bu hedeflerine erdem yerine artık farklı bir yolla zihin ve bilinç üzerinden ulaşılır. Descartes için düşüncenin esas alınmadığı, akla dayanmayan şeyleri bedenle ilişkilendirir. Böylece Descartes’in üzerinde durduğu Kartezyen bilinç, düşünme, tartma, hesaplama, dikkat ve fark etme, soyutlama, kesinlik ve aşkınlık ile ilgili kavramları kapsar ve bunlar artık bilimin kilit kavramlarını oluşturur (Plumwood, 2004:153-154). Ancak dışıl ve akıldışı nitelik olarak etiketlenen sezgisel, empatik, ve bunlarla alakalı ilişkisel unsurlar, bilim ve felsefeden dışlanmışır. Descartes’in öncülüğünde akılsallıkla tanımlanan bilim ve yöntem, özne ve nesne arasındaki derin ayrımların üzerinde yükselecek olan ilişkilerin tabanını hazırlamıştır (Özkazanç, 2010: 6).

“Düşünen ve bilinçli özne en incelikli ifadesini, Descartes’ın iyi bilinen şu cümlesinde bulur: ‘Düşünüyorum, o halde varım.’ Epistemolojik olarak özne, bilen özne olarak, bilinecek ve kontrol edilecek bir nesneye karşıt olarak veya bir nesne karşısında kurulur” (Yeğenoğlu, 2011: 13). Bu bilen özne bilinen nesne toplumsal cinsiyetin ikiliklerini kemikleştiren bir yapının oluşumunu da neden olmuştur. Erkek bilen özne, kadın bilinen nesne konumuna itilmiştir (Bumin, 2010: 84).

Böylece öznenin, Aydınlanmanın getirdiği modern bir anlayış olduğu söylenebilir. Aydınlanmacı söylem tarafından hiyerarşik olarak kurulan özne konumuna, modern toplumlarda ‘Avrupalı beyaz veya burjuva erkeği’ sahip olmuştur. (Yeğenoğlu, 2011: 13). Buradan da anlaşılacağı üzere “öznenin kuruluşu, öznenin kendisini ondan ayırt edeceği başka bir terimi veya koşulu gerektirir. Bu öteki terim bastırılmış olarak kalır ve onun bu unutulmuş veya bastırılmış varlığı öznenin özerkliğinin ve

evrenselliğinin koşuludur. Bu nedenledir ki öznenin eleştirisi ancak bu öteki terimden hareketle yapılabilir. Öznenin yeri, ötekinin (kadının) farklı (duygusal, zayıf, irrasyonel, bağımlı, vs.) olarak işaretlenmesi sayesinde boş bir yer haline getirilir. Böylece “erkek”, işte o “boş” konumu işgal eden ve kadının da “doğal” olarak saptığı “insanın” evrensel varlığını oluşturan norm haline gelir. Bu yapıda öteki olarak işaretlenene öznenin özelliklerinin tam tersi özellikler atfedilir. Böylece öteki, bir yandan öznenin kıyaslandığı bir öge haline getirilir, diğer yandan ise, öznenin radikal olarak farklı olan olarak kalır” (Yeğenoğlu, 2011: 14-15).

Bu bilen özne - bilinen nesne, duygu ve düşünce ayrımı, erkek ve kadın rolleri arasında zaten var olan ayrımı daha da güçlendirerek birbirinden farklı kadın bilinçleri olduğu düşüncesine katkı sağlamıştır. Dolayısıyla, cinsiyete dayalı işbölümünün çok güçlü bir türünün desteklenmesinde, etkili ve kapsayıcı bir zihin kuramının ortaya çıkışında, Descartes’a borçlu olduğu söylenilebilir. “Kartezyen erkek ‘akıl’ın şeylerin doğru bilgisine ulaşmak için aşması gereken duygusal alandan kadınlar sorumludur. Erkek ise eğer bilimin nihai temelini yakalamak istiyorsa, bilimsel etkinliğin büyük bir bölümünde, disiplinli imgelem düzeyine ve katı, saf anlamlı düzeyine geçmek zorundadır. Erkek, eğer aklın en yüce biçimini uygulamak istiyorsa yumuşak duyguları ve duygusallığı geride bırakmış olmak zorundadır; onları erkek için koruyacak olan, kadındır. Bu hayati öneme sahip gelişme, artık en yüksek biçimi içinde, bir başarı olarak kabul edilen akıldan dolayısıyla bilim alanından, bilime ve bilgiye dair söz söyleme statüsünden kadının dışlanışının vurgulanış biçiminden doğmuştur. Böylece erilleştirilmiş bir bilim anlayışının ortaya çıkmış olduğu görülmektedir” (Lloyd, 1996: 74-75).

Düzenli bilginin çoğalması, gelişmesi yönünde aklı önemseme ve erkeklerle ilişkilendirme, Aydınlanma manifestolarında yinelenir; XVII. Yüzyılda, Rousseau akıl idealini, doğaya hükmeden soyut bir bilimsel bilgi olarak değil; daha çok ahlaki bilgeliğe kavuşan, düşünselleşmiş doğa şeklinde tasavvur edilen kadınsılık bilincinin henüz olgunlaşmamış bir aşaması olarak kabul eder (Lloyd, 1996: 82-83). Rousseau, öncülleri gibi kadını, tamamen aklın dışına itmese de, onu erkeğin tamamlayıcısı olarak görür ve her iki cinsiyetin bilgi nesneleri ve bilgiye ulaşma yöntemleri arasında fark gözetir. Erkekler zekâ gerektiren konulara, kadınlar pratik konulara ve beğeni içeren konulara eğilmelidir. Yöntem olarak ise kadınlar pratik zekâyâ sahip

olduklarından onlar için gözlem yapmak daha uygundur, erkekler ise dehaya yatkınlıklarından dolayı akıl yürütürler. Erkeklerin ve kadınların ellerinde bulundurdıkları bu güçleri birleştirmeleriyle ise engin bilgiler, ortaya çıkar (Wollstonecraft, 2012: 61). Bu nedenle Rousseau, erkek ve kız çocukları için farklı eğitimler öngörmüştür. Erkek çocukları için doğa bilimleri alanlarında rasyonel bir eğitim öngörürken, kız çocuklarına, anneliği öğretici rasyonellik dışı bir eğitimi uygun görmüştür (Aytar ve Çelik, 2007: 186-187) .

Buradan yola çıkılarak, XVII. Yüzyıl modern biliminin kurumsallaşmış olduğu söylenebilir. Ayrıca bilim ve bilgiyle ilgili felsefi tartışmaları şekillendiren birçok siyasal ve toplumsal etken bulunmaktadır. Modern bilim, toplumsal ve siyasal bağlam içerisinde dönüşümler yaşadığı gibi toplumsal cinsiyet ideolojisiyle de beraber değişmiştir. Aynı zamanda toplumsal cinsiyet ideolojisinin biçimlenmesinde de etkin rol oynamıştır (Keller, 1997). “Elbette bu dönüşümü başlatan tamamıyla bilimsel devrim değildir. Ancak bilimsel devrim sanayi kapitalizminin gereksinim duyduğu toplumsal cinsiyet kutuplaşmasına hem yanıt vermiş hem de bunun için kritik bir destek sağlamıştır. Modern bilim kadın ve erkek, kamusal ve özel alan, ev ve iş arasında gittikçe büyüyen bölünmeyi destekleyerek, hatta buna yanıt olarak, tercihini zihin ile doğa, akıl ile his, öznel ile nesnel arasında daha büyük bir kutuplaşmaya yol açmıştır. Modern bilim ideolojisi erkeklere erkeksi özsaygı ve yiğitlik için yeni bir olanak sağlamıştır. Aklilik ve nesnellik kavramları ve doğayı tahakküm altına alma istenci belli bir bilim anlayışının ilerlemesini desteklediği gibi, yeni erkeklik tanımının kurumsallaşmasını da desteklemiştir. Doğa mekanik dayanağına kadın da asexual erdeme indirgendiğinden, Mater’in (anne) özü hem ehlileştirilebilir hem de feth edilebilirdi, erkeğin iktidarı ise olurlanmıştı” (Keller, 1997: 89-90).

1.1.2. Modern Toplum ve Kadının Özgürleşme Mücadelesi

Daha önceki bölümde ifade edildiği gibi Modern toplumun ortaya çıkış aşamasında kadının doğa ile ilişkilendirilmesi onun sömürülmesine davetiye çıkarmıştır. XVII. Yüzyılda bilimin ortaya çıkışı, erkeği akıl, kadını duygu ile ilişkilendirmiş ve kadının her zaman eril olan akla bağlı olarak yaşamını sürdürmesi gerektiği belirtilmiştir. Aydınlanma dönemi felsefesinin bu temel düşüncesinin modern toplum yaşamına

yansımalarını da ayrıca incelemek gerekir. Bu nedenle öncelikle modern dönemin toplumsal yaşama dair genel özelliklerini ayrıntılandırmak gerekir.

Modern dönemi anlatan nosyon bilimdir ve bilim, modern toplumu ve işleyişini daha önceki toplumdan ayırır. “Modernlik fikri, toplumun merkezindeki tanrının yerine bilimi koyarak, dinsel inançlara, -en iyi olasılıkla- ancak özel yaşam dâhilinde bir yer bırakır” (Touraine, 2002: 24). Dinin toplumdan dışlanmasıyla beraber Aydınlanma döneminin öncülerinden Bacon’dan itibaren bir tahakküm aracı olarak kullanılan bilimin merkezi otoritesi yeni bir dönemin başlangıcını oluşturmuştur.

Böylece Aydınlanma, aklın tarihinde, rasyonalitenin, teknolojinin, bilginin özerkliği ve otoritesinin gelişmesi ve yerleşmesinde kendini göstermekle birlikte Avrupa modernliğini başlatan apayrı nitelikteki bir olay olarak kabul edilmektedir. Aklın; evrensel, özgür ve kamusal kullanımlarının üst üste binmesi, modernleşmenin gerçekleşmesine olanak sağlamıştır (Foucault, 2014b:179). Buradan da anlaşılacağı üzere, modernlikle birlikte, akıl, bilimsel, teknolojik ve idari unsurlar yaygınlaşmış ve bu unsurlar, toplumsal yaşamın içerisine dâhil olarak siyaset, ekonomi, aile yaşamı, din ve sanat gibi kurumların ayrışmasına neden olmuştur (Touraine 2002: 23). Bu, toplumların ve toplumsal etkileşimlerin, XVII. Yüzyıl bilim devrimiyle şekillendiğini göstermektedir (Callinicos; 2001: 58). Nitekim devrimler sonucu toplumlar dönemleştirilmiş ve modern toplum, geleneksel toplumdan bir kopuşu ifade eder olmuştur (Callinicos, 2001: 58; Giddens, 1998: 14). Modernlik, gelenekselden farklı özellikler taşımaktadır. Gelenek, muhafazakârlık ve dinsellikle karakterize edilirken, modernlik akılla özdeşleştirilmiştir. Modernlikle beraber akıl araçsallaştırılmış, geleneksel toplumlardaki din ve mitlerin yerine modern toplumlarda rasyonel akıl ve bilgi geçmiştir. Modern dönemin karakteristiği ‘karanlıktan kurtuluşun’ nüvelerini oluşturmaktadır (Çabuklu, 2004: 10). “Bu düşünce, her şeyden çok, insanların zincirlerinden kurtarmak amacıyla bilginin ve toplumsal örgütlenmenin mistik ve kutsal kabuğunu kırmayı hedefleyen laik bir hareketti” (Harvey, 2010: 26-27). Bu anlayışa göre, modernlik aynı zamanda bir kurtuluşu vaat ediyordu. Diğer yandan “Batılı modernleşmenin, tarihsel olarak özel bir biçimine tekabül eden modernist ideoloji, Aydınlanma felsefesiyle, yalnızca fikir alanında utkuya ulaşmadı. Piyasa ekonomisine de, akılcılaştırmaya da indirgenemeyecek olan kapitalizmin biçimine bürünerek iktisadi alanda da egemen

oldu” (Touraine 2002: 39). Feodal toplumların ekonomik anlayışından farklılıklar içeren, kapitalizm küçük toplulukları içeren bir geleneği yıkmış onun yerine ulusal çerçevede işlerlik göstermiştir (Çabuklu, 2004: 10). Modernizmin siyasi boyutlarına bakılacak olursa, ulus devletlerin oluşumuyla birlikte siyasi iklim değişmiş, monarşi sonlanmış ve demokrasi yükselmiştir. Aynı zamanda, yurttaşlık fikri doğmuş, milliyetçilik akımı yoğun bir şekilde zihinlere nüfus etmiştir. Ulus devletlerin doğuşu modern toplumlar ile modern olmayan toplumlar arasında bir sınır çizerek modern olmayan toplumların aleyhine sömürgecilik anlayışının da gelişmesine neden olmuştur. Fakat diğer yandan siyasi anlamda, monarşinin yerine demokrasinin almasıyla beraber eşitlik ve özgürlükler uğruna savaşların verildiği, özgür bir özne olabilmek adına bireylerin eylemde bulunduğu, bir dönemi de işaret etmektedir, modernlik.

Meşhur metninde, “*Aydınlanma Nedir?*” sorusunun cevabını arayan Kant’ın meşhur sözleriyle: “Aydınlanma insanın kendi suçu ile düşmüş olduğu bir ergin olmama durumundan kurtulmasıdır” (Kant, 2005: 263). Kant, Aydınlanma konusunun kapsamına akıl, özgürlük, evrensellik ve ilerleme problemlerini dâhil etmesiyle insanın kurtuluşunu özgürce aklını kullanarak ulaşabileceğini de vurgulamış olur. Rasyonel düşünme yeteneğini erkeğe atfeden kadını ise, akıl alanından dışlayarak duygusallık boyutuna indirgeyerek geleneksel normatif rollerin devamlılığı düşüncesini taşıyan, özellikle anneliği kadınlar için ‘özel’ bir görev olarak atfeden Rousseau da, aynı zamanda Aydınlanmanın bir özgürlük mücadelesi olduğunu vurgulamıştır. Nitekim “Aydınlanma gelenekten kopuş, kutsal dünyanın dünyevileştirilmesi ve yıkılması olarak görülse bile daha derinlerinde görülmesi gereken, gerçekten de dünyevileştirilmiş bir kültür dâhilinde, insanla evrenin birliğini ayakta tutabilmek için gösterilen yeni ve çok güçlü çabadır. Fakat Rousseau ve Kant’tan sonra, insan asla evrenle birlikteliğine tekrar kavuşamayacaktır. Çünkü evren, tarih ve eyleme dönüşecek, insan ise, artık içinde bir düzen ilkesini değil de, yalnızca bireysel ve kolektif olarak yaşanmış deneyimlerin baş kaldıracağı bir donuşum ve denetim gücünü bulacağı bir akım meydana gelecek ve evrenselci çağrışma tamamen tabi olmaktan vazgeçecektir” (Touraine, 2002: 39).

Rousseau gibi diğer siyaset felsefecileri de, Amerikan Bağımsızlık Bildirisi’nde de yer alan her bireyin doğuştan gelen “doğal” haklara sahip olduğu anlayışını

geliştirmişlerdir: “Biz, her insanın Yaratan tarafından vazgeçilemez haklara sahip olarak ve eşit yaratıldıklarının aşikâr bir gerçek olduğunu kabul ediyoruz. Bu haklar arasında yaşam, özgürlük ve mutluluğa sahip olma...hakları vardır” (Donovan, 2000: 23).

Bağımsızlık hareketlerinin özüne bakıldığında erkeklerin başı çektiği görülmektedir. Burjuva erkeklerinin tartıştığı konuların kapsamında kadınların özgürlüğüne, eşitliğine, yer yoktur. Böylelikle Rousseau ve Kant felsefesindeki özgürlüğün kadını dışlayıcı bir formda olduğu anlaşılmaktadır (Kaylı, 2013: 40).

Burjuva erkeğinin kadınları görmezden gelmelerine rağmen kadınlar sessizliklerini bozmuşlar ve kadınların mücadele dışında bırakılmasını eleştirmişlerdir (Mitchel, 1992: 37). Böylece kadınlar erkeklerle beraber eşitlik mücadelesine katılmışlardır.

1.1.3. Kadının Özneleşme/Özgürleşme Mücadelesi

Görüldüğü üzere moderniteyle birlikte, feminizm, duyguyla eşleştirilen akıldan yoksun sayılan ve kamusal alanlarda görülmeyen ve bedenleri de erkekler tarafından denetlenen kadınların, eşitlik ve özgürlük taleplerini, evrensel değerler arasına koymuştur (Kaylı, 2013: 18). “Kadın hareketi, öznenin keşfinde de belirleyici bir rol oynamıştır. Feminist hareketler tarihi, geniş çapta, ilk önce geleneksel kadın rollerinin ortadan kaldırılmasından sonra, çocukla, daha sonra da, biraz daha tereddütlü olmakla birlikte, erkekle olan ilişkinin yeniden keşfinin tarihi olarak ifade edilmektedir” (Touraine, 2002: 250). Böylelikle kadınlar tek görevlerinin annelik olmadığını, erkekler gibi akıl yetisine sahip olduklarını ve bu nedenle eşit yurttaşlığa dâhil olma hakları olduğunu savunmuşlardır (Kaylı, 2013: 19).

Böylece feminizm kadınların kolektif eyleme katılma özgürlüğünü hissettikleri bir alan ve aynı cinsiyetten bireylerin, genelde toplandıkları özel mekanların dışında bir araya gelebilme imkanı yaratmıştır (Godineau, 1993: 24). Genellikle eğitim ve kendini eğitime amacıyla kadınlarda oluşan gruplar kurulmuş ve kadınlar arasında desteğin ve dayanışmanın gelişmesini savunmuşlardır (Mitchel, 1992: 35). Bu dayanışmanın ve feminizmin modern anlamda ilk temsilcilerinden birisi Mary Wollstonecraft’tır. Wollstonecraft’ın, Rousseau’nun kadınların doğaları gereği alçak gönüllü, doğaları gereği giyim kuşama düşkün ya da doğaları gereği gösterişçi

olduğu iddialarına karşı çıkar. Ayrıca kadınlara uygulanan cinsiyete dayalı eril baskının daha büyük toplumsal eşitsizliklerle ilişkili olduğunu görmektedir. Cinsiyetler arası ilişkiler, tarafların avantajlı duruma geçmeye çalıştığı güç ilişkileridir. Diğer yandan kadınsılığın, bir sınıf temeli bulunduğunu görmektedir. Aşırı kadınsılık ve kibarlık belirtisidir ve kadınlar daima hanım olmak için çaba harcamaktadırlar. *Maria* adlı kitabında farklı sınıflardan kadınların eğitimleri zorunlu olarak olsa bile aynı derece de baskı gördüklerini ortaya koyma iddiasını temellendirmektedir. Bu da önemli radikal feminist bir adımdır. Wollstonecraft’a göre feminizm, burjuva erkeği ile eşitlik talebidir (Walters, 1992). Özellikle de eğitim alanında eşitlik talebini kadın bedenini zayıflıkla ve güzellikle ilişkilendiren düşüncelere karşı çıkarak *Kadın Haklarının Gerekçelendirmesi* kitabında açıkça dillendirmektedir: Kadınlar, “topluma bağımlı bir durumda ve ev içi işleri aracılığıyla katıldıklarından kesik kesik ve rastlantısal öğrenme anları yaşarlar. Ayrıca öğrenme onlar için genellikle ikincil önemde bir uğraş olduğundan, herhangi bir alanı incelemede gerekli olan coşkuyu, akli ve yargıyı açık tutan konsantrasyonu sergilemezler. Toplumun mevcut durumunda bir beyefendinin kişiliğini destekleyecek bir parça eğitim gerekli görülür; erkek çocuklar birkaç yıl boyunca disiplinle tanıştıkları bir eğitim almak zorundadırlar: Ama kadınların eğitiminde anlayış gücünün geliştirilmesi, bedenin güzelleştirilip süslenmesinden aşağı görülür; çeşitli kısıtlamalarla ve yapmacık alçakgönüllülük gösterileriyle zayıf düşürülen bedene, olgunluğa henüz erişmemiş ve rahat içindeki uzuvların asla ulaşamayacağına inanılan zarafet ve güzellik kazandırılmaya çalışılır” (Wollstonecraft, 2012: 35). Wollstonecraft, kadınların karanlıktan kurtulmasının ancak kadınların zihinlerinin geliştirilmesiyle mümkün olduğunu vurgulamaktadır: “Kadınların zihinlerini geliştirerek onları güçlendirirseniz, kör itaatın de sonu gelecektir” (2012: 38).

Fakat XIX. Yüzyıl feminist pratiklerin bu ilk nüveleri, kısa sürede uzun yılları kapsayan bir sessizliğe gömülmüşlerdir. Modern dönemde sahneye çıkmalarına rağmen kadınlar, geleneksel toplumdakinden daha köklü bir dışlanmaya maruz kalmışlardır (Fraisie ve Perrot, 1993: 22). Görüldüğü üzere “dönemin koşulları ve yaygın ideolojisi, kadınların da oluşmakta olan özne tanımından pay arzu etmelerini mümkün kılmıştır. Batı Avrupa’daki modern kapitalist gelişmeye paralel olarak özerk rasyonel ve özgür özne olma rağbet gören ideallerdir. Ancak bu yeni özne

nosyonuna atfedilen değere paralel olarak ataerkil ilişkilerle yapılanan toplumsal ekonomik siyasal ve kültürel koşullar kadının bu normdan pay almasına izin vermemiştir. Çünkü kadın her şeyden önce erkeğin hükümrân özne konumuna yerleşebilmesini mümkün kılan zemin olma işlevini görmüştür” (Yeğenoğlu, 2011: 139-140).

1.2. Modernitenin Öznesi, Kadın, Annelik, İktidar

Modernlikle beraber sadece yeni bilimsel, ekonomik, siyasi yapının ve ahlaki değerlerin yaratılmasına tanık olunmamakta aynı zamanda bu dönem, yeni bir insan öznenin yaratılmaya çalışıldığı bir dönemi oluşturmaktadır. Nitekim “modernlik, üzerine yükseldiği rasyonel akılla, neredeyse bütün alanlarına nüfuz eden teknik bilgiyle toplumsal yaşamı yeniden biçimlendirerek modern insanı da yaratmış şekillendirmiş olur” (Nazlı’dan aktaran Kaylı, 2003: 44). Gatens’e göre de özne modern dönemde aklın, bilimin, bilginin ve rasyonalitenin, insani tutkulara, arzulara, duygulara ve bedene üstün geldiği modern iktidar ilişkileri çerçevesinde kurgulanmıştır (aktaran Köse, 2014: 17-18). Foucault’un da ifade ettiği (2014b: 27) üzere Aydınlanma ve modernite tarihsel süreçte demokrasi ve özgürlüğü içermeyen siyasi teknolojinin gelişmesinde çok önemli bir aşamayı oluşturmuş olsa bile, aynı zamanda bireyi kapana sıkıştıran bir niteliği de bulunmaktadır. Bu anlamda modern öznenin kurgulanmasını, şekillendirilmesini Foucault, iktidar mekanizmalarıyla açıklar. Foucault *Hapishanenin Doğuşu* kitabında iktidar mekanizmalarını serimlediği gibi, modern öncesi dönemde beden ceza ve işkence ile yıldırmanın ana hedefi olmaktadır modern dönemle birlikte eş zamanlı olarak bedenin tutuklanması söz konusu olmuştur (1992: 8-12). Batı toplumlarında güç sahibi kişilerin geleneksel ve daha şiddetli iktidar biçimlerini kademeli olarak terk etmesi, seçkinlerin “uygarlaşması” nedeniyle değil, acı çektirmeden daha etkin ve verimli olan, incelikli “boyun eğdirme ve tabi kıldırma teknikleri”nin icat edilmesindendir (Foucault, 2014b: 64).

Daha önce ifade edildiği gibi, Aydınlanma felsefesinde, kadınlık ve erkeklik tanımlamaları, düalist bir biçimde kodlanmıştır, buna göre, erkeklik evrensel olanla ve akılla özdeşleştirilmiş, kadın ise evrenselin alanından dışlanmış, bedene hapsedilmiş ve değersizleştirilmiştir. Kısaca “Aydınlanma anlatısı akıl, birey ve

erkeklik arasında özdeşlik kurar. Böylece aydınlanmayı tanımlayan birey nosyonunun ima ettiği rasyonel ve evrensel özne erkek bir öznedir. Diğer bir deyişle aydınlanma, öznenin/insanın/bireyin erkek olarak kuruluşunu mümkün kılan bir felsefe olmuştur” (Yeğenoğlu, 2011: 140). Modern toplumda kurgulanan, inşa edilen öznenin, “eril insan öznenin” bu rasyonalist epistemolojiden beslendiği söylenebilir. “Modernlikte erillik, dişillik birbirine dönüştürülemez ve birbirini dışlama üzerine kurulan karşı kutuplu statik bir düzen içerisinde kurulur. Bu sabit heteronormatif cinsiyet düzeni cinsiyeti, kadın ve erkek var oluşu ve ilişkisi içerisinde hapseder ve cinsiyetler arasındaki akışkanlığı kırar. Nötrleşme ve homojenleşme simgesel düzenler arasındaki sınırların netlikle çizilmesini gerektirir. Cinsiyet XVIII. Yüzyıl sonlarından itibaren bütün insanoğluna atfedilen ortak karakteristiklerdeki bir kutuplaşmanın sonucudur” (Köse, 2014: 21-22). Ancak, tezatlık içerse de özne aklın zıttı beden ile de ilişkilidir. “Foucault iktidar ve özne ilişkisinin ortasına bedeni, yerleştirir. İktidar, tarihini, beden tarihi olarak analiz edip öznenin oluşumunda bedenin ayrıcalıklı yerine dikkat çeker. Foucault’nun çalışmalarının önemi öznenin oluşumunda beden disiplininin bir iktidar teknolojisi olarak çalıştığını göstermesidir” (Köse, 2014: 25). Bu nedenle beden ve iktidar ilişkiselliğini açıklamak gerekir. Kısaca ‘iktidarın aktarıldığı, yeniden yönlendirildiği ve çoğaldığı mekânlardan biridir beden’ (Butler, 2012: 280). Elizabeth Grosz’un öne sürdüğü gibi, “beden, tarih ve kültür ötesi değildir: hiçbir biçimde doğal olmadığı gibi her zaman ve her yerde toplumsal süreçler tarafından işaretlenmiş yazılmış ve kazınmıştır. Bedeni, kültürel toplumsal ve tarihsel koşullarla birlikte ve bunların sonucu olarak düşünmek iktidarın ürettiği bedenlerin belirli türlerde özgüllükleri olan bedenler olduğunu kavramamıza yani hiçbir zaman bedenin evrensel ve farklılaşmamış olmadığını her zaman kültürel ve cinsel olarak özgül olduğunu anlamamıza da yardımcı olacaktır. Her şeyden önce bedenin basitçe biyolojik ve doğal bir nesne olmadığını her zaman onu özgül olarak kuran siyasal, kültürel ve toplumsal iktidarın bir sonucu olduğunu kabul etmekle mümkün olacaktır” (aktaran Yeğenoğlu, 2011: 148). Ancak beden, tarihte geri gidildiğinde kadınla yan yana olduğu görülür. Aristoteles’in indirgemeci düşünce biçimleri karşımıza çıkar ve beden geleceğin insanlarını içinde taşıyan bir fanustur. Bu nedenle beden kadınların anneliğine dair tartışmaların içinde geçer. Kuşkusuz, iktidarların disipline edici ve tabi kılma stratejileri kadınlar ve onların

bedenleri üzerinde de işler. Bu disipline etme gücü, kadınların ve erkeklerin kimliklerinin, özneliklerinin kurgulanmasına, inşa edilmesine dayanmaktadır. Bu toplumsal cinsiyet ilişkilerinin kurgulanması, annelik yoluyla olmuştur. Kadının asli görevi aile kurmak soyun devamını sağlamak olarak belirlenmiştir. Touraine'ye göre (2007: 169) modern dönemde “aşk bile, kadınların annelik işlevlerini uyandırmalıydı”. Böylece modernizmin eşitlik ve özgürlük söylemlerine rağmen kadın ve kadın bedeni, anatomik yapısıyla anılmaya devam etmiştir (Kaylı, 2013: 35). “Kadınların bedeni eril ve dişil kromozomların birleşmesiyle gebe kaldığı erkek ve kız çocuklara eşit yaşam şansı sunarken, erkekler arası kültür bunun tam tersi işler ve öteki cinsiyetin topluma yaptığı katkıları dışlar. Dişil beden, farklılığa saygıyı üretirken, ataerkil toplumsal beden, farklılığı dışlayarak kendini hiyerarşik olarak kurar. Öteki konumundaki kadın, bu toplumsal yapıda doğal bir alt tabaka, ilişkisel anlamlandırmadaki katkısı belirsiz olan bir alt tabaka olarak kalmak zorunda bırakılır. Ötekine kendi içlerinde yaşama ve gelişme olanağı veren kadınlar, yalnızca erkeklerin kurduğu benzerler düzeninden dışlanır” (Irigaray, 2007: 47-48). Irigaray'ın da vurguladığı gibi (2007: 81), bugüne kadar, yaşam veren ve yaşamı koruyan kadınlar, yaşam hakkına sahip olamamıştır. Kadınlar, genellikle türün ve kendilerine biçilmiş kalıp yargıların yeniden üretiminin rehineleri konumundadır. Kadınlar, yaşam hakkına sahip olamaması nedeniyle kendi bedenleri ve öznelikleri üzerinde yasal olarak yetkileri yoktur. Kadınların kimlikleri yalnızca aileyle dahası annelikle ilişkili olarak tanımlanmıştır. Delaney de (2014: 45) modern öncesi dönemde, geleneksel ataerkil toplumlarda, anneliğin ve babalığın dinsel metaforlarla, söylemlerle kuşatıldığını ifade eder. Tıpkı Yunan düşünürü Aristoteles'in tezlerinde görüldüğü gibi, bir erkek olarak baba yüceltilmekteydi. Genellikle tohum ve toprak analojisi kurulmakta, kadın, toprak; erkek, tohum olarak addedilmekteydi. Yaratıcı olanın, dünyaya bir insan getirenin erkek olduğu düşünülür ve bu özelliği erkeği simgesel olarak Tanrı'ya benzetilir. Yaratılışa göre bakıldığında, yaşamı veren erkektir; kadınlar sadece doğururlar. Yaşam vermek ve doğurmak, aynı şey değildir. Belki de değersizleştirilen, dünyaya çocuk getirmek değil, sadece kadınların bu süreçte kültürel olarak oynadıkları düşünülen roldür.

Modern dönemlere bakıldığında ise bazı geleneksel kadınlık rolü beklentilerinin kökeninde, geçmişten intikal eden bu kadim kültürlere dayanan unsurların,

kalıntıların ve kültürel kodların olduğu kolaylıkla söyleyebilir. Çünkü bu söz konusu kadınlık rolleri hem kadını, aile birliğinin öznesi hem de bedenini ve benliğini nesne konumuna itmektedir. Kadının aile içerisinde annelik göreviyle bağdaştırılması erkek özne veya egemen özne tarafından nesneleştirilmesine, denetlemesine yol açmaktadır (Bilgin, 2016: 223).

Özetle modern yaşam kadınların yaşamlarına tılsımlı dokunuşlar bırakmamıştır, kuruluşunda temelinde yer alan eril iktidar, cinsiyetçi söylem ve duruşları hala devam etmekte ve inşa ettikleri modern özneyi, kadını, yeni taktik ve stratejilerle denetlemekte ve disipline etmektedir. Dahası tahakküm altında tutmaya devam etmektedir (Kaylı, 2013: 35). Foucault'un gösterdiği gibi modern disiplinler toplumda bilgi, görme, rasyonel kontrol ve üretken iktidar iç içe geçecek şekilde dokunmuşlardır.

Kadın bedeninin, anneliğin ve kadınların annelik pratiklerinin disipline edilmesi ve modern öznenin oluşumu, Foucault'un Bentham'ın düşüncelerinden esinlendiği Panoptikon kavramıyla açıklanabilir. "Modern toplum da Aydınlanma felsefesinde olduğu gibi bilebilmek, kontrol ve hâkimiyet kurabilmek için her şeyden önce ötekini görünür kılma ilkesiyle hareket etmiştir. Aydınlanma felsefesinin Kartezyen perspektif anlayışının özne nosyonu, evrensel ve aşkındır. Bu anlamda modern özne, Aydınlanmanın aşkın ve bedensiz erkek öznesiyle bir ve aynı öznedir. Bedensiz aşkın özne, panoptik gözlem kulesine yerleşebilen, görünmeden görebilen böylelikle mutlak güç sahibi olabilen öznedir" (Yeğenoğlu, 2011: 142-143). Kadın bedeninin mükemmel bir şekilde denetleyerek, davranışlarını ve eylemlerini gözlemleyerek, modern özne, aynı zamanda işaretlenmemiş evrensel bir konuma yerleşmiş ve böylece kendi konumunu görünmez kılmış olur. Beden farklı konumlara yerleşebilen gözlemci özne tarafından uçsuz bucaksız bir biçimde temsil edilir. İşte öznenin bu sınırsız hareketliliği farklı konumlara yerleşebilme kabiliyeti ve işaretlenmemiş kimliği, onu panoptik bir konuma yerleştirilmektedir. Bu minvalde modern söylemin panoptik öznesinin konumu evrensel, işaretlenmemiş ve görünmez olan hükümler/egemen özne konumudur (Yeğenoğlu, 2011: 145). Nitekim gözetleme ve denetleme bireylerin psikolojisine odaklanan disipline edici bir iktidar biçimidir. Buna göre, insanlara sürekli fiziksel cezalar uygulamaktan ziyade, onları sürekli gözetim altında tutmak gereklidir (Layder, 2006: 140). "Bu iktidar tipine,

Foucault'ya göre, Jeremy Bentham'ın Panoptikon üzerine düşünceleri örnek teşkil eder. Panoptikon içerden aydınlatılan hücrelerin ortasında yükselen bir gözetleme kulesinin yer aldığı, gözetleme memurunun gözlenenler tarafından görünmediği daire biçiminde bir binadır. Bu hücrelerde yaşayanlar gözetleme memurunun bakışlarından kaçmanın imkansız olduğunun ve (potansiyel olarak) ona her zaman tabi olduklarının farkındadırlar” (Layder, 2006: 140). Tek bir bakışla her şeyi sürekli olarak görmeye olanak veren, hiyerarşik bir gözlem yöntemi olarak kurulan bu sistem, bireylerin gözetim ilkesini ve kuralları içselleştirmesine yol açar (Afary ve Anderson, 2010: 31). Çünkü sürekli gözetim altında tutulan bireyler kendilerine dikkat etmeye ve başkaları tarafından izlendikleri varsayımıyla davranışlarına çeki düzen vermeye başlamaları, uysallaşmalarına, itaatkar olmalarına ve eylemlerinin normalleşmesine neden olur (Layder, 2006: 141).

“Bireylerin artık hepsi küçük bir cezalandırma mekanizmasına tabidir. Bu mekanizma kıyaslamakta, farklılaştırmakta, hiyerarşik hale getirmekte, türdeşleştirmekte, dışlamaktadır. Tek kelimeyle, normalleştirmektedir. Nihayetinde, sınav süreci söz konusudur; hayli ritüelleşmiş olan bu süreç, konformistleri ödüllendirir, konformist olmayanları cezalandırır. Terbiye edici bu yeni iktidar, aynı zamanda bu iktidarı içselleştirmiş tekil birey tarafından da tatbik edildiği zaman sistem daha başarılı olur” (Afary ve Anderson, 2010: 33). Bu anlamda kadınlar sadece eril modern özne tarafından değil aynı zamanda iktidarı içselleştiren ve uyumlu hale gelen kadınların, diğer kadınlara ve annelere bakışı yöneltmesiyle de nesne konumuna itilmektedirler. Modern kadının hükümrân özne konumu tamamen görünmez kılınmaktadır. Tüm anneler birbirlerini izler ve her anne bireysel olarak kendisini izleyerek kendi kendisi üzerinde bir denetleme, oto kontrol sağlar. Bu annelerin birbirini gözetlemesi onları ‘nasıl daha iyi anne olurum’ sorusunun cevabını bulmaya yönlendirmektedir. Çünkü bireylerin sürekli gözetlendiği sanısına kapılmalarının doğası gereği, bireyler kendi eylemleri üzerinde bir kontrol, bir denetleme ihtiyacı duymaktadırlar. Başka bir deyişle bireyler gerçekte gözetlenmese bile izleniyormuşçasına eylemlerini gerçekleştirirler. Sürekli izlenme (gözetim), kendinin farkında olmayı, yani algılanan izlenme tehdidinden dolayı öznelere davranışlarını kontrol etmesine neden olmaktadır (Henderson, Harmon ve Houser, 2010: 236). Foucault'un da ifade ettiği gibi “gözetleyen bir bakış ve bakışın

ağırlığını üzerinde hisseden herkes, bakışı öyle içselleştirir ki, sonunda kendini gözleme noktasına varır; böylece herkes kendi üzerinde ve kendine karşı bu gözetlemeyi işletecektir” (Foucault, 2012: 95). Nitekim panoptik toplumda sürekli gözetim altında tutulma, gözetlenenlerin de taşıyıcısı oldukları iktidara bir anlamda dâhil olmaları sonucunu doğurur (Dolgun, 2008: 35). İçselleştirilen iktidar olgusu anneliğe uygulandığında, annelerin her biri aynı anda hem iktidarın gözlem nesnesi hem de bizzat diğer gözetlenenler üzerindeki iktidarın gölgesi olurlar.

İktidar özneyi bir yandan itaatkâr kılarken diğer yandan da onun eyleyciliğini mümkün kılar. O halde bedenlerin maddi kuruluşu özneleşme sürecinden ayrı düşünülemeyecektir. Tabiiyet yalnızca iktidar tarafından madun bırakılma sürecini değil, aynı zamanda özne olma sürecini, özneleşmeyi de ifade eder. Çünkü özneleşme süreci hem zorlayıcı hem üretken olan iktidar uygulamalarının bir sonucudur (Butler, 2005: 9-10). Foucault’ya göre “iktidar ilişkilerinde mutlaka direniş imkânı vardır, zira hiç direniş imkânı (şiddetli direniş gösterme, kaçıp kurtulma, hileye başvurma, durumu tam tersine çeviren stratejiler) olmasaydı iktidar ilişkisi de olmazdı” (2014b: 236). Foucault’un burada bahsettiği iktidar pratiği, üretken iktidar olduğundan dolayı “özgürlükleri keşfeden Aydınlanma Çağının ve modern dönemin, disiplini (anatomi siyaseti) ve düzenlemeyi (biyo-siyaseti) de keşfetmiş” olduğu söylenebilir (2014b: 152). Hâkim iktidara nüfuz eden, onunla iç içe geçerek onu dönüştüren bu yeni iktidar kavrayışı, “yaşatma ve ölüme bırakma” hakkı temelinde biçimlenir (Foucault, 2002: 247). Egemen iktidarla biyo-iktidarın birleştiği bu süreçte, artık yaşam ve beden bir iktidar nesnesi haline gelmiştir (Foucault 2014b: 152). İnsan bedenine hedef alan bu biyopolitika nüfus, doğum, ölüm oranlarına, sağlık ve yaşam süresi gibi konulara eğildiği gibi tüm bunlar, beden denetlenmesi ile çalışır (Köse, 2014: 20). Nitekim XVIII. Yüzyılda ekonomik ve siyasal bir sorun olarak “nüfus” iktidar tekniklerinin konusu haline gelmiştir. Buna göre: “Devletlerin nüfusu artık yayılmanın doğal artışına göre değil, sanayilerine, üretimlerine ve farklı kurumlara bağlı olarak artıyor... İnsanlar toprak ürünleri gibi ve işlerinin kendilerine verdiği avantajlara ve kaynaklara göre çoğalıyorlar” (Foucault, 2007: 27). Bu ekonomik ve siyasal nüfus sorununun merkezinde cinsellik yer alır ve cinsellikle ilgili olarak doğum oranını, evlenme yaşını, meşru ve gayri meşru doğumları, cinsel ilişkilerin başlama yaşını ve sıklığını,

bu ilişkileri doğurgan ya da kısır kılmanın yolunu, bekârlığın ya da konulan yasakların etkisini, gebeliği önleyici uygulamaları iktidar teknikleri tarafından çözümlemesi gereken olgular olarak varsayılmaktadır (Foucault, 2007: 27). Foucault “cinselliğin, benliği oluşturma adına bizzat iktidarın kışkırtarak dolaşıma soktuğu bir yönetme biçimi olduğunu vurgular” (Köse, 2014: 26). Böylelikle modern dönemde cinsellik, yasaklanmak ve bastırılmak yerine, açıkça konuşulan söylemsel bir düzenin nesnesi olmuştur (Best ve Kellner, 2011: 70). Başka bir deyişle “Foucault, bu durumun Viktorya çağının cinsellik konusunda oldukça baskıcı olduğunu savunan geleneksel kabullere ters düştüğünü vurgulamaya çalışır; Foucault için bu olgu modern güç/ iktidar (ve söylem) biçimleriyle ilgili daha genel bir hususun canlı örneğidir. Biyo-iktidar gibi modern güç biçimleri kapatmak, engellemek ve genellikle reddetmekten ziyade kontrol ve itaat yolları geliştirir. Psikiyatri, tıp, sosyal hizmetler gibi oldukça farklı profesyonel söylemlerin yanı sıra, sosyoloji ve kriminoloji gibi disiplinlerin ortaya çıkışı da yeni güç tekniklerinin gelişimi, rafine edilmesi ve çoğalmasına katkıda bulunmuştur. Ayrıca, bu söylemler güç ve kontrolü insanların gündelik hayatına taşır ve yayarlar” (Layder, 2006: 142). Böylelikle cinselliği kuşatan söylemler, bilgiler, çözümlemeler ve buyruklar, koca evrene yayılmış ve cinsellik, devletle kişi arasında, kamuyu ilgilendiren bir anlaşmaya dönüşmüştür (Foucault, 2007: 27-28). Nüfus oranlarını şekillendirmeye yönelik ortaya çıkan bu iktidar biçimleri özellikle geleceğin insanlarını karınlarında taşıyan anne olmaya müsait kadınlarla bir anlaşma yapmaktadır. Böylece kadının bedeni ve cinselliği annelik ekseninde denetim altına alınmaktadır. Kadının cinselliği ancak çocuk doğurmak amacıyla meşru kabul edilmektedir. Ayrıca kadının kaç çocuk doğuracağı da yine iktidar teknolojileri tarafından denetlenmektedir.

Görüldüğü üzere cinselliğin dolayısıyla kadın bedeninin denetim altına alınmasında kuşkusuz söylemin önemi belirgindir. Bedenin üreticisi, kurucusu yine bedenleri sınırlandıran söylemlerdir (Butler, 2014a: 47). Diğer bir ifadeyle “doğal ve biyolojik beden nosyonu kültürel, etnik ve cinsel özgüllüğü olan bedenleri farksızlaştırıp, evrenselleştiren söylemin ta kendisidir. Erkek özneliği bedensizleştirilip, onu insanla özdeşleştirirken, aynı anda kadını bedenselliğin alanı olarak işaretleyen evrensellik söylemi, Kartezyen aydınlanmacı söylemle bir ve aynı evreni paylaşmaktadır” (Yeğenoğlu, 2011: 149). Nitekim kadını bedene indirgeyen bedensellik söylemi aynı

zamanda evrensel kadınlık normlarını da belirler. Buna göre evrensel kadınlık normları dışına çıkan kadın ötekileştirilir. Diğer bir deyişle söylemler “belirli eylemler, alışkanlıklar ve rutinleri normalleştirirken, belirli eylemleri dışlayarak” ikili bir kadın olgusu yaratır (Layder, 2006: 142). Görüldüğü üzere kullanılan ayrımcı söylemler düalist kavramların da ortaya çıkmasının öncüsü olmuştur. Bu tür, söylem ve beden gibi ilişkiler ağında, toplumsal pratikler, söylemler ve normlarla inşa edilen kadın ve bedeni annelik sorunsalıyla ilişkilendirilebilir.

Annelik, ilk olarak “düşünce” veya “idea” olarak ortaya çıktığı için anneliğin idealleştirilmesi söz konusu olmaktadır. “İdeal anne” kavramı kadınların çocuklarının en iyi bakıcısı olduklarını ifade etmek için kullanılmaktadır (Sutherland, 2010: 545). Ann Oakley de, idealleştirilmiş anneyi, kadınların içgüdüsel olarak anneliği arzulamaları gerektiğinin toplum tarafından beklenildiğini ifade etmek için kullanmaktadır (aktaran Sutherland, 2010: 545). Anneliğin kadınlığın doğal bir süreci olduğu ve kadınların kimliğinin anne olarak tanımlandığı ileri sürülmektedir; böylece çocuksuz kadına şüpheyile yaklaşılmaktadır. Aynı zamanda yeni bir annenin, anneliğin zor gelen veya beğenmediği tarafları olduğunu ifade ettiği takdirde utanç ve suçluluk duyması gerektiği empoze edilmektedir. İkinci olarak bir şey ideal olarak kabul edildiği zaman o doğru-yanlış, iyi-kötü gibi düaliteleri de beraberinde getirdiğinden dolayı anneliğin idealleştirilmesi durumu da zihne bir idea olarak yerleşmesiyle beraber kendi içerisinde ikilikleri de meydana getirmektedir. Mükemmel annelik fikri kültürde yayıldığı zaman, bu, annelik miti ile gündelik yaşam gerçeklikleri arasında bir kopuş meydana getirmektedir. Özellikle küçük çocuklu annelerin doğumdan sonra işgücüne devam etmesinin kadınların hem ev işi, hem çocuk bakımı hem de kamusal alanda çalışmasına engel olmayacağı aksine kolaylıkla yürütebilecekleri mitinin gündelik yaşamdaki annelik yapma pratikleriyle uyuşmadığı görülmektedir. Böylece mükemmel anne kavramı, ücretli bir işte çalışan annelerin gerçekliği ile belirgin çatışma içerisinde bulunmaktadır. Aynı zamanda, mükemmel annelik “düşüncesi”, kültürel olarak kabul gördüğü zaman, ya başarılı ya da başarısız anne olunur. Bir kadın iyi anne veya kötü annedir (Sutherland, 2010: 545-546). Bu nedenle anneliğin inşasında ve kadınların kendi özneliklerini kurgulamasında iyi/kötü, başarılı/başarısız gibi ikili söylem grupları etkili rol oynamaktadır. Bununla birlikte iyi anneliği ima ederken eşlik eden alaycı

gölümseyişler ve suçlu bakışlar ifadenin karmaşık söylemsel gücünü kanıtlamaktadır ve doğrulamaktadır, bu doğrultuda annelik hegemonik olarak kurulur ve annelik hiyerarşisi tabakalaşma konularına dâhil olur (Goodwin ve Huppertz, 2010: 1-2). Kadının ilk görevinin bakıcılık olduğunu belirten iyi annelik söylemleri “her ne durumda olursa olsun çocuğunun bakımını yapmak için her zaman hazırdır ve donanımlıdır” gibi söylemler yoğun anneliğin kriterlerini yükselttiğinden dolayı tartışılmaktadır. Son olarak iyi annelik söylemleri annenin nasıl hissedeceğini tanımlayarak ve inşa ederek bireysel kadın için anneliğin anlamını ve annelik kimliğini belirlediğini göstermektedir. “İyi anne mutlu bir annedir; mutsuz bir anne başarısız bir annedir”. Bu mit annelerin sorumluluğunu artırmaktadır (Goodwin ve Huppertz, 2010: 2). Terry Arendell’e göre (aktaran Goodwin, Huppertz, 2010: 2) annelik ideolojisinin bireysel ve ailevi yaşantılarının içine derin bir şekilde ulaştığını tartışılmaktadır. Annelik ideolojisi kadınların çok farklı kimliklerini ve eylemlerini biçimlendirmektedir. Direnilse bile, annelik ideolojisi, kadınları baskı altına alan eylem ve değerlendirmeler için uygun ortamı oluşturmaktadır.

İyi anneliğin karşıtlığını oluşturan kötü annelik terimi, çoğu kadın için başvuru, ahlaki, siyasal ve sosyal anlamda kötüleyici bir terimdir. Kötü ebeveynlikten ayrı bir şeydir. Çünkü baba dâhil edilmemekle beraber, anneliğin belirli görevlerine ve sorumluluğuna veya annelik sorumluluğundaki başarısızlıklara odaklanmaktadır. Anne çocuk ilişkisi; kültürel pratikler ve cinsiyet politikaları tarafından kadınların sırtına yüklenildiğinden dolayı, kötü anne etiketi ırk, cinsel yönelim, din veya sosyo-ekonomik statü fark etmeksizin kadınlara uygulanmaktadır (Gotlib, 2010: 101-102). Böylece iyi ve kötü annelik söylemleri yoluyla kadın ve bedeni denetim altına alınmaktadır. Anne özne tamamen söylemseldir, söylemlerdeki taktikler, stratejiler ve programların öznesidir. Söylemler aracılığı ile kurulmanın bir unsuru olarak öznedir.

Kadın bedeninin ve kadının öznel deneyimi olan anneliğin kurulmasında iktidar teknolojilerinden ayrılmayan bilgi de önemli rol oynamaktadır. “İktidar bilgiyi bedeni, davranışları, eylemleri denetlemekte eğitmekte ve şekillendirmekte kullanır. Foucault iktidar-bilgi tasarımı, Nietzsche’nin erk istenci tasarımıyla esinlenerek temellendirmiştir, buna göre; bütün bilgi isteklerinin temelinde hep daha güçlü olma isteği yatmaktadır” (Uzun, Uzun, Güçlü ve Yolsav, 2002: 725). Feminist ve post

kolonyal kuramcılar da, bilgi biçimlerinin iktidardan bağımsız olmadığını vurgulamıştır. Foucault, bu düşüncüyü kesin bir kuramsal formülasyonla dile getirmiştir: “Bağlantılı bir bilgi alanı oluşturmadan iktidar ilişkisi olamayacağını, aynı zamanda iktidar ilişkilerini varsaymayan ve oluşturmayan bir bilginin ve bilgi alanının da olamayacağını kabul etmek gerekir” (Afary ve Anderson, 2010: 30-31). Dolayısıyla, iktidar bilgiye, bilgi de iktidara eklemlenerek sürekli bir döngüsellik içerimler, iktidar ilişkisi sürekli bilgi üretir ve üretilen bilgi de iktidar stratejilerini destekler. İktidar, sürerliliğini devam ettirebilmek için, sürekli olarak yeni bilgi nesnelere yönelir, yeni iktidar alanları oluşturur (Çelebi, 2013: 515). Böylece denilebilir ki; “Modern birey, bilginin hem nesnesi hem de öznesi haline gelmiş, bastırılmayıp, bilimsel-disipliner mekanizmalar’ın yatakları içerisinde şekillendirilmiş ve oluşturulmuş, bütün bir güç ve beden tekniğine göre özenle imal edilmiş, bir ahlâki/hukuksal/ psikolojik/tıbbi/cinsel varlık haline gelmiştir” (Best ve Kellner, 2011: 71).

İktidar ve bilgi arasındaki bu iç içe geçmiş ilişki biçimi, kadınların ‘annelik’ söylemindeki temsiline de uyarlanabilir. Kadınların annelik deneyimlerine uygulanan modern iktidar, bir anlamda kadınların bedenlerini ve davranışlarını, pratiklerini, eylemlerine istila etmektedir. Nitekim kadınlığın özünü tanımlayan, tıp, sosyoloji, psikanaliz ve psikiyatri yeni iktidar mekanizmaları sahneye çıkmıştır (Fraisie ve Perrot, 1993: 22). Dispositif adı verilen bu iktidar mekanizmaları (bilim, bilgi, söylem) birtakım deneyimler kurup kadınları bu deneyimlerin öznesi olarak tanıtarak, onlara annelikle ilgili hakikatler dayatır. Modern yönetimin denetleme ilkesi, öznenin uysal ve itaatkâr kılınmasını gerektirdiğinden dolayı asıl sorun onların zihinlerini ve tabii ki bedenlerini ele geçirmektir. Kadınlar, modern iktidar ve iktidarın bir aracı olan bilgi teknolojilerine tabi kılınarak yepyeni becerileri, özellikleri, yetileri olan bedenler ve zihinler olarak yeniden kurulmalıdırlar (Yeğenoğlu, 2011: 152). Öte taraftan Foucault’ya göre modernlikle beraber, iktidar ilişkileri, toplumsal ağda derinlemesine kök salmıştır ve toplumun üstünde olan ve radikal olarak ortadan kalkacağı mümkün görünmeyen bir yapı oluşturmaktadır (2014b: 120). Bu anlamda Foucault iktidarın sadece merkezi bir otorite (devlet) tarafından değil birçok iktidar odaklarının varlığını öne sürer. Fakat iktidar mekanizmaları, tek değildir, çoklu iktidar yapıları bulunmaktadır, farklı kurumlarla

ilişkisellik içerisindedir ve birbirleri üzerine eklenmektedirler. Bu nedenle anneliği inşa eden tek bir iktidar mekanizmasından söz edilemez. Farklı iktidar teknolojileri, kadınların bedenlerini ve annelik pratiklerini denetlemekte, disipline etmekte ve yeniden üretmektedir. Annelik özellikle siyasal iktidar, uzman bilgileri iktidarı ve medyanın iktidarının kesişimselliği ve ilişkiselliği sonucu yeniden inşa edilmektedir. Bu nedenle diğer bölümde, bu iktidar türlerinden siyasal iktidar ve söylemlerinin anneliği nasıl inşa ettiği üzerinde detaylı bir şekilde durulacaktır.

II.BÖLÜM

İKTİDAR, KADIN, KADINLIK, ANNELİK

2.1. Politik İktidarın Anneliği İnşası

Modern ulus devletlerde ulusal bir görev adına siyasal iktidarlar tarafından belirlenen anneliğin siyasal alanda kritik işlevleri bulunmaktadır ve bu işlevlerin yerine getirilmesini sağlamak amacıyla bir takım ideolojik yapılandırma ve söylemlerle annelik yeniden inşa edilmektedir. Böylece özel alana içkin pratikler siyasal iktidarın müdahale alanına dâhil olmaktadır. Siyasal iktidarın politik, ekonomik ve geleneksel söylemleri anneliğin normatif kurallarını belirlemektedir. Bu doğrultuda bu bölümde modern dönemdeki ve neoliberal dönemdeki siyasi iktidarların kadınlar üzerindeki denetimlerinin genel panoraması çizilecektir.

2.1.1. Bir Ulus Devlet Projesi Olarak Annelik

Bu alt bölümde modern dönemle birlikte siyasal iktidarlar tarafından kadınlara yönelik ekonomik ve siyasal söylemler, kadınlara biçilen görevler ve mekânlar tartışmaya açılmıştır. Öncelikle ise kadınların anneliğine dair siyasal söylemlerin izleri sürülecektir.

2.1.1.1. Siyasi Söylemlerin Odağında Annelik

Ulus devletler için asıl olarak anneden önce çocuğun önemi gelmektedir. Burada parantez açarak, Antik Yunan'a geri dönüldüğü takdirde ne çocuğun ne de çocuk doğurduğu için kadının yüceltildiği görülür. Asıl olarak yaşamı veren, soyu devam ettiren baba kabul edildiğinden dolayı erkekler daha değerli varlıklar olarak addedilmektedir.

Ortaçağda ise aile içerisinde baba ve kocanın otoritesi mutlak, çocuk yine önemli bir varlık olarak görülmemekte ve çocuğa değer verilmemektedir. Kadınlar ve çocuklar dört tarafı duvarlarla örülü özel alan içerisinde erkeklerin, babaların tahakkümü altında yaşamaktaydılar. Feodal yapının hâkim olduğu bu ortaçağ

döneminde çocuğa, ne krallıklar ne de toplum tarafından bir değer atfedilmediğinden dolayı kadınlara yapılan baskılar çocuk veya annelik üzerinden kaynaklanmamaktadır, daha çok erkeğin çıkarlarına hizmet etmek açısından bir tahakküm söz konusudur (Badinter, 1998: 82).

Görüldüğü üzere modern öncesi dönemlerde kadınlar ikincilleştirilse de, tahakküm altına alınsa da evsel alanlarla sınırlandırılrsa da annelikle meşru bir statü kazanamamaktadır. Ancak modern dönemle birlikte yeni oluşan siyasi yapılanmanın etkisiyle çocuğun özellikle politik anlamda değer kazandığı görülmektedir. Hitlerin *Kavgam* eserinde “devlet.. bir milletin en kıymetli malının çocuk olduğunu kabul ve ilan etmelidir” şeklindeki lafzında çocuğa verilen önemin izleri sürülebilir (aktaran Baştürk, 2013: 99). Bu anlamda çocuğa verilen önem ve değer anlaşılmamasıyla anneliğin denetlenmesinin çıkış koşulları ve nedenleri çakişmaktadır. Anneliğin ve çocuğun öneminin örtüşmesi annelik kavramının yeniden tanımlanmasına ve anneliğe yeni görevler atanmasına neden olmuştur. Bu nedenle kadınların anne olması ve annelik pratikleri de takip edilmeye başlanmıştır. Modernitenin doğuşuyla anneliğe politik açıdan yeni anlamlar yüklenmesini tartışmak için bu oluşan siyasi yapılanmanın özelliklerine kısaca göz gezdirmek gerekir. Modern dönemde iktidar, hizipleşmelerin olduğu ortaçağdan farklı olarak merkezileşmiştir ve siyasi yapılanma, sınırları çizilmiş bir ulus devlet formuna dönüşmüştür.

Ulus-devleti ortaya çıkaran bir sebep; krallığa ve mutlak monarşiyeye karşı duran Aydınlanma düşünürlerinin fikirlerini ve ayrıca endüstrileşmenin de geliştiğı bu dönemde kapitalist ekonomi anlayışını benimseyen orta sınıf erkeklerinin başlattığı Amerikan ve Fransız devrimleridir (Öztürk, 2011: 56). Devrimler boyunca burjuvazi erkekleri, ‘eşit haklar’, ‘insan’, ‘yurttaş’ ve ‘eşit yurttaşlar topluluğı’ şeklinde mücadele dili kullanmışlardır. Mücadele sonunda İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi yayınlanmış, egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olduğu kabul edilmiş ve siyasi bir nitelik olarak milliyetçilik ilkesi benimsenmiştir (Berktaş, 2012, Öztürk, 2011). Kadınlar da devrim süresince aktif bir özne olarak tarih sahnesine çıkma imkânı bulmasına rağmen devrim sonunda yeni ulusun kurulmasında öncü olan burjuvazi erkekleri tarafından susturulmaya ve baskı altına alınmaya çalışılmışlardır ve böylece İnsan ve Yurttaş hakları bildirisinin kadınları kapsamadığı anlaşılmıştır (Öztürk, 2011: 58). Böylece ulus devletlerin oluşum aşamasında eşit yurttaşların ‘erkeklerden’

oluşması, kadınların ise yurttaşlıktan dışlanması, ulus devletlerin bir erkekler milliyeti olarak kurulduğunun göstergesidir. Nitekim erkeklerin bir aktör olarak inşa sürecinde yer aldığı ulus devlet, sömürgecilik esasına dayalıdır. Sancar'ın da ifade ettiği üzere (2014: 41) “erken endüstrileşmenin öteki yüzü sömürgecilik olmuştur. Dünyadaki bazı toplumlar sömürgeleşme tehdidi altında kalınca bağımsızlıklarını koruyacak bir araç olarak modern ‘ulus-devlet’ler inşa etmeyi çıkar yol görmüşlerdir”. Ulus devletlerin oluşum sürecinde sömürgecilik anlayışının gelişmesi üzerine ordunun gücü, diğer bir deyişle askeri güç önem taşımaya başlamıştır. Ulus devletlerin yapısı ve ideolojileri gereği modern dönemde militarist söylemler politik dilin ögesi haline gelmiştir. Bu nedenle “ulus-devlet, bir toplumun, yöneticilerinin şiddet araçlarının, yani asker ve polisin yönetimini tekeline almalarına yarayan siyasal yönetim kurumlarından oluşan bir devlet olarak tanımlanabilir. Bu denetim gücü, yöneticilerin, sınırları kesinlikle belirlenmiş topraklar üzerindeki hâkimiyetini destekleyen başlıca yaptırımdır. ...Sanayi üretiminin yaygınlaşması savaş sanatları ile birleştiğinde görülmedik bir askeri gücün kurulmasını sağlamıştır. Bu yüzden Avrupa'daki ilk devlet sistemi ulus-devletlerin daha sonra dayanacağı bir temeldi. Savaşlar ve diplomasi bu değişiklikleri biçimlendirmekteydi” (Erözden, 1997: 153). Ulus devlet siyasi yapılanmasının sömürgecililiğe dayanması ve ordulara önem verilmesi erkeklerin yaşadıkları -sınırları belirlenmiş- coğrafyalarda belirli görevler üstlenmelerini gerektirmiştir. Erkeklerin ve erkek çocuklarının ulus sınırları içerisinde elde ettiği yaşam haklarına karşılık ulusa askerlik borcu oluşmuştur.

Bu bağlamda XVIII. Yüzyıl Avrupa'sında zorunlu askerlik ortaya çıkmıştır. Daimi ulusal orduların ve onların eşliğindeki altyapının oluşturulmasıyla birlikte Avrupa devletleri, büyük bir hırsla askere alma işine girişmişlerdir. Geniş ulusal orduların oluşması ve onların eşliğinde de devlet bütçelerinin büyümesiyle birlikte, hemen hemen bütün devletler daha geniş ve derin denetim sistemleri oluşturmuşlardır (Tilly, 1995: 59). Buradan da anlaşılacağı üzere çoğu devlet kurumu gibi ordunun hâkimiyeti ve sürekliliği ve ordunun gücüyle bağlantılı olarak devletin bekası da geçmişten itibaren erkekler tarafından sağlanmıştır (Nagel, 2013: 75). Bu erillik ve militarizmin birbirini kurduğu ve birbirlerine sıkı sıkıya bağlı olduklarının göstergesidir. Ancak erillik ile militarizm birbirini kursa da ve sıkı sıkıya bağlı olsa da Enloe çorap metaforu kullanarak kadınlara ihtiyaç duyulduğu noktalar

bulunduğunu vurgulamaktadır: “Erillik, militarizme sıkı sıkıya bağlı kalmış olsa da, bu iki fikir öbeği yine de birbirinden ayrılmaz değildir. Erillik ve militarizm, birlikte kullanılarak dayanıklı bir kurumsal çorabı örebileceğiniz iki örgü şişine benzetilebilir. Ancak böylesine dayanıklı bir çorap -ordu- bile, delinme tehlikesinden muaf değildir. Onarım gerektiğinde, askeri planlamacılar, (yöneticiler) ellerindeki iki şişi, hem militarizmi hem de erilliği destekleyecek yeni anlatılar örmek için kullanmaya çalışırlar. Bu manevranın başarılı olabilmesi, yani ordunun, iktidarın, yetkililerin ihtiyaç olduğunu düşündükleri sayıda ve nitelikte erkeği edinerek, koyduğu mevkilerde tutabilmesi için, askeri politika yapanlar, yalnızca erkekleri değil kadınları da denetlemek zorundadır. Eğer o kültüre özgü annelik ve kadınlık - ve yer yer, özgürleşmiş kadın- kavramları korunamazsa, çorap sökülebilir” (Enloe, 2006: 407-408).

Görüldüğü üzere modern dönemle birlikte yeni gelişen bu siyasi iktidar biçimi; bazı bireyleri (kadınları) görmezlikten gelen, sadece bütünlüğün ya da yurttaşlar topluluğu içindeki bir sınıfın ya da grubun, çıkarlarını gözetken bir siyasi iktidar türü olarak doğmuştur (Foucault, 2014b: 65). Tasavvur edilen bu grup veya sınıf, cinsiyet olarak erkeklerden oluşmaktadır ve bu modern dönemdeki -erkeklerin savunduğu- burjuva demokrasisi, evrensel değerlerin ve normların dışında olanın, normal olmayanın, patolojik olanın, dışlanıp baskı altına alındığı farklılıklara yer olmayan bir kamusal yurttaşlık düzeni yaratmak istemektedir (Çabuklu, 2004: 4). Kadınlar, genellikle bu yurttaşlık grubundan dahası siyasi ve ekonomik alanlardan dışlanmasına rağmen kadınlığın en önemli ama bir o kadar da sıradan vazifesi olarak addedilen annelik ile kodlanmaya devam etmektedirler. Özellikle kadınların anneliği iktidarlar için bir anlam kazandığı takdirde annelik ve kadın bedeni, politik iktidarın ekonomik, politik ve geleneksel söylemleriyle beraber kamusallaşmakta ve siyasallaşmaktadır. Kadının üzerindeki tahakküm mekanizmaları daha önceki dönemlerde aile, baba, eş gibi mikro kurumlar tarafından uygulanırken modernitenin doğuşu siyasi iktidar gibi makro kurumların söylemlerinin kadına ve anneliğe yöneldiğini görmekteyiz. İktidarların, aktif yurttaşlar olarak kadınları onaylaması ve politik söylemlerinin merkezine dâhil etmeleri, onların biyolojik üretim ve militarist öğretiyi aktarcılık görevlerini yerine getirme şartı ile mümkün olmaktadır.

Kadınların Siyasi Görevi Olarak Biyolojik Yeniden Üretim

Yuval-Davis de Enloe gibi, kadınların ulusal projelere ve yurttaşlık pozisyonuna dâhil olabilmeleri için kadınların birkaç önemli rolleri yerine getirmelerinin onlardan beklendiğini vurgulamaktadır. İlk olarak kadınların, ulusların sömürgecilik anlayışından dolayı ve ordularının gücünü arttırmak adına biyolojik yeniden üretim rollerini yerine getirmeleri gerekmektedir. Ona göre kadınların milletin biyolojik yeniden üreticisi olarak kurulma biçimleri anneliğin siyasi anlamlarını oluşturmaktadır (Yuval-Davis, 2010: 80). Ülkeler arasındaki rekabetin gittikçe daha önem kazandığı, ekonomik çıkar savaşlarının başladığı bu süreçte ulusu oluşturan bireylerin nitelik ve niceliklerinin o ulusun zenginliği için taşıdığı önemin farkına varılmasıyla biyolojik yeniden üretimin siyasi anlamları tezahür etmiştir (Çeler, 2012: 174). Nitekim “bir devletin gücü ya da refahının nüfusunun büyüklüğü ile ilişkilendirildiği bu dönemde, devletlerin nüfus politikaları ‘daha büyük daha iyidir’ anlayışına dayanmaktaydı” (Bahçe-Kaya, 2012: 75). Ulus-devletlerin güçlendirilmesini destekleyen ‘üstün uygarlık-üstün ırk’ söylemleri ile güçlendirilen nüfus politikaları, öjenik saf ırk arayışı ile kadınları doğurma ya da eril amaçların peşinde araçsallaştırma amacını gütmekteydi (Sancar, 2014: 40). Avrupa ülkelerinde kadınlar kendi mülkleri, gelirleri, çocukları ve evlilikleri üzerinde söz sahibi olmamalarına rağmen kadınların biyolojilerinin çocuk doğurmaktan başka şeye el vermediği söylenerek kadın biyolojisine yönelik ayrımcılık, nüfus artış politikalarına eklenmişti. Örneğin milliyetçi düşünceye sahip Alman siyasi iktidarlarının kadınlara uygun bulduğu işlerle ilgili sloganı: Çocuk, Kilise, Mutfak’tı (Sancar, 2014: 41). Alman kadınlarına yönelik siyasi iktidarların biçtiği bu iş tasavvurlarından ‘çocuk’ ise ayrı bir yere sahip olup kadınların anneliği her fırsatta tekrarlanmıştır ve hatırlatılmıştır. Alman Propaganda Bakanı Goebbels’in 1933 yılında yaptığı bir söylevde dile getirdikleri bu duruma uygun bir örnek oluşturmaktadır: “ ... Şunu söylememe izin verin: Kadın için en uygun, en iyi ve öncelikli yer aile içidir ve kadının en yüce görevi; ulusun ölümsüzlüğünü sağlayacak olan çocuklar doğurmaktır. Aile bir ulusun gücünün kaynağı ise kadın da onun özü ve merkezidir. Kadının ülkesine hizmet etmesi için en uygun yer; evliliği, ailesi ve anneliğidir. Bu

onun en ulvi amacıdır (Baştürk, 2013: 94). Kadınların ulus için çocuk doğurması ‘kahraman’ söylemleriyle de pekiştirilmiştir ve yurttaşlık sınırlarına dâhil edilmeyen kadınlar birden yüceltilmişlerdir. Özellikle aşırı milliyetçi ülkeler Almanya ve İtalya’da bu tür söylemlerin izlerini sürmek mümkündür. Almanya’da Hitler, İtalya’da da Mussolini döneminde anne olan ve anne olmayı onaylayan kadınlardan ulusun kahramanları olarak bahsedilmiştir (Albenese, 2010: 893). Mussolini ‘kahraman’ ilan ettikleri anne olan veya olacak kadınların kaç çocuk yapması gerektiğini dahi söylemlerine dâhil etmiştir. Genellikle kadınlara “Çocuk yapınız, bir sürü çocuk! Nicelik güçlüdür!” (Macciocchi, 2000: 138) diye hitap ederken, 1934 yılında *Il popolo d’Italia*’da yayınladığı *Nüfus ve Biyoloji* başlıklı yazısında ulusun geleceği için sahip olunması gerekli çocuk sayısını da spesifik olarak vurgulamıştır:

“... İtalyanlar, diyeceğim şu ki, bir üçüncü, özellikle dördüncü çocuk sahibi olmaya çalışınız! Ancak dördüncü çocuktan sonradır ki olumsuz öğeler gelecek kuşaklar düzeyinde aşılmış olacaktır. Öyleyse normal kişiler kafalarına koymalıdır ki, yalnız ahlaksal ve yurtsever açıdan değil, amaçladığımız biyolojik işlevin güvencesi olarak da, bunun uzak sonuçlarından yoksun kalmayacaklar ve ‘en az dört çocuk’ parolası sürüp gidecektir... Bu veri, özellikle ‘tek oğul’un savunucusu kesilmiş büyük burjuvalar arasında olmak üzere, herkesçe bilinmeli ve yaygınlık kazanmalıdır. Yalnız kısır kimseleri belirlemek yetmez, ‘damla damla’ doğurgan nitelikteki kişilerin de belirlenmesi gerekir. Geleceğimiz buna bağlıdır” (Macciocchi, 2000: 142).

Buna bağlı olarak XIX. Yüzyılın sonunda demografi (nüfusbilim) gelişince daha hassas nüfus sayımları yapılmış, doğum oranlarının düşmesini engellemek için kürtaj yasaklanmıştır. 1900’lü yıllarda bir milyon kürtaja ulaşan çok yüksek oranlar saptanması nedeniyle bu yıllardan itibaren doğum ve bebek bakımı için hekimler seferber edilmiştir. Diğer yandan kürtaj yapan doktorlar ve kürtaj yaptıran kadınlar mahkemede yargılanmışlardır. Çocuk ulusa ait bir parça olarak addedildiğinden dolayı kürtaj, ulusa karşı işlenmiş bir suç olarak kabul edilmiş ve anne gayri meşru da olsa çocuğunu dünyaya getirmek zorunda bırakılmıştır (Perrot, 2014: 99-100). İktidara gelişinden sonra Hitler, erkek çocuklara bir ulus kimliğinden, kız çocuklarına ise annelik kimliğinden, annelik görevi üzerinden seslenerek kürtaj yasağını kabul etmiştir: “Alman erkekleri, siz bir Alman olduğunuzu unutmayın ve

küçük kızlar siz de bir Alman annesi olacağınızı hatırlayınız” diyerek kürtaj yasası kanunlarını kabul etmiştir. Böylece bir yandan ulusun çokluğunu sağlamaya çalışırken bir yandan da küçük yaşta çocukların zihinlerine geleneksel ataerkil cinsiyet örüntülerini kodlamaya çalışmıştır. Diğer yandan İtalya ve Almanya başta olmak üzere çoğu Avrupa ülkesinde gebelikten korunma yöntemlerinin satışı ve genel olarak cinsel eğitim yasaklanmıştır (Albanese, 2010: 893). Aynı zamanda kadınların çocuk doğurmasını, anne olma arzusunu pekiştirmek adına annelik yardımı, annelik sigortası, doğum yardımı, anne maaşları gibi birçok teşvik edici ödenek ayrılmıştır. Hatta Hitler Almanya’sı ve Mussolini İtalya’sında evliliğin çoğalmanın ön koşulu olduğu düşüncesiyle evlilik öncesinden itibaren bir takım teşvik politikaları yürütülmüştür, evlenmeyenler için vergi yükümlülüğü getirilmiştir. Hitler, gençleri, evliliğe teşvik edebilmek için nişanlı olan erkeklere evlilik kredileri ve promosyonları sunmuştur. Faizsiz evlilik kredileri, her çocuğun doğumuyla birlikte yüzde yirmi beş oranında azaltılmış ve dördüncü bir çocuğun doğumundan sonra iptal edilmiştir. Mussolini ise evlenmeyen gençlere bekâr veya bekârlık vergisi ödenmesini mecburi kılmıştır. Her iki ülkede de üretken kadınlara ulusa hizmet etmeleri için onur madalyası ve bir takım ödüller verilmiştir (Albanese, 2010: 893). Zira pronatalist (doğum yanlısı) politikalar Almanya ve İtalya dışında ABD, Kanada, Britanya ve Fransa gibi diğer Batılı ülkelerde de uygulanmıştır. Hatta Fransa’da Vichy hükümeti, kadınların onuruna devlet törenleri düzenlemiştir (Macciocchi, 2000: 153).

Çocuğa bu kadar önem verilmesinin ve kadınların anneliğinin teşvik edilmesinin ilk nedeni nüfusun büyüklüğünü sağlamak, diğer bir nedeni ise siyasi iktidarların ordunun asker ihtiyacını karşılamak üzere, doğum oranlarını artırma girişimleridir. Enloe’nin çorap metaforunu devam ettirirsek, erillik ve militarizmin ördüğü çorap - ordu-, nüfusun az olması ve savaşa katılacak erkek sayısının az olmasından dolayı çözülebilir, bunu engellemenin yolu ise kadınları anne olmaya davet etmektir.

Bu nedenlerdir ki kadınların karnı sürekli olarak erkek egemenliği altında bulunmaktadır, zaman içinde kadının karnı bakışların ve denetimin odak noktası haline gelmekte ve annelik bir anlamda kamusallaşmakta, kurumsallaşmaktadır (Öztürk, 2011: 63).

Kadınların Militarist Siyasi Öğretiyi Aktarıcılık Görevi: ‘Yurtsever Anne’lerin ‘İyi Vatandaş’ Yetiştirme Misyonu

Kadınların yurttaşlık sınıfına katılabilmesi için sadece çocuk doğurmaları yeterli değildir, aynı zaman da çocuğun eğitimini ve bakımını üstlenmelidirler. Herhangi ulus sınırları içerisinde doğan erkek çocuklarına o ulusun bilincini ve ulus için savaşmanın ‘yüce’liğini aşılmalıdır. Diğer bir deyişle ulusların taşıdığı militarizm gibi ideolojileri dünyaya getirdikleri çocuklara aktarması gerekmektedir. Dahası sadece nüfus yeterli değildir; kadın, aynı zamanda vatanı için her şeyi feda edebilecek milliyetçi ruha veya militarist ideolojilere sahip ‘iyi vatandaş’ da yetiştirmelidir. Bu nedenle hegemonik söylemler kurularak ‘iyi annelik’le ‘yurtsever annelik’ bir tutulmaktadır. ‘Yurtsever anne’ aynı zamanda ‘iyi vatandaş’ yetiştiren ‘iyi bir anne’dir (Enloe, 2006: 44-45). Bu anlamda “siyasal iktidarların, ulus devlet kurma ve onu devam ettirme sürecindeki, askeri politikaları denetlemek üzere manevralar ürettikleri şey, kadınlık ve annelik mefhumunun kendisiydi” (Enloe, 2006: 15). Kadınlık ve annelik mefhumu ‘yurtsever annelik’, ‘fedakâr annelik’, ‘şanlı annelik’ söylemiyle üretilmektedir. Bu anlamda kadınlar, ulusun ideolojilerinin taşıyıcısı ve aktarıcısı görevleriyle ‘yurtsever anneliğin’ mertebesine yükselmektedirler. Kadınların mertebe kazanması, şimdiye kadar sıradan ve alelade bir görev tanımlamasına giren anneliğin kutsal değerlerle yüklendiğini göstermektedir. Kadınların, kurgulanan bu iyi ve kutsal annelik idealine ulaşması, daha önceki ifadelerden de anlaşılacağı gibi, militarizasyon sürecinde aktif rol almalarıyla olanaklı hale gelmektedir. Keza birçok ülkede maternalizmin mantığı üzerine kurulu askeri örgütler ve hükümet yetkilileri, savaşa ahlaki meşruiyet sağlamak için sıklıkla annelerin fedakârlığını vurgulayarak onların desteğini kazanmaya çalışmışlardır (Kutz-Flamenbaum, 2010: 715). Diğer bir deyişle siyasal iktidarlar tarafından kadınların, annelik görevlerini bir kamu görevi olarak görmeleri sağlanmaktadır. Böylece bu kamusal görev için politik iktidarlar tarafından anneler, oğullarından vatan, millet, toprak gibi ‘daha yüksek’ ve ‘daha kutsal’ bir amaç için feragat etmeye yüreklendirilmektedirler (Enloe, 2006: 44). Amerika’da XX. Yüzyılın başlarında genç erkeklerin askere alınması konusunda anneleri cesaretlendirmek adına ‘ahlaki anne’ imgesi kullanılmıştır. Bunun yanı sıra Birleşmiş Milletler

Askerlik Örgütü (USO), 1942 yılında Anneler Gününde, orduya asker alabilmek ve erkeklerin ulus adına kendilerini ‘gönüllü olarak feda etme’lerini sağlamak amacıyla anneleri razı edebilmek için bir kahvaltı düzenlemiştir. Böylece annelerden, oğullarını askere göndermeleri hususunda resmi olarak, onay alma fırsatı sağlanmıştır. Zira annenin bir savaşı onaylaması, askeri örgütlere ve politikacılara meşru ve ahlaki bir otorite verebilir, bu nedenle anne imajı, sıklıkla savaşı meşrulaştırmak ve erkeklerin savaşa katılmalarını sağlamak adına hükümet tarafından seferber edilir (Kutz-Flamenbaum, 2010: 715). Ordularını canlandırmak, güçlendirmek isteyen siyasi liderler, anneliğin ulusal bir eylem olduğunu dile getirerek, anneliği, ulusun savaş gücüne vazgeçilmez bir katkısı olduğunu vurgulayarak sadece savaşa katılım süresince anneleri razı etmekle kalmamakta aynı zamanda annelerden askerlik hizmetini yerine getirmesi için oğullarını ikna etmelerini ummaktadırlar (Enloe, 2006: 44-45). Öteki taraftan siyasi iktidarların savaş esnasında maternalist ideolojik formüllerden faydalanma yöntemlerinden biri de şehit annelerini çeşitli şekillerde onurlandırmalarıdır. Şehit anneleri en ‘şanlı’ anneler olarak kutsanmışlardır. Örneğin, Birinci Dünya Savaşı’nın bitiminden 11 yıl sonra, Birleşik Devletler Kongresi, savaşta şehit olanların annelerine saygınlık kazandırmak üzere adım atmışlardır. Savaşta aile üyelerinden birini kaybeden annelere Altın Yıldız (Gold Star) unvanı verilmiştir ve 1929 yılında, federal hükümet tarafından Altın Yıldız Anneleri için sevdiklerinin mezar yerlerini ziyaret edebilmeleri, Avrupa savaş alanlarına gidebilmeleri amacıyla para tahsis etmeye yetkili bir kanun çıkarılmıştır (Gamber, 2010: 1256). Bu çerçevede yurtsever, iyi anneliğin üç ana ekseninde kurgulandığını söyleyebiliriz; ilk olarak anneler, fedakârlık söylemleriyle desteklenerek, erkekleri ‘gönüllü’ olarak askere yollamaları konusunda razı edilmişlerdir, ikinci olarak annelerden, askerlik görevlerini yapmaları için erkekleri ikna etmeleri istenmiştir ve üçüncü olarak şehit annelerine birtakım unvanlar ve ödüller vererek onurlandırılmışlardır. Bununla beraber anneler için üretilen fedakâr, iyi, ahlaki, şanlı, yurtsever gibi birçok söylemin birbiriyle örtüştüğü ve söylem farklılıkları olsa da aslında tümünün, siyasi iktidarlar için ulusal çıkarlar çerçevesinde kullanıldığı ifade edilebilir.

Görüldüğü gibi, “erkeğin temel vatandaşlık görevi savaşmak iken kadınınki asker doğurup yetiştirmektir. Kadının anneliği kontrol edilmelidir, zira annelik savaşmanın

ve kazanmanın temel aracının üretimidir” (Bahçe-Kaya, 2012: 78). Böylece siyasi iktidarlar annelere yönelik ‘yurtsever anne’ ve ‘iyi vatandaş’ söylemleriyle diğer bir delinme tehlikesine karşı çorabı –orduyu- onarmaya çalışmaktadırlar. Ancak annelerin siyasi görevlerini sadece erkekler çocuklarını yetiştirme potansiyeliyle sınırlandırmamak gerekir. Ataerkil ideolojilerin kadınlar için biçtiği toplumsal roller modern iktidarlar tarafından desteklendiğinden dolayı erkek çocuklarını militarist bir ruhla yetiştiren kadınlar, ileride anne olacağı kesin gözüyle bakılan kız çocuklarını da anneliği özellikle de yurtsever anneliği ve çocuk yetiştirmeyi rol model olarak öğretmelidirler. “Kadınların, her ulus devletin kendi içerisindeki, milli duygulara ve rejimin ilkelerine adaptasyonu, oldukça büyük önem taşımıştır zira kadının aile yaşamı içerisinde militarist öğretileri ve milli duyguları temsil etmesi, gelecek nesillerin de bu çizgide büyümelerine olanak sağlayacak unsurlardan bir tanesidir” (Baştürk, 2013: 123). Böylece denilebilir ki annelik tartışılırken, ulus devlet inşası sürecinde milliyetçilik ve militarist söylemler çerçevesinde kadın bedeni üzerinden yürütülen politikaların ve söylemlerin önemli bir yeri vardır (Göksel, 2014: 346).

2.1.1.2. Ekonomik Söylemlerin Odağında Annelik

Annelik siyasi iktidarların politik söylemlerinin yanı sıra ekonomik söylemlerinin de nesnesi konumunda yer almaktadır. İmparatorlukların ulus devletlere dönüşmesi, ekonomik anlamda da feodalizmden kapitalizme, devlet müdahalesini gerektiren bir ekonomik sisteme dönüşmesi ele ele yürümüştür. Bu anlamda modern dönemde, ulus devlet siyasi iktidarlarının, genellikle benimsediği ekonomik sistemin kapitalizm olduğunu söyleyebiliriz.

Ekonomik Yapılanma ve Söylemler Ekseninde Kamusal Özel Ayrımı: Mekânların ve İşlerin Cinsiyetlendirilmesi

Ulus devlet ve kapitalizmin eş güdümlü olarak ilerlemesi, kadınlık ve erkeklik normlarının ve bu normların gerçekleştiği alanların yeniden belirlenmesinde önemli rol oynamıştır. Böylece bir bakıma kamusal ve özel alanlar arasındaki sınırın kuruluşu, siyasi bir faaliyet olarak tanımlanabilir (Yuval-Davis, 2010: 153). Diğer bir deyişle kadının bedeninin anatomik yapısıyla doğallaştırılması ve kadının annelik normlarıyla ilişkilendirilmesi politik ilişkilerde olduğu gibi, ekonomik tahakküm ilişkilerinde de sürmektedir. Sanayi Devrimi ile birlikte kapitalist üretim sürecinin

ulus devletler tarafından benimsenmesi ile beraber ev ile iş yerinin birbirinden ayrılması yanı sıra üremenin doğallaştırılması ve kadının cinsel varoluşu nedeniyle mekânlar da cinsiyetlendirilmiştir (Köse, 2014: 48). Ev ile iş yerinin birbirinden ayrılması, kapitalist üretimin hane dışına çıkması sürecinin bir sonucu olarak da üst sınıf kadınlar imalathanelerden ayrılmıştır. Mekânların cinsiyetlendirilmesi ile birlikte emek biçimleri de cinsiyetlendirilmiştir; kapitalist piyasanın düzeni kadın işi-erkek işi ayrımına göre işler hale gelmiştir. Böylece fabrikadaki endüstriyel makinenin işleyişi ile beraber erkek-kas- gücünü kullanır; karşılığında ücretlendirilir ve kendine bağımlı bir kadın ve aile yaşamı, toplumsal hoşgörü ve ayrıcalık kazanmış olur (Sancar, 2014: 24-25). Bu dönemde erkeklerin evsel alanlar dışındaki çalışmaları önemini korumaktadır ve yaptıkları işler daha değerli görülmektedir. Köse'nin de dediği gibi (2014: 51) “erkekler kanarya iskelesini inşa ettiler, bir kez ve sonsuza kadar. Kadınlarsa tekrar tekrar temizliyor onu”. Ayrıca erkeklerin çalışma rolleriyle eril özne olarak kendi kimliklerini inşa etmeleri cesaretlendirilmektedir (Lupton ve Barclay, 1997: 9). Kadınların yaptıkları işler ise fedakârlık ve sevgi temeline dayalıdır ve emekleri ekonomik karşılık görememektedir (Sancar, 2014: 24-25). Ekonomik iş bölümünün sonucu olarak yeni bir ideal kadın portresi oluşturulmuştur; kadın tek işlevi yeniçağın değerlerini desteklemek olan iffetli, zararsız, çocuğuna, kocasına, evine, bağımlı olan ‘evdeki melek’ söylemleriyle tanımlanmıştır (Keller, 1997: 87). Bu dönemde annelik artık ‘evcimenlik’ ile bağlantılı kadınsılık söyleminin önemli bir bileşenini oluşturmaya başlamıştır. Babalık ise bu dönemde de ‘ekmek parası kazanma’ ve aile reisliği mefhumuyla doğrudan bağlantılandırılmıştır (Walby, 2016:167). Castan'ın (2007: 451) mecazi anlamda kamusal özel alan anlatısı bu dönemin erkeklik kadınlık kurgusuna uygun düşmektedir. Ona göre; kamu ve özel ayrımı kaçınılmaz şekilde bir sınıra çarpar: Kadınların hayatı duvarlarla örülmektedir. Kuşkusuz söz konusu olan özel hayatın duvarlarıdır. Duvarın berisinde huzurlu bir liman, aile sığınağı ve mutlu aile tablosu bulunmaktadır. Duvarın ötesinde ise kadının kendisinin dışlandığı erkeğin egemen olduğu bir alan, kamusal hayatın dayatmalarının, iş disiplininin ve her türden vazife sorumluluğunun olduğu bir alan bulunmaktadır.

1934 yılında Hitler'in yaptığı bir parti konuşmasında kullandığı ifadeler, kadınlar için duvarların sınırlarının iktidarların söylemleriyle nasıl belirlendiğini

göstermektedir: “erkeklerin dünyası devlet, kadınların dünyası ise evdir ve bu iki dünya birbirini tamamlamıştır. Kadınlar erkeklerin dünyasına sızmak için uğraşmamalıdır” (aktaran Baştürk, 2013: 94). Toplumsal cinsiyet rollerinin içselleştirildiğini anlamaya katkı sağlayan bu ifadenin bir benzeri de yine Mussolini tarafından şu şekilde dile getirilmiştir: “...kadın yalnız bir anne, çocuk terbiyecisi ve kocasına karşı dişilik sorumlulukları bulunan varlık olarak tanınır. Bu bakımdan kadının toplumsal hayata girmesi, yani erkeğe özgü mesleklerde çalışması çok hatalıdır. Bu tür uygulamalar kadını tabii fonksiyonlarından, analık görev ve sorumluluklarından uzaklaştırır” (aktaran Baştürk, 2013: 57).

Nitekim politik iktidarların ekonomik yapılanmalarının ve söylemlerinin sonucu olarak ortaya çıkan mekân ve işlerin cinsiyetlendirilmesinin ve ayrışmasının toplumsal anlamda içselleştirilmesi uzun sürmemiştir; erkekler ticari ve endüstriyel yatırımlar aracılığıyla sahip oldukları sermayeyi yönetirlerken kendi eşlerinden de ‘ev kadınlığı’ talep etmekten geri durmamışlardır. Böylece yeni kentsoylu/burjuva sınıfın modern evlere ve modern tarzda yetiştirilmiş çocuklara sahip olma isteği, ancak kadınların ev kadınlığını ve anneliğini yerine getirmesi ile gerçekleşmiştir (Sancar, 2014: 30). Burjuva toplumunda kadın, aristokrasinin eski sloganını devralmıştır: “Asilce yaşamak, hiçbir şey yapmadan yaşamaktır. Bir aristokrat çalışmaz. Burjuvazide evli çift içinde bir ayrım vardır: Erkek çalışır (elleriyle çalışmaz kuşkusuz, işlerini takip eder, sermayesini artırır, şirketini yönetir); karısı ise çalışmaz. ‘Burjuva yaşamı’ budur. Bununla birlikte eşin iyi bir ev hanımı olması, hizmetçileri yönetmesi, yaşam tarzıyla, çocuklarla ilgilenmesi, akşam yemekleri, davetler düzenlemesi gerekir” (Perrot, 2014:150). Sonuç olarak “kadınlar kendileri özel alanda kalarak doğum veya süt verme gibi çoğu zaman denetleyemedikleri, tümüyle doğaya ait kılınan üreme faaliyetlerinin getirdiği sorumlulukları yerine getirmek, dahası çocuklarının özel hayattan kamusal hayata geçişlerini sağlamak için eğitimlerini üstlenmek zorunda kalmışlardır” (Köse, 2014: 47). Böylece kadınların bedenleri özel alana hapsedilerek ve kadınların annelik görevi hatırlatılarak denetim altına alınmaya çalışılmıştır.

İşgücü Ordusu için Kadın Bedeninin Denetimi

Diğer yandan kadın bedeninin, modern siyasi iktidarlar tarafından üretken bir makine olarak anlamlandırıldığı söylenebilir. Foucault da bedenlerin makineleşmesini

kapitalist emekle bağdaştırır: “Yasadışılık, üretim aygıtından ve toprak mülkiyetinden çok, işçinin vücuduna ve üretim aygıtlarına uygulanma tarzına ilişkindir. Yetersiz ücretler, makinenin emeği vasıfsız hale getirmesi, çalışma saatlerinin aşırı ölçüde uzun oluşu, bölgesel ya da yerel bunalımların artması, Birlik kurmanın yasaklanması, borçlandırma mekanizması; işçileri kaytarma, iş sözleşmesini bozma, göç etme, düzensiz yaşam gibi davranışlara iter. Bu durumda ortaya çıkan sorun işçileri üretim aygıtına kıpırdayamaz biçimde bağlamak, bu aygıtın gereksinimlerine göre bir yerde tutmak ya da yerlerini değiştirmek, aygıtın ritmine boyun eğdirmek, aygıtın gerektirdiği değişmezliği ve düzenliliği kabul ettirmek, kısacası bir iş gücü haline getirmektir” (1995: 69). Böylece bedenin denetlenmesi, tahakküm altına alınması emeğin metalaşma süreci ile eşgüdümlü olarak ilerlemektedir. Foucault’un bahsettiği durum, etkili üretim sağlamak adına işçilerin denetlenerek verimli bir işgücünün ortaya çıkartılmasıyla ilgilidir. Fakat bunun yanı sıra kadınların bedenleri de ucuz iş gücünü sağlamak adına denetim altına alınmaktadır. Bu ucuz iş gücünü sağlamak aslında kapitalizm eleştirilerinde Marx’ın vurguladığı artı değer üretiminde ve emek sömürsünde kullanılmak üzere yaratılan işgücü ordusu ve nüfus fazlalığı ile mümkündür. İşgücü fazlalığı emeğin ucuzlamasına neden olacaktır. Böylece kapitalist sistemin dayanağı olan ‘kar’ı elde etme olanağı sağlanacaktır. En yüksek karı elde etmek için emeğin sömürülmesi ve yedek iş gücü ordusunun üretilmesi Marx’a göre kapitalist üretim biçimine özgü bir nüfus yasasıdır (Marx, 2003: 544). Endüstrileşmenin yoğunlaştığı ulus devletlerde ekonominin sorunsuz işleyebilmesi için, Foucault’un savlarında yer alan bedenin denetlenmesi, disipline edilmesi ve Marx’ın ifade ettiği kapitalist üretim biçimine özgü nüfus yasasının uygulanabilmesi başka bir ifadeyle ucuz iş gücü için nüfusun bolluğunu sağlamak yine kadınların üretkenlik özellikleri, annelik normlarını yerine getirmesi ile mümkündür.

2.1.1.3.Kadın Cinselliğinin Denetimi

Ulus devletler için hem ordunun gücü hem de iş gücü kaynağı ve ucuz emek adına nüfusun önemli bir nokta haline geldiği açıkça görülmektedir. Daha açık bir ifadeyle, ulus devletlerin oluştuğu bu dönemde, insanları daha fazla çocuk yapmaya nasıl yönlendirilebileceğini veya her halükarda nüfus akışının nasıl düzenlenebileceğini,

bir nüfusun büyüme oranının ve göçlerin nasıl düzenlenebileceğini bilme sorunu da ortaya çıkmıştır (Foucault, 2014b: 152). Foucault nüfusu bilme sorunun ortaya çıkışını modern iktidar biçimi olarak tanımladığı biyo-politikanın doğuşunun da göstergesi olduğunu vurgular ve biyopolitika analizlerinde iktidarların artık yaşam üzerinde durduğunu şu ifadelerle dile getirir: “İktidar teknolojisinde iki büyük devrim olmuştur: Disiplinin keşfi ve düzenlemenin keşfi, bir anatomo-siyasetin ve bir biyo-siyasetin mükemmelleştirilmesi. XVIII. Yüzyıldan itibaren artık yaşam bir iktidar nesnesi haline geldi. Yaşam ve beden. Eskiden sadece tebaa vardı, malları hatta hayatları ellerinden alınabilen hukuksal tebaa vardı. Şimdi, bedenler ve nüfuslar var. İktidar materyalistleşti. Özünde hukuksal olmaya son verdi. Beden, hayat gibi bu gerçek nesneleri ele almak zorunda. Hayat iktidarın alanına giriyor” (Foucault, 2014b: 152). Siyasi iktidarlar tarafından nüfusun ve hayatın önem taşıması, dahası hayatın iktidar alanına girmesi ile beraber artık özellikle modern dönemden itibaren cinsellik kadim bir mesele haline gelmiştir ve bedenin bireysel disiplinleri ile nüfusun düzenlenmesi arasındaki eklem noktasına yerleşmiştir. Nitekim Foucault’un savlarında yer alan bu bedenin denetimi ve nüfus ile ilgili tartışmaları aslında tam da kadınların cinselliğinin denetim altına alınmasını açıklamada önemli olduğu görülmektedir. Çünkü nüfusun üremesini sağlayan cinselliktir, doğum oranı ile ölüm oranı arasındaki ilişki cinsellikle, bir cinsellik siyasetiyle değiştirebilir; her halükarda, cinsellik siyaseti, tüm bu yaşam siyasetinin içine dâhil olmuştur. Dolayısıyla cinsellik XIX. Yüzyıl sonunda toplumu bir üretim makinesi haline getirmek için birincil önemdeki siyasi bir parça haline gelmiştir (Foucault, 2014b: 153). Anlaşılabacağı üzere, kadının cinselliği onun doğurma gücüyle aynı anlama gelmiştir ve kadın doğuramadığında cinsel olarak varlığı kabul edilmemiştir (Çabuklu, 2006: 20). Bu doğrultuda modern dönemde, artık kadının, siyasi iktidarın çıkarlarına karşılık verecek şekilde daha açık bir ifadeyle doğurganlığı artırma adına, bedeni ve cinselliği kontrol altına alındığı ifade edebilir. Kadınların cinselliği ve arzusu ancak ulusa bir çocuk doğurmak ile meşru varsayılmaktadır, aksi takdirde kadın cinselliği tehlikeli olarak kabul edilmektedir.

Ancak siyasi iktidarlar farklı dönemlerde farklı ideolojiler ve söylemler taşıyabilirler. Siyasi özne değiştiği anda siyasi söylemler de değişmektedir. Bu anlamda neoliberal dönemde yasal düzenlemeler, kadınlığa ve anneliğe dair söylemler neoliberal ve

muhafazakâr devlet stratejisiyle ilintilidir. Bu nedenle 1970 ve sonrasında neoliberal politikaları benimseyen ülkelerin kadınlığa ve anneliğe dair tasavvurlarını ve söylemlerine yer vermek gerekir.

2.1.2. Yeni Siyasal - Ekonomik Yapılanma ve Annelik: Yeni Muhafazakârlığın ve Neoliberalizmin Yarattığı Yeni Annelik

1970’li yıllarda en başta İngiltere ve ABD’de olmak üzere önce merkez ülkelerde ortaya çıkıp ardından giderek bazı çevre ülkelere yayılan ve neoliberalizm adı verilen yeni düzenin şekillenmesi (Dumenil ve Levy, 2007: 25) ekonomik anlamda serbest piyasa ekonomisini, siyasal anlamda ise muhafazakâr paradigmayı benimsenmesiyle oluşmuştur.

Neoliberalizm, ekonomik anlamda serbest piyasa ekonomisini temel alarak, ulus devlet politikalarının devlete yüklediği sorumluluklardan, sağlık, emeklilik ve işsizlik güvencesi gibi kamu sosyal güvenlik politikalarından kurtulmayı amaçlamış ve özelleştirme politikaları, esneklik, bireyselleşme, rekabet üzerinde durmuştur (Bourdieu, 2006; Giddens, 2012; Kutlu, 2017). Yeni muhafazakar paradigma ise geleneği ön planda tutmaktadır. Özellikle gelenekler, kadınları durağan bir biçimde eve bağlayan, cinsiyetler arasındaki ayrımları derinleştiren ve kadınlık ve erkekliği şekillendiren, cinsel davranışın belli normlarını ve normal esaslarını, koşullarını belirleyen işlevler üstlenmiştir (Giddens, 2012: 13). Daha da önemlisi muhafazakâr siyasi iktidarın söylemleri ve politikaları anneliği yeniden kurgulamada önemli rol oynamıştır. Bu anlamda ideal aile tartışmasının sadece mahrem, cinsel ilişkilerin düzenlenmesiyle değil, güç ve iktidar ilişkilerinin yeniden şekillenmesiyle de ilişkili olduğu söylenebilir (Petö, 2013: 24).

Siyasi iktidarlar tarafından annelik, aile değerlerinin korunması açısından önemlidir. Çünkü aile değerleri yeni muhafazakârların üzerinde durduğu önemli bir konudur. Bu nedenle yeni muhafazakârlık, aile yanlısı siyaset ve ahlak siyaseti ile daha ön plana çıkmıştır. İktisadi açıdan liberal olan yeni muhafazakârlığın, geleneksel aileyi savunmasının ve ailenin devamlılığını sağlamak adına aileyi güçlü hükümet eylemleri ile özendirmesinin, desteklemesinin öncelikli nedenlerinden biri, ulus devletlerin kendi içlerinde ontolojik kaygılarının sürmesidir. Bu nedenle

muhafazakâr iktidarlar da, modern dönemdekiler gibi demografi retoriklerine başvurarak biyolojik yeniden üretimin devamlılığını sağlama arzuları taşımaktadırlar. Bu arzularını gerçekleştirecek nesne ise ulus için sağlıklı çocuklar doğuracak ve nitelikli çocuklar yetiştirecek olan kadındır, annedir. Yeni muhafazakâr iktidarın aileyi, aile değerlerini korumak adına üzerinde durduğu diğer önemli konular ise boşanma, tek ebeveynlik ve yalnız yaşayan anneler olarak sıralanabilir. Çünkü muhafazakâr iktidarlara göre, modern ulus devlet politikaları, yürürlüğe girdiğinden itibaren boşanma, tek ebeveynlik ve yalnız yaşayan annelerin oranlarında muazzam bir artış olmuştur. İktidarlar, bu oranlardaki artışı kadının kamusal yaşama katılımına bağlamışlardır. Bu dönemde hizmet sektörünün yükselişi, işlerin yoğun fiziksel güç gerektirmeyerek otomasyon ve bilgisayarlarla kontrol edilebilmesi sonucu ‘sanayi sonrası’ emeğin niteliğinde değişimler meydana gelmiş ve kadınlar daha rahat bir şekilde çalışma hayatına katılım imkânı bulabilmişlerdir (Lefaucheur, 1992: 411). Diğer yandan da ulus devlet zamanında uygulamaya konulan politikalarla, ev bakımının, çocuk bakımının, hasta bakımının, yaşlı bakımının devlet kurumlarına devredilmesiyle kadınların yükleri hafıflemiştir ve hem çocuk ve yaşlılar için hem de yalnız yaşayan kadınlar-anneler için sosyal yardımlarda bulunulması kadınların çalışmasını olanaklı hale getirmiştir. Bu durum evlilikten sakınmayı ya da bir evliliğe son vermeyi olanaklı kılarak, kadınları evliliğe daha az bağımlı hale getirmiştir (Lefaucheur, 1992: 414). Dolayısıyla tek ebeveynli aile yaşamı daha sık görülür olmuştur. Bu nedenle ulus devletlerin doğurganlığı artırmak ve nüfus yoğunluğunu sağlamak amacıyla yürürlüğe koyduğu uygulamalar, neoliberal dönemde siyasi liderler tarafından eleştirilmiştir. Hatta feminizmin buna olanak tanıdığı görüşüyle feminizm muhafazakâr düşünceye sahip örgütler ve siyasiler tarafından yargılanmıştır: “ABD Yeni Sağ’ının en büyük kadın örgütü olan Amerika İçin Kaygılanan Kadınlar grubundan Beverly LaHaye: ‘Kadın hareketinin gerçekte kadınlara zarar verdiğini düşünüyorum, çünkü onlara aile yerine kariyerlerine öncelik vermelerini öğretmiştir’ ifadesini kullanmıştır” (Hoggart, 2007: 58). Benzer şekilde, “Miras Vakfı’ndan Connie Marshner şöyle ifade etmiştir: ‘Diğer insanları düşünmek açıkçası kadının doğasında vardır... Doğaları kadınlara kendilerini diğerlerinin ihtiyaçlarını karşılamaya vakfetmelerini emrediyor’” (Hoggart, 2007: 58). Bu anlamda kadının kendi çıkarlarını değil ailesini, eşini ve çocuklarını

düşünmesi gerektiği, kendini onlara adanması gerektiği, aynı zamanda ‘kutsal’ yuvasını kurtarması gerektiği muhafazakârların söylemlerinden anlaşılmaktadır.

Bu bağlamda modern dönemde Batıdaki bir çok ülkede demografik nedenlerle uygulanan, annelik ödenekleri, loğusalık yardımı, ev hizmetleri sigortaları, yoksul-bekar annelere yapılan çocuk yardım yasaları (Bock, 1992: 387), gayri meşru çocukların, boşanmaların ve yalnız yaşayan annelerin oranlarını arttırdığı gerekçesiyle, neoliberal dönemdeki muhafazakar politik iktidarlar tarafından bir kadın ve annelik sorunu olarak eleştirilmiştir (Lefaucheur, 1992: 401-402). Özellikle yalnız yaşayan anneler birçok söylemin odağı haline gelmişlerdir. Yardım alan yalnız anneler ve kadınlara yönelik ‘refah devletiyle evli’ söylemi geliştirilmiştir (Lefaucheur, 1992: 413). “Evli olmayan genç anneler sosyal güvenlik yardımlarına bağımlı olan, sosyal konut kuyruğunda haksız yere ön sıralara geçen sorumsuz ve çıkarıcı ‘beleşçiler’ olarak resmedilmişlerdir” (Hoggart, 2007: 253).

Muhafazakâr iktidar aktörlerinden Thatcher da savaş sonrası dönemde annelere yapılan yardımların, evlilik dışı doğumlarda, boşanma vakalarında ve çocuk suçlarında gözlenen artışın tek nedeni olduğunu savunarak şu ifadeyi kullanmıştır: “Davranışlar üzerindeki etkileri hemen hemen hiç dikkate almaksızın dağıtılan sosyal yardımlar, gayrimeşruluğu cesaretlendiriyor, ailelerin parçalanmasını kolaylaştırıyor. Çalışmayı ve kendine güvenmeyi yüreklendiren özendirmelerin yerine tembelliği ve hilekârlığı ahlaksızca cesaretlendiriyor” (Hoggart, 2007: 250). Bu anlamda siyasal iktidarlarca ailenin parçalanması, çekirdek ailenin gerilemesi ile suç ve diğer sosyal patolojiler arasında ilişkisellik kurulmuş ve ısrarla gündeme getirilmiştir. Böylece ailelerin parçalanmasıyla babalar evi terk etmiş, anneler yalnız kalmış, annelerin elinde büyüyen erkek çocuklar suça yönelirken, kız çocuklar ise, genç bekâr anne haline gelmiştir (Hoggart, 2007: 251). Bu düşünce yapısına göre evde tek başına kalan anneler suçlu yetiştiren ve kendisi gibi bekâr anneler yetiştiren birer kişilik olarak resmedilmiştir. Bu bağlamda toplumsal huzuru ve güveni sağlamak adına yeni muhafazakâr iktidarlar geleneksel aile değerlerine, ahlaki ve kültürel değerlere sahip çıkılması için çağrıda bulunmuşlardır. Ailede aile, ahlak ve kültürel değerleri sahip çıkılmasını teşvik edecek, bunları çocuklarına aşılayacak ve bu bağlamda toplumsal huzuru ve güveni sağlayacak ebeveyn ise anne olarak belirlenmiştir. Çünkü anne aynı zamanda içinde bulunduğu kültürün aktarıcısı konumundadır ve ancak bu

görevini hakkıyla yerine getirdiği sürece ideal kadınlığa ve ideal anneliğe ulaşabilir. Böylece ideal aile olgusunun dolayısıyla da ideal kadının, ideal annelik algısının, neoliberal dönemde de, gerek politik araçlarla gerek bunu destekleyici söylemler yoluyla, yaratılmaya çalışıldığı görülmektedir.

İktidarların, toplumsal bir patoloji olarak gördüğü ve annelerin çekirdek aileyi kurtarmak için mücadele etmediği için toplumda yaygınlaştığını düşündükleri çocuk suçluluğunu önlemeye yönelik politikaları, asıl olarak çocukları ailelerine bağımlı kılma amacı gütmektedir. Ancak bu durum, ekonomik anlamda anneliğin –özellikle yalnız yaşayan annelerin- sorumluluğunu artırmaktadır. Çünkü modern ulus devletler döneminde sosyal politika amaçlı olarak verilen gençlik yardımları, işsizlik yardımları, öğrenci burs kredileri durdurulmuştur (Hoggart, 2007: 253). Siyasal iktidarın, iktidar yanlılarının ve onların destekledikleri neoliberal politikalar vasıtasıyla modern dönemde uygulamaya konulan annelik yasaları, hakları ve birçok sosyal politikalar kaldırılarak, çocuğun sağlık, eğitim gibi ihtiyaçlarının karşılanmasından anneler sorumlu kılınmıştır. Neoliberal dönemin serbestleşme, özelleştirme politikaları ile beraber eğitim ve sağlık gibi kurumların da özelleştirilmeye başlanmasıyla beraber kadınlar çocuk bakımı konusunda yalnızlaşmaktadırlar. Bu anlamda kadınların annelik görevi, ahlaki ve kültürel değerleri aktarmakla kalmamakta aynı zamanda annelerin çocuklarının yaşam maliyetlerini de karşılayacak güce sahip olmalarını gerektirmektedir. “Neoliberal dönüşümün ve yeni muhafazakâr siyasetin bir sonucu olarak artık çocuk aile ve özellikle anne için bir proje haline gelmiştir. Her türlü değerın piyasa dinamikleri ile belirlendiği bu dönemde, ileride piyasanın en yüksek değeri atfedeceği, nitelikli, gençler yetiştirmenin yolu en fazla sermaye yatırımı yapmaktır ve yüksek getiri için yüksek yatırım gerekmektedir” (Bahçe-Kaya, 2012: 83). Neticede, neoliberalizm, anneliğin alanını ve sorumluluğunu genişleterek, annelik pratiklerini dönüştürerek yeniden tanımlarken, bu tanım altındaki her türlü sorumluluğu üstlenebilen ‘ideal’ anneyi ve bu yeniden tanımlanmış anneliğin ürünü olan ‘nitelikli’ çocuk ve gençleri de belirlemiştir (Bahçe-Kaya, 2012: 83). Ataerkil ideoloji ile beslenen ‘iyi’, ‘ideal’ annelik, ataerkil örüntülere eklemlenen kapitalizmin ve neoliberalizmin ideolojisi ile birlikte yoksul kadınları, çok genç ve çok yaşlı kadınları, sağlıksız kadınları ve bekâr, yalnız anneleri yeni tanımlanan anneliğin

dışına itmiştir ve çocuk bakımını gerektirdiği masrafları karşılayabilen kadınları özellikle de orta sınıf kadınlarını anneliğe dâhil etmiştir (Miller, 2010: 111). Çocuklarını nitelikli, eğitilmiş olarak yetiştiremeyen ya da ihtiyaçlarını karşılayamayan kadınlar ise kötü anne söylemlerine maruz kalmıştır.

Bu çerçevede siyasal ideolojiler değişse bile kadın ve annelik üzerinde kurulan iktidar mekanizmaları işlerliğini devam ettirmektedir; kadınlar hala geleneksel normların aktarıcısı olmaya devam etmektedirler. Böylece kadınlar, aile içerisinde, toplumsal düzenin korunmasında, yalnızca biyolojik üremede değil, aynı zamanda da toplumsal alanın yapısının ve toplumsal ilişkilerin yeniden üretiminde belirleyici rol oynamakta ve toplumun koyduğu kuralları, ahlak yasalarını kuşaklararası dolaşımını sağlamakla yükümlüdürler (Bourdieu, 1995: 139). Böylece bu dönemde kadınların görevleri ahlaklı ve nitelikli nesiller yetiştiren, ideal anne söylemleriyle desteklenmekte ve kadınlar hala bir müdahale nesnesi olmaktadır.

2.1.3. Türkiye’de Siyasallaşan Annelik

Anneliğe dair gerçekleri, kendi çevresinden bağımsız anlamak mümkün değildir. Her ulusun kendi tarihsel döngüsünde, kendine özgü siyasi bir yapılanması mevcuttur. Bu mevcut siyasi yapılanmaya göre kadın bedenini denetime almak ve anneliği inşa etmek üzere söylemler geliştirmektedirler ve yaptırımlar uygulamaktadırlar. Bu açıdan bakıldığında Türkiye özelinde kadın bedeni ve anneliğin inşa sürecini daha iyi okuyabilmek için siyaseti, ekonomiyi ve kültürü içine alacak tarihi bir bakış açısı gerekir. Türkiye’de milliyetçilik söylemleri çerçevesinde ve ulus devlet inşası sürecinde kadın bedeni üzerinden yürütülen politikaların ve söylemlerin tartışılmaz bir rolü vardır. Bu nedenle Türkiye’de anneliği tartışabilmek için büyük değişimleri de beraberinde getiren Osmanlı Devleti’nin yıkılma, ulus devletlerin ise inşa edildiği XIX. Yüzyıl Tanzimat dönemi Türkiye’sine geriye gitmek gereklidir. Bu nedenle bu bölümde anneliğin dönüşüm hikâyesini, siyasi iktidar ve entelektüellerin etkisini temel alarak, Tanzimat’la birlikte başlatarak ardından Cumhuriyet Dönemi ve en son da, günümüz dönemini de kapsayan, 1980’lerde uygulanmaya başlayan neoliberal siyasi ve ekonomik politikalar ve söylemler yoluyla yeni/ideal anneliğin kurgulanması incelenecektir.

2.1.3.1. Osmanlı Dönemi'nde Biyolojik Yeniden Üretici Olarak Annelik: Kısırlık Söylemi ve Kürtaj Söylemi Ve Politikaları

Modern Türkiye'nin önemli tarihlerinden birini oluşturan Tanzimat ve devam eden süreçte yeni Cumhuriyet döneminin kültürel ve politik ruhuna biçim veren önemli öğelerin başında, modernist düşünce yapısını şekillendiren milliyetçilik, vatandaşlık, militarizm gelmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde seçkinlerin Avrupa'yla kurdukları ilişkiler sadece modernitenin değil bunun yanı sıra milliyetçilik gibi fikir akımlarının da imparatorluğun sınırlarından içeriye girmesini mümkün kılmıştır. Yeni gelen bu yönetim biçimi, modern 'tek tip' milliyetçilik üzerine kurulmuştur (Mutluer, 2013: 21). Daha sonraki bölümde açıklanacağı üzere Osmanlı elitlerinin şekillendirmeye çalıştığı annelik prototipi Cumhuriyet önderleri tarafından da benimsenmiş ve yeni annelik Tanzimat döneminde başlayan tasarımın üzerine inşa edilmiştir.

Bu bağlamda siyasi iktidar ve milliyetçilik kadın bedeni üzerinde denetim kurmakta ve kadının bedenini ve anneliğini çok çeşitli ideolojik söylemler ve yaptırımlarla şekillendirmektedir. Bu nedenle Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişteki siyasal modernleşme sürecinin genel hatlarını özetlemek gerekmektedir: "Osmanlı Türk modernleşmesinde izlenen özgür rota sonucunda, modern siyasal alan ve toplumun kuruluş süreçleri, asıl olarak ulus devlet kurma sürecinin gereklilikleri tarafından belirlenmiş ve ona tâbi olmuştur. Bu nedenle modern siyasal alanın demokrasi kamusal alan ve sivil toplumla ilgili olan boyutları (katılım, temsil, çatışma, çoğulculuk, özerklik, bireysellik gibi) birlik, bütünlük, düzen ve otorite fikrini vurgulayan ulus devlet ve devlet aklı tarafından zayıflatılmıştır" (Özkazanç, 2014: 73-74). Osmanlı'nın devlet yapısı modern bir ulus devlet yapısına doğru evrilirken devlet toplum ilişkileri de önemli bir dönüşüme uğramış ve hizipleşmiş, çeşitli etnik grupların yer aldığı bir imparatorluktan 'modern, laik' bir ulus devlete kademeli bir şekilde geçilmiştir (Kandiyoti, 2013:147). Şeriata ve bir soya dayalı devletin yerini zamanla laik kurumlar almaya başlamıştır. Böylece İslam Devleti'nin temel örgütlenme ilkesi ve meşruiyeti yasal anlamda zedelenirken devletin, toplumsal zemini olarak kültürel ve siyasi önemi kuvvet kazanmaya başlamıştır (Özkazanç, 2014: 72). "Osmanlı'nın geleneksel yönetim zihniyeti asıl olarak düzeni vurgularken, modernleşme sürecinde belirginleşen yeni devlet aklı, düzenden çok değişimi ve

değişimin aktif öznesi olarak devleti öne çıkarmaya başlamıştır. Yeni devlet akıllı, ne kadar otoriter olsa da toplum ile yeni ve modern bir ilişki kurmayı gerektirmiştir” (Özkazanç, 2014: 73).

Değişimin aktif öznesi olan devlet ve onun siyasi elitleri yaptıkları reformlar ile daha önceki dönemlerden ayrılmışlar; Osmanlının Batı karşısındaki konumunu güçlendirecek köklü, daha uzun vadeye yayılmış ve toplumsal yaşamın tüm alanlarında, daha açık bir ifadeyle, eğitimden miras hukukuna, siyasi haklardan cinsiyetler arası ilişkilere kadar pek çok konu üzerine eğilmişlerdir. Müslüman Osmanlı kadınları söz konusu olduğunda ise annelik kavramı etrafında ve bu kavramla ilişkili olarak tartışılmıştır (Demirci-Yılmaz, 2015: 67). Yöneticilerinin annelik üzerindeki tartışmalarının, değişim ve dönüşüm odaklı ideolojik söylem ve uygulamalarının asıl hedefi, İmparatorluğu düştüğü durumdan kurtarmak ve İmparatorluğun bekasını sağlamaktır. Bu düşüncülerin istikametinde modern toplumsal dinamikler harekete geçirilmeye zorlanmıştır (Kandiyoti, 2013: 146). İmparatorluğun bekası için yöneticiler, demografiye özel önem atfetmişlerdir. Nitekim XIX. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu için önemli nüfus hareketlerinin yaşandığı bir dönem olmuştur. Bu dönemdeki savaşlar ve savaşların yenilgilerle sonuçlanması nedeniyle nüfus giderek azalmıştır.

Müslüman nüfusun savaşlar nedeniyle azalmakta oluşu, dahası XIX. Yüzyıldaki Rusya ve Avusturya-Macaristan İmparatorluklarıyla girdikleri savaştan yenilgiyle çıkmaları nüfusun bir sorun haline gelmesine neden olmuştur. Bu askeri yenilgiler karşısında nüfus oranlarının yükselmesini sağlamak amacıyla halkın sağlığını ve yaşam kalitesini artırmaya yönelik çeşitli politikalar yürütülmüştür (Demirci-Yılmaz, 2015: 70). Osmanlı bürokratları bu politikaların hedefine kadını ve kadın bedenini yerleştirmiştir. Daha açık ifadeyle nüfusun ve doğurganlığın önem kazanması ile beraber yöneticiler, kadın cinselliğine ve doğurganlığına değer atfetmişler ve doğurganlığı artırmak amacıyla kadın bedenini denetlemeye yönelik politikalar ve uygulamalar düzenlemişlerdir (Balsoy, 2014: 43). Bu açıdan bakıldığında halkın sağlığı ve yaşam kalitesi kadın bedeninde düğümlenmektedir. Zira dokuz ay boyunca bebeği taşıyacak ve doğuracak olan kadındır.

Bu dönemde özellikle kısırlık söylemi, yani hamile kalmaya ya da doğurmaya engel sorunlar üzerine yapılan tartışmalar kadın bedenini ve bu bedene ilişkin varsayımları oldukça belirgin bir şekilde ele alır (Balsoy, 2014: 44, Demirci-Yılmaz, 2015: 69). Kadınların biyolojik yeniden üretimi önemli bir konu olmasından dolayı çocuğu olmayan, kısırlık problemi yaşayan kadın ‘eksik’ veya ‘yarım’ olarak tanımlanmıştır. Çünkü anne olmayan, olmak istemeyen veya olamayan kadın kadınlığın en önemli fonksiyonunu yerine getirememektedir.

Bu açıdan kısır bir kadınla çocuk sahibi bir anne arasında birçok açıdan farklılık görülmektedir. Osmanlı toplumunda evli bir kadın, çocuk doğurduğu takdirde saygıdeğer bir nitelik kazanmış ve kadınlar çocuk doğurabildikleri ve bu çocukları büyütüp yetiştirebildikleri oranda aile içerisindeki hiyerarşik sıralamada yer alarak iktidar sahibi olabilmıştır (Demirci- Yılmaz, 2015: 69-70).

Çocuk sahibi kadına yönelik söylemler aile ve toplum içerisindeki konumunu bireysel anlamda belirlemekle birlikte annelik mevzusu siyasi ve kamusal bir mesele olmaktadır. Dolayısıyla kısırlık söylemleri, kişisel olanla politik olanın, mahremle kamusal olanın sınırlarının aslında ne kadar muğlâk ve geçişken olduğunu da gösterir. Kısacası kısırlık tartışması ve söylemleri kadınları doğurganlıklarıyla karakterize eder, kadın bedeninin ulusa ait olduğunu ve dolayısıyla kadın bedenini, politik iktidarın biçimlendirebileceği bir alan olarak görür. Böylece kadınlar ulus için çocuk doğurduğu, ulus tarafından belirlenen ideallere uygun çocuklar yetiştirdikleri zaman özne konumuna yükselirler (Balsoy, 2014: 44-45).

Bu dönemde demografik düzenlemeler için sadece kadın meselesi haline getirilen siyasal ve toplumsal söylemin hedefi haline gelen kısırlık yeterli olmamaktadır. Bu nedenle pronatalist politikaları (siyasi iktidarın; nüfus artışını amaçlayan ve herkesin anne baba olmasını destekleyen, yönlendiren, isteyen politikalar) destekleyen Osmanlı yönetici elitleri ve aydınları aynı zamanda kürtaj karşıtı bir tavır sergilemişlerdir.

“Kürtajı yasaklayan tüm emirname ve fermanlarda kürtaja teşebbüs eden, bilinçli şekilde çocuk düşüren ve bu yolda çare arayan kadınlar, kadınlık ve annelik doğasından yoksun, devlet ve milletin geleceğini tehlikeye atan bireyler olarak temsil edilmiştir.... Gebeliği önleyici etkili yöntemlerin henüz geliştirilmediği bir dönemde

kadınların istemedikleri gebeliklere ilişkin karar verme inisiyatiflerini kontrol altına alarak, doğurganlık merkezli bir cinsellik algılayışını da pekiştirmeyi hedeflemişlerdir” (Demirci-Yılmaz, 2015: 71).

Diğer taraftan nüfusa ilişkin kaygıların dile getirildiği emirname ve fermanlarda dini söylemlerin izine de rastlanmaktadır. Kürtaj/çocuk düşürme eylemi “nefs katli”, “Allah’ın rızasına aykırı davranış” ve “büyük günah” olarak tabir edilmiştir. II. Abdülhamid’in kürtajı yasaklamak için içinde Kuran’dan ayetler de barındıran Türkçe ve Arapça risaleler hazırlayıp dağıttığı bilinmektedir (Balsoy, 2012: 24). Aynı zamanda kürtaj karşıtı yaklaşımlardaki değişiklik siyasi iktidarın nüfusun sadece sayısal büyüklüğüyle ilgilenmeyip ilgisini nüfusun niteliğine de yöneltmesiyle paraleldir. Osmanlı elitlerinin azalmasından kaygılandıkları nüfusun ağırlıklı Müslüman nüfus olduğunu söylemek mümkündür. Bu dönemde kadınlar sadece Müslüman gruplardan oluşmamasına rağmen ve modernleşme çabasının sürmesine rağmen, ‘makbul kadınlar’ın, ‘makbul anneler’in dini ve geleneksel değerleri taşımaya devam etmesi gerekmektedir (Balsoy, 2012: 25- 26).

Görüldüğü üzere geç Osmanlı İmparatorluğu’nda kadın bedeni ve cinselliği denetlenmekte ve tahakküm altına alınmış olduğu aşikârdır. Yöneticilere göre kadın fizyolojik yapısı itibari ile doğurganlık özelliği taşımaktadır. İktidar sahipleri bu biyolojik determinist bakış açısıyla yaklaşarak, kadının çocuk dünyaya getirmesinin ulusal bir görev olduğunu vurgulayarak anneliği, kadının bedeni ve cinselliğini, doğumu, doğurganlığı kamusallaştırarak ve siyasallaştırarak devletin müdahale edebileceği konular haline getirmektedir. Diğer yandan annelik sadece biyolojik üreticiler olarak değil aynı zamanda ulusal topluluğun ideolojik yeniden üretiminde temel aktör ve kültürün aktarıcısı olarak önem taşımaktadır.

Yeni Toplum Projesinin Özneleri: ‘Yeni’ Çocuk ve Sorumlu ‘İyi’ Anneler

Osmanlı seçkinleri ilerlemeci bakış açısına sahiptir; “ilerleme, toplumsal açıdan elde edilmiş kazanımların bir kuşaktan diğerine aktarılacak biriktirilmesi yoluyla gelişme şeklinde de anlaşılabilir. Böyle bakıldığında, tarihsel ilerleme hep yarının bugünden daha iyi olacağı ve sonraki kuşakların şimdikine göre daha güzel bir hayatı olacağını ima eder. Bu bakış aile hayatına yansıtıldığında, çocuklara yönelik özel bir ilgi ve dikkatin ortaya çıkmasına neden olur. Osmanlı toplumunun modernleşme sürecinde

de çocukluk, ilerleme gereksinimi tarafından tanımlanmış böylesi bir sorun alanı olarak öne çıkmıştır” (Aytaç, 2011: 304). Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerini işaret eden bu dönem siyasi aktörlerin devletin ilerlemesi gereksinimi için vatandaş, millet ve devlet üçlemesi söylemleri ve ideolojileriyle yeni bir çocukluğu/insanı/özneyi kurgulamaktadırlar. Şerif Mardin’de (aktaran Behar ve Duben, 2014: 240) devletin ilerlemesinin çocukluğun temelinde aranmasında gerektiğini vurgulayarak “tüm Tanzimat Dönemi boyunca toplumda, ilerde toplumu devralacak insanlar olan çocuklara karşı büyük bir ilgi hâkimdi” diye ifade etmiştir. “Çocuğu imparatorluğun güvencesi olarak gören bu yeni bakış, doğal olarak çocuk yetiştirmeye ve eğitime büyük bir ilgiyi beraberinde getirmiştir; bu konudaki batılı düşüncenin etkisi ile bu ilgi çocuk ve çocukluk üzerine yoğunlaşılmasına neden olmuştur” (Behar ve Duben, 2014: 240).

Özellikle 1900’lerin başında iç ve dış siyasi krizlerin baskısı altında siyasi seçkinler devleti kurtarmak amacıyla toplumu dönüştürme girişimlerinde bulunmuş ve çok dilli, çok dinli ve çok etnik gruplu imparatorluğun tebaalarından, modern bir Osmanlı toplumu oluşturma –yeni insan anlayışı oluşturmaya- çabalamışlardır (Toksöz, 2014: 212).

1800’lerle birlikte giderek bağımsız bir özne olmaya başlayan çocuk böylece potansiyel bir kamusal özneye dönüşmüştür (Üstel, 2014: 32). Bu dönemin en etkili politikaları ise şöyledir: Parçalanan bir imparatorluğu Osmanlılık üst kimliği temelinde bütünleştirmek ve Meşrutiyet rejiminin istikrarını sağlayacak “yurtsever yurttaş”ın inşası yolunda bir dizi önlem almaktır (Üstel, 2014: 23-24).

Bu durumda çocuk potansiyel bir kamusal aktör olarak, artık yalnızca ailesine ait değildir. “Çocuk kimi zaman ulusun, kimi zaman ırkın geleceğidir. Yarının üreticisi, askeri ve vatandaşıdır. Kısacası çocuk toplumun geleceği olarak görülmeye başlanır. Yarının nesli ‘hürriyet, müsavat, adalet, uhuvvet ilkeleri doğrultusunda yetiştirilmelidir. Bundan böyle nesiller yurttaşlık bilinciyle donatılmalıdır, vatan ve vatanseverlik bilinci geliştirilmelidir. Çünkü devletle birey arasındaki hukuksal ve siyasi ilişkinin çerçevesini, vatandaşlık görevleri oluşturur” (Üstel, 2014: 38). Böylece II. Meşrutiyetin “yeni toplum-yeni insan” projesi, kadınların da modern bir özne olarak düşünülmesi ve tasarlanmasını gerektirmiştir. Hedeflenen yeni insan

dokusuna hayatiyet kazandıracak ve çocuğu yurttaşlık bilinciyle donatacak, vatan ve vatanseverlik bilinci ile geliştirecek olan en önemli kurumlardan biri ise aile olarak tasavvur edilmiştir. II. Meşrutiyet, modern merkezi devletin yeni siyasi öznesi olan vatandaş'ın inşasında özellikle de aile içerisinde anneye önemli bir rol atfeder. Çünkü kadın ve aile neredeyse özdeş iki kavram haline gelmiştir.

Şemseddin Sami'nin 1893'te yayınladığı *Kadınlar* başlıklı kitapçıkta, devrin aydınlarının gözünde (Saraçgil, 2005: 50) kadının bu durumunu gösteren ifade yer almaktadır: “Aile demek, kadın demektir. Erkek küçükken, kadınların elinde bir iştir; büyüdükten sonra ailenin harici azasından olur. Erkekler gündüzün işlerine gidip akşam evlerine avdet ettiklerinde yiyeceklerini, çamaşırlarını, libaslarını, her bir rahat ve ihtiyaçlarını hazır bulmak isterler; hep bu şeyleri, bütün ihtiyacı zaruriyeyi tehiye eden kadınlardır” (aktaran, Saraçgil, 2005: 50). Böylece ailenin yüzyıllardır bilinen işlevleri yeniden ortaya konmuş olmaktadır.

Milliyetçilik akımının güçlü savunucularından Ziya Gökalp ve onun destekçileri ise çocuk yetiştirmedeki eğitimin önemini vurgulamıştır. Kadının erkeğe refakatçi, yardımcı, eğitici olabileceği ya da olması gerektiği konusuyla milliyetçilik ideolojisini bütünleştirmiştir. Bu anlamda Osmanlı seçkinleri ve iktidara yakın erkekleri kadınların milliyetçilik örüntüleri ile birleştirilen normatif rollerini en yakınındaki kadınlara, bu genellikle bir kuşak sonrası grubu oluşturan kızlarına, öğütlemekle işe başlamışlardır. Ziya Gökalp de kızı Seniha'ya “kadın sadece çocuk yetiştirmekle sorumlu değildir aynı zamanda milleti eğitmek ve erkeği doğru yola yöneltmek de onun görevidir” diye nasihatte bulunur (Behar ve Duben, 2014:234).

Çünkü annelik imparatorluğun geleceği için kritik bir görevdir. Kadın hem kocasını hem de çocuğunu vatan hizmeti için desteklemelidir. Hatta İkinci Meşrutiyet Döneminde kadın haklarını savunanlar arasında bile kadınların annelik dışındaki mesleklerde yer edinmelerini hiçe sayan ve vatanın bütünlüğü için gerekli olan kadın prototipini annelik vasıflarıyla özdeşleştiren düşünürler bulunmaktaydı. Bunlardan biri de Celal Nuri'dir ve kadınlık ve anneliğe dair düşünceleri şöyledir: “Bizde şimdilik siyasi kadınlar, teknisyen kadınlar pek o kadar lazım değildir... her şeyden evvel valdeye, zevceye, mürebbiye insal-i atıye'yi yetiştirecek kadınlara muhtacız” (Behar ve Duben, 2014: 234).

Seçkinlerin bu sözleri, kadınların özel alanlara ait olmasını meşrulaştırıcı yeni bir anlam yüklemiştir. Bu minvalde kadın-erkek ilişkileri, cinsiyet rollerinin farklı tasnifleriyle yeniden şekillendirilmekteydi (Saraçgil, 2005: 106). Bu anlamda yeni kadınlık ve erkeklik rol ve görevlerinin tanımlanmasıyla çocukların yetiştirilmesinden, eğitilmesinden sorumlu annelerin, çocuk eğitiminde kız ve erkek çocuklarını ulusun yeni kadın ve erkek tanımına göre şekillendirmesi gerekmektedir.

Yeni anlamda erkeklik, vatansever bir geleneksel askerdir. Osmanlı askeri geleneğini, devleti ve vatan toprağını yücelten bir vatanseverliğe dönüşmüştür. Bu yeni yorumla vatan sevgisi, erkekliğin temel niteliğine dönüşmektedir. Yeni asker ise maddi kazanımlar için değil vatanın kendisini ve onurunu korumak için savaşılmaktadır (Saraçgil, 2005:102). Çünkü II. Meşrutiyet döneminde vatandaşlık görevlerinden biri kanuna itaatse diğeri ve en önemlisi, en şerefli askerdir. Vatandaşlık görevlerinin en şerefli olan askerlik, İsmail Cezmi'nin ifadelerinde kan fedakârlığı anlamını bulur; o askerliği, “kan fedakarlığı, fedakarlıkların en mühimidir” biçiminde tanımlanmıştır (Üstel, 2014: 83-84). Askerliğin bir vatanseverlik göstergesi olduğu dini söylemlerle de desteklenmiştir: “zaten vatani sevmek ve vatani müdafaa etmek”, “din-i İslamın emir buyurduğu mukaddes vazifelerindendir” diye ifade edilerek askerliğin dinen de zorunlu olduğu vurgulanmış ve meşru zemini hazırlanmıştır. Diğer yandan II. Meşrutiyet döneminde zorunlu askerlik hizmeti genelleştirilmiştir. Buna ithafen “Yirmi yaşındaki bütün Osmanlılar zengin olsun fakir olsun askerdirler” ya da elbette vatan bütün evladı tarafından müdafaa olunursa daha emin olur” gibi kullanılan ifadeler, yeni vatandaşın ve yeni erkekliğin inşasında özel bir anlam kazanır (Üstel, 2014: 87). Dolayısıyla erkekler daha çocukluktan, askerliğe hazır olmasını sağlayacak bir disiplin altında yetiştirilmelidir. Erkeklerin kamusal aktöre dönüşme, yurttaşlaşma sürecine ve askerlik yapma konularında disipline edecek ve lojistik destek sağlayacak olan annelerden ise erkek çocuklarına küçük yaştan itibaren askerliğin faziletini anlatmaları, askerlikten korkmamaları için onlara nasihat vermeleri beklenmektedir. Misyonunu layıkıyla yerine getiren anneler “hükümete karşı olan vazifelerini” tamamıyla yerine getirmiş iyi annelerdir (Üstel, 2014: 120). Kız çocuklarına ise tamamen rol model olmaları beklenmektedir. Gelecekteki asker ve iyi vatandaşın annesi olacak kız çocuklarını bu çerçevede yetiştirmelidirler ve eğitmelidirler.

II. Meşrutiyet döneminde çocuk yetiştirmek politik bir görev halini aldığından dolayı iyi annelik gelecekteki makbul vatandaşın eğitiminden sorumlu bir aktör olarak inşa edilirken, karışık söylemler geliştirilerek sorumluluğunu yerine getirmeyen anneler kötü anne hatta suçlu anne olarak addedilmeye başlanmıştır. Dönemin roman kurgularında dahi annelik tasvirlerinin yer aldığı bilinmektedir (Behar ve Duben, 2014: 241). XIX. Yüzyıl roman yazarlarından Hüseyin Cahit Yalçın ilk eserinde konuyla ilgili olarak sert bir uyarıda bulunmuştur: “çocuklarına yeterli eğitimi vermeyi ihmal eden anneler suçlamayı hak ederler, zira bu ihmalin zararını son kertede toplum çeker” (aktaran Behar ve Duben, 2014: 241). Bu nedenle yeni düzende, milliyetçi değerlerle beslenmiş vatansever ve eğitilmiş çocuklar yetiştirebilmeleri için annelerin de okumaları, eğitilmeleri gerekmektedir (Sirman, 2008: 238). Diğer bir deyişle iyi anne olmanın ana şartı Tanzimat ve II. Meşrutiyet döneminin ve öncülerinin önem atfettiği ve ilerlemenin ön koşullarından biri olan eğitime sahip olmaktır. Böylece eğitimin, aile içinde kadınları özel konuma yükselterek dönüştürücü bir etkiye sahip olduğu söylenebilir (Üstel, 2014:123).

Kadının annelik rolleri çerçevesinde eğitim alması adına birçok girişimde bulunulmuştur. Örneğin “dönemin entelektüellerinden Ethem Nejad’a göre, kadın öğretmen ve eğitimci yetiştirmek üzere 1870’de kurulan Darülmuallimat’ın müfredatına mutlaka çocuk büyütme dersleri eklenmelidir. XX. Yüzyıl başlarına geldiğimizde kadınların kız öğretmen okulları ve kız okulları vasıtasıyla anneler olarak eğitimleri yeterli bulunmaz; bu nedenle daha özel tedbirler ve projeler ortaya çıkmaya başlar. 1909 yılında Beyazıt’ta Bir Ana Mektebi faaliyete geçer. Okulun amacı ‘çocukları harab eden asıl analarının elinden alıp, iyi anneler yetiştirmek’ olarak belirlenmiştir. Vatanperver evlatlar yetiştirecek kapasitede anneler amaçlayan okulun benzerleri zamanla Anadolu’nun farklı bölgelerinde de kurulmuştur. Nisan 1912’de İstanbul Göztepe’de açılan Ev Kadını Mektebi de temizlik, yemek, dikiş vs. gibi derslerin yanı sıra annelik konusunda da eğitimler vermeye başlamıştır” (Demirci-Yılmaz, 2015: 75).

Anneye verilen eğitimin önemi artarken ve kendini yetiştiren eğitilmiş anne “makbul” kabul edilirken, Müslüman Osmanlı anneleri ayrıştırılarak kötü ve suçlu yanı sıra cahil, sığ, tembel ve verimsiz bireyler olarak nitelendirilmiştir (Saraçgil, 2005:105). Böylece “Osmanlı aydını, eğitimsiz, bilgisiz ve cehaletin esiri Müslüman Osmanlı

annelerini yeni düzenin yeni bireylerinin yetiştirilmesi önündeki en büyük engel olarak görmüş ve edebiyat, basın ve öğüt literatürü olarak tanımlayabileceğimiz yazın türleri aracılığıyla, Müslüman Osmanlı kadınlarının yetersiz ve kötü annelik pratikleri eleştirilmiştir” (Demirci-Yılmaz, 2015: 68).

Nitekim Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerinde kadınların annelik edimlerinin değişmesi gerekliliği vurgulanmış, ancak bu değişimler geleneksel normatif rollerini değişime uğratmadan, kamusal alanda bir yetkinlik vermeyecek şekilde gelişmiş ve bu şekilde kadınlar modernleşme projesinin bir parçası olmuşlardır. Birer proje olarak ele alındığında her toplumsal değişim tasarısı toplumsal kurumlar için olduğu gibi, o toplumun bireyleri için de yeni bir misyon ve davranış modelleri kurgular (Demirci-Yılmaz, 2015: 77).

Zira uzun süren savaşların ardından yeni bir rejime yeni bir yönetime ihtiyaç duyulmuş ve Osmanlı hanedanlığı yerine Cumhuriyet rejimi kurulmuştur. Yeni rejimin siyasi iktidarları toplumun değişimi, modernleşmesi, medenileşmesi için bireylerin yeni misyonlarını da belirlemiştir. Ancak Cumhuriyet Döneminde de kadın sorunu modernleşmenin temel meselesi olarak ele alınırken kadınlık yine annelik meselesine koşut olarak ele alınmıştır. Bu anlamda dönemsel olarak geç Osmanlı İmparatorluğu’ndan Cumhuriyet rejimine geçişte bir kopuş olmasına rağmen siyasi iktidarların gündeminde ve söylemlerinde kadının durumu ve annelik konusunda bir takım farklılıklar olsa da kadınların misyonları açısından bir sürekliliğin olduğunu söylemek mümkündür. Bu nedenle Cumhuriyet dönemindeki iktidarın annelik kurgusunu ayrıca incelemede fayda vardır.

2.1.3.2. Cumhuriyet Dönemi: Özel Alan-Kamusal Alan Ekseninde Ataerkil Pazarlık

Genel olarak bakıldığında Osmanlı’nın son dönemindeki modernleşme çabalarının bir sonucu olarak Cumhuriyet Döneminin, modernleşmenin ivme kazandığı dönem olduğu söylenebilir. Cumhuriyet dönemi seçkinleri tıpkı Tanzimat seçkinleri gibi “ilerlemecilik anlayışı”na sahiptirler. Batı’da bir süreç olarak yaşanan Aydınlanma ve Aydınlanmanın bir getirisi olan modernleşme, Türkiye’de bir ‘proje olarak’ işlenmiştir (Kadıoğlu, 2008: 284). “Osmanlı ile Cumhuriyet arasında modernleşme çabaları açısından bir süreklilik olsa da Cumhuriyet eski düzen ile kopuşu radikal

olarak gerçekleştiren bir devrim niteliği taşımaktadır. Bu geçiş politik bir devrim yoluyla gerçekleşmiş ve sonuçta eski devlet aygıtı yıkılarak yerine modern ulus devlet kurumlarına bırakmıştır. Böylece 1920 ve 1930’lu yıllar kapitalizmin gelişmesinin önündeki engellerin kaldırıldığı ve ulus devletin kurumsallaştığı bir süreçtir” (Özkazanç, 2014: 74).

Türkiye’de bu ulus-devletleşme süreci daha önce de ifade edildiği gibi çok fazla Batılılaşma misyonunun gölgesinde yaşanmış ve Batı uygarlığı ile Türk kültürü arasında denge kurmak bu sürecin çelişkilerinin kaynağında yer almıştır. Batılı olma çabasına girilmiştir ve bu Batılılaşma laiklik ekseninde olmayı gerektirdiği için de İslâmî figürler yerine milliyetçi figürler baskın hale gelmiştir. Türk düşünce yapısına Tanzimat’la birlikte yerleşmeye başlayan bu Batıcılık ve özgünlük paradoksunun makrokozmosu yeni Türk toplumu, mikrokozmosunun da kadın dünyası olduğu ileri sürülebilir (Kadıoğlu, 2008: 284). Zira Cumhuriyet teknokratları büyük özne olarak Türk vatandaşını ortaya çıkarabilmek için ideal/yeni kadının sembolik değerlerinin ve rollerinin kurgulanmasına ayrı bir önem vermişlerdir. Türk modernleşmesinde kadınlara Batılılaşma, modernleşme, medenileşmenin taşıyıcı rolü yüklenmiş böylece Cumhuriyet kendini kadınlara atfedilen sembolik değerler ve rollerin değişimi üzerinden üretmiştir. Diğer yandan kadınlara verilen rollerin sınırları iktidar sahibi erkekler tarafından çizilmiştir (Berktaş, 2012: 106). Çünkü erkeklik, Cumhuriyetin iktidara yakın olan, onunla işbirliği yaptığı cinsiyettir (Mutluer, 2013: 18). Berktaş da Türkiye coğrafyasında kurulan Cumhuriyetin ‘erkek kardeşler’ tarafından yönetilen bir rejim olduğunu vurgulamaktadır. Cumhuriyetin temellerini atan modernleşmeci yeni erkek, bu yeni dönemde bir yandan kadının modernleşmesini desteklerken bir yandan da kadınların kimliğinin değişmeden kalmasını sağlamaya çalışmışlardır (Berktaş, 2012: 106-107). Pateman’ın da dediği gibi, “ulus devlette kadınlar formel olarak sivil yurttaşlar olarak kabul edilseler bile, somut dişil varlıklar olarak, hiçbir zaman erkeklerle aynı anlamda birey olmaları mümkün değildir” (aktaran, Berktaş, 2012: 107).

“Cumhuriyet’in kuruluşunda toplumsal cinsiyet konusundaki söylem en soyut bağlamda aydınlanmacı, özgürlükçü ve eşitlikçi bir yapıya sahipmiş gibi görülmektedir. Cumhuriyetin herkese yasalar önünde eşitlik verip, kadınlara kanuni haklar sağlayarak onları eşit bir vatandaş olarak politik cemaatin içine alması bunun

önemli işaretlerinden biri gibidir. Kadınların cumhuriyetle özgürleştiği, erkeklerle eşit olarak kamusal alandaki var olmaya başladığı sık sık tekrar edilen, oldukça yerleşmiş bir inanıştır” (Koğacıoğlu, 2013: 359-360). Yeni milli-ulus devletin inşasında sembolik gibi görünmekle birlikte bu kadar merkezi bir rol alan kadınlar Mann’ın belirttiği gibi en azından erkeklerle eşit vatandaşlık haklarına sahip olmuş görülmektedirler (aktaran Ağduk, 2013: 306). Nitekim bu dönemde kadınların kamusal alanda hareket kabiliyetlerini geliştirdiklerine dair, göstergeler bulunmaktadır. Bazıları eğitim almış bazıları da çalışma hayatına katılmış, kendilerini Cumhuriyetin bireyleri olarak tanıyarak, Cumhuriyet rejiminin aktörü olmuşlardır (Berktaş, 2012; Kandiyoti, 2013). Ancak kadınların kamusal hayattaki eyleyciliği belirleyen yine kadınların domestik alanlardaki ‘annelik’ görevinin kendisidir. Doğuştan getirdikleri kadına özgü bir duygu kabul edilen içgüdüsel bir şefkate sahip olmaları nedeniyle kadınlar okul öğretmenliği ya da hemşirelik görevlerine uygun görülmüşlerdir (Ahıska, 2005, Kandiyoti, 2013, Demirci-Yılmaz, 2015). Kandiyoti’ye göre; kadınların kamusal alana sadece özel alandaki geleneksel rollerin sürdürebileceği ölçüde katılabileceğini öngören düşüncüyü “ataerki pazarlık” kavramıyla düşünmek mümkündür (2013: 126). “Özel ve kamusal alanın sınırlarının muğlaklığı ve kadınlara kamusal, alanda biçilen rol, yaşanan pazarlıkta iki eşit taraf olmadığını göstermektedir. Dolayısıyla yeni rejim tüm yeniliklerine rağmen ataerkiyi devam ettiriyor, hatta yeni bir ataerki yaratıyordu” (Ağduk, 2013: 306). Bu anlamda ataerkillik sabit bir şekilde devamlılığını sürdürmüş, sadece kılıf değiştirmiştir; İslami değerlerin ağır bastığı ve ‘babadan oğula geçen ataerki’ sonlanmış yerine ‘batılı’, ‘laik’ bir ataerki sistemi hüküm sürer olmuştur (Demirci-Yılmaz, 2015: 77).

Bu ataerki pazarlığı dahil edilen diğer bir konu kamusal alana çıkan, annelik rolüyle sembolize edilen kadının cinselliğini bu alana taşınamaması gerektiğidir. “Cumhuriyet dönemi reformları kadını erkeklerle eşitlemek niyetiyle yola çıksa da, aslında kadını erkek egemen değerlerin söylemi etrafında şekillendirerek bir anlamda erkekleştiriyordu. Bu reformlarla, Cumhuriyet dönemi kadını, resmigeçit törenlerine, balolara ve iş hayatına katılımıyla değişimin sembolü olarak simgeleştirilmiş olsa da, kadın vurgusu “cinsiyetsizlik”le özdeşleştirildi. Bu cinsiyetsizlik yeni giyim tarzı ve eğitim gibi birçok alanda örtük şekilde öne sürüldü. Çarşaf yerine kadın bedenini erkekleştiren çağdaş üniforması kıyafetler; örneğin tayyör tavsiye edildi. Bu haliyle

kadın, vatani için bedeninin denetimine sahip, cinsel tevazünün sembolü iyi bir “anne”yi temsil ediyordu ve öyle de olmalıydı” (Mutluer, 2013: 25-26). Hâlbuki cinsellik, kadınlık, annelik mahrem konular ve tartışılmaz iken kamusal alanlara adımını atabilen kadınlar ‘namus’unu korumakla yükümlü kılınmıştır (Koğacioğlu, 2013: 363). Böylece, kadına, iyi bir Türk olarak ve toplumun anası olarak gerektiğinde vatani için ölmek ve bu uğurda namusunu korumak görevleri verilerek, kadın bedeninin ve cinselliğinin denetlenmesi mümkün kılınmıştır. Artık kadınlar ‘milletin bir sembolü’ olan kendi bedenlerini denetlemek zorunluluğunu yüklenmişlerdir ki bunun açık bir örneği tarihte yer alan Atatürk ve dünyanın ilk kadın savaş pilotu Sabiha Gökçen arasında geçen konuşmalarda görülmektedir: 1938’de Dersim saldırılarına katılmak isteyen Sabiha Gökçen’i, Atatürk başına gelebilecek olumsuzluklar hakkında açıklama yaptığında; “Gerekirse sağ yakalanmam” diyerek namusuna zarar gelmesinden ölmeyi en başından göze almıştır, bile. Konuşmanın devamında ise Atatürk Gökçen’ e şu sözlerle kendi silahını vermiştir (Mutluer, 2013: 19- 20):

... “O halde ben sana kendi kullandığım tabancayı vereyim Gökçen... Umarım kötü bir durumla karşılaşmazsın. Fakat herhangi bir zamanda senin şeref ve haysiyetine dokunacak bir olayla, bir durumla karşılaştığında hiç tereddüt etmeden bu silahı ya karşıdakine karşı ya da kendi beynine boşaltmaktan asla çekinme!” (Altınay, 2013: 269, Mutluer, 2013: 20).

Konuşmadan da anlaşılacağı üzere Türkiye’de “namus iktidar tarafından belirlenmektedir ve anlamları sürekli değişen cinsiyet sınırına karşılık gelmektedir. İktidar bu sınırla hangi davranışların dışa atılarak cezalandırılacağını belirlemektedir. Türkiye’de gelenekselin, modern milliyetçilikle harmanlandığı iktidar açısından bu sınır, beden olabileceği gibi mekân, toprak veya ülkenin sınırı da olabilir. Böylece norm olan ‘ideal kadın’ bedeni, egemen erkek anlayış tarafından hem oluşturulmuş hem de denetlenmiştir. Cumhuriyetin belirlediği cinsellikten azade ideal kadın normlarına, profillerine uyan kadınlar namuslu/iffetli olarak kabul edilirken, erkek egemen iktidarların değerleriyle şekillenen normun dışında kalanlar namussuz olarak kurgulanmış ve dışa atılıp, ötekileştirilmiştir” (Mutluer, 2013: 18). Hele ki annelik söz konusu olduğunda kadınların cinselliği tartışılmaz bir konu olarak belirir; bir annenin namus sınırları dışında hareket etmesi düşünülemez bile. Bu durum kadının

arzularından sıyrılarak varoluşunu tamamladığını gösterir. Zira kadına verilen toplumsal görevler onun kişiselliğini, duygularını, cinselliğini tümüyle silmektedir. Böylece modernleşmiş ama hala katı ataerkil değerleri taşıyan veya savunan Türkiye’de kadınlar hem özne hem de arzu nesnesi olarak yok sayılmıştır (Ahıska, 2005: 241-242). Bu minvalde Cumhuriyet reformlarının namus üzerinden gelişmiş olan pratik ve anlamları karşısında durmak yerine onlar ile eklemlendikleri, Türkiye’de kadın bedenlerinin namus üzerinden disipline edildiği ve kadınların kendi kendilerini bu kurgu üzerinden disipline ettikleri bir düzende yaşamakta olduğu söylenebilir. Böyle bir düzen ise yeni iktidar ilişkileri kurabilmekte ve de var olan iktidar ilişkilerini normalleştirmektedir (Koğacıoğlu, 2013: 351).

“Gerçi bu süreçte kadınlar kendi özgürlükleri ve hakları ile ilgili talepkar davranmışlardır ancak kadınların talepleri erkeklerin himayesine girmiştir. Kadınlar taleplerini resmi ideoloji çerçevesinde, genellikle “görevlendirilerek”, yüksek sesle, ama sesleri boğularak ortaya koymuşlardır” (Ağduk, 2013: 301). Bu dönemdeki feminizme bakıldığında, kadın özgürleşmesi çerçevesinde, kadınlar isteklerini dile getirebilmelerine rağmen ve daha eşitlikçi bir toplumun kurulabilmesi için bir çaba gösterilmesine rağmen kadınlar tam anlamıyla özgürleşememişlerdir. Kadınların özgürleşmesinden çok, “modern” bir toplumun yaratılması hedeflenmiştir. Kadından önce toplum ön planda tutulduğundan dolayı bu, kadın hareketleri, başarılı olamamıştır. Kadınlar bu dönem boyunca annelik görevleri ile tanımlanmaya devam etmişlerdir. (Ağduk, 2013: 301).

Cumhuriyet Döneminde Anneliğin Siyasal İşlevi

Cumhuriyet dönemi, farklı bir yönetim farklı bir devlet yapılanması olmasına rağmen, anneliğin siyasal iktidarlar tarafından belirlenen işlevleri Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemindekiyle benzerdir ve bu anlamda bir süreklilik söz konusudur. “Cumhuriyet Dönemi’nin anneler için geliştirdiği modernleşmeci yaklaşımı, savaşın anneler, çocuklar ve ailelerle nüfus açısından yarattığı olumsuzlukların altını çizen aşırı dozlu milliyetçi bir söylemle ele alınmıştır. Kadın, aile kadını, annelik, ev kadınlığı ve çocuk yetiştirme pratikleri konusundaki arayışlar, Türk milliyetçiliği ekseninde tartışılıp, polemiklere vesile olmuştur” (Demirci-Yılmaz, 2015: 77). Böylece ulus devletin milliyetçi, militarist -vatanseverlik söylemi

ideal/makbul kadınlığın/anneliğin normatif kurallarını belirlediği söylenebilir. Nitekim “Milliyetçilik, kadını sözde yücelterek bedenini ve kimliğini analığa indirger. Milliyetçilikte kadınlar millete çocuk doğurmaları ve yetiştirmeleri nedeniyle bir araçtır.....Kadının bedeni, milletin hizmetinde hem denetlenmek suretiyle neslin, milletin saflığını koruyacak; hem de doğurduğu savaşçılarla milletin diğer milletler üzerindeki denetimini sağlayacak” (Pazartesi, 1996: 2). Bu doğrultuda hem anneliğin kültürel inşasına milliyetçi bir motif katılmakta hem de siyasal alana annelerin “davet edilmelerinin” koşulu milliyetçi söylem etrafında şekillenmektedir (Kazak, 2009: 35).

Cumhuriyet Döneminde Pronatalist Politikalar

Türkiye’de 1930’lardaki nüfus politikaları da modernleşme çabalarının ve milliyetçiliğin birbirine eklemelenmesiyle ortaya çıkmıştır (Köse, 2014: 54). Cumhuriyet döneminde de kadınlar, hala toplulukların ve ulusun ontolojik kaygısı nedeniyle öncelikle nicelik açısından birincil öneme sahiptirler ve bu nedenle kadınların bedenleri modernleşme ve milliyetçilikle eklemelenmiş nüfus politikalarıyla denetim altına alınmış ve disipline edilmiştir (Kazak, 2009).

“Osmanlı İmparatorluğu’ndan devralınan Anadolu coğrafyası, Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı yıllarında ciddi bir nüfus kaybına uğrar. Bebek ölümleri de savaş şartlarından yani zorunlu göçler, salgın hastalıklar, kötü beslenme ve cephedeki can kayıplarıyla bağlantılı düşük doğum oranlarına ek bir başka nüfus sorunu olarak ele alınır. Savaş sonrası ve erken Cumhuriyet döneminin anneleri doğrudan ilgilendiren uygulamalarının en önemlisi de bu şartlar altında tarım, sanayi ve savunma alanlarındaki ciddi nüfus ihtiyacından kaynaklı, pronatalist yani doğumları ve ulusal sağlığı artırmaya, ölümler ve bulaşıcı hastalıkların azaltılmasına yönelik, çocuk-bebek-anne sağlığı konularını birlikte ele alan nüfus politikaları olmuştur” (Demirci-Yılmaz, 2015: 79). Savaş ideolojisinin kadim meselesi nüfus olduğundan dolayı Müslüman Türk kadınlarına anneliğin ve çocuk sahibi olmanın önemini anlatmak gerekirdi. “Nüfusu artırmaya yönelik kaygılar Mustafa Kemal’in 1 Mart 1923 ve 1924 tarihli konuşmalarına yansımış ve böylece en resmi ağızdan teyit edilmişti; ona göre nüfus, bir milletin en mühim ve hayati sorunlardan biriydi: Nüfusumuzun korunması ve artırılması gayesini ehemmiyetle nazarı dikkate vaz ederim. Feyyaz ve velut (üretken) olan Türk milleti mütemadi (devamlı) ve fenni (bilimsel) tekayyüdat-ı

sıhhiyeye Mazhar olunca (sağlık koşullarına Kavuşunca) Türk vatanını süratle dolduracak ve şenlendirecek kuvvette olduğuna kimsenin şüphesi yoktur” (aktaran, Demirci-Yılmaz, 2015: 80-81).

Cumhuriyet’in ilanını izleyen aile ve nüfus politikalarının kadınların hayatına ve annelik pratiğine en önemli müdahalelerinden birini, yukarıda Atatürk’ün de altını çizdiği demografik kaygılar nedeniyle gebeliğe engel olacak ya da çocuk düşürmeye yarayacak her türlü araç ve gerecin ithali, dağıtımı ve satışı yasaklanması oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, kürtaj kriminalize edilerek 1926 tarihli Türk Ceza Kanunu’nda kürtaj ve çocuk yapmaya engel olacak diğer uygulamalar ağır ceza kapsamına dâhil edilmiştir. Türk Ceza Kanunu’nda kürtaja ilişkin maddeleri içeren kısmın başlığı eski yasada Kasden Çocuk Düşürmek ve Düşürtmek Cürümleri iken, 1936’da bu kısmın başlığı Irkın Tümlüğü ve Sağlığı Aleyhine Cürümler olarak değiştirilerek istemli düşüklerin topluma karşı işlenmiş bir suç olduğunu kabul edilmiştir (Eryurt, Canpolat ve Koç, 2013:132). Cumhuriyetin annelik konusunda kadınlardan beklediği ödevler kuşkusuz kürtaj yasakları ve nüfus artırıcı önlemlerle sınırlı değildi; ceza uygulamalarının yanı sıra önemli teşviklerde verilmiştir. “6 Mayıs 1930 tarihli ve 1593 sayılı umumi Hıfzıssıhha Kanunu da altı ve üzeri sayıda çocuk doğuran kadınlara altın madalya verilmesini karara bağlamış, annelerin doğum öncesi ve sonrasındaki bakımlarıyla, yeni doğan hizmetlerini de devletin sorumluluğu olarak tanımlamıştı. Hıfzıssıhha Kanunu annelerin madalya yerine nakdi para da alabileceğini ifade etmekteydi ve bu türden masraflar sıhhat ve içtimai muavenet vekâleti (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı) bütçesinde oluşturacak yeni bir kalemden karşılanacaktı. 1920’lerde çıkarılması teklif edilen, çıkarılan ve yerel yönetimler ve köylerle ilgili bir dizi kanun, yoksullar için ücretsiz Ana Çocuk sağlığı merkezleri ve doğum evleri kurulmasıyla, ücretsiz ilaç sağlanması işini yerel idarelere veriyor, beş ve daha fazla çocuğu olan aileler yol vergisi gibi birtakım vergilerden muaf tutuluyordu. 1944 yılında kamu çalışanlarına çocuk yardımı ödeneği verilmesine karar verilerek, gelir vergisi muafiyeti de çocuk sayısı ile orantılı olarak 1949 yılından itibaren uygulanmaya başlanmıştı” (Demirci-Yılmaz, 2015: 81-82).

Diğer yandan Fransız aydınlanmacı düşünür Condorcet’in de ifade ettiği gibi, “Devletin bir tür siyasal din yaratmaksızın ve özgürlüğü ihlal etmeksizin yurttaşlar

yetiştirme görevi bulunmaktadır” (aktaran Üstel, 2008: 275-276). Ama siyasi iktidarlar bu misyonu kurumların gerçekleştirmesi yönünde tavır almıştır. Bu anlamda vatandaş yetiştiren kurumların en önemlisi ve önde geleni kişiliğin temellerinin atılmasını sağlayacak olan annelik kurumudur. Cumhuriyetin yönetici eliti ve aydınları da, Tıpkı Osmanlı’daki öncüleri ve dünyadaki çağdaşları gibi yeniden inşa edilmiş bir annelik kurgusu üzerinde oldukça uzun bir mesai harcamış kadınların anneler olarak eğitilmelerini yeni nesillerin vatandaşlık eğitiminin ilk ve en önemli öncülü haline getirmiştir. Anneler doğurgan bedenler olduğu gibi aynı zamanda çocuklarının ilk öğretmeni kültürün ve değerlerin aktarıcısı olarak yurttaşlık siyasetine dâhil edilmişlerdir.

Cumhuriyet Döneminin Kültürel Aktarıcısı Olarak Annelik

Kadının ideal Cumhuriyet vatandaşı olmasının en önemli ölçütü her şeyden önce, çocuk dünyaya getirmek veya anne olmak ve anneliğini sorumlu bir biçimde yerine getirmesi olarak belirlenmiştir (Demirci-Yılmaz, 2015: 90). “Politik alanda yer alması beklenen Cumhuriyet insanına atfedilen modern milliyetçi değerler ‘normal’ olarak kabul edilerek, güç ilişkisinde egemen olan özellikleri temsil etmeye başladığından dolayı ‘ideal’/ ‘normal’ Cumhuriyet evladı Türk, Sunni Müslüman, eğitilmiş orta sınıf, gerektiğinde vatani ve namusu için seve seve hayatını feda edebilecek cesarete sahip ve Atatürk ilke - inkılâplarına sıkı sıkıya bağlı olmalıydı” (Mutluer, 2013: 18). Bu vasıflara sahip bir vatandaş yetiştirmek adına, “Millîlik” ilkesinin temel vurgu olarak ortaya çıktığı eğitim kurumlarının “Millet mefhumunu ve Türk milletinin karakterini, ululuğunu, kudretini çocuklara kavratmak, Türk milletini sevdirmek, saydırmak, Türk askerini ve ordusunu sevdirmek, saydırmak, bizim için askerliğin önemini kavratmak, kısacası amaç, çocukları Cumhuriyet rejimi için sadık ve fedakâr birer yurttaş olarak yetiştirmek” (Üstel, 2008: 281) gibi misyonlarını annelerin desteklemesi beklenmektedir.

Üstelik kadınlar annelik vazifelerini yerine getirirken eğitilmiş, bilgili, bilimsel yöntemlere vakıf olmaları konusunda önemle durulur. “Cahil ve geri kalmış” kadınlar becerikli, eğitilmiş, bilgisizliğin karanlığından kurtulmuş, aklını kullanabilen, yurtsever, sorumlu, ırkçı-dinci bağnazlıktan uzak, Cumhuriyet’e borçluluk duyan ve ona hizmet edebilme arzusu ile güçlenmiş bir annelere dönüşmesi gerektiği

vurgulanır. Özellikle annelik mevzuunda “bilgililik” ve “eğitimsellik” kadınların yüküne yük katmıştır (Atasü, 1998: 132, Ağduk, 2013:305).

Bir siyasi lider olarak Mustafa Kemal Atatürk de, Türk milletini yetiştiren annelerin erdemlerine, yüceliğine ve kadının “hakiki” bir anne olabilmesi için eğitimin ve bilginin öneminden bazı söylevlerinde dile getirmiştir:

“Büyük atalarımız ve onların anaları tarihin vukuatın şahadetiyle sabittir ki cidden yüksek faziletler göstermişlerdir. Burada birçok noktalardan sayabileceğimiz o faziletlerin en büyüğü ve ehemmiyetlisi kıymetli evlatlar yetiştirmeleriydi. Hakikatten Türk milletinin bütün cihanda, yalnız Asya’da değil, Avrupa’da dahi azim satvetler göstermiş olması, mutantan harekât icra eylemiş bulunması, hep öyle kıymetli ataların faziletli evlatlar ve daha beşikten çocuklarına ruhuna mertlik ve fazilet telkin eylemesi sayesinde idi. Şunu söylemek istiyorum ki kadınlarımızın vezaifi umumiyede uhdelerine düşen hisselerden başka kendileri için en ehemmiyetli en hayırlı en faziletkâr bir vazifeleri de iyi valide olmaktır. Zaman ilerledikçe, ilim terakki ettikçe, medeniyet dev adımlarıyla yürüdükçe, hayatın, asrın bugünkü icabatına göre evlat yetiştirmenin müşkülâtını biliyoruz. Anaların bugünkü evlatlarına vereceği terbiye, eski devirlerdeki gibi basit değildir. Bugünün anaları için evsafı lazimeyi haiz evlat yetiştirmek, evlatlarını bugünkü hayat için faal bir uzuv haline koymak, pek çok yüksek evsafın hamili olmaya mütevakıftır. Binaenaleyh, kadınlarımız hatta erkeklerden daha çok münevver, daha çok feyizli, daha fazla bilgileri olmaya mecburdurlar. Eğer hakikatten milletin anası olmak istiyorlarsa böyle olmalıdırlar” (Kazak, 2009: 36).

Kadınlar, Atatürk’ün de dillendirdiği gibi bilimsel yöntemlere aşına, millet duygusuna vakıf eğitilmiş birer anne olurken aile bütünlüğü kadınlar tarafından sevgi üzerine inşa edilmelidir. Kısacası ideal olarak kurgulanan annelik kadınların aileye, bilime, sevgiye ve ölçülülüğe dayalı yeni pratikleri gerektirmektedir. Özellikle çocuklar annelik sevgisiyle büyümelidirler (Sirman, 2008: 241). Böylece çocuklar bir sevgi nesnesi haline dönüşmüştür. Sevgi temelli aile söylemi yeni aile ilişkileri de farklı olması gerektiğini vurgulamaktadır. Sadece korkuya ya da saygıya değil, sevgiye dayalı bir aile yapısı olması gerekmektedir (Ahıska, 2005: 222). Ancak bu şekilde yeni devlet ve onun özelinde toplum bir bütün olarak ilerleyebilir. Halide

Edip'in, *Ateşten Gömlek* (1922) ve *Vurun Kahpeye* (1923) romanlarındaki gibi millet için her türlü fedakârlığı yapan milletin kadınları tiptemesini çizen romanlar zamanla aşkın, sevginin millete boyun eğdiği vatan/koca/çocuk/toplum sevgisine dönüşmüştür. Bu dönüşüm kadınlık ve annelik inşalarının hâkim anlatım biçimi olagelmıştır (Sirman, 2008: 241). Sevgi böylelikle kadının, annenin namus sınırları içerisinde kalacağı düşüncesiyle kullanılan söylem olagelmıştır. Çocuklarını, kocasını kısacası ailesini seven, sevgi temeli üzerine kuran kadın doğal olarak ailesine, çocuklarına ve eşine bağımlı bu nedenle de 'gözü dışarıda olmayan', namusunu koruyan ve annelik normlarını yerine getirebilmek adına kamusal alanlara çıkma konusunda ısrarcı olmayan kadın olarak kalacaktır. Sevgi söylemi bir bakıma namusun modern anlamına bürünmüş bir kavram niteliği taşımaktadır.

Bu dönemde eğitilmiş, sevgi dolu, fedakâr, namuslu iyi/ideal annelik modeli, kültürel olarak başat konuma gelmiştir, eski düzenden süregelen annelik pratikleri, geleneksel annelik normlarından dışlanan, "bizi" kuran "öteki" rolüne sokulmuşlardır. "Bu kültürel manevra, Tanzimat'tan itibaren ortaya çıkan dini ya da bölgesel kökenli karşı söylemleri, eski/yeni zıtlığı içinde orta sınıfın iktidar arzuları çerçevesinde yeniden düzenlemeye yaramıştır. Diğer bir deyişle, eski ya da önceki olarak kodlanan söylem, kültürel olarak "yeni" denilen başka bir modelle karşılaştırılmış anlam ve hiyerarşi bu karşılaştırmadan doğan zıtlık üzerinden üretilmiştir (modern-geri kalmış, eğitilmiş-cahil, ilerici-gerici, namuslu-namussuz, iyi-kötü gibi)" (Sirman, 2008: 239). Bunun için her şeyden önce yeninin zıddı olan bir eski yaratılmıştır ya da olumlu bir sıfatın olumsuzunu yaratılmıştır. Anneler ve annelik pratikleri arasındaki farklar ya da farklı hayaller bu zıtlığın bir tarafına yerleştirilerek anlamlandırılmış, bazı annelik pratikleri eski olarak olumsuzlaştırılmış ya da ötekileştirilmiştir. İyi/ideal annelik bu mitlere sarılan öznelere bu mitleri yaşatmak için sarf ettikleri kültürel enerji ve üretim sayesinde varlığını sürdürebilmektedir (Sirman, 2008: 239).

Görüldüğü üzere Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Batılılaşma hareketlerinden itibaren sürekli olarak kadınlar gelenek ile modernlik arasındaki ince çizgide yürümeye zorlanmışlardır (Kadıoğlu, 2008: 284). "Kadınlar, Türkiye'de kültürün batı ile temel farkını koruyan sınır bekçileri olarak simgeleştirilmişlerdir ya da milli kimliğin eşik belirleyicileri olarak ele alınmışlardır. Başka bir açıdan milletin manevi iç alanının temel konusu olmuşlardır. Öte yandan milletin ikonografisinde başat bir yer

almışlardır. Ancak kadınların gene de milli düzlemde kişisel olarak yok olduğunu, bir fikirden başka bir kimlik kazanamadığını, bedenlerinden söz edildiğinde ise bunun ancak vülgerleştirerek yapılmaktadır. Kadınlar yüceltilmekte ama özne olamamaktadır” (Ahıska, 2005: 259). Böylece Osmanlı ile Cumhuriyet dönemi açısından bir kopuş yaşansa da “kadın meselesi” söz konusu olduğunda kesintisiz, durmaksızın dillendirilerek, Cumhuriyet’in kuruluş dönemine aktarıldığı görülmektedir (Ağduk, 2013: 301). Böylece kopuş ve süreklilik teorileri olarak ele alınan modernleşmenin aslında bazı noktalarında kopuş bazı noktalarında süreklilik olduğu söylenebilir. Bu çalışma özelinde de, kadın ve annelik sorunlarının Türkiye coğrafyasındaki konumunu geçmişle bağlantısı özelinde bazı noktalardan kopuş bazı noktalardan da süreklilik gösterdiğinin kabulü etrafında şekillenmektedir.

2.1.3.3.Çelişkili Olanın Biraradalığı: Türkiye’de Neomuhafazakar ve Neoliberal Siyaset Ekseninde Annelik

1980-2000’ler: Kadınların Sessizliğine Karşın Siyasi Kadının Suskunluğu

Kemalist modernleşmenin önemli bir paydaşı olan ‘cumhuriyet kadınları ve anneleri’ yeni toplumun kuruluşunda önemli roller oynamışlardır. Bu nedenle Cumhuriyet’in ilk yarım yüzyılı kadınlar açısından ataerkinin çok az sorgulandığı ve anneliğin hiç sorgulanmadığı yıllar olmuştur. Modernleşme döneminin siyasi elitlerinin biçtiği roller kadınlar tarafından içselleştirilmiş, annelik ve kadınlık 1980’lere kadar üzerinde fazla söz söyleme gereği duyulmayan bir var oluşu simgelemiştir.

Nitekim 1980’li yıllarla başlayan dönemi, kadınların kendi toplumsal rollerini sorgulanmaya başladıkları yeni bir dönem olarak görmek mümkündür. Bu dönemi hazırlayan birkaç toplumsal gelişmeden söz etmek yerinde olacaktır: “Türkiye’de 12 Eylül 1980 askeri darbesinden hemen önce 24 Ocak Kararları ile başlayan, üç yıllık askeri yönetimde süren ve özellikle de Turgut Özal’ın başbakanlık yıllarında hız kazanan neoliberalleşme politikaları” yeni bir ekonomik, siyasi toplum sistemine geçişe neden olmuştur (Özbay, Terzioğlu ve Yasin, 2011: 14). “1980’ler, Türkiye’de sosyo-ekonomik düzenin iktisadi ve siyasi liberalleşmeyle, siyasetin ise daha önce görülmemiş biçim ve derecede uluslararası etkilere açılmasıyla çok hızlı bir dönüşüm geçirdiği dönemdir. Bu dönemde otoriter askeri rejimi müteakip parlamenter demokrasiye geçilmiş, neoliberal politikaların uygulanmasıyla birlikte

Türkiye'nin küresel sermayeye entegrasyonu hız kazanmıştır. Yine bu dönemde eskiden beri toplumda var olan bazı güç odaklarını temsil eden aktörlerin siyasi sahnede bir kez daha yeni unsurlar olarak yerlerini aldıkları da görülmektedir. İktisadi liberalleşme ekonomik alanda devletin düzenleyici gücünün azalmasına neden olurken, siyasi liberalleşme bazılarınca devlet iktidarının 'devlet elitinden siyasi elite' geçişi olarak yorumlanan sürecin önünü açmıştır. Yeni siyasi elit, Cumhuriyet'in Batılılaşma, rasyonallite, laiklik ve ulusal birlik vurgulu söyleminden farklı olarak gelenek, inanç, yerellik gibi temalara atıfta bulunmuş, İslami değerleri pragmatik rasyonellikle sentezleyerek ulusal kimliği yeniden kurmaya çalışmıştır" (Acar ve Altunok, 2012: 79-80). Neoliberal ve muhafazakâr söylem ve politikaların uygulanmaya başladığı Turgut Özal döneminde, "çağ atlıyoruz", "çağı yakalıyoruz" ve "dünyaya entegre oluyoruz" gibi ifadelerle desteklendiği bilinmektedir (Özbay; Terzioğlu; Yasin, 2011: 16). "Bu dönüşümlerin oluşturduğu 1980'ler, siyasi İslam, Kürt milliyetçiliği gibi yeni siyasi muhalefetlerin, farklı kimliklerin ve bağımsız bir kadın hareketinin ortaya çıkışının arka planını oluşturmuştur" (Acar ve Altunok, 2012: 80). Feminist hareketin 1980 askeri darbesine karşı oluşan demokratik muhalefetin ilk hatta öncü hareket olduğu, toplumun demokratikleşme arayışında temel bir işlev gördüğü söylenebilir (Tekeli, 2011: 31). Böylece kadınlar bir yandan Cumhuriyet ve öncesi dönemlerde kadın bedeni üzerinden siyaset üretilmesini ve doğurganlığa, doğuma, anneliğe vurgu yapılmasını diğer bir değişle kadınların bedensel süreçlerle ve doğanın zorunluluklarıyla ilişkilendirilmelerini eleştirmişler ve bu süreçlerin doğallığını, içgüdüsellliği sorgulamış ve bu düşüncelerin arkalarında yatan ataerkil örüntüleri deşifre etmeye çalışmışlardır (Berktaş, 2012: 119). Böylece, "toplumsal cinsiyete dayalı ilişkilerin en önemli alanları kabul edilen özel alan ilişkilerinin sorgulanmadığı öne sürülmüştür. Dahası cinsellik konusunda çifte standardın uygulandığı, kalıplaşmış toplumsal roller, ev içinde iş bölümü gibi toplumsal cinsiyet ilişkilerindeki eşitsizliklerin tartışılmadığı, yeni eşitlikçi düzenlemelerin getirilmediği ve Cumhuriyet reformlarının yarattığı toplumsal dönüşümün dışında kaldığı savunulmuştur" (Acar ve Altunok, 2012: 81). Diğer yandan 1980'ler kadınların sadece kemikleşmiş cinsiyet formları, kadınlık erkeklik rollerini sorguladıkları ve ataerkil sistemi eleştirdikleri değil, eşit yasal hak talep etmeleri için değil, aynı zamanda kendi kadınlık kimliklerini belirlemek için

mücadele ettikleri ve kendi “bağımsız bilinçleri”ni geliştirmeye çalıştıkları gözlemleniyordu. Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren kadının sessizce ve devlet elitleriyle işbirliği içerisinde yürüttüğü feminizmin yerine kadınlar, güçlü kız kardeşlik ruhu geliştirilerek, seslerini yükselterek 1990’lı yıllara kadar eylemlerini sokaklarda sürdürmüşlerdir (Ağduk, 2013: 307) ve sonrasında eleştirilerini daha kurumsal düzlemlerde yürütölmeye çalışılmıştır. Özellikle kadınların annelik konumlarının tartışılması, ilgili feminist yazın, kurumsallaşmanın göröldüğü 1990’lı yıllarda gelişmeye başlamıştır. İlk annelik tartışmasını yürütenlerden biri olarak Aksu Bora’nın annelik pratikleri bağlamında modernleşme ve ataerkiyi tartıştığı çalışmanın yanı sıra, akademik camiada annelik edimleri ve ideolojileri eleştirel olarak ele alınmış ve çalışmalar hızla çoğalmıştır (Öztan, 2015: 95).

Ancak bu dirençlerine rağmen kadınların başat rolü hala ‘annelik’ olarak resmedilmiş; milletin ve ulusun bekası için çocuk doğurması ve yetiştirmesi inancı yaygın bir kanı olarak kalmış ve namus bir etiket gibi kadınların üzerine yapışmış ve politik, ulusal meselelerin vazgeçilmez ‘gösteren’leri olmaya devam etmişlerdir (Ağduk, 2013: 307-308). Ayrıca neoliberal ve muhafazakâr politikaların uygulanmaya başlanmasına rağmen iktidarın annelik konusundaki söylemi hala milliyetçilik üzerinden gerçekleşmeye devam etmiştir. Bunun en önemli göstergesi ise Türkiye’nin ilk ve tek kadın başbakanı ve 2000’li yıllara kadar DYP genel başkanı olan Tansu Çiller’in 1990’lı yıllarda kullandığı söylemlerdir. Çiller, kamusal alana çıkma potansiyelini, imkanını ve kendi siyasi konumunu iyi değerlendiremeyerek kadın meselelerine açıklık getirememiş, konuyla ilgili özel bir efor sarf etmemiş, aksine daha önceki dönemlerin militarist, milliyetçi söylemlerine devam etmiş, politik söylemlerini eril bir bakış açısıyla dillendirmiş ve annelik onun için de politik söylemlerin mihenk taşını oluşturmuştur.

Çiller, patriyarkal düzenin kadınlar için sınırlarını çizmiş olduğı özel alandan koparak erkeklerin alanı olarak tanımlanan siyasi platforma ve askeri alanlara rahatlıkla girebilmesine rağmen, burada kullandığı söylemler sadece kendisinin annelik rolüyle ilintilidir: “Size bir ana olarak geldim. Bir bacınız olarak geldim. Sizlerin acısından derdinden en fazla ben anlarım. Çünkü her şeyin ötesinde ben de bir anneyim. Size çevrilen namlular benim evladıma çevrilmiştir” (Ağduk, 2013: 317). Militarist bir söylemin ötesinde kadınları oy kazandırma potansiyeli olarak

görmüştür ve seçim zamanları dışında kadınları hatırlamayan Çiller, seçim propagandası esnasında kadınlara laiklik ve annelik temaları etrafında seslenmiştir. II Aralık 1995'te Milliyet gazetesine verilen seçim ilanında, “bizi XX. Yüzyıla hazırlayan Mustafa Kemal’in düşüncelerini, biz de geleceğe taşıyacağız, biz onun ürünleriyiz” (Ağduk, 2013: 318) ifadesi yer almıştır. Diğer yandan Türkiye toplumunun merkezin giderek Radikal sağa doğru kaydığı, Merkez sağ ve sol aktörlerin zayıfladığı bir atmosferde (Özkazanç, 2014: 94) Çiller, “1980 sonrası Türkiye’yi bölmeye çalışan tüm grupların (İslamcılar ve ortanın sağı liberaller - Anavatan Partisi-) karşısında olacaklarını tekrar tekrar vurgulamıştır” (Ağduk, 2013: 318). Atatürk’ün düşüncelerinden kastı özellikle kadınlara verilen haklardır ve özellikle erkeklerle eşitlik konusunda onlara söz vermiş ancak konuşmalarında geleneksel normatif rollerin çerperinden dışarı çıkmamıştır. Kendi aile ilişkilerinin de bu zihniyete dayandığını (“bizim ailenin reisi Özer’dir diye) vurgulayarak, ailenin reisinin koca olduğunu anlayışı tekrarlıyordu (Ağduk, 2013: 318-319). Annelikle ilgili olarak konuşmalarında şu ifadeleri telaffuz etmiştir: “Hepimiz anneyiz. Dünyayı idare etsek bile ailede anne rolümüz var. Eşimize saygı var. Demokrasi olur da, nüfusun yarısını oluşturan kadınlar bunun içinde olmaz mı? DYP böyle bir ananın yerinin en tepelere kadar gidebileceğini dünyaya haykırdı. Ne mutlu DYP’liyim diyene. Cesaretin ve kararlılığın analarda olabileceğini gösterdik. İlk önce anayız. Ekonomik faturası ne olursa olsun önce ülkenin bütünlüğü gelir. Bütün kadınları DYP çatısı altında toplanmaya çağırıyorum. Kadınların verdiği destekten güç alıyorum” (aktaran Ağduk, 2013: 319). Atatürk’ün eşitlik anlayışını ilelebet taşıyacağını söz veren Çiller, daha sonraki yıllarda sağ bir partinin dış işleri bakanlığı görevini devralarak kendisine inan kadınları hayal kırıklığına uğratmıştır (Ağduk, 2013: 320).

Nitekim “çok partili temsili siyasetin, tamamen kamu olanaklarının partinin iktidarının sürmesi için gerekli olan popülist yanaşmacı amaçlarla kullanılması ve bu iktidarı elde tutmak için girişilen entrikalar dizisine indirgenmiş” (Özkazanç, 2014: 93) olduğu bir dönemde Çiller’in de kadın ve annelik sorunlarına eğilmek yerine kendi çıkarlarının izinden yürüdüğü söylenebilir. Tansu Çiller, siyasette yükselebilmek ve kafasındaki idealleri gerçekleştirebilmek için sistemin dışına çıkmamıştır. Nitekim siyasete girmesi de sistemin gerektirdiği gibi erkeklerin desteği

ile gerçekleşmiştir (Ağduk, 2013: 322). Çiller'in bir taraftan Atatürk'ün verdiği hakları muhafaza edeceğini söylemesi kadın erkek eşitliğinden bahsetmesi ama diğer yandan bunları kadınların belirlenmiş rolleri 'annelik' üzerinden söylemesi ve laiklik söylemlerini vurgulamasının yanı sıra kendisinin daha sonraki dönemlerde sağ parti hükümetine dâhil olması onun siyasetinin 'şizofrenik bir bölünmenin' örneği olduğunu göstermektedir.

2000'ler Sonrası Yeni Sağ, Ailecilik ve Annelik Siyaseti

1980'lerde başlayan neoliberal politikaların etkinliği 2000'lere gelindiğinde daha da artmıştır. Bu dönemde Türkiye'nin patriyarkal cinsiyet rejiminde bir yoğunlaşma yaşanmış, bu durum din bağlarının kuvvetlendirdiği piyasa toplumunun, ekonomisinin ve muhafazakâr yapılanmanın, (Özkazanç, 2015: 163) görünürlüğünün artmasını beraberinde getirmiştir. Bu anlamda kuruluş ölküsüne sıkı sıkıya bağlı olan Cumhuriyet'in ilkelerinin de altının oyulduğu bir dönem olmuştur. Kendisini bugün neoliberal politikaların uygulayıcısı muhafazakâr demokrat olarak ifade eden yöneticiler, sağ siyasetin merkezinde yer alan Refah Partisinden ayrılan kadrolarca, 3 Kasım 2002 tarihinden bu yana (2017) tüm yerel ve genel seçimlerde oylarını yükselterek tek başına iktidar olmuştur ve bu, Türkiye'nin siyasal yapısının büyük bir dönüşüm geçirdiği bir yeniden yapılanma evresi olmuştur (Taşkın, 2015: 321-323).

Neoliberalizm, Ücretli Bir İşte Çalışan Kadın ve Çalışan Anne

2000'li yılların siyasi iktidarları, Türkiye'nin derinleşen ve eski tarzda devam ettiği sürece içinden çıkılmaz hale gelen 90'lardaki siyasi rejim ve ekonomik kriz sorunlarına karşı Avrupa Birliği ekseninde bir neoliberal küreselleşme programının güçlü bir şekilde uygulanmaya konmasını çözüm olarak görmekteydi. Programın işlerliği için neoliberal yeniden yapılanmanın derinleşmesi, rasyonelleşmesi ve liberal demokrasinin güçlendirilmesi gerekmekteydi. Böylece yeni hükümet 1980'lerde uygulanmaya başlanan neoliberal politikaların en güçlü sahiplenicisi olarak öne çıkmıştır (Özkazanç, 2014: 96). Neoliberal paradigmadan anlaşılan; "piyasanın kendi kurallarını koyması gerektiğine inanılan, müdahale edilmediğinde ekonominin en iyi şekilde işleyeceği savunulan, devletin ekonomik yetki, sorumluluk ve kapasitelerinin minimuma indirilmesinin altının çizildiği, kamu politikalarının özelleştirilmesinin hayatiyet kazandığı, iş ve meslek mefhumlarının sadakat,

güvenlik ve istikrar gibi değerlerden ayrıştırıldığı, sendikasılaştırmanın üstün geldiği, metalaştırılmanın sınırlandırılmadığı, ekonomik alanın kültürel, sosyal, ahlaki ve politik alanlar üzerinde hâkimiyet kurduğu bir toplumsal haldir” (Özbay, Terzioğlu ve Yasin, 2011: 15-16). Neoliberal dönemde özellikle ekonomik alandaki kadim dönüşümler, toplumsal kesimleri de etkilemiştir.

Neoliberal politikaların ekonomik anlamda etkilediği ilk kesim ise kadınlardır. Neoliberal politikalar kadınların iş gücüne katılmalarına, kamusal alanda görünür olmalarının önünde bir engel teşkil etmektedir. Kadınlarla erkeklerin eşit yurttaşlar olarak çalışma hayatına katılımına engel olmaktadır. Nitekim annelik, daha öncede vurgulandığı gibi, kadınlığın temel ögesi ve kadının doğuştan getirdiği bir özellik olarak kabul edildiğinden, annelik evrensel, değişmez ve sabit bir doğası ve kadının bir parçası olarak görülür. Bu açıdan bakıldığında çocuk bakımı ve çocuk yetiştirme kadına özgü değerler kaynağı kabul edilmektedir. Bu yerleşmiş genel kanı, kadının cinsiyet temelli normatif roller ile tanımlanmaya devam etmesini mümkün kılarak, (kadınların eninde sonunda anne olacağı varsayımı ile) kadınların anne olduktan sonraki izin süreleri, rekabetin ön planda tutulduğu çalışma alanlarında verimsizliğe neden olacağı öngörüldüğünden işverenler açısından hoş karşılanmayarak işten çıkartılmaları kolaylaşmaktadır.

Aslına bakılırsa, gerek 1980 yılındaki kadın hareketlerinin başarılı sonuç vermesiyle kadınların kamusal alanda görünürlüğünün artması yanı sıra artan ‘boşanma oranları, modern yaşamın ekonomik standartları, çalışmayı kendi potansiyelini ortaya koyma aracı olarak görme ve yarı zamanlı iş sayısının artması’ gibi söz konusu faktörler geleneksel normların azalmasına neden olarak sadece kadınların değil aynı zamanda annelerin istihdam oranlarını artırmasında önemli olmuş hatta çalışan anne kavramı ortaya çıkmıştır (Seçer, 2015: 37).

Ancak buna rağmen erkek egemen çalışma koşullarının hakimiyetini sürdürdüğü görülmektedir, bu da çalışan anneleri, erkeklere kıyasla daha dezavantajlı bir konuma itmektedir. Erkek egemen çalışma koşullarında ideal iş gören; “tam zamanlı çalışan, aile hayatının iş hayatının önüne geçmesine izin vermeyen ve eğitimini tamamlamasından itibaren emekli olana kadar kariyerine ara vermeden devam eden iş gören olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım; tam zamanlı çalışmayı ön plana

çıkarması, aile hayatının iş hayatının önüne geçmesine izin verilmemesini vurgulaması ve kariyere ara vermeden devam etmenin altını çizmesiyle erkekleri ideal iş gören sınıfına almaktadır. Kadınlar, özellikle de (ücretli bir işte) çalışan anneler ise anne olmanın getirdiği sorumluluklar nedeniyle kariyerlerine ara vermeleri ve zaman zaman aile hayatlarının iş hayatlarının önüne geçmelerine engel olmamaları sebebiyle ideal iş gören tanımının dışına itilmektedir. Bu nedenle kadınlar kariyerleri adına ya anne olmayı ertelemekte ya da anne olduğu zaman işten uzaklaşmak durumunda kalmaktadır” (Çakmak-Otluoğlu, 2015: 76). Çalışan annelerin çocuklarının bakımına ayıracakları süre ile iş programlarının ve işteki yükümlülüklerinin çatışması nedeniyle yaptıkları devamsızlıklar ve düşen iş performansları yüzünden işverenler tarafından istihdam edilmek istenmemektedir (Seçer, 2015: 39-40-41).

Diğer yandan neoliberal politikalar muhafazakâr bir ittifakla güçlenmektedir. Kadınların çalışma alanları muhafazakâr bir tonla bezenerek ailecilik politikasının annelik siyasetini güçlendirdiği ve çalışma alanlarında kadınların oranını etkilediği görülmektedir. “2002 yılından bu yana verimlilik ve karlılığın artırılması sloganı ile işgücü piyasasına esneklik ve güvencesizlik faktörlerinin sokulmasından refah ve kamu hizmetlerinin özelleştirilmesine iktisadi ilişkilerde gerçekleştirilen dönüşüm Sosyal Güvenlik, sağlık ve bakım hizmetlerinde de yansımaları bulmuştur” (Acar ve Altunok, 2015: 42-43). Batıda olduğu gibi Türkiye’de de neomuhafazakar ideoloji, “kendine yeterli aile” biçimini gündelik hayata geçirmeye çalışmıştır. Bu kadınların anne ve eş olarak sorumluluklarını genişleten bir ‘ailecilik politikası’yla desteklenmiştir. ‘Ailecilik politikası’, iyi bir eş olma ve çocuk bakımı yanı sıra evdeki kadının, yaşlı bakımını da üstlenmesini hedefler. Bu, Türkiye’de çekirdek ailenin oluşumunun artmasıyla birlikte, çocuk ve yaşlı bakımının kadim bir sosyal mesele haline geldiğini de göstermektedir. (Köse, 2014: 112-113). Bu muhafazakâr ideoloji tasavvuruna göre; “özellikle yeni Sosyal Güvenlik şeması çerçevesinde kadınlar devlet tarafından sağlanan küçük ölçekte maddi katkılarla bakım hizmetlerinin temel sağlayıcısı olarak belirlenmektedirler. Kreşler okul öncesi programlar ve yaşlı bakım hizmetleri gibi kurumsal hizmetlere ayrılan devlet bütçesinin son derece düşük olması bakım işini atfedilen değerin ne kadar az olduğunun göstergesi olduğu gibi bu tür hizmetlerin eksikliği kadınların formel

istihdama katılımlarının da önünü kesmektedir. Aile kurumunun güçlendirilmesi ile ekonomik krizlerin risklerinin ortadan kaldırılacağı düşüncesi benimsemekte ve yaygınlaştırılmaktadır” (Acar ve Altunok, 2015: 44). Dolayısıyla ev işi, çocuk, yaşlı ve engelli aile bireylerinin bakımlarını üstlenmeleri doğrultusunda kadınlar için evin ve ev kadınlığının yeniden değerli hale getirilmektedir. Üstelik kadınların evlerde bakım hizmetleriyle meşgul olmasının iktidar açısından bir başka “yararı” da işgücü piyasasını rahatlatmak, çok kalabalık olan çalışma çağındaki nüfustan kadınların çekilmesiyle erkek işsizliği sorununun da görece azalmış olacağı düşüncesi olduğu söylenebilir (Özbay, 2011: 107). Bu durum Türkiye’de de kadınların çalışma koşullarını ve gelirlerini olumsuz etkilemekte, sosyal devlet düzenlemelerindeki değişimler, kadınların ev içi rollerini güçlendirirken onları kamusal hayattan uzaklaştıran etkiler yaratmaktadır. Bu doğrultuda, kadınların bir yandan kamusal alana çıkmaları teşvik edilmiş, öbür yandan da denetimden çıkabilecekleri korkusuyla, kamusal varoluşları denetlenip sınırlandırılmaktadır (Alkan ve Çakır, 2014: 268). Bu nedenle annelik mefhumu ile birlikte cinsiyete dayalı kamusal özel alanların sınırları yeniden çizilmeye çalışılmaktadır. Neoliberal ve neomuhafazakar iki çelişkili siyasi politikanın kadınlar ve özellikle anneler açısından çalışma alanlarında olumsuz bir tablo çizdiği görülmektedir: “2013 yılında yaklaşık 78 milyon nüfusu olan ülkemizde 15 ve daha yukarı yaştaki nüfus içerisinde iş gücüne katılma oranı, ülke genelinde %51 erkeklerde %72, kadınlarda ise %31’dir. Bunların %46’sı istihdamda yerini almış olup, bu oran erkeklerde %65 kadınlarda ise %27’dir. Yani erkeklerin istihdam oranı kadınlardan 2.4 kat daha fazladır. 15-49 yaşındaki kadınların sadece %56’sı ücretli işçi veya maaşlı memur olarak istihdam edilmektedir. Çalışan kadınların yaklaşık beşte biri ücretsiz aile işçisi olarak, %14’ü kendi hesabına çalışmaktadır. Kadınlar çoğunlukla (%88) özel sektörde çalışmakta olup, çocuk sayısı arttıkça kamudaki ağırlıkları gittikçe azalmaktadır. Aynı zamanda kadınların yarısı %50’si çalışırken bir sosyal güvenlik kapsamı içinde bulunmamaktadır. En yüksek sosyal güvence kapsamı SGK %49 olurken, özel sigorta oldukça kısıtlıdır %1 den daha az” (TNSA’dan aktaran Kapucugil-İkiz, 2015: 157-158). Diğer yandan çocuk sayısı arttıkça da annelerin çalışma hayatından uzaklaşmaya başladığı söylenebilir. Üç veya daha fazla çocuklu annelerin işgücü piyasasına katılım oranları tek veya iki çocuklu annelerden daha azdır (Kapucugil-

İkiz, 2015: 160). Bu istatistiklere bakıldığında muhafazakâr bir maternalizm ile ailecilik konsensüsünün hem kadın ve erkekler arasındaki hem de çocuk sayısı farklı olan anneler arasındaki iş piyasasındaki eşitsizlikleri kat be kat pekiştirmekte, dahası artırmakta olduğu söylenebilir (Öztan, 2015: 101-102).

Kendi Kendine Yeten Neoliberal ‘Anne’ Özne

Dardot ve Laval’e göre, “neoliberalizm mali krizle birlikte yok olup gidecek geçici bir ideoloji olmadığı gibi, ticarete ve maliyeye başat yer veren iktisadi politika da değildir yalnızca. Söz konusu olan bundan daha fazla ve başka bir şeydir: o aynı zamanda yaşama, hissetme ve düşünme biçimimizdir. Söz konusu olan tam da varoluşumuzun biçimidir, yani itildiğimiz davranma biçimi, başkalarıyla ve kendimizle ilişki kurma biçimimizdir” (aktaran Şenel, 2015: 108). Bu anlamda neoliberalizm kendi esnek koşullarına ayak uydurabilecek yeni özneyi kurgular. Neoliberalizmin tipik olarak bireyi ‘girişimci olarak tahayyül eder. Girişimcilik bireyin tüm davranışlarını yönlendirmesi gereken temel bir haslet olarak yaygınlaştırılmaya çalışılır, girişimci, kendi hayatı üzerinde girişimde bulunarak yaşam kalitesini artırmaya çalışan aktif, sorumlu, rasyonel, tercih sahibi bireydir. Birey böylece tüketici ve müşteri kimliğinin yanı sıra iş yaşamında başarılı, toplumsal risklere karşı kendini hazırlayan, kendinin ve ailesinin kaderinden sorumlu kişi kimliğiyle de öne çıkarılır. Rekabeti tüm toplumsal yaşama yayarak bireylerin kendi kendini yönetmelerinin teşvik edilmesi yoluyla yönelim temel strateji halini alır (Özkazanç, 2008: 636-637). Dahası kendini sürekli ilerlemeye adanmış ve kendi kendini yönetme, kendini gerçekleştirme hikâyesini yaşamının merkezine oturtmuş neoliberal öznenin imalâtında yönetsel bir akılsallık söz konusudur.

Daha önce de ifade edildiği gibi neoliberalizmin bireyselleşme, özelleştirme, sendikasılaştırma politikalarıyla beraber okullar, sağlık kurumları devletin müdahale alanlarından çıkartılmıştır. Rekabet ve piyasa odaklı bu kurumların işlerliği ve devlet müdahalesinin ortadan kalkması, annelerin çocuk sağlığından, eğitimlerinden birebir sorumlu olmalarını mümkün kılmıştır. Bu anlamda yeni başarılı, nitelikli ve sağlıklı öznenin inşası mümkün kılınmıştır, bu nedenle çocuğun eğitim ve sağlığı veya başka türlü bakım sorunlarındaki risklerle baş başa bırakılmıştır, başarısızlık ve yenilgiler söz konusu olduğunda ise tüm sorumlulukları üstlenmek durumunda kalmaktadır. “En başarılı çocuk” “en başarılı anne”nin, “en

nitelikli çocuk” “en nitelikli anne”nin, “en sağlıklı çocuk” “en iyi anne”nin varoluşunu temellendirmektedir. Bu gündelik hayatın her alanında etkili olan performans ve rekabete dayalı çocuk bakım ve yetiştirme pratiklerinin sonucu ideal çocuk ideal anne özneyi doğurmaktadır. Bu nedenle kadınlar, herhangi bir baskı olmadan kendi hür iradesiyle annelik konusunda, anne üniversitesi projelerine, annelik seminerlerine dâhil olarak veya annelik hakkında öğüt kitaplarını okuyarak iyi, eğitilmiş, nitelikli, -ruhsal, fiziksel, psikolojik olarak- sağlıklı bir çocuk yetiştirebilmek adına bilinçlilik düzeyini artırmaya çalışacaktır. Bilinçli bir anne olmak ise kadınlara fazladan yük getirmektedir. Bilinçli anneler çocuğunun hangi okula gideceğine karar verme, yabancı dil kurslarına katılmasına teşvik etme ve götürme, hamilelikten itibaren çocuğun sağlık durumunu ay ay takip etme gibi tam zamanlı annelik sorumluluklarını kendi arzusuyla ve rızasıyla ‘haz duyarak’ yerine getirmektedir. Bu tutumlar yoğun/ideal annelik stereotipini ortaya çıkarmaktadır. Annenin bir özne olarak başarısı yoğun annelik tutumlarını gerçekleştirmesiyle mümkündür. Bu tür ilginin herhangi birini eksik yapan anne başarısız olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlamaya göre, çalışan anneler yoğun annelik pratiklerini eksiksiz yerine getiremeyeceği düşüncesinden dolayı başarısız olarak yaftalanmaktadır. Dolayısıyla neoliberal politikalar ekseninde kurgulanan annelik; çocuk yetiştirme ve büyütmeye kendi kendine yeten bir anne özneyi kurgulamaktadır.

Muhafazakâr Söylemlerin ve Politikaların Odağında Ailecilik ve Annelik

Anneliğe ilişkin dertler yalnızca, neoliberalizmin farklı piyasa koşullarında işleyiş mantığı ile birlikte değil aynı zamanda muhafazakârlık söylemi ile birlikte anlaşılmalıdır. Neoliberal dönemin sosyal siyaseti, iş piyasaları, boş zaman ve tüketim ekonomisi, duygu ekonomileri ve biyo-siyasete ilişkin süreçleri olduğu gibi kapsar. Ancak, annelik alanı hatta aile alanına ilişkin neoliberalizm ile çelişkili bir birliktelik sağlayan dinsel söylemler, muhafazakâr blokların ve politikaların eklemlenmesi söz konusudur (Öztaş, 2015: 104-105). 2000’li yılların siyasal iklimi, dinsel ve geleneksel değerlerle piyasanın ihtiyaçlarını başarıyla harmanlama işini kadınlar ve annelik üzerinden gerçekleştirmektedir. Bu dönemdeki siyasal iklimin muhafazakâr yönünün ağır basması, toplumun ve kültürün de muhafazakârlaşmasına yol açmıştır (Dedeoğlu ve Elveren, 2015: 9-10). “Hükümetin neomuhafazakar duruşu

aile kurumunun toplumdaki merkezi önemine yapılan vurgu; geleneksel cinsiyet rollerinin yüceltilmesi ve buna bağlı olarak cinsiyet eşitliği kavramının daha az vurgulanması hatta giderek yadsınması, egemen ataerkil değerlerin pekiştirilmesi ve bu olguların kadının anneliği temelinde yükselmesi biçiminde çok daha belirgin bir nitelik kazanmıştır” (Acar ve Altunok, 2015: 33-34). Siyasi iktidar, neomuhafazakar rasyonaliteyi benimseyerek bir kutsal aile ve annecilik siyaseti oluşturmuştur ve dönemin siyasi iktidarının hukuki-bürokratik düzenlemeleriyle annelik siyasal ve kamusal alanda tartışılmaya devam etmektedir. Bu dönemde asıl olarak aile siyaseti vurgulanmaktadır ve mahrem kabul edilen aile, siyasi söylemlerin odağında ve hatta aile politikaları etrafında manipölasyonlara açık hale gelmesi meşrulaştırılmıştır. Müdahale edilebilmesi için yeni politik araçlar ve söylemler icat edilmiştir (Kerestecioğlu, 2013: 17). Ailecilik siyasetinin en önemli göstergesi ise 2011 yılında 6223 Sayılı Yetki Kanunu ile Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı kaldırılması, yerine Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı getirilmesi olmuştur (Kerestecioğlu, 2013; Alkan ve Çakır, 2014; Öztan, 2015). Kadın örgütlerinin bakanlıktaki değişime tepkilerine ve 6 (258) Haziran 2011’de Başbakanlığa iletilen üç bini aşkın imzaya rağmen gerekçe olarak şu açıklama yapılmıştır: “Biz muhafazakar demokrat bir partiyiz. Bizim için aile önemlidir!” (Alkan ve Çakır, 2014: 260). Kendini muhafazakâr demokrat olarak tanımlayan hükümetin aslında aileden kastı ‘kadın ve bedeni’dir. Kadın ise anne ile eşanlamlıdır. Böylece aile, kadın ve anne kavramları arasında bir sirkülasyon bulunmaktadır. Buna göre Aile, kadın; kadın ise anne demektir. 2012 yılında Politik iktidarlar tarafından bu aile, kadın, anne döngüselliğinin altı tekrar çizilmiştir: “Kadına şiddetle ilgili şu hazırlık safhasında, bazıları... anne, ana ifadesine ateş köpürüyorlar. Dayanamıyorlar. Biz anne dediğimiz zaman, biz anaya karşıyız diyor- kadın, kadın, kadın!.. yahu anne dediğimiz kim? Kadın değil mi?” (Acar ve Altunok, 2015: 35).

Diğer yandan muhafazakâr politika açısından merkeze alınan aile, eşitlikçi dinamiklere açıktan alınan bir karşı tavrın ürünü olan otoriter ve normatif aile nosyonudur (Öztan, 2015: 102-103-104). Kadınlar, erkeklerle eşitçe, özerk ve özgür bireyler olarak değil; ailevi, toplumsal, milli görevlerini yerine getiren, başkaları için yaşayan bireyler olarak değerlendirilmektedir. Kadın erkek farklılıklarını tanımlamak üzere çeşitli ideoloji ve söylemler seferber olmaktadır. Çünkü kadın bedeni aynı

zamanda birer iktidar ilişkileri alanıdır. Bu iktidar ilişkileri, kadınlarla erkeklerin yurttaşlık haklarının yanı sıra aile, istihdam, eğitim, nüfus kontrolü ve sosyal güvenlik gibi alanlarda nasıl konumlandırıldıklarını da göstermekte ve cinsiyet düzeninin çerçevesini çizmektedir (Alkan ve Çakır, 2014: 268). Siyasi iktidarlar farklılık düşüncesini, erkek ve kadın cinsiyetlerinin karşılıklılığı, tamamlayıcılığı ekseninde ve heteronormativiteyi güçlendirici şekilde ele almaktadırlar. Farklılık düşüncesi ise, fitrat söylemine uygun olarak hem biyolojik hem de toplumsal farklılıklara işaret eder: toplumsal fark, muhafazakâr özgürlük ve eşitlik felsefesinin temelidir (Köse, 2014: 87-88). Kadının erkeği tamamlayan bir cinsiyet olarak görülmesi ve fitrat söylemleri, ataerkil toplumsal cinsiyet rollerini normalleştiren muhafazakâr bir düzene işaret eder. Böylelikle biyoloji politik olanı rasyonalize eder (Köse, 2014: 88).

Kadın erkek farklılığını vurgulayan, eşitsizliği, meşrulaştıran, ataerkil değerleri pekiştiren düşünceleri ve muhafazakâr anlayışa uygun olan ‘fitrat’ söylemi, politik iktidarın merkezi söylemi haline gelmiştir: “Kadın ile erkeği eşit konuma getiremezsiniz, o fitrata terstir. Tabiatları, bünyeleri, fitratları farklıdır. İş hayatında hamile bir kadını erkekle aynı şartlara tabii tutamazsınız. Çocuğunu emzirmek zorunda olan bir anneyi, bir erkek ile eşit konuma getiremezsiniz. Kadınları erkeklerin yaptığı her işi yaptıramazsınız....Eline ver kazmayı küreği çalışsın, olmaz böyle bir şey. Onun narin yapısına ters düşer...”¹

Nitekim İslam’da keskin karakteristik özelliklere sahip dişillik ve erillik, üreme ve çoğalma adına bir çift olma halini anlatır (Berktaş, 1996: 54). Görüldüğü üzere yeni sağcı siyasi iktidar da İslami söylemleri kullanarak, modernleşmeyle birlikte değişmekte olan cinsiyet rollerini yeniden sabitlemek için; kadınla erkek arasında beden, zihin, davranışlar arasında kesin bir düalizm olduğu ve bu farkların doğal değişmez olduğunu iddia eden fitratı öne çıkaran bir eğilim barındırmaktadır. Varoluş fitratla açıklandığında cinsiyet rolleri salt gelenekle değil, kutsal düzen, dini referanslar çerçevesinde de açıklanmış olmaktadır (Köse, 2014: 86). Geleneksel İslamcılık, annelik ve eşlik vazifelerini yerine getirmenin kadının fitratı gereği kutsal

¹<http://www.radikal.com.tr/turkiye/erdogan-kadin-ve-erkegin-esitligi-fitrata-ters-1237900/>
(24/11/2014)

görevi olduğunu ileri sürdüğünden dolayı, kadının topluma katılım veya özgür olmak adına fitri özelliklerini yadsıyarak anne ve eş sorumluluklarından uzaklaşmasının evin değersizleşmesinin nedeni olduğu vurgulanmaktadır. Bu söylem yoluyla kadının doğal mekânı ev olarak kabul edilmektedir (Köse, 2014: 113-114). Muhafazakâr iktidar mekanizmaları, geleneksel İslamcılığın söylemlerini kullanarak, entelektüel faaliyetler ve ev dışında çalışmanın anneliği ve ev görevlerini aksattığından çalışan anneleri ‘eksik’ ‘yarım’ olarak tanımlamaktadır ve çalışan kadınlara yönelik söylemlerini dillendirmişlerdir:

“İş hayatının, anneliğin alternatifi haline getirilmesini kabul edemiyorum. ‘Çalışıyorum’, diye annelikten imtina eden bir kadın aslında kadınlığını inkâr ediyor demektir.... Anneliği reddeden, evini çekip çevirmekten vazgeçen bir kadın, iş dünyasında istediği kadar başarılı olsun özgünlüğünü kaybetme tehlikesiyle karşı karşıyadır. Eksiktir, yarımdır. Anneliği reddetmek insanın yarısından vazgeçmektir...”.

İslami gelenekte “kadınlık bilinci” veya “kadın hakkı” tartışmalarına rastlanmaz. Muhafazakâr düşünceyi destekleyen politik iktidarlara göre de İslamcılıkla feminizm bir arada olamaz. Çünkü fitrat, kendi başına bir kadınlık ve erkeklik kimliğinin tartışılmasına izin vermemektedir. Bu nedenle kadınlık fitratına en uygun olan annelik görevi iktidarlarca kutsanmaktadır, kabul gören makbul vatandaşın anne olduğu ima edilmektedir ve annelik görevini inkâr eden kadınlar eleştirilmektedir: “Bizim dinimiz kadına bir makam vermiş, annelik makamı. Anneye bir makam daha vermiş. Cenneti ayakları altına sermiş. Babanın değil annenin ayakları altına koymuş. Annenin ayığının altı öpülür..... Anne başka bir şey. Ve makamların ulaşılmazıdır. Ama bunu anlayanlar olur anlamayanlar olur. Bunu feministlere anlatamazsın mesela, onlar anneliği kabul etmiyor. Ama anlayanlar yeter bize diyoruz, onlarla yola devam ederiz.”² Bazı feminist gruplarca bu söylemler eleştirilmesine rağmen muhafazakâr feministler ve özcü feministler tarafından kadınların anneliği savunulmaktadır.

²<http://www.radikal.com.tr/turkiye/erdogan-kadin-ve-erkegin-esitligi-fitrata-ters-1237900/24/11/2014>, Radikal

Türkiye’deki siyasi iktidarların, kadınlığın fitratının anneliğe uygun olduğu söylemlerinin asıl nedeni aile kurumunu canlandırmaktır, bu iktidarlara göre insan fitratına en uygun yaklaşımdır (Köse, 2014: 89). Böylece fitrat söylemi doğal olarak devletin bekasını sağlamak üzere uygulanan pronatalist politikalar üzerinde etkili olmaktadır. Demografik dönüşüm sürecinde iktidar-kadın-aile arasındaki mücadelenin bir boyutu doğurganlık düzeyine devletin doğrudan müdahale etme girişimleriyle ortaya çıkmaktadır. Doğurganlığın artırılması bir devlet politikası olarak benimsendiğinde sorun yine iktidar-kadın-aile ilişkilerinde düğümlenmekte, kadınların bedenleri üzerinde denetim kurulmaktadır (Özbay, 2013: 107).

Pronatalist Söylem: “En Az Üç Çocuk”

Aile kurumunu canlandırma meselesi, 1960’lı yıllardan bu yana nüfusun yeterince arttığı düşüncesiyle benimsediği antinatalist politikada da bir değişikliğe gidileceğini dair bir işaret olarak anlaşılmıştır ve doğum artış hızını yeniden sağlamak adına pronatalist politikalar uygulanmaya ve söylemler üretilmeye başlanmıştır.

Siyasi iktidarların 2008 yılından itibaren “en az üç çocuk” söylemini katıldığı kadın konulu her açılışta, her toplantıda dile getirilmesi ve nikâh merasimlerinde yeni çiftlere tekrarlanması bunun kanıtıdır (Kerestecioğlu, 2013: 17-18). İlerleyen zamanlarda hükümet üç çocuk isteğini revize ederek beşe çıkarmıştır: “1 tane iflastır, 2 tane yerinde patinajdır, 3 eh bizi biraz ileriye taşıyacak. Onun için bize 4-5 lazım”, diyerek kadınlardan annelik beklentisi yükseltilmiştir, ‘üç çocuk’ yerine ‘beş çocuk’ söylemini kullanmalarına getirilen eleştirilere yönelik olarak istenilenin üç çocuk meselesi değil ‘en az’ üç çocuk olduğu vurgulanmıştır. Kadınlara sürekli doğurmalarını söyleyen bu görüş hem muhafazakârlığın hem neoliberalizmin hem milliyetçiliğin tonlarını içermektedir: “Demografik fırsat penceresi” olarak tanımlanan 15-65 yaş arası çalışabilir nüfus oranını yüksek tutmak, yani emek piyasasındaki rekabeti canlı tutmak, muhafazakâr bir neslin çoğalmasını desteklemek ve kadınların esas işlevinin annelik olduğunu vurgulamak hedeflerini içermektedir (Kerestecioğlu, 2013: 18).

Nüfus politikalarındaki değişim Avrupa’da yaşanan nüfusun yaşlanması ve tehlikesine karşı tedbir amaçlı bir adım olarak yorumlanmaktadır ve farklı ortamlarda ve başka hükümet üyelerince de halka öncelikli bir İşçileri meselesi olarak

aktarılmaktadır. Üç çocuk meselesinde tüm hükümet üyelerinin dili ortak bir zeminde buluşmuştur. Kamu otoritesini temsil eden birçok bakan siyasetçi vali ya da kamu görevlilerinin benzer ortamlarda “en az üç çocuk” isteğini tekrarlamaları olağan bir hal almıştır (Acar ve Altunok, 2015: 34). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığınca, Türkiye nüfusunun yaşlanmaya başladığı, “en az üç çocuk” anlayışının “muhafazakâr bir erkek anlayışı” değil, bilimsel bir yaklaşım olduğu söylenilerek, Türkiye nüfusunun yaşlanmaya başladığını fakat kaliteli genç nüfusun planlanması gerektiği “en az üç çocuk” söylemindeki karşılığın da bu olduğu vurgulanmıştır ve güçlü ailenin güçlü milleti oluşturacağı gerekçesiyle ailenin yapısının güçlendirilmesi gerekliliği vurgulanmıştır.³

Ulus Meselesi Olarak Nüfus Planlaması, Kürtaj, Sezaryen

Doğumu dolayısıyla nüfusun artmasını engelleyici üç unsur üzerinde hükümet ve sağlık bakanlığı önemle durmuştur: nüfus planlaması, kürtaj bunun yanı sıra tıbbın gelişmesiyle sıkça görülen sezaryen. Nüfus planlaması bir milletin veya neslin kurulması yönelik olumsuz politikalar olarak tanımlanmıştır. Politik iktidar mekanizmaları tarafından, “Bu ülkede yıllarca bir doğum kontrolü ihaneti yaptılar ve neslimizi kurutma yoluna gittiler” ifadeleri kullanılmış ve bu ülkede milletin soyunu kurutmak için yıllarca doğum kontrol uygulamaları yapıldı” söylemleri dile getirilmiştir⁴. Akabinde Sağlık Bakanlığı tarafından, önceleri sağlık ocaklarından ücretsiz olarak karşılanabilen doğum kontrol yöntemlerine ulaşım da sınırlandırma getirilmiş ve ücretli olarak temin edilmesine yönelik girişimlerde bulunulmuştur. Ayrıca doğum kontrolünü, nüfus planlamasını dini bir söylev çerçevesinde sunarak Müslüman bir aile dolayısıyla kadının bu tür anlayış içerisinde bulunmaması gerektiğini vurgulamıştır. Böyle bir açıklama aslında iktidarın artmasını istediği neslin Müslüman olduğu, ülkedeki diğer dinlere mensup öznelerin göz ardı edildiğini de göstermektedir ve ‘nüfus planlaması’na dair: “Nüfus planlamasıymış, doğum kontrolüymüş, hiçbir Müslüman aile böyle bir anlayışın içinde olamaz. Rabbim ne

³ <http://bianet.org/bianet/toplum/134814-sahin-uc-cocuk-politikasini-anlatti> (16 Aralık 2011, Cuma)

⁴ <http://www.diken.com.tr/erdogan-tazeledi-hicbir-musluman-aile-dogum-kontrolu-anlayisinin-icinde-olamaz/> (30/05/2016)

diyorsa, sevgili peygamberimiz ne diyorsa biz o yolda gideceğiz”⁵ şeklinde ifadeler kullanılarak doğum yanlısı düşünceler dile getirilmiştir.

İktidar tarafından ““genç ve dinamik nüfusa ihtiyacımız var” diye başlatılan tartışma “Kürtaj cinayettir”e kadar uzanmıştır; on haftaya kadar yasal olan kürtaj süresi sekiz haftaya indirilmeye çalışılmış, değişikliğe direnç gösteren kadınlar sokaklara döküldüğünde, bu değişiklik rafa kaldırılmasına rağmen fiilen sekiz hafta olarak uygulanmaya başlanmıştır” (Kerestecioğlu, 2013: 18). Acar ve Altunok’un (2015: 25) düşüncelerine göre; her ne kadar hükümet ve parti yetkililerinin zaman zaman yaptığı açıklamalar, kendilerinin İslami duruşları ile ilişkilendirilebilirse de 2000’li yıllarda görev başında olan hükümetin siyasi söyleminin her zaman doğrudan ve açıkça dini olmadığıdır. Nitekim “kürtajın lanetlediği açıklamalarda konunun günah olarak değil cinayet olarak nitelendirilmesi dikkat çekicidir. Öte yandan dini ve dini kural ve yasaklara doğrudan göndermeler olmasa da yapılan bu açıklamalarda ve alınan tavır da güçlü bir ahlaki tonun olduğu ve hakkında olumsuz yargı bildirilen davranışların İslam dininin yasakladığı pratikleri olduğu açıktır” (Acar ve Altunok, 2015: 25).

Diğer taraftan hükümet tarafından sezaryen yöntemiyle yapılan doğumlara da olumlu bakılmamaktadır. Sezaryen uygulamalarının nüfus oranlarında olumsuz etki yapacağını, bu olumsuzluğun ise diğer uluslar karşısında Türkiye’nin gücünün geri kalmasına neden olacağı düşüncelerini taşımaktadırlar. Ulusun güçlü olabilmesi için, diğer milletlerden önde olabilmesi için kadınlardan ulusal görevi olan annelik vazifelerini yerine getirmeleri istenmektedir: “Bu ülkede yıllarca doğum kontrolü mekanizmalarını çalıştırdılar. Adeta vatandaşlarımızı halkımızı kısırlaştırdılar. Bununla ilgili tıbbi müdahalelere varıncaya kadar her şeyi yaptılar. ‘Sezaryen’ denilen olay budur, ‘kürtaj’ denilen olay budur. Hep bunları yaptılar. Bunları yaparken de adeta cinayet işlediler, ‘ölüyorsun seni ölümden kurtaracağız’ dediler. Onun için ‘sezaryen’ dediler. Hâlbuki dert başka idi. Dert, bu milletin nüfusu azalsın ve bu millet, milletler yarışında geri kalsın. Ama bu oyunu artık bozuyoruz bozmamız lazım. Onun için ailelere çok büyük iş düşüyor. Özellikle annelere

⁵<http://www.diken.com.tr/erdogan-tazeledi-hicbir-musulman-aile-dogum-kontrolu-anlayisinin-icinde-olamaz/> (30/05/2016)

sesleniyorum... Bu oyunu birinci derece bozacak olanlar sizlersiniz... Bir Türk annesi olarak bir Türk kadını olarak bunu bozacak olan birinci derecede sizsiniz”.⁶ Sezaryen yöntemiyle yapılan doğumlar ile ilgili konuşmalar sağlık alanındaki dönüşümlerin yürütücüsü olarak neoliberal rasyonalite ile ters düşmektedir (Acar ve Altınok, 2015: 41). “Neoliberal rasyonalite açısından kadınların ve sağlık çalışanlarının sezaryen yöntemiyle doğumu tercihleri sorun teşkil etmemesi gereken bir durumsa da bu tercihin kadınların “en az üç çocuk” doğurmaları tavsiyesini zora soktuğu düşünülebilir. Nitekim hükümet tarafından önerilen yasa tasarısı Temmuz 2012’de TBMM’de kabul edilmiş ve kanun kapsamında 1593 sayılı umumi Hıfzıssıhha kanununun 153 üncü maddesine gebe ve rahim veya rahmindeki bebek için tıbbi zorunluluk bulunması halinde doğum sezaryen ameliyatı ile yaptırılabilir fıkrası eklenerek sezaryen doğum pratiği sınırlandırılmıştır” (Acar ve Altınok, 2015: 41). Sağlık Bakanlığı natüralist söylemlerden yararlanarak, sezaryen doğumun anne ve bebeğe zarar verdiğini vurgulamaktadır; aileleri ve kadınları her fırsatta normal doğumu teşvik eder bir biçimde hitap etmektedir. Aynı zamanda hastanelerde gereksiz birinci sezaryenle yapılan doğumları engellemek ve yoğun şekilde sezaryen yapıldığı takdirde doktorlara gerekli eğitimlerin verilmesi gerektiği üzerinde durulmaktadır. Nüfusun büyüklüğü, ulusun gücü ile doğru orantılı olarak kabul edildiğinden dolayı hükümet tarafından kürtaj, sezaryen ve doğum kontrolü gibi uygulamaların benimsenen yeni nüfus politikasına tehdit olarak görüldüğü söylenebilir.

Yeni Üreme Teknolojileri

Anne-bebek sağlığına dikkat çekerek natüralist söylemler kullanan, doğumun tıbbileşmesine karşı bir tavır geliştiren ve sezaryenin özellikle özel hastanelerde maliyetli bir uygulama olduğu düşünüldüğünde neoliberal ekonomiye müdahale eden hükümet aynı zamanda doğum oranlarının arttırılması yönünde etkili olacak diğer bir tıbbi gelişimlerden, yeni üreme teknolojilerinden ve dolayısıyla bilimden yararlanmaktadır. Bu anlamda yeni üreme teknolojileri melez formlar olarak tanımlanabilir. Böylece üreme teknolojileri, doğa alanı olarak kabul edilen üreme ile

⁶ <http://m.bianet.org/biamag/kadin/161123-besikleri-bos-duran-halklar-imparatorluk-kuramaz27>
Aralık 2014, Cumartesi 00:00

kültür alanı olarak tanımlanan bilim ve teknolojinin hatta politik meselelerin iç içe geçtiği ve karmaşıktığı melez bir alan oluşturmaktadır (Mutlu, 2011: 75). Latour'un da modern toplum için ifade ettiği bilim, politika, ekonomi, hukuk, din, teknoloji ve kurgunun iç içe geçmekte olduğu ve bu toplumun melez formlarla dolu olduğu savı, muhafazakar düşüncenin egemen bir paradigma olarak ortaya çıktığı toplumda da geçerli olduğu görülmektedir. Aynı zamanda bu durum toplumdaki iktidar ilişkilerinin yapılanma süreciyle yakından ilişkilidir (aktaran, Mutlu, 2011: 75-76). Nitekim Üremeye Yardımcı Tedavi Uygulamaları ve Üremeye Yardımcı Tedavi Merkezleri Hakkında Yönetmelik 1987 yılında yürürlüğe girmiş, yönetmeliğe 1996, 2005 ve 2010 yıllarında değişiklikler yapılmıştır. En son ilgili yönetmelikte yapılan değişikliğe göre üremeye yardımcı tedavi yöntemleri evli eşler arasında yapılması ve sadece kendilerine ait tohum hücrelerinin kullanılması öngörülmektedir (Acar ve Altunok, 2015: 37-38). Üreme, “tüp bebek teknolojilerine yasal erişimin evli çiftlerle sınırlandırılması üremenin ve çocuk sahibi olmanın evlilik birliği içerisinde meşru ve uygun kabul edildiği hegemonik aile ideolojisini yansıtmaktadır” (Mutlu, 2011: 78). Türkiye’de yardımcı üreme teknolojilerine yönelik yasal düzenlemeler dinsel söylemlerce de desteklenmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı’nın ilgili fetvalarına bakıldığında; evli çiftler arasında ve evli eşlerin kendi tohum hücreleri kullanıldığı sürece üretim teknolojilerine başvurmak ‘caiz’dir. Aksi taktirde yumurtanın başka kadından ya da spermin başka erkek tarafından elde edilmesi zina unsurlarını barındırmaktadır ve çocuğun gayri meşru olarak nitelendirilmesine neden olmaktadır (Mutlu, 2011: 78-79). Ayrıca çoğu ülkede olduğu gibi Türkiye’de de ilk uygulanmaya başladığı zamanlarda her gelir grubunun başvuramayacağı yüksek maliyetli bir tedavi yöntemi iken 2005 yılında yardımcı üreme teknolojilerinin “zorunlu sağlık sorunu” olarak kabul edilmesiyle sağlık güvencesine dâhil edilmiştir. Böylece üretim teknolojilerindeki ekonomik eşitsizlik kısmen giderilerek ihtiyacı olan çoğu insanın yararlanabilmesi mümkün kılınmıştır. Yardımcı üreme teknolojilerinin sosyal güvenlik kapsamına alınmasının aile ve annelik mefhumlarını ideolojinin merkezine alan muhafazakâr bir partinin iktidarında gerçekleşmiş olması bir anlam ifade etmektedir. Bu durum her fırsatta kadınlara yöneltilen “en az üç çocuk doğurun” çağrıyla bütünleşen iktidarın pronatalist (doğum yanlısı) söylemiyle de ilişkilidir (Mutlu, 2011: 82-83).

Görüldüğü üzere siyasi iktidar, nüfusun denetimini sağlamak, kapitalizmin işleyişine uygun olarak bedenleri denetimli bir biçimde üretim aygıtı olarak düşünmek, nüfus olaylarının ekonomik süreçlere göre belirlemek için kadın bedenini merkeze alan çok sayıda formül öne sürmektedir. Bu doğrultuda kadın ve bedeni iktidarın merkezi hedefine dönüşmektedir ve kadınların kendi bedenleri üzerine tasavvur etme hakkı kısıtlanmaktadır.

Muhafazakâr Aileler-Makbul Anneler -Dindar Nesiller

Demografik dönüşüm sürecinde iktidar-kadın-aile arasındaki mücadelenin bir boyutu da aile içerisinde çocuğun bakımı ve yetiştirilmesi ile ilgilidir. Muhafazakâr ideolojide aile ve ahlak kavramları birbirini tamamlayan resmin parçalarını oluşturmaktadır. “Muhafazakâr ideolojide insanın ahlaklı davranması aile içerisinde yer aldığı anda mümkündür. Birey öncelikle kolektif bir yapı olarak ailede sorumluluk alır ve varoluşunun doğal işleyişine uygun davranarak ahlaklı olur. Muhafazakâr ideolojiye göre, birey, kişisel anlamda, ancak aile düzenini gözeterek gerçekleştirdiği ahlaklı davranışlar sayesinde mutlu olabilir ve belli bir refah düzeyine ulaşabilir” (Köse, 2014: 112). Toplumsal anlamda ise aile, ulusal birliğin ve toplumun refahını da katkı sağlar: şiddet, işsizlik, yoksulluk ve çocuk yoksulluğu, işçiliği, suç oranları gibi yapısal sorunlar ancak ahlak temelinde kurulan bir aile kurgusuyla giderilebilir. Bu muhafazakâr rasyonalitenin ahlak temelli aile tasavvuru kadınlar üzerindeki politikaların etkilerini derinleştirmektedir (Acar ve Altunok, 2015: 44). Toplumda baş gösteren yapısal sorunlar, ailenin, ahlaki değerler ve öğretiler doğrultusunda bütünlüğünün korunamaması durumundan kaynaklanmaktadır. Ailede çocuğun eğitimi, bakımı ve yetiştirilmesinden birinci derecede anneler sorumlu tutulduğundan dolayı çocukların, ahlak normlarının dışına çıkması ya da çocuk suçluluğu annelerin de suçlu olarak etiketlenmesine neden olmaktadır. Muhafazakâr ideolojiye göre bireysel ve toplumsal anlamda aile içerisinde ahlaki değerlerle yetiştirilen çocuk aynı zamanda dindar olarak da yetiştirilmesi beklenmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere muhafazakâr özne dindardır ve annelerden beklenen dindar nesiller yetiştirmeleridir. Hükümet tarafından 2012 yılında “Dindar nesil yetiştireceğiz. Muhafazakâr demokrat partisi kimliğine sahip bir partiden ateist bir gençlik yetiştirmesini mi bekliyorsun?” diyerek ‘hedeflerinin dindar bir nesil’ olduğunu belirtmiş, tasavvur

ettiği vatandaş profilini söylemlerine dâhil etmiştir. Bir başka konuşmada şu ifadeler yer almıştır: “Bir devletin en önemli görevi nedir? Neslin güvenliğidir. Can ve mal güvenliği bunlar var; ama hemen ardından da neslin güvenliği var. Devlet bunu da yapmak zorunda. Ben hayırlı evlatlar yetiştirilmesi konusunda kadınlarımıza güveniyorum...”⁷ denilerek dindar, vatana ve millete hayırlı evlatlar yetiştirilmesi konusunda kadınların normatif görevleri ve sorumlulukları yinelenmiştir.

Görüldüğü üzere Türkiye’de çelişkili fakat kadın/aile/annelik söz konusu olduğunda uyumlu bir birliktelik kuran neoliberal ve neomuhafazakar politikaların siyasi iktidarlar tarafınca benimsenmesi anneliğin hem ekonomik söylemlerin hem de siyasi söylemlerin kesişiminde bulunduğunu göstermektedir. Bir taraftan ekonominin liberalleşmesiyle sosyal politikalar yoluyla çocuk bakımının tamamıyla kadınların omuzlarına yüklendiği diğer taraftan anneliğin yeniden kutsallaştırıldığı, yeniden tanımlandığı ve yeniden müzakere edildiği sağ ve muhafazakâr bir iklimin egemenlik kazandığı görülmektedir (Öztan, 2015:103-104). Sağı belirleyen aile, ulus, üreme, doğa, fark, annelik gibi söylem unsurları derinlemesine kullanılmıştır. Buna göre Türkiye’de 2000’lerden sonra siyasi iktidarlar tarafından bir takım politikalarla ve egemen söylemlerle makbul annelik yeniden şekillenmiştir. Politikalar ve söylemler ekseninde ‘makbul annelik’, heteroseksüel, en az üç çocuklu, kendine yetebilen, bilinçli, tam zamanlı anneliği veri olarak alan, Müslüman, dindar bir neslin yetişmesini sağlayan, vatana millete hayırlı evlatlar yetiştiren olarak kurgulanmıştır.

Ancak modernitenin yarattığı annelik sadece siyasi iktidarların söylemleri ile oluşmamaktadır. Bunun yanı sıra yine modern dönemde rasyonalitenin ve bilimselliğin artması ile birlikte annelik birçok uzman söylemlerinin merkezi haline gelmiştir. İktidar mekanizmaları, tek bir merkezden veya ‘üst merci’den oluşmayıp yatay ve dikey olarak toplumun her kesimine bir örümcek ağı gibi yayıldığından dolayı modernitenin yarattığı anneliği tek bir iktidar mekanizmasıyla açıklamak mümkün değildir. Yeni anneliğin inşası uzman bilgileri ve söylemlerinden de beslenmektedir bu nedenle diğer bir alt başlık altında uzman bilgileri iktidarına da yer verilecektir.

⁷ <http://www.tccb.gov.tr/haberler/410/44278/erkek-kadini-birbirlerine-rakip-olarak-goren-anlayisi-reddediyoruz.html>

2.2. Bir İktidar Alanı Olarak Uzmanlık Bilgisi

Bilim ve bilginin dahası tıbbın, Aydınlanma felsefesinin de katkılarıyla beraber, XVII. Yüzyıldan bu yana hızla ve önemli gelişmesiyle beraber gündelik yaşamın birçok alanında görüldüğü gibi kadınların hamilelik süreciyle başlayan annelik serüveninin, başlangıcından sonuna kadar uzmanların gözetimine tabi olduğu ve aynı zamanda tıbbileştirildiği görülmektedir. Anneler sağlıklı bir bebeğe veya çocuğa sahip olmaya çabalarken, kendilerine sunulan bilgiler çerçevesinde bedenlerini kontrol altına almaya çalışmaktadır. Bu nedenle kadınların annelik üzerine bilgileri ve pratikleri, uzmanlar tarafından bir bakışın ve bilginin nesnesi olarak sürekli denetlenerek, kontrol altına almaya çalışılmaktadır. Bu bölümde de tıbbileştirmenin ortaya çıkışı ve hastalık kavramlarındaki dönüşüm çerçevesinde anneliğin doğum öncesi ve doğum sonrası süreçte nasıl uzmanlık bilgilerine dâhil olduğu ve uzmanların baskın söylemlerinin annelik fenomenini nasıl inşa ettiği incelenecektir.

2.2.1. Hamilelik, Doğum Süreçlerinin ve Çocuk Bakımının Tıbbileştirilmesinin Genel Profili

Doğumun ve hamileliğin uzman bilgilerine tabi kılınması XVIII. Yüzyılda Avrupa’da başlayan hasta, hastalık ve hastanelerle ilgili değişimlerin sonucu ortaya çıktığı söylenebilir. Foucault’ya göre XVIII. Yüzyılda hastalar ve hastalıklar, bir kurumun desteklediği ve haklı olduğu anlaşılan bir hekimin, dolayısıyla karar ve müdahale gücü olan bir hekimin gözetimine ve bakışına sunulmuş ve böylece tıbbın iktidarı yeniden düzenlenmiştir. Böylece hasta ve hastalık kavramları icat edilmiş ve bunlar hakkındaki söylemler değişmiş ve yeniden ortaya çıkmıştır (2014a: 121). “Böylece XVIII. Yüzyıl, bir bilgi toplamının hakikatini kurarak ve bu gövdesel bilginin uygulanmasına imkân sağlayarak, hastalığın, aynı zamanda doğal ve dramatik olan çifte gerçekliğin suretini ortaya çıkarmıştır” (Foucault 2014a: 122-123). Asıl önemli olan ise XVIII. Yüzyılın ikinci yarısı, tıbbi bilmenin türdeşleştirilmesi, normlaştırılması, sınıflandırılması, merkezileştirilmesine yönelik büyük bir çalışmanın yapılmış olması ve hastalıkların cinsleri ve türlerine göre gruplandırılmış olmasıdır (Foucault 2014a: 67; Foucault 2002: 190). Bunun sonucuna göre hastanelerin, dispanserlerin, Kraliyet Tıp Derneği’nin kuruluşu, tıp

mesleğinin düzenlenmesi, çok büyük bir halk sağlığı kampanyasıyla birlikte, çok büyük çocuk ve yeni doğan sağlığı kampanyası da yapılmıştır (Foucault 2002: 190-191). Hastaların gözetimi, hastalık kavramlarının icadı ve sınıflandırılması, hastanelerin yeni gözetim mekânları haline gelmesi toplumdaki birçok alanın tıbbileştirilmesini de beraberinde getirmiştir. Tıbbileştirmenin nedenleri, dinin toplumsal yaşam içindeki rolünün azalması, bilime olan inanç, tıbbi uzmanlığın artan itibarı ve gücü, Batı toplumlarının problemlere, bireysel ve teknolojik çözümler bulma eğilimi şeklinde sıralanabilir (Sezgin 2011: 63). “Conrad, tıbbileştirmeyi, sekülerleştirme –dinin, baskın sosyal kontrol kurumu olarak kenara itildiği; geçmişte günah kabul edilen durumların, hastalık olarak kabul edildiğinin kabulünün, tıbbileştirmeyi artırdığı anlayışı- ve tıbbi uzmanlığın değişen statüsü- profesyonel güç ve otorite sayesinde, sağlık ve hastalık olarak tanımlanabilecek durumlar için, söz hakkına sahip olma durumu – gibi iki önemli kavramsal yönün etkilediğini belirtir” (aktaran Sezgin 2011: 64).

Özellikle dinin otoritesinin zayıflaması ve tıbbi uzmanlığın değişen statüsü gündelik tıbbileştirmenin koşullarını hazırlamıştır. Bununla beraber profesyonel güç ve otorite sayesinde sağlık ve hastalıklar hakkında söz hakkına sahip olan doktorlar sadece diğer doktorlara ve ebelere değil, kadınlar da dâhil tüm akliselim kişilere seslenmeleriyle -bu tıbbi söylem zaten yaygın olan tutumları yansıtmaya rağmen- söyledikleri sosyal davranışı etkilemiştir (Berriot-Salvadore 2005: 335). Böylece modern dönemde ulus devlet yöneticileri tarafından devletin bekası için yaygın bir kanı olarak çocuk sağlığının önemi vurgulanmıştır. Ulus devletlerde yönetimin taleplerini yerine getirmek için nüfus sayımlarının yapılmaya başlanmasıyla çocuk önemli bir varlık, çocuk sağlığı ise üzerinde durulması gereken bir konu olmuştur, (Lupton ve Barclay 1997: 36) dahası çocuk sağlığının önemi çocuğun anne karnından itibaren korunması yönünde ilerlemiştir ve bu nedenle hamilelik ve doğum da kadim bir mesele haline gelerek tıbbileştirilmiştir. Bu anlamda tıbbileştirmenin daha çocuk dünyaya gelmeden kadınlar ve kadın bedeni açısından önemli olduğu söylenebilir. Nitekim hamileliğin ve doğumun tıbbileştirilmesi, sağlıklı bir çocuk dünyaya getirmesi adına kadın bedeninin gözetlenmesini ve denetlenmesini de mümkün kılmaktadır. Bu durum, kadınların -Aristoteles’ten itibaren- hassas, kırılgan, ince, zayıf, güçsüz ve narin yapıları hatta daha az zeki oldukları iddia edildiği

için kadınların hastalıklı bir bedene sahip olduğu hakikati üretilerek meşrulaştırılmıştır.

Kadınların doğuştan eksik, zayıf, güçsüz ve kırılgan olduklarına dair görüşler XVI. Yüzyıldan itibaren pratik tıp üzerine yazılarda vurgulanmaya başlanmıştır (Berriot-Salvadore, 2005: 337). Böylece modern dönemde de, kadın bedeninin ötekiliği, iktidar ve otorite alanlarından biri olan tıbbi bilgi ile kurumsallaştırılmıştır. Ayrıca ötekinin patolojikleştirildiği dahası tıbbın, kamu sağlığı anlayışının temiz/kirli, normal/patolojik, sağlıklı/sağlıksız kendi/öteki gibi karşıtlıklara dayandığı bu dönemde, kadın bedeni eril tıp bilimi tarafından patolojik, kirli, sağlıksız, hasta, kırılgan, uygunsuzluk ve düzensizlik olarak kurulmuştur (Çabuklu 2006: 80). Özellikle kadınların hamilelik ve doğum süreçleri tıp literatüründe tıbbi problemler olarak yer aldığı için bir hastalık olarak problematize edilmiştir (Turner, 2011; Beyinli, 2014; Sezgin, 2011; Berriot-Salvadore, 2005). Bu nedenle –özellikle doğum konusunda- merhamet etmek, acıları dindirmek, acımak, yardım etmek söylemleri üretilerek kadınların tıbbi yardım almaları meşrulaştırılmıştır. Berriot-Salvadore’nin *Tıbbın ve Bilimin Söylemi* adlı makalesinde bahsettiği hekim Jean Liebault’un söylemleri, kadınları acınacak bir varlık olarak görürken aynı zamanda Liebault kadınların zayıflığını vurgu yaparak onlara yönelik aşağılar bir dil kullanmaktadır. Bu, kadınların tıbbi yardım almalarını meşrulaştırıcı bir örnek oluşturmaktadır:

“Kadın, dezavantajlı durumunu uysalca kabul edebilecek şekilde şikayetleri dindirilmesi gereken bir hastalıklıydı. ...Sayısız hastalığa ve zahmetlerin en zorlusuna, doğurmaya maruz kalan kadınların durumu, acınacak bir durumdu.....Kadın gibi zayıf ve hastalıklı bir yaratık, tıbbın yardımı olmadan işini yapmayı nasıl umabilir?” (Berriot-Salvadore, 2005: 343-345).

Böylece doğum hekimleri, kadınlara yardım eli uzatarak, doğum sancısını daha katlanılır hale getirmenin yollarını önererek merhametlerini ve acıma duygularını ifade etmişlerdir (Berriot-Salvadore, 2005: 361). Türkiye’de Cumhuriyet döneminin, Paris’te eğitim gördükten sonra İstanbul’da görevini icra eden tıp doktorlarından, Besim Ömer de doğum süreci kolay olsa da olmasa da kadınlara yardım etmek gerektiğini vurgulamıştır (Beyinli, 2014: 71-72):

“‘Doğurmak hem kolay hem de son derece güç bir şeydir’ diyen Besim Ömer, ‘doğuran bir kadının haline acımak ona sanatım gösterdiği münasip bir yolda yardım etmek insanlık şanındandır’ der ve ekler: ‘Çünkü doğuran kadın adeta bir yaralıdır, beyni, düşüncesi, her işi her şeyi altüst olmuştur’” (Beyinli, 2014: 71-72).

Kadınların “aciz” uzman hekimlerin ise “yardım eden” olarak addedilmesi kadınları alt ve uzmanları üst olacak şekilde hiyerarşik olarak da konumlandırmaktadır. Kadınların doğum ve gebeliğinin tıp mesleği ve tıbbi bilgi tarafından hastalık olarak inşa edilmesi bir hegemonik bir güç ve iktidar dağılımı mücadelesini de gösterir. İktidarı, bilgiyi ve denetleyici bir gözetim imkânını elinde bulunduran uzman hekimler hastalarına hastalıklarıyla ilgili tavsiyelerde bulunurlar. Bu durum erkek egemenliği ile yakından ilişkilidir (Turner, 2011: 156).

“Çünkü hamileliğin patolojik ve abnormal olarak görülmesi kadınların doğaları gereği kendi üreme sistemlerinin kurbanları olarak görülmelerini yansıtır. Kadınlar hamile kaldıkları andan itibaren hasta olarak görüldüklerinde, kadınları tedavi etmek, acılarını dindirmek için doğum öncesi ve sonrası dönemde doktorların erkek egemen müdahaleleri meşru olur” (Beyinli, 2014: 72).

Bu nedenle kadın bedeninin müdahalesini gerektiren gebeliğin ve doğumun tıbbileştirilmesini, doğum ve doğum öncesi dönemi kapsayacak şekilde ayrıntılandırmak gerekir.

2.2.1.1. Doğum Öncesi Dönem: Hamileliğin Tıbbileştirilmesi

Kadınların annelik serüveni ve bebeğini koruma dürtüsü, gebelik süreci hatta hamilelikten önce vücudu gebeliğe hazırlama dönemiyle birlikte başlar. Gebelik kadının bedenini değiştirmekle kalmaz, aynı zamanda onda kendisi, bebeği, nesne ilişkileri ve kişisel koşulları hakkında beklentiler yaratır. Bu nedenle bebeğin doğmadan önce var olduğu söylenebilir (Welldon, 2001: 118). Bu görüşe göre, anne olan kadın sadece çocuğun doğum sonrası beslenmesinden değil, embriyonun oluşumundan ve gelişiminden de sorumlu tutulmuştur. Hekimler, pek çok kalıtsal hastalığın gebelik sırasında anne tarafından aktarıldığına inanmaya devam ettikleri için, dişi tohumun özgül erdemini ve uterus fizyolojisinin fetüs oluşumu üzerindeki etkilerini incelemişlerdir (Berriot-Salvadore, 2005: 350). Hatta kansızlığı olan kadın

hastalıklı olarak nitelendirilebilirken, düşük yapan bir kadın, fetüsü besleyip dünyaya getirmek olan rolünü yerine getirmemiş demektir (Delaney, 2014: 77). Hekimlerin bu araştırmaları sonucu gebelik sürecinde oluşan herhangi bir komplikasyondan anne ve rahmi sorumlu tutulur hale gelmiştir. Hekimler araştırmalarının boyutlarını genişleterek gebelik dönemine özgü fizyolojik değişimleri, yeni hastalık biçimleri olarak üretmişlerdir. Berriot-Salvadore'ya göre (2005: 360-361):

“Gebelik özel bir komplikasyon olmadan ilerlediğinde bile, hekimler gebeliği, öz sıvı sistemini şiddetli bir biçimde allak bullak eden ve psikolojik dengeyi bozan patojenik bir durum olarak görmekteydiler. Belirtilerin (yüzde koyu lekeler, kaygı) rasyonel tasvirlerini, en acayip ‘arzu’, ‘dizginsiz iştah’ ve ‘ucube doğum’ anlatıları da dâhil, gebelik ile ilgili fanteziler baştan başa kaplamaktaydı”.

Fizyolojik değişimlerin hastalık literatürüne girmesinin ve annedeki kalıtsal hastalıklarının fetüsü etkilemesi gibi tasavvurların yanı sıra bebeğin dünyaya geldikten sonra başlayan hayatındaki gelişimsel herhangi bir komplikasyonun gebelik süresince annenin dikkatsizliğinden, yanlış bir davranışından kaynaklanabileceği düşüncesi de tıp dilinde yer almaya başlamıştır.

Bu anlamda erken hayat tecrübelerinin, daha sonraki yıllarda kişi üzerinde etkili olacağı fikri, giderek hamilelik tecrübesini de kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Bu nedenle uzmanlar, hamilelik süresince annenin herhangi bir davranışının doğrudan çocuklarının davranışını belirleyeceğini öne sürmektedirler. Dolayısıyla uzmanlar artık anneleri, hamileyken yapacakları ve yapmayacakları şey hakkında dikkatli olmaları için uyarmaktadırlar (Furedi, 2013: 115). Kadınların taşıdıkları tüm bu sorumlulukları sorunsuz bir şekilde yerine getirmeleri için tıbbi yardım almaları gerekmekte olduğu hekimler tarafından vurgulanmaktadır. Doğum öncesi süreçte ve hamilelik boyunca tıbbi yardım almayan ya da klinik muayenelere katılmayan, bir doktor gözetimine dâhil olmayan anne, sorumsuz olarak nitelendirilmektedir. Bir hekime danışmama eylemi ve aylık rutin kontrolleri ihmal etme ise kabul edilemez bir davranış olarak görülmektedir. Kadının bu hamilelik sürecini atlatabilmesi için bir hekim tarafından gözetime tabi tutulması gerekmektedir.

Gözetleme Pratikleri: Aylık Rutin Kontroller, Ultrasonla Görüntüleme

Kadınlar hamile olduklarını ilk fark ettikleri andan dokuzuncu ayın sonuna kadar olan süreçte hem hastanelere hem de sağlık ocaklarına kayıt yaptırarak klinik muayenelere dâhil olmaktadır. Nitekim aylık rutin klinik kontrollerde, bağışıklık sistemi, bulaşıcı hastalıklar ve diğer çeşitli hastalık risklerine yönelik kan ve idrar testleri, aşı ve tansiyon ölçümlerini de yaptırarak kadının sorunsuz bir doğuma ve ‘kusursuz’, ‘sağlam’ bir çocuğa ulaşmaya uygun bir şekilde hazırlandığı düşünülür (Miller, 2010; Furedi, 2013; Beck-Gernsheim, 2012). O halde hamilelik sorumluluğu, kadının kendi bedeni üzerindeki kontrolünün ve gücünün sarsıldığı bir denklemin parçası olmaktadır (Miller, 2010: 91). Aylık rutin kontroller, tıbbi bilgilerin hızlı gelişimi ve buna eklenilen teknolojik gelişmelerle beraber uzmanlık iktidarını daha da pekiştirerek hekimlere bir yandan anormallikleri saptama olanağı sağlarken diğer yandan hamilelik takibi boyunca anne karnındaki bebeği ve kadının bedenini izlemek, gözlemek için fırsatlar sunmuştur.

Doğum öncesi klinik muayenelerdeki teknolojik gelişme sonucu hekimlerin kullandığı bir araç olan ultrason ve normatif bir pratik olan ultrasonla görüntüleme doğum öncesi takibin rutin bir kısmıdır ve ultrason taraması kadın bedeninin denetiminde önemli rol oynamaktadır (Oakley, 2005: 119). “Özellikle de doğum öncesi alanındaki araştırmalar XIX. Yüzyılda insan hayatının başlangıcına dair sadece bazı kesin olmayan bilgilere sahipken son yıllarda ana karnına düşme ile doğum arasındaki dokuz ay, neredeyse bütün ayrıntılarıyla incelenmiş bulunuyor. Henüz doğmamış çocuğun görüntüsü, daha ilk hücre bölünmelerinden itibaren izlenebiliyor. Embriyonun nasıl büyüdüğünü, beslenme ve metabolizma süreçlerini, hangi dış etkenlerin ana karnındaki gelişimi etkilediğini anbean görebiliyor” (Beck-Gernsheim, 2012: 222-223).

Gözetleme, görüntüleme kadınların belirli hastalık, bozuklukları taşıma riskini tespit edilmesini sağlarken, hamilelikle ilgili otoriter bilgi üretimine katkıda bulunmuştur (Miller, 2010: 92). Böylelikle teknoloji, bilgi ve bilim; kadının hamileliği söz konusu olduğunda, kültür ve doğa arasındaki ilişkileri kadın bedeninin kontrol edilmesine neden olacak şekilde değiştirmiş bulunmaktadır (Oakley, 2005: 119). “O halde görüntüleme; hamilelik ve doğumun tıbbileşmesinin bir yönünü daha gösterir ve yeniden iktidar, risk, sorumluluk ve uzman bilgisi temalarını çevreler. Birçok kadın

gönüllü olarak doğum öncesi rutin görüntülemekten geçmektedir ve hamileliğin uzmanlar tarafından nasıl yönetileceğine ilişkin devam eden kaymalar kadınları kendi bedenlerini bilmekten daha da uzaklaştırma tehlikesi taşımaktadır” (Miller, 2010: 94).

‘Sağlıklı’, ‘Zeki’ Bir Bebeğe Kavuşabilmek İçin Uzman Tavsiyeleri

Pre-modern dönemde kadınlar hamile kalmadan önce ya da sonra özel tedbirler almadan sağlıklı bebekler dünyaya getirmelerine rağmen modern dönemle birlikte aylık rutin kontrollerde, uzmanlar, ‘sorumlu anneler’i, hem bedenlerini hem de bebeklerini korumaları amacıyla, hamilelik öncesi dönemden itibaren beslenmelerine dikkat etmeleri için yönlendirmektedirler.

Annelerin gebelik öncesi ve gebelik boyunca sigara, alkol ve kafeinden uzak durması, fazla kilo almaması ve düzenli spor yapması gerektiği tavsiyeleri verilmektedir (Sezgin, 2011: 71). Furedi (2013: 118-119) bu tavsiyelerin zaten sağduyulu davranmayı gerektirdiği ve bunlara karşı çıkmamanın düşüncesizlik olacağını belirtmekle beraber, sağlık uzmanlarının bu makul tavsiyeleri, hamile kadınların hayat tarzlarıyla ilgili obsesif bir meseleye dönüştürmede ısrarlı davrandıklarını ve bir korku iklimi yarattıklarını ifade etmektedir. Üstelik son yıllarda, çok sayıda hamile kadının, çocuklarını istemeyerek riske atacakları endişesiyle veya doğacak çocuklarına zarar vermekten korktukları için kürtaj olmak istediklerine dair bilgiler olduğunu belirtmektedir.

Gündelik yaşamın bir parçası olan beslenme, hamileler ve hamile kalmak isteyen anne adayları için geçmişten gelen alışkanlık ve bilgiler yerine, uzmanlar tarafından belirlenen tıbbileştirilmiş beslenme önerilerine bırakmaktadır (Sezgin, 2011: 62). Anne adaylarının kilo takibi yapılmakta, günlük yemek porsiyonları bile belirtilmektedir. Embriyo için faydalı ve faydasız olan besinler sıralanarak anne adaylarının yemesi veya yememesi gereken gıda maddelerinin listesi çıkarılmaktadır. Örneğin çok sık et ve sosis tüketmek uygun değildir ve çiğ kıyma, çiğ sosis ya da az pişmiş et olumsuz etki yaptığı için önerilmemektedir. Sert peynir türlerini de yememeleri gerekmektedir. Diğer yandan anne bebeğin hızlı gelişimi için balık yemeye teşvik edilmektedir; protein ağırlıklı beslenmeye dikkat etmesi, gerekli vitaminleri takviye olarak alması gerekmektedir. Vitaminlerin dışarıdan alımı

yetersiz gelmekte ise doktorların ilaç tavsiyelerine uymaları beklenmektedir (Beck-Gernsheim, 2012: 223-224). Türkiye’de de günümüzde beslenme önerileri anlamında uzmanlar tarafından belirlenen listelerde de benzerlikler görülmektedir. Örneğin, kadın doğum uzmanı Nevra Topalismaioğlu gebelikte protein alımı, kalsiyum alımı, iyot alımı, çinko alımı, A vitamini alımı ve C vitamini alımının önemini vurgulamaktadır⁸. Uzmanların beslenme üzerinde ısrarla durmaları -Furedi’nin bahsettiği gibi- bir korku iklimini yaratarak kadınların bu bilgileri içselleştirmelerine yol açmaktadır ve böylece anne adayları kadınlar tavsiyeleri aksatmadan uygulama çabası içerisine girmektedirler. Diğer bir ifadeyle denilebilir ki modern tıp uzman bilgileri yönergeleriyle hareket eden modern bir kadını ve modern anneyi de yaratmıştır.

Gebe kadınların beslenmesiyle ilgili olarak, Antropolog Delaney’in 1980’ler Türkiye’inde köyde yaptığı araştırmasına bakıldığında aksi bir tabloyla karşılaşmak mümkündür. Delaney ebelerin gebe kadınlara beslenme önerilerinde bulunduğunu; demir açısından zengin -örneğin pekmez yemeleri- ve daha az yağlı yiyecekler yemeleri, daha az tuz tüketmeleri yönünde önerilerde bulunduğundan bahsetmektedir. Ancak genç hamile kadınların çoğu, geniş ailede yaşadıklarından ve geniş ailede yemek herkes için hazırlandığından dolayı hep birlikte yemek yediklerini, bunun sonucu olarak anne adayları kadınların beslenme öğütlerini pek dinlemediklerini ifade etmektedir (Delaney, 2014: 77-78).

Diğer yandan bazı uzmanlar zararları kanıtlanmamış beslenme dışındaki farklı tavsiyelerde bulunmaktadırlar. Televizyondan uzak oturma talimatı, yatak odasında elektrikli aygıtlardan kaçınma ve aşırı asitli beslenmeden kaçınma gibi tavsiyeler verilmektedir. Bu tür tavsiyeler tuhaf gibi görülse de çoğu zaman reddedilmediği görülmektedir. Daha iyi, daha sağlıklı, daha zeki bir bebeğe sahip olmak isteyen ebeveynler, bu tavsiyeleri göz ardı etmemektedirler ve hemen hemen her kadın, bebeğin iyi durumda olup olmayacağından endişe duymaktadır. Hamilelik öncesi ve doğum öncesi tavsiyelerin gizil bir etkisi de, bir hamileliğin sağlıklı sonlanmasından sorumlu oldukları mesajının birçok kadın tarafından yeni anne olma kültürünü içselleştirilmesidir (Furedi, 2013: 120-121). Bu anlamda hamilelik sırasındaki ideal

⁸ http://www.doktornevr.com/gebelik_hamilelik_dogum/gebelikte_beslenme_hamilelikte.asp (Erişim Tarihi: 11 Ocak 2017)

anne kendini tümüyle bebeğe göre ayarlayan, kendi hayat tarzından feragat eden kadındır (Beck-Gernsheim, 2012: 225). Tüm bu önerilerin içselleştirilmesinde ve ideal annelik/ideal kadınlık statüsüne ulaşmaya çabalamada okullar ya da çeşitli eğitim kurumları, hastaneler gibi hem yerel hem de ulusal düzeydeki kurumlarda, uzmanların, özel konferanslar, kurslar düzenlemelerinin ve müstakbel anneye öğütler vermelerinin etkisi büyüktür (Beck-Gernsheim, 2012: 225). Türkiye’de de bazı özel hastaneler bünyesinde ücretsiz olarak uzman hekimler tarafından anne ve baba adaylarına yönelik kurslar verilmektedir. Örneğin Eskişehir Özel Ümit Hastanesi’nde anne babalara gebelik eğitimi ve doğuma hazırlık programı ekseninde “bebeğin anne karnında gelişim aşamaları”, “gebelikte sık karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri”, “doğum sonu dönemde yeni doğan bakımı” gibi konularda seminerler verilmektedir⁹. Ayrıca bazı devlet üniversitelerin bünyesinde, kadınları bilinçlendirmek adına, anne okulu bölümleri açılmıştır. Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi ve Ankara Büyükşehir Belediyesi’nin ortak olarak üstlendikleri “Anne Üniversite”si projesi, okuma yazma bilen bütün kadınlara dokuz hafta eğitim vererek, eğitimi tamamlayanlara da sertifika vermektedir¹⁰.

2.2.1.2. Doğumun Tıbbileştirilmesi

Kadın bedeninin denetimi ve tahakkümü, anneliğin başlangıcı olan hamileliğin ardından doğum anının tıbbileştirilmesi ile gerçekleşmektedir. Doğumun tıbbileştirilmesinin dört şekilde gerçekleştiği söylenebilir: Doğum için mekân değişikliği, doğum anındaki kadının pozisyonu ve ebelerin doğum anında ikinci planda kalması, doğum tekniğine karar verme olarak sıralanabilir.

Doğumun Mekânsal Dönüşümü

Bugün özellikle doğumun nasıl ve nerede olacağı önemli bir konudur. XIX. Yüzyıl ve öncesi dönemlerde doğum doğal olarak evde gerçekleştirilmekteydi. XX. Yüzyılda ise kliniklerde yapılan doğumlar yaygınlaşmaya başlamış ve bu klinik doğumları giderek normalleşmiştir (Beck-Gernsheim, 2012: 226). Doğum pratiğinin evden kliniğe taşınmasıyla beraber, doğum meselesi, ağır bir şekilde tıbbileştirilerek

⁹ <http://www.umithastanesi.com.tr/sbilgiv.aspx?sbilgi=38> (Erişim: 11 Ocak 2017)

¹⁰ <http://www.milliyet.com.tr/annelik-anne-universitesi-nde-ogretilecek-pembekar-detay-aile-1673638/> (Erişim: 19 Ocak 2017)

doğallıktan uzaklaştırılmıştır (Oakley, 2005: 119). Genelde doğum sırasında kadının, kendi vücut saati ve zamanının akılcı çerçevesi arasında gidip gelmeye zorlandığı, bilinçli olmadığı, belirtilerek ve doğum sürecinin, bir uzmanlık bağlamı ve hastane ortamında gerçekleştirilmesi gerektiği vurgulanarak, doğum, medikal bir müdahale olarak meşrulaştırılmıştır (Miller, 2010: 89).

Aynı zamanda doğumun ev ortamından hastane mekânına taşınması doğumun tıbbileştirilmesinin ve erkek uzmanların mesleği haline gelmesinin ilk koşulunu oluşturduğu söylenebilir. Bu durum uzman bilgisinin erkek egemen konumunu ifade etmekle beraber hastane doğumunda hekimler, bilen özne konumunda; ‘hasta’ olarak nitelendirilen doğuran kadın ise nesne konumunda olmak üzere hiyerarşik bir ilişki kurulmaktadır. Bu ilişki hekimlerin söylemlerinde de açıkça görülmektedir. Cindoğlu ve Sayar’ın (2010: 235) Türkiye’de doğumun tıbbileştirilmesiyle ve sezaryen doğumlarla ilgili yaptıkları çalışmada bir doktorun ifadesi bu hiyerarşik konumu açıklar niteliktedir: “Hamile bir kadının bana verebileceği bir şey yok, ama biz ona verebilecek her şeye sahibiz. Biz bilgi, metot ve yeteneğe sahibiz. Bu yüzden biz yönetmeliyiz”. Böylece hekimin bilgiye sahip olması doğuran kadın ve hekim arasındaki ilişkiyi hem de hastane doğumunu meşrulaştırmaktadır.

İngiltere’de gebe kadınları gözetim altına almak ve doğumevleri kurmak gerekliliği XX. Yüzyılın başlarında Doktor J. W. Ballantine’nin çabaları ile başlamıştır. Edinburgh’da bir Doğum Hastanesi’nde görevli olarak çalışan Doktor Ballantine 1916’da yazdığı bir makalede kadınları doğum kliniğine gelmeye ikna etme çalışmalarından söz etmektedir (Beyinli, 2014: 84-85). “1970’ler itibarıyla Birleşik Krallık ve Amerika’da neredeyse tüm bebekler hastanede doğmuştur, hamilelik ve doğumun normalliği, ancak doğum gerçekleştiğinde kabul edilmiştir. Doğumun hastane ortamına taşınması ataerkillik, erkek egemenliği ve kadınların bedenleri üzerindeki denetimle açıklanmıştır. 1946 yılında Birleşik Krallık’ta doğumların %54’ü hastanede gerçekleşmiş; 2003’e gelindiğinde rakam %98’e ulaşmıştır. Bu eğilim diğer sanayileşmiş ülkelerde de tekrarlanmıştır. Halen ABD’de kadınların %99’u hastanede doğum yapmaktadır” (Miller, 2010: 89-90). Türkiye’de Sağlık Bakanlığı verileri, hastane doğumlarının sayısının istikrarlı bir şekilde arttığını göstermektedir: 2001 yılında Sağlık Bakanlığı’na bağlı hastanelerde 531.553 doğum gerçekleşirken, bu sayı 2006 yılında 706.000 doğuma yükselmiştir. 2003 yılında

hastane ortamında gerçekleşen doğumların oranı % 79.8'dir (Cindoğlu ve Sayan-Cengiz, 2010: 228). Aynı zamanda hastane dışında veya ev ortamında doğum Türkiye'de desteklenmemektedir. "Türkiye'de bugün hastane doğumunun bu kadar yaygınlaşmasının en önemli sebebi ise halkın modern değerleri giderek daha çok benimsemesi ile açıklanabilir. Kadınlar hastane doğumunu modern hayatını ayrılmaz bir parçası olarak görür kadınların söylemlerinde hastane modernlik ve modern hayat paketinin sorgulanmaz bir parçasıdır. Modern çağda uzman personeli ve teknik ekipmanı ile modern şehir hastanesi imajı öyle güçlüdür ki başka bir alternatifi olamaz bu imaj ev doğumlarına dair zıt imajlar özellikle kırsala ait geri kalmışlığı ve modernliğe yetişememeyi yansıtan ilkel pis ve korkunç görsellerle desteklenir" (Beyinli, 2014: 125-126).

Bilge Kadınlar, Şifa Verici Kadınlar ve Ebeler Yerine Uzman Doktorlar

Doğumun tıbbileşmesi kadın bedenini denetim altına aldığı gibi, yıllarca süren ebelik mesleğinden doğumun alınması ve kadınlar arasındaki bilgi ve deneyim aktarımını ve dayanışmayı kıran bir olgu olmuştur ve kadınları doğum esnasında yalnızlaştırmıştır. Özünde premodern zamanlarda kadın yaşama dâhildi ve onu dönüştürecek gücü de kendin de bulmaktaydı: kadın; tohum ekmek, gebe kalmak, çocuk doğurmak, öğretmek, tedavi etmek, oğullarını ve kızlarını eğitmek gibi her edimi gerçekleştirebilmekteydi (Mchale, 2006: 67). "Kadınların bilgileri kendi bedenlerinin çok ötesine uzanıyor, yaşamın dönüştürülmesi için gerekli bilgiyi tedarik ediyordu" (Köse, 2014: 32). En azından daha önce kendi de doğum yapmış, deneyimli kadınlar vasıtasıyla bir dayanışma örgüsü ve bilgi ağları oluşturarak gebe ve doğum yapacak kadın, bilge kadınlar, şifa verici kadınlar ve ebelik vasfını kazanan kadınlardan yardım almaktaydı.

Ancak ebeler, Avrupa'da büyücülükle ilişkilendirilerek tıbbi alanlardan ve doğum alanlarından tasfiye edilmeye çalışılmışlardır. Doğum yaptırabilme gücü ve tıbbi becerileri olan kadınlar büyücü olarak suçlanmışlardır. Büyücülük tarihini ve kadın büyücülerin baskı altına alınması, kadınların tıp pratiğinden dışlanma sürecini beraberinde getirmiştir. Böylece köylerdeki bilge ve ebe kadınların bitki tedavisi uygulaması yasaklanmış ve bu kadınlar tıbbi pratiklerden dışlanmışlardır. Tıp teknik bir dilin ve üniversite eğitiminin otoritesi tarafından desteklenen bir uzmanlık haline gelirken tıbbi faaliyetler erkeklerin hâkimiyetine geçmiştir. Dahası kadın ebeler ve

bilge kadınların iyileştirme konusundaki statüleri belirsizleşmiştir (Turner, 2011: 109). Özellikle XVIII. Yüzyılda İngiliz tıp pratiğinde ebeler üzerinde erkeklerin kontrolü açık bir şekilde görülmeye başlanmıştır (Turner, 2011: 110). Özünde modern dönemle birlikte kadın ebeler de eğitime tabi tutulmuştur. Fakat her ne kadar ebeler eğitim alsalar da doğumda forseps ve anestezi gibi bilimsel metotları ve teknolojik aletleri kadın ebelerin kullanması yasaklanmıştır (Beyinli, 2014: 51). Teknolojinin ve bilimin gelişmesi kadınların statüsünde bir değişim yaratmamıştır. Aksine forsepsin kullanılmaya başlanmasıyla birlikte uzmanlık eğitimi alan erkeklerin doğumda hazır bulunmasına ve kadın ebelerin tıbbın dışına itilmesine neden olmuştur (Miller, 2010; Turner, 2011).

Türkiye’de de kadınlardan kadınlara aktarılan bilgi modern öncesi dönemde uzmanlık eğitimi almamış yaşlı ebeler yoluyla gerçekleşmekteydi. XIX. Yüzyılda ise Osmanlı döneminde hastanelerde ebelerin forseps ve anestezi gibi bilimsel metotları, teknolojik araçları, birçok tıbbi ilacı kullanmalarına ve rahim içinde bebeği döndürmelerine bile izin verilmemeye başlanmıştır (Beyinli, 2014: 51). O dönemlerde Doktor Besim Ömer, ebelere dair olumsuz düşüncelerin yayılmasına öncü olmuştur ve hiyerarşik olarak ebelik mesleğini geleneksel tıbbın altında konumlandırarak erkeklerin hegemonyasına sokmuştur. Çünkü Besim Ömer’e göre geleneksel tıp erkeklerin egemen olduğu bir alandır. Üreme alanında ebeler, hamilelik sürecinde danışmanlık, doğumdan sonra bebeğin göbek bağıını kesme, anneye bebek bakımı konusunda yardımcı olma, yeni doğanın hastalıklarını tedavi etme, kısırlık tedavisi, doğum kontrolü konusunda tavsiye verme ve kürtaj gibi faaliyetlerde bulunurlardı. Ayrıca plasentayı gömmek, bebeğin adını koymak, bebeği tuzlama veya hamamda kırklama gibi manevi anlamı olan ritüelleri de gerçekleştirirlerdi (Beyinli, 2014: 150). Bu kadar geniş faaliyet alanları olmasına rağmen Besim Ömer, ebelik ve doğumun tarihi ile ilgili yazdığı kitaplarda yaşlı ebeleri¹¹ cahil, pis, batıl acuzeler olarak yansıtmış, yaşlı ebelerin kadınlara yardım etmekten çok zarar verdiklerini iddia ederek, ebeliğe dair birçok hurafeleri, batıl itikatları her tarafa yaymıştır. Ona göre ebelik, zaten üfürükten, muskadan henüz tamamıyla kurtulamamıştır. Böylece yerel şifacılar ve ebeler, batıda kadınların

¹¹ Besim Ömer’in yaşlı ebeler olarak tanımladığı kadınlar, tıbbi veya uzmanlık eğitiminden geçmemiş, meşhur ebelerin yanında çıraklıkla ve dolaşarak ebelik sanatını öğrenen kadınlardır.

cadılıkla ilişkilendirilerek tecrit edilmesi gibi, Cumhuriyet'in modern politikaları sonucunda ötekileştirilmişlerdir (Beyinli, 2014: 55). Bu durum mesleki uzmanlığın çoğu kez uzun bir eğitimle gelişen ve sonrasında iktidar konumuyla bağlantılı olan bilgi hiyerarşisine dayandığını göstermektedir ve uzman kullanımı gerektiren modern araçlar hem ebelerin üzerinde doktorların iktidar kurmasını hem de kadınları kendi bedenlerini bilmekten uzaklaştırıp otoriter bilginin hiyerarşik biçimlerine tabi olmalarına daha da katkı yapmaktadır (Miller, 2010: 77). Görüldüğü üzere ataerkil kültürler, iktidarlarını, modern iktidar pratikleri ile pekiştirdikleri oranda, kadınların kendi aralarında kurdukları iletişim ve bilgi ağları bireysel denetim ve doğrulamaya olanak vermezler ve yalnızca uzmanların uğraşı haline gelirler. İnsanların çoğu artık neyin doğru olduğunu bilmemekte, bu nedenle herhangi bir konuda kendilerinden daha yeterli olduğuna inandıkları erkeklere itaat etmektedirler (Irigaray, 2007: 26-27).

Doğum İskemlesinden Ameliyat Masasına

Doğumun hastanede gerçekleşmesi, doğumda forsepslerin kullanımı ve ebelerin doğum esnasında aktif olarak yer almamaları doğum pozisyonunun da değiştiğinin göstergesidir. Modern öncesi dönemde kadınlar doğum iskemlesi veya taburesinde oturur vaziyette –dikey konumda- doğum yaparlarken modern dönemle beraber sırt üstü (ameliyat masasına) yatar pozisyonda –yatay konumda- doğum gerçekleşmektedir (Delaney, 2014; Beyinli, 2014; Turner, 2011). Modern doğum pratiklerinin yaygınlaşmadığı yerlerde doğum kadının en rahat ettiği yerde yani kendi evinde gerçekleşir; ebe ve kadının kendine yakın gördüğü diğer kadınların da doğumda yer alması ve kendi aralarında şakalaşmalarıyla doğum yapacak olan kadının endişeleri, korkuları alınırdı. Doğum anı geldiğinde ise kadın, iskemleye oturtularak ebe ön taraftan diğer kadın da sırtından destek sağlardı (Delaney, 2014: 85). Doğum iskemlesinin kullanımdan kalkmasıyla sadece doğum pozisyonu değişmekle kalmamıştır bununla beraber kadın dayanışması da çökmüş ve doğum deneyimi ve pratiği kökten değişmiştir (Beyinli, 2014: 151). Doğum anında kadınlara daha önce doğum yapan kadınlardan destek sağlanırken, artık sadece erkek doktorların girdiği, dayanışmanın kırıldığı bir doğum gerçekleştirilmektedir.

Bu anlamda sırt üstü yatarak doğum ile erkek egemenliği arasında sıkı bir ilişki vardır: sırt üstü yatmak yatana pasifleştirirken diğerine hâkimiyet sağlamakta ve ikisi

arasında bir iktidar ilişkisi doğurmaktadır (Beyinli, 2014: 175). Sonuç olarak doğumun tıbbileştirilmesi ile beraber, kadınlar serumlara bağlanmakta, suni sancı verilmekte, soğuk hastane odalarında tek başına sancı çekmekte sadece hemşireler veya doktor tarafından ara sıra kontrol edilmektedir. Kadın doğal ortamından gittikçe uzaklaştırılmaktadır ve kendi bedenine yabancılaştırılmaktadır.

Doğumun Şekli: Sezeryan mı?.. Normal mi?/Doğal mı?...

Doğum için tıbbi müdahalenin artması ve hekimlerin hâkimiyetinin artması ise yoğunluklu olarak uygulanan sezaryen veya normal doğum tekniklerine doktorların karar vermesine neden olmuştur. Özellikle son zamanlarda sezaryen oranlarının artması uzmanların kadın bedeni üzerindeki hâkimiyetine, iktidarına bağlanmaktadır.

“Bu bağlamda sezaryen doğumun tarihine bakmak önemlidir. Uzun bir süre sezaryen operasyon sadece ölümden sonra gerçekleştirildi ve cenini cansız annenin vücudundan çıkaran cerrahlar, vicdanlarını rahatsız etmeyen bir iş yapıyorlardı. Dar bir pelvisin canlı annede doğumu engellemesi durumunda, doktorun işi oluruna bırakmaktan ya da Arap hekimlerin geliştirdiği aletlere (forsepsler ve mengeneler) başvurmadan başka seçeneği yoktu. Ne var ki, 1581’de Fransız cerrah François Rousset, *Rahim Ameliyatı ve Sezaryen Doğum Üzerine Yazı* yayımladı. Dediğine göre, ‘acı içinde kıvranan, cıyak cıyak bağırان ve ellerini birleştirip yardım için bize yalvaran zavallı yaratıkların kederli, şaşkın, yalvaran ve yürek paralayan görüntüleri’ onu bu adımı atmaya zorladı. Rousset, karından uterusu yanal bir giriş yapılarak canlı bir annenin rahminden çocuğu çıkarmanın olanaklı olduğunu iddia etmekteydi” (Berriot-Salvadore, 2005: 363). “Aşırı doğum sancılarına son veren ve sezaryen doğumun bir çeşidi olan ağrısız doğum olarak da isimlendirilen epidüral anestezi de 1670’lerin sonunda kullanılmaya başlanmış ve o zamandan beri aralıksız olarak uygulanmıştır” (Badinter, 2011: 47). Buradan da anlaşılacağı üzere sezaryen ilk uygulanmaya başlandığında mecburi durumlarda gerçekleşen bir operasyon şeklini ifade ederken XVI. Yüzyılın sonlarından itibaren yine tıbbın veya hekimlerin doğum yapacak kadınları ‘acınacak’ varlıklar olarak görmeleri ve ‘çaresiz’ kadınları kurtuluşa erdirmе söylemleri üretmeleri sonucu çoğu zaman hekimlerin kararlarına bazen de keyfiyetlerine bağlı olarak gerçekleştirilebilecek operasyon olma biçimini de almıştır. Sezaryen özellikle günümüzde daha çok doktorların tercihi ve teşvikiyle yapılan bir cerrahi müdahale olarak görülmektedir. Çünkü normal doğum saatler,

zamanlar alırken sezaryen -genel anestezi veya epidural (ağrısız doğum) çeşitleriyle en fazla yarım saatlik bir operasyondur. Bu bakımdan kadının doğumu uzamsal ve zamansal olarak da uzman iktidarı tarafından yeniden belirlenmektedir.

Sezaryen ve normal doğum üzerine çalışmalar yapan Fransız Jinekolog Michel Odent sezaryen oranlarının düşüklüğü veya yüksekliğinin toplumdaki erkek egemen bakış açısıyla paralel ilerlediğini söylemektedir; ona göre ülke ne kadar erkek egemen bakış açısına hâkimse sezaryen oranları o kadar yüksek olmaktadır. Nitekim Brezilya’da doktorların çoğunluğu erkektir ve paralel olarak ülkenin sezaryen oranları da yüksektir (Beyinli, 2014: 132). Sezaryen oranı Kuzey Amerika ve Avrupa’da da hızla artmıştır. Birleşik Krallık’ta 2001 yılında doğumların % 21’i sezaryenken, ABD’de oran % 24 ile biraz daha yüksektir. Birleşik Krallık’ta doğumların sadece yüzde 3’ü sezaryenken, 1950’lerden beri sezaryenle doğum oranı önemli ölçüde artmıştır (Miller, 2010: 94). İngiltere’de her beş kadından biri bebeklerini sezaryen tekniği ile doğurmaktadırlar (Oakley, 2005: 119). Türkiye’de de sezaryen ile doğum oldukça yaygındır. Hacettepe Üniversitesi’nin Türkiye Sağlık ve Nüfus Araştırmasına göre sezaryen oranı 1998 ile 2008 arasında Türkiye genelinde % 14’ten, % 40’a yükselmiştir. Özel hastanelerde ise sezaryen operasyon oranları % 90’ların üzerindedir (Beyinli, 2014: 132). Türkiye Halk Sağlığı Kurumu verilerine göre ise sezaryen oranları istikrarlı bir şekilde artarak 2010’da % 49,7’ye çıkarken 2014 yılında %52,4’e yükselmiştir (TC Sağlık Bakanlığı Sağlık Araştırmaları Kurumu, 2015: 63). Ebelik sisteminin güçlü olduğu Hollanda gibi Kuzey Avrupa ülkelerinde ise sezaryen oranları düşük seyretmektedir (Beyinli, 2014: 132). Hollanda’da normal/doğal doğum yapanların oranı %30 olarak tespit edilmiştir. Evde doğum, anlaşılacağı gibi, bazı uzmanların suiistimal ettiği epidüral kullanımını ve sezaryeni dışlamaktadır. Doğal doğum evde doğumların da artışına neden olmaktadır (Badinter, 2011: 47). Bu anlamda özellikle ataerkil kültürün baskın olduğu yerlerde sezaryene karar veren kadının kendisinden çok doktoru olmaktadır, kadınlar çoğunlukla doğumun nasıl olacağı konusunda bağımsız karar verememektedirler ve bedenleri üzerinde tam söz hakkına sahip değildir. 2009’da bir araştırma kapsamında sezaryen ile doğum yapmış 54 kadınla görüşülmüş ve görüşme sonuçlarına göre kadınların sadece % 22,5’i sezaryene kendileri karar vermiş, diğer kadınların hangi teknikle doğum yapacağına doktoru karar vermiştir (Beyinli, 2014:

133). Cindoğlu ve Sayan-Cengiz'in (2010: 234) yaptıkları çalışmada, doktorların kendi beyanları doğrultusunda sezaryen doğumu destekledikleri açıkça görülmektedir. Doktorlardan biri, devlet hastanelerinde bir normal doğumun, özel muayenede 8 hastaya ayrılacak zamana denk geldiğini belirtmekte ve ifadesinin devamında ise: "Ve para kaybediyorsun. Ayrıca geceleri hazır olman gerekiyor. Neden bekleyelim bebek iki durumda da doğuyor. Elbette sezaryen isteyen herkese hemen evet diyorum" diye bahsederken diğer bir doktor:

"Çocuklarını evde bırakıyorsun uykunu bırakıyorsun 10 saat çalışıp ter içinde doğurtuyorsun. Sonra ne oluyor hasta sana teşekkür ediyor mu? Hayır, çok acı çektim diyor beni acıdan bağırttınız ve benzer şeyler fakat sezaryende acı yok, beklemek yok paradan bahsetmiyorum bile" şeklinde ifade ediyor.

Bu anlamda uzmanlar açısından hem ekonomik hem de zamansal anlamda kendi çıkarlarına daha uygun olduğundan dolayı kadınlardan daha fazla kadınların bedenleri hakkında söz sahibi olmaktadır.

Bununla birlikte, kadınlar açısından bakıldığında bazı kadınlar için, acı çekilen doğumun ilk başlarındaki bağırmalara son veren epidüral, kadının en güzel kazanımı iken bazıları içinse, evrensel doğal doğum idealine ters düşen 'yozlaşmış bir sanayi uygarlığı'nın ifadesidir; bunların yanı sıra epidüralin kadınlara özgü eşsiz bir deneyimden mahrum bıraktığını düşünen bir grup da vardır. Bu anlamda kadına özgü bu deneyimi, tıpkı daha önceki kuşakların ve doğaya daha yakın olduğu bilinen başka kültürlerin kadınlarının hep yaptığı gibi, sonuna kadar yaşamak isteyen kadınlar da bulunmaktadır (Badinter, 2011: 47). Bu nedenle 1970'lerde natüralist normal doğumu destekleyenler sezaryenin kötüye kullanımını, sadece doğumu yaptıracak olanın keyfi için vaktinden önce başlatılan doğumları eleştirmişlerdir (Badinter, 2011: 49). Bunun yanı sıra bu natüralist normal doğum söylemleri siyasal iktidarlar tarafından da benimsenmiştir ve bir kadınlık deneyimi olan doğum, erkek yöneticiler tarafından ulusun ontolojik kaygıları nedeniyle nüfus artışını sağlamak amacıyla müdahale edilmektedir ve bazı kadınların gönüllü olarak sezaryen doğumu tercih etmelerine rağmen sezaryen tekniğine kısıtlama getirilmektedir. Böylece kadın bedeni farklı iktidar mekanizmalarının çarpıştığı bir alan haline gelmektedir. Bir taraftan pronatalist politikaları benimseyen siyasal iktidarlar tarafından sezaryen

kısıtlanmaya çalışılmakta diğ er yandan uzmanlar tarafından keyfi tıbbi müdahaleler sıkl a kullanılmaktadır. Ama asıl önemli olan nokta unutulmaktadır: Kadının kendine ait bedenine dair ve doğum esnasında onu rahatlatacak, bir karar verme yetkisi elinden alınmakta ve tercih hakkı sunulmamaktadır. Netice olarak kadın kendini rahat hissettiği bir doğum şekline karar verememektedir.

2.2.1.3.  ocuk Bakımının Tıbbileştirilmesi

Yeni anneliğin görevleri hamilelik boyunca karındaki fetüse dikkat etmek ve doktor öğütlerini dinlemek, doğum şeklini karar vermekle bitmiyor. Çocuğun doğumundan sonraki süreçte de devam etmektedir.

      annelik ömür boyu süren bir görevdir ve annelik ve annelik pratiklerini yerine getirmek ‘kadın olmanın koşulu’ olarak temsil edilmiştir; hiç kimse onun yerini tutamaz, hiç kimse onun gibi hissedemez ve bebek için en iyi hemşire annedir;  ocuk için de en iyi kılavuz, en iyi eğitmelidir, anne. Bu gibi annelik nedir, anne nasıl davranır gibi  ağda  kavramların belirlenmesinde uzman bilgilerinin ağırlıklı bir otoritesi bulunmaktadır (Lupton ve Barclay, 1997: 38). Foucault, XVIII. Yüzyılın ba larında  ocuk problemi ile çocukluk problemlerinin birle tirildiğini vurgular.  ocuk probleminden kastettiği doğum ve ölüm oranları gibi nüfus için gerekli olan istatistiksel bilgiler iken; çocukluk probleminden kastettiği çocukların hayatta kalması ve hayatta kalabilmeleri için uygun ekonomik ve fiziksel koşulların sağlanması,  ocuk gelişim periyotlarının takibi gibi çocuğun fiziksel, ruhsal, psikolojik gelişimlerinin sağlanmasıdır (aktaran Lupton ve Barclay, 1997: 36). Artık önemli olan sadece  ocuk sayısı değildir aynı zamanda çocuğun mükemmel şekilde yeti tirilmesidir. XVIII. Yüzyılda tıbbın öncülüğünde sadece kadının kendi bedeni üzerinde bir denetleme değil aynı zamanda annelik pratikleri üzerinde de bir denetleme söz konusu olmuştur.

Bu dönemde doktorlar ve psikiyatrisler çocukların kötü davranışları ya da alışkanlıklarıyla, özellikle cinsellik¹² konusunda, kökü kurutulmak istenen bir salgın

¹² Foucault kendi eserlerinde çocuğun gözetim ve denetlenmesini cinsellik üzerinden analiz etmiştir. Ancak modern dönemde annelere yüklenen  ocuk doğurma ve bakımı ile ilgili görevler,  ocuk üzerine kurulması gereken bu gözetleme ve denetlemenin, sadece cinsellik üzerinden değil, çocuğun her türlü edimi için gerçekleştirilmesi gereken pratikler olarak düşünülmesine de imkan tanımaktadır.

hastalıkmişçasına mücadele etmişlerdir. Tüm yetişkinler âlemini çocukların davranışlarının, eylemlerinin izini sürmek için gözetlenmesi gerektiği ve itirafa zorlamak gerektiği üzerinde durulmuştur. Anne babalar, her çocukta suç potansiyeli olduğu ve çocuklarla yeterince ilgilenmedikleri takdirde kendilerinin de suçlu olacakları konusunda uyarılarak, çocuklarının davranışları, eylemleri karşısında tedbirli olmaları sağlanmıştır. Nasıl tutumlar takınmaları gerektiği öğütlenmiş ve eğitim yöntemleri kodlanmıştır. Bütün bir tıbbi düzenin sorunları da aile uzamına yerleştirilmiştir (Foucault, 2007: 29). Doktorlar, ailelere seslenir ve fikir verirler; annelerin çocuğu eğitmesi için ahlaksal ya da tıbbi örneklerle donatılmış özendirici kitaplar kaleme alırlar. Çocuklar ve eylemleri çevresinde, kurallar, fikirler, gözlemler, tıbbi öğütler, klinik vakalar, reform şemaları ile ideal kurum planlarından oluşan dört başı mamur bir literatür ortaya çıkar. Böylece tıp alanları kocaman laf ebeliğini benimsemiş ve örgütlemişlerdir (Foucault, 2007: 29). Gerçekte bu bilgilerin yoğunluğu anne, baba ve çocuk davranışlarının normallliği ve anormallığının belirlenmesinde merkezi bir rol oynamaktadırlar (Lupton ve Barclay, 1997: 35). Her kuruma dağılan iktidar ağları tıbbın aileye, ailenin de çocuk üzerinde denetlenmesini mümkün kılar. Ancak modernite kadın ile erkek mekânını dolayısıyla işini ayırdığı için her ne kadar uzmanlar ailelere seslense de ev eksenli işler ve özellikle çocuğun bakımı, eğitimi, disiplini kadına ait olduğu için asıl olarak anneler uyarılmakta ve onlar için söylemler üretilmektedir.

Böylece XIX. Yüzyıla kadar annenin rolü ve davranışlarının etrafını saran yönergeler çoğalmıştır. Bu yönergeler çocuk sağlığı ve gelişimi üzerine bilimsel bilginin gelişimiyle desteklenmiştir. Özellikle çocukların sağlığı anneler tarafından başarılması gereken ilk hedef olarak tanımlanır. Böylece anne ve çocuklar tıp ve sosyal bilimler, özellikle gelişimsel psikolojideki empirik araştırmalar için temel öznelerdir. Anneler uzman söylemleri tarafından kurulan davranış normlarını benimseyerek, çocuklarının büyüme ve gelişmelerini takip ederek ve zaman zaman da diğer çocukların gelişimleriyle kıyaslayarak hem kendi annelik hem de çocuklarının davranışlarını gözlemleyerek iyi anne olabilmek adına kendi kendilerini denetlemektedirler (Lupton ve Barclay, 1997: 38). Modernitenin yarattığı bu yeni annelerden artık çocuklarıyla ilgili tüm sorumlulukları (ilgi, dikkat, özen) yerine getirmeleri beklenir: vücut sıcaklığını korumak, temizliğini, beslenmesini sağlamak,

uygun miktarda egzersiz yapmasını ve düzgün bir şekilde giyinmesini sağlamak, tuvalet eğitimini benimsetmek, annenin çocuğuyla güvenli bir bağı kurabilmesi, psikolojik destek sağlaması vb. gibi (Lupton ve Barclay, 1997: 36).

Emzirme Devrimi

Doğumdan sonraki ilk önemli olan konu kuşkusuz bebeğin beslenmesidir. Yeni doğan bebeğin beslenmesi de bilimsel ve tıbbi literatüre dâhil edilmiştir ve buna göre ilk besleme emzirme yoluyla gerçekleştirilmelidir. Emzirme yeni annelere, iyi anneliğin en belirgin koşulu olarak dikte edilmektedir. Badinter ise (2011: 73) 20 yıldır tanık olduğumuz annelik devriminin merkezinde emzirmenin var olduğunu vurgular. Ona göre çok da zararsız olmayan bu bin yıllık davranış kadının statüsünü ve toplumdaki rolünü koşullandıran bir annelik felsefesini dile getirir.

Oysaki ortaçağda annenin çocuğuna meme vermeyi reddettiği bilinmektedir. Özellikle aristokrat ve burjuvazi ailelerinde anneler, çocuklarını emzirmek yerine emzirmenin bedensel olarak zarar verdiği, güzelliklerini ve sağlıklarını bozduğu ve toplumsal anlamda pek yakışık alır davranış olmadığı gerekçesiyle, olanaklarına göre doğumdan birkaç gün hatta birkaç saat sonra çocuğu, sütannelere göndermekte veya sütanneyi eve getirmekteydiler. XX. Yüzyılın aksine anneler, kayınvalideler ve ebeler emzirmenin hem asil kadınlara göre olmadığını hem de utanç verici bir davranış olduğunu söyleyerek yeni annelerin emzirmesini tasvip etmemekteydiler (Badinter, 1998: 71-72). 1970'lerde ise bebeğe süt vermek, emzirmek yerine biberonla yapılan bir eylemdi ve emzirenler yine sadece küçük bir kısım annelerden oluşmaktaydı (Badinter, 2011: 73). Biberonla besleme böylece cinsel işbölümünün ve iktidarın geleneksel temelini sarsmıştır. Dahası, XIX. Yüzyılın sonlarından itibaren geliştirilen ve II. Dünya Savaşı'ndan sonra biberon, emzik, mama gibi bebek bakım tekniklerinin pazara sunulması baba da dahil olmak üzere anne haricindeki kişilerin de bebek bakımına katılımını sağlamıştır (Lefaucheur, 1992: 408-409). Yeni bebek besleme teknikleri anneyle bebeğin bağımlılık ilişkisini kesmiş ve kadınlara kamusal alanlara, çalışma yaşamlarına katılma özgürlüğü sağlamıştır ancak XX. Yüzyıla natüralist söylemlerin egemen olmasıyla beraber biberonlar ve mamalar lanetlenmiş, emzirme ise kutsal bir eylem olarak yüceltilmiştir ve kampanyalar, ulusal veya uluslar arası örgütler kurulmuştur (Çeler, 2012: 179).

Bu yeni bir annelik felsefesini de ortaya çıkaran emzirme akımının özüne inildiğinde aslında Amerikalı annelerin kurduğu La Leche League (LLL) derneğinin verdiği mücadeleye ve uyguladığı stratejilerle karşılaşılır (Badinter, 2011: 73). Annelik içgüdülerini savunmalarına rağmen, taşıdıkları düşünceleri, hem anne hem de çocuk sağlığı çerçevesinde, bilimsel araştırmalara dayandırarak yaymaktadırlar. LLL yandaşları uzun süre anne sütü almış bebeklerin daha az hastalandıklarını ve hastalıklardan korunma emzirme süresi uzatıldıkça daha da azaldığını hatta hastalık geçirirken de daha hafif atlatıldığını ifade ediyorlar. Sadece emzirme süresince değil, bebeğin hayatının ileri yaşlarında çıkabilecek hastalıklardan da koruduğunu vurguluyorlar. Buna göre anne sütü; çocuğu, solunum yolu hastalıklarından, nedensiz beşik ölümlerinden, alerjiden, obeziteden, diyabetten korur ve çocukların zeka seviyesini artırır; anne sütü alan çocuklarda lösemi ve lenfoma gibi çocuk kanserleri daha az görülür. Diğer yandan uzun emziren anneler daha zayıf olmakla birlikte kalp hastalığı, hipertansiyon, diyabet, meme kanserinden de korunurlar (İllturkiye, 2014)¹³.

Onlara göre, “çocuğu istediği zaman emziren iyi bir anne tam zamanlı annedir. Yine LLL’nin ilkelerine göre biberonla beslemeyi tercih eden ve bebekleriyle fiziksel bağlılığı kuramayan anneler eleştirilir. League’in doktor kurucularından biri, “çocuğunu biberonla besleyen bir kadın özürdür. Belki bir gün iyi bir anne olacaktır, ama eğer emzirseydi daha da iyi bir anne olacaktı” ifadesiyle kadınların suçluluk ve utanç duygularını harekete geçirerek anneliği nasıl baskıcı bir hale getirdiği görülmektedir. Bazıları da tıpkı içki ya da sigara içen annelere yapıldı gibi, emzirmeyi reddedenlerinde kınanması gerektiğini savunmuşlardır” (Badinter, 2011: 82).

İki annenin bir ağacın altında başlattığı emzirme devriminin adı olan League Derneği zamanla tıbbi ve bilimsel iktidarlarla bir ittifak kurmuştur. “Artık emzirmek bilimsel ve tıbbi camianın konusu olarak gündeme gelmiştir. American Academy of Pediatrics 1997’den bu yana geçerli olan bir öneri olarak en azından ilk on iki ay boyunca annelere emzirmeyi tavsiye etmiştir” (Badinter, 2011: 84).

¹³ <http://www.lllturkiye.org/Bilgiler/Emzirme%20ne%20zaman%20sonlandirilmali.html>

Çocuğun erdemi ve sağığı anne sütünden aldığına inanıldığından dolayı, doğum hekimliği üzerine eserler, değişmez bir biçimde, çocuklarını emzirmeleri için adeta annelere yalvarmaktaydı ve bir kadın çocuğunu emzirmediğe tam bir anne olamazdı. Bu nedenle hekimler, yeni doğanın bakımını, bütünüyle annelik güdülerine emanet etmek istemeyerek söylemleri ile müdahale etmekteydiler, kadınlar için bir takım davranış biçimleri belirlemekteydiler. Onlara göre emziren anne, sağıklı ve iyi huylu, yemek rejimini gözetecek kadar disiplinli ve her davranışında öfke veya şefkat gösterme konusunda ölçülü olmalıydı (Berriot-Salvadore, 2005: 365).

Aynı zamanda “La Leche League Dünya Sağık Örgütü ve UNICEF tarafından büyük destek görmüştür. WHO ve UNICEF’le yapılan toplantılar sonucu emzirmenin gerekliliğı tekrar vurgulanmış ve emzirme bir dünya halk sağığı sorunu haline getirilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmalar sonucu, anne sütü önerisi, gelişmekte olan ülkelerden bütün ülkelere yayılmıştır. Böylece gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki anneler için WHO, UNICEF tarafından emzirme süreleri dahi belirlenmiştir. 1990’larda WHO ve UNICEF hastanelere de müdahale ederek emzirme önerilerini uygulamaya koyan hastane ve doğumevlerine “bebek dostu” ünvanı vermiştir. Böylece hastanelerde doğum yapan kadınlar emzirmek için teşvik edilmektedir” (Badinter, 2011: 85-86-87). Hastanede kadınlar hemşireler tarafından nasıl emzireceğıne dair destek alır. Sütü gelmeyen az olan anneler ise yiyecek ve içeceklerine dikkat etmesi gerektiğı belirtilerek, süt artırıcı gıdalara yönlendirilmektedirler. Çocuğunun zihinsel, bilişsel, fiziksel gelişimleri için, anne sütü bu kadar faydalı olduğuna göre, sütü bollaştırmak da anneliğın önemli vazifelerindendir.

Modern dönemde ise bu emzirme akımının Türkiye’de de özellikle büyük şehirlerde görülmeye başlandığı söylenebilir. Modern emzirme Besim Ömer’in üzerinde durduğu bir konudur (Beyinli, 2014: 77). Hâlbuki Türkiye’de modern annelik pratiklerinin sahiplenilmediğı yerlerde bebekler emzirilmek için birkaç gün beklemek zorundadırlar; bu süre içinde şekerli su ile beslenirler. Emzirme, Batı’daki sağık rehberlerinin ve uzmanlarının dedikleri gibi, anne ile çocuk arasında sakın bir ilişki veya bağ kurma zamanı değil, beslenme zamanıdır. Çocuk emmiyorsa, ilgisini kaybetmişse, emzirmek için zorlanmaz. Modern öncesi dönemde de kadınlar emzirmek ister ama bunun tek nedeni anne sütünün, bebeğın en önemli ve en sağıklı

besini olması değil, emzirmek aynı zamanda kadınlık rolünün önemli bir boyutu ve en önemli dişilik simgesi olarak kabul edilmesidir (Delaney, 2014: 93-94-96). Yine Önceki dönemlerde emzirmeyi bıraktırma da annenin kararına bağlı olarak aniden şekillendiği Delaney’in ifadelerinde yer almaktadır (2014: 106): “İkinci yılın sonuna doğru anne artık emzirmemeye karar verip çocuğu memeden keser. Memeden kesme, birden olur. İnsanlar çocuğun anneden ayrıldığını söylerler. Memeden kesme ani ve sarsıcıdır. Meme isteyen çocuk, memenin değiştiğini görüp şaşırır. Bir kadın memesine salça sürmüştü, başka biri de boya. Her iki çocukta öfkelenmiş, bağırılmış, annesine vurmuş ama anne yumuşamamıştı. Süt yerine salça ile karşılaşan çocuk haftalarca hiçbir beyaz yiyeceği ağzına sürmedi”.

Artık günümüzde emzirme akımının önemi kadar emzirmeyi bırakma da bilimsel açıdan önemli görülmektedir. Salça sürme, kara sürme gibi eylemler çocukların psikolojisini bozduğu gerekçesiyle kabul edilmemektedir. Annelerin çocuğunun hazır olmasını beklenmesi gerekmektedir. Cahilce pratiklere yönelik kadınlar bilinçlendirilmelidir.

Bağ Teorisi: Anneliğin Motivasyon Kaynağı

Aynı zamanda birçok farklı uzmanlık alanına sahip kişiler tarafından kesintisiz ve sürekli ilginin çocuk için değeri ve önemi biçilmiştir (Çeler, 2012: 179-180). “Anne ile bebek arasındaki bu kesintisiz ilgi ancak annelik içgüdüsüyle açıklanan bir bağlanma’dır. 1980’lerde ortaya atılan bu duygusal bağlanma (çocuğun anneye) teorisi; anne ile çocuk arasında sağlam ilişkiler kurulması için annenin doğumdan hemen sonra bebeğiyle fiziksel temas kurmasını önermektedir. Dönemin en meşhur pediatri T. Berry Brazelton annenin bu dönem boyunca evde çocuğuyla birlikte kalması ve ilgilenmesi gerektiğini ve eğer bu birliktelik gerçekleşmezse çocukların, sosyal yaşamda ve okul hayatında problemli kişiler olacağını savunmuştur. Yine hem anne ile çocuk arasındaki ilişki hem de çocuğun sağlığı açısından çocukların üç yaşına kadar kreşe gönderilmesi pediatrlar tarafından önerilmemektedir. Bağ teorisi doğrultusunda tüm bu öneri ve savunular kadınların çalışma yaşamına ket vurur niteliktedir” (Badinter, 2011: 54-55). Bu teori sonrasında yapılan çalışmalar sonucu tensel temasla ilgili olarak kısa vadede çok az kanıt bulunduğunu, uzun vadeli etkileriyle ilgili ise hiçbir kanıt bulunmadığını ve “tensel temas”ın annelik davranışı üzerinde bariz bir etkisi bulunmadığı sonucuna varılmasına rağmen “natüralizm

yandaşları, özellikle de “bebek dostu” olduklarını ileri sürenler hala, annelik içgüdüsünü harekete geçirmek için doğum anında “tensel temas” sağlanmasını tavsiye etmektedirler (Badinter, 2011: 55-56). Bu uygulama “bebek dostu hastane” unvanını hak etmek için WHO’nun (Dünya Sağlık Örgütü) hastanelere koyduğu diğer bir koşulu oluşturmaktadır (Badinter, 2011: 56).

Diğer taraftan modern öncesi dönemlerde çocukların uyku eğitimi veya tuvalet eğitimi gibi bedensel veya fiziksel ihtiyaçları için herhangi bir zaman ölçütü yok iken bugün uzmanlarca bütün eğitimlerin bir yaşı ve saati oluşturulmuştur ve bu eğitimler süresince herhangi bir yanlış davranışın psikolojik anlamda çocuğa zarar vereceği düşüncesi de ortaya atılmıştır.

Psikoloji ve Psikiyatri: Dost mu? Düşman mı?

Çocuğun sadece fiziksel ihtiyaçları değil psikolojik ihtiyaçları bilim literatüründe anneliğe bağlanmıştır. Annenin çocuklarının eğitimi ve önemli ölçüde zihinsel gelişimiyle de ilgilenmesi gerektiği ve çocuğun bilinçaltı ve isteklerinden oluşan sorumlulukları üstlenmesi konusunda kadınlara seslenilmiştir (Badinter, 1998: 191). “Psikanaliz ve psikoloji geçmişi anlamaktan ziyade bugünü meşrulaştırmaya ve geleceği de aynı çerçeveye içine sığacak biçimde yönlendirmeye dönüktür. Foucault’un deyimiyle hakikat rejimi işlevini görür; neyin söylenebilir/düşünülebilir olduğunu neyin olmadığını belirler” (aktaran Gülerce, 2008: 380). Bu nedenle psikanalist, pediatr ve psikologların belirlediği davranış ve duygu modelleri ile annelik ve çocukluk için hakikat üretilmektedir; hakikate uygun davranış örüntüleri, mükemmel çocuğa sahip olmak için mükemmel anneliği inşa etmede etkin rol oynamaktadır.

Özellikle XIX. Yüzyılın sonları XX. Yüzyılın başlarında herhangi yanlış bir davranışta çocukların geri dönüşsüz bir biçimde herhangi bir ruhsal dengesizliğe neden olma endişesinin arkasındaki kişiler ve çocuğun güvenliğinin sağlanmasında ve ruhsal sağlığının korunması konusunda anneyi sorumlu tutanlar Freud ve Winnicott’tı (Coward, 1995: 97-98). Freud’un, ataerkil faktörlerle yaptığı açıklamalar, psikoloji ve psikanaliz ile kadının evcilleştirilmesi, çekirdek aile içinde tutulması ve çocuğun gelişiminden sorumlu olması arasında ilişki kurulmuştur (Gülerce, 2008: 382). Kadınının her bakımdan erkekten farklı ve aşağı olduğu nitekim bunun kadınlığın kendisiyle ilgili bir durum olduğunu söyleyen Freud,

psikanalitik kuramı geliştiren öncü isimlerden biridir (Coşar, 2013: 207-208). Psikanalitik kuramı içerisinde tartıştığı oedipus kompleksiyle Freud kadın ve erkek rollerini belirlemede etkin bir oynarken, diğer yandan annenin şefkati ve sevgisi üzerinde durarak çocukların gelişiminde annenin temel rolünü vurgulamış, kız çocuklarına annelik rolünün aktarılmasını da desteklemiştir. Böylece psikanalitik söylem normal anneliği dahası iyi ve kötü anneliğin de çerçevesini çizmiştir.

Psikanaliz, annenin aile içerisinde merkezi bir rolü olduğuna ve çocukların kişiliğini oluşturan yegâne kişi olduğuna katkıda bulunduğu bir bilimsel bilgi türü olarak tanımlanmaktadır. Psikanalizde bilinçaltının keşfedilmesiyle beraber çocuğun en küçük bir rahatsızlığından anne sorumlu tutulmuştur. Ruhsal dengesi bozuk olan ve duygusal açıdan mutsuz olan çocuğun kötü bir annenin ellerinde yetiştiği düşüncesinin yayılmasına neden olmuştur. Bu durumda psikanalize göre “iyi bir anne” yine çocukluğunda nispeten dengeli bir annenin yanında tatmin edici bir cinsel ve psikolojik gelişme geçirmiş bir kadındır. Eğer tatmin edici bir gelişme geçirmemiş ve huzursuz bir kişilik ise kendisi anne olduğu zaman, annesinin yanlış davranışlarını ister istemez çocuğuna yansıtacaktır. Böylece kötü anne, annelik rolünü üstlenmeye uygun olmayan, bir nevi kalıtsal hastalığa sahip olan bir annedir. Psikanaliz iyi anne kötü anne tanımlaması yaparak bu söylemleri tıp alanına da aktarmış olmuştur (Badinter, 1998: 239-240).

Freud’un düşünceleri ve zamanla diğer psikanalistler arasında da anneliğe dair yerleşen görüşler, psikanalist çocuk doktoru Winnicott tarafından da geliştirilmiştir. Ona göre iyi annelik özverili sıfatını taşıırken, kötü anne bencildir ve anneden istenen özverileri haklı çıkarmak için Winnicott “anne böyle son derece doğal davranarak yalnızca çocuğunun ruhsal sağlığının temellerini atmakla kalmadığını,..... bu deneyimi yaşamamanın ilk yıllarında edinmeyen bir çocuğunun ruhsal sağlığına asla kavuşamayacağını biliyor mu?” diyerek anneler üzerindeki sorumluluğu kat be kat artırarak annelerin çocuklarıyla olan ilişkilerde ve çocuklarına karşı davranışlarıyla ilgili suçluluk duymalarına da neden olmaktadır (Badinter, 1998: 254).

XX. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren günümüzde de etkililiğini koruyan kişiler Freud ve Winnocott’un taşıdığı bayrağı devralan T. Berry Brazelton Dr. Spock Penelope Leach’dır. Bu pediatr ve psikologlara göre çocuk yetiştirme bugün daha

fazla çocuk merkezlidir. Bu “hoşgörülü ebeveynlik” olarak adlandırılan yaklaşımdır ve bu bugün en çok satan çocuk yetiştirme kitaplarında bulunan yaklaşımdır. Çocuk yetiştirme kitapları öğüt kitapları ile beraber bu akım daha da yaygınlaşmıştır. Çünkü anneler tarafından çok sık tüketilmektedir. 1981’deki çalışmalara göre Amerikan annelerin %97’si en az bir çocuk yetiştirme kitabı okumuştur. Neredeyse %75’i küçük çocuklarına nasıl bakacağına dair 2 veya daha fazla öğüt kitaplarına başvurmuştur. Bunu örneklendirirsek Dr. Spock’un *Baby and Child Care* kitabı 6 Kasımda 40 milyon adet satılmış. Tarihte yayınlanan diğer tüm kitaplardan daha fazla satış yapılmıştır. Spock’un iki büyük rakibi T. Berry Brazelton (*Toddlers ve Parents* 400.000 kopya satılmış) ve *Infants and Mothers* (315.000 kopya satılmış) ve Penelope Leach’dır (en popüler kitabı *Your Baby and Child* 1.5 milyon kopya satılmıştır) (Hays, 1991: 51). 2000’li yıllarda ise Harvey Karp ve Tracy Hogg gibi doktorların yazdıklarıyla annelerin takip etmesi gereken rehberler artmıştır. Bu kitapların çoğu Türkçeye de çevrilmiştir ve anneler tarafından okunma oranları yüksektir.

İkinci Dünya Savaşı’ndan beri çıkan çoğu çocuk bakım kitabı gibi, bunlarda da vurgu ahlaki ya da fiziksel konuların yanı sıra, çocuğun duygusal ve psikolojik gelişimleri için anneleri, doğru davranmaya yönlendirmeye çalışmaktadır (Coward, 1995: 97). Anneler çocuklarına yeterince ilgi göstermemekle eleştirilerek anneler bu yayınların hedefi haline gelmişlerdir. Aynı zamanda birçok uzmanın bu konuya eğilmesiyle beraber, çocuk bakımına dayalı otoriter bilgi olarak tıp ve psikoloji, dinin yerine geçmiştir (Lupton ve Barclay, 1997: 39). Bununla beraber öğüt kitapları, sadece çocuk merkezli çocuk yetiştirmeyi değil aynı zamanda tamamen genişletilmiş yoğun annelik modelini tavsiye eder (Hays, 1991: 51). Çünkü birçok uzmanın çocuklarının ilk bakıcısının anneler olduğunu vurgulaması ve annelerin çocuğun her ihtiyacını zamanında karşılamayı öneren bir ebeveyn biçimi olan çocuk merkezli ebeveynlik biçimidir (Henderson ve Harmon ve Houser, 2010: 232).

Görüldüğü üzere, annelik, söylemlerin odağında bulunmaktadır bu nedenle annelik olgularının, pratiklerinin, edimlerinin konuşulması özgürleştirici değil sınırlayıcı olmaktadır, anneler iktidara tabi olmaları bakımından başta bilim/bilgi ve diğer iktidar mekanizmaların nesnesi olmaktadırlar (Walby, 2016: 184-185). Uzmanlar tarafından (özellikle psikanaliz, psikoloji, psikiyatri, çocuk doktoru vs.) bilgi üretimi

sağlanırken, diğer yandan da hedef kitleleri olan anneliği/ modern anneliği kurarlar. Aynı zamanda “tıbbi araştırmalar sayesinde kadınlar sosyal pozisyonlarına sabitlenmeye, bilimsel savların desteklediği doğalcılık, kadınları değişen modernliğin değişmez yapıtaşları olarak kuran söylemi beslemeye, tüm bunlardan da modernliğin muhafazakâr özünü perçinlemeye devam etmektedirler” (Köse, 2014: 34).

2.3. Bir İktidar Aracı ve Yeni Bir İktidar Alanı Olarak Medya

Medya XIX. Yüzyılın başından itibaren hız kazanan teknolojik gelişmelerle beraber bireylerin gündelik hayatında vazgeçilmez bir yer edinmiştir. Modern toplumdaki kadınlık erkeklik veya annelik babalık olgularına bakmak için insanların evlerin başköşelerinde yer alan hâkim medya hatta ceplerine kadar giren yeni medyayı incelemek gerekir. Nitekim “medya modern toplumların yükselişinin asli bir parçası ve medyanın gelişimi, ‘modernite’ demeye başladığımız şeyin kurucusu olan bir dizi gelişimsel süreçlere karmaşık biçimlerde dokunmuştur” (Thompson, 2008: 13-14). Bu bağlamda bu bölümde anneliğin bir kamusal alan olarak yeni medyada nasıl yer aldığı ve medyanın bir iktidar aracı olarak kadınların üzerine nasıl çöktüğü incelenecektir. İncelemelerin anlamlı bir bütün oluşturması için öncelikle medyanın tarihsel süreçte nasıl gelişim gösterdiği daha sonra kamusal alan olarak medyanın nasıl işlev gördüğü ve bir iktidar aracı olarak kullanıldığı üzerinde durulacaktır.

2.3.1. Tarihsel Süreçte Medyanın Gelişimi

Modern dönemde medyanın bireylerin gündelik yaşamlarında yer alması açısından önem taşımaya rağmen medyanın bugünkü görünümüne ulaşmasında XV. Yüzyıldaki icatların gelişimlerinin ve buluşların önemi büyüktür. Ancak Harold Innis ve Walter Ong medya ile ilgili çalışmalar yürütürken tarihin daha da gerisine -XV. Yüzyıl öncesine- gitmişlerdir. Bu nedenle insanların iletişim ve bilgi alış veriş biçimlerini dönemselleştirerek sözlü kültür ve yazılı kültür olmak üzere ikiye ayırmışlardır. Sözlü kültürü, yazının icat edilmediği dönemlerde kullanılan bir iletişim aracı olarak tasvir etmektedirler. “Ong’a göre yazıdan önce, sözcük ve onun duyulmasına olanak sağlayan ses birincil önem taşımaktadır. Sesle ifadesini bulan ve yaşamı şekillendiren sözcükler, sözlü kültür insanları için gücü temsil etmekte, bu etkinin göstergesi de insan ilişkilerinde açık bir biçimde ortaya çıkmaktadır” (Batuş, 2006: 181).

Geleneksel sözlü kültürlerde, geçmiş veya geleceğe bir henüz aktarım sağlanamadığından veya aktarımı sağlayacak bir donanımına sahip olunmadığından dolayı iletişimsel eylemlerde, sesler için an'ın önemi büyüktür. Sesin sağladığı iletişim yüz yüze gerçekleşmektedir. Bilgilerin ise hafıza da yer alabilmesi için sözlü kültürde sözcükler sürekli tekrar edilmekteydi (Batuş, 2006: 181). Her iki araştırmacı da sözlü kültürü açamlarken ilk çağ yunan uygarlığı üzerine odaklanmışlardır. Innis, 'Yunan uygarlığı sözlü dilin gücünün bir yansımasıydı' diye yazmıştır (Briggs ve Burke, 2011: 15). Başta Aristoteles ve Platon olmak üzere, bütün Yunan filozoflarının eserlerinin ve destanlarının, Atina Meclisi'ndeki konuşmaların ve açık hava amfi tiyatrolarında ezberden okunan oyunların, halk arasında anlatılan hikâyelerin, söylenen şarkıların, şiirlerin sözlü kültür açısından önemli bir yeri vardır. Diğer yandan kiliseler de sözlü kültürde baskın bir rol alırlar. Sözlü kültürde anlatılanlar durağan değil akışkandır, bir yerden bir yere kişiler aracılığıyla taşınırlar (Briggs ve Burke, 2011; Batuş, 2006).

Matbaanın icadı ise tarihe yeni bir yön vermiş ve sözlü kültürün yerine yazılı kültürün almasını mümkün kılmıştır. Medya ile ilgili çalışmalar yapan araştırmacılar, yazılı kültürü başlatan matbaanın icadını temel alarak iletişim, etkileşim ve bilginin yayılmasına dair ilerlemeleri, değişim ve dönüşümleri aktarırlar. 1450'li yıllarda Gutenberg tarafından icat edilen matbaa makinesiyle beraber Avrupa ülkeleri başta olmak üzere, gerek üniversite çevrelerine hitap eden hukuk ve bilimsel metinler gerek dinsel kitaplar çok sayıda basılmıştır (Thompson, 2008: 90). "Özellikle matbaa, gündelik hayatın belgeleri niteliğini taşıyan gazeteler sayesinde gündelik hayatın vazgeçilmez bir parçasını oluşturmuştur. 1792 yılında sadece İngiltere'de 15 milyon gazete satıldığı tahmin edilmektedir. Bununla beraber, günlük, haftalık, iki haftalık gazetelere, aylık ve üç aylık süreli yayınlar ve magazinler diye adlandırılmaya başlayan yayınlar eklenmiştir" (Briggs ve Burke, 2011: 77). Yunan uygarlığında anlatılan destanlar, hikâyeler, yapılan konuşmalar, kitaplar ve dergiler aracılığıyla artık zamansal ve mekânsal bağlamdan koparak ve ulusların sınırlarını aşarak uzaktaki kıtalara gitmekte ve her gittikleri yerde bir ortak bilinç oluşturmaktadırlar (Çığ, 2006: 27). Böylece bilgi ve iletişim, yazılı kültürlerde mekânsal anlamda bir yerden bir yere taşınabilir özellik kazanmıştır.

Matbaanın icadı, sözlü ve yazılı olmak üzere kültürü ikiye ayırdığı gibi iletişim araçlarının da zaman ve mekân eğilimli olarak ikiye ayrılmasını olanaklaştırmıştır. İletişim araçlarının zaman ve mekân eğilimli olduğunu öne süren araştırmacılar ise Innis ve onun çalışmalarını takip eden McLuhan olmuştur. Innis’e göre matbaa öncesi insanlık tarihinde egemen olan kil ve taş gibi araçlar, zamana karşı dayanıklı ve mekânda taşınmaları zor olduğundan dolayı zaman eğilimlidirler. Buna karşın, basılı kâğıt gibi, hafif ve daha az dayanıklı araçlar, rahat hareket edebildikleri için mekân eğilimlidirler. McLuhan da düşüncelerin, matbaa aracılığıyla kâğıt üzerine döküldüğünden dolayı dolaşıma girdiğini ileri sürer. Böylece, o, sözlü kültürün zaman eğilimli, matbaa ile kitapların çoğalmasına paralel olarak, okuryazar kültürlerin ise mekân eğilimli olduğunu savunmuştur (Stevenson, 2008: 197-198-202). Nitekim “Gutenberg galaksisinin XV. Yüzyılda belirişı, zihinsel şemaların değişimiyle ve birbirine eklenen geri dönülemez süreçlerin ortaya konulmasıyla kendini gösterir, bunlar buluşun etkisinin kanıtıdır” (Maigret, 2014: 134). Yazı ve matbaanın icadı sonucunda yapılan birçok basım, sadece bilginin yayılmasını değil, aynı zamanda, yüksek-teknoloji kültürlerinin gelişimini de sağlayacak zemini hazırlamıştır (Batuş, 2006: 86).

McLuhan teknolojinin ve iletişimin gelişimini, bilginin yaygınlaşmasını tarihi kabile çağı, edebiyat çağı, basım çağı, elektronik çağı olmak üzere dörde ayırarak açıklar. Ona göre alfabenin bulunuşu kabile çağını değiştirmiştir ve alfabenin bulunmasıyla edebiyat çağına geçilmiştir. Basım teknolojisinin geliştirilmesi diğer bir ifadeyle matbaanın icadı ise edebiyat çağının sonunu getirmiştir, basım çağına adım atılmasına imkân tanımıştır. Telgrafın icat edilmesiyle birlikte yeni bir aşama kat edilmiş ve elektronik çağa geçilmiştir (Altay, 2005: 20). Fakat burada her teknolojik gelişimi birinin bitişinin birinin başlangıcını oluşturduğu bakış açısıyla okumamak gerekir. Aydınlanmanın ayak seslerinin duyulmasından itibaren gerçekteşen teknolojik gelişimler her biri birbirini kapsayıcı bir şekilde dönüşmektedir. Bir icat diğerini geride bırakmamaktadır sadece kullanım oranlarında değişmeler görölmektedir. Örneğin televizyonun icadıyla kitaplar yok olmamıştır. Aksine günümüzde birçok iletişim ve bilgilendirme aracı (kitap, dergi, gazete, televizyon, radyo, bilgisayar, internet) hepsi aynı anda kullanılmaktadır. Nitekim “yazının bulunması ile konuşmayı, matbaa ile el yazısını, elektronik iletişim ile okuma-

yazmayı ve basımı unutmayan insanın, her yeniliği, bir öncekini yok ederek değil, daha da geliştirerek içselleştirdiğini ileri süren Ong, yaşamın büyük bir bölümünün televizyon başında geçtiği günümüzde, basılan kitap sayısının her zamankinden daha fazla olduğunu, sonuçta, gelişen teknolojinin kitabı ortadan kaldırmak yerine, niteliğini değiştirerek üretimini hızlandırdığını belirtmektedir” (Batuş, 2006: 188-189).

XIX. Yüzyılda telgrafın başlattığı elektriksel iletişimle birlikte yaşanan değişimlerin ardından 1920’lerde radyo, 1940’ların sonlarından itibaren televizyon hızla yaygınlaşmış ve tüketilen birer araç olmuşlardır (Thompson, 2008: 126). Ong, televizyonun bulunuşu ile beraber “ikinci sözlü kültür” dönemine girildiğini söyler (Batuş, 2006: 189). “Bu dönemin temel belirleyicisi olan televizyon, tıpkı birinci sözlü kültürde olduğu gibi sese ve görüntüye dayanırken, aradaki fark hedef kitlenin niteliğinden kaynaklanmaktadır. İlk dönemde konuşmacı, dinleyicileri ile doğrudan ilişkiye girip doğal bir grup bilinci oluştururken, televizyon aktörü, aynı sözel taktikleri-sözlü kalıpları, mimik ve jestleri- kullanarak aynı anda milyonlarca ama hiç görmediği bir izleyici kitlesine hitap etmekte ve sanal bir grup bilinci yaratmaktadır” (Batuş, 2006: 189). İkinci sözlü kültürün bir aracı olan televizyonu Gerbner, diğer kitle iletişim araçlarından ayırır. Diğer kitle iletişim araçlarının hiç olamadığı kadar, ailenin, kültürel dokunun ve toplumsal yapının bir parçası olan televizyon ‘yeni hikâye anlatıcısı’ görevini üstlenmiştir ve televizyonun içerisinden anlatılan bu hikâyeler, içinde yaşadığımız dünyayı ve gerçekliği inşa eder (Çığ, 2006: 12-23).

1970’ler öncesinde sadece hesap makinesi veya büro yardımcılığı gibi iş araçları niteliği taşıyan bilgisayarlar ise 1970’lerden itibaren yeni bir iletişim aracı olarak kullanıma girmişlerdir (Briggs ve Burke, 2011: 298). II. Dünya Savaşı koşullarında bilgisayarlar, ordu, uzaya keşfe çıkan kurumlar, sürekli değişen, gelişen kamusal olay ve olgulara açıklama getirmişlerdir ve piyasa koşulları için olumlu yönde etkili olmuşlardır (Briggs ve Burke, 2011: 304-305). Ancak bilgisayar, kurumsal veya bireysel açıdan, bir araç veya alet olarak tek başına çok yeterli değildi. XX. Yüzyılın sonlarına doğru iletişim ve bilgiye erişimi olanaklı hale getiren internet ağları bilgisayarları daha kullanışlı hale getirmiştir (Maigret, 2014: 327).

“...İnternet, fiziği arkasında bırakarak, kendi ayırt edici psikolojisini ve bu psikolojisiyle birlikte ‘ekoloji’si diye adlandırılan şeyi geliştirdi. Daha beklenmedik biçimde, internet 1997 yılından itibaren bir paradigma olarak görülmeye başlandı. İnternet kökeninde yüksek teknolojiyi üniversiteler ve diğer araştırma kurumları arasında paylaştıran sınırlı bir ağ olarak (ARPANET Amerikan Gelişmiş Savunma Araştırmaları Dairesi Ağı) devletin zorunlu desteğiyle 1968-1969 yıllarında kuruldu. 1975 yılında internetin çoğu fizikçi ve mühendis olmak üzere 2.000 kullanıcısı vardı. Kullanıcıların paylaştıkları bilginin yapısından ötürü internetin var olma nedeni, temelde sistemdeki herhangi bir bilgisayarın çalınması, hasara uğraması ve hatta bütün iletişim alt yapılarının nükleer yıkıma uğraması durumunda bile ayakta kalabilmesiydi. Üniversitelerin görüşü ise, NET’in akademisyenlere ve araştırma yapanlara ‘ücretsiz erişim’ sunduğu yönündeydi. Ağın askeri birimler ve üniversiteler dışındaki değeri, barındırdığı ticari olanakların daha çok varılmasına bağlıydı. Nitekim online ticaret yapan birçok şirket ilki 1979 yılı olmak üzere hızla yayılmıştır. Ağın iş çevrelerini etkilemesiyle ve kullanımının yayılmasıyla yeni bir evre başlamıştır” (Briggs ve Burke, 2011: 329-330). İlk olarak ABD’de kullanılmaya başlanan internet zamanla diğer ülkeler tarafından da kullanılmaya başlanmıştı. Türkiye ise İnternet’e 12 Nisan 1993’de, ODTÜ ve TÜBİTAK’ın ortak girişimi sonucunda katılmıştır (Dağtaş, 2007: 116). Zamanla tüm dünyayı saran internet ağları, televizyon, radyo gibi diğer medyalardan farklılıklar içermektedir. İnternet ortaya çıkıncaya kadar gündelik yaşamda etkili olan medya türleri ya sadece sesi ya da hem ses ve görüntüyü aktarmaktaydı. Ancak internet tek bir bilgisayarla veya günümüzde internetin daha çok yer edindiği cep telefonlarıyla veya ipodlarla yazılı iletileri, durağan ya da devingen imgeyi, müziği kullanıcılarına aktarabilir ve bu araçlarla veri bankalarına ulaşabilir (Maignet, 2014: 329).

Nitekim XXI. Yüzyılda interneti daha etkili biçimde kullanmak üzere ve interaktif etkileşimi sağlayacak şekilde yeni dönüşümler gerçekleşmiştir. İnternetin ilk yıllarında etkin olan World Wide Web veya Web 1.0 web sayfalarının içeriklerinin değiştirilemediği internet siteleri mevcuttu. Fakat 2000’li yıllarda Web 2.0’ın kendine sağlam bir yer edinmeye başlaması ile birlikte, tek taraflı etkileşim yerini interaktif etkileşime bırakmıştır. Böylece mesaj üreten, dağıtan ve mesajı alan taraflar arasında var olan ayrım sosyal etkileşimi sağlayan sosyal ağların da ortaya çıkmasıyla

neredeyse kapanmıştır. Görsel malzemeyi ve/veya enformasyonu paylaşmak üzere inşa edilmiş, ‘YouTube, Daily Motion, MySpace, Facebook, Second Life, Flickr, YouAreTv, vMix, blip.tv, PiknikTube’ gibi siteler bunlara ek olarak sayısız blog ve vlog siteleri aracılığıyla Web 2.0, kitleleri bir araya getiren, insanları birbirleriyle buluşturarak etkileşime girmelerini sağlayan, bir platform haline gelmiştir (Nalçaoğlu, 2007: 46).

Dijital kodlama sistemlerine dayandığından dolayı çok çeşitli veri bankalarına ulaşabilme, enformasyonu aktarabilme gibi nitelikleri, enformasyonun düz çizgisel bir iletim sağlayan özellikten ziyade hipermetinsel bir nitelik taşıdığının göstergesidir. Böylece egemen medyadan ayrımlar içeren yeni medya artık karşılıklılık veya çok katmanlı iletişim olanağı sağlamaktadır (Binark, 2007: 23). “Hipermetinsellik ise, ağ üzerinden başka alternatif mecralara kolayca erişimin gerçekleşmesidir. Yeni medyanın gündelik yaşamın vazgeçilmez unsuru haline gelmesiyle birlikte ortaya çıkan bir diğer olgu da iletişim teknolojilerindeki yöndeşme olgusudur” (Binark, 2007: 22). Yöndeşmeden kasıt ise medya organları arasında giderek artan yakınlaşmadır. Televizyon yayınlarının internete aktarılması, gazetelerin internetten okunabilmesi birbirine eklemlenmiş medyaya örnek gösterilebilir (O’day, 2006: 136-137). Böylece İnternet, aynı zamanda tüm medyayı kapsayan geniş bir yeni medyadır.

Jeffrey Abramson ise İnternet diğer medya araçlarından farklılıklar içeren özelliklerini kısaca özetleyecek şekilde maddeleştirmiştir: “(1) Elde edilebilen enformasyonun miktarında artış, (2) İletişimde hızlanma, (3) Alıcı kontrolü, (4) Kitleli yayıncılıktan dar yayıncılığa geçiş, (5) Medyanın âdemi merkezileşmesi, (6) Etkileşim kapasitesinin artışı” (aktaran Timisi, 2003: 83-85).

2.3.2. Kamusal Alan Olarak Yeni Medya

Yeni medya, birçok yeni etkileşim biçimlerinin ve farklı teknolojik aygıtların birbirlerine eklemlenmesiyle, insanların arasındaki zamansal ve mekânsal farklılıkların yok olmasını ve yeni bir dünya yaratılmasını sağlamıştır. Bu, aynı zamanda, zaman mekân sınırsızlığında insanların bir araya gelebildikleri yeni kamusal alanın doğuşunu işaret eder. İnternetin sağladığı kamusal alan McLuhan’ın 1960’lı yıllarda ileri sürdüğü ‘küresel köy’ kavramına karşılık gelmektedir. Ona

göre; teknolojik icatların insanlar arası iletişim ve etkileşimde yeni bir mecra oluşturmaları, insanların ‘küresel bir köy’ koşullarında yaşamlarını sürdürdüklerinin ve ‘kabile davullarıyla çınlayan tek bir büzüşmüş uzayda’ yaşadıklarının göstergesidir (Altay, 2005: 52).

İnternetin sağladığı yeni medya veya sanal dünyanın aynı zamanda bir kamusal alan olduğunu açıklarken, öncelikle somut kamusal alan üzerine çalışan düşünürlerin fikirlerine yer vermekte fayda vardır. Örneğin, Arent (2003), kamusal alandan önce kamu terimini açıklar. Kamu terimi ona göre iki şekilde ifade edilir; ilk olarak kamu alanında gözükken her şeyin herkes tarafından görülebilir ve duyulabilir olduğunu aynı zamanda mümkün olan en geniş açıklığa sahip anlamına geldiğini söylemektedir. İkinci olarak da özel olarak bize ait olandan ayrı, hepimiz için ortak olan bir dünyayı ifade eder. Diğer yandan kamu alanının gerçekliği, ortak dünyanın kendini sunduğu ve haklarında hiçbir ölçüm ve paydanın belirlenmediği, aynı anda sayısız perspektif ve veçhenin mevcudiyetine dayanır diye ekler. Çünkü ona göre; ortak dünya herkesin bir araya toplandığı bir yer olmakla birlikte orada bulunanlar bu dünyada farklı konumlar işgal etmektedirler (Arendt, 2003). Habermas kamusal alanı genel olarak herkese açık olma şeklinde tanımlamakla birlikte kamusal alanın modern dönemden XX. Yüzyıla kadar olan süreçte geçirdiği dönüşümü açıklar. Modern dönemde ortaya çıkan burjuva sınıfının, gazetelerin ve kitapların da basımıyla beraber, kahvehane gibi mekânlarda toplaşarak fikirlerini özgürce dile getirdiğini belirtse de XX. Yüzyılda kamusal alandaki iletişimin, düşünceleri özgürce dile dökmenin, neredeyse her sınıfı kapsayacak şekilde dönüştüğünü belirtir ve bu kamusal alandaki iletişim sayesinde bir kamuoyu oluşur: “Kamuoyu, halkın eğitim ve iletişim yoluyla, temellendirilmiş bir düşünceyi kavrayacak bir duruma getirilmesi kamusal tartışma içinde oluşur” (Habermas, 2012: 174). Aynı zamanda Habermas’a göre kamusal alan tartışmalarının özgürleştirici ve insanların ufkunu genişletme gibi özellikleri vardır ve bu özellikler demokrasi kuramında önemli bir aşamayı gösterir (Maignet, 2014: 271).

Habermas’ın kamusal alan düşüncelerini yeni medya ile buluşturduğumuzda yeni medyanın, herkesin düşüncelerini özgürce paylaşabildiği demokratik bir alan vasfına sahip olduğu düşünülür. Bu medyaya yönelik iyimser bir bakış açısidir. Böylece ‘uluslar arası otoyollar’a benzer şekilde internet de bir ‘enformasyon’, ‘iletişim’

otoyolunu oluşturur ve bu benzetim internetin mekânsallığını anlatır. Nitekim internet ağları insanların iletişimde bunabileceği mekânlara bir yenisini eklemiş olur (Timisi, 2003: 147). Hardt ve Negri (2012) ağ yapısının, yersizyurtsuzlaşma sürecini beraberinde getirdiğini vurgularken, Gürcan yurttaşlığın yeni mecralarda yeni bir tanım aldığını vurgular: “Yirmi birinci yüzyılda İnternet’le (Net) sade/normal ülke yurttaşlığının yanı sıra, Net-daşlığa da (Netizens) geçilmiştir. Buna göre, İnternet ile ilgilenen herkes, ‘evrensel köy’ün yurttaşdır. Bir başka deyişle, sanal âlemdeki herkes bu dünyanın bir yurttaşdır. Sanal dünyada, coğrafi uzaklık önemli olmayıp her İnternet kullanıcısı, aynı âlemin bir üyesi konumundadır. Sanal dünyadaki her Net-daşa komşu olarak yaşarız...” (aktaran, Dağtaş, 2007: 119).

Demokratik bir alan şeklinde karakterize edilen bu yeni mecralarda karşılan insanlara pasif alımlayıcı olarak tarif etmek yerine bir eyleycilik atfedildiği görülmektedir. İnternet’i demokrasiye katkısı anlamında olumlayan bu çalışmalardan bir kısmı, internet ortamını, Atina demokrasi anlayışında bulunan doğrudan katılımcı modeline benzetmekte ve yurttaşların tıpkı agoralardaki gibi toplumda gerçekleşen her sürece dolaysız katılabilme olanağına sahip olduğunu öne sürmektedirler (Briggs ve Burke, 2011: 205-206). Atina’daki yurttaşların agoralarda görünürlük kazandığı gibi modern dönemin rasyonel bireyleri artık sosyal ağlarda görünür olmaktadır. Genellikle bireylerin sosyal ağlarda özgürce hareket edebilen yurttaşlar olduğu üzerinde durulur. Castells ise insanların bir araya geldiği yeni sanal mekanları, iktidara karşı bir direniş sergilenebilecek bir platform olarak görmektedir: “Ağlar toplumlarımızın yeni sosyal morfolojisini oluşturur; ağlar oluşturma mantığının yayılması da üretim, deneyim, iktidar ve kültür süreçlerinde işleyişi, sonuçları ciddi bir biçimde değiştirir” (2005: 622). Diğer, toplumdaki çevresel hareketler, karşı kültürel hareketler ve insan hakları örgütleri gibi aktivist faaliyetler ağlardan oluşmuştur ve bu birbirinden farklı ve bağımsız hareketler, sosyal mecralara aktararak faaliyet göstermektedirler (Castells, 2004). “Böylece denilebilir ki; her türlü politik baskıya ve toplumsal haksızlığa karşı eylem yaparak başkaldıran eylemciler için de internetin merkeziyetçi olmayan yapısı ve mesajın hızla dünyanın her yanına eş zamanlı olarak ulaşması eylem hareketi için bulunmaz eylemlerdir. Bireyler için demokratik haklar adına bir araya gelmek çok büyük önem taşımaktadır. Böylelikle kamusal alan kavramı

dönüşüme uğramakta, paylaşılan mekân anlamında değil, paylaşılan sorunlar ve ortak çıkarlar etrafında bir araya gelinmektedir” (Tunç, 2005: 140).

Kadınlar açısından düşünüldüğünde; kamusal alan, hep kaotik bir ikilinin parçası olarak gündeme gelmektedir. Diğer bir ifadeyle Kamusal alan kendi zıttıyla anılmaktadır: özel alan. “Kamusal alan ve özel alan, devletin alanı/toplumun alanı, ev alanı/ev dışı alan şeklinde ikiye ayrılır. Yani devlet, kamusal; aile, ev ve mahrem hayat ise özel olarak kabul ediliyor” (Bora, 2004: 530). Böylece Habermas’ın belirlemiş olduğu demokratik ilişkilerin kurulduğu kamusal alanlar erkeklerin bir araya geldikleri, toplastıkları mekânlardır. Zira daha önceki bölümlerde vurgulandığı üzere (2. bölüm), kadınların modern dönemde dahi evsel alanların duvarlarının ötesinde kaldıkları veya toplastıkları bilinen bir gerçektir. Rosaldo’ya göre kadınların özel alanda kalmalarının nedeni annelik pratikleridir; çocuk doğurmak ve yetiştirmek kadınların gündelik hayatın karmaşasına ve rutinine dâhil olmalarına engel olur. Bu nedenle kadınlar kamusal alanların uzağında dururlar. Diğer yandan da kamusal alanda egemen olan erkeklerin, kadınları dışlama pratikleri, kadınların özel alana hapsolmalarını kolaylaştırmaktadır (aktaran Bora, 2004). Sokak, işyeri vb. gibi kamusal alanlardan yok sayılan ve sadece anne olarak varlığı onanan kadınlara yeni medya bir çıkış sağlamaktadır ve kadınların medyada görünürlüğü artmaktadır. İnternet, evin kapısını açmadan kadınların, zamanda ve mekânda hareket etmesini mümkün kılmaktadır. İnternetin kadınlar için sağladığı bu avantaj konusunda siber feministler tamamen ılımlı yaklaşım sergilemektedirler. “Siberfeministlere göre, endüstriyel teknolojinin ataerkil bir karakteri bulunsa da, kas gücüne değil beyne, hiyerarşiye değil ağlara dayanan dijital teknolojiler kadınlarla makineler arasında yeni bir ilişkiyi müjdelemektedir. Bu ilişki biçimi sayesinde, sanal topluluklarda kadın-erkek ayrımı olmayacak, toplumsal cinsiyetin ortadan kalkmasıyla birlikte kadınlar için bir eşitlik ortamı oluşacaktır. Başka bir deyişle, sanal dünya kadınların cinsiyet, sınıf, etnisite, cinsellik ve diğer kimlik kategorilerini aşmasına imkân verecek ve böylece sanal kamusal alanda daha eşitlikçi bir gerçeklik oluşturulabilecektir. Dolayısıyla, sanal dünya ve internet cinsiyet farklılığının sonunu getirecek ve kadınları özgürleştirecektir” (Varol, 2014: 228).

Ancak kadınların her ne kadar internette, sanal mecralarda görünürlüğü artsa da kadınlar açısından bu yeni kamusal alanlardaki ilişkilerin, etkileşimlerin iyimser ve

ılımlı bir şekilde değerlendirilmesinin tek taraflı bir bakış açısı olduğu söylenebilir. Bu bakış açısı, var olan iktidar ilişkilerinin, eşitliksizliklerin, baskıların, denetlemelerin üzerine bir perde örtmektedir. Hâlbuki teknolojinin tarihine inildiğinde dahi, eril ayak izlerine rastlanılmaktadır. Teknolojik yazılımlar, veri tabanları çoğunlukla erkekler tarafından tasarlanmış ve internete yüklenmiştir. Nitekim “dijital teknolojilerin cinsiyetli yapısı yazılım tasarımlarıyla sınırlı değildir. İnternette kullanılan söylem de gerçek dünyadaki cinsiyetli yapısını sürdürmektedir. Susan Herring’in internette kullanılan söylem üzerine yaptığı bir araştırma, bilgisayar tabanlı iletişimin cinsiyeti ortadan kaldırmadığını göstermiştir. Bu iletişim ortamında kadınlar genellikle daha zayıf ve destekleyici bir tutum gösterirken, erkeklerin olumsuz mesaj gönderme oranı daha fazladır. Herring’in bağlantı kurduğu erkekler bireysel özgürlüğe, kadınlar ise kişilerarası uyumlu etkileşime daha fazla önem vermektedir. Bu davranış ve değerler ise, erkek egemenliğini ve kadınların bağımlılığını yeniden üretmede etkili olmaktadır (Varol, 2014: 229). Bu nedenle diğer bir alt başlıkta iktidar aracı olarak medyanın nasıl kullanıldığına yer verilecektir.

2.3.3. Medya, İktidar ve Annelik

Medya aynı zamanda ezme-ezilme veya iktidar ilişkileri semboller, söylemler ve imgeler aracılığıyla yeniden üretilmektedir. Medya kadınlar üzerinde bir baskı üreten iyi annelik kavramını yeniden üretir, pekiştirir ve normalleştirir. Medya hâkim söylemleri meşrulaştıran normalleştiren bir araç konumundadır. Bir yandan farklı kadınlık durumu ve yaşamları medyada temsil edilmemekte, “kadın çoğu zaman ataerkil roller içerisine sıkıştırılmakta, genellikle ev ile bağlantılı olarak gösterilmekte, kadının kimliği, eşi ve çocukları ile kurulmaktadır” (İlhan, 2011: 355). Öte taraftan kadınların anneliği, iyi kötü annelik şeklinde ikiliklerle yeniden formüle edilmektedir. Bu açıdan medya, anneliği yeniden inşa eden bir araç olarak değerlendirilebilir. Medyanın anneler üzerindeki bu baskısını anlamak amacıyla medyanın nasıl işlev gördüğünü anlamak gerekir.

Medya hem kamuoyu oluşturma, propaganda yapma, hem de milliyetçiliği ve cinsiyetçiliği inşa etmek üzere bir yandan siyasal iktidarların kullandığı bir araçtır. Diğer yandan Avrupa’da aydınlanma ile beraber aklın ön plana çıkması ve öne çıkan

aklın, boş inanç ve geleneği yıkması ve modernliğin savunulması sonucu inşa edilen ‘aydınlanmış insan’, eğitim vermeyi, ışık tutmayı, bilgilendirmeyi misyon edindiğinden dolayı medya, aynı zamanda ‘aydın insan’ın elinde bulunan bir araçtır. Bu bağlamda hem siyasiler hem de bilgi sahibi insanlar, medyayı bir aktarım aracı olarak kullanılmaktadırlar (Briggs ve Burke, 2011: 105). Nitekim “iktidarda bulunan egemen yapı toplumu denetim altında tutmak ve hegemonyasını sürekli olarak yeniden üretmek için tüm olanaklarını kullanır. Yönetilen kitleler muhalif, farklı düşünen ve yaşamaya çalışanları düşman gören bir bilinç yapısına sahip kılınmak üzere işlenir. Bu süreç aileden başlar, okul, iş dini kurumlar ve son olarak da kitle iletişim araçları tarafından etkin bir biçimde kullanılır, kitleler tek taraflı yayınlar ve yönlendirmelerle saldırganlaştırılır, toplumsal bütünlük ötekiler aleyhine bozulur, parçalanma geri dönülmez bir biçimde toplumsal yapıya yansır. Egemenler ve ezilenler arasındaki ilişki önceden kurgulanmıştır ve egemenler tarafından yazılan bu oyun onun sahnesinde onun kurallarıyla oynanmaktadır. Bu anlamda ezilenleri ya da daha kibarca yönetilenleri istenen şekle dönüştürmek ve onlara egemen ideolojiyi sunmak görevi medyanındır. Çünkü medya değişen durumlara göre yeniden biçimlendirme görevini en hızla yapacak tek aygıttır. Çünkü insanlar görüntü ve ses bombardımanında düşünmemekte sadece verileni –hiç sorgulamadan- almaktadır” (Çoban, 2011: 111). Aklın ön plana alındığı Aydınlanmayı eleştiren Frankfurt Okulu düşünürleri de medyanın iktidar tarafından ötekileri pasifize etmek amacıyla kullanıldığı üzerinde dururlar.

Adorno ve Horkheimer, *Aydınlanmanın Diyalektiği*, kitabında (2014: 15) ayrıntılı olarak kitle iletişim araçlarının insanlar üzerindeki etkisine yer vermişlerdir. Onlara göre modern toplumlarda teknik gücü, teknolojiyi elinde bulunduran gruplar, diğerleri üzerinde bir egemenlik kurmak istemektedir. Teknik gücü kullanan egemen sınıflar putlaştırılırken, egemen sınıf dışındakiler, bilgi veya eğlence kırıntıları gibi kendilerine verilen materyaller vasıtasıyla, güdülmektedirler. Böylece insanlar bir yandan bilgiyle yoğrularak akıllandırılırken bir yandan da aptallaştırılmaktadırlar. Adorno kitle iletişim araçlarının çokça kullanıldığını ve bunları çok kullanmanın ise insanların doğruyu bulabilmek için kendilerine bir rehber bir lider aramalarından kaynaklandığını vurgular (2005: 122-123). Bu da demek oluyor ki insanlar medyayı ya da medyadan seslenen figürleri bir yol gösterici lider olarak kabul ederek

yollarını, onların göstergesel fonksiyonları doğrultusunda devam ettirmektedirler. Nitekim insanlar doğruya ulaşmak için medyayı tercih ettiğinde, gerek siyasal gerek ekonomik açıdan gerek de bilgi açısından erk sahibi olanlar, kitle iletişim araçlarını kullanarak bireysel bilinci bastırırlar (Adorno ve Horkheimer, 2014: 165). Kitle iletişim araçlarında kullanılan dilin önemi bilinci bastırmada ortaya çıkar. Dildeki ve sözcüklerdeki tahakküm izleri, hissedilmeksizin, dinleyicinin, izleyicinin ya da kullanıcının, duygu veya zihinlerinin derinlerine kadar sızar. Bu kültür endüstrisinin arkasındaki iktidar tarafından yüklenen sözcükler ve söylemlerdir. Aslına bakılırsa bireyler neyi izleyeceklerine kendileri karar vermeleri açısından özgürdürler fakat buna rağmen bütün alanlarda aynı olanların yayınlanması ve insanların benzer şeyleri tercih etmek zorunda kalmaları, onların, iktidarların veriyi girdikleri kadar özgür olduğunu göstermektedir. Daha açık bir ifadeyle gerçek özgürlük iktidarın izin verdiği kadardır (Adorno ve Horkheimer, 2014: 221). Adorno'nun "kültür endüstrisinin yaptığı, müşterilerinin tepkilerine uyarlanmaktan çok, onları kalpazanca imal etmektir. Kendisi de onlardan biriymiş gibi davranarak biçimlendirir müşterilerinin tavırlarını" (2005:207) şeklindeki ifadeleri medyanın insanlar üzerindeki denetimini açıklar. Adorno ve Horkheimer (2014: 165-166) kitle iletişim araçlarının aynı zamanda bireyleri, sınıflandırdığı, hiyerarşik düzene göre sıraladığını iddia ederler. Bireyler kendi düzeyine göre üretilmiş malzemeleri tüketirler. Bu ise bireyler arasındaki hiyerarşiyi beyinlere kazır ve davranışlarını bu hiyerarşik düzene göre ayarlar, ona uydurur. Böylece kişiler arasındaki ayrımların ve farklılıkların sürekliliği ve yaygınlaştırılması kitle iletişim araçları ile sağlanmış olur. Marcuse da medya ile egemenlik ilişkileri arasındaki bağlantıyı ortaya koyar. *Tek Boyutlu İnsan* kitabında "doğanın bilim ve teknoloji yoluyla egemenlik altına alınmasının yeni bir tahakküm biçimine yol açtığını öne sürer. Toplum kendisini, nesnelerin ve insanların teknik yararlarını da içeren ilişkilerin büyüyen bir benzerliğinde yeniden üretmektedir. Başka bir deyişle var olma mücadelesi ve insan ve doğanın sömürülmesi öncekinden daha çok bilimsel ve rasyonel olmuştur. Marcuse, doğa bilimi doğayı gizil bir araçsallık olarak yansıtan teknolojik apriori doğanın dönüştürülmesi, insanın ve topluma ilişkin bir çerçeveden kaynaklanan ve yeniden oraya giren insan ürünü yaratımların dönüştürülmesini içerdiği sürece siyasal bir apriori'dir. Sonuç olarak, teknolojik ussallık egemenliğin meşruiyetini kaldırmaktan

çok korumaktadır diyerek tartışmasını sürdürür” (Bottomore, 1997: 34). Dolayısıyla Marcuse’a göre medya, egemenliğin meşruiyetini koruyan ve insan ve doğanın rasyonel bir biçimde sömürülmesine neden olan bir araçtır. Bu anlamda bilgi verme aracı olarak medyayı düşündüğümüzde bize aktarılan bilgiler bilen özne tarafından olacaktır ve bilinen nesne üzerinde ideolojik ve hegemonik bir aygıt olarak medya yoluyla baskı kurulacaktır. Bu açıdan bakıldığında Antonio Gramsci’nin, ideoloji ve hegemonya kavramlarından, medyanın işlevini kristalize etmede yararlanılabilir. Ünlü eseri Hapishane Defterleri’nde Gramsci, “toplumun üst yapısı üzerinde önemle durur ve onun ideoloji üreten kurumlarını anlam ve güç içerisinde değerlendirir. Gramsci’nin ideolojik hegemonya kuramına göre egemen sınıf kitle iletişim araçlarını kullanarak ideolojilerini, zenginliklerini, güçlerini ve kültürlerini hem sürdürürler hem de bunları medya tüketicilerine aktarırlar. Medya, etkin bir paylaşım alanına sahip olduğundan dolayı gerekli düşünceleri bilincin reddetmeyeceği bir şekilde insanların zihinlerine yerleştirir. Gramsci, hegemonya kavramı ile de medyanın ideolojik bir aygıt olarak kavranmasından çok, iktidar sahiplerinin ideolojilerinin kültürel pratiklerin dolayımı ile toplumsal rızaya dönüştürüldüğü bir araç olarak ele alınması gerektiğini anlatmaktadır” (İnceoğlu, 2006). Louis Althusser de Gramsci’den önemli derecede etkilenmiştir ve teorilerini onun düşünceleri çerçevesinde geliştirmiştir. Althusser, Devletin İdeolojik aygıtları (DİA) ile Devletin Baskı Aygıtları (DBA) arasında bir ayrım yapar. Ancak gerek DBA’lar gerekse DİA’lar ideolojik işlevleri olan toplumsal pratiklerdir. Devletin Baskı Aygıtları ordu, polis, mahkemeler vb’den oluşurken Devletin İdeolojik Aygıtları ise din, aile hukuk, siyaset, kültür ve haberleşme veya medya olarak tanımlanan basın, radyo, televizyondan oluşmaktadır. Bu, DBA’lar temelde zor ve güç kullanımına dayalıdır, DİA’lar ise toplumsal yaşantının düzenlenmesi sırasında yöneten grubun ideolojik egemenliğini güvenceye alırlar ve ideolojinin bireylere aktarılması, ideolojik düşüncelerin ve değerlerin iletilmesi, yayılması görevini üstlenmektedirler (Althusser, 2002). “Hegemonya kavramı Gramsci tarafından sınıfa eklenilen güç ilişkilerini açıklamak için kullanılırken, kültürel çalışmalar yaklaşımıyla beraber cinsiyet, ırk, din, etnik köken ve anlama eklenilen güç ilişkilerini açıklamak için de kullanılmaya başlanmıştır. Kısaca, medya aracılığıyla ve içinde bir ortak duyu alanı

oluşturulurken üzerinde uzlaşılan değerler devlet de olabilir, erkek egemen ideoloji de, beyaz ırkın üstünlüğü de” (Güzel, 2007: 185).

Bununla beraber, insanları biçimlendirmek, tahakküm altına almak, insanlar arasında hiyerarşi kurmak için kullanılan medya araçlarının da önemi büyüktür. McLuhan’ın ‘araç mesajdır’ sözü bu bağlantıyı çözümler. Onun bu söylemden kastı, kullanılan televizyon, radyo, internet, kitap gibi medya araçları, mesajdan daha çok insanların düşünce yapılarını ve algılayışlarını değiştirir ve belki de algımızı başka formlara sokar. Kitap, radyo, televizyon ve sinemada verilen mesajların hepsi farklı etki oluşturur (Altay, 2005: 15-16). Böylece internetin henüz önem kazanmadığı ve yaygınlaşmadığı dönemlerde toplumsal cinsiyet normlarına ve anneliğe dair baskıcı propagandalar ve bilgiler dergiler, radyo, televizyon, posterler aracılığı ile yapılmaktaydı.

Örneğin 1960’lı yıllarda Amerika’da orta-üst sınıf beyaz kadınların evlenmeleri, çocuk yapmaları, annelik rollerini yerine getirmesi toplumsal anlamda beklenirken Ladies Home Journal ve Good Housekeeping gibi dergilerde, bu toplumsal beklentileri karşılayacak şekilde kadın stereotipleri yansıtılmaktaydı. Normlara uygun stereotipler ev işini ve çocuk bakımını yerine getirirken mutlu ve sevinçli olarak resmedilmekteydi. Bu yönergelerin dışına çıkan diğer bir deyişle kariyer yapan ve çocuk sahibi olmayı erteleyen ya da çocuk bakımını başka bir kadına devreden kadınların birçoğuna, üstesinden gelemeyecekleri ek baskılar yaratılmaktaydı. Bu kadınların kendi ideallerini gerçekleştirmek yerine medyada sunulan imge ile özdeşleşmeye çalıştıklarından dolayı ortaya çıkan bir krizdir (Lawson, 2013: 1). İdeal annelerin görüntüleri ve onların mucize bebekleri televizyonda reklam ve dizilerde her zaman bulunmaktadır (Green, 2010: 573). Bu görüntüler genellikle medyatik ünlü annelere aittir. Diğer bir deyişle medyatik ünlü anne profilleri bir yandan anneliği romantize ederken, diğer taraftan, anne suçluluğunu ve güvensizliğini de teşvik etmektedir. Kısaca ünlü anne profilleri süper anneliği “supermom” göstermektedirler: onlar bir yandan ünlü yaşamlarını devam ettiren ve aynı zamanda anneliği çok önemli bulan sakin, mutlu kadınlardır. Ünlü anne profilleri özellikle zor çocuklar ve anneliğin zorluğu açısından, gündelik annelik gerçekliği ile farklılık göstermektedir. Böylece, ünlü anne profillerinde iki gizli mesaj bulunmaktadır: Eğer bir çocuk kötü davranıyorsa veya zor ise, o annenin

hatası, başarısızlığıdır ve bir anne, anneliği zor buluyorsa, o zaman bir şeyler yanlış demektir. Bu mesajların hepsi *yeni anneciliğin* odağında bulunan yoğun annelik ideolojisini oluşturmakta ve desteklemektedir (Hallstein, 2010: 915).

Aynı zamanda medyadaki haber programlarında çocukların korunmasına yönelik “dış tehditler” ve iç tehditler” olmak üzere iki tür tehdit algısı oluşturulmaktadır, televizyon haberleri, kaçırma olayları ve araba koltukları, oyuncaklar, beşikler ve gıda alerjileri ile ilgili tüketici güvenliği gibi problemler, “dış tehditler”i oluşturmaktadır. “İç tehditler” ise “ihmalkâr” annelerin sansasyonel örneklerini içermektedir. İhmalkâr anneler, dikkatsiz ya da pervasız hatta bazen suçlu olan annelerdir ve sonucunda, kendi çocukları için bir tehdit oluşturmaktadırlar. Televizyon haberleri şiddet uygulayan, küfürlü, kötü konuşan, istismar eden, ihmalkâr, çocuklarının obez olmasına izin veren ebeveynler ve cinayet işleyen annelerin hikâyelerini sunmaktadır. Sonuç olarak, kadınlar da kendi kendilerini içeriden gelen potansiyel tehdide karşı uyanık olmaları için uyarılmaktadır (Hallstein, 2010: 915).

Öte taraftan Britanya’da da özellikle Birinci Dünya Savaşı’nda erkekleri cesaretlendiren, yurtsever anne imajı “git o senin görevin, genç” sloganıyla birlikte posterler üzerine resmedilmekteydi. Nitekim böylece çocuklar savaşçı, kocalar asker, anneler onların destekleyicisi olarak savaş aile modeli posterlere yansıtılmaktaydı ve medya aracılığıyla kadınlık ve erkeklik konumları ve görevleri yeniden üretilmekteydi (Ikas, 2005: 80-81). Makbul anne asker yetiştiren, erkekler ise askere giden bir imaj çerçevesinde sunulmaktaydı.

Resim 2. 1: Erkekleri Askere Alım Posterleri ¹⁴

Aklın, bilimin önem kazandığı aydınlanma döneminden itibaren doğayı ve insanları egemenlik altına almak için kullanılan kitap, radyo ve televizyon kullanılırken günümüzde insanların gündelik yaşamının büyük bir bölümünü geçirdiği ve ceplerine kadar girerek onların bir uzantısı haline gelen internet, insanların algılarını, bilinçlerini ve duygularını değiştirmede aktif rol oynamaktadır. “Hall da yeni zamanların en etkili iletişim aracı olarak nitelendirilebilecek internete ve diğer kitle iletişim araçlarına önemli işlevler atfetmektedir. O’na göre kitle iletişim araçları, XX. Yüzyılın yeniden yapılanmış kapitalizminde nicel ve nitel olarak kültürel alanı belirleyen bir konuma sahiptir. Yeni medya ekonomik, teknik, toplumsal ve kültürel kaynaklar bazında, ayakta kalabilmiş daha eski ve daha geleneksel kültürel aktarım kanallarına göre nitel olarak daha geniş çapta kitleyi etkileme olanağına sahiptir” (aktaran Güzel, 2007: 185). Dahası 1960’lı yıllarda televizyon, medya hiyerarşisinin tepesinde yer alırken 2000’li yıllarda internet, medya sınıflandırmasında en üst

¹⁴ Resim 1: 1914-1918 yılları arasında Birinci Dünya Savaşı’nda kızı ve oğluyla birlikte bir anne, “Britanya kadınları git diyor” sloganıyla birlikte resmedilmiştir. Bu poster Britanya’nın efsanevi, erkekleri askere alım, posteridir¹⁴

Resim 2: Bu ikinci resim de yine Birinci Dünya Savaşı’nda basılan, İngiliz erkeklerini askere alım posteridir. 1915 yılında Londra’daki Parlamenter Askeri Komite tarafından yayınlanmıştır.¹⁴

Kaynak: <http://www.iwm.org.uk/learning/resources/first-world-war-recruitment-posters> (Erişim tarihi: 20 Mayıs 2017)

Kaynak: <http://americanhistory.si.edu/blog/mothers-world-war-i> (Erişim tarihi: 20 Mayıs 2017)

tabakaya yerleşmiştir. İnternet teknolojisine bu gücü veren hem görsel, hem işitsel duyulara hitap etmesi ve hatta televizyon, radyo, kitap gibi medya araçlarının tümünü kapsamasıdır. Gazete, kitap ve dergiler internetten okunurken aynı zamanda televizyon kanalları takip edilebilmekte ve radyo dinlenebilmektedir. Böylece siyasal, uzman veya otoriter kişilerin düşünceleri ve söylemleri internet aracılığıyla dolaşıma girmektedir. Tüm bunların yanı sıra diğer insanlar arasında etkileşim sağlaması da internete bir araç olarak fazladan bir güç vermektedir.

Oysaki daha önceki alt başlık altında internetin demokratik bir alan olarak varsayıldığını ve eşit bir biçimde herkesin düşüncelerini savunabildiği, eşitsizliklerin yok olduğu bir platform olarak tartışıldığı dile getirilmişti. Ancak internet toplumun her kesimini kucaklamamaktadır. “İnternet, çoğunlukla belirli bir eğitim almış ve toplumda belirli bir kariyere sahip olup bilgisayarı olan, kendisini sürekli yenilemek arzusunda bulunan, bilgiye ulaşmak için sınır tanımayan ve bilgi toplumunun bireyi olma arzusu içinde bulunan kişilere daha fazla hizmet vermektedir” (Dağtaş, 2007: 119). İnternetin gelişmesiyle beraber annelerin de çocuk bakımı konularıyla ilgili bilgi alabilmesi için birçok web site, forumlar, ortaya çıkmıştır. Annelerin internet üzerinde en yaygın olarak anne bloglarında bilgilendirme sitelerinde ve Facebook, Instagram, Twitter gibi sosyal ağlarda var olduğu görülür. Annelerin internetteki varlığı, birbirleri arasında farklı diyalog türleri geliştirmelerini sağlamıştır. Ancak anne olan kadınların çoğunluğu orta sınıf evli, eğitilmiş annelerden oluşmaktadır. Yani her anne internete erişim sağlayamamaktadır. İnternete erişim sağlayabilen anneler bilgisayara sahip olan, okuryazarlığı olan ve boş vakitlere sahip olan anneler olduğu varsayılmaktadır. Bu sınırlama dijital ayırım olarak adlandırılmaktadır (Friedman, 2010a: 577-578).

İnternetin spesifik kitlelere hitap etmesi, sınıfsal farklılıkların, toplumsal tabakalaşmanın yeni boyut kazandığını göstermektedir ve böylece iktidarın ve denetimin şekil değiştirdiği söylenebilir (Timisi, 2003: 214-237). Nitekim yoksul kesimler ya da internete erişim sağlayamayan kesimler, toplumun artık yalnızca internete bağlanan bireylerden oluşarak bölüneceği kaygısını taşırlar (Maignet, 2014: 328). İnternet üzerinde de olsa yurttaşlık ya da Gürcan’ın deyiimiyle Net-daşlık sadece bir grubu kapsamaktadır. Böylece demokratik ilişkilerin var olduğu varsayılan dijital medyanın ‘demokratikliği’ tartışılan bir konudur. Hatta “internet’in

yurttaş haklarının gelişmesi, demokratik kullanım olanaklarının artması nedeniyle, Türkiye’de politik liderler tarafından, verili hegemonik ilişkilerin ‘bekâsı’ için yeni medyanın düzenleme ve denetlenmesi gereksinimi ortaya çıkmıştır. Türkiye’de, Ulaştırma Bakanlığı, Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı gibi kurumlar internet’i hem teknik anlamda (erişim, hız, yaygınlık) hem de yasal anlamda düzenleme gücüne sahip olarak yetkilendirilmek istenmektedir.... Bu bakış açısıyla hazırlanan ‘internet ortamında yapılan yayınların düzenlenmesi ve bu yayınlar yoluyla işlenen suçlarla mücadele edilmesi hakkında kanun’ (Kanun No:5651) Resmi Gazete’de 23 Mayıs 2007 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 8.maddenin 1. bendinde erişimin engellenmesinin koşulları tanımlanmıştır” (Binark, 2007: 26).

Böylece kamusal alan niteliği taşıyan yeni medya sadece demokratik ilişkilerin konuşmaların ve direnişlerin geçtiği bir alan değil, aynı zamanda iktidar ilişkilerinin görüldüğü baskıların ve denetlemelerin de olduğu bir alandır. İnternet iktidar güçlerinin ellerinde bulundurdıkları yeni bir medyadır. İktidarın kolu internet ortamına da uzanmaktadır. Böylece iktidarın sızamadığı bir alan yoktur.

Kadınlık ve annelik konusu ile bağdaştırmak gerekirse; internet kadınlık, erkeklik, annelik, babalık gibi farklı kategorize edilmiş sitelerden, forumlardan ve bloglardan oluşmaktadır. Bu tür kategorik sayfalar bir taraftan kültürel biçemleri, değerleri, alışkanlıkları, kimlikleri oluşturmaya hizmet ederken öte taraftan, bu biçem, alışkanlık ve ilgili söylemleri yeni dijital mecralarda dolaşıma sokmaktadır ve dolaşıma soktuğu söylemler geleneksel normatif kuralları, değerleri uygulamaya çağırmaktadır (Güzel, 2007: 187). Fiske’nin de dediği gibi (2003: 224) “her iletişim birisine seslenir ve seslendiği kişiyi toplumsal bir ilişki içine yerleştirir. Kendimizi seslenilen olarak gördüğümüzde ve iletişime yanıt verdiğimizde kendi toplumsal ve dolayısıyla ideolojik inşamıza katılırız. Tüm iletişimler bize bir biçimde çağrı yapar ya da seslenir: örneğin bir çift yüksek topuklu ayakkabı, kadını (ya da erkeği) çağırır ve bu çağrıya ayakkabıları severek ya da giyerek yanıt verenler kendilerini ataerkil bir özne olarak konumlandırırlar”. Fiske’nin verdiği topuklu ayakkabı örneğinden yola çıkarak çocuk bakımı, çocuk sağlığı ile ilgili internetin çağrı yaptığını düşündüğümüzde bu çağrıya cevap verenler kadınlar olduğunda geleneksel normatif rolleri üstlenerek kendilerini ataerkil bir özne olarak konumlandırırdıkları söylenebilir.

Nitekim annelerin internette ulaştıkları çocuk bakımı ile ilgili uzman bilgileri ve ataerkil söylemlerin anneliğini denetleyici bir işlev görmesi de olasıdır. Ebeveynler için internette, son derece yararlı olduğu düşünülen tıbbi ve ebeveynlik tavsiyeleri bolca yer almaktadır ve alternatif olarak, belirli ünlü pedyatristlerin ebeveynlik felsefeleri bazen ampirik bir gerçek olarak sunulmaktadır. İnternet’i yalnızca işlevsel bir tavsiye kaynağı olarak kullanan anneler ise edindikleri bilgiler ile kendilerini denetlemeye çalışmaktadır (Friedman, 2010a: 578). Zira endüstriyel teknoloji, ataerkil bir karaktere sahiptir ve toplumsal cinsiyet birçok teknolojiye karmaşık yollarla kodlanmıştır. Bu nedenle toplumsal cinsiyet kalıpları da teknolojiyle birlikte yeniden üretilmektedir. Diğer bir deyişle teknoloji toplumsal cinsiyet kalıplarını pekiştirmektedir (Varol, 2014: 220).

Ayrıca kadınlar, annelikle ilgili her konuyu tartışabildikleri bir platform olan blog alanlarında sıkça zaman geçirmektedirler. Web sözlüğünde annelik blogları, bloggerların çevrimiçi dünyasını anlatmak için kapsayıcı anlam ifade eden blogosphere ya da daha dar anlam ifade eden mamasfer (mamasphere) veya momosfer (momosphere) şeklinde adlandırılmaktadır (Friedman, 2010b: 785). Blog yazan kişiye ise blogger anne veya siber anne (siber annelik) kavramlarıyla hitap edilmektedir (Gatrell, 2010: 261).

Anne bloglarını, dünyanın pek çok ülkesinden kadınlar, annelik deneyimlerini, hislerini, düşüncelerini çocuk yetiştirme pratiklerini paylaşma gerekçesiyle oluşturmaktadırlar. Dahası bloglar vasıtasıyla, “özel” alana ait duygular, düşünceler ve pratikler sosyal medyada “kamusal” görünürlük kazanmaktadır (Gürçayır-Teke, 2014: 34). Diğer yandan uzman bilgilerini de paylaşmaktadırlar. Böylece blogger anneler hem çocuklarıyla olan deneyimlerini pratiklerini ve kendi bilgilerini paylaşmakta hem de uzman bilgilerinin ve iktidar söylemlerinin taşıyıcısı olmaktadır. Dolayısıyla annelerin blog alanlarını dijital domestik bir alana dönüştürerek çocukların bakımı, beslenmesi, gelişim aşamaları, eğitimi dahası yemek ve güzellikle ilgili bilgilere yer vermeleri ve bunlarla ilgili söylemleri kullanmaları, hem okur hem de yazar kitlesi olarak kadınların hegemonik normatif rollerini yeniden güçlendirmeye neden olmaktadır. Blogger annelerin daha çok çocuk bakımıyla ilgili deneyimler üzerinde durmaları, bebek bakım kitapları tavsiyeleri, siyasal iktidar söylemlerini tekrar etmeleri ve uzman bilgilerini paylaşmaları

kadınların ideal anneliğin bir prototipinin tesiri altında olduğunu göstermektedir. Blogların interaktif yapısı ile yazarların söylemler, bilgiler hakkında yorum yapmaları, paylaşımda bulunmaları toplumsal ‘kanaat liderliği’ rolü üstlenmekte olduğunu göstermektedir (Oflaç, 2015: 341). Böylece denilebilir ki anne blogları kadınların çocukluktan beri öğrendiği annelik performansının kültürel olarak içselleştirilmesine neden olduğu gibi yeni/yoğun anneliğin ideolojisini ve söylemlerinin de aktarıcısı olmaktadır (Chen, 2013: 511). Bu nedenle, okuyucu ile yazar arasındaki diyalojik ilişki çerçevesinde, bloglar okunduğunda onların paylaştıkları, söylemlerin, bilgilerin, deneyimlerin kadınların kendi kendini yönetmesine yol açtığı da dâhil edilmelidir. Bu açıdan kadınlar, farkında olarak ya da olmayarak idealleştirilen anneliği örneklendiren kadınlık normlarını takip ederek kendi annelik seviyelerini ölçerler ve kendi kendilerini baskı altına alırlar (Chen, 2013: 513). Böylece, blog alanları, annelere bilgiyi ulaşımı sağlasa ve diğer annelerle iletişime geçerek yalnızlıklarını gidermede kolaylık sağlasa da bilgilerin, tavsiyelerin ve spesifik annelik stereotipleriyle sıkça karşılaşılması anneler üzerinde iyi annelik baskısını kurması kadınlar için bir zorluk sunmaktadır (Trevino, 2010: 1200). Kadınların etkileşimde bulundukları online platformlar aynı zamanda annelik savaşlarının (mommy wars) bir alanına dönüşmektedirler. Çünkü “bir alan aynı zamanda bir çatışma ve rekabet mekânıdır, bu bir savaş alanı analogisidir, bu savaşa katılanlar, bu alanda etkili olan özgül sermaye türü -sanatsal alanda kültürel yetke, bilimsel alanda bilimsel yetke, dinsel alanda papazların yetkesi vs.- üzerinde tekel kurma ve iktidar alanında farklı yetke biçimleri arasındaki “dönüşüm oranlarına” ve hiyerarşiye karar verme gücünü elde etme amacıyla birbirleriyle rekabet etmektedirler” (Bourdieu ve Wacquant, 2003: 25-26). “Annelik savaşları kimin daha iyi anne olduğuna dair (çalışan anneler evde çocuk bakan annelere karşı) medya tarafından desteklenen tartışmaları ifade etmektedir. Bu tartışmalarda medya sadece bu söylemlerin gözlemlendiği bir yansıtıcı değil aynı zamanda annelik kavramının sosyal anlamda oluşumunu etkileyen bir etkidir. Blog alanlarındaki savaş sadece çalışma hayatında yer alan ve evde olan anneler arasında değil anne olanlar ve olmayanlar arasında da” (Oflaç, 2015: 346-347), hatta uygulanan annelik pratikleri, çocuk yetiştirme pratiklerini en iyi kimin gerçekleştirdiğine dair söylemlerde de var olduğu görülmektedir

III. BÖLÜM:

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.1. Araştırmanın Problemi ve Amacı

Bu çalışmanın amacı, anneliği, iktidar, özne, beden, söylem ekseninde tartışmaya açmaktır. Tarih boyunca ataerkil toplumlarda kadınlar hem toplumsal anlamda hem de düşünsel anlamda doğa/beden ile özdeşleştirilerek nesne konumuna itilip ötekileştirilirken; erkekler akıl/kültür ile ilişkilendirilerek aşkın özne konumuna yerleştirilmekteydiler. Kadın ve erkek arasındaki düalist ayrım De Beauvoir'ın (1970) “kadın her zaman erkeğin Mutlakı'nın ötekisidir” sözünde de yankı bulmaktadır. Bu tür ayrım hem kadınların ikincilleştirilmesi ve bedenlerinin tahakküm altına alınmasını hem de kadınların ve erkeklerin normatif rollerinin belirlenmesini de mümkün kılmaktadır. Erkek kültür dünyasını yaratır ve yarattığı bu dünya içerisindeki değerli işleri üstlenirken kadın yeniden üretim işlevinden dolayı doğaya yakın bir varlık olarak değersiz anlamlar yüklenen annelik işleriyle (hem doğurmak hem çocuk bakımı) yükümlü kılınmaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere kadının doğa ve beden ile eş tutularak nesneleştirilmesi, ötekileştirilmesi kadının özsel doğası olarak nitelendirilen yeniden üretim (doğurganlıkla) yani annelikle bağlantılandırılmasından kaynaklanmaktadır. İndirgemeci bir anlayışla kadınların doğalarında sadece annelik olduğu vurgulanarak, kadınların erkeklerden farklı olarak annelik işlevlerini yerine getirmesi beklenmektedir. Bu nedenle kadınların doğurganlığı ve anneliği modern öncesi ataerkil toplumlarda aile kurumu içerisinde baba otoritesi ve dinsel söylemler tarafından denetlenirken moderniteyle birlikte bilimin gelişmesi, bilginin artması, teknolojinin gelişmesi ve toplumda yeni kurumların doğuşu kadın bedeninin, doğurganlığının ve anneliğin yeni iktidar araçları ve onların söylemleriyle denetlenmesini mümkün kılmıştır ve kadınların iktidar mekanizmalarının onlara dayattığı anneliği içselleştirerek, öznelliklerini annelik üzerinden kurmaktadır. Görüldüğü üzere kadınların doğayla ilişkilendirilmesi iktidarın yayılmasını sağlayan ve kadınların özneliğini inşa eden özel bir söylemdir.

Bu çalışmada da modern sonrası dönemde büyük harfle iktidarın (siyasi iktidar, disipline edici pratikleri üreten eğitim, medya, tıp) ve küçük harfle iktidarın (insanlar arası ilişkileri ören iktidar; bir anne ve çocuk arasındaki iktidar vs) kol kola yürüyerek yeni anneliği kurguladığı vurgulanmaktadır. Çalışma bu nedenle üç önemli iktidar motifinin etkilerine yönelmiştir. Her ne kadar bunlardan ayrı ayrı bahsedilse de bu üç izleğin arasında yoğun bir ilişkisellik bulunduğunu ifade etmek gerekir. Bunlardan birincisi siyasi iktidar ve siyasi iktidarın söylemlerinin etkileridir. Kadınların ve annelerin öznelığının inşa edilmesinde iktidar söylemlerinin belirli bir yeri vardır ve aynı zamanda söylemlerle birlikte gelen yapılandırmalar “ideal anneliği” kurmaktadır. Bu bağlamda iktidar söylemlerinin blog alanlarında nasıl yer bulduğu, uygulamaları ve yapılandırmaları üzerine nasıl bir retorik üretildiği, temel sorgulardan birini oluşturmaktadır. İkinci olarak odaklanılan ise bir iktidar teknolojisi olarak uzman bilgileri ve söylemleridir. Bilgiyi/bilimi siyasi iktidarın bir aracı olarak tanımlamanın dışında siyasi iktidara bağlı olmayan akışkan bir nitelik de tanımlamak mümkündür. Bu çerçevede uzman bilgileri ve söylemlerinin blog alanlarında nasıl yer bulduğu, bir diğer tartışma alanını oluşturmaktadır. Üçüncü odak noktası ise günümüzün en önemli iktidar alanını oluşturan medyanın ‘ideal annelik’ inşasındaki konumudur. Teknolojinin gelişmesi sonucunda ortaya çıkan gerek egemen medya gerekse de yeni medya veya internet ortamları anneliğin nasıl olması gerektiği ile ilgili bilgileri ve söylemleri dağıtma misyonunu yerine getirmektedir. Üstelik internet medyası kişisel annelik deneyimlerinin ve pratiklerinin paylaşıldığı bir platform ve siyasi söylemlerin de yansımalarının görüldüğü bir alandır. Böylece medya iktidarıyla beraber çocuk bakım pratikleri sadece kadınların göreviymiş gibi yansıtılmakta, toplumsal cinsiyet rolleri pekiştirilmekte, siyasi iktidarın annelikle ilgili söylemleri ve uzmanlarının söylemleri tekrar edilmekte, öğüt kitapları tavsiye edilmektedir. Ayrıca kadınların bu platformlarda birbirlerini gözetleyerek aslında hem kendilerini hem de karşılarındakinin düşünce ve eylemlerini denetlemesi hegenomik annelik pratiklerini de yeniden inşa etmekte ve pekiştirmektedir. Sonuç olarak moderniteyle birlikte birçok iktidar ağlarının –siyasi iktidar, uzman bilgileri ve söylemleri iktidarı, medya iktidarı- söylemlerinin aracılığıyla kadınların bedenlerini, davranışlarını, pratiklerini sarmalayarak yeni bir annelik özneliği inşa edilmiştir. Böylece söylemsel pratiklerin

sonucu Kartezyen, akıllı ve iktidarı elinde bulunduran fail, özerk, inşa edici eril özne yerine bedenleri, zihinleri ve davranışları denetlenen, disipline edilen, pasif, tabi annelik özneliği yaratılmıştır. Fakat annelerin yalnızca bedenlerinin pasif bir şekilde inşa edildiğini vurgulamak eksik kalacaktır. İktidar söylemlerinin baskıları aynı zamanda direnişin de kapılarını aralamaktadır. Kadınlar anneliğe dair geliştirilen söylemlere kimi zaman karşı durmaktadırlar. Bu anlamda özgürleşen, özerk anne özne imkânını da görmemizi mümkün kılmaktadır. Bu ele alış biçiminin bir ürünü olarak bu çalışmanın temel sorunsalını; iktidar alanlarının kesişimselliğinde ve ilişkiselliğinde anneliğin konumlandırılışını anlamak, yeni medya aracılığıyla nasıl üretilip yeniden üretildiğini sorgulamak ve tartışmaktır. Bu sorunsal çerçevesinde amaç; ataerkilliğin annelik deneyimlerini paylaşmak üzere dijital platformlarda blog açan kadınların annelik deneyimleri, algı ve anneliğe ilişkin normlarında nasıl üretildiği ve yeniden üretildiği ve bununla birlikte anneliğin kendisinin de bir iktidar alanı olarak, gözetleyen anneler üzerindeki yansımalarının neler olduğunu incelemektir. Ayrıca annelerin, güçlenme taktiklerinin, karşı tutumlarının, direnme odaklarının izinin sürülmesi amaçlanmaktadır.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Günümüzde teknolojinin de gelişimiyle annelerin de bilgilerini ve deneyimlerini paylaşım için online ortamları etkin kullanımı ve anneliğe dair anlatılarını dijital ortamlarda paylaştıklarından dolayı blog alanları annelik deneyimlerinin genel görünümü sunmaya imkan tanır. Bu bilgiyi açığa çıkarmak için dijital mecralarda aktif olan kadınların anlatılarını, anılarını incelemek ve analiz edebilmek için blog sayfaları veri kaynağı olarak kullanılmıştır.

Harding'e göre "araştırma yöntemi, verileri (veya izlenilen yolu) toplama tekniğidir" (1996: 35). Bu anlamda bilgiye ulaşmada kullanılan yöntem ve teknikler önem taşımaktadır. Bu çalışmanın temel odağını oluşturan annelik deneyimleri ve pratiklerine dair bilgi türleri dikkate alındığında nitel araştırma yöntemlerinin imkânlarından yararlanmayı mümkün kıldığı düşünülmektedir. Nitel olan bu çalışmada eleştirel söylem analizi kullanılmaktadır. "Nitel araştırma, gözlem, görüşme, söylem analizi ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin ve tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül

bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir” (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 39). Nitel araştırma ve teknikleri kadın çalışmalarında sıklıkla kullanılmakla birlikte kadın çalışmalarında kullanılan yöntemler, pozitivist yaklaşımlardan ve nicel yöntemlerden farklılaşmaktadır.

Kümbetoğlu da, kadın çalışmalarında yöntemin farklılığına dikkat çeker. Kadın çalışmalarının kadın deneyimlerine, pratiklerine ve bunların anlamlarını açıklamak için yorumlayıcı yaklaşıma yakın olduğunu belirtir. Bununla birlikte pozitivism ve niceliksel yöntem gibi hiyerarşik baskıcı erkek ideolojisine dayanan bir bilim ile kadın sorunlarının önemini ve kadınların gerçek deneyimlerini yansıtabilmek mümkün olmadığından dolayı kadın çalışmalarında nitel araştırma tekniklerinin kullanılması gerekliliğini vurgular. Nitekim nitel araştırmalarda sayılardan çok sözlerin, deney ve ölçümden çok gözlem ve yorum, davranış ve tutumların kendilerinden çok anlamlarının önemli oluşu bu yöntemin kadın araştırmalarında daha çok kullanılan, tercih edilen bir yöntem olmasına neden olmaktadır (2012: 55-62). Aynı zamanda Harding de bilimsel açıklama gerektiren şeylerin sadece orta sınıf erkeklerinin deneyimleri açısından tanımlanmasının, toplumsal hayatın tam anlamıyla anlaşılamamasına neden olacağını ifade eder. Kadın çalışmalarında kullanılan yöntemlerin farklılığı tam da burada ortaya çıkar, onların ayırt edici özelliklerinden biri problemleri kadın deneyimleri açısından ele almalarıdır ve kadın deneyimlerinin anlamını açıklayabilecek kimselerin ilk defa kadınlar olması gerekmektedir (1996: 40). Kadınların yaşantıları deneyimleri, toplumsal gerçekliği kurgulayan süreçlerin ve mevcut ideoloji tarafından doğal olarak kabul edilen olguların kültürel özelliklerini anlayacak ideal zemini sağlar. Dahası araştırmaya, deneyimlerden başlamak baskı veya iktidar mekanizmalarını anlamayı mümkün kılar (Tanesini, 2012: 186). Böylece kadın çalışmalarında yürütülen bir araştırmada bilginin kaynağı olarak kadınların hisleri, duyguları, yaşadığı deneyimler temel alınarak yeni epistemoloji biçimleri ortaya konulabilir. Bu bağlamda bu çalışmada da kadınların annelik deneyimleri, pratikleri ve hikâyeleri aynı zamanda ilişkili olarak fotoğraflık unsurları anlamlandırmaya çalışılacağından dolayı nitel araştırma metodolojisi benimsenmiştir.

Diğer yandan kadın yaşantılarının, kadın deneyimlerinin, kadın sorunlarının, kadınların kendi seslerinden, dillerinden, yazılarından veya anlatılarından dolayı

görünürlük kazanması niteliksel yöntemle mümkün olabilmektedir. Böylece geleneksel/pozitivist araştırma yöntemlerinde önemi vurgulanan nesnellik ilkesi kadın araştırmalarında yerini öznel deneyimlere ve bu deneyimlerin önemine bırakmıştır. Kadın araştırmacılar sadece nesnel bilgi toplayan analiz eden sosyal bilimci rolünden ve kadınları sadece veri sağlayan denekler olarak görmekten çok karşılıklı yakınlığa dayalı bir ilişki başlatan ve bunu araştırma süresince ve sonrasında devam ettiren bir konumu seçmektedirler (Kümbetoğlu, 2012: 63).

Burada araştırmacının konumunun da önemli olduğu vurgulanmaktadır. Bu nedenle öncelikle kendi annelik deneyimlerim ontolojik bir veri olarak temel alınmıştır. Fakat kadınların annelik algı, pratik, deneyim ve icralarını sadece kişisel deneyimlerde yola çıkarak anlamlandırmak mümkün olmamaktadır, farklı bağlamlarla, toplumsal inşa biçimleriyle ilişkilendirmek gerekir. Zira Henrieua Moore'un belirttiği gibi, “deneyim, hepimiz için ontolojik bir veri olarak işleyebilir ama bunu ancak bir inşa tekniği dolayısıyla yapabilir” (aktaran Bora, 2010: 32-33). “Bu nedenle de, deneyimi dolaysız bir bilgi kaynağı değil, bütün bu bağlantıların içinde özne tarafından kurulan bir süreç, toplumsal gerçekliğin belirli bir düzeyi olarak ele almak gerekir”(Bora, 2012: 33).

Belirli bir konumdan konuşmanın tehlikeleri de kadın çalışmaları içerisinde tartışılan bir konudur. Fakat belirli bir konumdan konuşmak iktidarı yeniden üretir. Fakat bir araştırmaya deneyim ve yaşantılardan yola çıkılsa da farklı toplumsal bileşenler bir arada tartışıldığında önemli veriler elde edilir. Bu araştırmada da anneliğin ve annelik deneyimlerinin kişisel algılamalar, deneyimler ve pratikler değil ataerkilliğin, politik olanın biçimlendirdiği, şekillendirdiği deneyimler ve pratikler olarak okunması perspektifinden hareket edilmektedir. Dorothy Smith'in (aktaran Bora, 2010: 33) söylediği gibi, “sosyolojik sorunsal gündelik yaşam içine yerleştirmek, araştırmayı gündelik olanla ile sınırlamak anlamına gelmez. Tersine, gündelik yaşamın o yaşam içinde gözlemlenemeyecek toplumsal ilişkiler tarafından düzenlenmiş olduğunun kavranması temel önemdedir. Bu nedenle, kendini doğrudan deneyimin gündelik dünyası ile sınırlayan bir araştırma, toplumsal örgütlenmeyi öne çıkarmakta yetersiz kalır”. Bu çalışmada da blog alanları incelenen annelerin annelik anlatıları ve hikâyeleri, farklı toplumsal, siyasal, (bilimsel) kültürel, teknolojik bağlamlara yerleştirilerek anlamlandırmaya, açıklamaya çalışılmıştır. Bu perspektiften

inceleme yapmak, kadınların annelik özneliğinin hangi ilişkiler ağında örüldüğünü ortaya çıkarma imkânı tanır. Aynı zamanda analiz esnasında karşılaşılan anneler arasındaki iktidar mücadeleleri ve anneliğin bir iktidar alanı olması ve dahası annelerin kendileri aralarındaki farklılıkların anlamlandırılma ve sorunsallaştırılma imkânı da tanımaktadır.

3.2.1. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

3.2.1.1. Araştırmanın Evreni

Blog incelemelerine dayalı bu araştırmanın evrenini blog alanlarının kendisi oluşturmaktadır. Kavramsal çerçevede medya bölümünün içerisinde de tartışılan internet ve blog alanları bu çalışma kapsamında aynı zamanda evren olarak belirlenmiştir. Bu nedenle, blog alanlarının, neden evren olarak belirlendiğini açıklamak amacıyla internet ve bloglar hakkında daha ayrıntılı bilgi verme gereği ortaya çıkmıştır.

İlk olarak 1969 yılında ABD’de askeri amaçlarla, ARPANET (Advanced Research Project Authority Net) adı verilen proje sonucunda ortaya çıkan ve bu projeyle dört bilgisayarın bir ağ yardımıyla birbirine bağlanmasıyla gelişen internet, günümüze kadar büyük bir gelişim göstererek “ağlar ağı” olarak adlandırılmıştır. Görüldüğü üzere teknolojik bir ürün olan internet, bilgisayar sistemlerinin birbirlerine eklemlenerek genişlemiştir ve dünya çapında yaygın bir iletişim ağı olarak tanınmaktadır. İlk olarak askeri amaçlarla ortaya çıkan internet, zamanla, her türlü bilginin saklanması, paylaşılması ve bilgiye ulaşılması yönünde aktif olarak kullanılır olmuştur. Zira bilgisayar ve internet aracılığıyla birçok bilgiye kolay, ucuz, hızlı ve güvenli bir şekilde ulaşılabilir. İnternet’in Türkiye’de kullanılmaya başlanması ise 1993 yılının Nisan ayına tekabül etmektedir (Bölükbaş ve Yıldız, 2003). “1990’lı yıllardan itibaren hızla artan internet kullanıcısı sayısı, 2000’li yıllardan itibaren büyük bir ivme kazanmıştır. Türkiye’de internet kullanıcılarının sayısı 2000’li yılların başında 2 milyon civarında iken 2014 yılı itibariyle yaklaşık 36 milyon kişi internet kullanmaktadır ve bu da nüfusun %45’inin internet kullandığı anlamına gelmektedir” (Erben ve Balaban-Sarı, 2015: 178). TÜİK istatistiklerine bakıldığında ise bilgisayar ve internet kullanım oranları 2015 yılı Nisan ayında 16-74 yaş grubundaki bireylerde sırasıyla %54,8 ve %55,9 olmuştur. Bu oranlar erkeklerde

%64 ve %65,8 iken, kadınlarda %45,6 ve %46,1'dir. Son 3 ay içerisinde internet kullanan bireylerden interneti hemen her gün veya haftada en az bir defa kullanan bireylerin oluşturduğu düzenli internet kullanıcı oranı, 2015 yılının ilk üç ayında %94,2 oldu¹⁵. Aynı zamanda teknolojik araçları birbirine bağlamak ve aralarında iletişim kurmak için de çeşitli ağlar bireylere yardımcı olmaktadır. Örneğin, kısaca Web (ağ) adı verilen World Wide Web (www) dünya üzerindeki en önemli sayısal ağ olarak, kullanıcılarına bir adres üzerinde sisteme bağlanma olanağı sunar. Web'in ortaya çıkması ve yaygınlaşması oldukça hızlı olmuştur. Günümüzde ise büyük çoğunlukla insanlar arası diyalojik etkileşimi de sağlayan ikinci kuşak yeni bir web hizmetleri kullanılmaktadır (Ataizi, 2014: 54). "Web, 2004 yılına kadar İnternetin en önemli hizmetlerinden biri olarak anılmaktaydı, Web 1.0, internet kullanıcılarının pasif alıcı konumunda olduğu bir dönemi işaret etmektedir. Aynı zamanda Web 1.0 siteleri, durağan, etkileşime kapalı ve kişiye özel olarak tanımlanmaktadır. Web 1.0'in amacı ise bilgisayarlara bağlanma ve bilgiyi erişilir kılma olanağını sağlamaktı" (Erben ve Balaban-Sarı, 2015:179). Ancak teknolojik gelişmeler durağan değildir, sürekli olarak gelişim göstermektedir her gelişim ise internet ağlarına yeni bir özellik katmaktadır ve bireylerin kullanım alanlarına sunulmaktadır. Bu bağlamda internetin ilk çıktığı yıllardan itibaren bilgi sunmak olan amacı ve sunulan ortamlar evrilmiş, 2004 yılında, karşılıklı etkileşim ve iletişimi sağlayan bilgi paylaşımına ve içerik oluşturmaya izin veren ortamlar geliştirilmiştir. Bu ortamlar, Web 2.0 olarak adlandırılmaktadır. Terim ilk kez 2005 yılında, Tim O'Reilly tarafından bir konferans sırasında akademik dünyaya tanıtılmıştır. Web 2.0, herkesin içerik yaratıcısı olabilmesine, müdahale edilebilen siteler yaratılmasına, yazılı, görüntülü ve sesli materyaller gibi çeşitli materyallerin paylaşılmasına olanak tanımaktadır. Aynı zamanda etiketleme, yorum bırakma ve grup içi ya da grup dışı bağlantılar oluşturabilme özellikleri ile içerik yaratıcısı ya da yaratıcılarının ve bu içeriği takip edenlerin etkileşim içine girmesine, dolayısıyla çevrimiçi topluluklar oluşturmalarına olanak sağlamaktadır (Özüdoğru, 2014: 37). Web 2.0'ın en önemli uygulamalarının arasında çevrimiçi günlük, içerik ve bloglar yer almaktadır. Blog kavramı, 1990'ların sonundan başlayarak Web journal (Web dergisi), Web log (Web günlüğü), Weblog,

¹⁵ [tüikhttp://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18660](http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18660). Erişim Tarihi: 15.03.2016

Wee blogs (küçük bloglar) ve blog olarak değişime uğramıştır (Erben ve Balaban-Sarı, 2015: 180). Blog kavramının Türkçe karşılığı olarak “web günlüğü”, “internet güncesi”, “ağ günlüğü”, “çevrimiçi günlük” gibi kelimeler kullanılmaktadır (Özüdoğru, 2014: 38). “Diğer yeni iletişim ortamları gibi bloglar da interaktif bir nitelik taşımaktadır. İnsanlar blog tutarken, bloglarına “mesajlar” eklemekte, böylece izler kitlelerine bu yeni yazıları okuma ve geri bildirimde bulunma olanağı vermektedir. Bu da, insanların çoğunlukla diğer blogları kendi beğendikleri blog listelerine (blogroll) ekledikleri karşılıklı bir ilişkiyi beslemekte ve bir blog ağı oluşturmaktadır” (Varol ve Tayanç, 2014: 325). Bloglar bireylerin kendi oluşturdukları ve eyledikleri bir alan olarak tanımlanabilir ve burada ilgilendikleri her konuya yer verebilirler. Ayrıca bloglar, düzenli olarak güncellenmektedir ve blog yazarları sayfa tasarımında temel değişiklikler yapabilmektedir. Bunun yanı sıra metinler, görseller, video ve animasyon gibi hareketli görseller ile ses dosyaları blogların içeriklerini oluşturabilir ve bu içeriklerle farklı web sitelerinin kullanıcıların herhangi bir programlama bilgisine gerek kalmadan bilgi paylaşımı sağlamalarına olanak vermektedir (Erben ve Balaban-Sarı, 2015: 180). Bu nedenle bloglar, içeriği düzenli olarak güncellenen, interaktif kullanım olanağını sağlayacak biçimde tasarlanmış ve genellikle bir tek kişi tarafından hazırlanan ve işletilen bir tür kişisel internet sitesi şeklinde tanımlanabilir. Blogcu (blogger) ise, bir blogu ilk olarak başlatan, geliştiren, tasarımı yapan, güncelleyen, kişisel hikayelerini veya bir konu hakkında içerik oluşturan, yazı yazan ve aynı zamanda blogların diyalojik, interaktiflik özelliğinin verdiği imkan dâhilinde diğer bloglarda yazan, yorum yapan, paylaşımda bulunan kişiyi ifade etmektedir (Varol ve Tayanç, 2014: 325). İstatiklere bakıldığında, 2008 yılına gelene kadar, 184 milyon kişinin kendi web günlüğünü oluşturmuş, 346 milyon kişinin de web günlüklerini okumuş olduğu görülmektedir. Zamanla bu rakam artmış ve web günlüğü için en çok kullanılan sitelerden biri olan WordPress.com’da 2014 yılı itibarıyla 409 milyonu aşkın kişinin her ay 14.7 milyardan fazla web günlüğü sayfasını ziyaret ettiği ortaya çıkmıştır (Varol ve Tayanç, 2014: 325). Blog yazarlarının cinsiyet açısından kullanım oranlarındaki dağılıma bakıldığında ise kadınlarla erkeklerin birbirine yaklaşık olduğu görülmektedir. Örneğin, 2010 yılında Sysomos şirketinin yayınladığı araştırmaya göre dünya üzerindeki blog yazarları arasındaki cinsiyet dağılımının yüzde 50.9’u

erkeklerden, yüzde 49.1'i ise kadınlardan oluşmaktadır (Özüdoğru, 2014: 38). Blogların ileri düzeyde bilgisayar ve web tasarımı bilgisi gerektirmemesi, ücretsiz olması ve sermaye gerektirmemesi, çok fazla kişiye kolayca ulaşım sağlaması ve interaktif olması kadınların da kolayca blogger olmasını sağlamıştır (Oflaç, 2015: 341). Bloglar, kişisel hobi bloglarından, kurumsal tanıtım bloglarına, eğitim kurumlarından politik kampanyalara ve sivil toplum kampanyalarına olmak üzere çok farklı alanlarla ilgili olarak kurulmaktadır (Özüdoğru, 2014: 42). Bununla birlikte anne olan kadınlar, özellikle annelikle ilgili konular üzerine blog oluşturmaktadırlar. Moderniteyle birlikte bilim, bilgi ve teknolojinin gelişmesiyle beraber kadınlar, uzman bilgilerine veya daha önce anne olmuş kadınların bilgilerine, deneyimlerine, pratiklerine, çocuklarıyla olan ilişkilerinin bir anlatısını bulabilmek için ilk olarak eril bir platform olan dijital mekânlara yönelmektedirler.

Böylece blog dünyasında giderek daha fazla yer alan anne blog yazarları, annelik teması çerçevesinde şekillenen çeşitli olaylar ve konular hakkındaki kişisel görüşlerini, çeşitli deneyimlerini ve annelik günlüklerini paylaşmaktadırlar. Anneler, bloglarda çocuk bakımı, beslenme, tuvalet eğitimi gibi konularda bilgi vermektedirler. Aynı zamanda popüler anne blogları, günde 50 binden fazla görüntülenmekte ve bloga her girilen yazı için yüzlerce okuyucu görüşü ve geribildirim alınabilmektedir. Blog yazarlarının sosyal medyanın her alanda (Facebook, Instagram, Twitter) etkin kullanıyor olması, ulaştıkları kitle sayısını artırmaktadır ve annelerin birbiriyle olan etkileşimlerini daha hızlı bir şekilde sağlamaktadır (Oflaç, 2015: 342). Bu bağlamda, bu araştırmanın evrenini, kadınların internet, özellikle de blog alanlarında daha fazla görünür olmaları, ayrıca annelik bilgilerini, deneyimlerini aktarmaları ve paylaşmaları, annelerin birbiriyle etkileşime girmeleri gibi nedenlerden dolayı annelik blogları oluşturmaktadır. Bu, annelerin kendisi tarafından özgün bir şekilde ve istediği zaman ve ortamda kaydedilen anlık duygu ve düşüncelerini bloglarının ilk yazıldıkları tarihten itibaren incelenmesine olanak sağlamıştır. Bloglarda yazan annelik deneyimleri, duygu ve düşünceleri yanı sıra gerekli görüldüğünde video ve fotoğraf gibi görsel malzemelerde analiz edilmiştir. Aynı zamanda bloglarla bağlantılı bir şekilde kullandıkları Facebook, Instagram ve Twitter hesapları da incelenmiştir. Böyle çoklu veriye dayalı bir çalışma araştırmanın güvenilirliğini artıracakını düşündürmektedir.

Diğer taraftan, kadınların özellikle yaşantılarını bir blog açarak bu eril olarak doğan internet ağlarında dile getirmeleri, internetin sağladığı bilgi akışından faydalanarak bu bilgileri tekrar yaymaları, aynı zamanda bloglarında sıklıkla çocuk bakımı gibi konuları ele alması ve bu nedenle bir bakım veren olarak kadının, hegemonik normatif rollerini yeniden güçlendireceği diğer bir deyişle blogger annelerin, anneliğin baskın mitlerini yeniden inşa edebileceği düşüncesiyle tercih edilmiştir. Bununla birlikte kadınların bu paylaşımlarının takip eden kitle tarafından izlenmesi veya blogger annenin kendisinin diğer anneleri gözetlemesi, söylemlerini izlemesi yoluyla kendi anneliği üzerine eleştirel olarak bakarak davranışlarını belirleyeceği düşüncesiyledir.

3.2.1.2. Araştırmanın Örneklemi

Araştırmanın örneklemi, araştırma problemi göz önünde bulundurularak, blog analizleri boyutunda maksimum çeşitlilik örnekleme tekniği kullanılmıştır. Maksimum çeşitlilik örnekleme seçilmesinin nedeni, farklı sosyal, ekonomik, kültürel sermayesi olan blogger annelerin farklılık gösteren bu durumlar arasında herhangi ortak ya da paylaşılan olguların olup olmadığını bulmaya çalışmak ve bu çeşitliliğe göre problemin farklı boyutlarını ortaya koymaktır. Zira Yıldırım ve Şimşek'e göre maksimum çeşitlilik örnekleme, "görelilik olarak küçük bir örneklem oluşturmak ve bu örnekleme çalışılan probleme taraf olabilecek bireylerin çeşitliliğini maksimum derecede yansıtmaktadır" (2011: 108). Diğer bir ifadeyle, çeşitliliği sağlamak yoluyla evrene genelleme yapmak değil, çeşitlilik arz eden durumlar arasında ne tür ortaklıkların ve benzerliklerin var olduğunu bulmaktır. Zira nitel araştırmalarının amacı da genelleme yapmak değildir.

Bloglara ulaşım ise ilk olarak Google'a blogger anneler yazılarak sağlanmaya çalışılmıştır. Bu nedenle Google'a anahtar araç misyonu yüklenmiştir. Ardından, ulaşılan blog sayfalarının, yönlendirdiği ya da annelerle iletişime geçtiğinde görünürlük kazanan diğer blogger annelerin sayfaları incelenmiştir. Böylece örneklemin sayısını farklı sitelere temas ederek çoğaltması bir bakıma kartopu örnekleme yönteminin de kullanılmasını gerektirmiştir. Nitekim annelik blogları okunmuş buna göre temalar belirlenmiş, örneklemin blogger annelerin seçiminde temalar merkeze alınmıştır. Blog incelemeleri için düzenlenen temalar ise; egemen

annelik söyleminin blogger yansımaları; “kutsal anne”den “yeryüzüne inen” anneye; uzman bilgileri doğrultusunda anneliğin yeniden inşası; egemen annelik inşasında bir iktidar alanı ve bir iktidar aracı olarak medya; interaktif gözetleme, denetleme ve annelik pratikleri; bir iktidar alanı olarak annelik: anneler arasındaki iktidar çatışmaları; gözetlenen annelerin disipline edilmesi şeklinde olmak üzere yedi sorgu alanından oluşmaktadır. Temaların daha detaylı bilgisine bu üçüncü bölümün (Araştırma Yöntemleri) sonuna yerleştirilen tablodan ulaşılabilir.

Anne blogları incelendiğinde oluşturulan bu her temanın bir blogda bulunmadığı, farklı bloglardaki annelik anlatılarında ortaya çıktığı görülmektedir. Belli temalar üzerinden sorulara cevap arandığından dolayı veriler, doygunluk seviyesine ulaştığında yani anlatılar, tekrarlanır duruma geldiğinde analiz sonlandırılmıştır. Bu kapsamda 32 anne bloguna ulaşılmıştır ve bu bloglar incelenmiştir, blogger annelerin sosyal medya alanlarından Instagram’ı da çok aktif olarak kullanmalarından ve bu mecrada daha çok diğer annelerle etkileşime geçtiklerinden dolayı blogu incelenen 32 annenin Instagram hesapları da incelenmiştir. Anneler genellikle tüm sosyal medya mecralarında (varsa Twitter, varsa Facebook, Instagram) aynı konuları paylaşmaktadırlar. Bu nedenle Instagram dışındaki sosyal medya hesaplarında (Twitter ve Facebook) hesaplarında farklı içerikler aranmıştır ve sayfalarda rastlanılan farklı içerikler analiz edilmiştir. Böylece farklı yazılı ve görsel materyaller kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek’in de ifade ettiği gibi (2011: 190) “özellikle günümüzde yazılı ve görsel materyallerin çokluğu ve yoğunluğunu bir fırsat olarak kullanan bir araştırmacı çalıştığı konu hakkında üretilmiş çeşitli yazılı ve görsel materyal ve malzemelere ulaşmak yoluyla örnekleme büyütülebilir. Bu yolla, nitel araştırmanın en önemli sınırlılıklarından birisi olan ve daha çok örneklemin dar kapsamından kaynaklanan “genelleme” sorunu da bir ölçüde çözülebilir.

Tablo 1: Örnekleme Dâhil Edilen Blogger Annelerin Demografik özellikleri

Blogger Annelerin Yaş Aralığı	Anneler 28- 40 yaş aralığındadırlar.
Çocuk Sayısı	16 annenin tek çocuğu vardır. 14 annenin iki çocuğu vardır.

	2 annenin üç çocuğu vardır.
Çocuklarının Yaşları	Blogger annelerin çocuklarının yaşları 0 ile 13 aralığında bulunmaktadır.
Eğitim Düzeyleri	En az Lisans mezunu olmakla beraber eğitimlerini Sosyoloji, İşletme, Uluslar Arası İlişkiler, Ekonomi gibi alanlarda tamamladıkları görülmektedir.
Ücretli Bir İşte Çalışanların Meslekleri	Doktor, akademisyen, çocuk gelişim uzmanı, gazetecilik, okutman, mühendislik vb. meslek dallarından oluşmaktadır.
Yaşadıkları Şehir	27 anne İstanbul'da ikamet etmektedir. 2 anne Bursa'da ikamet etmektedir. 1 anne Ankara'da ikamet etmektedir. 1 anne İzmir'de ikamet etmektedir. 1 anne Adana'da ikamet etmektedir.
Ekonomik Düzeyleri	Blogger annelerin gelir düzeyleri yüksektir: Daha spesifik belirtmek gerekirse; çocuklarını özel okullarda eğitim olanakları sağlayabilen, sağlık problemlerini (bu araştırma ekseninde, çocuk sağlığı), doğum veya hamilelik süreçlerini, en iyi özel hastanelerdeki hekimlere veya tamamen özel hekimlere danışabilecek ekonomik güce sahip olan, yurt dışına gezmek için çıkabilecek ekonomik gücü elinde bulunduran, çocuklarına ekonomik değeri yüksek oyuncakları (bir oyuncak 750 TL'ye aldıklarına rastlanılmıştır) alma gücüne sahip olan ağırlıklı olarak üst orta sınıf veya üst sınıf annelerden oluşmaktadır.

Annelerin blog yazıları herhangi bir tarih aralığı ile sınırlandırılmamıştır. Başta düşünülse de annelerin yazdıkları kendileri istemedikçe silinmemektedir, bu, Google arama motoruna annelikle ilgili herhangi bir kavram yazıldığında blogger annenin

eski yazılarına bile ulaşılabilirliğini gösterir. Böylece yazımları veya görselleri herhangi bir kadının annelik edimlerini etkileme ve yönlendirme gücüne sahip olacağı düşünülmüştür. Ancak blogger anneler belirli bir takipçi sayısına ulaştıktan sonra ünlü firmaların veya küçük çaplı girişimci kişilerin ürünlerinin reklamlarına da kendi dijital mecralarında yer vermektedirler. Bu nedenle reklam içeriği taşıyan yazılar veya görseller analize dâhil edilmemiştir. Çünkü böyle bir analiz anneliğin ticarileşme boyutlarını ortaya koyan daha farklı ve kapsamlı bir başka çalışmayı daha gerektireceği düşünülmektedir.

3.2.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Bloglar analiz edilirken önceden oluşturulan ve araştırmanın amacını yansıtan temalardan yola çıkılmıştır. Verilerin toplanması şu şekilde gerçekleşmiştir: İlk olarak 2014 yılında bireysel deneyimler çerçevesinde annelik pratikleri yerine getirilmek üzere, internete bilgi edinmek amaçlı girildiğinde annelik blogları ile karşılaşmıştır. Annelik blogları detaylı incelendiğinde ataerkil söylemler, uzman bilgilerinin yoğunluğu göze çarpmıştır. 2015 yılında ise annelik blogları annelikle ilgili çalışmada veri sağlayacağından dolayı analiz birimi olarak kabul edilmiştir ve bu süreçten itibaren belli aralıklarla bloglara uğranılmıştır. 2017 Şubat ayından 2017 Kasım ayına kadar yoğun olarak bloglar incelemeye tabi tutulmuştur ve analiz edilmiştir. Blog incelemesi yapılan bu çalışmada elde edilen verilerin analizinde nitel araştırma yöntemlerinde genellikle kullanılan söylem analizi yaklaşımı kullanılmıştır. “Bir dil terimi olarak söylem analizi, konuşma dilinin çalışması olarak anlaşılabilir. Başka bir deyişle, insanlar dil terimini kullandıklarında genel olarak ifade ettikleri, iletişimde, sohbet ederken veya anlam oluştururken kullanılan konuşma dilidir” (Berg ve Lune, 2015: 395). Bu blogger annelerin paylaştıkları annelik hikâyeleri ve deneyimlerinin çözümlemesinde onların anlatımlarında ve kavramsallaştırmalarında dolayımlanan annelikle ilgili bilgi deneyimleri, güç, iktidar ve hegemonik söylemlerinin serimlenmesini sağlaması açısından etkili bir analiz biçimi olarak görülmektedir.

Bu nedenle söylemin ve söylem analizinin ne olduğuna ayrıntılı bir şekilde bakmakta yarar bulunmaktadır: Etimolojik olarak söylem terimi, Latince ‘discurrere’ (oraya buraya koşuşturma, gidiş gelişler) kelimesinden mecazi anlamda ‘özne hakkında

uzun uzadıya konuşma', 'bir şey hakkında iletişim' anlamına gelir. Söylem kavramını "felsefi anlamda ilk kullanan Aquinalı Thomas'tır (Canpolat, 2003:105). Felsefi anlamda söylem 'saf sezgiye' karşı 'zihni çıkarım' anlamında kullanılır. Foucault'ya baktığımızda söylem, bir dil pratiğidir; İdeoloji, bilgi, diyalog, anlatım, beyan tarzı, müzakere, güç ve gücün mübadelesiyle eyleme dönüşen dil pratiklerine ilişkin süreçlerdir. Bir süreç olarak söylem, anlatım ve konuşma eylemlerinin içsel kurallarıyla düzenlenir (Sözen, 1999: 20-21). Ona göre, söylem, tüm dünyayı ve insanları şekillendirebilir ve düşüncelerin, inanışların, yargıların, değerlerin, sembollerin, kelimelerin, harflerin, kurumların, normların, geleneklerin sınırlarını belirleyebilmektedir (Baş ve Akturan 2008: 25). "Yine Foucault'ya göre, söylemi belirleyen temel kavramlar erk ve güçtür. Söylemler, belli bir güç ve erk ilişkilerinin sonucudurlar ve güç ve erk üretirler. Bunu da bireysel ve kolektif bilinci besleyen bilgiyi aktararak yaparlar. Bilgi aktarıcıları olan söylemler, davranış ve diğer söylemleri tümlemeye uygun olmaları nedeniyle bizzat kendileri erk unsuru olarak, bir toplumda erk ilişkilerinin yeniden yapılandırılmasına katkıda bulunurlar. Aynı zamanda özerkleşme uğraşı içerisindeki bireyin, etkinlik ve iletişimini de yerleşik söylemler düzenlemektedir. Bunun sonucunda bireysel özerkleşme de bu yönüyle söylemsel bir süreç olarak kabul edilmektedir. Tüm bu açıklamalara bağlı olarak Foucault'ya göre söylem çözümlemesi, *"geçerli bilgi nedir, nasıl oluşur, nasıl aktarılır, bireylerin oluşumunda ve toplumların biçimleniminde hangi işlevi görür ve bütün toplumsal gelişme üzerinde nasıl etki yapar?"* gibi soruları irdelemektedir" (Şimsek, 2011: 15). Söylem analizi ise sosyal problemlere yönelir ve çağdaş toplumlarda, toplumsal güç ilişkilerinin önemli ölçüde linguistik ve söyleme dayalı doğasını ön plana çıkarmayı amaçlar. Bu kısmen, güç ilişkilerinin bir söylemde nasıl yaşadığı ve nasıl müzakere edildiği meselesidir. Hem söylemdeki güç hem de söylem üzerindeki güce dinamik terimlerle bakmak verimlidir. Gerek spesifik söylem olaylarının anlık gelişiminde gücün kullanımı gerekse gücün uzun-vadeli biçimlendirme süreçleri ele alınır (Sözen, 1999: 145). Bu nedenle söylem analizi, söylemi esas almakta ve günlük cümlelerin veya metinlerin incelenmesine ve metin veya konuşma biçiminde kullanılan dilin detaylı olarak analiz edilmesine dayanmaktadır (Baş ve Akturan, 2008: 25). Nitekim gündelik hayatta ilişkilere dikkatlice baktığımızda söylemlerin bilgi, güç, iktidar, hâkimiyet, otorite, kontrol

gibi fonksiyonları olduğunu ve tüm bunların dilde varlık kazandığı görülür (Sözen, 1999: 13). Sonuç olarak çalışma yukarıda sayılan noktalardan hareketle söylem analizini bilgi, güç, iktidar ve bunun karşısında yer alan direniş, çekilme ve gizli senaryoları ortaya koymak için kullanmıştır.

Tablo 2: Araştırmanın Sorgulama Alanları

TEMA	SORGU ALT ALANLARI	SORGULAMALAR
TEMA 1	Egemen Annelik söyleminin Blogger Yansıması 4.1.1. Anneliğin Toplumsal İnşası ve Blogger Söylem 4.1.1.1. Kavramların İççeliği: Kadın Demek Anne Demektir, Kadın Öncelikle Annedir 4.1.1.2. Anneliğin ve Ev Kadınlığının Yeniden Üretimi: Ağaç Yaşken Eğilir 4.1.1.3. Bitmeyen Ev İşleri 4.1.1.4. Çocuk Bakımı Annenin Görevidir: Başroldeki anneler, Figüran Babalar 4.1.2. Siyasal Söylemin Dinsel kodlamalarının Annelik ve Blogger Tartışmalarına Yansıması 4.1.2.1. Doğuramayan Kadın Eksiktir, Yarımdır 4.1.3. Egemen Toplumsal Söylemin Annelik ve Annelik Pratiklerine Yansımaları 4.1.3.1. Ücretli Bir İşte Çalışmayan Anneler/Meslek Olarak Annelik 4.1.3.2. Ücretli İşte Çalışan Süper Anneler/Meşgul anneler	İlk temada kadınların ataerkil sistem tarafından nasıl hem bir özne hem de bir nesne olarak kurulmaya çalışıldığı blogger annelerin kendilerini tanımlamaları, sayfalarını adlandırmaları, kutsal annelik, fedakar annelik söylemleri, normları ve annelerin deneyimleri üzerinden incelenmiştir. Bu nedenle ilk tema bir sorgulama alanı olarak tasarlanmış ve farklı annelikler (fedakar anne, çalışan anne, süper anne) kadınların kendi deneyimlerinden hareketle ele alınmıştır.
TEMA 2	“Kutsal Anne”den “Yeryüzüne inen Anne”ye 4.2.1. Direnişler 4.2.2. Alternatif Annelikler 4.2.2.1. Anneliğin Zamansal Sınırları 4.2.2.2. Çocuk Sadece Anneye Ait Değildir, Çocuk Hem Anneye Hem Babaya Aittir 4.2.2.3. Kadınlığın En Zor Görevi Annelik 4.2.2.4. Yardım Değil İş bölümü: Yuvayı Biraz da Erkek Kuş Yapsın	İkinci tema da egemen iktidar söylemleri karşısında kadınların direnme odakları, taktikleri, karşı söylemleri, özgürleşme ve alternatif anneliğin izlerinin sürülmesi çerçevesinde şekillenmiştir.
TEMA 3	Uzman Bilgileri Doğrultusunda Anneliğin Yeniden İnşası 4.3.1. Hamilelik Sürecinde Kadın Bedeni Üzerindeki Uzman Denetimi 4.3.1.1. Uzman Seçimi: Uzmanın Kim Olacağına Karar Vermek 4.3.1.2. Hamilelik: Levhaları Takip Etmek 4.3.1.3. Doğumu Beklerken Faydalanılan Farklı Bilgi Kaynakları 4.3.2. Farklı İktidar Mekanizmalarının Kesişiminde Doğum Eylemi 4.3.2.1. Doğumun Şekli: Sezaryen/Doğal 4.3.3. Kadınların İçgüdülerini Ortaya Çıkaran Bilimsel Bilgiler	Üçüncü tema bilimin, uzmanlık bilgilerinin ve uzman bilgisi otoritesinin annelik özneliğini nasıl yeniden şekillendirdiği, annelerin kendilerini geleneksel bilgi karşısında nasıl konumlandığı bağlamında oluşturulmuştur. Bu doğrultuda kadınların hamilelik, doğum ve çocuk

		4.3.4. Pozitif Doğum ve Natürallizm 4.3.5. İktidarların Gölgesinde Gerçekleşen Doğum Eylemi 4.3.6. Çocuk Bakımında Uzman Bilgileri Hâkimiyeti 4.3.6.1. Çocuk Bakımı ve Yetiştirmede Doktor Bilgisi: Doktor Ne Derse O Olur 4.3.6.2. Annelik Kılavuzu Olarak Öğüt Kitapları 4.3.7. Uzman/Bilimsel Annelik 4.3.7.1. Mücadeleci Başarılı Annelik 4.3.8. Uzman Bilgisinin ve Geleneksel Bilginin Karşılaşması 4.3.8.1. Annelik Deneyimlerinde Kuşaklararası Farklılık: “Eskiler” ve “Şimdikiler”	bakım hikâyeleri incelenmiştir.
TEMA 4	Egemen Annelik İnşasında Bir İktidar Alanı ve Aracı Olarak Medya	4.4.1. Medyanın Denetim Gücü: Medyanın Annelik Üzerindeki Egemenliği 4.4.2. Bilgiye Ulaşma Kaynağı Olarak Medya: Annelerin Medya Aracılığıyla Bilgiye Referans Olma Biçimleri	Dördüncü tema medyanın nasıl bir iktidar aracı ve aynı zamanda iktidar alanı olduğunu anlamak amacıyla oluşturulmuştur. Bu tema çerçevesinde annelerin dijital mecraları nasıl kullandıklarını incelemek de mümkün kılınmıştır
TEMA 5	İnteraktif Gözetleme, Denetleme ve Annelik Pratikleri	4.5.1. Hegemonik Annelik 4.5.1.1. Hegemonik Anneliğin Dil Tavrı 4.5.1.2. Hegemonik Anne Tavsiyeleri 4.5.2. Hegemonik Anneliğe Karşı Disiplin Edilen Anneler 4.5.2.1. Gözetleyen Gözlerin Nesneleşmesi	Beşinci temada Anneler arasındaki interaktif etkileşim incelenmiştir. Gözetleme pratiklerinin anneler arasında nasıl bir iletişim ağı oluşturduğunu anlamak üzere beşinci tema ortaya çıkmıştır. ayrıca annelerin birbiri arasındaki iktidar pratiklerine ve yeni bir öznellik ve özneleşme süreçlerine odaklanılmıştır. Araştırma esnasında ortaya çıkan “hegemonik annelik” kavramı üzerine yoğunlaşmıştır.
TEMA 6	Anneler Arasındaki İktidar Çatışmaları: Annelik Savaşları	4.6.1. Bilgi Üstünlüğü Taktikleri: Kim Daha Çok Biliyor 4.6.2. Tersine Söylem Taktiği: İyi Uzman Blogger Anneler Var 4.6.3. Annelerin Çocuklarının Potansiyellerini Yarıştırmaları: Benim Çocuğum Seninkinden Daha Akıllı 4.6.4. Farklı Dijital Taktikler 4.6.5. Dijital Mecralarda Annelik Dedikoduları	Altıncı temada hegemonik annelik iktidarına yönelik oluşturulan taktiklerin izlerini sürmek ve taktiklerin neler olduğunu anlamak bağlamında şekillendirilmiştir

TEMA 7	Gözetlenen Annelerin Disipline Edilmesi	Yedinci temada ise gözetleme pratiklerinin bir iktidar alanına sahip olan hegemonik annelerin, disipline edilme ve nesneleşme süreçlerini sorunsallaştırmaktadır. Buradaki sorgulama ise annelik iktidarının kadınlar arasında konum değişikliğine neden olup olmadığı annelerin birbirleri arasındaki etkileşimlerinden yola çıkılarak yürütülmüştür.
--------	---	--

IV. BÖLÜM

BLOG ANALİZİ VE BULGULAR: ANNELİK PRATİKLERİ, DENEYİMLERİ

Bu bölümde kavramsal çerçeve boyunca ele alınan annelik sorunsalı, dijital alanlarda aktif olarak yer alan annelerin annelik deneyimleri, pratikleri ve sanal uzamda paylaştıkları görseller analiz edilerek tartışılacaktır. Tartışmanın ana hatlarını egemen iktidar, uzman bilgisi iktidarı ve medya iktidarının söylemlerinin, kadınların, annelik bloglarındaki anlatılarının, hikâyelerinin satır aralarına nasıl gizlendiği ve bu mekanizmalar karşısında kadınların kendilerini nasıl konumlandığı sorunsalı oluşturacaktır. Diğer bir ifadeyle özne tarafından söylem içerisine yerleştirilen deneyimler anlamlandırılacaktır. Daha önce yöntem kısmında belirtildiği üzere, annelerin aktif bir biçimde kullandıkları blog ve diğer sosyal medya hesaplarının analiz edilmesinde, söylem analizi yöntemi kullanılacaktır. Dijital alanlar etkileşimi mümkün kılan mecralar olduğu için karşılıklı iletişim de göz önünde bulundurularak hem yazarlar hem okuyucuların/takipçilerin kullandıkları söylem ve dil gözden geçirilecektir. Analizler, yöntem kısmında da belirtildiği üzere, ‘egemen annelik söyleminin blogger yansımaları’; “‘kutsal anne”den “yeryüzüne inen” anneye’; ‘uzman bilgileri doğrultusunda anneliğin yeniden inşası’; ‘egemen annelik inşasında bir iktidar alanı ve bir iktidar aracı olarak medya’; ‘interaktif gözetleme, denetleme ve annelik pratikleri’; ‘bir iktidar alanı olarak annelik: anneler arasındaki iktidar çatışmaları’; ‘gözetlenen annelerin disipline edilmesi’ şeklinde belirlenen ana temalar çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.

4.1. Egemen Annelik Söyleminin Blogger Yansımaları

Ataerkil toplumlarda kadın ve erkek işleri cinsiyetlendirilerek kadınların domestik alanlarda görev almasını gerektirmiştir. Ev içi emeğin yoğun olduğu bu görevlerin içerisinde özellikle annelik, kadınları tamamlayan ve onların yerine getirmesi gereken en önemli görev olarak belirlenmiştir. Kadınların anneliğini belirleyen toplumsal, ekonomik, kültürel, siyasal birçok etken bulunmaktadır. Nitekim modern ulus devletlerin kuruluşuyla birlikte annelik, kadınların, üstün vazifesi olarak nitelendirilmiştir, bu nedenle annelik, özel alanların dışında tartışılmaya başlanmıştır

ve siyasal iktidarların ontolojik kaygıları, kültürel değerleri gelecek nesillere aktarma, ortak ruh oluşturma düşünceleri nedeniyle annelik siyasi meselelerin başat konuları haline gelmiştir. Bu bağlamda ‘kadın demek anne demektir’, ‘kadınların öncelikle görevi, en önemli mesleği anneliktir’, ‘annelik kutsal bir mertebedir’ gibi söylemler eril iktidarların kadınlar için sıkça kullandığı söylemlerdir. Böylece kadınlar, söylemlere uygun veya söylemlerin dışında geliştirdikleri annelik pratiklerine göre iyi/kötü, fedakâr/ihmalkâr, kutsal/değersiz birçok söylem parçacıklarıyla inşa edilmeye çalışılmaktadır. Buradan yola çıkarak blogger annelerin dijital anlatılarında iktidarın anneliğe dair söylemlerinin nasıl yansıma bulduğu bu bölümde irdelenecektir. Diğer yandan bu bölümde ‘anneliğin toplumsal inşası ve ‘blogger söylem ve siyasal söylemin dinsel kodlamalarının annelik ve blogger tartışmalarına yansımaları’, ‘egemen toplumsal söylemin annelik ve annelik pratiklerine yansımaları’ olmak üzere üç alt tema ortaya çıkmıştır.

4.1.1. Anneliğin Toplumsal İnşası ve Blogger Söylem

Ataerkil örüntülere sahip siyasal iktidarların kadınlık ile anneliği özdeşleştirdiği bilinen bir gerçektir. İktidarlar açısından, kadınlar biyolojik açıdan doğumu gerçekleştirecek potansiyele sahiplerdir ve bu nedenle çocuk doğurarak neslin devamlılığını sağlayabilecek yegâne özne kabul edilmektedirler. ‘Kadınlar öncelikle annedir’ ve ‘kadın demek anne demektir’ anlayışı, geleneksel hale getirildikten sonra hem ataerkil toplumlarda hem de ataerkil söylemi destekleyen devletler tarafından benimsenmiştir ve kadınlar için annelik teşvik edilmektedir. Kadınların anneliği içselleştirmesi sağlanmaktadır. Bu tema altında annelik ile ilgili olarak kadın ve toplumsal cinsiyet merkezli siyaset alanındaki söylemlerin nasıl yansıma bulduğu incelenmiştir.

4.1.1.1. Kavramların İç İçeliği: “Kadın Demek Anne Demektir”, “Kadın Öncelikle Annedir”

Dijital alanlardaki blogger annelerin sayfaları analiz edildiğinde ‘kadın demek anne demektir’ hâkim söylemini, kadınların içselleştirdiğine tanık olunmuştur. Annelerin blog sayfalarının isimlerine, kendilerini tanıttıkları blogosferin hakkında kısmına ve çocukları yetiştirme pratiklerine bakıldığında ‘kadın öncelikle annedir’, ‘kadın

demek anne demektir’ söyleminin izleri bulunmaktadır. Bu durum, kadınların kullandığı söylemlerde, iktidarın dilinin yeniden dolaşıma girdiğinin göstergesidir.

...Mom, ...Anne

Blogger annelerin blog isimlerine ya da diğer sosyal ağlardaki (Instagram, Facebook, Twitter, Youtube) kullandıkları isimlere bakıldığında “anne”, “mom” kavramlarının varlığı göze çarpmaktadır. Örneğin Melinasmom, Socialmom, Hassasanne, Manyakanne, Güncelanne, Hemfithemanne, Beceriksizanne, Özgüranne, Sorananne, Dinamikanne, Akademisyenanne şeklinde sıralanabilir ve daha da bu örnekler arttırılabilir.

Blog veya sosyal medya hesaplarındaki isimlerde annelikle ilişkili kavramları kullanmaları kendilerini, eril iktidarın söylemleri yönünde yani annelik kimliği dahası kadınlık görevi ile tanımladıklarını göstermektedir. “....Anne”, “....mom” terimlerinin isim olarak sosyal medya hesaplarında ve blog alanlarında yer alması, çocukluk çağından itibaren kadınlara öğretilen ve kültürel olarak kök salmış annelik performansının sürekliliğini ifade etmektedir. Kadınların, anne terimleriyle kendilerini tanımlamaları, yaşamını çocuklarına adayan, çocuklarını hayatının odağına taşıyan anne prototipini yansıtmaktadır. Nitekim blog sahibi kadınların birçok rolü ve kimliği bulunsa da kadınlar, öncelikle annelik kimliğini ön plana çıkarmaktadırlar. Böylece, blogger anneler, toplumsal konumlarını yeniden inşa ederek, kadınlara biçilen egemen normatif rolleri güçlendirmektedirler. Ayrıca blogger anneler, kadınlar için alternatif bir mekân olarak kullanılabilecek dijital mekânları çocuklarıyla, annelikle, ev haliyle ilgili konuları tartıştıkları bir platform haline getirerek kadınların toplumsal cinsiyet normları tarafından belirlenen konumlarını değiştirmeden dijital alanları, domestik alanlara dönüştürmektedirler.

Ben Kimim/Hakkımda..

Anneler, blog, Facebook, Instagram sayfalarının yazarı veya kurucusu olarak kendilerini tanıtırken ücretli işte çalışan anne olsun veya olmasın kendilerini öncelikle anne ardından eş olarak tanımlamaktadırlar. Kimliklerini anne ve eş olma üzerinden oluşturmaktadırlar. Böylelikle kadınlar kendi özneliklerini annelik üzerinden kurgulamaktadırlar. Böylece hâkim söylemin ‘kadın önce annedir’ söylemini içselleştirdikleri görülmektedir. Bu durum tüm blogger annelerin

sayfalarında rastlanan bir durumdur. Kendisi doktorluk mesleğine sahip olan blogger annelerden biri (BA1) kendini tanıtırken ilk olarak annelik rolünü belirtmektedir:

“Anne, çocuk doktoru ve eşim. İflah olmaz bir iyimser, ruhu gezgin, kendi gezgin bir maceraperest, mucizelere ve peri masallarına inanmaktan hala vazgeçmeyen biriyim. Elimden kitap, evimden kek kokusu, kafamdan yeni projeler eksik olmaz. Çocuk hekimliği pratiğimle annelik tecrübelerimi harmanlayarak oluşturduğum G.. A..’de (sayfamda) çocuk sağlığı, bebek beslenmesi, ek gıdaya geçiş ve çocuk gelişimi ile en güncel bilgileri bulabilir; besleyici ve sağlıklı bebek ve çocuk yemek tariflerine ulaşabilirsiniz”.

İngilizce okutmanı olan (BA2) anne kendini ilk eş olarak tanıtmakta ardından annelik kimliğini sıraya koymaktadır, en son ise mesleğinin ne olduğuna dair bilgi vermektedir:

“M..’in eşi,
N.. ve D..’nın annesi,
İngilizce öğretmenliği mezunu,
üniversitede İngilizce okutmanıyım”.

Kimliğini sadece eş ve anne olarak belirten anneler de bulunmaktadır:

“....., D..’in ve D..’in annesidir. Lise aşkıyla evlenmiş, birlikte Amerika’ya gitmiş, yaklaşık sekiz sene okuyup, yaşayıp, çalıştıktan sonra Türkiye’ye dönmüştür. Çocuğuna kendisi bakmak için çalışmaya ara vermiştir....” (BA3).

“..... 1978 Haziran doğumluyum, Şubat 2010’dan bu yana anneyim.... Neden manyak.. dedim kendime? “Manyak”ın sözlük anlamlarından biri de sıra dışı. Ayrıca... Gazdı kolikti, kustu kusmadı, emdi emmedi, yedi yemedi, bezi bıraktı bırakmadı derken sanırım normalin biraz dışına çıktım. İşte bu nedenle de kendime bu lakabı seçmekte bir sakınca görmedim...” (BA4).

“Beni tanımak istiyorsanız öncelikle **Anne Olma Hikayemi** okumanızı tavsiye ederim. Benim anne olma hikâyem nasıl bir anne olduğumu belirlemiştir ve bugünün temelleri o günlerde atılmıştır. O günlerden bana sadece biri melek olmuş 4 yavrum kalmadı, benim kişiliğim, gücüm, hayata bakışım, insanlara yaklaşımım, olayları değerlendirmem hepsi ama hepsi bu yaşadıklarımınla olabildi. O günler ve yaşadıklarım benim hem zayıflığım, hem gücüm hem de hikâyem. Hikâyemi başka annelere de umut ve güç verebilmesini umarak yazdım ve sanırım bunu başardım. Unutmayın, bu güce sahipsiniz...” (BA5).

Anneliği farklı bir dünyaya açılan kapı olarak gören anneler vardır ve çocuk sahibi olmakla, yaşamlarının değiştiğini, kendilerini yeniden anlamlandırdıklarını, çocuklarıyla beraber sanki yeniden dünyaya geldiklerini, kendilerine yeni bir dünya sunulduğunu tanıtım yazılarında yer vermişlerdir.

“Merhabalar, ben S..’ın annesi G... . S.. dünyaya gelmeden önce farklı unvanlarım olsa da artık kim olduğumu sorguladığımda, ilk aklıma gelen anneliğim oluyor. Annelik sıfatıyla beraber özgür ruhum farklı bir sürece girdi. Oğlum daha doğmadan; düşüncelerim, bedenim ve hatta alışkanlıklarım değişti” (BA6).

Zira kadınların, hakkında veya ben kimim yazılarındaki kendilerini anlamlandırma biçimlerine daha birçok örnek verilebilir. Görüldüğü üzere, annelerin kim olduklarına dair kurdukları cümleler ister bir meslek sahibi olsun ister olmasın öncelikle ‘anne’ kavramıyla başlamaktadır. Rollerini sıralamaya koyduklarında, bazen farklılıklar olsa da, anneliğin ilk sıradaki yeri genelde değişmemekte, değişse bile ‘eş’lik rolüyle bir yer değiştirme söz konusu olmaktadır. Hakkında yazılarındaki yaptığı sıralamaların, annelik ve eşlik ile başlaması, kadınların, kendilerine kalıplaşmış, geleneksel toplumsal cinsiyet normlarına göre bir kimlik çizdiği ve cinsiyetçi toplumsal rolleri aşındıramadıklarını ve bu durumu yasal-hukuki bir süreç olan evlilik kurumuyla meşrulaştırdıklarını göstermektedir. Bazı annelerin de kendilerini tamamen annelikle tanımlamaları, anneliğin, kadınların varoluşunu tamamlayan bir süreç olduğunun ve kadınların ontolojilerini annelik üzerinden kurguladıklarının göstergesidir. Kadınların geleneksel normları yeniden üreten ve eril iktidarın ürettiği ‘kadın demek anne demek’ tir söyleminin, kendilerini anlatma biçimlerinde görülmesi hâkim söylemleri yeniden kurguladıklarının resmidir.

Kadınların Birbirlerine Hitap Şekilleri

‘Kadın demek anne demek’ tir ve ‘kadın öncelikle anne’ dir söylemleri kadınların dijital alanlarda birbirlerine seslenişlerinde de duyulmaktadır. Kadınların, birbirlerine ‘süper anne’, ‘güzelmanne’, ‘eğlenceli anne’, ‘has anne’ gibi ifadeleri kullanımları, kadınlık ve anneliğin eş tutulduğunun, kadınlığın aynı zamanda anneliği ifade ettiğinin portresini çizmektedir.

2010 yılında kurulan fotoğraf ve video paylaşım alanı olan Instagram sayfaları ve Instagram’ın etiketleme özelliği, anneler için daha hızlı etkileşim sağlamaktadır. Bu sayede blogger anneler, daha fazla takipçi ve izleyiciye ulaşmaktadırlar. Instagramda gerek çocuklarıyla, gerek tek başına, gerekse de aile olarak çekilmiş fotoğraf veya videonun altına not (yazı) ilişitirerek paylaşabilmekte ve paylaştıkları fotoğraf ve videoların altına birçok yorum yapılabilmektedir. Böylece blogger anneler bir taraftan düşüncelerini, duygularını görsellerle ve kelimelerle ifade etme imkânı

bulmakta öte taraftan yorumcularla etkileşime girmekte ve diyalog kurabilmektedirler. Bu anlamda hâkim söylemlerin izini sürebilmek, karşılıklı etkileşimin ve diyalogların göstergesi olan yorumlarla anlamlı olabilmektedir. Bu etkileşim alanında görselleri paylaşan blogger annelere diğer annelerin veya kadınların hitapları annelik ile kadınlığın iç içe geçmiş bir kavram olduğunu göstermekte, kadınların kimliği, bir rol olan annelik olarak tanımlandığını ifade etmektedir. Birçok blogger annenin instagram sayfasındaki görsellerin altında “... anne” yorumlarına rastlanmaktadır. Bu etkileşim ve iletişim anındaki dil ve söylemlerde, blogger annelerin tek kimliği ‘annelik’ olarak kabul edilmekte ve sadece kendi resmini paylaştığı anlar da dahi ‘anne’ olarak seslenilmektedir. Özellikle blogger annelerin paylaştıkları görsellerin altında ‘güzel anne’ yorumlarına çok sık rastlanmaktadır (BA7, BA8, BA9 vd.).

Bir blogger annenin (BA8) oğluyla birlikte olduğu bir fotoğrafını, “mangal da yakarım, balık da tutarım, berbere de götürürüm anayım ben ana” notuyla paylaşmıştır. Buna yapılan yorumlarda ise “hem de has ana, güçlü ana, hem de ananın hası, ana gibi ana, anaların anası, güzel ana, anaların bi denesi, en iyi anasın, mükemmel bir annesin, güzel anne, hem de ne ana” gibi söylemler kullanılmıştır.

Bir başka anne (BA10) tek başına olduğu bir fotoğrafını paylaşp altına “gülümseyerek uyan, sana en çok yakışanları giy. Güneşin tadını çıkar, kendine ve sevdiklerine daha çok vakit ayır ve sahip oldukların için teşekkür et” notunu düşükten sonra gelen yorumlarda ona barbie anne olarak seslenildiği görülmektedir:

Yorum: “En en en Barbie Anne. Canım ..’im Ne Güzelsin.. Koskocaman maşallah sana”.

Görüldüğü üzere kadın, annelik veya çocukla ilgili bir paylaşımda bulunmadığı halde kadına annelik rolüyle, sorumluluklarıyla seslenilmektedir. Bu, kadınların “kadınlık” örüntüleriyle tanımlanmalarının neredeyse sorunlu hale geldiğinin göstergesidir. Kadınlık ile annelik görevleri uzlaştırılmış, birbirinin yerine kullanılan ayrılamayan kavramlar olmuşlardır.

4.1.1.2. Anneliğin ve Ev Kadınlığının Yeniden Üretimi: Ağaç Yaşken Eğilir

Annelik ve kadınlık kavramlarının eş tutulması, aslında gelecek nesilleri yetiştirirken de ortaya çıkmaktadır. Ataerkil toplumlarda, özellikle, modern dönemde, sanayileşme olgusu ile birlikte ev ile iş yerinin ayrılması sonucu genellikle kadınlar eş ve anne olarak eve ait kılınmakta iken erkekler kamusal alanın aktörü haline gelmişlerdir. Bu durum, kadınların evsel işleri ve çocuk bakımını tek başlarına yürütmesini gerektirmiştir. Kadınların tek başına çocuk bakımını üstlenmeleri çocukların kişiliklerinin ve kimliklerinin oluşmasını da etkilemektedir. Özellikle kız çocukları aynı cinsiyetten oldukları için kendilerini anneyle özdeşleştirmektedirler. Chodorow, *Anneliğin Yeniden Üretimi* kitabında, anne kız ilişkisini, nesne kuramı ile açıklar. Annenin yetiştirdiği kızlar ve erkekler, farklı ilişkisel ve benlik duyguları geliştirirler. Bu cinsiyet ilişkileri erkek ve kızların kendilerini tanımlama süreçlerinde farklılık içerir. Bu farklı ilişkisel kapasiteler ve kimlik biçimleri, kadınları ve erkekleri biyolojik farklılıklara indirgeyerek öncelikle kadınları toplumsal cinsiyet açısından eşitsiz bir konuma iter ve kadınlar için tanımlanan ev işi ve çocuk bakımı gibi cinsiyet rollerini üstlenmeye hazırlar. Anneyle yaşanan bu ilişkiler kız çocukları ile anne arasında karşılıklı bir özdeşleşme sağlarken, annelerin kızlarını kendilerinin bir benzeri ve devamı olarak algılama eğiliminde olduklarını belirtmektedir (Chodorow, 1979: 73). Kız çocuklarının anneyle özdeşleşerek toplumsal cinsiyet normlarını ve anneliği içselleştirdiği ve kız çocuklarının geleceğin ev kadını ve anne olarak büyüdüğünü ve böylece aile içerisinde anneliğin yeniden üretildiğini göstermektedir. Nitekim, kadınların, ataerkil değerleri kendinden sonraki kuşaklara aktarmada etkin rolü bulunmaktadır: Anneler çocuklarını büyütürken geleneksel normlara göre yetiştirirler, kadınlar mutfakta annesine yardımcı olurlar, erkekler ise daha mantıksal işleri gerçekleştirirler. Ya da oyun ve oyuncaklarla kadınlığın ve erkekliğin anneliğin ve babalığın görevleri öğrenilmekte, pekiştirilmektedir. Blogger annelerin çocuk yetiştirmede normatif kuralları benimsediği görülmektedir. Kültürün devamını kızları aracılığıyla birincil elden, erkekler aracılığıyla ise ikinci elden sağlayan annelik kurumu bu nedenle kaçınılmazdır.

Tezgâh Üstünde Büyüyen Kız Çocukları

Sosyal paylaşım alanlarından, blogger annelerin, instagram sayfalarına bakıldığında, kadınların normatif rollerinin kuşaktan kuşa aktarıldığı, böylece küçük kız çocuklarının kadınlık ve anneliği annelerinden öğrendiği görülmekte ve birçok söylemle desteklenmektedir. Kız çocuğuna sahip annelerin sanal hesaplarında çocuklarının mutfak veya mutfak tezgâhı üzerinde hamur açarken, börek yaparken, salata, kurabiye yaparken veya bulaşık yıkarken, temizlik yaparken videolarına ve fotoğraflarına rastlanmaktadır (BA7, BA8, BA11, BA12). Dört veya altı yaş arasında değişen bu kızlar, anneliği, kadınlığı öğrenmektedirler. Hem kız hem erkek çocuklarına sahip olan anneler bile erkek çocukları mutfakta yemek yaparken hiç fotoğrafları yok iken, kızlarının hamur açarken fotoğrafları ve videoları bulunmaktadır. Bir kız, bir erkek ikizleri olan BA11'in profiline bakıldığında iki çocuğunun genellikle birlikte fotoğrafları bulunurken, evin mutfak kısmında eyleyen rolünde kız çocuğu yalnız görülmektedir. Bu da normatif cinsiyet rollerinin hala sürdüğünü göstermektedir, özellikle kız çocukları annelik ve kadınlık normlarını küçük yaşlarda anneleriyle birlikte öğrenmektedirler.

BA12'in kızının salata yaparken kaydettiği videoyu, 'havuçlu pancar salatasının son dokunuşları' şeklinde bir not ekleyerek paylaşmıştır. Buna dair yapılan bir yorum ise kız çocuklarının büyüdüğünde yapacakları işleri belirlemektedir: "A...cim tezgah üstünde büyüyecek çok güzel yemekler yapacak".

Takipçi sayısı yüksek olan annelerden biri olan BA7, dört yaşındaki kızının börek açarkenki videosunu baştan sona çekip Instagram sayfasında paylaşmıştır:

Fotoğraf 4.1: Kız Çocuklarının Tezgah Üstünde ‘Hamaratlık’ Gösterisi I

208,923 görüntüleme

209,211 görüntüleme

209,211 görüntüleme

Karşılıklı sohbeti de mümkün kılan görsel materyallerden olan, 209 bin kişi tarafından izlenen ve 20 bin kişi tarafından beğenilen videonun altına, 1641 yorum yapılmıştır. Analiz edilen anne bloggerların Instagram sayfalarında yer alan kız çocukların yemek yapma videolarının en çok beğenileni olan bu videonun altına yazılan yorumlar, aslında hâkim söylemin, anneliği ve kadınlığı yeniden ürettiğini göstermektedir. Yorumlarda genellikle toplumsal cinsiyet normlarını pekiştirici ‘maharet kız’, ‘hamarat kız’, ‘gelinim olur musun?’ ‘anneye bak kızını al’, ‘senden iyi bir anne olacak’ gibi söylemler yer almaktadır. Diğer yandan annenin kızına eğitmesiyle ilgili olarak, küçük yaşta ‘kadınlık görevlerini’ öğrettiği için anneye övgüsel söylemler yer almaktadır:

Yorum1: “şoktayım bu ne maharet. Ağaç yaşken eğiliyor işte”.

Yorum 2: “Hay maşallah hem de çekirdekten yetişiyor”.

Yorum 3: “Ben onun böreğini de o minik marifetli parmaklarını da yerim maşallah kuzuma M.. hanım maşallah çok güzel çocuk yetiştiriyorsunuz”.

Yorum 4: “yetiştirene bakmak lazım önce”.

Yorum 5: “ya sana ve seni yetiştiren anneye helal olsun maşallah size bayıldım özendim”.

Yorum 6: “Maşallah çok hamarat diyorum, dilimi ısıyorum harika bir kız yetiştiriyorsunuz”.

Yorum 7: “M...cığım, ellerine sağlık mucize gibi inanmadım harikasın seni yetiştiren anneyi kutluyorum”.

Yorum 8: “maşallah çekirdekten yetişiyor”.

Yorum 9: “Annesinin kızı”.

Yorum 10: “sana maşallah güzel kızz seni büyüten anneye de maaşallh”.

Yorum 11: “bu güzel yavru gelecekte Gastronomi okuyup dünyada sayılı şeflerin arasında olup ve mükemmel bir anne olacağını düşünüyorum. Tebrikler”.

Özellikle, yorum 11, bir yandan iyi yemek yaparak, kadınların kamusal alanlarda da etkili olabileceğini fakat yine normatif rollerle bağlantılı işlerde etkin olabileceğini diğer yandan ise iyi yemek yapmanın, ‘marifetli’ olmanın mükemmel annelikle eşdeğer olduğunu düşündüklerini göstermektedir. Bu anlamda yorumlar boyunca, börek açmayı öğrettiği için ve kadınlık görevleri çerçevesinde eğittiği için anneyi de kutlamaları ve tebrik etmeleri annenin de mükemmel anneliğe ulaşmış olduğunu göstermektedir.

Ayrıca yemek yapmayı öğretmenin, ‘marifetli kızlar’ yetiştirmenin diğer anneleri de etkilediği görülmektedir. BA7 anneyi kendilerine örnek almaktadırlar. Bu anlamda kendi çocuk yetiştirme pratiklerini düzenleme ve denetlemeye çalıştıkları söylemlerinden anlaşılmaktadır. Diğer anneler tarafından da annenin çocuk yetiştirme pratikleri benimsenmekte ve onların da çocuklarından beklentileri oluşmaktadır.

Yorum 1: “helal olsun M... Hanım anneliğin hakkını veriyorsunuz sizin gibi bir çocuk yetiştiririm inşallah”.

Yorum 2: “ayy tubiim senden çıksın böyle bişi benim Mina’m laz kızı yaaa ama siz eğitirseniz olur, neden olmasın”.

Annelerin bu video altındaki yorum ve etkileşimlerine bakıldığında, yemek yapabilmek, makbul kadınlık ve anneliğin bir göstergesi olurken, yemek yapamayan kadınlar ise makbul kadınlığın ve anneliğin dışına itilmekte ve eleştirilmektedir. Gündelik yaşamımızdaki toplumsal cinsiyet edimlerimize dair hâkim söylemlerin tekrar edilmesi ve vurgulanması toplumsal cinsiyet örüntülerinin sosyal ağlarda yeniden inşa edildiğini göstermektedir:

Yorum 1: “Senin bu yaptığını yapamayan ev hanımları var be küçüğüm”.

Yorum 2: “maşallah kırk yıllık ev hanımı gibi Allah nazardan korusun”.

Yorum 3: “25 yaşında eli iş tutamayanlar utansın ee M..... Hanım sizi de tebrik ederim böyle bir evlat yetiştirdiğiniz için elleri öpülesi güzel anne”.

Yorum 4: “yumurta bile kıramam diye kendini prenses sanan koca kafalı kızlara kapak olsun maşallah”.

Ev işleri ve yemek yapma gibi sorumluluklar, ayrıca evlilikle ilişkilendirilmektedir. Nitekim evliliğin demografi oranlarını artıracak düşüncesiyle, ataerkil değerleri benimseyen siyasal iktidarlarca da meşru evlilikler teşvik edilmektedir. Kadınların eninde sonunda evleneceği, küçük yaştaki kızların ileride eş olacağı inancı ve söylemleri ataerkil toplumlarda devamlılığını sürdürmektedir. Bu normatif inançlar ve söylemler yine videonun altındaki kadınların birbirleri arasındaki diyaloglarında ortaya çıkmaktadır.

Yorum 1: “gelinimiz olur musun M..... çok yakışıklı oğlumuz var”.

Yorum 2: “lütfen M..... gelinim olur musun”.

Yorum 3: “oğluma talibim, hamarat kız”.

Bu söylemlere bakıldığında, geleneksel toplumsal cinsiyet örüntülerinin ve inançlarının sürekliliğinin dijital alanlara da yansıdığı görülmektedir. Anneler bu tür kalıplaşmış cinsiyet kodlamalarını dışa vurmaktadırlar ve bu konuları pekiştirmektedirler.

Fotoğraf 4.2: Kız Çocuklarının Tezgah Üstünde ‘Hamaratlık’ Gösterisi II

► 74.004 görüntüleme

Toplumsal cinsiyet normlarından bir tanesi de ev işleridir; blogger anneler, anneliğin ve ev kadınlığının bir parçası olan ve kadınların ve annelerin alanı olarak belirlenen mutfak işlerini üstlendikleri gibi kız çocuklarının da ev işlerini yaparken ki fotoğraf ve videolarını paylaşmaktadırlar. Yıllardır süre gelen kadınların alanı ev ve onlardan beklenen ev işleri olduğu geleneksel inanç dijital alanlarda karşımıza çıkmaktadır.

Örneğin, BA8, “mutfakta minik bir kız gördüm sanki” notuyla kızının mutfakta bulaşık yıkama videosunu paylaşmıştır. Anne tarafından, kız çocuklarının ev işlerini yapması da “hamaratlık” söylemleriyle desteklenmektedir. Aynı zamanda “hamarat kız”, “hamarat cimcime” yorumları videonun altına takipçiler tarafından eklenmiştir. Diğer yandan “maşallah ne kadar güzel alıştırıyorsun küçükken her işi yaptırıyorsun” diyerek anneliğin kız çocuğunu yetiştirmedeki önemini vurgulayan bir başka yorum yapılmıştır. Ayrıca gözetleyen takipçilerin, gözetlenen blogger annenin çocuk yetiştirme pratiklerini örnek alarak kendi annelik pratiklerini denetlemeye ve disipline etmeye çabaladıklarını belirten yorumlar da bulunmaktadır: “ben de kızım büyüdükçe rol modeli olarak kızımın da kızınız gibi olmasını isterim, çok da güzel evcilik oynuyor”.

Sosyal medya profilleri analiz edilen kadınlardan, sadece bir annenin oğluyla yemek yaptığı, hamur açtığı görülmektedir. Ancak, annenin kadın erkek eşitsizliğini aşındırmak amacıyla değil, çocuğunun motor gelişimlerini sağlamak amacıyla yemekle ilgili faaliyetlerde bulunduğu bir videonun altına oklavanın motor gelişimine destek sağladığı yönünde yaptığı açıklamadan anlaşılmaktadır.

Fotoğraf 4.3: Erkek Çocuğunun Mutfak Etkinliği

72,603 görüntüleme

Bizim evde bir faaliyet bir faaliyet sormayın Tontik ellere oklava pek yakıştı Bir ince motorların gelişimini destek materyali: oklava!

Böylece siyasi iktidarların bir kadının öncelikle görevi kadınlıktır, anneliktir söylemleri kadınların annelik pratiklerinde yansımalar bulmaktadır ve annelik yeniden üretilmektedir. Bu anlamda, blogger anneler ev işlerinin kadınların bir görevi olduğu ataerkil düşünce yapısını yeniden inşa etmektedirler.

Kız Çocuklar Bebeklerle Oynar, Evcilik Oynar Erkekler Arabayla

Fotoğraf 4.4: Cinsiyete Göre Sınıflandırılmış Oyuncak Fotoğrafları

28 beğenme

Blogger annelerin Instagram hesaplarına bakıldığında, kız çocukların bebeklerle, erkeklerin arabalarla oynadığı fotoğrafların paylaşıldığı görülmektedir. Böylece sadece siyasal iktidarların kadınların ev işi yapması gerektiğine ve toplumsal anlamda kız çocukların ev işlerini öğrenmesi gerekliliğine dair toplumsal cinsiyet kodları değil aynı zamanda blogger annelerin, anneliğin yeniden inşası çocuk yetiştirme pratiklerinde de görülmektedir.

Fotoğraf 4.5: Kızlar Bebeklerle Annelik Rolünü Pekiştirir

♥ guncel_anne, slingomom ve 4.850 diğer kişi
Bebeğini bırakıp şuradan şuraya
gidemeyenlerde bugün #anneolmak

BA8, kızının kuaförde çekilen bir fotoğrafına “kızının elinden ayırmadığı bebeği” notunu eklemiş, #anne olmak diye etiketleyerek, “bebeğini bırakıp şuradan şuraya gidemeyenlerde bugün” diye paylaşmış. Yapılan yorumlar, diğer anneler tarafından da kız çocuklarının anneye özdeşleştirildiğini ve kız çocuğunun anneyi rol model aldığını düşündüklerini göstermektedir:

Yorum 1: “anasına bak kızını al olayı bunu gerektirir”.

Yorum 2: “anasının kızı bebeği hep yanında”.

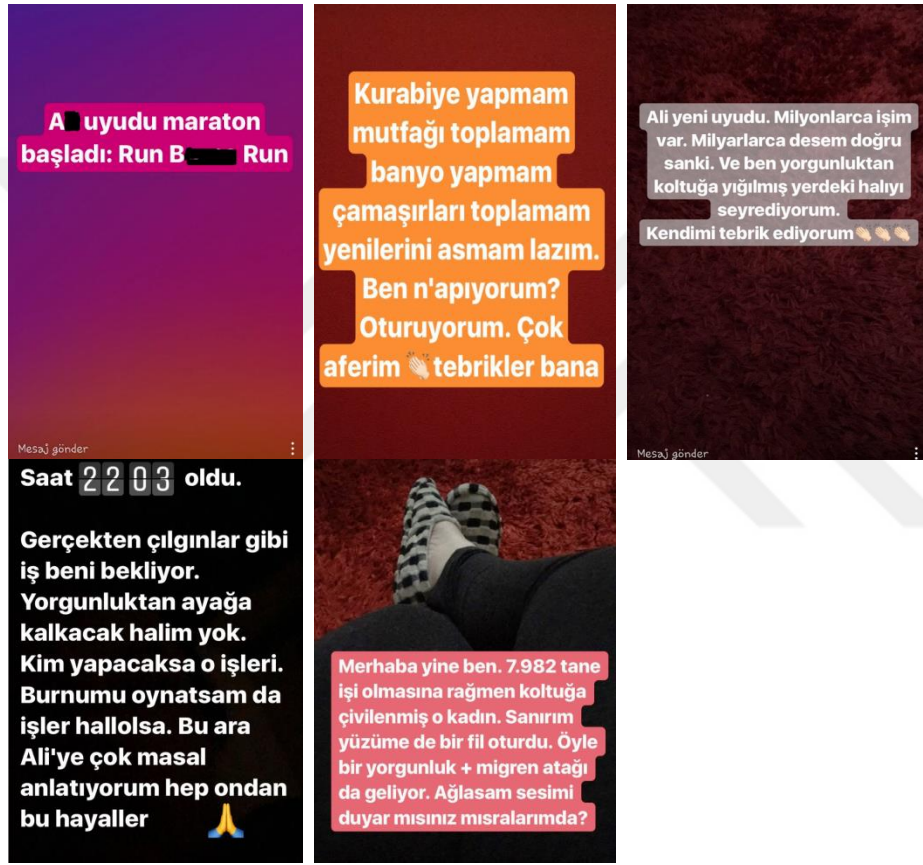
Yorum 2’nin ifadesinin ise BA8’in sosyal medya alanlarında sürekli kızıyla fotoğrafları ve videoları bulunmasından, paylaşımları anneliğe dair ve çocuklarıyla ilgili olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

4.1.1.3. Bitmeyen Ev İşleri

Kadınlar için toplum tarafından dayatılan domestik alan işleri, kadınlara bir paket halinde sunulmaktadır. Paketin içerisinde, bakım emeği ve her yeni bir gün yeniden tekrarlayan, döngüsellik içeren evin tozu, kiri, pasasını temizlemek, yaşam alanının her köşesini ovalamak ve mekânın istikrarlı bir şekilde dağınıklığını yok ederek düzenini sağlamak, aile bireylerinin beslenme ihtiyacını karşılamak üzere yemek yapmak ve hazırlamak, gibi birçok sorumluluk bulunmaktadır. Paketin içinden çıkan çocuk bakımı dışındaki bu ev işleri, ideal annelik kurgusunun ayrılmaz bileşeni halindedir ve anneliğe içkindir. Sorumlulukların içeriğine bakıldığında yoğun bir

emek gerektirdiği anlaşılan bu işler aynı zamanda ücretsiz ev içi emek sınıfına dâhildir ve ev içi emeğin ücretsiz olması yapılan işi de değersiz kılmaktadır. Dijital blog ve sosyal medya alanlarına bakıldığında blogger annelerin çocuk bakımını ve ev işlerini aynı anda yürütmekte olduğu görülmektedir. BA13'ün, farklı günlerde paylaştığı Instagram hikâyesindeki yazılar, kadınların hem çocuk bakımını hem de ev işlerini bir arada yapması gerektiği inancını taşıdığını göstermektedir:

Fotoğraf 4.6: Ev İşlerine Dair Söylemler

BA13'ün Instagram hikâyesinde paylaştığı bu yazılarla aslında kadının görevlerinden birinin de anneliğe eklemlenen ev işleri olduğunu söylemektedir. Blogger anne, kendi özneliğini hem annelik üzerinden hem de ev işleri üzerinden kurgulamıştır ki her türlü yorgunluğa rağmen çocuğu uyuttuktan sonra -ki öncesinde yoğun bir şekilde çocuğuyla ilgilendiği anlaşılmaktadır, 'Ali uyudu' ifadesi çocuk bakım işlerinin çocuk uyanıncaya kadar bittiğini göstermektedir- ev işlerini yapmak zorunda hissetmektedir. Hatta kendisini bu işleri yapamadığı ve yorgunluğuna yenik düştüğü için kinayeli bir şekilde eleştirmektedir. Yine diğer bir görsel üzerine yazdıkları çocuğuyla ilgilendikten sonra annenin çocuk uyanıncaya kadar olan sürede

ev işlerini tamamlamayı düşündüğü anlaşılmaktadır. Diğer görsellerde de üzerindeki ev işi yoğunluğunu ve ne kadar yorgun olursa olsun bu işleri yapması gerektiğini ifade etmektedir.

Başka bir blogger anne (BA14) blogdaki bir yazısında çocuklarını büyütürken, annelik pratiklerini yerine getirirken, mutfak işleri ve çocuklarının eğitimini aynı anda yapmaya çalıştığı zamanları yorgunluk ifadeleriyle anlatmaktadır:

“...(E) 31 Ocak ta 7 yaşını dolduruyor. Koskoca 7 yıl. ...(K) 4 yaşını doldurdu. 3 ayı da yedi bitirdi hatta. Zaman geçiyor.

Neler neler öğrendim bu yıllarda. İnsan hergün birşey öğrenir mi?

Mesela mutfak masası ne ise yarar?

Yemek yenir? Yemek hazırlanır? Hamur açılır? Manti yapılır?

Bir mutfak masası bir anneyi AĞLATIR

Anne mutfakta yemek yaparken kızı o masa da ödev yaparsa o anne “ağlar”.

İşte “hayat hergün birşey öğretir”.

Bu, kadınların hem ev işlerini hem çocuk bakımını aynı anda yapması gerektiğini vurgulayan normlara uyma çabasının getirdiği bir yorgunluktur. Çünkü anne olmak sadece bebeği 9 ay karında taşımakla, doğurmakla biten bir görev değildir. İktidarların “kadın çocuk bakımından sorumludur ve ev işlerini yapmakla yükümlüdür” hâkim söylemleri aynı zamanda makbul/ideal anneliğin ölçütlerini vermektedir ve hiçbir karşılık beklemeden blog sahibi anne kadınların, çocuklarının yemeğini yapma, çocuğa temiz bir ortam hazırlama gibi pratikleri benimsedikleri görülmektedir. Diğer taraftan kadınlar hem mutfak hem temizlik hem de çocuk bakıcılığı işlerini aynı anda yürütmeye çabalayarak anneliğin sınırsız görev tanımlarını, ‘ücretsiz’ ve ‘değersiz’ yoğun ev içi emek pratiklerini yeniden inşa etmektedirler. Böylece aralıksız çalışma bir beşer ve *üst insan* yaratımı olarak doğallaştırılır. Hâlbuki kadınlar ‘annelik mertebesi’ne ulaşmakla bir yandan da kutsanmakta ve ‘Kutsal annelik’ söylemleri anneliğin değerlilik ölçütünü vererek kadınları yüceltmektedir. Anneliğin bir yandan kutsanırken, bir yandan da yaptığı işlerin değersizleştirilmesi ve küçümsenmesi anneliğin çelişkili yapısını göstermektedir.

4.1.1.4. Çocuk Bakımı Annenin Görevidir: Başroldeki Anneler Figüran Babalar

Çocuk bakımının asli olarak annenin görevi olduğu vurgulanırken, babalık ataerkil toplumsal yapılarda ‘ekmek kazanan’, ‘aileyi geçindiren’ kişi olarak tanımlanmaktadır. Çocuklarının ekonomik ihtiyaçları dışındaki fiziksel, bilişsel, kişisel gelişimlerinden ve annelerin bir başka görevi olan ev işlerinden sorumlu tutulmamaktadırlar. Zira mekânsal anlamda erkek ve kadınların sınırları toplumsal, kültürel, siyasal olarak belirlendiğinden dolayı erkekler kamusal alanlarda daha aktif rol almaktadırlar. Anneler, küçümsenen ve değersizleştirilen, ücretlendirilmeyen evsel alanlardaki işlerle sorumlu kılınırken, babaların ücretli emek alanın da efor sarf etmesi beklenmektedir. Nitekim babaların çocuk sahibi olduktan sonra kamusal alanlardaki işlerini bırakıp çocuk bakımına dâhil olmaları ise beklenen bir durum değildir. Bu anlamda babaların kamusal alanlardaki uzun saatler alan çalışma yaşamları, annelerinkinden daha önemli görülmektedir. Blogger annelerin deneyimlerini ve pratiklerini paylaşırken kullandığı söylemlere bakıldığında, ev işleri ve çocuk bakımı konusunda kendilerini asıl sorumlu kişi; babaları ise ‘yardımcı’, ‘yardımsever’ olarak konumlandıkları görülmektedir.

Her ikisi de çalışan, kendisi akademisyen eşi mühendis olan bir blogger anne, anneler tarafından zor bir süreç olarak değerlendirilen çocuğu memeden kesme sürecini anlatırken babanın bu süreçteki rolünü ve genel anlamda evdeki konumunu şu şekilde blogger sayfasında takipçileriyle paylaşmıştır:

“Memeyi bıraktığımızın 3. günüydü D.... ağlıyordu ve ben O’nu sakinleştirmeye çalışırken bir de ne göreyim. Eşim çekirdek çitliyor!! Eşime döndüm ve dedim ki “köşe yastığı doğurmadım ama köşe yastığı ile evlenmişim” D.... uyuduktan sonra evde ne kadar çekirdek varsa hepsini çöpe döktüm. Oysaki benim eşim son derece anlayışlı ve yardımsever bir kocadır. Ev işi, çocuk bakımı hep bana yardımcı olur. Hayat bizim evde gerçekten müşterek. Benim eşim son derece anlayışlı ve yardımsever bir kocadır. Ama o süreçte sinirler çok geriliyor. Lütfen önceden eşinizle konuşun sizi alttan alsın. Çünkü hormonlarınızın beyninizi ele geçirdiği günleri yaşıyorsunuz. Bazen babalar da çocukları sakinleştirebiliyorlar, uyutabiliyorlar. Fakat biz de bu süreçte babası D....’i sakinleştiremezdi. Çünkü D.... sürekli ağlamaklı “annee, annnniiii” diye peşimde geziyordu... Eğer sizin evin babası çocuğunuzu bu süreçte eyleyebiliyorsa yapın kendinize bir kahve derim;)” (BA15,13 Temmuz 2015).

Burada blogger annenin öncelikle eşinin çocukla ilgilenme konusundaki duyarsızlığını isyankâr bir biçimde dile getirdiği ve aynı zamanda kendisinin çocukla

ilgilenirken eşinin çekirdek çitlemesine, tüm çekirdekleri çöpe dökerek eylemsel bir tepki gösterdiği görülmektedir. Aynı zamanda o andaki öfke ve kızgınlığı ifadelerine yansımaktadır. Ancak daha sonraki beyanlarına bakıldığında blogger annenin bu kendi davranışlarını bedensel fonksiyonlara indirgeyerek, duygularını bedenselleştirerek, kadınlık hormonlarının değişimine bağlamaktadır. Eşini ise genel anlamda ‘yardımcı’ ve ‘yardımsever’ olarak tanımlaması aslında ev işi ve çocuk bakımının asıl sorumlusunun kendisi, eşini ise zorlandığı ve yetişemediği durumlarda kurtarıcı bir aktör, bir figüran olarak gördüğünü göstermektedir. Bu ifadeler babanın o andaki kayıtsız tavrını ve genel anlamda çocuk bakımında aktif rol oynamamasını meşrulaştırmaktadır. Söylemlerinin devamında “sizin evde babası çocuğunuzu bu süreçte eyleyebiliyorsa” şart cümlesini kullanması, babaların ‘memeden kesme’ sürecinde –ki bu süreçte eyleyebiliyorsa ifadesi zorlu bir süreç olduğu vurgusunu vermektedir- çocuklarını sakinleştirmede aktif rol oynayabileceğini ama kendi çocuğunun babasının zorlu süreçte etkin olarak rol almadığını göstermektedir. Bu durumda blogger annenin ‘çocuk bakımında annenin olmazsa olmaz rolü vardır’ kalıp yargılarını beslediği söylenebilir. Diğer taraftan annenin yazı içinde kullandığı ‘hayat bizim evde gerçekten müşterek’ ifadesi pratiklerle uyuşmamaktadır.

Eşi de kendisi de doktor olan, BA1 de aile içerisinde babanın rolünü anlatılarında yer verenlerden biridir:

“Zaman geçtikçe Ç.... benim nöbetçi olmama alıştı, ben mesai dışı çalışmayı kabullendim. Tabii bu kabullenişte Barış’ın (kocas) rolü tartışılmaz. **Ben nöbetçiiken Ç....’a en az benim kadar iyi baktığını bilmek kendimi daha iyi hissetmeme sebep oldu her daim.** İlk başlarda 2 yaşında bir çocuğa tek başına bakmak, yedirmek, içirmek, giydirmek, uyutmak B...’ı zorlasa da Ç.... büyüdükçe her şey daha kolaylaştı ve eğlenceli bir hal aldı” (10 Nisan 2016).

BA1’in annelik pratiklerini anlatırken ortaya çıkan babalık rolü, aktiftir. Fakat bir zorunluluk sonucu, annenin babaya, çocuk bakımını emanet ettiği yani annenin nöbetçi olmasından kaynaklı bir durumun ifadesidir. Zira ardından gelen ‘benim kadar iyi baktığını bilmek’ ifadesi ve bunu kalın puntolarla, italik yazı biçimiyle vurgulaması ‘çocuğa en iyi anneler bakar’ hâkim söyleminin bir yansıması niteliğindedir. Nitekim annenin, babanın çocuğa iyi baktığından emin oluncaya kadar endişelendiği anlam örgüsü ortaya çıkmaktadır. Hatta bakım sürecinin başlangıcında, babanın zorlandığını anlatması, erkeklerin tek başına çocuğa bakamayacağı, çocuk

bakımının içgüdüsel dürtülerle sadece annelerin zorlanmadan bakabileceği egemen anlayışı pekiştirmektedir.

Blogger anneler kocalarının evdeki rollerini sosyal medyada paylaştıkları görsellerle de vurgulamaktadırlar. BA16, Instagramın hikâye bölümünde anlık ileti olarak kocasının dizdiği tencerelerin resmini “be adam madem yardım ediyorsun yerlerine düzgün koysana diye de gizliden sövmüşlüğüm var” şeklinde bir not ile paylaşmıştır:

Fotoğraf 4.7: Erkeklerin Ev İşlerindeki Rolü

Bu görselde de blogger annenin kocasının yaptığı işi beğenmeyerek serzenişte bulunduğu fakat diğer yandan ‘madem yardım ediyorsun’ diyerek erkeği yardımcı olarak konumlandırarak asıl işin sahibinin kendisinin olduğunu meşrulaştırmaktadır.

BA16 ise çalışan annelik zorluğunu anlatırken “evdeyken en azından E.. uyurken uyumayı öğrenmişim. İşte o yok. Dolayısıyla yorgun ve gergin anne riski var. Çalışan anne stresi kapıda bırakmayı, dinlenmeyi, yardım almayı öğrenmek zorunda. Bakıcı denen kişiyle, ya da babaanne, anneanneyle ilişkilerini sağlıklı bir düzeyde tutmayı, delege etmeyi, yavruyla oynarken aklını tamamen ona vermeyi öğrenmek zorunda” (29 Aralık 2009), ifadelerini kullanarak, çalışan annelerin bir yardımcıya ihtiyacı olduğunu vurgulamaktadır. Fakat yardım alınacak kişilerin arasında erkekleri, babayı dâhil etmediği görülmektedir. Çocuk bakımında yine diğer bir kadının emeğinden faydalanılması gerekliliğini ifade etmektedir. Bu ifadeler çocuk

bakımının, kadın işi olduğunu vurgulayan hâkim söyleminin bir yansımasını göstermektedir.

Diğer bir anne çocuğu doğduktan sonra eşiyile olan ilişkilerine anlatılarında yer verirken evdeki babanın konumundan da bahsetmiştir:

“Evet, yeni ve harika bir hayat başladı. (çocuğu dünyaya geldikten sonra). Ancak biz de bu sürede az kavga etmedik. Bunda ikimizin de hatası oldu. Ben, sadece bebeğe odaklanıp, dünyanın geri kalanını resmen yok saydım. Arkin, onca uykusuzluğuma ve yorgunluğuma rağmen benden aynı ilgiyi bekledi. Kızı bırakıp çıkamadım 11 ay, o ise benle çıkmak istedi. Tonlarca şey yüzünden kavga ettik. Hep söylüyorlardı da inanmıyordum. Doğruymuş meğer. Benim o dönemde çalışmıyor olmam da tuz biber oldu. Şikâyet etmedim hiç ama bu kavgalar hiç bitmeyecek ve biz de tükeneceğiz sandım. Hatta çoğu zaman kızımı alıp gitmek istedim. Eminim o da aynısını istemiştir. Her şeye rağmen bana çok yardımcı oldu. I..., 6 aylık olana kadar bebekle ilgili pek bir şey yapmadı ancak eve çok yardım etti. Çamaşır asmaktan, makine boşaltmaya, yerleri silmeye kadar (I... o kadar kusuyordu ki günde 5 kez yer siliyorduk) çevremdeki çoğu erkekte görmediğim şeyleri yaptı. Hakkını yiyemem” (BA4, 9 Ekim 2012).

Annenin, sürekli uykusuz ve yorgun olması, erkeğin ise dışarı çıkmak istemesi aslında annenin çocuk bakım sorumluluğunu üstlenip eşinin ise çocuk bakımına dair bir yükü ve sorumluluğu olmadığını göstermektedir. Evdeki eşitsiz iş bölümünün ve dolayısıyla kadının yalnız kaldığı çocuk bakımında ilginin tek yöne kayması evlilikte çatışmaların arttığını fakat annenin bu sürede şikâyet etmeden sabrettiğini göstermektedir. Nitekim kadının sonraki ifadelerinden anlaşılmaktadır ki, babanın evde ‘yardımcılık’ pozisyonu bulunmaktadır. Erkeğin yardımcı pozisyonu babalık konusunda değil ev işleri konusundadır. Diğer yandan kadın, eşinin yaptığı işlere karşı ‘hakkını yiyemem’ söylemini kullanarak minnet duymaktadır ve erkeklik farklılıklarını da dile getirerek kendi eşinin diğer ev işlerinin yapmayan geleneksel ataerkil erkeklerden bir üst konuma, kendisini de diğer kadınlardan ayırarak şanslı kadınlık konumuna yerleştirmektedir. Ayrıca kocasının kadına yardım etmesi diğer kadınlardan onu farklılaştırarak hiyerarşide yer almasını sağlamaktadır.

Bununla ilgili olarak, günümüzde babalık ile ilgili çalışmaların artması ile beraber geleneksel ataerkil babalık ve yeni babalık arasında ayrım yapılmaktadır. Geleneksel ataerkil babalık, sadece ekmek parası kazanan, geçim sağlayan, duygularını belli etmeyen, katı kuralları olan, ev işine ve çocuk bakımına katılmayan toplumsal bir pratik olarak nitelendirilirken; yeni babalık, çocuklarıyla ilişkilerinde, duygularını ifade edebilen, ev işleri ve çocuk bakımı sorumluluğu alan bir kavram olduğu

vurgulanmaktadır. Çalışmalar, babalık figüründeki değişimin, orta sınıf/ekonomik açıdan belirli bir düzeyin üzerindeki erkeklerin deneyimlerinde karşılaşıldığını savunmaktadır ve bu babalık tipinin hegemonik bir erkeklik formuna benzediğini ifade etmektedirler. Ancak çalışmaların sonucuna göre, çocuk bakımına ve ev işlerine katılımları, annenin yetişemediği noktalarda ortaya çıkmaktadır, bu nedenle yeni babalık deneyimleri de ev yaşamına katılımda yeterli değildir, erkekler ev ve çocuk bakımı işlerinin çok azını yerine getirmektedirler (Sancar, 2009: 147). Babalık ve erkekliğin değişimleri üzerine çalışmalarında Lazar, “yeni erkek”in eski erkekliğin karşıtı olmadığını; yeni erkeği, erkekliğin melezleştirilmiş bir formu olduğunu vurgular. Bu yeni erkeklik kadınları tatmin etse de eski erkekliğin sahip olduğu çıkarları feda etmez. Bu melezleştirilmiş erkeklik, hem geleneksel hem de modern pratikleri beraber yürütmektedir (aktaran Hıdır ve Barutçu, 2016: 41). Hıdır ve Barutçu’nun (2016: 41) çalışmalarında da melez babalık formu görülmektedir. Görüştikleri erkeklerin cinsiyetçi işbölümü karşıtı bir tavır aldıklarını, işleri paylaşırken ev içine ve çocuk bakımına dair işleri genelde eşlerinin yürüttüğünü aktardıklarını belirtmişlerdir. Erkeklerin bakım sürecine katılmaya çalıştıkları ifadelerinin yanı sıra eşlerinin bakım işini hem “daha hızlı” hem de “daha iyi” yaptıkları için önceliği eşlerine verdikleri araştırma sonucunda ortaya çıkmıştır.

Bu noktada Türkiye’de çocuk bakımından ve ‘ev işlerinden asıl sorumlu olan annelerdir’, ‘çocuğa en iyi bakan annelerdir’ şeklindeki hakim paradigma hem erkeklik ve babalık çalışmalarındaki babalık deneyimlerinde hem de bu çalışmanın kapsamında, blogger annelerin deneyimlerinde, pratiklerinde, söylemlerinde ortaya çıkmaktadır. Babalar sadece ekmek kazanan geleneksel ataerkil, katı, duygusuz babalık rolünden çıkmıştır, yardımcı babalık biçimine dönüşmüştür. Blogger annelerin deneyimlerini aktarırken anlaşılmaktadır ki babalar çocuk bakımına veya ev işlerine ‘yardımcı’ olmaktadır. Fakat yeterli olmadığı annelerin öfkelerinden ve serzenişlerinden anlaşılmaktadır. Anneler için babaların rolü zorda kaldıklarında, yetişemedikleri noktalarda devreye giren figüran gibidir. Bu nedenle kadınlar, babalar için yardımcı sıfatını almaktadır, çünkü yardımcı roldedirler. Bu bakış açısına göre asıl sorumluluk evin yükünü taşıyan başrol oyuncusu annesidir; baba sadece figürandır. Ancak kadınların erkekleri evsel alanlardaki yükü taşıyan başrol oyuncusu değil de figüranlık rolünü uygun görerek ‘yardım’, ‘yardımcı’

söylemleriyle desteklemesi kadınların evi kendilerine ait bir mekan olarak görmesi ve evsel alanları sahiplenmesi, erkeklere tamamıyla yeni bir iktidar alanı yaratmak istememeleri olarak okunabilir. Bu anlamda blogger annelerin dijital alanlardaki anlatılarında; hâkim iktidar söylemlerinin “kadının işinin sadece ev işleri ve anneliktir, çocuk bakımından öncelikle anneler sorumludur, çocuk anneye aittir” gibi cinsiyetçi söylemlerin izleri sürülebilmeekte, annelerin bu söylemleri içselleştirdiği ve geleneksel cinsiyet normlarını yeniden inşa ettikleri görülmektedir.

4.1.2. Siyasal Söylemin Dinsel Kodlamalarının Annelik ve Blogger Tartışmalarına Yansıması

Siyasi iktidarların, kadınların anneliği üzerine odaklanmalarının en önemli nedeni, ulusların demografik kaygıdır. İktidar ve devlet aygıtı devamlılığını sağlayabilmek için mutlak surette kullandığı dil ve söylemle hegemonya üretmektedir. İktidarın yeniden üretimi ve çıkarlarına uyacak şekilde kadınların doğurganlığını artırmak ve kadınların anneliğine müdahale etmek gerekmektedir. Çünkü iktidar mekanizmalarına göre kadınlığın görevi anne olarak soyu devam ettirmektir. Annelik genellikle çift yönlü olarak anılmaktadır. Annelerin yaptığı işler basite indirgenerek annelik değersizleştirilirken, madalyonun öteki yüzüne bakıldığında anneliğe kutsallık atfedilerek anneliğin yüce bir görev olduğu dinsel söylem parçacıklarında da belirlemektedir. Bu eksenle ataerkil kültürel değerlere sahip toplumlarda anneliğin kutsallığı benimsenmiştir ve anneliğin içgüdüsel ve evrensel olduğu, tüm kadınların günün birinde anne olacağı düşüncesi yaygın bir kanı halini almıştır. Kadınlara evlenir evlenmez ne zaman çocuk sahibi olacağı sorulması da bu inancın nedenidir. Eğer çocuk sahibi olmayı geciktirirse ya da anne olamazsa toplum tarafından ötekileştirilmektedir. Doğuramayan, anne olamayan kadın eksik veya yarım söylemlerine maruz kalmaktadır. Anne olan kadın ise çocuk doğurarak ‘makbul kadın’lığın bir parçasını daha tamamlamış olacaktır. Nitekim annelik makbul kadınlığın tamamlayıcı bir parçasıdır. Böylece sistemin sürekliliğini/sürdürülebilirliğini de mümkün kılan makbul/öteki, kutsal/değersiz anlam ikilikleri yaratılarak kadınlar sınıflandırılmaktadır.

4.1.2.1. Doğuramayan Kadın Eksiktir, Yarımır

Blogger annelerin anne olma yolculuğunda neler yaşadıklarını anlatırken ‘kutsal annelik’ ve ‘doğuramayan kadın yarımır ve eksiktir’ söylemlerine rastlanmaktadır. Anlattıkları hikâyelerini anne olma mücadelesi olarak aktarmaktadırlar ve mücadele esnasında yaşadıklarını ve mücadele sonucundaki başarılarını diğer annelere umut olması için paylaştıklarını ifade etmektedirler.

Blogger annelerden kısırlık tedavisi gördüğünü anlatan BA7 kendi sayfasında, anneliği zor elde eden kadınların hikâyelerine yer verirken kendi anne olma yolunda yaşadığı hikâyesini de hem blog yazılarında hem de Boğaziçi Üniversitesi Tedx konferansında yaptığı konuşmalarında anlatmaktadır. Tedx konferansının videosunu blogunda yer veren BA7 konuşmasının başlangıcında kendi deneyimlerini hikâyeleştirerek anlatırken anneliğin kutsallığından bahsetmektedir:

“Bugün burada size bir hikâye anlatacağım, bir değişim hikâyesi. Ama ilk önce bir soruyla başlamak istiyorum. Sizce bir kadına verilmiş en kutsal görev nedir? Peki, bir kadın düşünün küçük bir kızken oyuncak bebekleriyle oynarken bile hep anne olma hayalini kurmuş. Ona bahşedilmiş bu kutsal görevin farkında olarak büyümüş ve büyüdüğünde anne olmak istiyormuş.”

Görüldüğü üzere BA7 blogger anne, tedx konferansında annelik deneyimlerini anlatırken kadının en kutsal görevinin annelik olduğunu vurgulamaktadır. Kendisinin bu kutsal görevin farkında olarak büyüdüğünü ve büyüdüğünde de anne olmak istediğini ima etmesi blogger annenin kadınlara biçilen geleneksel normatif rolleri çocukluktan itibaren içselleştirdiğini göstermektedir. Konuşmalarının devamında ise anne olabilmek için verdiği mücadelede, bu kısırlık süresince, ruhunun delik deşik olduğunu ve özgüvenini kaybettiğini, eksik ve yalnız hissettiğini, ötekileştirildiğini rahatlamak için Kıbrıs’ta bir nefes kampına gittiğini orada egzersizi yaptıran koçunun kendisinin ben tam ve mükemmelim demesini istediği sırada içinden şunları geçirdiğini söylüyor:

“Şaka yapıyor gibiydi. Bunu tekrar etmem mümkün değildi. Eksiktim, kadın değildim, tam değildim, bir parçam eksikti benim. Bunu tekrar edemedim. Koçumun bunu söylemesiyle deliler gibi ağlamaya başladım. Yıllardır kalbimde taşıdığım o ağırlık bir ton olmuştu sanki”.

Blogger annenin anlatıları bir bütün olarak değerlendirildiğinde kadının kutsal annelik vazifesini yerine getiremediği için kendini eksik yarım olarak tanımladığı

anlaşılmaktadır. Hem politik iktidarın söylemlerinde yer bulan ve toplum tarafından da evli kadınların kısırlığı veya çocuk sahibi olamaması kadının ‘eksikliği’, ‘yarımlığı’, tam bir kadın olamaması bir dönem kısırlık tedavisi gören BA7’nin blog yazılarında da karşılaşılmaktadır. Kısırlık tedavisi görmesinin hayatını nasıl etkilediğini dile getirdiği yazısında kendini eksik yarım olarak tanımladığı cümleler geçmektedir:

“Tedavi gördüğüm yıllarda, tek istediğim ve odaklandığım hep bir bebek sahibi olabilmektir.Arkadaş sohbetlerinde, konuşulan konulara odaklanamıyor, bir türlü muhabbetlere dahil olamıyordum.. Ayakkabılardan, çantalardan bahsetmek o kadar banaldi ki o günlerde benim için... Aklımda, fikrimde, zikrimde hep evlat sahibi olabilmek vardı.. Eksiktim, yarımım, dolayısıyla hırçındım.. Ben, ‘bana’ tahammül edemiyordum...”

Kadının kutsal annelik söylemlerini çocukluktan itibaren içselleştirmesi fakat yaşı geldiğinde çocuk sahibi olmayı başaramaması, kendini suçlamasına ve eksik yarım olarak tanımlamasına neden olurken aynı zamanda tüm benliğini anne olmaya adanmasına neden olmuştur. Aynı zamanda kadınlığını ispat edememiş olmanın verdiği üzüntüyle hayatın içerisine dâhil olamadığı anlaşılmaktadır. Blogger annenin söylemlerine bakıldığında, kendisini çocuğu olmadan önceki dönemde bir öteki ve değersiz olarak tanımladığı görülmektedir. Çocuk doğduktan sonra ise hâkim söylemlerin makbul ve kutsal kadınlık sınıflandırması içine dâhil ettiği görülmektedir. Böylece ataerkil örüntülere sahip toplumların ve iktidar mekanizmalarının söylemlerinin kadınları nasıl olumsuz etkilediği ve hayattan koparttığı da açıkça görülmektedir. Tamamlanmamış bir proje olarak kadın tüm toplumun eş ve dostun ortak sorunu haline gelmiştir.

4.1.3.Egemen Toplumsal Söylemin Annelik ve Annelik Pratiklerine Yansımaları

Egemen toplumsal söylemin annelik pratiklerine nasıl yansıdığını görmek adına blog alanlarında incelemeye çıktığım bu bölümde özellikle ‘anneliğin bir kariyer olduğu’ ve bu nedenle öncelikle ‘kadınların çalışma yaşamında kariyer edinmek yerine annelik görevlerini yerine getirmesi gerektiği’ söylemlerine rastlanmaktadır ve bunun fedakârlık söylemleriyle desteklendiği öne çıkmaktadır. Tarihte ilk yerleşik hayata geçildiği dönemlerden itibaren mekânların cinsiyetlendirildiği, daha önceki bölümlerde de vurgulandığı gibi, bilinen bir olgudur. Kadınlar doğurganlık özelliğinden dolayı özel alanlara sığıştırılmakta domestik alanlar, kadınların alanları

olarak kabul edilmiş ve onlara kamusal alanlara çıkan kapılar kapanmıştır. Erkekler ise mücadele gerektiren kamusal alanların aktörü olarak kabul edilmiştir.

Ulus devletlerin ortaya çıktığı dönem aynı zamanda sanayileşmenin de hızlandığı modern dönemde kamusal ve özel alan arasındaki kutuplaşma ve çalışma alanlarının kutuplaşması çerçevesinde kadın işi ve erkek işi olarak sınıflandırılması derinleşmiştir. Ancak ataerkil ideolojilerin, kadınların anneliğini sadece doğurma eylemine indirgediğini söylemek eksik olur; ataerkil düşünceyi benimseyen iktidar mekanizmalarına göre doğurganlık özelliğine sahip kadın, aynı zamanda bakım işini de üstlenmelidir. Bu düşünce yapısı, kadınları, dünyaya gelen çocuğun bakımı, yetiştirilmesi, büyüülmesi gibi konularda aktif kılmaktadır. Çocuk bakım işinin kadına yüklenmesi ve çalışma hayatından soyutlanmasının doğallaştırılması ise ‘çocuk doğuran kadın iyi ve hayırlı nesiller yetiştirmelidir’, ‘kadınlar öncelikle anneliği merkeze almalıdır’, ‘annelik kariyeri dışında başka bir kariyeri merkeze almamalıdır’, ‘iş hayatı anneliğin alternatifi haline getirilmemelidir’, ‘annelikten ve ev işlerinden imtina eden kadın özgünlüğünü yitirir’, türünde iktidar söylemleri ile mümkünleştiği söylenebilir. İktidar mekanizmaları tarafından kullanılan bu söylemlerin ataerkil kültürün tasavvur ettiği kamusal özel alan ve kadın/erkek işi ayrımlarını pekiştirmektedir. Ataerkil düşünceye sahip toplumlarda çalışan ve kariyer peşinde koşan anneler, özellikle maddi açıdan çalışmak zorunda olmayan annelerin, bencil ve ihmalkâr olduğu vurgulanır. Ücretli işte çalışmayı reddederek çocuğuna kendi bakmayı tercih eden anneler ise fedakâr olarak resmedilmektedir. Nitekim fedakârlık/ihmalkârlık, bağımlı/özgür, iyi/kötü, vb. anlam ikilikleri farklı annelik deneyimlerinin varlığını göstermektedir. Blogger annelerin annelik deneyim ve pratiklerine yer verdikleri anlatılarında annelerin ücretli bir işte çalışma yaşamıyla veya herhangi bir ücretli işte çalışmamayla ilişkilendirerek kullandıkları hâkim söylemlerle anneliği kariyer edinen ücretli işte çalışmayan anneler ve ücretli işte çalışan süper anneler/meşgul anneler olmak üzere farklı annelik deneyimlerinin ortaya çıktığını göstermektedir.

4.1.3.1. Ücretli İşte Çalışmayan Anneler/ Meslek Olarak Annelik

Ücretli bir işte çalışmayan blogger annelerin anlatılarında annelik sorumluluğunu layıkıyla, ‘ihmalkârlık’ etmeden yerine getirebilmek için kamusal alandaki çalışma

yaşamlarını bıraktıkları, evden çalışmaya başladıkları ya da hiç ücretli bir işte çalışmadıkları görülmektedir. Tüm ev işlerinden ve çocukların her anından, gelişim döneminden, tüm bakımından; besleme, giydirme, uyutma eğitim gibi tüm aşamalarında anneler rol oynamaktadır ve tamamen tam zamanlı annelik yapmaktadırlar. Ücretli işte çalışmayan anneler, anneliği bir meslek olarak tanımlamaktalar. Anneliği bir meslek olarak nitelendirmek, aynı zamanda eril iktidarın, anneliğin bir kariyer olduğu söylemlerine de karşılık gelmektedir. Ayrıca ücretli işte çalışmayan annelerin kendi anneliklerini tanımlamalarına bakıldığında, ultra mega annelik, fedakar annelik, hayırlı anne söylemlerine rastlanmaktadır. BA18, blog sahibi anne, başka bir annenin kendisine ücretli olarak kamusal alanda çalışmama kararını çevresindeki insanlara nasıl anlattığı ile ilgili sorduğu bir soruyu paylaşmış ve 27 yaşında sınıf öğretmenliği mezunu olan ve çalışmayan annenin sorduğu sorunun içinde çalışmama kararıyla ilgili olarak kendi deneyimlerine yer verdiği görülmektedir:

“.....çevrem çalışan “kendi ayakları üzerinde duran!” yıpranmadığını iddia eden mutlu görünen ama iç dünyasında harabe olan ne çocuklarına ne kocasına ne kendine hayrı olan kadınlarla dolu. Elhamdülillah eşimde benim gibi düşünüyor o yüzden yuvamız çok huzurlu.....Ama.... Kayınbabam kayınvalidem görümcem (görümcemde çalışıyor) eşimin halaları halası kızları teyzeleri teyze kızları herkes ama herkes çalışmamı istiyor. Ben onları anlamıyorum onlar beni. Genç bir kadının evinde olması çocuğuyla ilgilenmesi onlara garip, çocuğunu sabah babaanneye anneye ya da kreşe götürüp işe gitmek ise bana garip geliyor” (BA18, 25 Ocak 2016).

Annenin ifadeleri içerisinde yer alan ‘hayrı dokunmamak’, bir yandan da ihmalkârlığı karşılayan bir söylem kırıntısıdır. Bu düşünceye göre ücretli bir işte çalışan anneler kaçınılmaz olarak annelik pratiklerinde başarısız olacaklardır. Böylece hayırlı/hayırsız anne ikiliği kurmaktadır ve farklı annelik stereotipleri oluşturarak, kendi anneliğini hayırlı annelik olarak nitelendirerek annelik özneliğini, hem öteki anne ile ilişki kurarak hem de dini söylemler çerçevesinde yeniden inşa etmektedir. Bu anlamda hem eril iktidarın ‘anne iş yaşamı yerine çocuğunu merkeze almalıdır’ egemen söylemlerinde hem de dini söylemlerin çarpıştığı noktada ‘hayırlı annelik’ söylemi kurulmaktadır. Diğer yandan kendi aile çevresinin ‘kadın evde oturur, çocuk doğurur ve çocuk bakar’ şeklindeki ataerkil söylemler ve değerlere göre kadına ücretli bir işte çalışmama konusunda baskı yapmamakta aksine çalışmasına teşvik etmek üzere baskı yaptığı görülmektedir. Asıl olarak annenin

kendisinin bu söylemi içselleştirdiği görülmektedir ve çocuğa anneden başka birinin bakmasını garipsenecek bir durum olarak nitelendirmektedir. Burada kendisinin çocuğun bakımını tamamen sahiplenip kimseye bırakmadığını ifade etmektedir. Böylece anne ‘bir çocuğa annesinden daha iyi kimse bakamaz’ hâkim söylemini de sürdürmüş olmaktadır ve söylemleri sürdürdüğü gibi kamusal alandaki çalışma hayatını ve kariyerini bırakması iktidarın söylemlerinin ataerkilliği pekiştirdiğini göstermektedir.

Bir başka blogger anne, Bilkent Üniversitesi’nde Ekonomi okumuş, mezun olduktan hemen sonra uluslararası işbirliği olan şirketlerde muhasebe elemanı, satış yöneticisi gibi pozisyonlarda çalıştıktan sonra ilk anneliğine adım attığında ücretli çalışma yaşamına son vererek kendisini tam zamanlı anneliğe adanmıştır. Instagram hesabında paylaştığı bir fotoğrafın altına düştüğü annelik deneyimi ile ilgili notla birlikte bir başka anneyle girdiği diyalogda çocuğunu bakabilmek için ücretli bir işte çalışmayı hiç düşünmediğini, kimseye emanet etmeyerek bakım işini tamamen üstlendiğini vurgulamaktadır:

“Hımmm evet yaptım 2013 Temmuzunda 3 aylık L.. ve 3 yaşındaki C.. A.. ile tek başıma 1 ay Bodrum’da ‘tatil’ yaptım. Yardımcı, bakıcı yanıma yaklaşamaz, annem babam dahil yardım teklif edemez ben yaparım! Zaten L..’ya hamileliğimi 26.haftaya kadar saklamışım kimseleri istemiyorum her şeyi ben yapacağım! Neyi kime kanıtlıyorsam? C.. A..’ye tek başıma bakmıştım.....bir tane daha olsa hatta bir tane daha yine bakardım çok basitti çünkü annelik. Kafayı bozmuştum ben bakacaktım ve kimseden yardım almayacaktım. Tek konsantrasyonum buydu başka hiçbir şey yapmıyordum akşam çocukları uyuturken uyuyor sabah onlarla kalkıyordum. Her gece 37272737 kez uyanıp emzirdiğimi belirtme gereği duymuyorum çünkü bunlar annelik ve şikâyet edilecek bir yanı yok diyordum! Çok mutluydum çünkü istediğimi yapıyordum belki o zamanlar bu kadar psikopat olmasaydım bugün kendimle buluşamayacaktım... En süper ultra mega anne benim kafası insana neler neler yaptırıyor.....” (BA8, 16.02.2017).

Çocuklarının tüm bakımını üstlendiği gibi yardım desteği almadığını, bu konuda çok katı kuralları olduğunu, kimsenin kendisine yardım teklifi bile edemediğini ve çocuklarına kimsenin yaklaşamayacağını söyleyerek tüm çocuk bakımı sorumluluğunu üstlendiğini ve tüm konsantrasyonunu anneliğe verdiğini ifade etmesi dünyanın ve hayatının merkezine çocuklarını koyduğunu göstermektedir. Ayrıca çocukları için yaptıklarını şikâyet etmemekte bunların anneliğin bir gerekliliği ve kendisi için de mutluluk sebebi olduğunu vurgulaması, kutsal annelik söylemlerinin

yansımasıdır. Anne bu anlatılarıyla, annelik kutsal bir mevki olduğu için ne kadar yorucu olursa olsun, ondan olsun şikâyet edilmez yaygın kanısını taşıdığı imasını vermektedir. Dahası, ‘kutsal annelik’ söylemleri ve ‘kadının işinin çocuk bakımı’ olduğu yönündeki ataerkil söylemlerin birleştiği noktada, blogger anne kendini annelik konusunda kanıtlama çabası içerisine girmiştir ve uyguladığı pratiklerin onu üst bir annelik merciine konumlandığını düşünmektedir. Aynı zamanda paylaşımının altına yapılan “ben de çocuklarımla vakit geçirmek isterdim ama yalnız olunca hayat zor. Çalışmak zorunluluğu olunca da hasret kalıyor insan” şeklindeki bir yoruma “ben o kadar psikopattım ki kuru ekmek tek göz oda pahasına bile olsa çalışmayacaktım” şeklinde cevap vermesi tüm zor koşullara rağmen annenin çocuk bakımını kimseye devredemeyeceğini ve kendisinin her şeyi feda ederek yine de çocuklarına kendisinin bakacağını göstermektedir. Böylece anne açıkça fedakârlık söylemini kullanmasa da pratikte mesleğini bırakması ve çocuklarına bakmak için her şeyi göze alması, onun kendisi için fedakâr anne profilini çizdiğini göstermektedir. Bu anlamda hem fedakar hem de süper ultra mega annelik söylemleri ve pratiklerinin kesişiminde annenin kendi ontolojisini kurguladığı görülmektedir.

Diğer bazı blogger annelerin hikâyelerine bakıldığında anneliği bir meslek olarak anlamlandırdıkları ortaya çıkmaktadır. Bu anneler de kamusal alanda ücretli bir işte çalışmak yerine tüm zamanlarını çocuklarıyla harcamak istemektedirler. İşletme mezunu olan mesleğini icra etmeme kararını daha ilk çocuğu doğmadan çok önce karar verdiğini vurgulayan nitekim ücretli işte çalışmayan annelerden biri olan BA3 ilk çocuğuyla olan deneyimlerini aktarırken çocuk bakımını bir meslek gibi gördüğünü şu sözleriyle ifade etmektedir:

“.....yeni tanıştığım insanlar bana “Ne iş yapıyorsun?” diye sorduklarında “Oğlumu büyütüyorum” diyorum. “İşim bu...”Ben heeerr şeyi kendim yaparım, çocuğumu da kimseye baktırmam. Hem işim ne, gücüm ne? Ben çalışmazken ne diye başkası baksın çocuğuma”. D... doğmadan çok önce “Maddi durumum el verirse bir süre çalışmaya ara verip sadece çocuğumla ilgileneyeğim” diye düşündüğüm ve eşim de benim bu görüşümü desteklediği için D.. doğduktan kısa süre sonra işe geri dönmek gibi bir telaşım olmadı. Her şeyin ötesinde evde çocuğumla olabildiğim için çok mutlu ve şanslı hissediyordum kendimi...Ancak ipin ucunu biraz kaçırmışım sanırım” (BA3,13 Mayıs 2009).

BA3, çocuk bakımının tamamının kendi sorumluluğu olduğunu kabullenmekte ve anneliği meslek edinerek, kamusal alanlarda ücretli çalışmayı düşünmediğini belirterek, eril iktidarlar tarafından atfedilen kadının ve erkeğin toplumsal konumunu, kadın ve erkeğin ait olması gereken alanları içselleştirdiği görülmektedir. Yazısının devamında tam zamanlı anneliği yaşarken zamanla oğluna bağırmaya başladığını ve oğlunun istenmeyen hareketlerine engel olamadığını, bu durumun “ne biçim anneyim ben” “nerede hata yapıyorum” gibi kendi anneliğini sorgulamasına neden olduğunu aktarmaktadır. Anneliği hayatının merkezine oturtan bu blogger annenin kendisini sorgulayarak aslında mükemmel olma çabasına girdiği görülmektedir. Oğlunun istemediği hareketlerini biçimlendirmeye çalışması, kendini sorgulamaları nasıl daha iyi bir evlat yetiştiririm çabasına girdiği izlenimini vermektedir. Kendine, çocuk yetiştirmeyi proje edinerek, mükemmel bir çocuk yetiştirerek mükemmel anneliğe ulaşabilme hedefi edinmiş olduğunu düşündürmektedir. Anneliği meslek edindiğinin ve mükemmelliğe erişmeye çalıştığının farkındalığına da ulaşabilme imkânını oğlunun okulundaki psikolog sayesinde elde etmiş olduğunu da eklemiştir yazısına; fakat kendi anneliğinin sorunlu hale geldiğinin farkına varmasına rağmen devam eden anlatısının satır aralarında mükemmelliğe ulaşamadığında ise vicdan azabı, suçluluk, yetersizlik gibi olumsuz duygular yaşadığına rastlanmaktadır. Olumsuz duyguların özellikle anneyle çocuğun ayrıldığı, annenin çocuk bakımını yarım günlük zaman diliminde kreşe devrettiği dönemde ortaya çıkmıştır:

“Şimdi -içim sızlayarak da olsa- haftada dört gün okula gidiyor D... Daha bundan bir sene öncesine kadar “3 yaşından önce yuvaya falan vermem” diyen ben haftanın dört günü 2 buçuk yaşındaki oğlumu sabahtan öğlene kadar başkalarına emanet ediyorum. D...’i okula götürürken hala suçluluk hissetsem de, biliyorum ki bunun sonu yok. Çalışıyor olsaydım da oğlumu bırakıp işe gitmenin verdiği suçluluk hissiyle boğuşacaktım. Anne olmak bu herhalde... Hep “Çocuğum için en iyisini yapmıyor muyum acaba?” şüphesiyle yaşamak. Varsın, o da olsun” (BA3,13 Mayıs 2009).

Anne, iki buçuk yaşındaki oğlunu kreşe verdiği için, sürekli çocuğunun yanında olamadığı ve çocuğuna başkaları baktığı için vicdan azabı ve suçluluk duymaktadır. “Çocuğum için en iyisini yapmıyor muyum?” diye sorgulamaları yetersizlik hissi yaşadığını düşündürmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere annelik, kadınların omuzlarına çöken ağır vicdan azabı, suçluluk, yetersizlik gibi olumsuz duygularla yüklüdür. Birçok annenin deneyimlerini aktarırken ki ifadelerinde duyguların ağırlığı

göze çarpmaktadır. Sara Ahmed'in de ifade ettiği gibi duygular, rasyonalist yaklaşımlardaki gibi, dekoratif bir şey veya kullanılmaz bir şey değildir; onlar, bizim, iktidarın belirli yapılarına nasıl bağlandığımızı anlamak için gerekli ve pratik araçlar olmuşlardır (aktaran Vrasti, 2010: 13). Solomon da özellikle suçluluğun toplumsal bir duygu olduğunu vurgular. Suçluluğun ahlaka, kültüre ve toplumun genel kurallarına bağlı olduğunu söyler. Aynı zamanda iktidarın toplum için koyduğu kuralları yıkmakla da ilgilidir. Toplumun genel kurallarına uyulmaması ötekiler veya iktidarlar tarafından onaylanmamaya neden olur (2016: 157). Böylece insanların yapıp yapmadıkları toplumsal ve kültürel değerlere uymadığında onların üzerinde ağır bir suçluluk hissi yaratmış olur. Buradan da anlaşılacağı üzere kadınların yaşadıkları suçluluk, vicdan azabı, üzüntü ataerkil değerleri ve söylemleri devam ettiren iktidar mekanizmalarının kadınlardan beklediği fedakâr, ideal, mükemmel annelik görevlerini içselleştirdiğinden ve bu görevleri tam anlamıyla yerine getirememekten kaynaklanmaktadır.

Aynı zamanda kariyerlerini arka planda tutan tam zamanlı anneliği tercih eden annelerin (BA3, BA8, BA18) zamanla çocukla anne arasında sevgi ve saygı içerisindeki bir yakınlık olan bağıllık değil, her ikisinin de özgürlüğünü kısıtlayan bir bağımlılık ilişkisi geliştirdiği söylenebilir. Bağımlılık, çocuğun anneye muhtaçlığından kaynaklanmaktan ziyade annelerin geliştirdiği bir ilişki modeli olduğu kadınların çocuklarından ayrılamaması, onlara kimsenin bakmasına izin vermemeleri gibi davranış sergilemelerinden anlaşılmaktadır. Böylece anneler 'bağımlı bir annelik' stereotipi yaratmaktadırlar. Nitekim anneyle çocuğun ayrılması gereken noktada vicdan azabı, suçluluk, kaygı gibi olumsuz duyguların açığa çıktığı görülmektedir. Böylece duygular, hisler ve bağımlılık ilişkisi döngüsellik içerisinde birbirlerini pekiştirmektedirler. Duygular, bağımlılık ilişkisini; bağımlılık, ise duyguların yeniden yaşanmasına neden olmaktadır.

Bloglarda aynı zamanda çevrimiçi mesajlaşma ve diyalog kurma imkânını bulan anneler BA3'ün yazısına yorum bırakarak karşılıklı diyalog kurmuşlardır ve diyaloglarda kendi annelik deneyimlerinden bahsederek yaşadıkları duyguları ve çocuklarıyla kurdukları ilişkilerin iş hayatını nasıl etkilediğini anlatmaktadırlar. BA3 daha çocuğu olmadan ücretli bir işte çalışmamayı kafasında tasarlamasına rağmen

takipçi annelerden biri çocuğu doğduktan sonra işini bıraktığını şu cümlelerle açıklık getirmektedir:

Takipçi 1: “kızım Naz 5 aylıkken iş hayatına dönüp 2,5 olduğunda ‘Bensiz yapamıyorr!!!’ duygusuna kapılıp,işi bıraktım! Dediğin gibi kendini suçlamalar da daha iyisini yapabilirdim düşünceleri de gitmeyecek!”

Takipçi 2: “Gerçekten yalnız değilsin. Ben de Ela'yı öyle bir sahiplendim. İyi yetişsin. Her düzeni istediğim gibi olsun istediğim için kimselere emanet edemediğim için şimdi yanlış gittiğini düşündüğüm şeylerde de kendimi suçlamaya başladım..... Hala çocuğunu benim gibi daha çok önemseyen kariyerini bir kenara itebilen anneler olması çok sevindirici”.

Görüldüğü üzere takipçiler de aynı duyguları paylaşmaktadırlar. Özellikle suçluluk annelerin belirgin olarak yaşadıkları ortak bir duygu olduğu onların ifadelerinden anlaşılmaktadır. Diğer yandan ‘bensiz yapamıyor’ ve ‘sahiplendim’ söylemlerini kullanmaları annelerin çocuklarını merkeze alıp, kariyerlerini ikinci plana atacak denli bir bağımlılık ilişkisi kurduklarını göstermektedir. Bu kadınlara yönelik ‘kadınların annelikten imtina etmemeleri’, ‘anneliği merkeze koymaları gerektiği’, ‘iş yaşamının anneliğin alternatifi olmaması gerektiği’, ‘iyi nesiller yetiştirmesi gerektiği’ hâkim söylemlerinin pekiştirildiğinin bir göstergesidir. İkinci takipçi annenin söylemlerinden iyi bir çocuk yetiştirmek için çocuğunu başkalarına emanet edemediği bu nedenle işi bırakmak zorunda kaldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca kariyer peşinde koşan annelerin, ücretli bir işte çalışmayan anneler kadar çocuklarını önemsemedikleri vurgusunu ‘çocuğunu benim gibi çok önemseyen kariyerini bir kenara itebilen anneler olması çok sevindirici” cümlesiyle yapmaktadır. Ek olarak, çocuk sahibi kadınların kamusal alanlarda çalışmaması gerekliliğini, kariyerini kenara itebilen annelerin varlığına sevinerek desteklemektedir. Bu anlamda kadınların kariyerlerini bırakarak, ücretli çalışma hayatına son vererek suçluluk duygusunu bir nebze olsun dindirebilmek adına fedakârlıkta bulundukları, kadınlar için en büyük fedakârlığın ise ücretli çalışma yaşamından kendilerini soyutlamaları olduğu annelerin ifadelerinden anlaşılmaktadır.

Kızını yetiştirmek için ücretli bir işte çalışmama kararı alan bir diğer takipçi, kızını kreşe vermek istemediğinden ve evlerinin çevresindeki okulları beğenmediğinden dolayı evde kendisinin yetiştirmeye çalıştığından, fakat bazen kızına yetememe duyguları yaşadığından bahsetmektedir. Bunun üzerine BA3, annelerin ücretli bir işte çalışmamasının zaten bir fedakârlık olduğunun altını çizmektedir:

“Zaten çalışmaya ara vererek büyük bir fedakârlık yapmışsın ve anlıyorum ki emeğinin karşılığını da alıyorsun. Bir noktadan sonra geri çekilip ‘seyretmen’ de lazım belki, mutlaka çabaların boşa çıkmayacak” (BA3,13 Mayıs 2009).

Toplumsal anlamda fedakârlık anneliği tanımlayan olmazsa olmaz bir özellik olarak kabul edilmektedir, halk arasında sıkça duyulan ‘saçını süpürge etmek’ deyimini kadınların fedakârlık özelliğinin anlam bulduğu bir deyimdir. Annelerin çocukları uğruna birçok şeyi sorgusuz sualsiz, koşulsuz şartsız feda etmeleri, özverili olmaları beklenir. Nitekim blogger annelerden, BA5 kendi sayfasında 3 yıl önce annelerden anneliği tek kelimeyle anlatmasını istemiş. Anneliği, 4300 annenin tek kelimeyle tanımladığını ve anneler tarafından, en çok ‘fedakârlık’ kavramının kullanıldığını ifade etmiştir.

Fotoğraf 4.8: “Fedakar” Annelik

3 yıl önce Hassas Annelere Anneliği tek kelimeyle anlatın demiştim. 4300 Hassas Anne tek kelimeyle anneliği anlatınca ortaya böyle bir tablo çıktı. Tablodaki en büyük kelimeler en çok yazılanlar oldu. En çok yazılan cevaplar:

Fedakarlık
Aşk
Sabır
Mucize
Hayat
Nefes
Herşey
Mutluluk
Şefkat
Sevgi
Yaşamım
Ömrüm

Bence Türk Annesinin anneliğe bakışını çok güzel yansıtıyor.

Ancak blog alanlarındaki analize tabi tutulan annelerin, kadınların zor elde edebildiği kamusal hayattaki varlıklarını ve kariyer alanını sonlandırmalarını ‘büyük’ sıfatı kullanarak, fedakârlık söylemi etrafında vurguladıkları görülmektedir. Ücretli bir işte çalışmayan annelerin, fedakârlığı, söylem alanına oturtması ‘diğer’ annelerle arasındaki bir rekabet girişiminin göstergesi niteliğindedir. Bu rekabet çocuğa en iyi hangi anne bakar? En iyi hangi anne yetiştirir? Sorularının cevaplarını bulmaya yöneliktir. Bu anlamda fedakârlık iyi anneliğin de bir ölçütünü oluşturmaktadır. Annelerin kullandığı fedakârlık söylemi, ötekini oluşturan karşıtlıklar tablosuna oturtulduğunda, tablonun diğer ucunda ihmalkâr/bencil söylemi yer alır. Ücretli bir

işte çalışmayan, tam zamanlı anneler kendini fedakâr bir anne olarak tanımlarken bir yandan da ücretli çalışan anneleri kendilerinden farklılaştırarak ihmalkâr olarak nitelendirmiş olmaktadır. Böylece ücretli işte çalışan anne-ücretli işte çalışmayan anne düalitesi, fedakâr anne/ihmalkâr anne söylemleriyle kurulmuş olmaktadır. Bu, çalışma boyunca çok kez karşımıza çıkacak karşıtlıklar tablosunun sadece biridir. Nitekim iktidar odaklarının “kadınlar öncelikle anneliği merkeze almalıdır, annelik kariyeri dışında başka bir kariyeri merkeze almamalıdır, iş hayatı anneliğin alternatifi haline getirilmemelidir, annelikten ve ev işlerinden imtina eden kadın özgünlüğünü yitirir” söylemleri çalışmayan annelerin dilsel kodlamalarında fedakârlık söylemine dönüşerek ve bu söylemleri pratiğe dökerek, kamusal alanlardan kendilerini kopartarak, ataerkil örüntülerin devamlılığına neden olmaktadır.

4.1.3.2. Ücretli İşte Çalışan Süper Anneler/Meşgul Anneler

Her ne kadar çocukları için ücretli bir işten ayrılan anneler bulunsa da, çocuk sahibi olduktan sonra ücretli çalışmayı devam ettiren anneler de bulunmaktadır. İncelenen blogger annelerin sayfalarındaki hikâyelerinde, anneliği meslek edinen anneler yanı sıra ücretli çalışan blogger annelerin de olduğu görülmektedir. Ataerkil toplumlarda kadınlar için özel alan duvarlarını aşmak kolay değildir. Duvarları aşarak hayatının odağını ev dışına kaydırabilen anneler ise toplumsal cinsiyet normları çerçevesinde kadınlara biçilen sorumlulukları eksiksiz yerine getirmekle yükümlüdür. Eğer görevlerinden birini eksik yerine getirirse hâkim söylemin eksik kadın/anne, ihmalkâr anne söylemine maruz kalması mümkündür. Ücretli çalışan annelerin ihmalkâr ve makbul annelik hâkim söylemlerinin dışında bir annelik pratiği geliştirmek üzere mücadele ettikleri görülmektedir.

Kendini ve ücretli çalışan diğer anneleri meşgul anne olarak tanımlayan çocuk doktoru olan annenin blogu analiz edilirken farklı farklı yazılarında ev işleri, çocuk bakımı ve çalışma yaşamını nasıl dengede tutmaya çalıştığı görülmektedir:

“Hayatımın Ç...’lı ilk yılından aklımda kalan en net şey uykusuzluk, yorgunluk ve buna eşlik eden kemik ve kas ağrılarımdı.....O zamanlar tüm bunların Ç... büyüdükçe azalacağını düşünüyordum. Ama yanılmışım.Ç... *okula başlayıp, nöbet sonraları uyuma imkanım ortaya çıkınca da kemik ağrılarım geçmedi.* Çünkü nöbet çıkışı bu sefer de evin eksik malzemelerini alma, evdeki birikmiş işleri yapma gibi çeşitli misyonlar yükledim kendime” (BA1, 8 Şubat 2017).

Annenin, buradaki ifadelerinden anlaşılabacağı üzere işyerindeki nöbetlerinin ardından çocuğunun bakımı annenin sorumluluğundadır. Çocuğu biraz daha büyüdükten sonra ise alışveriş ve ev işlerini de annelik görevlerine dâhil etmiştir. Ücretli çalışan blogger anne, anneliğinden ve kadınlığından ödün vermemek adına çok yorgun olsa dahi çocuğuyla vakit geçirmeyi ve ev işlerini yapmayı ihmal etmemektedir. Hem işte belirli saatlerde çalışmaktalar, hem de ev de çocuğuna ve ev işlerine zaman ayırmaktan imtina etmemektedir. Bu nedenle süper annelik prototipine uygun annelik yapmaya çalıştığına tanık olunmaktadır.

Hochschild *The Second Shift* kitabında, ücretli çalışan annelerin cinsiyet ideolojisi, his kuralları çerçevesinde hane halkı iş bölümünü ve emeğini incelemiştir. Ayrıca Hochschild'ın analizi değişen cinsiyet ve emeğin görünümüne yer verir. Kadının işgücüne katılımı artmıştır, çiftlerin her ikisinin de kamusal alanda çalışma oranları artmıştır ve evlilikte eşitlik konusunda değişen cinsiyet rolleri yer almıştır. Fakat geçiş ailesi olarak kavramlaştırdığı eşitliğe dayalı aile profilinde dahi kadınların ev ve bakım işleri ile daha fazla meşgul olduklarını, bu nedenle kamusal alanda ücretli bir işte çalışan kadınların evde ikinci vardiya yaptıklarını belirtmektedir. Evdeki ikinci vardiyanın ise kadınların, medyada bir elinde evrak çantası diğer elinde çocukla sunulan “süperannelik” stereotipine ulaşmaya çabalamalarına neden olacağını vurgulamaktadır (Hochschild, 2003).

Kamusal alanda ücretli işte çalışan örneklem dâhilindeki blogger anneler de hayatlarının büyük bir bölümünü çalışma alanlarında geçiren ve kendisine ev dışındaki işleri ve kariyerlerini sorumluluklarına dâhil eden annelerdir ve ev hizmetlerine ilişkin sorumluluklarını ev dışında olması gereken saatlerde başkalarına devretseler de çalışma saatleri sona erdiğinde bütün sorumluluğu üstlerine almaktadırlar.

BA1 bir başka yazısında şunları ifade etmektedir:

“2014 te en çok hissettiğin duygu nedir? ” diye sorarsanız; çokça şükür, sıkça mutluluk ve sürekli koşturmanın getirdiği yorgunluk derim. Sabah kalk, giyin, Ç....’ı giydir, kahvaltıyı hazırla, ortalığı topla, işe git, vizit yap, poliklinik yap, nöbet tut, Ç...’ı okuldan al, yemeği hazırla, ye, yedir, oyun oyna, ortalığı topla, yat, sabah kalk....şeklinde devam eden, kesintisiz, nefessiz bir koşuydu 2014” (BA1, 3 Şubat 2015).

Görüldüğü üzere BA1'in yaşamı; çocuk bakımı, ev işleri, kamusal alandaki çalışma yaşamı ekseninde geçmesi, bu üçlü eksen de koşuşturması yorgunluk sebebi olsa da, durumundan şikâyet etmek yerine memnuniyet duygusunu ifade etmesi, kamusal alanda ücretli işte çalışan kadının aynı zamanda ev işlerinin kendi işi olduğunu içselleştirdiğini, görev tanımına dâhil ettiğini göstermektedir. İster ücretli bir işte çalışsın, ister çalışmasın ev işleri, çocuk bakımı ve genel olarak ev alanı kadın öznelliğinin inşasının odağında bulunmaktadır. Böylece evin ve özel alanın, bütün annelerin, cinsiyet deneyimlerinin ortaklaştığı yer olduğu söylenebilir.

Ücretli bir işte çalışan analiz dâhilindeki blogger annelerin de hem ev işlerine hem de çocuk bakımına koşuşturmalarına tanık olunmakla beraber, karmaşık duygular ve vicdan azabı gibi ağır duygular yaşadıkları görülmektedir. Çocuk doktoru olan bir blogger annenin anlatılarında, iş yoğunluğunun artması nedeniyle çocuğuna zaman ayıramaması durumunun, anneye vicdan azabı olarak geri döndüğüne rastlanmaktadır.

“Adana’ya taşınıp, Türkiye’nin en büyük çocuk hastanelerinden birinde çalışmaya başlayınca ben de tekrar nöbetli günlere geri dönmüş oldum. ‘Geri dönmüş oldum’ diyorum çünkü Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları ihtisasım sırasında 36 saate uzayan yüzlerce nöbet tutmuştum. Ama bu geri dönüş bu sefer farklı olmuştu çünkü anneydim. Asistanlığım süresince Ç.... daha doğmamıştı ve nöbet sonrası akşam iş çıkışı eve gelip, yemek bile yemeden kendimi yatağa atabiliyordum. Oysa şimdi çok yorucu bir nöbetten çıkıp eve geri döndüğümde annesini 24 saat görmemiş ve o 24 saati” Annem gelse de oyun oynasak.” şeklinde planlar yaparak geçiren 2 yaşında bir çocuk bekliyordu beni. Nöbetten çıkıp eve geldiğimde benim pilim çoktaaan bitmişken tüm gece uykusunu almış Ç..., oyun oynamak için beni bekliyor oluyordu. ***Ben de kalan tüm enerjimi toplayıp, akşam B... gelene kadar oyun oynamaya çalışıyordum.İşe döndüğüm için hiç vicdan azabı çekmedim ama mesai saatleri dışında, hafta sonları ve gece de çalışmak zorunda kaldığım için çektiği vicdan azabının haddi hesabı yok***” (BA1, 10 Nisan 2016).

BA1, kamusal çalışma yaşamı ve çocuğuyla ilişkisini anlatan hikâyelerinde annelikle beraber yaşamında bir takım değişiklikler olduğunu belirtmektedir. Annelikten önce kendine zaman ayırabilen kadın anne olduktan sonra kendine ayırdığı zamandan feragat etmek zorunda kalmıştır. Bu nedenle özellikle ücretli bir işte çalışan anneler için zaman çok önemli bir kavramdır, kadın, iş hayatına harcadığı zaman kadar çocuklarına da zaman ayırması gerekir hâkim anlayışına istinaden BA1'in de, annelikten önce işten kalan zamanı kendine ayırmasına rağmen annelikten sonra, kendine ayırdığı zamanı da çocuğuna feda ettiği yazılarından anlaşılmaktadır. Ücretli

bir işte çalıştığı için de bir pişmanlık, vicdan azabı hissetmemektedir. Ancak ücretli işte çalışıyor olmaktan memnun olsa da kendisine ilişkin güçlü bir toplumsal cinsiyet söyleminin neden olduğu duygular içinden konuşmakta ve çocuğuyla ilişkisini de bu söylem içinde anlamlandırmaktadır. Sonuç olarak, aşırı yoğun iş temposunun çocuğuyla geçirmesi gereken zamandan kışmasına neden olduğundan, vicdan azabı çektiğini vurgulaması, ücretli olarak kamusal alanda çalışan orta sınıf kadınlarının annelik ve çalışma yaşamındaki sorumlulukları eksiksiz yerine getirme mücadelesini yansıtmaktadır.

Orta sınıftan, ücretli bir işte çalışan kadınların anne olduktan sonra yaşam deneyimlerinde değişim olmamaktadır, kadınların yaşamlarının odağında yine çocuğu vardır; annelik, ilk ve aksatılmayacak bir görevdir. Yaptığı işle kurduğu ilişki, çocuğuyla kurduğu ilişkinin önüne geçmemektedir. Kadınların ev dışı etkinliklerinin önemi artsa dahi emeklerinin büyük kısmını dengelemek adına ihmalkâr anne olmaktan uzak durmak için yoğun mücadele ettikleri görülmektedir. Bu durumun özellikle de annelerin ücretli bir işte çalışma ve ev konusundaki karışık duyguların bir yansıması olduğunu düşündürmektedir. Karmaşık duygular içinde olan anneler; bir yandan ücretli bir işte çalıştıkları için memnundurlar diğer yandan çocuklarını geride bıraktıkları ve ihmal etme düşüncelerini içselleştirdiklerinden ötürü suçluluk içerisinde girmektedirler.

Vicdan azabı ve suçluluk kültürel ve toplumsal olarak tanımlanan görevleri tam olarak yerine getirememekten kaynaklanırken, bunların, farklı deneyimler yaşayan, farklı alanlarda konumlanan kadınların ortak duyguları olduğu görülmektedir. Bir başka ücretli çalışan blogger annenin ise çocuğunu iş için bırakıp gitmek zorunda kalmasının üzüntü ve vicdan azabı duymasına neden olduğu yazı dilinden anlaşılmaktadır:

“Bu yazının adı belki de “çalışan annenin dramı” olmalıydı ama böyle olumsuz bir başlık atmak istemedim senin güncene...O yüzden güzel yerinden baktım, tatile gidiyorsun!

Bugün ilk kez zorunlu nedenler dışında ayrıldık seninle.

Daha önce ananen hastanede olduğu için onunla kalmam gerekti. İlk ayrı uyuyuşumuz böyle olmuştu. Şimdi de sana refakat edebilecek biri yok. Aslında yine zorunlu bir neden...

Insanlar çok iyi değil ne yazık ki...

Söz verip sonra sözünü tutmayanlar mı dersin, doğru söylemekten kaçınanlar mı dersin...

Öyle tanımadığım birine de seni emanet edemem.

En azından tanıdığım birinden referansını almam gerekiyor.

Ah bebeğim...

Öyle zor ki seni bırakmak..." (BA19, 22 Haziran 2015).

Blogger anne üzüntüsünü dile getirirken neden bırakıp gittiğini 'zorunlu neden'lerle bağlantılandırarak gerekçelendirmekte ve bu durumu mektup dili kullanarak blog alanında yazıya dökmektedir. Ayrılmasının nedenlerini zorunluluk ifadesiyle açıklaması, duyduğu vicdan azabını dindirmek amaçlı olduğunu düşündürmektedir. Çocuğunu mesafe olarak kendisine daha yakın kimseye emanet edememesini güvensizlik duygusu, güven duygusu eksikliği ile açıklamakta olduğu görülmektedir. Çocuğunu tanıdık birilerine annesine ve teyzesine emanet etmek istediğini daha sonraki ifadelerinde yer vermektedir. Bu nedenle kızını kendinden daha uzağa bırakma mecburiyeti annenin daha fazla vicdan azabı çekmesine neden olmaktadır.

Anneliğin farklı biçimlerde deneyimlendiği kadınlık halleri olmasına rağmen görüldüğü gibi çoğu nokta da farklılıklar kırılmaktadır. Kadınların ev işi ve çocuk bakımında öznelliklerini inşa etme, vicdan azabı ve suçluluk hissetme gibi konularda benzerlikler yaşarken aynı zamanda anneliğin bir fedakârlık gerektirdiği noktasında, kadın deneyimleri arasındaki var olan yarıklar dolmaktadır.

BA1, çocuğuna yaptığı bir fedakarlığı şöyle açıklamaktadır:

"Eve her zamankinden yarım saat daha erken geldik. Yemeğimizi yedik ve ben Ç.....'a uygun bir dille bu gece onu babaannenin uyutacağını, bizim dışarı çıkıp, o uyuduktan bir süre sonra geri geleceğimizi anlatmaya başladım. İşte ne olduysa o anda oldu. Önce o minik alt dudağı aşağı düştü sonra kollarını boynuma doladı ve bir yandan ağlamaya bir yandan "amaa ben bugün seni çok özlemiştim annee diye iç çekmeye başladı. E o andan itibaren de bende sinemaya gitme arzusu bir anda sıfırlandı. Açıkçası "seni çok özledim, gitme anneciğim" diye ağlayan evladımı bırakıp sinemaya gitmeye gönlüm razı olmadı. Bir haftadır yaptığım sinema planı, Barış'la kısa bir bakışmadan sonra onun da benimle aynı fikirde olduğunu görüp, bilinmeyen bir tarihe kadar erteleniverdi. Üç buçuk yıldır sinemaya gitmiyordum, bir süre daha gitmesem de olurdu. Pişman mıyım? Hayır. Doğruyu mu yaptım? Bilmiyorum. Bildiğim tek şey Sevgililer Günü'nü kutlamasak da sevgilimle baş başa kalmaya, hayata minik molalar verip deşarj olmaya halen ihtiyacım olduğu" (BA1, 14 Şubat 2014).

BA10, Instagram hesabında eşiyle paylaştığı bir fotoğrafın altında kendi sosyal yaşamından vazgeçişini şu şekilde anlatmaktadır:

“Yine bir cumartesi günüydü... Herkesin istekleri gitmek istediği yerler planları farklıydı. Ama her çalışan anne gibi hafta sonunu çocuğumla ve onun yapmak istedikleriyle geçirdim. Çünkü sadece kendi isteklerimi yaptığımda bu beni mutlu etmiyor, onun bir gülüşü beni mutlu etmeye yetiyordu. Bir yandan eşimle baş başa vakit geçirmek çok ama çok değerli....Eskiden haftada bir sinemaya giden biz şimdi baş başa sinemayı yılda 2’ye düşürdük...” (BA10, 15 Nisan 2017).

Buradan da anlaşıldığı üzere ücretli bir işte çalışan anneler, çalıştıkları ve çocuklarından çaldıkları vakitlerin ‘acısını’ çıkartmak için fedakârlık ederek, kendi zevklerinden vazgeçmektedirler. Böylece ücretli işte çalışmayan anne kariyerinden fedakârlık ederken, çalışan anne de kendisine zaman ayırmaktan, kendi zevklerinden fedakârlık yapmaktadırlar, sadece fedakârlığın formu değişmektedir. Böylece ücretli bir işte çalışsın veya çalışmasın kadınların, anneliği, toplumsal cinsiyet normlarına göre ayrılmış önemli bir meslek ya da çalışma alanı olarak gördüğü belirtilebilir. Her işi yapabilen, çocuğuna bakan fedakâr, ideal, iyi anne bir referans noktası olarak dururken ister ücretli bir işte çalışan, ister çalışmayan kadın olsun kendilerini, bu referans çerçevesinde kurup anlamlandırmaktadırlar.

4.2.“Kutsal Anne”den “Yeryüzüne İnen” Anneye

Bir önceki tema ve alt temalarda genel anlamda kadının ataerkil iktidar söylemleri çerçevesinde annelik pratiklerini nasıl yaşama geçirdikleri ve pasif bir özne konumuna itilerek ev içi emeğin, kadınlık görevi olarak nasıl dayatıldığı üzerinde durulmuştur. Her ne kadar kadınlar annelikle ilgili söylemleri ve toplumsal cinsiyet kodlamalarını içselleştirse ve öznelliklerini annelik üzerinden kurgulasalar da analize tabi tutulan blog alanlarında kadınların yıkıcı muhalif söylemlerinin de izine rastlanmaktadır. Fedakâr annelik söylemlerini kabullenen ve çocuğuyla bağımlılık ilişkisi kuran bazı annelerin dahi zaman zaman muhalif söylemler kullandıkları görülmektedir. Gerek ev işinin anneye yüklenmesi, gerekse de çocuğun sadece anneye ait olduğunu öngören genel kabuller ve çocuğun bakımını sadece annenin üstlenmesi gerektiği yönündeki kanılar birçok noktada eleştirel bir dil ve anlatım biçimiyle bazı blogger anneler tarafından hedef alınmıştır. Kullanılan muhalif söylem biçimleri küçük bir adım olarak katılaşmış ataerkil düşünce yapısında gedik oluşturdukları ve annelerin, yeni bir mecra olan internet üzerinden cinsiyet eşitsizliklerini, toplumsal cinsiyet normlarını tartışmaya açtıkları ve ataerkil söylemi, yıpratma/esnetme girişiminde bulundukları görülmektedir.

4.2.1. Direnişler

Daha önce de vurgulandığı gibi, bazı blogger annelerin, sayfalarına bakıldığında ataerkil iktidarın, yalnızca kadınları baskı altında tutan söylemleri üretmediği aynı zamanda kadınların bir özne olarak doğmasını imkân tanıyan, direnişi de mümkün kılan söylemleri de ürettiğini belirtmek gerekir. Nitekim sadece iktidar mekanizmaları tarafından tahakküm edilen blogger anneleri pasif bir özne olarak ele almak eksik bir analiz olacaktır. Ancak, blogger annelerin muhalif söylemlerine odaklandığımız noktada direnme noktaları da daha ayrıntılı bir analize tabi tutulabilecektir.

Blogosferde annelerin direnişlerinin izini sürerken Foucault'un savlarına değinmek gerekmektedir. Nitekim onun teorileri blogger annelerin üzerindeki iktidar ve baskının, bir özgürleşme mücadelesine dönüşebilecek direnişi nasıl yarattığını anlamada anahtar rol oynar.

Foucault kendinden önceki düşünürlerden farklı olarak iktidarı makro anlamda yani yöneten ve yönetilenler (patron-işçi, bürokrat-halk vs) arasındaki bir durum olarak değil bir ilişki biçimi olarak yani mikro anlamda ele alır. Ona göre, iktidar, bir kişinin bir davranışı yapmasını ikna etmektir. Bu ilişki biçimi, polis-vatandaş ilişkisini de kapsar, anne-bebek arasındaki ilişkiyi de. Bu nedenle ona göre iktidar her yerdedir, örümcek ağı misali her yeri sarmalamıştır, iktidar her yerden gelebilir ve iktidar devlet gibi tek bir merkezi otoriteden oluşmaz, taktiksel söylemler yoluyla kurulumlar (2007: 71-72). Buradan yola çıkarak ifade etmek gerekirse kadınların gördüğü baskı sadece devlet eliyle gerçekleşmemektedir, evdeki erkek özneler, sokaktaki diğer anneler, medya, erkekler gibi birçok yerden gelmektedir. Foucault'un da dediği gibi “tahakküm, aslında, anlamına ve sonuçlarına bazen toplumun en ince dokularında bile rastlanabilen global bir iktidar yapısıdır” (2014b: 80).

Foucault'nun iktidar anlayışını diğer düşünürlerden farklı kılan bir diğer yön ise iktidarı olumsuz bir güç olarak değerlendirmemesi ve onun iktidarı üretici bir güç olarak formüle etmesidir. Ona göre iktidarın olduğu her yerde direniş de vardır (2012: 2007). “Zira iktidar ilişkilerinin özünde, iktidar ilişkilerinin varlığının sürekli bir koşulu olarak bir boyun eğmeme ve özgürlük inadı varsa, bu durumda direnme, kaçma yolunun ya da kurtulma ihtimalinin bulunmadığı bir iktidar ilişkisinden de söz

edilemez. Dolayısıyla iktidar ilişkileri, en azından potansiyel olarak, bir mücadele stratejisini içerir” (Foucault, 2014: 80-81). Onun tabiriyle “gerçekte direniş her zaman mücadele ettiği ortamdan destek alır” (Foucault, 2012: 284).

Foucault’un aslında burada vurgulamak istediği şey, insanların özgür olduğu ve her zaman özgür olmak istedikleri, özgürlüğüne sahip çıkmak için direnme noktaları oluşturdukları ve üzerlerinde kurulmak istenen iktidarı, baskıyı tahakkümü dönüştürebilme kapasitelerinin olduğudur (2012: 283). Bu, birçok taraftan sarmalayan iktidar ilişkilerini dönüştürme imkânı olduğunu ima eder.

Foucault’un bu çığır açıcı fikirleri özellikle feminist teoride yankı bulmuş, pek çok feminist düşünür ataerkil söylemi çürütmek için bu fikirlerden yararlanmıştır. Örneğin Butler’a göre iktidar ne geri çekilebilir ne de reddedilebilir, ancak ve ancak yeniden konumlandırılabilir. İktidarı aşmak yerine iktidarın alt üst edici bir biçimde yeniden konumlandırılması gerekir. Çünkü normatif kuralları tamamen reddetmek bile onlara bir bağlılık göstergesidir. Ona göre normların varlığı iktidarı ve aynı zamanda mücadele alanını da yaratır (2014b: 208).

Feminist teori, iktidarın kaynağı ile ilgili sorunun cevabını *dil* de bulur. Zira iktidar ile mücadele dil ile gerçekleşir. Dahası feminist teorisyenlerin iktidar ve direnişle ilgili savlarında da dil önemli bir yer tutar. Dil hem bir tahakküm aracıdır; tahakkümü doğallastırır, kadınlara ikincil bir konuma iter hem de tahakkümü yıkıcı, delici, aşındırıcı bir nitelik içerir (Hekman, 2016; Irigaray, 2007; Butler, 2014b).

Yine Irigaray’a göre eşitsizlik, adaletsizlik kadın ile erkek arasındaki dilde düğümlendiği gibi kadın ve erkek arasındaki adaletsizlik ve eşitsizlik ancak dilin dönüşümüyle mümkündür (Irigaray, 2007: 73). Bu düşünce sistemine göre, “özgür bir dişil özne olabilmek ve özgürleşme için dil, gerekli üretim aracını temsil etmektedir. Ve erkeklerle eşit öznel haklara sahip olabilmek için dil denen bu aracı geliştirmek gerekmektedir” (Irigaray, 2007: 75).

Blogger annelerin sayfalarını dolaştığımızda da benzer stratejileri kullandıkları görülmüştür. Kadınların yeni bir mecra olan blog alanlarını kimi zaman mücadele alanına dönüştürebildiklerine tanık olunmuştur ve mücadelede kullandıkları silahları ise yazılarıdır, yazılarında kullandıkları, eleştirel dil ve muhalif söylemleridir.

Dahası eril dili alt üst edebilecek muhalif söylemler kadınların dilinde dolaşıma girmiştir.

Bu mecralarda dolaşımda olan bazı söylemler şunlardır: ‘yuvayı biraz da erkek kuş yapsın’, ‘yardım değil, iş bölümü’, ‘çocuk sadece anneye değil babaya da ait’, ‘annelik zor bir görev’. Bu söylemlerin dolaşımı ile kadınlar yeni bir alanda kendi seslerini duyurup benzer deneyimlere sahip kadınlarla ortak bir dil yaratma girişiminde bulunmuşlardır. Sonuç olarak, bu tema altında çocuk bakımının sadece anneye ait olduğu anlayışı, çocuk bakımının hafife alınması ve ev işleri ile ilgili geleneksel toplumsal normların, ataerkil söylemlerin ve bu söylemin yarattığı güç ilişkilerinin eleştirisi fark edilmiştir.

4.2.2. Alternatif Annelikler

4.2.2.1. Anneliğin Zamansal Sınırları

Bilindiği üzere kadınlar anne olduktan sonra, onlardan öncelikle gece-gündüz, diğer bir tabirle tam zamanlı olarak çocuklarıyla ilgilenmeleri beklenmektedir. Ulus devletlerin de çıkarlarına hizmet eden bu ataerkil bakış açısı siyasal iktidarlar tarafından da desteklenmektedir. Böylece hem merkez otoritelerce hem de diğer baskı mekanizmaları kadınların annelik görevlerini tam zamanlı olarak yerine getirmeleri konusunda adeta anlaşırlar. Blogosferdeki kadınların anlatılarında da, ön planda annelik görevlerini yerine getirmek için gece gündüz, 7/24 durmadan çabaladıkları yer alırken blogger annelerden BA3’ün karşı tavır içinde olduğu yazılarına rastlanmıştır.

BA3, aslında daha önceki bölümde ifade edildiği gibi anlatılarında özellikle ilk çocuğuna sahip olduktan sonraki yazılarında fedakârlığı vurgulayan, çocuğuyla arasında kopmaz ilişkileri takipçileriyle paylaşan bir annedir. Üçüncü çocuğuna sahip olduktan sonraki yazılarına bakıldığında ise ataerkil normlara ve düşünce yapılarına yönelik karşı söylemler geliştirdiği ve bu söylemleri eylemlerine yansıttığı görülmektedir. BA3’ün uzun yıllardır hikayelerini paylaşıyor olması sayesinde boylamsal bir analiz imkanı söz konusu olmuştur.

“Ben kendine sınırlar çizen, örneğin akşam belli bir saatten sonra artık koltuğa oturup kimsenin dişiyle, çişiyile uğraşmak istemeyen ve bunu dile getiren bir anneyim..... Ben kendime sınırlar çizen bir anneyim, belki

hep öyleydim belki de sonradan evrildim, bilmiyorum. Ama bence **akşamları 8'den sonra artık kimsenin dışıyla çişyle uğraşmak istememek, hatta mümkünse 10 yaşın altında kimseyi görmek istememek beni kötü bir anne yapmıyor**. Sadece sabah 6'dan beri ayakta olup artık gerçekten yorulan ve kendi kendine kalmak isteyen bir insan yapıyor” (BA3).

Blogger annenin ifadelerinde açıkça sabah saat 6'dan akşam 8'e olmak üzere kendine mesai saatleri belirlediği görülmektedir. Bu saatler dışında çocuklarıyla ilgilenmek ve onları görmek istemediğini net bir şekilde ifade etmiştir. Bu durumda anneliğin fedakârlık isteyen bir iş olduğu ve gece gündüz çocuklarla ilgilenmek gerektiği düşüncesi erozyona uğramaktadır. “**Akşamları 8'den sonra artık kimsenin dışıyla çişyle uğraşmak istememek, hatta mümkünse 10 yaşın altında kimseyi görmek istememek beni kötü bir anne yapmıyor**” ifadesi toplumsal anlamda iyi-kötü anneliğin ne demek olduğunun ipuçlarını da vermektedir. İyi annelik gece gündüz çocuklarıyla ilgilenen, çocuklarına bakan, dahası saçını çocukları için süpürge eden bir anne profili çizerken, kötü annelik bazı zaman dilimlerinde de olsa kendine zaman ayıran bencil bir annedir. BA3 ise bir müddet çocukla ilgilenmemenin onu kötü anne yapmadığını vurgulayarak tam zamanlı annelik söylemlerine ve edimlerine alt üst edici bir dil kullanmaktadır. Ek olarak, kendine saat sınırları çizmesi annenin, direniş stratejileri de oluşturduğunu göstermektedir. Dolayısıyla stratejik direniş, söylemsel düzeyden kurtularak aynı zamanda ataerkil kadınlık kalıplarından kurtulmayı da sağlamaktadır.

BA3'ün, sınır çizen anne olduğunu belirtirmesi ve “belki hep öyleydim belki de sonradan evrildim, bilmiyorum” ifadesini kullanması, her ne kadar kendisi fark etmese de bu cümlelerinden anlaşıldığı üzere, ilk 2008'de anne olduktan bu yana geçen zamanda, onun, annelik pratiklerinde ve düşüncelerinde değişim ve dönüşüm olduğu görülmektedir. Kendisinde gerçekleşen dönüşümü, herkesin erişim sağlayabileceği bir şekilde günümüzdeki yeni kamusal alanlardan biri olan dijital mecralarda, yazıya dökmesi bir domino taşı etkisi yaparak diğer kadınlara da dokunacağı düşüncesini uyandırmaktadır. Takipçi sayısı yüksek bir anne olmasından dolayı, düşüncelerine dokunduğu kadınların çok olacağını tahmin etmek zor değildir. Böylece BA3, toplum tarafından inşa edilen gece gündüz olmak üzere (7/24) çocuk bakımını, annenin gerçekleştirmesi gerektiğine dair genel kanıyı kendince strateji oluşturarak kırmaya çalışmakta ve kötü annelik söyleminin anlamını yapıbozumuna

uğratmaktadır. Ek olarak, kendi dönüşümlerinden, kendi annelik sınırlarından bahsederek toplumdaki diğer kadınların da kendilerine özgürleşme alanları açabilmelerini sağlayacak bir güç vermektedir.

Nitekim bir başka anne BA3'ün anlatısına hak vererek toplumda annelerin kendilerine zaman ayırmalarının hoş karşılanmadığını kendi deneyimlerinden bir kesit sunarak yorum kısmında aktarmıştır:

“Bir gün kızım 22.30 da uyudu ve ben salona geçip kendi kendime çıldırdım. “İşte bu çocuk böyle geç yatınca hiç bir şey yapamıyorum” dedim. Kayınvalidem de vardı. ” annesin sen anne ne yapmayı bekliyodun bütün akşam çocuğunla ilgilendin işte daha ne olsun’ dedi. Sert bi dille insan olduğumu zaten işten gelip bu saate kadar 2 dk oturmadığımı biraz erken uyusa en kötü 1 saat kitap falan okuyacağımı söyledim. Böyle bi anne olmak toplumda hoş karşılanmıyor. İstiyorlar ki saç yetmez vücudumuzdaki bütün kılları süpürge yalım” (Takipçi, 25 Mart 2017).

Görüldüğü üzere anne çocuğu geç uyuduğu için serzenişte bulunmuştur. Anne bu tavrıyla kadının, tek görevinin annelik olduğu anlayışın hâkim olduğu toplumumuzda farklı bir anneliğin resmini çizmektedir. Bir bakıma çocuk bakımında sadece kendisinin aktif olmasına karşı çıktığı, kendisine bir özgürlük alanı yaratmak istediği anlaşılmaktadır. Ancak özgürlük isteği ya da direnme çabası başka bir kadın ve anne yani kayınvalidesi tarafından “...annesin sen anne, ne bekliyordun...” diyerek zincir vurulmaya çalışılmıştır. Kadının kayınvalidesinin ataerkil söylemlerine karşılık tavrını sürdürdüğü “sert bi dille insan olduğumu zaten işten gelip bu saate kadar 2 dk oturmadığımı biraz erken uyusa en kötü 1 saat kitap falan okuyacağımı söyledim” şeklinde yaptığı açıklamasından anlaşılmaktadır. Böylece takipçi annenin kendine zaman ayırma ve tam zamanlı anneliğe, 7/24 annelik yapma biçimine karşılık bir mücadele tavrını sürdürdüğü görülmektedir.

4.2.2.2. Çocuk Sadece Anneye Ait Değildir, Çocuk Hem Anneye Hem Babaya Aittir

BA20 ise blogger annelerin düzenlediği bir etkinlikteki konuşmasında kendi anneliğinden bahsederken aynı zamanda çocuğun anneye ait olduğu kalıplaşmış ataerkil toplumsal düşünce yapısına yönelik eleştirel bir dil kullanmıştır.

“...Biliyorsunuz, bilen arkadaşlarım vardır, benim 12 yaşında bir oğlum daha var. İlk evliliğimden olan B..cim. O yurtdışında yaşıyor, okul sebebiyle.... Bu konuda da çok fazla tepki alıyorum. Mahalle baskısı var ve ben buna çok maruz kaldım. Özellikle kötü niyetle yapan insanlar da çok

oluyor. Mutlu bir an paylaşıyorsun ve şunu yazıyor altına B... nerde? Onu neden paylaşmıyorsun? Ya şunu anlatmaya çalışıyorum. Bizim toplumumuzda çocuk anneye aittir, annenindir. Hayır değil, çocuk hem annenin hem babanıdır. Yani çocuk sadece anneye ait değil bunu aktarmaya çalışıyorum insanlara. Evet benim oğlum ve ama benim kadar babasının da oğlu..”(BA20).

İki çocuk annesi olan ve çocuklarından birinin yurtdışında babasıyla yaşayan BA20 kendisinin de ifade ettiği üzere çocuğu yanında bulunmadığı ve onu yetiştirmedeğinden, bakımını üstlenmediğinden dolayı baskıya maruz kalmaktadır. Blogger anne bu baskılara boyun eğmek yerine bir direniş göstermekte çocuğun anneye ait kabul edildiği ataerkil düşünce yapısını “çocuk hem annenin hem de babanıdır” diyerek aşındırmaya çalışmaktadır.

Genel olarak bakıldığında blogger anneleri takip edenler, onların yazılarına yorum yapanlar, onlara mesaj yazanlar kadınlar veya diğer annelerden oluşmaktadır. Bu minvalde blogger anneleri incelediğimiz kadarıyla anneler, çoğunlukla kadınların baskılarına ve ataerkil söylemlerine maruz kalmaktadırlar. Nitekim çocuğun anneye ait olduğu, çocuğa sadece annenin bakması gerektiği diğer kadınlar tarafından da içselleştirilmiş ve doğallaştırılmıştır. Buna göre kadınlar sadece erkeklerin değil aynı zamanda hemcinslerinin de tahakkümü altında kalmaktadırlar. Bu nedenle iktidar birçok yerden annelere ulaşırken anneler de bu iktidar mekanizmalarına karşı tavır geliştirerek hem muhalif söylemler oluşturmakta hem de söylemlerini eylemlere dönüştürerek geleneksel normları yıkmaktadırlar.

4.2.2.3.Kadınlığın En Zor Görevi Annelik

Toplumumuzda annelik kutsal kabul edildiğinden dolayı çoğu zaman zorluğu dile getirilmekten çekinilir, zevk alınarak yapılan bir iş gibi gösterilir. Ya da annelik serüveninin zorluğundan bahsedildiğinde ama ile devam eden başka bir cümle kurulur. Bu cümleyle birlikte ya annelik, çocuk sevgisine bağlanır veya anneliğin güzelliğine atıfta bulunur. Bu nedenle başta kurulan cümlelerin hükmü azalır. Anne olan bir kadının anneliğin zorluğunu ifade etmesi, onun yargılanmasına eleştirilmesine neden olur, annenin kadınlığını tam olarak yerine getiremediği vurgulanır, dahası kadınlığı sorgulanır, becerisizlikle suçlanır. Blogger annelerin sayfaları gezildiğinde anneliğin zorluğunu kabul eden annelerin olduğu fark edilmiştir.

BA1'in blogunda yazdığı metinlerin arasına sıkışmış cümlelerde anneliğin zorluğuna dair ifadeler bulunur. Örneğin 38 yaşında ne öğrendiğine dair yazdığı yazıda anneliğin zorluğunu "Dünyadaki en zor işin annelik olduğunu..... öğrendim" şeklinde açıkça dile döker (20 Ağustos 2014). Başka bir hikâyesinde çalışan bir kadın olduğu için çalışma yaşamı ile birlikte anneliğin zorluğunun kat kat artacağını ifade eden söylemler kullanmıştır (BA1, 8 Şubat 2017).

BA1'in oğlunun dördüncü yaşıyla ilgili bir anlatısında ise anneliğin güçlüğüne pratikte nasıl vuku bulduğunu sezinlemek mümkün:

"hala karanlıktan korkuyor, belki de bu yüzden.... yalnız uyuyamıyor. Gene haftasonları, oyun oynamak için sabahın altısında uyandırıyor beni. Bitmek bilmeyen sorularına yanıt vermeye çalışmaktan yoruluyorum...." (BA1).

Blogger anne çocuğunun yalnız uyumaması, kendisini hafta sonları erken uyandırması gibi eylemlerini ve birçok soru sormasını anneliğin yorucu ve güç kılan edimlerini oluşturduğunu itiraf etmektedir. Böylece blogger annelerin kadınlık hallerinin bir parçası olan anneliğe yönelik eleştirel bir dil kullanılmıştır.

Üç çocuk annesi olan BA3 ise deneyimlerini paylaştığı bir yazısında anneliği tarif ederken kullandığı ilk kelimenin "zormuş" olduğu görülmektedir:

"Zormuş. Çok hem de... Ama işte neden BU KADAR ZOR olduğunun adını koyamıyordum bir türlü... Ben mi yanlış bir şey yapıyorum? Ben mi çok şeyi aynı anda becermeye çalışıyorum. Nedir beni böyle kamyon çarpmışa döndüren?"

"Paralel evrenlerde annelik yapmaya çalışmak"mış.

Nitekim gerçekten de bu paralel evrenler arasında gidip gelme hissidir benim son 14 aydır yaşayıp da adını koyamadığım şey!" (BA3).

BA3, anneliğin zorluğunu, özellikle kendi annelik deneyimlerinden yola çıkarak, tarifini 'kamyon çarpmışa dönmek' ve 'paralel evrende annelik yapmaya çalışmak' şeklinde hicivsel deyimler kurarak anlatmaktadır. Nitekim anneliğin kutsallığı annelik görevlerini hafifletememektedir. Tersine, toplumda kabul görmüş ve inşa edilmiş bu anlayışa yönelik blogger annenin anlatıları, kullandığı dil ve deyimler kutsallığı alt üst edici bir rol oynamakta ve böylece kalıp yargılar, aşınmaktadır.

BA3 bir başka yazısında yine çocuklu özellikle üç çocuklu hayatın zorluğundan bahsetmiştir. Üç çocuk sahibi olmasına rağmen bu var olan durumu amalı cümlelerle bitirmek yerine ve sevgi söylemleriyle bitirmek yerine üç çocuğun zorluğunu çok

açık bir şekilde ve alaycı bir tarzda aktarmış ve üç çocuğun tek kişinin bakmasının imkansızlığını şu sözlerle ifade etmiştir:

“ İki çocuktan üçe geçmek zaten büyük bir eşik. Masaya bir tabak daha koymak değil mesele... Dört kişiden beşe çıkmak ve o beşinci kişinin bebek olması, haliyle beşik, puset vb hayatınızdan çıkardığınız şeyleri (çıkarmışsanız eğer) yeniden hayatınızın ortasına koymak kolay değil. Üç çocuklu hayat zor. İstanbul’da daha da zor. Evde yardımcımız olmasına rağmen, çoğu zaman annemden ya da kayınvalidemden de destek almam gerekiyor. Bazen onlar da yetmiyor, babamı çekiyoruz işin içine. Maaile büyütüyoruz çocukları, başka türlü -en azından benim şartlarımda- bence mümkün değil. Kısacası, altından kalkması kolay *değil*...” (BA3).

4.2.2.4. Yardım Değil İş Bölümü: “Yuvayı Biraz da Erkek Kuş Yapsın”

Muhalf söylemler, sadece anneliğe içkin değil aynı zamanda toplum tarafından anneliği tamamlayan bir görev olarak tanımlanan domestik işlere de yönelmiştir. Diğer bir deyişle geleneksel normatif cinsiyetçi iş bölümüne yönelik bir direniş ve muhalif söylemler de mevcuttur. BA3, özellikle kadınların anneliğinin yanı sıra kadınlara yüklenen ev işleri konusunda erkeklerin yardımcı konumda kalmasını eleştirir. Toplumsal bilinçlere kazınan ataerkil iktidar mekanizmaların desteklediği normları ve ev işleri konusunda erkeğe kullanılan “yardım” söylemini, kadınlara kullanılan ‘cennet anaların ayaklarının altındadır’ ve ‘yuvayı dişi kuş yapar’ deyimlerini, blog alanına eşitle arasında geçen tartışmayı dile getirerek dahası kendi deneyimleri ile harmanlayarak yazdığı yazı ile ters yüz etmiştir:

“Yuvayı biraz da erkek kuş yapsın. Dilimizde, kadınlara yönelik, kadınlığı sözde yücelten pek çok deyiş var. *Cennet anaların ayaklarının altındadır* ve *Yuvayı dişi kuş yapar*, en çok duyduklarımızdır herhalde...

Her ne kadar bu sözler kadınlığı güya yüceltse de, kadınlara ve kadınlığa en büyük kötülüğü yapmış aynı zamanda... Kadınlığı, anneliği sözümona kutsayarak, bizleri küçücük bir alana sıkıştırmış aslında. Bu tanımların dışına mı çıktın? Vurun kahpeye!

Geçmişte, yuvayı dişi kuşun yaptığına inandırıldığım günlerde ben de genç bir dişi kuş olarak üzerime düşeni yapmışım. Ve bu dişi kuşluğu bayağı bir süre de götürdüm. En nihayetinde canıma tak dedi. ”Yardım değil, işbölümü” dedim.

Yine de, başlangıçtaki düzeni ben kurduğum için (ve tabii ki bu evin dişi kuşu ben olduğum için) hâlâ **evde birçok şeyin yerini ben bilirim**. Birçok şeyi düzenlerim, her şey bana sorulur, böyle gelmiş böyle gider.

Gitmedi. Bu sene, kış başında, kışlıkları çıkarıp yazlıkları kaldırdığımızda, hah işte o yazlıklar bi türlü kalkmadı. Evde yeterince dolap olmadığından ben de her mevsim dönüşünde kıyafetleri hurçlara, bavullara koyup dolaplara, yatak altlarına falan tıktırırım. Genelde de o hurçlar, bavullar

ağır olduğundan Doğan'dan yardım isterim. Ben hazır olunca ona söylerim, o da yüklenip kaldırır benim söylediğim yerlere...

Bu sene yapmadım. Yapamadım. Bavullara tıktırdım ya giysileri, o bavullar uzun süre odamızda kaldı. Bir iki kaldırmamı istedim, nereye kaldıracağını sordu bana, o an düşünemedim. Ay o bavullar ortalıkta süründükçe süründü, süründükçe süründü. Vaktim olmadı, halim olmadı, olmadı da olmadı. En sonunda kendisi dedi “*Daha ne kadar böyle yaşamaya devam edeceğiz?*” diye... **O an fark ettim ki bu soruna benim bir çözüm bulmam, en azından yönlendirme yapmam bekleniyor:** “*Sevgilim, o güçlü kuvvetli kollarınla şu bavulu şu dolaba, bu hurcu şu rafa koyuver bakayım, hadi aslanım!*” Demedim. Diyemedim. Kaynaklarım tükendi. Zaten de yoktu.

.....Kaldırdık eşyaları birlikte, bir sonraki mevsim döngüsüne kadar... Bundan sonra birlikte yaparsak yaparız, yoksa bavulların içinden yaşamaya razıyım ben. Yeminle bıktım. Aradığınız dışı kuşa artık ulaşamıyor.

Şu dünyaya erkek kuş olarak gelmek lazım mı diyorum bazen.... **bu eril düzende hayat onlara güzel.** Bul dışı kuşunu, yuvanı da yapsın, çocuğuna da en iyi şekilde o baksın.

Taa ki, yapamadığını fark edene kadar.

Ben artık yapamıyorum. **Yapamadığımı fark etmeseydim, yapmamam gerektiğinin hiç farkında olmayacaktım belki...**

Neyse, bu da bir aydınlanma...” (BA3, 18 Ocak 2017).

Blogger anne, öncelikle “cennet annelerin ayakları altındadır, yuvayı dışı kuş yapar” deyişlerinin bilindiği gibi kadınları yüceltmediğini aksine kadınları küçük bir alana sıkıştırdığını vurgulayarak bu deyimleri sorgulamıştır. Sorgulayış toplumsal olarak inşa edilen cinsiyetçi iş bölümüne yönelik bir farkındalık veya uyanış anı ile başlamıştır. Blogger annenin anlatısına bakılırsa farkındalık anını yaşayana kadar evin işinden kendisi sorumludur ve evdeki her şey ondan sorulmaktadır. Ancak farkındalık yaşadktan sonra bu inşayı hem bir karşı tavır sergileyerek hem de dil aracılığıyla yıkmıştır. Yazının başlığını “yuvayı biraz da erkek kuş yapsın” diyerek yuvayı dışı kuş yapar söylemini tersine çevirmiştir. Bunun yanı sıra ev işlerinde erkeklerin daha pasif olduğunu anlatan yardım söylemini değilleyerek ev işlerinde eşitliği anlatan işbölümü söylemini diline dolamıştır. Bu söylemler alternatif bir anneliği ve özgür bir kadınlığı imlemektedir. Ayrıca “... Bundan sonra birlikte yaparsak yaparız, yoksa bavulların içinden yaşamaya razıyım ben. Yeminle bıktım. Aradığınız dışı kuşa artık ulaşamıyor...” cümlesi ise geleneksel normlara bir direniş sergilediğini ve iş bölümünü ev hayatlarının merkezine yerleştirmeye çalıştığını göstermektedir. Böylece blogger annenin yaşadığı aydınlanma ile birlikte aktif bir özne olarak yeniden doğmuş olduğu söylenebilir. Burada asıl önemli olan,

kadının yaşadığı aydınlanma, evsel alanlarda var olan eril yaşam düzeninin, blogger anne üzerinde baskı oluşturmasıyla başlamış ve bu baskı kadının direnmesini olanaklı kılmıştır. Özetle, bu aydınlanma ve uyanış aslında bir direnişle sonuçlanmıştır. Foucault'un savlarında yer alan iktidarın olduğu her yerde direnişte vardır düşüncesi blogger annenin yazısında çok açık bir şekilde görülmektedir. Sonuç olarak ataerkil iktidarın söylemsel evreni blogger annenin sorgulayışı ve kullandığı eleştirel yazı dili ile yıkılmıştır.

BA20, Eskişehir'de düzenlenen annelik etkinliklerinde nasıl bir annelik yaptığını takipçi annelere anlatırken konuşmalar arasında ev işlerine yönelik karşı bir tavır içerisinde olduğunu söylüyor:

“...evet ben genelde dağınığımdır..... ben evi temizlemek yerine çocuğımla evi dağıtmayı tercih ediyorum” (BA20).

Blogger annenin konuşmaları analiz edildiğinde kadın hem çocuk bakar hem de ev işlerini yapar, toplumsal egemen anlayışa aykırı davranarak evi temizlemek yerine dağıtması, dağınık olduğunu itiraf etmesi farklı kadınlık, farklı annelik streotipini yansıtmaktadır. BA20, başka bir zaman diliminde Instagramda yaptığı canlı yayında “biz kadınlar olarak evdeki her işi kadınların yapamayacağını, işleri paylaşmamız gerektiğini öncelikle kendimizin farkına varmamız gerekiyor, bunu önce kendimize anlatmalıyız” diyerek ataerkil söylemlere karşı muhalif söylemlerde bulunduğu görülmektedir.

Daha önce de vurgulandığı gibi, toplumumuzda eril ve dişil olmak üzere kategorilendirilen cinsiyetlerin, aynı zamanda yaptıkları işlerin sınırları da belirlenmiş ve kadın ve erkeğin görevleri evsel ve kamusal olarak ayrıştırılmıştır. Kadının, annelik yanı sıra domestik işler ile meşguliyeti de bir kadınlık vazifesi olarak inşa edilmiştir. Birinci temada, blogger annelerin, annelik ve kadınlık pratiklerini geleneksel normatif kurallara uygun bir biçimde, dijital alanlarda paylaşması, medyanın, cinsiyetçi iş bölümünün yeniden inşasında aktif rol oynamakta olduğunu göstermektedir. Ancak, dijital alanlarda çok sayıda olmasa da direnişin izlerini de sürmek mümkün olmuştur ve yeni kadınlık, yeni annelik örnekleri ile karşılaşmıştır. Böylece dil aracılığıyla söylem aracılığıyla ev işleri ile ilgili katılmış inanışlar yeniden dolaşıma girmiş, dengesizleşmiş ve kırılmıştır. Nitekim ev işlerini, annelerin veya kadınların yapması gerektiğine dair hafızalarda

yer alan ataerkil inanç, tarihsel süreçte belirlenmiş anlamlarından, blogger annelerin karşı söylemleri aracılığıyla kısmen kurtarılmış gözükmetedir. Kadın olmak ile bir düğüm misali bağlamsallaştırılan ev işleri ve çocuk bakım görevi çözülmüştür.

Sonuç olarak, blogger annelerin ataerkil iktidar stratejilerine yönelik muhalif söylemler kullanarak belirli stratejiler geliştirdikleri görülmektedir. Genel olarak bakıldığında blogsferlerdeki anne olan kadınlar, toplumsal olarak kurgulanan anneliği ters yüz edebilecek, istikrarsızlaşabilecek bir karşı söylem oluşturmuş olurlar ve iktidarın söylemsel evrenini aşp yeni bir kadınlık evreni yaratabilecek güce sahip olurlar. Böylece blog alanları, aynı zamanda kadınların kendi söylemsel güçlerinin kullanabilecekleri bir kamusal uzam olmaktadır. Zira kadınların her birisi için dijital platformlar duvarların ötesindeki bir dışarıdır. Kadınlar, bir yandan anneliği ve çocuk bakımını tamamen reddetmeyerek var olan durumun içinden konuşurlarken ve var olan durum içerisinde pratikleri yerine getirirlerken, bir yandan da kendilerine bir özgürleşme alanı açmaktadırlar. Artık ataerkil iktidara yönelik direniş izleri ne kapalı kamusal alanlarda ne de sokakta görülmektedir. Onun yerine, günümüzde fazlaca vakit geçirilen sanal platformlarda, dijital mecralar, erkeklerin tahakkümündeki bir dünyanın dışına çıkma fırsatının ve direniş imkânının yaratıldığı alanlardan biri olmaktadır. Blogger anneler yazıyı bir direniş, mücadele aracı ve stratejisi olarak kullanarak dijital alanların enerjisini ötekileştirilen, baskı, tahakküm altında kalan kadınlar lehine döndürmektedirler. Anneliğin, eril söylem tarafından kurgulanışına bir karşı çıkış görülmektedir. Kadınlar, kadınlığı ve anneliği, kalıplaşmış toplumsal normlara göre kurgulayan anlayıştan çıkmaya çalışmaktadırlar. Böylece kadınların edilgenliklerinden ve pasifliklerinden sıyrılarak kendilerine alan açabilecekleri yeni mecralar yaratma fırsatı buldukları söylenebilir. Bu yeni dijital mecralardaki direnişin sonucunda politik, aktif özne olarak kadınların sivrildiği görülmekte ve yeni özgür bir kadın imgesi kurgulanmaktadır. Ancak annelikle ilgili konularda eril düzene karşı çıkan kadın sayısının çok az olduğu görülmektedir. Eğer birkaç annenin yazıları, annelerin zihinlerine yerleşen toplumsal tabuları yıkabilirse, gerçek gündelik yaşamdaki ataerkil iktidar yapıları dolayısıyla annelik, kadınlık dinamikleri de dönüşebilir.

4.3.Uzman Bilgileri Doğrultusunda Anneliğin Yeniden İnşası

Kavramsal çerçevede tartışıldığı üzere kadınlar ataerkil toplumların başlangıcından itibaren, ince, zayıf, güçsüz ve narin yapılı hatta daha az zeki oldukları iddia edilerek hiyerarşik olarak erkeklerin altında konumlandırılmıştır. Bu konumlandırmada ev içi ve ev dışı olarak formüle edilen işlerin paylaşımından artık malın sahiplenmesine kadar kamusal ve özel alanı ilgilendiren tüm konularda başat konumda olmaya çalışan erkeğin bu (haksız) konumu kadınların erkekler tarafından tahakküm altına alınmasını mümkün kılmıştır. Modern dönemde, artan bilimsel gelişmeler ve bilginin yoğunlaşması, kadınların konumlarını eşit hale getirmek yerine, kadınların, yeni denetim mekanizmalarına, uzman bilgileri iktidarına, tabi kılınmasına neden olmuştur. Kadınların zayıflığı, güçsüzlüğü modern dönemde uzmanlar tarafından yeniden vurgulanarak kadınların hastalıklı olduğu düşüncesi yaygınlaşmıştır. Bu nedenle kadınların sürekli gözetim altına alınması gerektiği üzerinde durulmuştur. Özellikle kadınlığa özgü hamilelik ve doğum süreçleri bir ‘hastalık’ olarak tasavvur edilmiş ve hamile kadınların, uzmanlar tarafından kontrol edilmesi gerektiği, sürekli klinik muayenelerden geçmesi gerektiği vurgulanmıştır. Böylece kadınların gebelik boyunca ne yapıp yapmayacağı, neyi yiyip yiyemeyeceği, nerede doğum yapacağı, hangi doğum biçimine karar vereceği uzman bilgileri etrafında şekillenmekte ve kadın bilimin/bilginin nesnesi olmaktadır. Uzman bilgileri ve uzmanların söylemleri, kadınlar tarafından içselleştirilmektedir ve kadınların kendi bedenleri üzerine düşünmelerine, bedenlerini disipline etmeye çalışmalarına neden olmaktadır. Öte taraftan bilgi ve bilim kadınların annelik pratiklerini yerine getirirken kullandıkları yol ve yöntemleri de belirlemektedir. Bebeğin veya çocuğun beslenmesi, uyuması gibi gündelik ihtiyaçlarını karşılama uzman bilgileri çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Sonuç olarak bilimin ve teknolojinin ilerlemesine, bilginin artmasına koşut olarak uzman söylemlerinin sürece eklemlenmesi kadınlığın ve anneliğin modern anlamlarını şekillendirirken kadınlar kendi öznelliklerini modern kadınlık ve annelik üzerinden kurmaktadır. Bu nedenle kadınların hamilelik, doğum süreci ve çocuk bakımı konusunda uzmanlarla deneyimleri, öteki kadınlara ilişkin deneyimleri, kendi anneliklerini nasıl anlamlandırdıkları blogger annelerin anlatıları üzerinden okunmaya çalışılacaktır.

4.3.1. Hamilelik Süresince Kadın Bedeni Üzerindeki Uzman Denetimi

Modern döneme kadar kadınların, hamile kalabilmek, hamile kalmaya müsait olup olmadıklarını öğrenmek, hamileliğini onaylatmak, hamilelik süresince rutin kontroller ve testler için doktor gözetimine gitmek türünde pratiklere dahil olmadıkları bilinmektedir. Modern dönemden itibaren ise hamilelik tıbbi literatürün en önemli konularından biri haline gelmiştir. Anneliğe ilk adım olarak adlandırılabilir hamilelik tıbbi kontrol altında geçirilen dokuz aylık bir süreçtir. Ancak kadınlar hamile olduğunu öğrenmeden çok önce; çocuk sahibi olmayı istemeye başladıkları andan itibaren bir uzman arayışına girmektedirler. Nitekim Türkiye’de kadınların bir uzman (ki bu kişinin doktor olması gerekmektedir) eşliğinde hamilelik sürecini devam ettirmeleri yaygın bir kanıdır. Dahası hamilelik boyunca rutin kontroller ve testler önemli kabul edilmekte; çoğu testin yapılması, sağlık bakanlığının da teşvikiyle, zorunluluk arz etmektedir. Kadınlar çocuk sahibi olmayı düşünmeye karar verdikten hemen sonra kendilerini bir uzman veya sağlık hizmetlerindeki otorite bir figür ile işbirliği yapma gereksinimi duymaktadırlar. Tıbbileşme de görülen bu artış bir yandan erken teşhis ve müdahale ile anne ve bebek ölümlerini azaltılmasını sağlamaktayken diğer yandan kadın bedenini uzman bakışlarının nesnesi haline getirmekte, denetim altına almakta ve sonuç olarak kadınların kendi bedenlerine yabancılaşmasına neden olmaktadır. Bu bölümde, söz konusu durum; yani blogger annelerinin hem bir kadın hem de bir anne olarak hamilelik ve uzmanlarla olan deneyimleri ele alınacaktır.

4.3.1.1. Uzman Seçimi: Uzmanın Kim Olacağına Karar Vermek

Blog alanlarını analiz ettiğimizde anlaşılmaktadır ki, kadınlar anne olmaya karar verdikten veya anne olduktan sonra bloglarını annelik deneyimlerini paylaştıkları bir alana dönüştürmekte ve adım adım her şeyi paylaşmaktadırlar. Bu paylaşımlarının arasında çocuk sahibi olmaya karar verdikleri süreç ve hamilelik boyunca uzmanlarla olan deneyimleri de önemli bir yer tutmaktadır. Blogger annelerin yazılarının içeriğinden ve anlatılarından çocuk sahibi olmaya karar verildiği andan itibaren bir uzman bulmanın anneler için önemli olduğu anlaşılmaktadır. Çocuk sahibi olma kararı vermekle doktorun kim olacağını kararlaştırmak, eş zamanlı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durumun, kadınların, sağlıklı bir çocuğa kavuşabilmek adına,

annelik serüveninin başlangıcında dikkat ettikleri, önemli bir kriter olduğu düşünülmektedir. Annelerin doktor tercihleri genellikle özel muayeneleri olan veya özel hastanede görev alan doktorlar arasından yapılmaktadır. Nitekim Türkiye’deki devlet hastanelerinde çalışan kadın doğum uzmanlarının ve diğer sağlık personellerinin uyguladığı olumsuz tavırlar, davranışlar ve iletişimsizliğin gündelik yaşamda kadınlar arasında konuşulduğuna tanık olunduğu gibi, bu tür ilişki ağı akademik çalışmalarda da yer verilen konuların başında gelmektedir. Örneğin Antropolog Delaney, Ankara’daki en büyük doğum hastanesindeki doğum evinde yaptığı gözlemler sonucu kadınların gördükleri muamelelere şaşırdığını anlatır: “Doktor ve hemşireler onları (kadınları) sanki hayvan gibi, konuşmaktan ve düşünmekten aciz, insan altı varlıklar olarak görüyorlardı. Köylü kadınlar doğum masasına kendileri yatıyorlardı; giysileri üzerlerinde kalıyor, sadece şalvarlarını çıkarıyorlardı. Doğum masaları yan yana dizilmişti, bütün kadınlar birbirlerini görebiliyor, duyabiliyorlardı. Kadınlar birbirleriyle konuşuyorlardı ama doktor ve hemşireler onlarla mümkün olduğunca az iletişim kuruyorlardı; onlarla konuşmak yerine kendi aralarında konuşup şakalaşıyorlardı” (2014: 84).

Annelerin, sürecin en başında, doktor seçimine dikkat etmelerinin, hamilelik takibini ve akabinde doğumu gerçekleştirecek doktoru sıkı bir araştırmaya tabi tutmalarının bir nedeni, doktor ve doğum yapacak kadınlar arasındaki olumsuz ilişkilerin varlığının kadınları rahatsız ettiği düşüncesidir. Tercih edilen doktorlar genellikle tıp alanında kendini geliştirmiş, adını duyurmuş kişilerden seçilmektedir ve seçtikleri kişinin güven verici bir uzman olmasına dikkat ettikleri görülmektedir. Bu durum kadınları bu süreçte takip edecek ve gözetleyecek olan doktorların anne adayları açısından önem taşımasının ikinci nedenini verir. Doktor seçiminin önemi aynı zamanda, hamileliğin zor ve riskli bir süreç olduğu yaygın kanısının kadınlar tarafından benimsendiğini göstermektedir. Riskli süreçler için bir uzman otoritesine danışma, modern dönemle birlikte birçok yeni hastalığın icad edilmesiyle ve hastalıklarla ilgili hakikat üretimleriyle ilişkilendirilebilir. Hamilelik net bir şekilde hastalık olarak nitelendirilmese de uzmanlar tarafından rutin kontrollerin yapılması, sürekli ‘hamilelerin kendilerine dikkat etmesi gerekir’ söylemleri ve ‘risk’ teriminin kullanımı hamileliğin hastalık olarak algılanmasının ve hamilelere hasta muamelesi yapılmasının yolunu açmaktadır. Furedi, korku kültürü kitabında uzmanların icat

ederek kullandığı risk söylemlerinin oranlarının yüksek olduğunu vurguluyor: “1967 ve 1991 yılları arasında İngiltere, İskandinavya ve ABD’de çıkan tıbbi dergilerle ilgili önemli bir çalışma ‘risk’ teriminin kullanımında devasa bir artış olduğunu ortaya koymuştur. Söz konusu dönemin ilk 5 yılında ‘risk’ konulu yayımlanmış makalelerin sayısı 1.000 iken, son 5 yıl için bu sayı 80.000’in üzerindedir. Sağlık risklerine ilgidaki bu önemli artış, tepkinin kendisinin tepkinin nesnesinden daha önemli olduğunu gösteriyor olabilir” (Furedi, 2014: 34).

Blogger annelerden BA11’in sayfasına bakıldığında doktorun risk algısı hatta korku diyebileceğimiz bir duyguyu nasıl aşıladığına tanık olunur. İkiz bebeklerine hamile olduğunu ilk öğrendiği anda doktoru ikiz gebelikle ilgili karşılaşılabilecek riskleri sıraladığını anlatmaktadır:

“..(doktorumuz)..İkiz gebeliklerde sakat doğum oranının %30 olduğunu, erken doğum riskini, bebeklerin kaybedilebilme olasılığını, 2li 3 lü testlerin yapılamadığını, böbrek büyümemin artacağını, bütün risk ve olasılıkları anlattı. Daha sevinmeden karalar bağlamıştık. Bu kadar detay ilk öğrendiğimiz anda gerekli miydi hala bilmiyorum..” (BA11, 24 Temmuz 2012).

Furedi, risk söyleminin oranlarının çok yüksek olmasının yeni bozuklukların veya hastalıkların keşfi ile alakalı olduğunu dile getiriyor: “Yeni risklerin icat edilmesiyle, yeni bozuklukların keşfi arasında çok yakın bir ilişki var. Risk altında olduğu iddia edilen insanların yeni bir tıbbi ya da psikolojik rahatsızlığın pençesinde olduğu varsayılıyor... Yeni bozuklukların, belirtilerin ve bağımlılıkların icadıyla birlikte, giderek artan sayıda toplumsal sorun tıbbileşiyor, yani hiçbir insanın etki edemeyeceği tıbbi sorunlara dönüştürülüyor. Bu eğilim, insanoğlunun sayısız eksikleri olduğunu ve insan potansiyelinin zayıflığını vurguluyor. İnsanın yaşamla baş edemediğine inanılıyor. Çeşitli travma ve bozukluklar yaşayan insanların sayısının bu kadar yüksek çıkması, zavallı insanoğlunun gündelik yaşamın risklerine karşı sürekli gözetim altında tutulup korunması gerektiği inancını daha da pekiştiriyor” (Furedi, 2014: 38-39). Furedi’nin ifadelerini hamilelik ve doğumla ilişkilendirdiğimizde hamileliğin risklerle dolu bir hastalık olarak görüldüğü ve tıbbileştirildiğini, bunun da sebebinin kadınların zayıf olduğu ve kendi kadınlık deneyimi olan hamilelik ve doğum ile başa çıkamayacakları inancı olduğunu söyleyebiliriz. Uzmanlar açısından hamilelik ve doğum risklerinin tıbbi müdahale ile en aza indirilmesi, kadınların gözetim altına alınmasını ve korunmasını gerektiriyor.

Bununla birlikte blog alanları ile sınırlı analizimizde kadınlar açısından bakıldığında anne adaylarının, doktorlar tarafından takip edilmeyi, gözetlenmeyi kendilerinin istediği fark edilmektedir. BA11'in anlatılarında yer verdiği risklerin anlatımı, ailelerde bir korku yarattığı için kadınların doktor kontrollerini de meşrulaştırmada etkili olabileceği düşünülmektedir. Böylece risk söylemlerinin bir rıza üretimine neden olduğunu, kadınların gönüllü olarak kendilerinin doktorlara başvurduğunu ve bir uzman arayışı içerisinde girdiklerini belirtmek gerekir.

Nitekim 'risk' söylemleriyle dolu annelik serüveninin ilk adımında, doktorun kim olacağına 'doğru karar vermek' ve kararın 'yerinde' veya 'olumlu' sonuçlanması annelerin endişelerini azaltmakta ve onları rahatlatmaktadır. Uzman seçiminde 'doğru karar vermek' için annelerin sıkı bir araştırma yaptıklarına tanık olunmaktadır. İki yaşında bir kız çocuğuna sahip olan blogger anne doktorunu nasıl tercih ettiğini doğum hikâyesini anlatırken yer vermiştir:

“Bundan yaklaşık iki sene öncesinde çocuk istediğime karar vermiştim....Doktorumu bu karardan çok önce, hiç bir referans almadan, gittiğim hastanede o günkü randevu durumuna göre rastgele seçmiştim. Yaklaşık bir senedir kendisine muayene oluyordum ve ismini ve başarılarını çok yerde duyduğumdan doğuma da kendisi ile devam etme kararı aldım. Doktorum perinatoloji uzmanı bir profesör. Kendisi riskli gebeliklerde benim gözümde bir numaradır. Çok şükür, çok doğru bir karar vermişim” (BA21, 9 Şubat 2016).

Görüldüğü üzere anne çocuk sahibi olmaya karar vermeden önce doktorunun kim olacağını deneyimleyerek karar vermiştir. Doğrudan bakıldığında annenin, daha önce birçok kez muayene olmak için gittiği doktoru yine hamilelik takibi ve doğum doktoru olarak tercih ettiği görülmekle birlikte ifadelerinin alt metni okunduğunda doktorun isminin ve başarılarının duyulmuş olmasının ve riskli gebelikleri takip eden bir perinatolog olmasının tercihinde etkili olduğu anlaşılmaktadır. Perinatolog, kadın doğum uzmanlığı yapma ehliyetini hak kazanan doktorun bir üç yıl daha eğitim görmesi ile elde ettiği son yıllarda tıp alanında yaygınlaşan bir uzmanlık dalıdır. Buna göre, doktorun eğitim düzeyinin yüksekliği ve bir profesör olması buna bağlı olarak statüsünün yüksekliği, annenin kararında önemli olduğu anlaşılmaktadır. Uzmanların unvanları ve statüleri, 'risk'lere karşı güven duygusunu beslediği düşüncesini vermektedir. Diğer bir deyişle güven duyma ihtiyacı, risk söylemlerinin üretilmesinden kaynaklanmaktadır. Bununla beraber güven duygusu, elinde bulundurduğu bilgiyi anneleri yönlendirmek için kullanma ve kadının bedeni

üzerinde tahakküm kurma noktasında doktora geniş bir yetki alanı doğurmaktadır. Bu durum bilgiyi elinde bulunduran kişinin karşısındakini yönlendirdiği bilgi-iktidar ilişkisini de ortaya koymaktadır. Kendi hamilelik dönemimde gittiğim doktor kontrollerimden birinde karşılaştığım kadınlardan biriyle geçen konuşmamızda doktorunu değiştirmek istediğini söylemesi üzerine “neden değiştirmek istiyorsun?” diye sorduğumda “(doktor) iyi ilgileniyor ama.. sıradan, devlet hastanesinden gelmiş bir doktor işte.. Profesör değil bir şey değil” cevabıyla karşılaşmam doktorun unvanının, statüsünün, bilgi yetkinliğinin güven vericiliği, kadınların uzman bilgilerine teslimiyeti ile doktorların kadın bedeni üzerinde bilgiyi kullanarak iktidarı kurma arasındaki bağlantıyı güçlendirmektedir.

Bir yaşında bir oğlu ve üç yaşında bir kızı olan iki çocuklu blogger annede doktorunu değiştirmek zorunda kaldığı bir durumda yeni doktorunu nasıl tercih ettiğini anlatıyor:

“Yedinci ayda çok moralimi bozan bir şey oldu. Amerikan hastanesinde doğum yaparsam sigortamın kapsamadığını öğrendim. Bu çok hassas bir konuydu. Son aylara gelmiştim, ...(doktoru) onu çok seviyordum. Fazla alternatifim yoktu sigorta kapsamında. Hemen bol bol arattırdım bütün isimleri. Haklarında bulabildiğim her bilgiyi okudum. Ve sonra fotoğraflarına baktım. Sonra eski hastalarının... yorum yaptıkları Remzi Aydın’a gitmeye karar verdim. Eğer içime sinmezse sigorta falan dinlememeyi düşünüyordum. Remzi Bey inanılmaz tatlı, inanılmaz pozitif... bir doktor çıktı :). Hepimiz bayıldık kendisine. Aklımda tek bir soru işareti kalmadı, direkt güvendim kendisine” (BA22, 19 Kasım 2016).

Annelerin dokuz ay boyunca kendilerini kontrol edecek doktoru, büyük bir titizlikle araştırdıkları ve içlerine sindikten sonra karar verdikleri bu ifadelerden de anlaşılmaktadır. Kadınlar, kendi bedenlerine dair bilgi elde etmek ve kendi bedeninde olan değişiklikleri öğrenmek için bir uzmanın kontrolüne, gözetimine bağlı kalmaktadırlar. Böylece daha hamile kalmadan önce bedenini kontrol ettirmek için belirledikleri uzmanlara danışmakta ve uzman bilgilerine değer vermekte ve bedenlerini uzmanların müdahalelerine açmaktadırlar. Pek çok annenin ve anne adayının anlatılarındaki ortak nokta, güven duygusunun aynı zamanda kadınların uzman bilgilerine tabi olmasını mümkün kıldığıdır.

Görüldüğü üzere uzman seçimiyle beraber anneler daha hamilelik süreci başlamadan önce anne olabilme potansiyellerini kontrol ettirmek için doktorlarıyla iletişime geçmektedirler. Bu durumda uzman bilgisi kadınların anne olma kararını vermesi ile

ortaya çıkıyor ve böylece kadınlar bedenlerinin çocuk doğurmaya uygun olup olmadığına karar vermek için doktorların önerdiği çeşitli testleri yaptırmak zorunda kalıyorlar. Yine blogger annelerden BA11 çocuk sahibi olma konusunda daha henüz tam kararlı olmadığı halde çocuk sahibi olabilme potansiyelini kontrol ettirmek için bir doktora başvurduğunu ve gerekli testleri yaptırttığını şu şekilde belirtiyor:

“Simir testi ve gerekli taramalar, kan testleri ölçümler yapıldı. Sanırım durum bu bi daha gelmez korkusuyla ne geliyorsa aklına uyguladı..... Çok sağlıklı olduğumuzu ve korkmam için hiçbir neden olmadığını anlattı.....Ama bebek işini daha tam isteyip istemediğine karar veremeyen, E....’ı fikirden vazgeçirmeye çalışan, rafa kaldıran ben birden o saniye çocuğum olsun istiyordum...”(BA11, 24 Temmuz 2012).

Kadınların anne olabilme ihtimalini değerlendirmesi amacıyla bir doktora danışmaları blogsferde daha nadir bir durum olarak rastlanırken blogger annelerin hamileliğini onaylatmak için doktora başvurduğu anlatılarında sıkça yer almaktadır. BA11 anlatısının devamında doktor kontrolünün ardından kısa bir süre sonra hamilelik şüphesiyle evde test yaptığını sonucun pozitif çıktığını fakat bunu teyit etmek için ve mutlak sonucu öğrenebilmek adına doktora danıştığını dile getirmiştir:

“....Test pozitif. Bir tane daha yaptım ve bir tane daha. Evet pozitiflerdi..... Oturmuş düşünürken kuzenim aradı. Söyleyeceğini bile dinlemeden “Derya galiba hamileyim..”dedim. Hemen düzgün bir yerde kan testi yaptırmamı kendisinin de hemen geleceğini sonuçları beraber alacağımızı söyledi..... Ben testi yaptırıp eve geri geldiğimde kuzenim de gelmişti.....Akabinde Engin Hoca aradı. Sonuçlarımın geldiğini hamile olduğumu, değerlerimin çok yüksek olduğunu, rahat olmamı ve beni randevu tarihinde görmek istediğini söyledi” (BA11, 24 Temmuz 2012).

Anlaşılabacağı üzere anne, evde kendisi birçok test yapmasına ve bu testlerin doğru yapıldıkları takdirde sonucun pozitif çıkması durumunda ‘kesinlik’ oranının çok yüksek olmasına rağmen annenin hala kafasında şüpheler oluşmaktadır. Bebek ilk anne karnına düştüğünden itibaren anne ile doktor arasında hem annenin doktora başvurma ihtiyacı duymasından hem de doktorun anne adayını görmek istemesiyle beraber hasta doktor ilişkisinin kurulduğu bir ağ örülmektedir. Nitekim annenin, doktorun ultrason cihazının gri, beyaz, siyah noktalarla dolu ekranını yorumlayıncaya kadar, şüphesinin dinmediği anlatısının devamında görülmektedir ve bu nedenle BA11 kliniğin yolunu tuttuklarını ifade etmiştir:

“..Tabi ki dayanamayıp ertesi güne sıkıştırılmış bir randevu alıp hocanın kapısına koştuk...” (BA11, 24 Temmuz 2012).

Kadınlar bebeklerini ultrasonda gördükten ve bir doktora onaylattıktan sonra anne olduklarına inanmaktadırlar. Birçok annenin okuyucuya sunduğu yazılardan anlaşılacağı üzere, ultrasonun, özellikle annelerin anneliğini hissetmesini sağlayan uzmanların kullandığı bir araç olduğu söylenebilir ve birçok annenin hamilelik günlüğünde bu tür ifadelerle rastlanmaktadır:

“Ben ki 4 boyutlu ultrasonda bebeği görene kadar karnımdakinin bebek olduğuna bile inanamıyordum” (BA9, 27 Mayıs 2016).

“Tek çizgi, yok yok iki galiba, bu ne ya çok silik bir çizgi daha mı var orda? Sevimsen mi bilemiyorum ki. Aldım testi koştum cama. Güneşe tutuyorum, var var orda silik bir çizgi var....Bir yandan da giyiniyorum hemen koşup kan vereceğim (ne koşuyorsun potansiyel hamile!). Çıktım bir koşu Intermed’e, verdim kanımı. Onu bekle bunu bekle ölücem streten. Sonuç geldi beta hcg 16.07. Bu ne şimdi? Hamile miyim, değil miyim? Aradım doktorumu, iki gün sonra tekrarla testi ama bir gebelik var dedi. ‘Sevinebilir miyim?’ dedim ezikçe :). ‘Sevin sevin’ diyince sevindim gerçekten. Ama %100 sevinmem iki gün sonra değer 304’e çıkınca oldu. Hamileyim (yaş 30)” (BA22, 19 Kasım 2016).

“...Eve gelip testi yaptım ve beklerken kafamı yukarı kaldırıp “allahım bu sefer lütfen çift çizgi olsun onu çok istiyorum” dedim. İçimdeki mucize kendini daha o saniye belli etti, çünkü kafamı aşağı indirdiğimde çift çizgiyi gördüm. Mutluluktan delirdim salona geldim pencereye yaklaşp gün ışığına tuttum, hafif silikti ama işte ordaydı....O kadar garip bir duyguydu ki kan testi yaptırmadan tam kesin olduğunu düşünemediğim için sevinemiyordum. ...Çantamı kapattığım gibi soluğu hastanede aldım.... Bir sağa bir sola volta attığım hastanedeki telaşım 40.dakikanın sonunda yerini mutluluk gözyaşlarına bıraktı...

Fotoğraf 4.9: Anne Karnında Görüntülenen Cenin

Bugün ise ilk doktor kontrolüm vardı. Güzel bebeğimin kesesini görmeyi umut ettiğim 4 gün boyunca sabah 7:00 de uyandım....ultrasonun yapılacağı odada heyecanla doktoru bekledik. Ve işte orda bizim bebeğimiz doktorumuzun tabiriyle bir ‘su damlası’ büyüklüğünde orda duruyordu. Hakikaten muhteşem bir duyguydu. Her geçen hafta onun orada daha da şekilleneceğini, büyüyeceğini bilmek inanılmazdı. Hala daha

inanamıyorum. Şu an bebeğim yani nam-ı diğer ‘mercimek’ 5 haftalık. Hemen görmemişin bebeği modeli mercimeğimizin ilk fotoğrafını buzdolabımıza astık. Her geçişimde koklaya koklaya öpmek istiyorum onu ve inanın bebeğimi şimdiden çok özledim. Kucağıma almak için, aile olmamız için sabırsızlanıyorum..” (BA23, 2 Mayıs 2012).

BA9, BA11, BA22, BA23’ün anlatılarında yer aldığı gibi sayfaları incelenen blogger anneler de evde test uyguladıklarını belirtmişlerdir ve en yakın sağlık birimine giderek kan testlerini yaptırdıklarını yazılarında dile getirmişlerdir. Görüldüğü üzere blogger anneler, test sonuçları olumlu olmasına rağmen bedeninde taşıdıkları bebeğin yaşam belirtilerine ve daha ilerideki zamanlarda anatomik yapısına dair bilgi edinmek üzere uzmanlara danışmaktadırlar. Haraway’ın de ifade ettiği üzere, cenin kamusal nesneler olarak varlıklarını ultrasonografi gibi, görselleştirme teknolojilerine diğer bir deyişle teknobilimsel görsel kültüre borçludur. Cenin izlenirken, nesne konumunda iken, izleyicilerin kendileri de kısmen maddi-göstergesel izleme sürecinde özne olarak kurulurlar ve bu gözetleyen ve gözetlenen ya da bilgiyi elinde bulunduran ve bilgiye teslim olan şeklinde modern batı kültüründeki ideolojik karşıtlıkları oluşturur (Haraway, 2010: 293). Burada gözetleyen doktor, gözetlenen hem cenin hem de annenin bedenidir. Bu nedenle kadın doğum uzmanı, özne olarak kurulurken hem cenin hem de anne nesneleşmektedir. Üstelik BA23’ün gri siyah tonlardaki ultrason sonuçlarında görülen bir yaşam tohumu da denilebilecek cenini sanal bir ortama, herkesin erişim sağladığı dijital mecralara taşıdığı görülmektedir. Bu durum teknobilim sayesinde görsellerle kanıtlanabilen yaşamın kendisinin aynı zamanda paylaşılabilen ve anıtsallaştırılabilen bir deneyim nesnesi haline geldiğini ortaya koyar (Haraway, 2010: 296). Nitekim bir çok annenin blog sayfasında ultrason görüntüleri yer almaktadır (BA9, BA12, BA22). BA23’ün anlatısından yola çıkarak farklı bir noktanın daha altını çizmek gerekir. Annenin, doktorun deyimiyle daha su damlası, kendi deyimiyle mercimek kadar olan cenin ile duygusal bir bağ oluşturması ultrason görüntüleri ile mümkün olmuştur. Bu ultrason ve duygusal bağ ilişkisi Haraway’ın savlarıyla açıklanabilir. Ona göre (2010: 297); “günümüzde teknolojik olarak dolayımlanan gebeliklerin çoğunda hamile kadınlar, bir uzman aracılığıyla, sonogram esnasında ekranda görerek ceninleriyle duygusal bağlar kurmaktadırlar. Bilgisayarla dolayımlanan görselleştirmenin ürettiği bağ, özneler ve benlikler üretir”. Daha açık bir ifadeyle annenin, rahmindeki cenini veya çocuğu hareketlerini izleme

kadınların içinde taşıdıkları bebeğe karşı bir duygusal bağ geliştirmesini sağlarken, diğer yandan hem uzmanlara epistemolojik bir otorite sağladığı gibi annelerin de özneleşmesine de neden olmaktadır.

İlk olarak XX. Yüzyılda bedenin iç kısmını incelemede kullanılmak üzere icat edilmesiyle kullanılmaya başlanan ultrason bir kere ceninin varlığını teşhis ettikten sonra hamilelik boyunca gerçekleştirilen tüm klinik muayenelerde, uzmanların sahip olduğu hem teknik hem de bilimsel bilgiyle bütünleşik bir şekilde kullanılmaktadır. Böylece burada uzmanlar hem kadın bedenini hem de cenini kendi bilgi birikimleriyle nesneleştirmektedirler. Kadın bedeninin, kadının karnının ve anne karnındaki ceninin, bilgiye sahip olan ve teknobilim okuryazarlığı bulunan uzmanlar tarafından sürekli takip edilmesi, gözetlenmesi hamilelik şüphesiyle başlayan ve hamileliğin doğumla sonuçlanmasına kadar devam edecek olan bir durumdur. Ultrasonografinin tıbbileşen hamilelik süresince bu denli önemli görülmesinin nedenini Haraway (2010: 292-293), yaşamın kökeni ve yaşamın kendisiyle bağlamsallaştırır: “cenin karmaşık bir sistem olarak yaşamın, yani yaşamın kendisinin iksirini yoğunlaştırır. Cenin imgesi yaşamın kökenine dairdir. Çağdaş Avrupa ve ABD kültürlerinin pek çok alanında cenin; şahıs, aile, ulus, köken, yaşam ve gelecek konfigürasyonları için bir tür metonimi, tohum billuru ya da ikon olarak iş görür. Bilim projeleri yurttaşlık projeleridir; yurttaşları yeniden yaratırlar”. Bu Foucault’un ortaya attığı biyopolitika kavramı ile çakışmaktadır. Kavramsal çerçevede açıkladığımız gibi Foucault da modern dönemle birlikte iktidarların yaşam ve ölüm gibi konular üzerine eğildiğini ifade eder. Bunun nedeni ise ülkelerin nüfus oranlarına verilen önemden kaynaklanmaktadır. Özellikle siyasal iktidarlar bu konu üzerinde dururlar. Burada şunu ifade etmek gerekir ki; bilimin ve bilginin iktidarı bedenleri kontrol ederken aslında siyasal iktidardan bağımsız değildir. Türkiye’deki sağlıkla ilgili veya daha özelde doğum ve ölümle ilgili her türlü şey, aşılar, testler vs. siyasal iktidarın gölgesindedir ve bu tür uygulamalar sağlık bakanlığı tarafından tavsiye edilmekte veya kaldırılmaktadır. Bu anlamda aslında uzman bilgilerinin de bir üst merkezi iktidar tarafından kontrol edildiğini de vurgulamak gerekir. Bunların hepsi de sağlam ve sağlıklı çocuğun dünyaya gelebilmesi içindir. Kadın bedeni ve amniyosivisinin içerisindeki cenin hem uzman hem de siyasal iktidar olmak üzere farklı iktidarların kesişim noktasında denetim altına alınmaktadır.

4.3.1.2. Hamilelik: Levhaları Takip Etmek

Kadınlar bir kere hamileliğini onaylattıktan sonra internet ortamında paylaşım açtıkları, hamilelik günlüğü oluşturdıkları görülmüştür. Blogosferde hafta hafta gebelik, hamilelik güncesi gibi kategori oluşturmaktadırlar ve bu kategori altındaki anlatılarında bebeğin gelişimi için doktor bilgilerine ve tavsiyelerine bağlı olduklarının izlerini sürmek mümkündür. Hamilelikte kilo alımı, hamilelikte beslenme, hamilelikte seyahat edebilme gibi birçok soru doktorlara sorulmakta ve cevaplarına göre kadınlar kendi davranışlarını denetlemektedirler. Annelerin hamilelik yolculuğu boyunca uzman bilgilerini takip etmeleri, onları referans almaları, varış noktasına ulaşmak ve doğru yolda ilerlemek için yola çıkan bir yolcunun levhaları takip etmesine benzetilebilir. Anne adaylarının, uzman referanslarına tabi olmaları, ‘uygun’ ve ‘doğru’ bir şekilde süreci tamamlama isteklerinden kaynaklanmaktadır. Doktor ile anne arasındaki ilk ilişki ağlarının örülmesinden itibaren uzman bilgilerinin ardı arkası kesilmeden devam etmektedir. Böylece, kadınlar, ‘uygun’ ve ‘doğru’ bilgileri edinerek ve yöntemleri uygulayarak anne karnındaki çocuğa iyi bakarak ‘iyi’ anneliğin de ilk adımlarını atmaktadırlar. Tina Miller de (2011) *Annelik Duygusu* kitabında hamilelik ve doğum sonrası görüştüğü kadınlardan elde ettiği verilerde çelişkili anlatılara rastlansa da kadınların uzmanların belirlediği uygun ve doğru yöntemleri uygulayarak annelik sürecini tamamlamaya çalıştıkları sonucuna varır. Uzmanlar ve blogger anneler arasındaki ilişki biçimleri incelendiğinde her annenin bu durumu farklı deneyimlediği ortaya çıkmaktadır. Ancak her anne farklı deneyimlere sahip olsa da tıbbi bilgiler gölgesinde yolculuklarını tamamladıkları bir gerçektir. Örneğin bir blogger anne (BA24) hamileliğini öğrenir öğrenmez bir hamilelik güncesi tutmuş ve buna hem hafta hafta yaşadıklarını hem de rutin doktor kontrollerini ve doktorun yönergelerini de anlatılarına dâhil etmiştir. Hamileliğin ilk 3 ayında görülen mide bulantıları, kilo alımı, nasıl beslenilmesi gerektiği, anne karnındaki bebeğin kilosu, boyu, hamileliğin son üç ayında hangi pozisyonda yatmasının uygun olduğu ve 30. haftada seyahat edip edemeyeceği konusunda sürekli olarak doktorundan tavsiyeler aldığı görülmektedir. Hamileliğini öğrendikten sonraki haftalarda yaşadıklarını blogosferde anlatırken şöyle ifadeler kullanmaktadır:

“Şiddetli bulantılar yaşayan arkadaşlarımı şimdi çok iyi anlıyorum, gerçekten çok zor ve yorucuymuş. Doktorumun da yönlendirmesi ile midem bulantım çok şiddetli olduğunda ilaç kullanıyorum, çünkü mide bulantımın kesilmesi çok daha önemliymiş” (BA24, 27 Kasım 2014, 7. hafta).

“Daha az ya da fazla olmakla birlikte 20. haftaya kadar anne adayında 3,5-6 kilo arasında kilo alımı normal demişti doktorum, ben de tam 5 kilo aldım, bu haftadan itibaren ise yine her anne adayında farklılık gösterebileceği gibi haftada ortalama 450 gr alımı beklenirmiş” (BA24, 19 Şubat 2015, 20. hafta).

“K...’a hamile olduğumu ilk öğrendiğimde aklıma gelen soruların en başında hamileliğimde nasıl beslenmeliyim??? sorusu olmuştu. Bebeğim için neler yemeliyim? Hangi besinlerden bu dönemde uzak durmalıyım? Bu ikinci hamileliğimde de aynı oldu. Sanki ilk hamileliğimmiş gibi doktoruma ilk sorduğum soruların başında beslenme konusu vardı “(BA24, 26 Şubat 2015, 21. hafta).

“Doktorum daha hamileliğimin ilk haftalarında ben yattığım yerden fırlayarak kalkarken, bana önce oturarak sonrasında ayağa kalkarak kalkmamı ve kendimi bu şekilde alıştırmamı söylerdi, şimdi zaten aksi şekilde kalkmıyorum bile!” (BA24, 28 Nisan 2015, 29. hafta).

“30. haftamın son günlerinde, rutin doktor kontrolüne gittiğimde doktoruma doğumdan önce son kez bir seyahate çıkmak istediğimi söyledim ve bu seyahatin hamileliğimle ilgili bir sıkıntı yaratıp yaratmayacağını sordum. Doğumdan önce son bir kısa mola ve aile ziyareti yapmak istiyordum. Doktorum gerekli kontrolleri yapalım her şey yolundaysa tabii ki çıkabilirsin dedi. Gerekli kontrollerim yapıldı ve doktorum seyahatimde bir engel bulmadı...” (BA24, 5 Mayıs 2015, 31. hafta).

“Bu hafta doktor kontrolümüz de vardı, yine büyük bir merak içerisinde aldım soluğu doktorumuzda. Acaba oğlum yüzünü bu sefer gösterecek mi?, kaç kilo oldu? suyu yeterli mi? hareketleri düzenli mi? gibi aslında her anne adayının kafasından geçen bir sürü soruyla gittim yine doktorumuza” (BA24, 8 Haziran 2015, 35. hafta).

Blogger annenin anlatıları, attığı her adımda doktorunun tavsiyelerini sorgulamadan uyduğunu göstermektedir. Blogger anne, bu ifadeleriyle, sürekli olarak doktoruyla soru cevap şeklinde ilerleyen bir iletişim halinde olduğunu imlemektedir. Burada iletişimin gücünün de önemli olduğunu vurgulayabiliriz. Hamile kadın ile doktoru arasında kurulan olumlu bir iletişimin annenin tıbbi bilgileri doğrudan almasında, doktorun kadını yönlendirmesinde ve böylece kadınların uzmanların aktardığı tıbbi bilgileri aynen uygulamasında daha etkili olacağını işaret etmektedir. Bu durum uzman bilgileri iktidarının, doktorla kurulan olumlu iletişimle geliştiğinin göstergesidir.

Diğer yandan BA13’ün kadın doğum uzmanı ile daha farklı bir etkileşim içerisinde olduğu doktoruyla kurduğu bir diyalogda göze çarpmaktadır:

“A.., benim tansiyonum yükselmeye başladığı ve bu ikimize tehlike arz ettiği için doktorumun isteği ile normal tarihinden 15 gün evvel dünyaya geldi. Tansiyonum bildim bileli düşüktür. “Neden yükseliyor ki?” diye doktoruma sordum. Kendisi ” Çok takılma hamilelikte olur böyle şeyler” dedi. Peki tabii o daha iyi bilecek” (BA13, 25 Mart 2015).

Burada hamile kadının soru sorduğu fakat doktorun, cevabı geçiştirdiği olumlu iletişimin kırıldığı bir durum söz konusudur. Bilgi ve iktidar annenin deneyiminde açıkça açığa çıkmaktadır. Blogger annenin ifadeleri bunu açıkça örneklendirmektedir. Doktoruna sorduğu sorunun karşılığında “çok takılma..olur böyle şeyler” cevabını aldığı anda “tabii o daha iyi bilecek” şeklinde düşünce biçimine sahip olması annenin, bilginin ve doktorun otoritesini meşrulaştırdığını göstermektedir. Bu hamile kadın ve doktor arasındaki hiyerarşik konumlanmayı da göstermektedir. Pasifize edilmiş hasta ve aktif doktor ilişkisi, doktora bir iktidar, hiyerarşik konum ve karşısındakine üstten bakış yolunu açarken kadının da uzman bilgilerine koşulsuz tabi olmasını olanaklı kıldığına göstergesidir.

BA9’un blogunda oluşturduğu hamilelikle ilgili kategori altındaki 11. ve 12. haftalardaki deneyimlerini anımslatırken güven duygusunun sağlıklı ilgili uygulamalarda aldığı kararlarda etkili olduğunu vurgulamaktadır:

“aklıma takılan, sürekli araştırdığım bir konu da hamilelikte şeker yüklemesi testi.....doktoruma sorduğumda kesinlikle yapılması gerektiğini yoksa erken doğum ya da bebeğin organ gelişiminde problemlere kadar yol açabileceğini, önceden bilip önlem alınması gerektiğini söyledi.....benim için güvendiğim doktorun fikri çok önemli” (BA9, 14 Eylül 2016).

Blogger annenin burada bahsettiği güven duygusu geliştirdiği doktor, rutin kontrollerini gerçekleştiren doktordur ve güvendiği için anne, doktorun tavsiyelerine uymaktadır. Diğer anneler doğrudan dile getirmeseler de, daha önce bahsettiğimiz gibi, zaten başta güvendiği doktorlarla iletişim ve etkileşim kurdukları için, hepsinde de bir güven ilişkisi olduğu sezilenmektedir. Güven duygusunun, bilginin otoritesini içselleştirmede etkili olduğunun kanıtı asıl olarak annenin hamilelik dönemindeki süreçte ortaya çıkmaktadır. Tıbbileştirilen bir hastalık sınıflandırması içerisine dahil edilen hamilelik ve doğum sürecinde, bilgiyi elinde bulunduran uzmanlar tarafından bilgi, risk söylemleriyle ve anlatılarıyla süslenerek, zihinlerde risk algısı oluşturularak, kadınların yönlendirilmekte olduğu daha önce vurgulanmıştı. Zira annelere yapılan tüm testler riskli durumları tespit etmek içindir. Burada da annenin erken doğum ve bebeğin organ gelişimindeki oluşabilecek problemler gibi ‘riskli’

durumlar için şeker testinin yapılması gerektiğinin doktor tarafından söylendiği görülmektedir. Böylece hamilelik risk algısı, güven duygusu ve uzman bilgileri kombinasyonunda ilerlediği söylenebilir. Ancak BA9, güven duygusu geliştirdiği doktorun yönlendirmelerini kabul etse de başka bir anlatısında, uzman bilgilerini sorguladığı görülmektedir:

“Bu hafta doktorumun verdiği testleri yaptıracam. Bir de doktorum ikili test önerdi. Fakat ben k...ta yalnızca 4lü test yaptırdım....2li test, 3lü test, 4lü test...bunların sonucunu beklerken büyük strese giriyor insan. 3 kere bu stresi yaşamak beni düşündürüyor açıkçası sanırım 2’li testi yaptırıp devamında ona göre karar almak en doğrusu” (BA9, 31 Ağustos 2016, 9 ve 10. hafta).

Bu anlamda bilginin iktidarı ve uzman otoritesinin karşısında sadece pasif kadın yoktur. Aynı zaman da bu süreçte aktif rol oynayan, sorgulayan ve araştıran kadınlar da bulunmaktadır. Uzmanların yönlendirmesi olsa da son kararı annenin verdiği görülmektedir. Ancak bilginin çeşitliliği söz konusu olduğunda bu durumun ortaya çıktığı blogger annenin ilk bebeğine hamileyken yalnızca bir testi yaptırdığını ifade ettiği cümlelerden anlaşılmaktadır. İlk hamileliğinde farklı bir kadın doğum uzmanına danışması, kadını, vücuduna yapılacak müdahaleler konusunda düşünmeye itmektedir. Bazı uzmanlar bazı testlerin yapılmasını önerirken bazıları ise gerek olmadığını savunur. Bu durumda kadının, bedenine yapılacak tıbbi uygulamalar konusunda farklı bilgileri karşılaştırarak son kararı vermesi, süreçten tamamen dışlanmadığını göstermektedir.

Annelerin, uzman bilgilerini karşılaştırarak ne yapmaları gerektiğine karar vermeleri, bir yandan hamilelik boyunca doktorla ilişkisinde tamamen pasif olmadığını ve hamilelik sürecinden tamamen dışlanmadığını kanıtlasa da diğer yandan da kadınlar, ayrı ayrı doktor tavsiyelerine ve yönergelerine uymaktadırlar. Blogger annelerin anlatılarından da anlaşılacağı üzere, kadınlar, teknoloji ve bilgiyle sarmalanmış tıbbi bir dünyada çocuk dünyaya getirmektedirler. Kadınlar böylece hasta, hastane ve doktor üçgeninde bilimsel yönergelerden faydalanarak annelik serüvenine katılmaktadırlar.

4.3.1.3. Doğumu Beklerken Faydanılan Farklı Bilgi Kaynakları

Görüldüğü üzere kadınların uzman bilgilerini referans alması hamilelik öncesi dönemde başlamaktadır. Anne adaylarının hamile olduklarını öğrendikten sonraki

gerçekleştirdikleri ilk eylem bir uzman doktor bulmaktır. Böylece kadınların bilgi edinme biçimleri uzman kişiler yoluyla olmakla birlikte bunlara uzmanların yazdığı, uzman bilgileriyle dolu olan çocuk bakım öğüt kitapları ve eğitici hamilelik kursları gibi farklı materyaller eklenmektedir. Diğer bir deyişle anneler gündelik yaşamda kendi hayatlarına dâhil ettikleri doktorlarla yaptıkları fikir alışverişi yanı sıra aynı zamanda farklı bilgi kaynaklarından da beslenmektedirler.

BA13, hamilelik sürecinde kitapların öneminden bahsederek, hamilelik ve doğumla ilgili birkaç kitap tavsiye etmiştir. Tavsiye ettiği kitaplar, hafta hafta hamilelikte neler yaşandığından, bebeğin durumunun ne olduğuna kadar tüm bilgileri ve önerileri kapsayan kitaplardır:

“Kitaplara ilgim malumunuz tabii bir de bebek bekleyince kendimi iyice kitaplara kaptırmış bulunuyorum..... Hamilelik ile ilgili okumak bana çok iyi geldi. Sürekli arayıp doktorumu rahatsız etmek istemedim. Bir de gece gece garip zamanlarda evhamlanmamak için kitaba başvurmak çok faydalı oldu....” (BA13).

Görüldüğü üzere blogger anne doktor tavsiyeleri yanı sıra doktora ulaşamama durumlarına karşılık öğüt kitaplarını başucu kitabı yaptığını söylemektedir. “Evhamlanmak” söylemini kullanması ise anneliğin dokuz ay boyunca endişe ve kaygılarla geçirilen bir süreç olduğu vurgusunu vermektedir. Buradan anlaşılabileceği üzere kadınların endişelerini ve kaygılarını dindiren doktorlardan sonra kitaplar olmaktadır. Tavsiye ettiği kitaplardan bir tanesi birçok annenin de okuduğunu ifade ettiği, blogunda yer verdiği ve öneride bulunduğu, 1984 yılından itibaren yayımlanan, doktor seçiminden gebelik teşhisine, egzersizden doğum seçeneklerine, ikinci gebelikten ikizlere gebeliklere kadar pek çok konuda bilgiler veren Heidi E. Murkoff ve Sharon Mazel’in ‘Bebeğinizi Beklerken Sizi Neler Bekler?’ kitabıdır. Bu kitap anneler tarafından çok sık okunan bir kitaptır.

Diğer taraftan kadınlar hamilelik boyunca sağlıklı bir bebeğe kavuşabilmek, doğumu kolaylıkla atlatabilmek amacıyla çeşitli eğitici kurslara da katılmaktadırlar:

“Eşimle birlikte doğum kursuna katıldık. İlk ebeveynlik deneyimini yaşayacak olan herkesin katılmasında yarar olacağını düşünüyorum. Gebelik, doğum ve bebek bakımı konusunda oldukça bilgilendirici hem teorik hem uygulamalı çalışmalarla doğumdan sonra daha iyi anladık ki çok işimize yaramıştı. (doğum kursu olarak doğum yaptığım hastanenin doğum kursuna gitmişim ve oradaki doktorlar ve ebe hemşireler tarafından kurs gerçekleştirildi...” (BA10, 25 Temmuz 2014).

Görüldüğü üzere anne adayları kadınlığa özgü hamilelik ve doğumla ilgili bilgileri kendi kadınlık bilgileri, anne, annesine veya diğer anneler yerine uzman doktorlar, onların yazdığı kitaplar ve hastane veya hastane dışındaki kurslardan edinmektedirler. Edindikleri bu bilgiler ise kadınları yönlendirmekte, bedenlerini denetim altına almakta ve kadının kendi bedeni ile arasına sınır koyarak kadının yabancılaşmasına neden olmaktadır.

4.3.2. Farklı İktidar Mekanizmalarının Kesişiminde Doğum Eylemi

Günümüzde doğum mekân olarak (sezaryen veya normal) şekline göre hastanenin doğum odalarında ya da ameliyathanelerde gerçekleştirilmektedir. Doğuma katılanlar ise hamilelik esnasında danıştıkları kadın doğum uzmanı doktorlar ve yeni tıbbi bilgilerle donatılmış ama daha pasif sadece doktora yardımcı ebeler olmaktadır. Doğumun hastanelere taşınması ve ebelerin doğum esnasında yan rollerde yer almaları, kadınların doktora bağımlı olduğunu ve doktor tarafından belirlenen doğum şeklinin uygulandığını göstermektedir. Bu da kadın bedeni üzerinde uzman ve bilgisinin hâkimiyetinin arttığının göstergesidir. Kadınların kendilerinin nasıl doğum yapacağı hakkında bir bilgisi olmadığı varsayılmaktadır, bu nedenle onlar, doktorlara muhtaç, acıyı dindirmek adına doktorlara yalvaran pasif, aciz varlıklar olarak resmedilmektedirler. Bu anlamda uzman bilgilerinin kadınların anneliğinin en önemli bir dönüm noktası olan doğum anında tahakküm mekanizması olarak kullanıldığı görülmektedir. Doğurmaya gücü yetmeyen biri olarak tasavvur edilen kadının kendi bedeni üzerindeki hâkimiyeti yok sayılmaktadır. Doğumun her anına müdahale eden doktorlar sezaryen veya normal olması konusunda doğum şekline de karar verici merci olarak görülmektedir.

Bilimsel gelişmeler öncesinde evde ebe eşliğinde gerçekleşen doğumlar yerine uzmanların eşliğinde gerçekleşen doğumlar yer almaya başlamıştır. Böylece uzmanların müdahalesinin çoğunlukla doğum şeklini belirlemede ortaya çıktığı genel bir kanıdır. Aynı zamanda doğum şekline karar verme yanı sıra doğum esnasında suni sancı, epidural ağrısız doğum, epizyoti kesik, gibi birçok tıbbi müdahale hastanede yapılan doğumların gerçeğidir. Kavramsal çerçevede sunulan bu tartışmaların blogger annelerin doğum deneyimlerine nasıl yansıdığını anlamak adına burada annelerin doğum hikâyeleri ele alınacaktır. Doğum şeklinin belirlenmesinde

ve uygulanan tıbbi müdahalelerde kadınların konumu ve uzmanlarla ilişkileri anlamlandırılmaya çalışılacaktır. Blogger annelerin doğum öykülerinde doğum şekillerinin ipuçlarına rastlanmakta ve doğum deneyimlerini anlatırlarken nasıl kontrol edildikleri, uzman bilgilerine tabi oldukları veya aktif olarak nasıl doğum sürecinde yer aldıkları gibi soruların cevapları doğrudan ortaya çıkmaktadır.

4.3.2.1. Doğumun Şekli: Sezaryen/Doğal

Doğumun medikalleştirilmesiyle beraber Türkiye’de doğum süreci boyunca doktor müdahalesinin artmasının dahası doktorun aktif kadının ise pasif kalmasının doğum yöntemlerinden sezaryen oranlarını arttırdığı söylenir. Sağlık Bakanlığı verilerine göre Türkiye’de 2002 yılında %21 olan sezaryen doğum oranı 2014 yılında %51, 2015 yılında ise %53 olduğunu belirtmektedir (TÜİK, 2017). Bu tabloya bakıldığında, Türkiye’de doğum yapan kadınların yarısından fazlasının bebeklerini sezaryenle dünyaya getirdikleri görülmektedir. Doğum konusunda yapılan araştırmalarda¹⁶ sezaryen oranlarının yüksekliğinin nedenlerinin, anne veya bebekte tespit edilen herhangi bir komplikasyon durumu dışında sıklıkla doktorların doğum zamanını ve süresini belirleyebilmesi, normal doğum sorumluluğunun doktor üzerinde yarattığı baskı, sezaryen doğumun maddi getirisinin yüksek olmasının doktoru cezptetmesi, hem doktorlar hem de özellikle eğitilmiş ve ekonomik durumu yüksek olan kadınlar tarafından sezaryen doğumun daha güvenli ve ağrısız bir doğum şekli olarak düşünülmesinden kaynaklandığı ortaya çıkmıştır.

Sezaryen Doğum Yapan Kadınların Anlatıları

Blogger annelerin doğum yöntemine karar verme sürecinde aldıkları tavır, araştırmaların doğumun şekliyle ilgili ortaya koyduğu tespitlerden farklı bir resim çizmektedir. Örneğin BA23, doğum hikâyesini anlatırken neden sezaryen doğumu

¹⁶ Arslan, H., Karakan, N. ve Çam, Ç.(2008). Ebeliğin Doğası ve Doğum Şekli Üzerine Etkisi, *Maltepe Üniversitesi Dergisi*, c.1, s.2., ss.54-59.

Bülbül, G. (2008). *Doğal Doğum*, İstanbul: Hayykitap.

Cindoglu, D. ve Sayan-Cengiz, F. (2010) “Medicalization Discourse and Modernity: Contested Meanings Over Childbirth in Contemporary Turkey” *Health Care for Women International*, c.31, s.3, ss.221-243.

Gözükara, F., ve Eroğlu, K. (2008). İlk Doğumunu Yapmış Kadınların (Primipar) Doğum Şekline Yönelik Tercihlerini Etkileyen Faktörler, *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, c.15, s.1., ss.32-46.

tercih etmek zorunda kaldığını belirtmese de sezeryan olmaktan hiç de memnun olmadığını dile getirmektedir:

“...Hemşire gelip çirkin bir ameliyat önlüğü giymem gerektiğinden bahsetti ben ise normal doğum hayaliyle geceliğimi giymek konusunda diretiyorum. Ama hemşire nuh diyor peygamber demiyor. Anlaşıldı o çirkin mavi önlük giyilecek...bir an düşünüyorum evet her ne kadar adı doğum olsa da işin sonunda ameliyat olacağım, ama iyi bir şey için geldim buraya...Tam 40 hafta 2 gündür içimde taşıdığım bu bebeği sonunda kucağıma alacağım..” (BA23, 16 Ocak 2013).

Annenin ‘normal doğum hayaliyle’ ifadesi aslında hamilelik boyunca kendisini psikolojik olarak normal doğuma hazırladığını ancak hastanede verilen kararlar onun için gerçekleşmesi mümkün olmayan bir düş olarak kaldığını ortaya koymaktadır. Normal doğumu bir ‘hayal’ olarak nitelendirmesi ise kadınların genellikle normal doğumun güçlüğü hakkında söylemlerden ve filmlerde, dizilerde karakterize edilen doğum yapan kadının acılar içinde bağırmasından etkilendiği şeklinde yorumlanabilir. Halk arasında normal doğum doğal bir süreç olarak resmedilmek yerine çok zor bir eylem olarak anılmaktadır. BA23, normal doğumu hayal olarak nitelendiren tek anne değildir, normal doğumu isteyen fakat bebeğin ters pozisyonda olması ve 36. haftada suyunun azalması nedeni ile BA21 de normal doğumu ulaşılamayacak bir hedef gibi düşünmektedir: “..Ben hep normal doğum istedim. Aklımda ve hayalimde olan hep oydu”. Zira “sezaryen isteyen kadınlar arasında yapılan, neden sezaryen istediklerini araştıran bir çalışmada, kadınların daha çok ağrı korkusu, bebeğine bir şey olur korkusu ön planda bulunmuş” (Bülbül, 2016: 89). BA23’ün aynı zamanda sezaryeni bir doğum yöntemi olarak değil ameliyat olarak nitelendirmesi sezaryen doğumu onaylamadığını fakat bebeğini kavuşabilmek için, sağlık nedeniyle, mecburen kabul ettiği anlaşılmaktadır. Bir başka yazısında ise BA23, doğum eylemi esnasında doktoru ve doğum ekibinden isteklerini doğum planı¹⁷ yaparak listelemiştir. Bu doğum planı BA20 ve BA3’ün sayfalarında da yer

¹⁷ Sevgili Doktorum ve Doğum Ekibi,

Bu, benim ilk doğumum. Sizlerin de yardımlarınızla mümkün olduğunca rahat ve huzurlu bir doğum gerçekleştirmek istiyorum. Bununla ilgili sizlere arzu etmiş olduğum bazı konularla ilgili sizlere bilgi vermek isterim.

Doğum eylemi öncesinde

-Doğuma eşimle birlikte hazırlandık. Dolayısıyla onun da doğum öncesi, sırası ve sonrasında yanımda olmasını istiyorum.

-Doğum sırasında alabileceğim ağrı kesiler hakkında yeterince bilgi sahibiyim ve ihtiyacım olması halinde talep edeceğim. ---

Epidural dahil hiçbir ağrı kesicinin ben istemeden yapılmamasını rica ediyorum.

-Sakin ve huzurlu bir ortam yaratmak için odamda kısık sesli, rahatlatıcı müzik dinlemeyi planlıyorum gerek duyduğumda odadaki ışıkları kısabilmek veya kapatıp yanımda getirdiğim mumları yakmak istiyorum.

-Vajinal muayenelerin gerekli görüldüğünde yapılmasını arzu ediyorum.

-Sancılar sırasında kullanmam için hastanemizden 1 adet pilates topu rica ediyorum.

-Yapılacak olan epiduralin anestezi uzman tarafından yeterli dozda yapılmasını ama aynı zamanda bacaklarımı da hareket ettirebilmeyi, odada yürüme özgürlüğümün olmasını rica ediyorum.

almaktadır. Doğum planı son yıllarda anneler tarafından doktor ve hastanelere sunulan, annenin doğumun huzurlu geçmesi adına isteklerini sıraladığı, bir anlaşma niteliği taşımaktadır. Planda yer alan maddelerden biri “acil ve kaçınılmaz nedenlerden ötürü sezaryen gerekmesi halinde epidural sezaryen yapılmasını tercih ediyor ve tüm süreç boyunca uyanık olmak istiyorum” (21 Aralık 2011) şeklindedir. Sezaryen doğumu zorunlu durumlarda olması dileğini maddelerde yer vermesi doğum yöntemi konusunda kadın doğum uzmanı ile anlaşma yaptığını doktor ile anne arasında bir tahakküm ilişkisinin kırıldığını onun yerine karşılıklı iletişimin ve kadının doğum kararını vermede faal olarak yer aldığını göstermektedir. Böylece uzmanlar ile hastaları arasında var olduğu kabul edilen demir perde, blogger annelerin doğum öyküleri incelendiğinde en azından doktor ile doğum yapacak olan kadın arasındaki olumlu iletişim sayesinde kısmen kırıldığını düşündürmektedir. Diğer annelerin öykülerinde de benzer durum ile karşılaşmak mümkündür:

“Doğumu ben de, eşimde, doktorum da normal istiyorduk ama Allah’ın nasıl kismet edeceği önemliydi...hep hayırlısı nasılsa öyle olsun diye dua etsem de, normal doğum yapmak istedim.... suni sancı verildi bir yandan epidural takıldı ama hiçbir yerimde uyuşma yoktu...Sancının şiddeti ve sıklığı artıyor uyuşma olmadığı için ağrıyı çok hissediyordum ve bütün vücudum ellerim ayaklarım kaskatı kesildi ve kasıldım en son ağrıdan ağlayarak doktoruma ben çok yoruldum bir an önce bebeğime, yavruma kavuşmak istiyorum dediğimi hatırlıyorumBeni ameliyathaneye almışlar; epidural tutmadığı için genel anestezi yapılacaktı anestezi uzmanının en son o “Uyandığında yakışıklın kucağında olacak merak etme iyi uykular” dediğini ve gözümünden bir damla yaş aktığını hatırlıyorum” (BA10, 25 Temmuz 2014).

-
- Çalışan personelin sadece gerektiğinde odamda bulunmasını rica ediyorum.
 - Doğum sürecinin kendiliğinden başlamasını tercih ediyor, süreci başlatmak ya da hızlandırmak adına amniyotik kesenin patlatılması ya da suni sancı verilmesi gibi yöntemlere sıcak bakmıyorum.
 - Serumun benim kolumda tercih ettiğim yere takılmasını rica ediyorum.
 - Doğum eylemi sırasında
 - Doğum sırasında sadece gerekli personelin odada bulunmasını rica ediyor, orada olması şart olmayan hiçbir görevlinin katılmamasını arzu ediyorum.
 - Bebeğimin sağlığı açısından muhakkak gerekmediği sürece epizyotomi yapılmasını kesinlikle tercih etmiyorum.
 - Doğum eylemi sonrasında
 - Bebeğimin doğar doğmaz kucağıma verilmesini istiyorum.
 - Bebeğimizin göbek bağına eşimin kesmesini istiyoruz.
 - Acıbadem Labcell de saklanmasını tercih ettiğimiz kordon kanı için, gerekli işlemlerin yapılması konusunda doktorumuz bilgi sahibidir.
 - Doğumun hemen sonrasında bebeğimize tıbbi müdahale gerekmesi halinde eşimin de onun yanında olmasını istiyoruz.
 - Bebeğimizin gözüne sürülecek olan antibiyotik merhem ve diğer gerekli ilaçların hemen değil, daha sonra uygulanmasını tercih ediyoruz.
 - Bebeğim doğar doğmaz emzirmeyi istiyorum.
 - Hastanede geçirdiğimiz süre boyunca bebeğe emzik ve biberon verilmesini istemiyorum.
 - Acil ve kaçınılmaz nedenlerden ötürü sezaryen gerekmesi halinde Epidural sezaryen yapılmasını tercih ediyor ve tüm süreç boyunca uyanık olmak istiyorum.
 - Eşimin de operasyona katılmasını istiyor, bebeğin onun kucağına verilmesini istiyorum.

Blogger annenin doğum sancılarına dayanamadığından dolayı son anda karar verilen isteğe bağlı sezaryen doğum yaptığı anlaşılmaktadır. Hâlbuki hamilelik boyunca normal doğumla ilgili birçok araştırma yaptığını ve kurslara katıldığını dile getirerek doğumda aktif rol almak isteğini belirtmektedir. Annenin araştırmalar yapması, bilgi elde etmesi ise kendi bedeniyle ilgili karar alabilmesini ve kararlarının sorumluluğunu yüklenmesini mümkün kılmıştır. Aynı zamanda doktorun da normal doğuma katılmak istediğini vurgulaması doğum biçimine karar verme aşamasında doktorla işbirliği içerisinde olduğu anlaşılmaktadır, son kararın ise doğum yapacak kadında olması kadına bir eyleycilik kazandırmaktadır. Blogger anne, normal doğumun hızlanması için medikal prosedürlerden biri olan suni sancının verildiğini belirtmiştir. Gülnihal Bülbül (2016: 62) suni sancının uygulanmasının kadınların dayanması güç ağırlara sebep olduğunu ve paralel olarak bu durumun sezaryen ihtimalini artıracaklarını vurgulamıştır. BA10, her ne kadar doktorla işbirliği içerisinde olsa da suni sancıyla bedenine müdahale edilmesi, annenin, sezaryen doğum yöntemine karar vermesinde etkili olacağı düşüncesine yol açmaktadır. Kadının doğum yöntemi konusunda uzmanla iletişim kurarak ve işbirliği yaparak karar verici olmasına rağmen suni sancı gibi bedenine uygulanan diğer tıbbi müdahalelerin doktorun kontrolünde yapılması, kadınların çelişkili deneyimler yaşadıklarının göstergesidir.

İster normal isterse de sezaryen yöntemiyle doğumu gerçekleştirsin; blogger annelerin doğum öykülerine bakıldığında hiçbirinin istekli olarak sezaryen yöntemi tercih etmedikleri doğum yöntemini, onlara eşlik eden kadın doğum uzmanıyla işbirliği ile birlikte veya tamamen kendilerinin karar verdiği görülmektedir. Normal doğum yapan annelerin de, doğum yöntemini kendilerinin tercih ettiği fakat bedenine farklı medikal müdahalelerin uygulanmasına engel olamadıklarına rastlanmaktadır. Türkiye’de doğumların hastanede gerçekleşmesi suni sancı, su kesesinin doktor tarafından patlatılması, anne adayının karnındaki bebeğin kalp atışı ve kadın bedenini sarmalayan kasılmaların izlenmesini olanaklaştıran nst cihazına bağlanması, aktif bedensel katılımdan ziyade yatağa bağlı kalmak, kadın bedenindeki ağrıyı kontrol etmek için uygulanan epidural analjezi ve diğer ağrı kesiciler, bebeğin çıkışını kolaylaştırmak için uygulanan epizyotomi gibi birçok tıbbi müdahaleyi beraberinde

getirmektedir. Kadınlar bir kez hastaneye adım attıklarında bedeninin kontrol edilmesinin yolları açılmakta ve anne adayları edilgenleştirilmektedir.

Doğal Doğum Yapan Annelerin Anlatıları

Normal doğum yapan BA24 doğum hikâyesini anlatırken bedenine yapılan müdahalelerin izlerine rastlanmaktadır:

“...Her zaman her şeyin doğalından yanaydım. Herhangi bir sağlık sorunu olmadıktan sonra sezeryanla doğumu tercih etmiyordum...Hastaneye vardığımızda doktorum beni karşıladı, doğum katındaki odamıza çıktık, hemen hemşireler gelip beni hazırlamaya başladı, şaşkındım bu kadar hızlı mıydı?? Doğum kıyafeti giydirdiler, yatağa uzandım.Tansiyonum ve nabzım ölçüldü. Kolumun üstünden serum vermek için önce damar yolu takıldı ve açılan damar yolundan suni sancı için serum takıldı.... Serum takıldıktan çok kısa bir süre sonra kasılmalarım başladı..... Koridorda ayakta uzun bir süre yürüdükten sonra yatağıma geçtim doktorumun tekrar muayene yaptı, rahim ağzı 3-4 santimetre açıklığa ulaşmıştı, bu da artık epidural takılabileceği anlamına geliyordu..... Epidural beni hiçbir zaman korkutmadı, nadir görülen ama çevremde duyduğum yan etkilerin başında olan doğum sonrası baş ağrısından da çekinmiyordum sadece bi an olsun sancım azalsın istiyordum. Yataktan doğruldum ayaklarımı aşağıya sallayarak oturdum, sırtımı doktora doğru verdim,” kıpırdama” dedi doktor, eşim sınıksız ellerimi tutuyordu, anestezi uzmanı sürekli beni konuşturarak rahatlatmaya çalışıyor ve epiduralı takıyordu, o an sancımdan konuşmak istemiyordum aslında nefesimi tutmuş bir an önce epiduralin takılmasını istiyordum. Epidural takıldıktan kısa bir süre sonra resmen gözüm açılmıştı. Gülümsemeye başladım. Bu epidural inanılmaz birşey, şiddetle tavsiye ederim!” (BA24, 24 Mart 2014).

Blogger anne ilk cümlelerde de görüldüğü gibi sezaryen doğuma karşı olduğunu ve normal doğum tercih ettiğini belirtmiştir. Ancak hastaneye adım atmasıyla beraber yatağa bağlandığı ve ardından suni sancı verildiği, açıklık kontrolü ve epidural analjezi uygulamaları yapıldığı anlatılardan ortaya çıkmaktadır. Kadının, anlatısında dile getirdiği, hastane doğumlarında bir rutin haline gelen, tıbbi literatürde yer alan bilimsel yöntemlerden suni sancı, açıklık muayenesi ve yatağa bağlanma gibi müdahalelere karşı koymadığı ve bunları yadırgamadığı aksine içselleştirdiği anlaşılmaktadır. Bu, tıbbi uygulamaların, hastane kültürüne yerleşip alenileştiğinin ve doğallaştırıldığının göstergesidir. Blogger anne, epidural uygulamayı ise, zararlarını bilmesine rağmen istediğini açık bir şekilde anlatmıştır. Böylece diğer uygulamalar bir rutin olarak yapıldığı, epiduralin ise ‘gönüllülük esasına dayalı bir müdahale’ olduğu anlaşılmaktadır. Oysa epidural analjezi aynı zamanda ağrısız doğum olarak nitelendirilmektedir. Türkiye’deki hastanelerde sezaryen ve normal doğumun yanı sıra alternatif üçüncü bir doğum yöntemi olarak uygulanmaktadır.

Ağrısız doğum acı çeken anne adayının beline lokal anestezi uygulanarak, belden aşağı olan kısmı uyuşturularak yapılan, medikal bir işlemdir. Uyuşma, çoğu zaman doğumun gerçekleşmesi adına oldukça önemli olan, kadınların ıkınma refleksinde, bozulmalara ve kesintilere yol açtığından dolayı doğumun normal gidişatını dahası kadının doğurma içgüdüsünü ve gücünü sekteye uğrattığı söylenmektedir. Bu da çoğu zaman kadınların kendi doğumlarına pasif olarak katılmasına ve kendi doğumuna yabancılaşmasına neden olmaktadır. Nitekim blogger annelerden BA20 doğum deneyiminde epidural analjezi uygulandıktan sonra doğurma gücünün zayıfladığını ima eden cümleler kurmuştur:

“İkınıyorum, süpersin bebek geliyor hadi bir daha diyor! Duruyorum, etrafıma bakıyorum.. bir iki dolap için de anlamadığım bir suru malzeme, bir kapı başka bir yere acılan.. böyle saçma sapan etrafı incelemeye başlıyorum ki doktorum hadi diyor, yok diyorum, ıkınma isteği gelmiyor!” (BA20).

Gündelik yaşamdaki temas kurduğum yakın çevremdeki kadınlardan birinin doğum hikayelerinde de benzer profil ortaya çıkmıştır. İkinci doğumundan sonra iletişime geçerek doğumun nasıl geçtiğini sorduğumda bir önceki doğumuyla kıyaslayarak ilk doğumunda epidural analjezi uygulanmadığından doğumun çok daha rahat geçtiğini fakat ikinci hamileliği sırasında danıştığı doktorunun onu “çok rahat edersin” diyerek ağrısız doğuma yönlendirdiğini ifade etmiştir. Doğum esnasında epiduralin ağrıyı dindirmede etkisi olmasına rağmen ıkınma sorununa da neden olduğunu belirtmiştir. Böyle bir durum şu şekilde okunabilir: Bilgiyi elinde bulunduran uzmanların doğumun bazı evrelerinde anneye, kendi doğum deneyimlerinde, kendi bedenlerini yönetmelerine izin verseler de bazı evrelerde hâkimiyeti elden bırakmamaktadırlar. Tersinden okunursa kadın, doğumunun bazı evrelerini ele geçirerek aktif bir özne olarak kendi bedenine sahip çıkmaktadır. Böylece kadınlar, bir yandan uzman müdahalesine direnç gösterirken diğer yandan ağrı söz konusu olduğunda uzman müdahalelerine açık hale gelmektedirler. Nitekim birçok blogger annenin, -doğum öykülerini pozitif doğum hikâyeleri olarak anlatan anneler dahi- annelik hikâyelerinde normal doğumu karar vermenin dışında birçok bilimsel uygulamaları ve müdahaleleri kabullendiklerine rastlanmaktadır. Bu durum, annelerin ifadelerinin çok çelişkili olduğuna işaret eder:

“...Açılmanın 1cm olduğunu öğrenince moralim bozuldu biraz. Ama saat iki gibi sancılar artmaya başladı. Epidural alsam mı almasam diye düşünmeye başlamışken sancılar boyut değiştirdi ve ben ‘takın artık şu

epiduraliiii' demeye başladım. 4 cm açıklıkla epidurali taktılar ve rahat bir nefes aldım.... 2 saat sonra epiduralin etkisi geçmeye başladı, doğuma da yaklaşıyordum.... Epidural veremeyiz dediler ama o epidurali bulsam orda bir yerde kendime enjekte edecektim. On dakika sonra ıkınma hissi geldi..... Hemşireye söyledim, hemen doğumhaneye geçtik....biraz epidural yolladılar..” (BA22, 20 Kasım 2016).

“...Biliyorum çok çok az kaldı ama son anda epidural istiyorum. L..yı doğururken çok rahattım, konsantre olabilmıştım. Bunda da sancısız doğurmak istiyorum. İlk doğumumda epiduralimi yapan anesteziist geliyor. Seviniyorum onu görünce. ‘Doğuracaksın, epiduralsiz yapabilirsin, ama istiyorsan hemen yapmalıyız’ diyor. Bir iki saniye bocalıyorum ama ‘yapalım’ diyorum. ...” (BA22, 27 Kasım 2016).

“En başından beri doğumumun ilk hamileliğimdeki gibi normal olmasını planlamıştım. Vücudum buna müsaitti. Herhangi bir aksilik çıkmadığı taktirde bu şekilde son bulacaktı. Doğuma tek hazırlığım, internetten normal doğum üzerine yazılmış pozitif doğum hikâyeleri okuyarak doğum anına psikolojimi hazırlamak oldu. Doğum şekline zaten karar vermişken, bu hikayeler beni iyice cesaretlendiriyor ve ‘yapabilirim’ duygusunu pekiştiriyordu.....Bebeğiyle tanışmak için sabırsızlanan Ozy’nin sezaryen ol baskıları artmaya başlamıştı. ‘İnat etme yeliz, sana ve bebeğe bir şey olmasından korkuyorum! Riske girme!!’ sözleri daha da sertleşiyordu. Gerçekten korkuyordu, ama ısrarla ona normal doğumun faydalarını, sezaryen olmak istemediğimi onu normal doğuracağımı ve bunun zamanına bebeğin karar vereceğini anlatıyordum.....Hastaneye erkenden gidip, nst cihazına, yatağa bağlı kasılmaları karşılamak istemiyordum. Olabildiğince müdahalesiz bu doğumu gerçekleştirecektim. Nitekim sen istediğin planı yap! Öyle oldu mu? Hayır!!....Zaman geçiyor, bebek içerde korumasız, suyumun gelmesinin üstünden neredeyse 19 saat geçmiş. Sancı beklemeye fazla zaman kalmayınca suni sancıya karar veriliyor ve serum bağlanıyor.....Nst cihazına bağlıyım hala ve sancılar git gide sıklaşıp şiddeti artıyor.... O ara ebe geliyor hadi diyor, burada kendini çok kasıyorsun açıklığını tam kontrol edemiyorum doğumhanede bakalım! O lanet çatallı yatağa uzanıyorum. Muayene sonucu açıklığım 5 cm olmuş! Bu sancılara rağmen daha 5 cm!!! Olmuyor diyorum, çok yavaş ilerliyor bu açılma evresi, 5 cm daha açılması lazım ve benim gücüm kalmadı!! Epidural istiyorum! Doktorum onaylıyor.... dozu düşük tutun tamamen uyuşmak istemiyorum, sancıları yine hissedeyim ama şiddeti hafif olsun diyorum..(Bak bak müdahalesiz doğum isteyene bak! En azından düşük doz alıyorum ama ^.^) Kabul ediyorlar.Çok şükür.. bebeğim hemen, kontrole alınıyor o sırada Tülay hanım bana dikiş atmaya başlıyor, doğum sırasında biraz kesmiş..” (BA20, 02 Şubat 2014).

“...Epidural için anestezi uzmanı geldi. Belime kalın bir iğne sokmak suretiyle doğumla ilgili ilk ağrıyı bana yaşattı.... su kesesi hala patlamamıştı ve ben hala sancıları hissetmiyordum. Bir süre sonra doktorum tekrar geldi, saat 21:00’a geliyordu. Artık keseyi kendisinin patlatacağını ve sonra da beni doğuma alacağını söyledi....Kese patladı ve işte o hep anlatılan sancılar bütün güçleriyle vücuduma hücum ettiler” (BA25, 19 Ağustos 2015).

Blogger anneler, her ne kadar özgürce hangi yöntemle doğum yapacağına karar vererek kadının aktif olarak doğuma katıldığı doğal doğumu tercih etseler de suni

sancı, doğum yapacak kadınları yatağa bağlayan nst ve serumlar, su kesesini patlatma, epizyotomi, epidural gibi uygulamaları kabul etmek zorunda kaldıkları görülmektedir. Bu doğrultuda kadınların deneyimlerini değersizleştirip yerini alan yüksek eril bilgi, doğum sürecinin bazı kesimlerinde hâkimiyetini devam ettirmekte olduğu söylenebilir. Kadınların, çocuğun bakımını üstlenmesi için ortaya atılan annelik güdüsü ve kadınlık bilgileri, doğum ve hamilelik söz konusu olduğunda bilgi ve bilimin gücü ön plana çıkartılarak, baskılanmaya çalışılmaktadır.

4.3.3. Kadınların İçgüdülerini Ortaya Çıkaran (!) Bilimsel Bilgiler

Ayrıca blogger annelerin yazdıkları incelendiğinde, kadınlar üzerinde uygulanan gereksiz müdahalelerin yanı sıra kadınların, doğum anında nasıl davranması, neler yapması gerektiğini, dahası tamamen kadınlığa özgü bir deneyim olan doğumun nasıl gerçekleşmesi gerektiğini uzmanlardan öğrendikleri ortaya çıkmaktadır:

“Doktorum geldi, bu anı daha önce hiç konuşmamıştık. Ben kontrollerde bir kaç kez ne yapmam lazım, nasıl nefes alıp vereceğim gibi sorular sormuştum ama o gün gelince hallederiz düşünme sen diye geçiştirmişti. O gün gelmişti ve ne yapacağımı bilmiyordum.Anlattı. Sancı vurduğunda çeneni göğsüne doğru bütün gücünle bastırıp bebeği dışarı itmeye çalışacaksın ama bağırmak yok dedi. Nasıl bağırmayacaktım ki? Sancı vurdu. Çenemi dayadım, ıkındım bütün gücümle ama dayanamadım ve bağırdım..” (BA25, 19 Ağustos 2015).

Bir diğer blogger anne ise doğum anını ‘utanç’ duygusuyla anlatmaktadır:

“Doğumda meğersem nefesini tutarak ıkınıyormuşsun. Doktor ilk it dediği an ben nefesimi vererek ıkınınca doktor gülerken bana baktı, azıcık utandım ve keşke biraz araştırsaymışım dedim :) Neyse sonra hemen kaptım olayı, doktor daha doğrusu tüm oda 10’a kadar sayıyor ben de nefesimi tutup ıkınıyordum...” (BA26, 11 Kasım 2015).

Nitekim blogger anneler kendi özlerine dönmek ve baskılanan içgüdülerini açığa çıkarmak için bir takım eğitimler, kurslara gitmektedirler ve çeşitli kitaplar okumaktadırlar:

“Devamlı youtube’dan evde doğum, doğal doğum videoları izledim. Çok etkilenmişim, kesinlikle her saniyesini yaşamak istiyordum, bebeğimi kucağıma ilk ben almalıydım, ten tene temas kurmalıydım. Bununla ilgili hypnobirthing kitabını ilgilenenlere önerebilirim. Zaten acı eşiğim yüksekti, 3. aydan beri de hamile yogası yapıyordum. Doktorum da destekti. Kesin normal doğuracaktım” (BA22, 19 Kasım 2016).

“Normal doğuma o kadar kanalize olmuşum ki normal doğumla ilgili düzinelerce yazı okuyup bilgilenmişim kendimi ona hazırlamışım

sezaryene dair sadece doğum kursunda yarım saatlik bir bilgilendirme dışında hiçbirşey bilmiyordum” (BA10).

“... ‘Birthing From Within’ eğitmeni Julia Steils Paçacıoğlu’nun önderliğinde yapılan kurs beni çok etkiledi. Özellikle de Julia nun gerçek bir doğum sancısı çeken kadının çığlıklarını ve fiziksel olarak anlattığı drama gözlerim dolmasına, kulaklarımın uğuldamasına sebep oldu. Gerçekten çok etkileyici bir anlatımdı” (BA23, 11Aralık 2012).

Fotoğraf 4.10: Doğum Kursları¹⁸

Üç çocuğunu da doğal doğum ile dünyaya getiren ve her fırsatta diğer annelere de doğal doğum yapmalarını ısrarlı bir şekilde öneren BA3 ise kadınları doğal doğumla ilgili eğitimlere ve kurslara yönlendirmektedir:

“ Artık Türkiye’de de doğal doğum konusunda önemli işler yapan insanlar var demiştim ya... İşte onlardan Dr. Hakan Çoker ve Pilates Cadısı Jale Dural 13-14 Haziran’da İstanbul Kozyatağı’nda anne-baba adayları için bir doğal doğum kursu düzenleyecek. Kursla ilgili detaylar Dr. Çoker’in doğal doğum sayfasında ve Jale’nin Hamileler Kulübü’nde var. İçeriğinden anlaşıldığı kadarıyla doğal doğum hakkında bilgi sahibi öğrenmek isteyen anne-baba adaylarının kaçırmaması gereken bir kurs olacak” (BA3).

Görüldüğü gibi, kadınlar, bilgi edinerek kendi bedenleri hakkında farkındalığa ulaşmalarına rağmen anne adayları doğal doğuma aktif bir özne olarak katılabilmek amacıyla yine bilginin gücüne ihtiyaç duymaktadırlar. BA3’ün kadınları doğal doğuma teşvik edici paylaşımlarda bulunması ve ilgili kurslara yönlendirmesi, kadınların doğal doğumu gerçekleştirebilmek için bilgiye ihtiyaçlarının olduğunu imlemektedir. Kendi özlerine dönmek ve içgüdülerine açığa çıkarmak için doğal doğumla ilgili kursları doktorların vermesi, kadınların yine, kadınlık bilgisi değil uzmanlık bilgisi dâhilinde hareket ettiği anlaşılmaktadır. Zira BA22’nin bahsettiği hypnobirthing kitabının yazarı, Marie Mongandır. Marie Morgan, bu kitabı yazarken

¹⁸ Fotoğraf BA23’ün blog sayfasından alınmıştır.

doğal doğumun öncülüğünü yapan İngiltere’den, Grantly Dick-Read ve Buffalo New York’tan Dr. Jonathan Dye’nin teorilerini kullanmıştır. Bu minvalde kadınların annelik içgüdüsü ile bilimin gücü arasında salınmakta oldukları söylenebilir.

Öte taraftan blogger annelerin doktorlarını doğum yanlısı olarak nitelendirdiklerine anlatılarında sıkça rastlanmıştır. Bu, BA22’nin “doktorumda destektı” ifadesinden anlaşılmaktadır. Birçok annenin doğum öykülerinde de danıştıkları doktorlarının ‘normal doğum yanlısıydı’, ‘normal doğuma destekçiydi’ söylemlerine rastlanmaktadır. Nitekim kadınların hamileliğin en başından itibaren, normal doğum yanlısı doktor tercih ettikleri de ortaya çıkar. “Normal doğum yanlısı doktor” söylemleri doktorların düşüncelerinin de evrildiğini ya da bilgilerini güncellediklerini göstermektedir.

4.3.4. Pozitif Doğum ve Natüralizm

Doğal doğumu tercih eden annelerin çoğu doğum deneyimlerini hikayeleştirirken ‘pozitif doğum’ söylemini kullanmaktadırlar. Doğal doğum hikâyelerini anlatan blogger annelerin kimi ilk pozitif doğum hikâyem, ikinci pozitif doğum hikâyem (BA22), aşırı pozitif doğum hikâyem (BA25) şeklinde başlıklandırarak anlatırken kiminin de “Bu postu özellikle gebe arkadaşları cesaretlendirmek adına pozitif doğum hikayesi olarak paylaşıyorum” (BA20) ifadesiyle metne giriş yaptığı görülmektedir. Pozitif doğum, doğumun içgüdüsel bir deneyim olduğunu, doğum sürecini kadınların yönetmesi gerektiğini ve tıbbi müdahalenin zorunluluk halinde kullanıldığını ifade eden bir terimdir.

Mamafih BA3’ün sayfasında da hem kendisinin hem de diğer annelerin doğum anlatılarına yer verdiği, pozitif doğum hikâyeleri kategorisinde terimin ne olduğunu altını çizmiştir:

“Pozitif doğum hikâyeleri, kadının bedenine ve tercihlerine saygı duyan, doğumun doğallığını ve mahremiyetini dikkate alan, tıbbi müdahalelerin minimum kullanıldığı ya da gerekmedikçe kullanılmadığı doğumların paylaşıldığı hikâyelerdir” (BA3).

Pozitif doğum natüralizm ile bağlamsallaştırılabilir: “Natüralizm ‘doğaya dönüş’ü salık veren Batı’da 1970’lerde kabul gören bir paradigmadır. Bu paradigma XVIII. Yüzyılın bilimsel ve teknolojik gelişiminin özgürlük ve refah getirdiği anlayışını yıkarak tersine bir bakış açısıyla bilim ve teknolojinin doğa ve insan yaşantısı

üzerindeki zararlarını gündeme getirmiştir. Natüralizmi savunanlar arasında bir grup kadın hakları savunucusu da bulunmaktadır. Kadınların bu paradigmayı benimsemelerinin altında bedenlerinin ve dolayısıyla da anneliklerinin bir şekilde ellerinden alınması olarak gördükleri hastane tekniklerini reddetmeleri yatar. Bu kadınlar, hastane kurallarının katılığından rahatsız olan, kendilerine çocuk gibi davranan tanrı-doktorun otoritesine öfkelenen ve doğumun tıbbi bir mesele değil, doğal bir olay olduğuna ikna olan kadınlardır” (Badinter, 2011: 45). Natüralizmi savunan kadınlar, doğum konusunda, özcü bir tavır sergileyerek, içgüdü söylemini sürekli tekrarlayıp, doğumların müdahalesiz olması gerektiği üzerinde dururlar. Bu anlamda sezaryen, epidüral anestezi, suni sancı, sürekli yapılan açıklık kontrolleri gibi tıbbi müdahaleler natüralist paradigma savunucuları tarafından hoş karşılanmaz. Nitekim blogger annelerden BA3’ün üçüncü doğum öyküsüne baktığımızda bilimsel ve uzman bilgileriyle yüklü doğum hikâyelerinden tamamen sıyrılmış ve doğumdaki tıbbi müdahaleye karşı bir direniş, bir direnç görünümünü vermektedir:

“Ertesi sabah 5 gibi bir kasılmayla uyandım. Şiddetliydi. Şaşırdım.Diğer iki doğumumda da kasılmalarla başa çıkma yöntemim aynıydı: Öne doğru eğilip yatağın ayakucuna ya da bir sandalyenin sırtına yaslanarak sağa sola doğru yaylanmak ve bir yandan yavaş ve derin nefes alıp vermek. Ancak İçsel Doğum doula kursumun Kasım’daki dersinde eğitmenimiz Julia biz doula adaylarına gebelerimize uygulayabileceğimiz bir pozisyon göstermişti. Benim yaptığım gibi öne eğilirken, arkadan birisi gelip hem beline ağırlığıyla baskı yapıyor (çünkü ağırlar beline vurabiliyor) hem de elleriyle karnını alttan destekliyordu. Kasılmalardan birinde bunu denedik Ece’yle... ‘Koş’ dedim, koştu. Dedim ‘*arkadan bana sarılacaksın, ellerinle de karnımı destekleyeceksin.*’ **İkinci kasılda ritmi yakaladık.** O gün bu pozisyonu defalarca tekrarlayacaktık. Doğan bir yandan, annemler bir yandan doktoru aramamı söylüyorlardı. Ben nedense onları dinlemektense Ece’ye sığınmayı tercih ediyordum.Bir süre sonra artık Ece’yle sessizce anlaşıp olduk. Pozisyon aldığımı görünce bir şey demeden koşuyordu yanıma, birlikte atlatıyorduk kasılmayı... Çok iyi geliyordu bu birliktelik... Yalnız değilmişim hissi.....Öğleden sonra saat iki gibi kasılmalar daha bir istikrarlı olmaya başladı. Bir saat içinde üst üste dört kere gelince en nihayetinde aradım doktorumu... Durumu anlatınca ‘*Bu akşam görüşeceğiz gibi görünüyor*’ dedi. Yine de Ferhan’ı aradım. Bir süre sonra o da çıktı geldi. Takım tamamlanmış oldu. **Sevgilim, kızkardeşim, annem-babam ve en yakın arkadaşım... Rüya takımı...**Hayat normal akışında ilerliyordu. Sadece ben 15-20 dakikada bir kasılıp duruyordum. Ece de benim pozisyon aldığımı görünce geliyor, arkamdan bana sarılıyordu. Kasılmayı atlattıktan sonra yapıyor olduğumuz şeye devam ediyorduk. Sohbetse sohbet, çantaysa çanta...Minik yeğenim 11. aylık olmuştu o gün. Çay demledik, pasta kestik kutlamak için... İzmir’den babası Skype bağlantısıyla katıldı. Çok neşeliydik hepimiz..... Çocuklar kuzenleriyle oynuyor, düz duvara tırmanıyordu. Her şey ‘normal’di. Bir tek ben arada

kasılıyordum, o kadar.....Sonradan fark ediyorum, ki ‘doğum nasıldı?’ diye soranlara da hep aynı şeyi söyledim: **Çok ‘akışında’ idi her şey...** Hayat normal devam ediyor, bir yanda da doğum oluyor gibi... Doğan telefonda toplantı yapıyor, çocuklar oyun oynuyor, bizler sohbet ediyoruz. Sadece arada ufak bir ‘kasılma’ ayrıntısı var.

Kendimi çok rahat ve güvende hissediyordum. Bir yandan endişeliydim de, çünkü hazır değildim sanki o gün doğum olmasına... Ama içinde bulunduğum ortam, etrafımdaki insanlar çok güven veriyordu bana... Her ne olacaktıysa (ya da olmayacaktıysa) yanımdakilerin varlığı beni iyi hissettiriyordu.Hastaneye gidecek olmak çok rahatsız ediyordu beni. Evimde çok rahattım. **Neden evde doğuramıyordum sanki?** N’olurdu ki kendi sıcacık evimde, ailemin, çocuklarımin olduğu yerde doğuruverseydim. Ne saçmaydı doğum için hastaneye gitmek! Kahretsindi!.....Neden doğumhaneye değil de odaya geçtiğimizi anlamamıştım ama soracak halim de yoktu. Herhalde ilerleyen vakitlerde doğumhaneye geçeceğiz diye düşündüm. **Odada rahat etmeye çalıştık bir an önce...** ... Odada rahattık çok ve yine tam kararında bir kadro vardı: Ben, Doğan, Ece, Ferhan, doktorum ve Sema Ebe... O sırada Kübra Hanım’ın Sema Ebe’ye *‘Doğumu burada yapabilir miyiz?’* diye sorduğunu duydum. *‘Olur tabii, neden olmasın?’* dedi Sema Ebe... İnanamadım. Bırak doğumhaneye gitmeyi, adım atmakta zorlanıyordum. Yerimden kıpırdamadan, o an o odada doğum yapabilecektim. Çok rahatladım. O rahatlığın da etkisiyle olacak, dinlenmek istedim. Yatağa çıkıp uzandım. Yatmamla birlikte kasıldım. Bir daha... Hemen ardından bir daha...

Yatar pozisyonunda olduğum için kimse yardım edemedi bana. O ana kadarki tüm kasılmaları çoğunlukla Ece’yle, bazen de Doğan’la birlikte atlatmıştım. Ama şimdi yatakta yalnızdım. O an içimden kendime küfrediğimi hatırlıyorum: *‘Salak mısın kızım sen? Ne demeye yatıyorsun? Nasıl kalkacaksın şimdi?! Hani çömelerek doğuracaktın? Al işte, kaldın böyle kurbanlık koyun gibi!’* ... *‘Gerçekten, çok az kaldı, birazdan doğacak bebek’* dediğinde bile içimden *‘İşte bu noktada epidural istiyor kadınlar... Acaba istesem mi?’* diye geçiriyordum ki birden ıkmaya başladım. Zordu ıkmak... Sanki işe yaramıyormuş gibi geliyordu ama doktorum çok iyi gittiğini söylüyordu. Doğan yanımda elimi tutuyor, diğer yanımda Sema Ebe, ayakucumda Kübra Hanım, yatağın diğer ucunda Ece iyi gittiğini söylüyorlardı.

....Doğum çok kısa bir süre içinde, doğumhaneye bile gitmeden gerçekleşmişti... Ve doktorumun da kontrollü yönlendirmesi sayesinde herhangi bir yırtılma olmamış, dikişe gerek kalmamıştı. Bebeğimi kucağımdan almadılar... Belki yarım saat, belki daha fazla... Bir ara, odadaki tartıda kilosuna bakıp geri verdiler kucağıma... Belki bir, belki iki saate yakın öyle durduk... Yirmi dakika kadar emmek istemedi D... Öyle yattı kucağımda... Öyle tuttum ben de, bırakmamacasına... Üstünü bile silmedik...”(BA3, 18 Ocak 2016).

Blogger annenin doğum öyküsü, olabildiğince tıbbi müdahalelerden kaçındığını, doğum pratiğini bilimsel olandan keskin bir biçimde ayırma girişiminde bulunduğunu göstermektedir. Doğum eylemindeki duruşu ve söylemleri hastane doğumlarının epistemolojik normlarını yıkmaya çalışmaktadır. Blogger annenin uzun

uzun anlattığı doğum öyküsünden aldığım kesitin başlangıcında blogger annenin doğum ağrıları başladığı sürede doualık kursunda aldığı bilgilerle hareket ettiği görülmektedir. Daha öncede ifade edildiği üzere Türkiye’de hamileliğin ve doğumun medikalleştirilmesi ile beraber ebelik değeri kaybetmiştir. Doğum eyleminde aktif bir şekilde yer alan, kadınlara doğumda ve doğum sonrasında yardımcı olan ebeler pasif hale gelerek onlardan ziyade kadın doğum uzmanları doğum esnasında aktif rol oynamaktadırlar. Ebeler artık doğum başladığında, doktorun direktiflerine uymaktadırlar ve doktorlara yardımcı pozisyonadadırlar. Kendi doğum deneyimimde gözlemlediğim kadarıyla bebek dünyaya gelmeden önce anne adayına serumları takma, NST takibi, gerekli olduğu durumlarda iğne uygulama, bebek dünyaya geldikten sonra ise bebeği temizleme, kilosunu ölçme, annenin yanına getirme gibi bir nevi hemşirelerin de yaptığı işlemleri yapmaktadırlar. Bir kadınlık bilgisi değil bilimsel bilgi, uzman bilgi ve otoritesi ebeleri yönlendirmektedir. Ebelik mesleğinin değeri kaybetmesi kadınları da olumsuz yönde etkilemiştir. Hastane doğumlarının artması ve uzmanlık bilgisi, kadınların, gereksiz tıbbi müdahalelere maruz kalmasına neden olmuştur. Doualık ise Türkiye’de son 7 yıldır doğumda ve doğumdan sonra kadınlık bilgisinin ve deneyiminin, aktarımı ve paylaşılmasını mümkün kılan kadınlar arası dayanışma ve desteği sağlayan eski ebeliğin yerini doldurmaya çalışan yeni bir meslek olarak tanımlanabilir. Badinter da (2011: 46), *Doulalığın*, batı toplumlarında 1970’li yıllardan itibaren başvuru alan meslek olduğunu ve onun rolünün, tıpla ilgisiz esas olarak hayatla ilgili ve psikolojik olduğunu; hamilelik, doğum ve doğum sonrası anneye kendi annelik deneyimi ile yardım ettiğini açıklar. Özellikle doğum süresince doğum için doğru pozisyonu bulma önerisi, cesaret verici sözler ve annenin ağrı hissettiği anda anneye masaj yapma gibi yardımlarda bulunmaktadır.

Bu bağlamda, hem ebeliğin yerine yeni bir meslek alanının ortaya çıktığı, hem de kadınlar arası destek ağlarının yeniden örüldüğü görülmektedir. Ancak *doulalığın* ücretinin, aile tarafından karşılanmasının beklendiğinin altını çizmek gerekir. Bu, aileler için, doktor ve hastane dışında ek masraf demektir. Bu nedenle doualık, sadece gelir düzeyi yüksek annelerin doğum esnasında elde edebileceği ‘ücretli kadın dayanışması’ olarak adlandırılabilir. BA3’ün, sadece doula yardımı değil aynı zamanda ileride bu mesleği icra etmek üzere bizzat doualık kursu aldığı

görülmektedir. Kursta öğrendiklerini kendi doğumunda uygulama fırsatı bulmuştur. Nitekim anne olan kardeşinden ağrı hissettiği sıralarda masaj yapmasını istemiştir ve kardeşiyle dayanışarak doğumun büyük kısmını evde geçirmiştir. Kadının, ağrıları başlaması üzerine, eşinin ve anne babasının doktoru aramasını söylemesine rağmen gerekmedikçe tıbbi müdahale almak istemediğinden ve hastane ortamına erken katılmak istemediğinden doktorunu aramayarak büyük bir direnç gösterdiği ortadadır. **“Neden evde doğuramıyordum sanki.** Ne saçmaydı doğum için hastaneye gitmek! Kahretsindi!” söylemleri ve bunları koyu puntuyla aktarması hastane doğumlarına karşı olduğunun kanıtıdır. Nitekim doğum sürecinde evde daha mutlu daha huzurlu olduğunu, tanıdığı ve sevdiği insanlarla bir arada olmasının ona güven verdiğini ifade etmektedir. Doğum süresince çocukların anne babasının ve kendisinin her ne işle meşgulse devam etmeleri ve hayatın normal akışında gittiğini ifade etmesi doğumu bir hastalık gibi görmediğini gösterirken doğumun bir hastalık olduğu algısını yıkmaktadır dahası erkek egemen tıbbi müdahaleye meydan okumaktadır. Hastanede geçirdiği, doğumun son evresini aktardığı deneyimlerde, kadınların bu evrede alındığı doğumhaneye gitmediğini, doğumhanedeki çatallı koltuğa oturmadığını ve doğumunda birçok kişinin yanında olduğunu (anne, ebe, kadın arkadaş, kız kardeş) ve ağrı esnasında eşinin, kardeşinin desteğini aldığını, epidural almadığını, epizyotome uygulanmadığını vurgulamıştır. Blogger annenin doğum pratiği, Beyinli’nin (2014: 166) tarihi gelişimini aktardığı ebelikle ilgili çalışmada, doğumun bir odada geçtiği, hamile kadın ile birkaç kadının birlikte olduğu, ağrı geldiği sürede de diğer kadınların yardımcı olduğu, doğumun tıbbileşmediği dönemlerdeki doğumlara benzemektedir. Yine modern öncesi dönemde kadınların yatakta değil çömelerek doğum yaptıkları bilinmektedir. Blogger annenin de aslında çömelerek doğum yapmak istediğini ifade etmesi fakat bir anlık yorgunlukla yatağa uzanması ve bu nedenle kendine kızarak hakaret söylemleri kullanması doğal doğumla ilgili farkındalığının olduğunu göstermektedir. Diğer yandan uzandığı için yardım alamadığını söylemesi, kadınlara yatağa bağlayan, yatay pozisyonda gerçekleşen hastane doğumlarının doğumu zor hale getirdiğini ve doktor müdahalesini olanaklı hale getirdiğini imlemektedir. Aynı zamanda doğum süreci boyunca kadının eşinin de doğuma aktif olarak katıldığı anlaşılmaktadır ve birçok blogger annenin (BA3, BA9, BA20, BA22, BA23, BA24, BA25, BA32) doğum

deneyimine eşlerin de katıldığı ve kadına destek verdiği anlatılarında yer almaktadır. Eşlerin doğuma katılması son yıllarda özel hastanelerin bir kısmında görülmekle beraber, devlet hastanelerinde ve yine bazı özel hastanelerde uzmanlar dışında doğumhaneye veya ameliyathaneye kimse alınmamaktadır. Genellikle baba adaylarının doğum eylemine katılması, modern bir durum olarak karşılanmaktadır. Ancak Beyinli (2014: 168-169), görüşme tekniği kullanarak yaptığı çalışmasında, yaşlı bir ebenin, ‘doğum için yardımcı olacak bir kadın bulamadığında doğuran kadının kocasını yardıma çağırdığını’ söylediğini ifade eder. Üstelik kadının kocasının avuçlarından su içince doğumun kolaylaşacağını anlatan çizimlerin, erkeklerin doğum odasına girdiğinin kanıtı olduğunu belirtmektedir.

Fotoğraf 4.11: Erkeğin Doğum Anındaki Rolü ¹⁹

Nitekim BA3’ün ilk doğumunu gerçekleştirirken eşinin doğumda bulunmasına dair söylemlerini anlatılarında yer verirken, babaların da doğumdaki aktif ve destekleyici rolünün önem taşıdığını göstermektedir:

“D...’in Babası başından sonuna kadar doğum sürecinin vazgeçilmez bir parçasıydı. Katıldığımız doğal doğum dersleri boyunca doğum sırasında ne yapması gerektiğini, ne zaman saçımı okşayıp ne zaman su içmemi hatırlatması gerektiğini öğrenmişti. Gerçekten de ne zaman ki sancılarım giderek sıklaşmaya ve şiddet olarak da artmaya başladı, onun desteği daha da önem kazandı. Eğer o beni sürekli destekleyip rahatlatmasaydı herhalde kolay kolay bu işi bitiremezdim...” (BA3, 07 Mayıs 2009).

Blogda hikâyesini anlatırken doğum anında çekildiği görselleri yazılarının arasına serpiştirdiği görülmektedir ve görsellerde blogger annenin, kardeşinden ve eşinden

¹⁹ Resim Beyinli’nin Elleri Tılsımlı (2014:168) kitabından alınmıştır.

aldığı destekleri ve doğumun son evresine kadar evde, kalabalık bir ortamda ağrılarını geçirdiğini kanıtlamaktadır.

Fotoğraf 4.12: Bir Doğum Eylemini Anlatan Fotoğraflar

Fotoğraf 4.12: Enderunlu Fazıl'ın Hubanname-Zenanname Eseri²⁰

Özellikle en sonda yer alan fotoğraf Enderunlu Fazıl'ın Hubanname-Zenanname eserinde yer alan, XVII. Yüzyılda bir doğumu anlatan minyatürle benzerliği söz konusudur. Minyatürde doğumun, bebeğin dünyaya geldiği, son evresi blogger annenin doğumunun ise ilk iki evresinin aktarılmasına rağmen minyatür ve fotoğraf arasındaki benzerlik muazzamdır. Her iki görselde de doğum, kalabalık bir ortamda geçmektedir. Minyatürde birçok kadının ve bir kız çocuğunun doğumun bir parçası haline geldikleri görülmektedir. Blogger annenin fotoğrafında ise birden fazla kadın, kız ve erkek olmak üzere birden fazla çocuk ve doğum yapacak kadının kocası da yer almaktadır. En dikkat çekici nokta ise her iki görselde de doğumda bulunan herkesin yüzlerinin gülmesidir, acı ve korkuya dair bir yüz ifadesi bulunmamaktadır. Bu da doğumun rahat ve huzurlu geçmekte olduğunu ve doğumun mutlu bir olay olduğunu işaret etmektedir.

Neticede, BA3'ün doğum hikâyesine baktığımızda annenin kendi bedeninin ve doğumunun farkındalığına sahip ve bu nedenle vücudunun sinyallerini takip ettiğini söyleyebiliriz. Böylece doğumda doktorun faallığıne engel olarak kendisi eyleyici özne olmuştur ve doğumunda aktif rol alarak ontolojik varlığını kanıtlamıştır. Aynı zamanda blogger anneler arasında tamamıyla müdahalesiz doğum gerçekleştiren tek kadındır.

²⁰ Resim Beyinli'nin Elleri Tılsımlı (2014: 167) kitabından alınmıştır.

4.3.5. İktidarların Gölgesinde Gerçekleşen Doğum Eylemi

Doğal doğum yapan blogger annelerin normal doğumu yücelten söylemlerde bulunduklarına rastlanmıştır. Bunların natüralist söylemi destekleyen söylemler olduğu ifade edilebilir. Kadınlar, genellikle doğumun içgüdüsel/kadınsal bir deneyim olduğunu, doğum sürecini kadınların yönetmesi gerektiğini ve müdahalesiz doğum gerekliliğini vurguladıkları gibi normal doğumu övücü söylemler de kullanmaktadırlar. Annelerin anlatılarında görülmektedir ki, normal doğum dijital platformlarda bir kahramanlık hikâyesi, gurur duyulacak bir eylem, mucizevi bir olay olarak anlatılmaktadır ve normal doğum yapan kadınların söylemleri arasında başarmak terimine rastlanmaktadır:

“Gerekli hazırlıklar yapıldı, sancılarım inanılmazdı, gözlerimi kapattım ve sadece o an'a konsantre oldum, itmeye başladım, bana söylenen şeyleri aynen yapıyordum, en son duyduğum şey, çok güzel P... sakın bırakma, itmeye devam et, geliyor! oldu. Bedenimden ayrılışının her anını hissettim ve saat tam 23:00'da Baran'ımın ağlama sesiyle açtım gözlerimi, ne mucizevi bir an! o kopma anı...”(BA24, 26 Haziran 2016).

“Vee kafa çıktı, tuttu doktor L...yı, balık gibi kaydı çıktı minik bebeğim içimden. Saat tam 19.15. Hemen kucağıma attı yepyeni doğmuş miniğimi. Dokuz aydır hayalini kurduğum, yüzünü merak ettiğim, dokunup kucaklamak istediğim bebeğim bütün sıcaklığıyla göğsümde yatıyor. Nasıl bir serüvendi bu, ne muhteşem bir sondu ve ne güzel bir başlangıç..” (BA22, 20 Kasım 2016).

“Şöyle bir geri bakınca, tekrar o ana dönüp bir daha bir daha doğurmak istiyorum yavrumu.. Tüm acılar anlık, ama o doğum anının tatmini, güzelliği, mucizesi, gururu, lezzeti bambaşka! Hem vücudunuzun hem ruhunuzun tazelendiğini hissediyorsunuz. Bebeğinizle birlikte bir daha doğuyorsunuz yeryüzüne! Üstelik bebeğinizle iş birliği içinde ilk ortak paylaşımınız! Birlikte başarıyorsunuz bunu.. Lütfen sadece korktuğunuz için sezaryen doğuma yönelmeyin! Tanrı bize çok çok özel bir hediye vermiş, vücudumuz bunun için tasarlanmış.. lütfen kendinizi bunu yaşamaktan mahrum etmeyin....” (BA20, 02 Nisan 2014).

“D....'in doğumu hayatımda şimdiye kadar yaşadığım en muhteşem, en unutulmayacak gündü. Biliyorum ki bin kere daha aynı tercihi yapacak olsam hiç düşünmeden yine doğal doğumu seçerim. Canım yandı mı? Evet. Ama o günle ilgili aklımda kalan en son şey canımın yanması. Oğlumu kucakladığım anı ise hiç unutamayacağım” (BA3, 07 Mayıs 2009).

Diğer taraftan kadınların kendi doğumuna ve bedenine sahip çıkmalarını sağlamak için tıbbi bilgiye ve uzman otoritesinin müdahalesine engel olmaya çalışırken yeni bir gücün doğduğunu söylemek mümkün olabilir. Uzman ve tıbbi müdahaleye karşı doğalcılığın ve içgüdünün savunulması ve normal doğumun kutsallaştırılarak

anlatılması, natüralizmin, doğum konusunda yeni bir iktidar mekanizması olarak işlediği bazı annelerin anlatılarında görülebilir. Örneğin BA12, okuduğu doğal doğum hikayelerinden nasıl etkilendiğini ve natüralist söylemlerin, onu doğal doğum yapmaya nasıl ittiğini anlatıyor:

“Bu aralar derdim tamamen doğal doğum yapmak. İlaçsız, müdahalesiz. İlk doğumunu epidural ile gerçekleştirenler ikinci ve diğer doğumlarının çok daha kısa ve kolay şekilde gerçekleştirdiklerinden bahsediyorlar. Son günlerde durmadan ultra(!) doğal doğum hikayeleri ile karşılaşıyorum. Çoğu evde doğum. İkizlerini bile evde doğuran var sadece bir doula eşliğinde. Tüm bunları okuyunca insan “Neden olmasın?” diyor. Evde doğum fikrine daha bir sıcak bakmaya başladım ama nerede bende o yürek. Ben biraz daha kontrollü bir yerde olmalıyım gibi hissediyorum. Bazen de “Aman canım kadınlar nasıl doğurmuş bugüne kadar, doğur gitsin evde” diyorum kendime. Ben bunları yaşarken dün bir de hastanenin acil kapısında bebeğini doğuran kadının hikayesi ile karşılaştım. Kadın arabadan iniyor ve içeriye girmeden “Bebek geliyor!” diye bağırarak oracıkta doğum yapıyor. Hah! dedim ideal hikaye. Hastane kapısında tamamen doğal doğum :)” (BA12, 29 Mayıs 2013).

Zorunluluk nedeniyle sezaryen yöntemle doğum yapmak durumunda kalan kadınların ise baskılandığı, BA27’nin hikâyesinde görülebilir:

“Hayır! Hayır benim hayal ettiğim doğum bu değil diyorum. O anı yaşamak istiyorum diyorum. Yine yaşayacaksın diyor.. Epidural yapacağız. Siz beni keserken, bunu bile bile yapamam diyorum, genel anestezi olsun. Hayır ! Bunu yapabileceğini biliyorum diyor. Merak etme ben her dakika seninle konuşacağım. Hem hayata gözlerini ilk açtığında seni görsün istemez misin? Diyor. Gözyaşlarıyla kabul ediyorum. Hemen mesai bitiminde giden ekipteki eksikler tamamlanıyor. Hemşireler beni hazırlıyor. Bense korkuyorum, titriyorum, ağlıyorum..” (BA27, 18 Nisan 2016).

Blogger annenin sezaryen doğum yöntemiyle doğum yapmak zorunda kalması neticesinde duygusal çöküntü içerisine girmesi, doğal doğumun muhteşem, mucizevî gibi söylemler yoluyla kutsallaştırılmasının örneği kabul edilebilir. Nitekim kadınların artık, sağlık durumlarını göz ardı ederek, ısrarla doğal doğum yöntemini istemeleri natürel söylemlerin bir sonucudur. Kadınlar, eril tıbbi otoriteye karşı dururken kendi hemcinslerini de doğum yöntemi konusunda baskılamaktadırlar. Bu anlamda doğal doğumu gerçekleştiren kadınlar, doktor müdahalelerini reddederek, kadınlık deneyimini kullanarak stratejiler üretip, aktif bir özne olarak yer alırken, diğer kadınlarla kendileri arasında bir farklılık yaratmaktadırlar. Sezaryen doğum yapan kadın doğurmamış sayılırken, doğal doğum yapan kadınlar makbul kabul edilmektedir. Ayrıca sezaryen doğumlarda birçok ilaç ve ağrı kesici kullanıldığı için bebeğe zararının olduğu söylenmektedir. Bu nedenle sezaryen doğum yapan kadın

bebeğini düşünmediği için kötü annelik etiketine maruz kalırken, doğal doğum yapan kadın ise yüceltilerek iyi annelik konumuna yükselmektedir. Ancak burada önemli bir ayrıntıya yer vermek gerekir. Natüralist söylemler, Türkiye’de pronatalist politikalar uygulanmaya konulduğundan itibaren siyasal iktidarlar tarafından benimsenmiştir. Sezaryen doğumların oranlarının yükselmesi Sağlık Bakanlığı’nın üzerinde durduğu kadim meselelerden biri haline gelmiştir. Siyasal iktidarların, kadınların doğum şekli hakkında kullandıkları söylemler, natüralizmin de kullandığı, genellikle ‘gereksiz sezaryen’ ve ‘müdahalesiz doğum’ olmaktadır. Ayrıca siyasal iktidarlarca, gebelik ve doğumun, bir hastalık olarak görülmemesi gerekliliğinin ve hiçbir ilaç ve müdahaleye maruz kalmayan annelerin, doğar doğmaz bebeği ile güçlü bir bağ kurabileceğinin ifade edilmesi egemen iktidarların, natüralizmin söylemlerini benimsediklerini göstermektedir. Bununla beraber sezaryen doğumun birçok hastalığa neden olduğu hakikati üretilerek, kadınların normal/doğal doğum tercih etmesi gerektiği üzerinde durulur. Bununla ilgili olarak Sağlık Bakanlığı tarafından sezaryen oranları yüksek olan doktor ve hastaneleri cezalandırmak gibi politikalar yürütülmektedir. Özellikle sezaryen doğum yöntemi üzerinde siyasal iktidarın ısrarla durması üç-beş çocuk politikalarını akla getirmektedir. Zira tıbbi çevrelerde sezaryen doğum yöntemiyle ancak en fazla üç çocuk dünyaya getirilebileceği söylenir. Böylece natüralist paradigma ve onun söylemlerini benimseyen kadınların ‘gereksiz sezaryen’ söylemleri siyasi iktidarın kullandığı eril dili kullandıkları anlamına gelmektedir. Bu, bir yandan kadının kendi doğumunda aktif olacağı düşüncesini vermekteyse de acı çekmek istemeyen kadının kendi bedeni hakkında karar verme özgürlüğünü de elinden alacağı izlenimini doğurmaktadır. Nitekim blogger annelerin tümünün doğal doğumu ‘hayal etmesi’ ve hamilelik boyunca doğal doğuma hazırlanması, sezaryen doğum yapmak zorunda olanların hiçbirinin buna istekli olmaması ve duygusal travmalar yaşamaları, kadınların doğal doğum yapması konusunda üretilen hakikatler ve söylemler yoluyla baskılanmasının ve kendilerini disipline etmelerinin bir sonucu olduğu ifade edilebilir. Burada parantez açarak şunu da ilave etmek gerekir; natüralizmin özcü söylemlerinden faydalanan siyasi iktidarlar doğum yapacak kadınlar üzerinde bir denetim mekanizması işlevi gördüğü gibi ceza yöntemlerini kullanarak uzmanlar üzerinde de bir denetim kurdukları söylenebilir. Nitekim daha önce yer verildiği gibi blogger annelerin “normal doğum yanlısı

doktor” söylemleri ve doktorların düşüncelerinin evrilmesinin nedeni, bu tür denetimlerle açıklanabilir. Diğer taraftan uzmanlar doğum kararını anne adayına bırakarak normal doğum desteğini gösterirken diğer tıbbi müdahaleleri uygulayarak kadın özneyi dışlamaları ve nesneleştirmeleri ve doğum alanında egemenliklerini bir taraftan devam ettirmeleri de siyasal iktidarların denetimlerinin sezaryen doğumla sınırlı kaldığının bir işareti olarak yorumlanabilir.

Görüldüğü üzere, kadınların doğum süreci ve doğum şekli antagonistik iktidar ilişkileri içerisinde yer almaktadır. Blogger annelerin çoğunluğu, doğumun şekli konusunda natüralist paradigma ve politik iktidarların söylemlerini içselleştirerek onların etkisi altında kalmaktayken, doğum süreci boyunca diğer tıbbi müdahaleler konusunda uzmanların tahakkümü altında bulunmaktadır. Şunu yinelemek gerekir ki, doğum yapacak kadınların, uzmanlarla ilişkilerinde doğrusallık yoktur, ilişkiler dönem dönem farklılaşmaktadır. Bazı noktalarda uzman iktidarı baskın olurken, bazı noktalarda kadın öznenin varoluşu söz konusudur. Politik iktidar, uzmanların-uzman bilgilerinin iktidarı ve natüralist söylemlerin iktidarı olmak üzere üç iktidar ayağı bulunması, doğum eyleminin çok katmanlı bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Böylece doğum eylemi söz konusu olduğunda kadın bedeni, hem uzman hem natüralist paradigma hem de natüralist söylemleri benimseyen siyasi iktidar kesişiminde yer almaktadır ve natüralizm, uzman ve siyasi iktidarların çarpıştıkları bir alan olmaktadır. Bu iktidar mekanizmaları çerçevesinde doğal doğum yapan kadın ise iyi anne olarak inşa edilmektedir.

4.3.6. Çocuk Bakımında Uzman Bilgileri Hâkimiyeti

Annelik edimleri, söz konusu olduğunda bilimsel yöntemlerin kullanım alanlarının genişlediği görülmektedir. Kadınların hamilelik ve doğum süreci boyunca uzmanların söylemleri ve yönergelerini takip etmeleri ve bilimden, bilgiden faydalanmaları yanı sıra çocuğun doğumunun ardından, yerine getirmesi gereken annelik pratikleri, bilime ve uzman bilgilerine dayanmaktadır. Kadınlar çocuklarının her gelişim evresi için ayrı ayrı bilgi depolamaktadırlar ve zamanı geldiğinde depoladıkları bilgileri kullanıma açmaktadırlar. Böylece anneler, uzman doktorların eşliğinde, bilimsel yöntemleri uygulayarak, çocuklarının büyümesini sağlamaktadırlar.

Hamilelik ve doğum boyunca kadın hastalıkları ve doğum uzmanları ile iletişimde olan blogger annelerin, artık çocuk hastalıkları uzmanları, pedagoglarla iletişim kurmakta oldukları görülmektedir. Analize tabi tutulan blogger annelerin sayfalarında annelik pratiklerini anlatırken, ‘doktorumuzun önerdiği gibi’, ‘pedagogun dediği gibi’, ‘bizim doktorumuzun önerisine göre’ şeklinde birçok ifadeler bulunması annelerin bilimsel bilgiye göre çocuk yetiştirdiklerinin kanıtıdır. Hatta doğum konusunda tamamen özcü düşünceye sahip ve kadınların içgüdüsel olarak doğum yapabileceğine inanan annelerin dahi çocuk bakımı söz konusu olduğunda uzman bilgilerini referans almakta olduğu görülmüştür. Kadınlar pedagog, psikoloji, çocuk gelişim uzmanlarının tavsiyelerine uymaya çalışmaktadırlar. Böylece çocuğun beslenmesinden tuvalet eğitimine, tuvalet eğitiminden uyku eğitimine, uyku eğitiminden psikolojisine, psikolojisinden hangi sıcaklıkta banyo yapacağına varana kadar çocuk bakımının her bir aşaması sistematikleştirilmektedir ve çocuk gelişiminin her aşamasında bir eğitim bir yöntem annenin karşısında durmaktadır.

4.3.6.1. Çocuk Bakım ve Yetiştirmede Doktor Bilgisi: Doktor Ne Derse O Olur!

Annelik, ilk bölümde incelediğimiz gibi artık sadece yedirmek, içirmek, giydirmek veya daha kapsamlı anlatımla çocuğun tüm bakımını üstlenmek değildir aynı zamanda bu annelik edimlerini, çocuk bakımını nasıl gerçekleştirdikleri de kadim bir meseledir. Blogger annelerin sayfalarındaki anlatılara göz gezdirdiğimizde sıklıkla çocuk doktoruna (pediatrlere) danıştıkları ve birçok çocuk bakım kitaplarını (öğüt kitaplarını) okudukları görülmüştür. Böylece blogger anneler kadın doğum uzmanlarının yerine pediatrlere danışırken, hafta hafta hamilelik ve doğum kitapları yerine çocuk bakım kitaplarını, çocuk eğitimi konusunda, merkeze almışlardır.

BA22, oğlunu, doktor takibine göre büyüttüğünü Instagram hesabındaki bir paylaşımıyla anlatmaktadır:

“Y...’ı doğumgününün ertesi günü bir yaş muayenesi için doktorumuz Zekai Dinçer’e götürdük. Biraz öksürük dışında hiç bir şikâyetimiz yok. ...Zekai Bey yine müthiş muayenesini yaptı. Neyse kilosu 11.500, boyu 78cm merak edenler için. ...Benim doktorum (sütü) günlük öneriyor. 400ml süt ya da süt ürünü(yoğurt peynir) yeterli D vitaminini konuşmayı unuttuk ama L...’da 1 yaşından sonra bırakmıştık. Bunu yine soracağım. Başka vitamin ikisine de kullanmıyorum. Bayramdan sonra 1 yaş aşılarını yaptıracağız. On gün sonra da menenjit aşısını olacak. Menenjit L.. da tek doz şeklinde olmuştu. Rota da

oldu ikisi de. Ben de doktorumla aynı fikirdeyim, aşı toplumu korur.... Bir dahaki kontrol artık 18 aylıkken” (BA22, 23 Haziran 2017).

BA7 de, ek gıdaya nasıl geçeceğini, nasıl düzen oluşturacağını uzman bilgileriyle edindiğini itiraf etmektedir ve doktorunun uyarılarını dikkate aldığını söylemektedir:

“M... 6 aylık olduğunda, doktorumuz bizi en çok şu konuda uyardı. “Ek gıdaya geçişte, ilk ay ana öğün hala anne sütü olmalı. Önemli olan bebeğin ek gıda ile doyması değil, yeni tanıştığı gıdalara alışması.” Ben bu bilgi sayesinde, ek gıdaya geçişte hiç zorlanmadım diyebilirim..... Yaşadığım tek sıkıntı, neyi ne zaman vereceğimdi. Fakat zamanla, doktorumuzun da önerdiği saatlere bağlı kalarak, yeni beslenme düzenimizi oturttuk” (BA7, 28 Haziran 2014).

Diğer bir anne yine beslenme ile ilgili olarak bir uzman bilgisini referans aldığını doktoruna danıştığını vurgulamaktadır:

“Bugünkü kontrolümüzde Z.....’un çok az kg aldığını öğrendik. Sınırın altında kg alması sebebiyle anladık ki sütüm yetmiyor. Çünkü normalde 4 saatte bir emerken saat başı istemeye başladı. Sürekli aç geziyormuş meğerse. Doktorumuza BLW²¹ yöntemini söylediğimde kendisinin de desteklediğini fakat Z.....’un kg alımı bu ay çok az olduğu için tamamen ona bırakmak yerine benim de yedirmemin iyi olacağını söyledi. Yani hem klasik hem BLW birlikte gideceğiz. Bazen bazı doktorların taze annelere daha ilk günlerden sütün yetmez diyerek mama verdiğini, kendini geliştirmeyerek, yeniliklerden haberdar olmayarak eski usul ve bana göre yanlış yönlendirdiğini duyuyorum. Kendilerini geliştirmeliler diye düşünüyorum. Ben bizim doktorumuzdan başından beri çok memnunum, neyin ne olduğunu bilen bana mantıklı açıklamalarla gelen ve yönlendiren, şimdiye kadar sorduğum hiç bir soruyu cevapsız bırakmayan ve beni cevaplarıyla hep tatmin etmiş bir doktor kendisi. Bu sebeple BLW yöntemini de bildiği ve desteklediği için ama bu şartlarda Z....’a böylesi daha uygun olacak dediği için çok sorgulamadım açıkçası. Kendisine güveniyorum ve gösterdiği yolda devam edeceğiz” (BA21, 12 Nisan 2016).

Görüldüğü üzere blogger anne, doktor tavsiyesi üzerine kızının beslenme düzenini hazırlaması, annelerin, doktorlara güven duygusu geliştirmelerinin bir sonucu olduğunu düşündürmektedir. Buradan da anlaşılmaktadır ki ister hamilelik ister doğum isterse çocuk yetiştirme söz konusu olsun uzman hekimlere güven duygusu besledikçe annelerin tavsiye almaları paralel yönde ilerlemektedir. Fakat anne, aynı

²¹ BLW’in açılımı Baby-Led Weaning’dir. Amerika’da sağlık alanında ihtisas yapan bir anne Gill Rapley ve Londra da yaşayan gazeteci yazar Tracey Murkett tarafından çocukların kendi kendine yeme alışkanlığını kazandırma yöntemi olarak ortaya atılan ve bunun üzerine uygulanan beslenme yöntemidir. Bunla ilgili olarak 2008 yılında Baby-Led Weaning: The Essential Guide to Introducing Solid Foods kitabını yazmışlardır. Ve bu bir akım olarak birçok ülkeye ve annelere yayılmıştır. Kaynak: <http://www.rapleyweaning.com/index.php> (23 Haziran 2017). İlk defa 2010 yılında *O Tabak Bitecek Mi?* şeklinde Türkçeye çevrilmiştir.

zamanda kendisinin farklı kaynaklardan edindiği uzman bilgisine dayalı olarak BLW yöntemi ile beslemek istediğini vurgulamaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere anneler tek bir uzman kaynağına bağlı kalmamaktadır. Kendilerine uygun gelen bilgileri, doktorlarına danışarak ve farklı uzman bilgilerini harmanlayarak annelik pratiklerini yerine getirmektedirler. BLW, Amerika ve İngiltere kaynaklı bir çocuk besleme yöntemi olmasına rağmen, hızlı bir şekilde Türkiye’ye de yayılmış olduğu görülmektedir. Burada şu ayrıntıya da dikkat etmek gerekir; İngilizce bir terim olan BLW, annelerin gündelik diline yerleşmiştir. Bu, annelerin uzman diline hâkim olduklarının göstergesidir. Bununla beraber incelenen birçok annenin sayfasında BLW beslenme yöntemini uyguladıklarına tanık olunurken aynı zamanda BLW yöntemine özgü yemek tarifleri ve BLW ile beslenirken neler yapılması gerektiğine dair birçok bilgiye de rastlanmıştır (BA1, BA12, BA13). Bir başka blogger annenin ise emzirmeyi bıraktırmakla ilgili hikâyesinde pedagoğdan bilgiler aldığı görülmektedir:

“Konuştüğüm tüm pedagoğların gözlerinin içine bakıyordum istediği kadar emsin sorun değil demeleri için.....pedagoğumuzun da dediği gibi meme bıraktıktan sonra uyku düzeninde bir ay şaşma, bocalama, uykuya geçişi reddetmek, zorlanmak çok normal” (BA28).

BA28 ‘pedagoğların gözlerinin içine bakıyordum’ ifadesiyle doktordan bilgi almakla birlikte doktor onaylamadıkça, çocuğunun bakımı konusunda, hareket etmediğini ima etmektedir. Bu ifade, aynı zamanda çocukların ihtiyacının ve annenin fizyolojik ve psikolojik durumunun göz ardı edildiğini sadece uzmanların belirlediği süreler çerçevesinde emzirme eyleminin gerçekleştirildiğini işaret etmektedir. Görüldüğü üzere anneler tarafından doktorun sözü, son söz olarak kabul edilmekte, emir gibi algılanmakta ve anneler, doktor ne derse onu uygulamaktadırlar.

“İkinci çocuk olmasına rağmen gelişimini öyle hayretle izliyorum ki 3. ayda daha bir bilmiş oluyorlar sanki ki çocuk gelişimcilere göre de 3 aylık dönemin sonunda dünyaya uyanış yaşıyorlarmış. Yeni uyaranlarla tanıştırmamanın tam zamanıymış. Pintereste görmüştüm bu balon aktivitesini. 6. aya kadar siyah-beyaz-kırmızı (kırmızıyı 3 aydan sonra) görebildiklerini okumuştum gelişim kitaplarında bu yüzden balonları siyah ve beyaz kullandım” (BA16, 18 Eylül 2017).

Görüldüğü üzere annenin, çocuk gelişim uzmanlarının bilgilerini bebeğini büyütürken ay ay takip ettiği gözlemlenebilir ve bebeğinin gelişimini takip ettiği gibi

yine uzman bilgileri çerçevesinde ve yönlendirmesiyle üç aylık bebeği aktivite hazırlamaktadır. Böylece anne, bilgi iktidarının gölgesinde çocuk büyütmektedir.

Blogger annelerin anlatılarından yola çıkılarak ‘doğru annelik’ çizgisini takip edebilmek için ya emzirme, uyku, beslenme gibi spesifik konularda ya da rutin kontroller esnasında çocuğun genel gelişimi ile ilgili pedagoglara, pediatrlara ve çocuk gelişim uzmanlarına danıştıkları ve bilgiler aldıkları söylenebilir. Blogger anneler artık kadın doğum uzmanlarının tavsiyelerinden pediatrların ve pedagogların tavsiyelerine geçiş yapmışlardır ve onlar tarafından uzman otoriteleri meşrulaştırılmıştır. Burada, çocuk bakımında annelik içgüdülerinin rafa kaldırıldığı anlaşılmaktadır. Üstelik çocuk bakımı pratiklerinin -beslenme, emzirme gibi konuların- hamilelik ve doğum gibi hastalık olarak adlandırılmamasına rağmen tıbbileştirilmiş olduğu ortaya çıkmaktadır. Neticede, tıbbi bilgiler doğrultusunda en doğru, en iyi ve en başarılı annelik için kadınlar disipline edilmektedirler. Ancak uzmanlardan aldıkları bilgiler annelere yeterli gelmemektedir, bunun yanı sıra çoğunu uzmanların yazdığı öğüt kitapları da annelerin doğru annelik pratiklerini yerine getirirken kullandığı materyaller arasında yer almaktadır.

4.3.6.2. Annelik Kılavuzu Olarak Öğüt Kitapları

Blogger annelerin anlatılarında, hem kendilerinin okuduğu hem de tavsiyede bulundukları birçok uzman bilgilerini içeren kimisi Türk kimisi de yabancı olmak üzere uzmanlar tarafından yazılmış, çocuklarına nasıl bakım vereceklerine dair kitaplar bulunmaktadır. Gündelik yaşamda pediatr bilgilerinin yanı sıra öğüt kitaplarından edindikleri bilgiler ile bebek bakımını gerçekleştirmekte ve çocuklarını büyütmektedirler. Bu bağlamda blogger annelerin kendi annelerinden veya diğer başka annelerin kadınlık bilgilerine danışmadığı açıkça görülebilir. Nitekim annelerin sayfalarında en çok faydalandıkları ve tavsiye ettikleri kitaplar Harvey Karp - Mahallenin En Mutlu Bebeği, Mahallenin En Mutlu Bebeğinin Uyku Kitabı, Mahallenin En Mutlu Yumurcağı, Dr. Richard Ferber - Çocuklarda Uyku Sorunları ve Çözümleri, Tracy Hogg ve Melinda Blau - Bebek Bakım Sorunlarına Mucize Çözümler, Kim West - İyi Uykular, Tatlı Rüyalar, Arlene Eisenberg ve Heidi E. Murkoff ve Sandee E. Hathaway - Bebeğinizin İlk Yılında Sizi Neler Bekler?, Hal Edward Runkel - Bağırmayan Anne Baba Olmak gibi özellikle çevirisi yapılmış

Batılı uzmanlar tarafından yazılmış dünyaca ünlü kaynaklardır. Bu, her çocuk kendine özgü olmasına rağmen blogger annelerin çocuklarını yetiştirirken evrensel bilgi ve evrensel çocuk bakım pratiklerini kullandıklarının göstergesidir. Nitekim blog analizlerinde karşılaşıldığı üzere öğüt kitaplarında yer alan bilgiler kadınların annelik pratiklerini yönlendirmektedir:

“Ne zaman yemek yiyecek, Nasıl alıacak, Yeterli beslenebiliyor mu? Ben bunlara cevap ararken Gün Yayıncılık bana en son kitabını gönderdi: O tabak bitecek! mi? Bebek beslenmesi uzmanı Gill Rapley ve Tracey Murkett’in kontrolü tamamen bebeğe bırakılmış bir beslenme düzenini anlattıkları kitap.....Koydum önüne muz ve elma dilimlerini bugün. Yakalayabildiği parçaları ağzına götürdü, biraz emdi kemirdi, düşürdü, ağladı. Sonra muz eline aldı, ezdi, bir güzel parmaklarını emdi. Elbette doymadı, biraz sonra benden süt talep etti ama onu masa başında seyrettiğim 15 dakikada öyle keyifliydi ki, doğru bir iş yaptığımı hissettim” (BA12, 02 Aralık 2013).

BA12’nin, beslenmeyle ilgili kendi kendine sorular sorması, çocuk yetiştirmede bir bilmeye ve danışmaya ihtiyacı olduğunu göstermektedir. Nitekim eline geçen ‘O Tabak Bitecek Mi?’ adlı kitabı okuyarak bebeğinin beslenme şeklini belirlemektedir. Bu bilginin iktidarının, öğüt kitapları aracı ile aktarıldığının göstergesidir. Annenin yeni öğrendiği bilgi yemek yeme yöntem ve tekniğidir. Bu anlamda blogger anne, kitaplardan öğrendiği yeni beslenme tekniği hakkında doğru bir iş yaptığını ifade ederken bir yandan da doğru annelik çizgisini tutturduğunu işaret etmektedir. Bu minvalde doğru anneliğin inşasında öğüt kitaplarının da kadim bir etkisi bulunmaktadır.

“Mumu’yu D...’in yatağına koyduğumda henüz 5 aylıktı. Kendi kendine uyumayı yeni yeni öğreniyordu ve kendini yalnız hissetmesin, uykuyla bağdaştırırsın, bir yandan da plastik köşeleriyle dişlerini kaşısın diye alıp yanına koydum. İngilizcede “Security blanket” olarak bilinen, Charles Schultz’un meşhur Peanuts çizgisinin asil karakteri Linus’la birlikte İngilizceye yerleşen ve Türkçede tam kelime karşılığı olmasa bile bugün psikolojide de yerleşmiş olan bu “güvenlik objesi”, o zamanlar hafız gibi okuduğum Baby Center’da da Amerikan Pediatri Derneği’nin “Caring For Your Baby and Young Child” kitabında da şiddetle tavsiye edilmekteydi. Ben de renklerini beğendiğim bir tanesini alıp D...’in yatağına koydum. (İnek şeklinde olduğu için de adı Moo Moo kaldı).....”(BA3, 11 Mayıs 2009).

Blogger anne bebeğinin kendi kendine uyumasını sağlamaya çalışırken *Caring For Your Baby and Young Child* kitabından faydalanarak, bebeği uyutmak için yatağına yatırdığında bebeğinin yanına bir güvenlik objesi, diğer tabiriyle uyku arkadaşı koyduğunu ifade etmektedir. Bu durum annenin uzman bilgileri

doğrultusunda hareket ettiğini göstermektedir. Bir başka postunda yine uyku için hangi yöntemi kullandığını belirtmiştir:

“....Gün Yayıncılık’ın *Çocuklarda Uyku Sorunları ve Çözümleri* adıyla Türkçeye kazandırdığı kitabı okumaya başladım. Evet, Richard Ferber’in kitabı....ben burada Ferber’in yönteminin... uykuyla ilgili kayda değer bulduğum varsayımlarını gündeme getireceğim. ...Ferber’in bu ilişkilendirme tespiti bence çok önemli. D....’in hakikaten her gece söylediği belirli sözler var. Belirli bir iyi geceler dileme rutini var. Onları yapmadan uykuya dalmak istemiyor D... . Şimdi D....’de de oturmaya başlıyor bir benzeri” (BA3, 30 Mayıs 2011).

Anne, Doktor Ferber’in uykuyu bir nesne ile ilişkilendirme ve rutin oluşturma fikirlerini çocuklarını uyuturken kullanmaktadır. Buradan anlaşılacağı üzere anneler, kitabı yazan her uzmanın adını, uyguladıkları yöntemin adına da vermektedirler. Bunun yanı sıra farklı farklı uzmanların ayrı ayrı öğüt kitapları olması annelerin farklı bilgi türlerine farklı teknik ve yöntemlere göre çocuklarının bakımını gerçekleştirmekte olduklarını belirtir. Zira BA13 uyku konusunda hangi kitabı dolayısıyla hangi yöntemi kullandığını belirtmiştir:

“İşte en sevdiğim kitap. **Dr. Harvey Karp**’ın elinden çıkmış bu kitabı 2 gecede bitirdim. A..’yi ayağımda sallayıp uyutmaya çalışırken 2 geceden sonra tamamen buradaki teknikle uyutmayı başardım” (BA13, 13 Haziran 2015).

Blogger annelerin öğüt kitaplarından edindikleri bilgiler, anneleri yönlendirerek, anneliğe giden doğru yolları gösterirken, aynı zamanda, annelerin çocuklarına karşı düşünce ve davranışlarını disipline etmekte, bazen de manevi ve duygusal baskı yapmaktadır:

Fotoğraf 4.13: Bağırmayan Anne Baba Olmak

“3 yaşına yaklaşmakta olan yaramaz ama sevimli bir oğlanla Migros büyüklüğünde bir kitapçıya girilirse ne olur?

Dur oğlum!

Koşma oğlum!

Bağırma oğlum!

Yanımda dur oğlum!

Kızıyorum artık oğlum!

Yeter oğlum!

Yapma oğlum!

Aaaa!

diye seviyesi yükselen uyarılarda bulunulur.

İşte yine böyle bir anda rafta bu kitap gözüme çarptı. Elimde bununla K...’a bağıramadım. Utandım.

Kitabı okumadım. Sanırım okumalıyım. Baksanıza kapağına bakmak bile yetti. Okuyayım da size de anlatayım:)” (BA12, 30 Temmuz 2011).

Blogger annenin kapağından etkilendiği kitap 2017 yılında Türkçeye, *Bağırmayan Anne Baba Olmak* şeklinde çevrilmiştir. Kitabın hem İngilizce hem de Türkçe’deki başlığı sakın kalarak, öfkelenmeden ebeveynlik yapmanın mümkün olduğunu ima etmektedir. Bu anlamda annenin market içerisinde kızmaları ve bağırmaları kitabı görmekle son bulmuş ve annenin utanç duymasına neden olmuş ayrıca anne, kendi davranışlarını denetleyerek, oto kontrolünü sağlayarak tekrarlamamak üzere tamamıyla durdurmuştur. Diğer yandan anne, takipçilerine ‘okuduklarımı size de anlatayım’ diyerek kontrollü anneliği yeniden inşa etmektedir.

Bazı blogger anneler kitapları okuduklarında kendi davranışları üzerinde düşünmektedirler. Kendileri üzerinde utanç dışında bıraktığı hisleri ve duyguları da paylaşmıştır. En çok görülen his vicdan azabı, suçluluk, yetersizliktir. Diğer yandan kaygı, endişe duygularını yaşadıklarını paylaşmışlardır. BA29, sayfasında *Anne İş*’te kitabının okunmamasını tavsiye etmiş ama okumuş da ve okurken kendisinin hissettiği his ve duygulardan bahsetmiştir:

“Abovvv felaket bir kitap. Nasıl bir psikoloji ile okuduysam artık! A... 3 aylıkken işe başlayacağım, süt sağarken okuyorum, gözyaşları içinde okuyorum.... Kadın çocuğunu bakıcıya bırakma diyor, anan baksın diyor. Bıraktım. Aman bakıcını üç yıl değiştirme diyor, bakıcım değişecek diye üç buçuk attım. Çocuğu 3 yaşında değil 3 aylık bıraktım diye vicdan yaptım. Yaptım allah yaptım” (BA29).

Blogger annenin, yazarın kitapta dile getirdiği doğru annelik modeli kendi anneliğine uymadığında vicdan azabı hissettiği, kaygı yaşadığı anlaşılmaktadır. *The Happiest Toddler on the Block* kitabını okurken hissettikleri ise şöyledir;

“.... A... 3-4 yaşındayken ben saç baş yoluyor ve empati kuramıyorken kitap bana feci vicdan yaptırmıştı ama her ne kadar kötü hissettirdiyse de faydalanmışım” (BA29).

Böylece annelerin kitaplarda yazan bilgilere ve annelik pratiklerine uymadıklarında olumsuz duygular yaşadıkları açıkça görülmektedir. Nitekim öğüt kitapları, doğru annelik yapma kılavuzu ve annelerin çocuk bakımı için kullandıkları uzmanların tavsiyelerini içeren reçeteler olarak adlandırılabilir. Kitaplar, çocuk bakımında annelere rehber olurken aynı zamanda anneliğin yeniden şekillendirilmesinde de büyük etkiye bulunmaktadır. Annelerin, blog alanları incelendiğinde çocuk bakımı hakkında okudukları kitapların hamilelik ve doğumla ilgili okuduklarından daha fazla olduğu paylaşımlarından anlaşılmaktadır. Bu yolla bilimsel bilgi evin merkezine yerleştirilmiş ve bakım söz konusu olduğunda yine bir otorite arama ihtiyacı kendini gösterir olmuştur. Uzmanlar anneliği veya bilimsel annelik olarak kavramsallaştırılabilecek bir annelik türü ortaya çıkmıştır. Bilimsel annelik streotipi, bilime değer atfederken, siyasal iktidarların ya da eril iktidarların, kadınların annelik görevlerini hatırlatmak için sürekli vurguladıkları içgüdü söylemini soluksuzlaştırmaktadır. Burada, kadınlar için annelik içgüdüğü/güdüğü farklı iktidar alanlarının sahiplendiği kırılğan bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Hatta doğum esnasında bazı kadınların, içgüdülerine dayanmalarına rağmen çocuk bakımı sırasında annelik içgüdülerini ortaya çıkaramamaları, içgüdü kavramının kırılğan olduğunu göstermekte ve bilimsel bilgi iktidarının, diğer iktidar alanlarına göre çocuk bakımında daha hâkim konumda olması içgüdüünün kadınların zihinlerinde muğlâklaşmasına neden olmaktadır. Kısacası doğum konusunda kadını disipline eden natüralist söylemlerin ve siyasal iktidarların yerine çocuk bakım konusunda uzman bilgileri iktidarı disipline edici güç olarak ortaya çıkmaktadır.

Bilimsel bilgiyi kullanmaları daha sağlıklı çocuk yetiştirme düşüncelerini taşıdıklarını göstermektedir. Öte taraftan sağlıklı çocuk yetiştirme düşüncesi siyasal iktidarların dile getirdiği ‘sağlıklı nesiller’ söylemiyle eşleşmektedir. Dahası siyasal iktidarlar için ilk bölümde yer verdiğimiz gibi, çocuğun sadece dünyaya gelmesi yeterli değildir aynı zamanda dünyaya sağlıklı olarak gelmesi ve geleceğin

vatandaşlarının sağlıklı bir şekilde yetiştirilmesi gerekmektedir. Uzmanların çocuk sağlığına önem vermelerinin nedeni siyasal iktidarın, doğum doktorları üzerinde olduğu gibi, çocuk sağlığı uzmanları üzerindeki baskısı ve iktidarıyla açıklanabilir. Böylece anneler üzerindeki uzman otoritesi ve uzman bilgisi iktidarının, merkezi makro iktidarla işbirliği içerisinde olduğunu söyleyebiliriz. Annelik pratikleri ise her iki iktidarın kesişimi ile denetlenmekte ve disipline edilmektedir.

4.3.7. Uzman/Bilimsel Annelik

Yukarıdaki bölümde görüldüğü üzere hamilelikle ortaya çıkan, doğum esnasında ve doğum sonrası çocuk bakımıyla devam eden anneler üzerindeki uzman bilgisi ve bilim denetimi süreklilik göstermektedir. Hamilelikte iken nasıl besleneceğim, doğumu nasıl yapacağım soruları bebeğimi nasıl besleyeceğim sorularına dönüştüğünde kadınlar, ya uzmanların verdiği kurslar ya uzmanların yazdığı bilgi dolu öğüt kitapları veyahut bizzat klinik muayenede edindiği bilgilere sığınmaktadırlar. Annelerin, annelik pratiklerini “doğru bir çizgide” yerine getirebilmeleri için uzman doktorların ve öğüt kitaplarının bilgisini referans almaları bilimsel bilgiye tabi olduklarını ve bu nedenle kadınların nesneleştiğini göstermektedir. Burada özne ve nesne arasındaki ilişkiselliğin de altını çizmek gerekir. Birçok bilgi envanterini zihnin kıvrımlarına yerleştirerek annelik edimleri veya çocuk bakım pratikleri disipline edilen, nesneleşen anneler aynı zamanda uzman bilgilerini uygulamaya karar verme açısından özneleşmektedirler ve aldıkları kararlarla öznelliklerini yeniden kurmaktadır. Bu şekilde anneler uzman söylemlerini kendi yaşamlarına nasıl dâhil ettiği, deneyimleri içerisine uzmanlık dilini nasıl yerleştirdiğini anlamlandırmak önemlidir.

4.3.7.1. Mücadeleci Başarılı Anneler

Çocuğun belirli davranışları kazandırabilmeleri için uzmanlar genellikle anne-babalara sabır etmeleri ve kararlı olmaları tavsiyesinde bulunurlar. Böylece ‘sabırlı olmak’ ve ‘kararlı olmak, kararlılık’ söylemleri çocuk yetiştirmede uzmanlık dilinin bir parçası olduğu söylenebilir. Blogger annelerin deneyimlerini aktardıkları blogosferde karşılaşılan söylem parçacıklarının arasında da sabır ve kararlılık sık karşılaşılmaktadır.

“Ve bir meme bırakma hikayesi bizimkisi, başlangıcı zor olan çok fazla duygusal olarak bağlandığımız bir hikaye..... edindiğim en önemli tecrübe şu ki önce anne karar verecek, önce anne kararlı olacak, anne kararlı olduktan sonra çocuğunuz öyle size ayak uyduruyor ki, inanamıyorsunuz....” (BA28).

“Yaşamadan ahkam kesmek çok kolaymış. Bana “tuvalet alışkanlığını nasıl kazandıracağız” diye soran danışanlarıma “sakin olun, kızmayın, nasıl olsa bu alışkanlığı kazanacak bla bla bla...” diye önerilerde bulunan ben 3. Gün kendimi yatak odasına kapatmış ağlıyordum!!! Evet evet ağladım... Sinirlerim alt üst olmuştu.. Sinirleri alt üst bir bünyenin sakın durmaya çalışması kadar gerici bir durum yok heralde... Bu süreci yaşayan annelere sabır diliyorum... Gerçekten yaşaması zor bir süreç ama sonrası çok rahat... Darısı başınıza...” (BA15, 18 Ağustos 2015).

“N..’i saat sekiz olduğunda sadece gece lambasıyla loş bir şekilde aydınlatılmış odamıza götürüp uyuyana kadar başında beklemeye başladım. Bu uğurda dört saat başında beklediğim günler oldu. Annelik tamamen sabır işi” (BA2, 9 Ocak 2012).

Fakat annelerin dile getirdikleri bu söylemlere mücadele, sabır, azim, emek söylemleri de eklenmektedir. Bu durum ise kadınların kendi öznel başarı alanlarını tanımlamak istediklerinin göstergesidir. Bu alt tema altında kadınların hangi deneyimlerini başarılı annelik hikayesi olarak anlattıklarına yer verilecektir.

Özellikle emzirme anneliğin en önemli koşulu görülmektedir. Türkiye’de hem Sağlık Bakanlığı hem de doktorlar tarafından bebeklerin ilk 6 ay sadece anne sütüyle beslenmesi tavsiye edilir. Bebeğin 6 aydan sonra ek besin alması önerilirken, 2 yaşına kadar anne sütü alımının devam etmesi üzerinde ısrarlı bir şekilde durulur. Anne sütünün, bebeği her türlü hastalıktan koruyacağı inancıyla, önemi sık sık vurgulanır. Ancak anne sütü doğrudan annenin göğsünden alındığında değerlidir diğer bir deyişle anne sütü kadar emzirme eylemi de anne ile bebek arasındaki bağı kurmada yardımcı olduğu için önem taşımaktadır. Anne sütünün biberon gibi materyallerle verilmesi ise anne ile bebek arasında sağlam bir ilişki kurulmasına engel olur. Bununla ilgili olarak Sağlık Bakanlığı’nın uygulamaya koyduğu, sağlık ocaklarında emzirme danışmanları bulunmaktadır. Hastane, sağlık ocakları gibi tüm sağlık kuruluşlarının binalarının duvarlarında anne sütünün önemini ve doğru emzirmenin nasıl olacağını, anlatan afişler bulunmaktadır. Bununla ilgili olarak, anne adaylarına hamilelik döneminde kontrollerinin yapıldığı hastanelerde emzirme eğitimi verilmektedir. Emzirme üzerinde hem uzman hem de bakanlık olmak üzere iki iktidar mekanizmasının durduğu görülmektedir. Siyasi iktidarların emzirmeye önem vermesi sağlıklı nesillerin yetişmesi içindir. Anne sütü ve emzirmeye verilen

önemin anneler üzerindeki etkisi kadınların anlatılarında ortaya çıkmaktadır. Kadınlar tarafından anne sütü altın sıvı, kutsal sıvı olarak değerlendirilmektedir. BA1 “anne sütü bir damla bile olsa çok kıymetli...” diyerek önem derecesini belirtirken BA5 “anne sütü mucizevi bir sıvı” ifadesiyle anne sütünü kutsallaştırmaktadır. BA5, emzirme öyküsünü ise azimetmek söylemi ile dile döküyor:

“Arkadaşım e.’in yardımıyla anne sütümü sağmaya başladım. 3 saatte bir sağdım ve anesteziye olduğu için attım. 4 gün bunu yaptım. herkesin yapabileceği bir şey değildi ama azmettim.... Bu sayede 4 gün sonra eve geldiğimde a... emmeye devam etti” (BA5).

Anne, emzirme öyküsünü doğum deneyimi içerisinde anlatmaktadır. Doğum esnasında rahminde karşılaşılan bir tümör nedeniyle bebek, anne karnından alındıktan sonra, anne tekrar ameliyathaneye alınmış. Bu nedenle anne ile bebek arasında bağı güçlendirdiği savulan emzirme eylemi aksaklığa uğramıştır. BA5 aksaklığı telafi etmek için mücadele ettiğini anlatan cümleler ve söylemler kullanmıştır. Hastaneden eve döndüklerine bebeğinin hala emmeye devam etmesi mücadeleler sonunda annenin başarı kazandığını imlemektedir. Böylece kadınların doğru annelik çizgisi uzman bilgilerinin edinimi ile başlamakta ve bu edindikleri bilgileri çocuklarına veya kendilerine aynen uygulamak için mücadele etmekte, bu mücadele başarı ile sonuçlanıncaya kadar devam etmektedir. Eğer anne doğru anneliği tutturmak için çabalamazsa veya uzman bilgilerini uygulayamazsa kadının başarısız anne olarak nitelendirileceği anlamı çıkarılabilir. Nitekim BA5’in “herkesin yapabileceği bir şey değildi” ifadesi bireysel başarısının üstünlüğünü verirken doğru annelik yolunda çabalamayan başarısız annelerin olabileceğini düşündürmektedir. Diğer bir tabirle öteki annelerin başarılı olamayacağının vurgusunu vermektedir ve başarılı annelik ile başarısız annelik arasında farklılık kurmaktadır. BA5, ikiz kızları ile olan deneyimlerini anlattığı yazısında ise doğrudan “emek” söylemini kullanmıştır:

“Çok emek verdim ama anne sütü sayesinde S... ve E... 4-5 aylıkken prematüreliliğin getirdiği zayıflıktan tamamen kurtuldular ve normal zamanda doğan bebekleri yakaladılar hem de mama içmeden” (BA5, 29 Kasım 2013).

Mama içmeden kendi prematüre bebeklerinin, diğer bebeklerin gelişimini yakaladıklarını ifade eden cümlenin altı kazıldığında başarmanın vermiş olduğu hisleri bir övünç, bir gurur olarak aktardığı anlaşılmaktadır. Diğer bir anne ise emzirme deneyimini şu şekilde anlatmıştır:

“..Nitekim ikinci gün kontrolünde, doktorlar bezinde yeteri kadar çıkış görmediler ve sütümü sağmam gerektiği konusunda bana bilgi verdiler. ... Tam 20’şer dakika sağdık iki göğsümü de... Ama tek göğsümden süt gelmiyordu. Bırakın süt gelmesini, kan gelmişti... Bebeğimi emzirebilmek için, gerçekten göğsümden kan gelene kadar sağmışım... O anda içimi inanılmaz bir eksiklik duygusu kapladı. Lohusalığım da vermiş olduğu buhranla, saatlerce ağladım. Bebeğimi besleyecek yeterli sütü üretememiştım. Ben nasıl bir anneydim?.....Doktor mama takviyesinin şart olduğunu belirttiğinde ağlamaktan konuşamadım. Kendimi o an öyle yetersiz, yavrumu öyle savunmasız hissettim ki, hiçbir kelimenin beni o an teselli etmesi mümkün değildi. Bu bebeği o kadar çok beklemişim ki, bir anne olarak ona gelişimi için çok faydalı olacak bir şeyi sağlayamıyor olmak bana kendimi inanılmaz suçlu hissettirdi. Bu günden sonra bir meme, bir mama şeklinde devam edecektik.....Bebeğime ne kadar süt verebildiğimi anlamak için, emzirmek yerine 2 saatte bir göğsümü sağdım..... Tam 5 gün olmuştu ben uyumayalı.... Sütümün artması için yememi söyledikleri her şeyi yiyordum, ılık duş alıyor, Humana çayı içiyordum. Ama bir türlü artmıyordu.Sonraki aylarda, 5 cc sütümü, azimle sağa sağa 6.aya kadar getirdim! Hiç yılmadım” (BA7).

Görüldüğü üzere blogger anne bedeninin süt üretmeye ve emzirmeye uygun olup olmadığını sorgulamak yerine “ben nasıl bir anneyim” diye bebeğini ilk zamanlarda emziremediği ve “sütü gelmediği”nden dolayı anneliğini sorgulamaktadır. Diğer yandan “anne sütü bebeğin gelişimine çok faydalıdır” uzmanlık söylemi, yaşadığı gerçeklikte annenin dilinde yansıma bulmuştur ve faydalı bir besini sağlayamıyor olması annenin eksiklik, yetersizlik, suçluluk hissetmesine, duygusal çöküntü yaşamasına neden olmuştur. Yaşadığı duygusal çöküntü, bebeğini anne sütüyle besleyemediği için kendini kötü anne olarak sınıflandırdığının göstergesidir. Bedeninin acı çekmesine rağmen ‘yılmadım’ ifadesiyle bedenini, göğsünü sağarak, süt artışı için gerekli yiyecekleri yiyerek ve çayları içerek, disipline ettiği ve ‘ilk altı ay bebeklerin sadece anne sütü alması gerekir’ uzmanlık bilgisine ve bilgi normlarına uyarak başarılı olduğu anlaşılmaktadır.

“Bebeğime hamile kaldığım günden itibaren aklımdaki tek soru buydu: Ben bebeğime yetebilecek miyim ve iyi bir anne olabilecek miyim?Kızım dünyaya geldiğinde ilk 3 gün kabus gibi geçti....emzirme sorunları yaşadım herkes gibi.....Kendimi işe yaramaz kendi çocuğunu bile doyuramayan bir anne olarak düşünmeye başladım. Ve neredeyse her akşam eşimi kırmızı şiş gözlerle karşıladım. Gerekçem hep aynıydı: Sanırım bugün yine sütüm yetmedi şu kadar CC mama vermek zorunda kaldım. Daha 1 aylık çocuğu karşıma alıp ondan özür dilediğimi hatırlıyorum : “Sana yeterince süt veremediğim için özür dilerim kızım” dediğimi. 1,5 ayın sonunda mama destekli büyüttüğüm kızım için kendime bir söz verdim, süt yapan her türlü gıdayı deneyeceğim ve onu sadece **anne sütü**yle besleyeceğim. Çok şükür ki her şey yoluna girdi. **Şu an kızım 9 aylık ve hala anne sütü alıyor ve üstelik dolabımızda da yedeklerimiz mevcut**” (BA30, 07 Mayıs 2013).

BA30'un emzirme notlarında da uzmanların önemle altını çizdiği emzirme ve anne sütünün mücadelesi vardır, anne sütünün eksikliğinde ise hayal kırıklıkları, hüsrân, yetersizlik, üzüntü gibi duyguların açığa çıktığı görülmektedir. Her annenin annelik deneyimi farklı olsa da, emzirme deneyiminde uzman bilgilerini temel alan kadınların, özellikle olumsuz deneyim karşısında benzer duygular yaşadığı görülmektedir. Annenin emzirme sorunlarını, “herkes gibi” ifadesiyle genellemesi, başarısızlığı tek başına kucaklamak yerine, her kadınla paylaşmakta olduğunun göstergesidir. Aynı zamanda kendi kendine ‘iyi bir anne olabilecek miyim?’ sorusunu yöneltmesi emzirme pratiğini iyi anneliğin sınırlarına dâhil ettiği anlamına gelmektedir. Koyu tonlarda ‘**kızının 9 aylık olup hala anne sütü aldığını ve dolapta yedekleri**’nin olduğunu vurgulaması emzirme başarısının bir göstergesi olarak okumak mümkündür. Böylece annelerin söylemlerinden anlaşılmaktadır ki emziren anne iyi/başarılı/yeterli anne, emzirmeyen/emziremeyen anne uzman bilgilerini yerine getiremediğinden dolayı kötü/başarısız/yetersiz anne olarak tanımlamaktadırlar. Nitekim anneler başarılı ve iyi annelik kesişiminde öznelliklerini inşa etmektedirler. Uzman söylemlerini kulak ardı eden ve emzirmeyen, emzirmek istemeyen anneler ise iyi annelik sınırları dışına itildiği BA28’in ifadelerinde açığa çıkmaktadır: “.....keyfi sebeplerle estetik sebeplerle emzirmeyen anneleri hiçbir zaman anlamıyorum, anlamayacağım anlamak da istemiyorum” (BA28, 3 Ekim 2014).

Mücadele ve mücadele sonunda kazanılan başarı öyküsü olarak anlatılan annelik deneyimlerinin içerisinde ‘tuvalet eğitimi’ ve ‘uyku eğitimi’ gibi diğer pratikler de yer almaktadır. Ferber yöntemi ile çocuklarını uyku eğitimi verdiğini belirten BA3 ise çocuklarının becerilerini kendi başarısı olarak tanımlamıştır:

“Merak ediyorum: D...’in de, D...’in de sorunsuz uyuyan çocuklar olmaları tamamen benim şansım mı, yoksa/acaba/belki de/sanki **bir şeyleri doğru yapmış olabilir miyim?** Hani sadece biri iyi uyusa şanslıyım diyeceğim ama ikisi birden olunca kendime pay çıkarmak istiyorum biraz” (BA3, 30 Mayıs 2011).

Blogger anne, uzmanların yazdığı kitaplardan edindiği bilgiyi doğru kullanarak çocuklarının karakterini, huyunu göz önünde bulundurmadan sorunsuz uyumalarını kendi verdiği eğitime yormaktadır ve bu doğrultuda annenin, kendisini başarılı görmekte olduğu anlaşılmaktadır. Zira bu pratiklerin eğitim olarak nitelendirilmesi,

başlı başına bir bilgi birikimi, yoğun çalışma ve emek gerektirdiğine işaret eder. Nitekim eğitim dendiğinde zihinde canlanan şey, bilgi edinme ve verme faaliyetlerinin olduğu, verilen bilgilerin kazanımı için çalışma ve emek sarf edildiği şeklindedir. Bu nedenle uzman bilgilerini harmanlayıp deneyimlerine dâhil edebilen anneler, başarılı; uzmanlık bilgilerini tam anlamıyla yerine getiremeyen anneler, başarısız olarak kabul edilmektedir.

Başka bir anne, bir blog yazısında çocuklarına ağılatmadan nasıl uyku eğitimi verdiğini açıklıyor:

“Oğlum 2,5 aylıkken, ikiz kızlarım da 4 aylıkken gece kalkmadan 11-12 saat uyumaya başladılar. Hatta kızlarımın ikisi de kolikti ve 3 ay boyunca gece 20-24 arasında hiç durmadan ağladılar ama sonra yatıp 11 saat uyudukları için “kolikler ama gece uyuyorlar” diye şükrederdim. Peki, bu nasıl oldu? Tabii ki tesadüf değildi. Gece uykusu konusunda doktora derecesi vermediklerine göre bu konuda uzman olduğumu iddia edebilirim sanırım. Hatta sevgili annem (kayınvalidem) bana A..’i uyuttun kızları da uyutursan madalya vereceğim derdi ama anneciğim hala o madalyayı bekliyorum 😊” (BA5).

Anne, üç çocuğunun da gece boyunca uyuyabilmesinin kendi başarısı olduğunu vurgulamaktadır. Bu başarı ise annenin cümlelerinden de anlaşılacağı üzere kendisini bir uzman olarak inşa ettiğinin göstergesidir. Nitekim farklı bir tarihte internette dolaşan ikiz bebeklerle ilgili iki videoyu paylaşarak, bu videoları tamamen uzman diliyle yorumluyor aynı zamanda kendi çocuklarında oluşturduğu rutinleri tekrardan dile getiriyor:

“Minik ikizler anneleri haydi yatağa dediğinde tırmanıp kendi kendilerine yatıyorlar. Uzun bir eğitim sürecinden sonra böyle olmuştur eminim ve hayal gibi gelse de bazı sorunlar var bu durumda. Öncelikle ellerinde sütle gidiyorlar yatağa. Dişleri fırçalamadan elinde sulukla biberonla uyumak biberon çürüğüne neden olabilir. Artı bu kadar tırmanan çocukların artık büyük boy yatağa geçmesi daha güvenli olur. Tırmanırken yaralanabilirler. Bir de tabii iyi geceler öpücüğü aldılar mı bilemiyoruz 😊 Askeri disiplin gibi görünse de kendi kendilerine uyuyan bebekler çok da imkansız değil. Doğduklarından beri uyku rutini ve düzeni oluşturduğum için A... 2,5 aylıkken, kızlar da 4 aylıkken kendi kendilerine 12 saatlik gece uykusuna geçtiler. Darısı tüm hassas annelerin başına... İkizlerin ikinci videosunda bu yanlışlar düzelmiş görünüyor. Büyük yatağa geçmişler. Sütler su olmuş ve iyi geceler öpücüğü alıyorlar uzaktan da olsa...” (BA5).

Görüldüğü üzere blogger anneler bir yandan kendileri uzman bilgilerini içselleştirerek çocuk bakımında bilgilerden faydalandıklarını beyan ederken diğer yandan da uzmanlık diline hâkim olarak farklı annelerin verdikleri ‘eğitimler’i

yorumlama gücünü elde ettikleri görülmektedir. Ayrıca bu blogger annelerin kendi öznelliklerinin, daha önce de ifade edildiği üzere, uzman annelik veya bilimsel annelik olarak inşa ettiklerinin göstergesidir. Uzman bilgilerini uygulayarak başarı kazanılması da anneleri uzmanlık konumuna yükseltmektedir.

Böylece ilk bölümde tartıştığımız hem evin işiyle ilgilenen hem de 7/24 çocuğuna bakan, bağımlı ve fedakâr anneliğin, bilimsel bilgi yöntemlerine göre çocuk yetiştiren, gerektiğinde diğer anneyi eleştirebilen, uzman anneliğine dönüştüğü görülmektedir. Uzman anneliğini; uzman tavsiyelerini gerekli gören, tıbbi ve bilimsel kaynakları kabullenen, bilime ve bilgiye değer veren, araştıran, soruşturan, okuyan hatta öğrendiklerini uygulayan, çocuk bakımı ve sağlığı konusunda diğer anneleri bilgilendiren, iyi ve başarılı anne olarak tanımlamak mümkündür.

4.3.8. Uzman Bilgisinin ve Geleneksel Bilginin Karşılaşması

Modern dönemle birlikte bilimin gelişmesi ile beraber geleneksel bilgi ve dinsel bilgi değersizleşerek uzman bilgisinin önem kazandığını, blogger annelerin de geleneksel annelik formülünden sıyrılıp uzmanların yönlendirmesine ve bilimsel bilgiye dayanarak çocuk bakımını gerçekleştirdiklerine daha önceki bölümde yer verilmişti. Fakat bunun yanı sıra uzman bilgilerini içselleştiren annelerin geleneksel bilgi ile karşılaştığında nasıl tavır aldığını anlamak da önem taşımaktadır.

Çocuk doktoru olan BA1'in Instagramda kliniğe muayeneye gelen bir bebek hastanın görselini paylaşması bu karşılaşmaya örnektir:

Fotoğraf 4.14: Geleneksel Annelik Pratikleri

1,869 beğenme

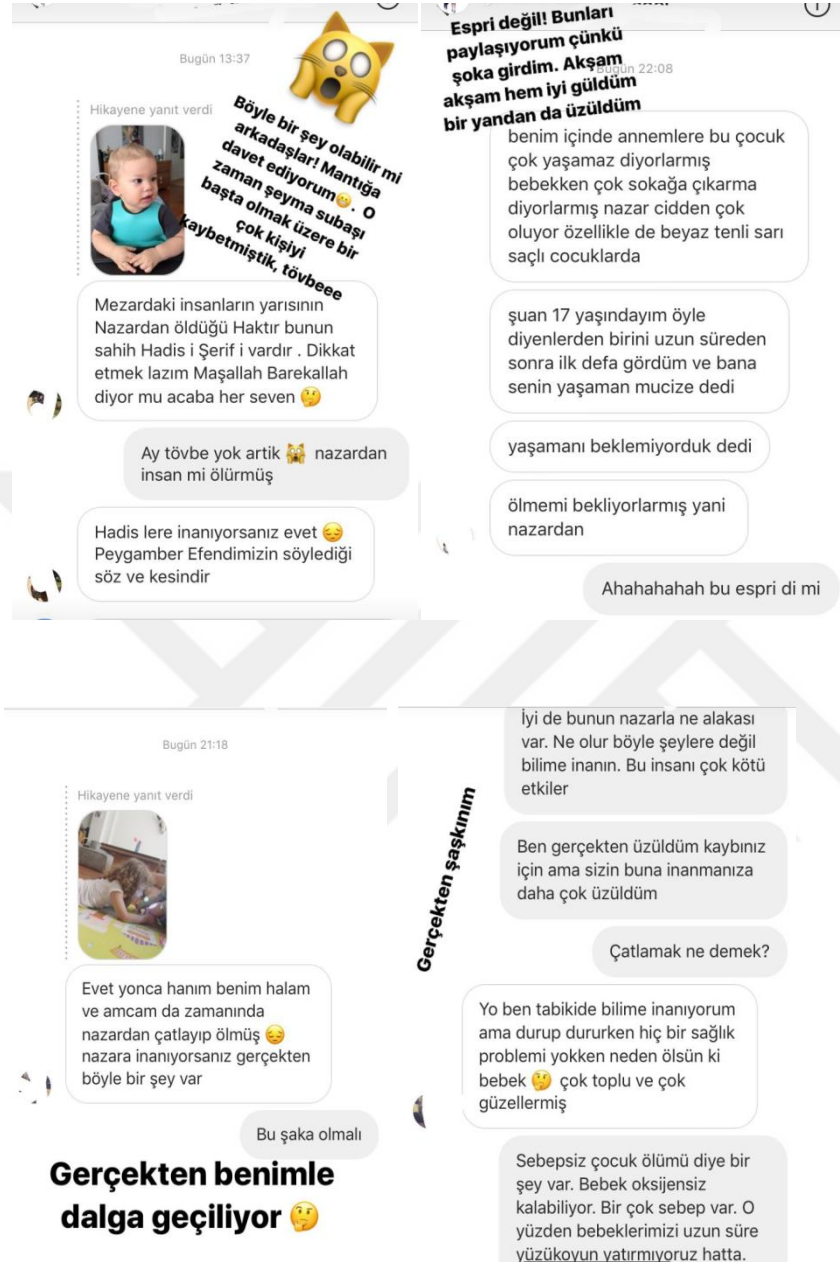
■ Bu ne olabilir tahmin edebilir misiniz?
Sizi yormadan hemen ben söyleyeyim! Sarılık savar
sarımsak Yenidoğan sarılığından korunmak için
bebeğin atletine eklenir, Miktarı ne kadar çok olur
ve bu yaz sıcaklığında ne kadar kokarsa o kadar etkili.
Ha bir de sarı tülbent var, o başka bir postun
konusu

Gündelik yaşamda karşılaştığı geleneksel kültürde, sarılık olan ‘bebeğin üzerine sarımsak konulursa iyileşir’ ve ‘bebeğin üzerine sarı tülbent örtülürse sarılığı düşer’ anlayışlarını parodi yaparak, mizahi bir dille karşı çıktığı söylenebilir. Blogger anneyi takip eden annelerden bir kısmı da “yok artık!, ilk defa duydum, şaka gibi” gibi şaşkınlık ifadeleri kullanmışlardır. Annelerin şaşkınlık ifadelerini kullanmaları uzmanlık bilgisine dayanmayan bu tür uygulamayı ‘çağ dışı’ kabul ettikleri ve hala geleneksel bilginin geçerliliğinin devam etmesini anlamlandıramadıkları izlenimini vermektedir. Görseldeki bebeği geleneksel metotlarla iyileştirmeye çalışma, bilimsel bilgilerin dışında ve cahilce olarak sergilenmiştir.

Modern dönemle birlikte bilimin gelişmesi ve bilginin yaygınlaşmasıyla birlikte olaylar ve olgular rasyonel düşünce süzgecinden geçirilirken geleneksel bilginin yanı sıra dini bilgileri de değersizleştirmiştir. Türkiye’de göz değmesi, kötü bakış gibi anlamlara gelen nazar din bilginlerinin üzerinde durduğu ve halk arasında yaygın olarak konuşulan bir dini inançtır.

BA22 ise Instagram hesabından kendisine, çocuklarını paylaştığı için nazar degeceğini iddia eden takipçilerinin mesajlarına şaşırdığını ve üzüldüğünü ifade etmiş ve mesajlara kendi düşüncelerini de yazarak Instagram hikâyesinde paylaşmıştır:

Fotoğraf 4.15: Dinsel Kodlamalarda Annelik Pratikleri

Sosyal medya kullanıcılarından birinin, “mezardaki insanların yarısının nazardan öldüğü haktır” diğerinin ise “annemlere bu çocuk yaşamaz... sokağa çıkarma diyorlarmış, nazar cidden çok oluyor...”, “ölmemi bekliyorlarmış yani nazardan”

gibi ifadeleri karşısında blogger anne öncelikle ‘yok artık, şoka girdim, nazardan insan mı ölürmüş, bu espri di mi, şaşkınım, bu şaka olmalı’ gibi şaşkınlık duygularını ve inanılmazlık ifadelerini dile getirmiştir. Ayrıca “mantığa davet ediyorum” ifadesi rasyonel bilgi dışındaki bilgi türlerini dışlamakta ve diğerlerini bilime inanmaları için çağrıda bulunmakta ve çocuk ölümlerinin nedenlerini bilimsel bilgi ile açıklamaya çalışarak geleneksel ve dini bilginin hükümsüzlüğünü ortaya çıkarmaya çalışmakta olduğunu göstermektedir.

Diğer bir anne, Instagram sayfasında kendi bebeğinin sarılık olduğunu paylaşmıştır ve uzman annelik konumundan konuşarak diğer annelere sarılık olan bebek için anne sütünden başka bir şey önermediğini dile getirmiştir:

“Çok şükür sarılığı düşmeye başlamış sarılığın geçmesi için şekerli su, pekmezli su, mama vs yerine sadece bol bol emzirin lütfen yeni doğan bebeklere özellikle ilk 6 ay yalnızca anne sütü verilmesi tavsiye ediliyor. Özellikle 1 yaşına kadar şeker ve tuz ile katiyen bebeğin tanışmaması gerekiyor” (BA9).

Buradan da anlaşılacağı üzere Türkiye’de sarılık tedavisi için BA1’in, gündelik yaşamda karşılaştığı bebeğin boynuna sarımsak koyma ve yüzünü sarı tülbentle örtmek dışında şekerli su, pekmezli su gibi uzmanların tasvip etmediği birçok geleneksel yöntem bulunmaktadır. BA9, bu tür geleneksel uygulamaların hepsini reddederek uzmanların sık sık emzirin yönlendirmesine uyararak bilimsel bilgiyi onadığını ve geleneksel bilgiyi dışladığını göstermektedir. Nitekim tıbbi bilgi dışında diğer geleneksel yöntemleri önermediğini ifade etmesine rağmen takipçi annelerden birinin “serum suyuda iyi geliyor bi deneyin derim. İnşallah en kısa zamanda düşer sarılığı” tavsiyesi üzerine, BA9, “sadece anne sütü diyorum serum suyu diyorsunuz yapmayın Allah aşkına” diyerek sert bir dille uzman bilgilerinin dışına çıkılmaması gerektiğini belirten bir ifade kullanmıştır.

Böylece annelerin geleneksel ve dini bilgiyle karşılaştıklarında şaşkınlık, öfke ve üzüntü duydukları blogger annelerin birbirleri arasındaki konuşmalarında gün yüzüne çıkmaktadır. Diğer yandan BA22’nin dini bilgiyi kullananlar için üzüntü duyması, BA9’un sarılık için geleneksel yöntem sunan anneye kızması ve BA1’in sarılık hastası bebeğe sarımsak koyanları mizahi bir dille eleştirmesi anneliğin hiyerarşik olarak sınıflandırıldığının göstergesidir. Bilimi, uzman bilgilerini merkeze koyan ve bunları izleyiciye sunan ile uygarlaşmamış, modernleşmemiş annelerin

itinayla birbirlerinden ayrıldığına tanık olunmaktadır. Geleneği ve dini, annelik pratiklerinin merkezine koyan bu anneler geri kültürlere ait kişiler olarak resmedilmiştir.

Negatif bir ‘öteki’ olarak tanımlanan, bilimsel bilgiye dayanmayan annelik, uygar-modern anneliğin sınırlarını çizer. Bu şekilde bilimsel veya uzman anneliğin biricikliği vurgulanmış ve üstünlüğü meşrulaştırılmış olur. ‘Öteki’ hakkında yaratılan bu etkili ve dayanıklı kültürel imgelem, medya üzerinde yansıtılmakta anneliğin bilimsel ve uzman inşası ortaya çıkmaktadır. Böylece blogger anneler bilime dayalı yeni bir annelik prototipini temsil etmektedirler. Nitekim Aksu Bora’nın da belirttiği gibi, “Türkiye’de halen içinde bulunduğumuz modernleşme sürecinde bütün değişimlere ve kırılmalara karşın bir süreklilikten, iki kadın stereotipinden söz edebiliriz: Modern kadın ile geleneksel kadın. ‘Modern’ kadınlar için kendi kimliklerinin, sınırlarında hep o öteki, ‘geleneksel’ kadınlar bulunmaktadır” (Bora, 2010: 78)

4.3.8.1. Annelik Deneyimlerinde Kuşaklararası Farklılık: ‘Eskiler’ ve ‘Şimdikiler’

Uzman bilgisi ile geleneksel bilginin karşılaştığı noktada anneler arasında çatışmalar ve ayrılıklar olduğu ortaya çıkmaktadır. Özellikle kuşaklararası farklılıklar olduğu ve kuşak farklılığı olan kadınlar arasında derin yarıklar olduğu blogger annelerin paylaşımlarında görülebilen bir gerçekliktir.

Fotoğraf 4.16: Kuşaklar Arası Anelik Pratiklerindeki Farklılıklar

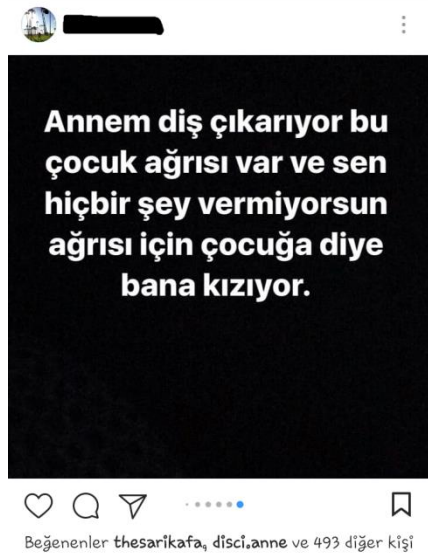
112 beğenme

██████████Eskiler derler ki bebeği kucağına alma alışmasın ağlasın ağlasın uyusun. Şimdikiler de kucaktan indirmeyin derler. Yavrunun anne ile bağı güçlensin derler. Kucakta dolaştırın etrafı gözlemlesin bol bol öğrensin derler. Konuşun ayna karşısında mimik yapın derler bak ne güzel gülüyor derler. Desinler valla şimdikiler çok güzel şeyler diyor. Bende diyorum kucaktan indirmeyin. Bak yürümeye başlayınca öptürmek için bile zor alıyorsun kucağına. Bebeğimle nasıl oyun oynayabilirim diyenlere gelsin. Bol kucak, bol sarılmaca, ayna karşısında muhabbetin dibine vurmaca

Uzmanlar özellikle psikologlar çocuğun zihinsel, ruhsal gelişiminin sağlıklı ilerleyebilmesi için anne ile bebeğin bağının kuvvetli olması gerektiğini bu nedenle ikili arasındaki temasın önemini altını çizerek. BA16'nın yeni doğan bebeğiyle birlikte aynanın karşısında çekildiği bir fotoğrafın altına eklediği küçük metinde psikologların üzerinde durduğu, anne bebek arasındaki bağ ile ilgili tavsiyeleri ve pediatrların bebeği uyutma yöntemleri 'eskiler' ve 'şimdikiler' şeklinde nitelendirdiği nesiller arasındaki farkı açığa çıkarmaktadır. Eskiler olarak adlandırdığı grup geleneksel bilgiyle çocuk yetiştiren önceki kuşak anneler iken 'şimdikiler' ise uzman söylemlerini benimseyen kendi yaşlıları olan annelerden oluşmaktadır. Blogger annenin kendisinden önceki kuşaklarda psikologların önerdiği bağ teorisini kıran 'bebeği kucağına alma, alışmasın' söylemini ve uygulanan geleneksel, çocuğu veya bebeği uyutma yöntemi olarak tasvir edilen 'ağlayarak uyutma' yöntemine karşı olduğu ve modern dönemin 'güçlü anne bebek bağı' söylemini benimsediği ve bu konuda 'eskiler' ile zıtlığı anlaşılmaktadır. Diğer yandan takipçi anneler, yorumlarında blogger anneye geleneksel inançlar arasında yer alan ve 'eskiler'in inançları arasında yer alan 'bebeğin aynaya bakması iyi değildir' sözünü hatırlatmaktadırlar. Geleneksel anlamda bebeğin aynaya bakmasının bebeğin ileride konuşmamasına neden olacağı ve aileye yeni bir bebeğin daha

katılacağı anlamına geldiği söylenmektedir. Aileye yeni bebeğin katılacağı ‘peşi çabuk gelir, arkası gelir’ söylemleriyle ifade edilmektedir. Bu aslında kuşaklar arasındaki çocuk bakımıyla ilgili dil farklılığının da olduğunu göstermektedir. Nitekim takipçi annelerden birinin “... Benim oğlum da 6 aylık şu an aynaları çok seviyor. Aynaya baktırma kendini özler iyi olmaz falan diyen teyzecikler oldu kendini özler ne yaa” cümlesinin içerisindeki takipçi annenin ‘kendini özler ne yaa’ serzenişi yeni nesil annelerin, eski nesil annelerin dilini anlamadıklarını da işaret etmektedir. Aynı zamanda bebeğin aynaya bakması konusunda, her kişinin farklı olumsuzluklara neden olacağını söylemesi geleneksel bilginin tutarsızlığını da göstermektedir. Blogger anne ise ‘illa bir şey diyecekler’ diyerek yeni öğrendiği geleneksel bilgiyi olumsuzlamaktadır. Zira uzmanlar, bebeğin aynaya bakmasının zekâ gelişimi için olumlu etkisi olduğunu söylemektedirler.

Fotoğraf 4.17: Annelik Pratiklerinde Anne Kız Çatışması

BA26’nın paylaştığı görsel ise anne kız arasındaki çatışmalarını ve her ikisinin çocuk yetiştirme edimlerinin farklılığını örneklendirmektedir. Blogger annenin, kendi annesinin, “hiçbir şey vermiyorsun” ifadesinde ne kastettiği muğlâktır. Türkiye’de hem geleneksel yöntemlerle çocukların diş çıkarma döneminde soğan, pırasa gibi çocuklara ‘rahatlatıcı’ olduğu düşünülen besinler verilir hem de ağrı kesici şuruplar veya ağız ve damak jelleri gibi tıbbi müdahalelerde bulunulur. Annenin ifadesinden hangisinin olduğu anlaşılmamaktadır. Fakat günümüzde anneler genellikle çocuğun bağıışıklığını düşürecek veya vücuduna kimyasal maddelerin gireceği düşüncesiyle

ilaç vermek istememektedirler. Bu nedenle günümüzde anneler oldukça az ilaç kullanmaktadırlar, doktorların da tavsiyeleri çok ciddi hastalık olmadıkça, gerekmedikçe ilaç kullanılmamalı yönündedir. Böylece blogger anne, kendi annesinin tavsiyelerine uymadığı ve annelik deneyimleriyle hareket etmediği için annesinin de onun bu tavrına kızdığını belirterek ikisi arasındaki kuşak farklılığının varlığını ispatlamaktadır ve çocuk bakımı konusunda anne kız arasındaki çatışmayı gözler önüne sermektedir.

BA3, kendisi doğrudan anneanne ve babaannesinin anneliği ile kendi dönemindeki anneliği karşılaştırmıştır. Sonuç olarak bilime dayalı anneliğin hem zorluğunu hem de faydasını yazıya dökmüştür.

“Anneanne/Babaanne... Bu devirde anne olmak çok zor.Daha hamileyken başlıyor endişelerimiz: Doğru beslenmeliyim. Bebeğimin ihtiyacı olan gıdaları almalı, kafeini kesmeliyim. Düşünsene babaanne, kahve içmiyoruz ya... Sen kahve içmeden durabilir misin? Annelik yapmak demek çocuğu sağ salım büyütmekten ibaret değil artık. **Birçok konuda bilgili olmak demek annelik.** BPA nedir, “Palm oil” hangi besinlerde vardır, hangi marka Parabensiz şampuan yapıyor, bunları bilmeyi, bilmiyorsan da öğrenmeyi gerektiriyor annelik. Ne zaman ateş düşürücü ver(me)melisin, hangi aylarda neyi nasıl yedirmelisin, giysilerini hangi deterjanla yıkamalısın, ne tür bir okula göndermelisin, tüm bunları araştırmacı ruhuyla sorgulamalı anne kişisi... Bünyesinde gıda mühendisliğinden eğitimciye, dermatologdan çocuk gelişim uzmanına kadar değişik mesleklerden seçkiler olmasını gerektiren bir mertebeye dönüştü annelik... ...bilinç seviyesi ve kaynaklara erişim olarak kendi ebeveynlerimizden daha şanslı olduğumuzu kabul etmeliyim” (BA3, 01 Şubat 2017).

Sonuç olarak, anneliğin hamilelikle başlayan süreçte uzmanlara ve uzman bilgilerine tabi olduğu görülmektedir. Hamilelikle ortaya çıkan uzmanlık bilgisi doğum ve çocuk yetiştirme sürecinde ortaya çıkmaktadır. Diğer yandan uzman bilgilerine sahip olan uzmanlar otorite sahibi olurken, uzman otoritesine ve uzmanlık bilgisi iktidarı altında kalan kadınlar nesneleşmektedirler. Ayrıca kadınların, hamilelik, doğum, çocuk bakımı söz konusu olduğunda sadece uzmanların denetimi altında olduğu varsayımından yola çıkılan bu bölüm boyunca görüldüğü üzere uzman bilgisi iktidarına ve uzman otoritesine eşlik eden siyasal iktidar ortaya çıkmaktadır. Bu bir yandan pronatalist politikaların etkisinden bir yandan da geleceğin vatandaşının sağlıklı doğması ve sağlıklı yetişmesi düşüncesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Nitekim siyasal iktidarlar öncelikle sağlık birimlerini, sağlık görevlilerini denetim altına almaktadırlar. Bu nedenle kadınlar siyasal iktidarın

kontrolündeki uzman bilgilerini yerine getirmektedirler. Neticede sağlıkla ilgili ve tıbbi bilgilerle ilgili konularda buzdağının görünmeyen kısmında siyasal iktidar, görünen kısmında ise uzman otoritesi ve uzmanlık bilgisi bulunmaktadır. Bu iktidar mekanizmalarının varlığı bir yandan kadınların nesneleşmelerine neden olurken bir yandan da iyi/başarılı/uzman/bilimsel anneliğin de kurgulanmasına neden olmaktadır. Bu anlamda hamilelikte doktor kontrollerini yaptıran, doktor tavsiyeleri ile karnındaki bebeğe dikkat eden doğumda “doğal doğum yanlısı” doktorlara danışarak doğal doğumu gerçekleştiren ve çocuk bakımında tamamıyla uzman bilgileri yönlendirmelerini ciddiye alan, doktorlara ve öğüt kitaplarına başvuran, dahası araştıran, soruşturan, bilimi ve bilgiyi merkeze alan anneler iyi anne olarak stereotipini oluştururken sezaryen doğum yapan ve çocuk eğitiminde geleneksel yöntemleri kullanan anneler ise kötü annelik stereotipini oluşturmaktadır.

4.4. Egemen Annelik İnşasında Bir İktidar Alanı ve Aracı Olarak Medya

İlk tema altında siyasi iktidarın blogger sayfalarına yansımalarına baktığımızda blogger annelerin ataerkil söylemler tarafından nasıl disipline edildiğini ve kadınların özneliğini nasıl inşa edildiği görülmüştü. İkinci temada blogger annelerin kendi annelik deneyimlerinden yola çıkılarak uzman bilgilerinin anneler üzerindeki denetimini ve anneliğin uzman bilgileri doğrultusunda nasıl inşa edildiği üzerinde durulmuştu. Bu bölümde ise medyanın hem bir iktidar aracı olarak hem de iktidar alanı olarak dijital alanları kullanan kadınlar tarafından nasıl kullanıldığı ve faydalandığı, medyada annelerin birbirleri arasındaki ilişki ve etkileşim biçimlerinin ne olduğu ve medyanın anneliğin inşasında nasıl bir rol oynadığı ele alınacaktır.

Bilgisayarın ve internetin savunma amaçlı kullanımından gündelik hayatta kullanımına geçişiyle birlikte insanlık yeni bir döneme girmiştir. İletişim devrimi adı verilen ve Sanayi Devrimiyle kıyaslandığında onun etkilerini neredeyse üçe katlayan bu devrimle birlikte dünya küresel bir köye dönüşmüş, zaman-mekân birlikteliği sona ermiş ve insanlık hiç olmadığı kadar birbirinden haberdar dahası yakın hale gelmiştir.

XX. Yüzyıla özgü en önemli gelişmelerden biri olan ve ağ teknolojileri olarak adlandırılan internet, birçok bilgiyi veya enformasyonu paylaşımına sunan bir özelliğe

sahiptir. Dahası bilgisayarın yanında cep telefonlarının kullanım oranlarının artması ile birlikte gündelik yaşamda her kesimden insan bilgiye hızlı bir şekilde ulaşabilmektedir. İnternet, bu özelliği ile evlerin kütüphanelerinde sıra sıra dizilen ansiklopedilerin yerine geçmiş ve bilgiye ulaşmayı sağlayan günümüzün en gelişmiş ansiklopedisi olarak gündelik hayatın ortasına yerleşmiştir. Kısaca internet ile beraber bilginin sınırsızlığı bireyler arası etkileşimi farklı boyutlara taşımıştır.

Özellikle 2000’li yıllarda etkinliği artan Facebook, Twitter, Instagram, Youtube, bloglar gibi sosyal medya araçları, bireyler arası iletişimin yanında diyalojik etkileşimi de mümkün kılınmıştır. Üstelik dijital kodlama sistemlerine dayanan, birçok sosyal ağın birleşimiyle, multimedya biçimselliği kazanan ve radyo, televizyon gibi egemen medyadan farklılıklar içeren bu yeni medyanın insanları bir araya getirmesi ve birbirleri arasında etkileşim sağlaması ona yeni kamusal mecra niteliği verir. Artık insanlar, kahvehaneler, sokaklar yerine, zamanın yok sayıldığı ve uzamsal farklılıkların aşıldığı dijital mecralarda bir araya gelerek etkileşim içerisine girmektedirler. Bu durum insanlar arası mesafenin azalmasının ve iletişim biçimlerinin çoğalmasının göstergesidir.

Diğer yandan teknolojik ağlarla birlikte, bu dijital mecralarda, gözetim ve kontrol günlük yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Böylece her kesimden insanın bir araya gelebildiği ve bilgiye hızla ulaşabildiği olumlu özelliklerin yanı sıra, medya, insanların düşüncelerini ve davranışlarını denetleyen, kontrol veya disipline eden gözetleme pratiklerinin uygulanmasına imkân tanır. Hapishanelerin, okulların, hastanelerin ve askeri birliklerin içerisinde iktidarların altlarını bir disipline etme aracı olarak kullandıkları gözetleme pratiklerinin artık medya aracılığı ile uygulandığı ifade edilebilir. Nitekim sosyal medya da hegemonik ilişkilerin veya iktidar ilişkilerinin kurulmasında da etkinliği artan bir kamusal mecra olarak hayatımızda yerini alır.

4.4.1. Medyanın Denetim Gücü: Medyanın Annelik Üzerindeki Egemenliği

Dijital alanları aktif bir şekilde kullanan blogger annelerin kendi anneliklerini geliştirmek adına tıpkı uzmanlara danıştıkları ve birçok öğüt kitaplarını okuyarak bilgilendikleri gibi internet medyasına da –hatta diğer kaynaklardan daha fazla- bilgi almak için başvurdukları görülmektedir. Nitekim dijital mecralarda birçok uzman

bilgilerinin, sağlıkla ilgili birçok konunun dolaşımında olduğu görülebilir. Blogger anneler, bilgi elde etmek adına google ve forumlara sürekli gezindiklerine anlatılarında yer vermektedirler. Özellikle Google’ın anneleri bilgiye ulaştıran en önemli arama motoru olduğu birçok blogger annenin ifadelerinden anlaşılmaktadır. İnternette elde ettikleri bilgiler ise blogger annelerin çocuk bakım pratiklerini etkilemektedir ve medya, blogger annelerin annelik normlarını disipline etmektedir, farklı bir deyişle, kadınlar bilgi akını karşısında kendilerini denetlemektedirler. Dahası, kadınların, anneliklerini sorguladıkları ve anneliği dijital medyada yer alan bilgiler doğrultusunda şekillendirdikleri, okudukları bloglardan veya bilgilerden etkilendikleri görülmektedir. Bu bakımdan, medyanın blogger annelerin anneliğini inşa etmede en önemli aktörlerden biri olduğu iddia edilebilir.

Fotoğraf 4.18: Annelik Pratiklerinde Google’ın Rolü

Blogger annelerden BA16, Instagram hikâyesine eklediği, Google’dan alıntılardığı resimlerde, “her yiyeceği google amcaya sormak” şeklinde esprili bir dille ve emojiler kullanarak, internet medyasına, sıklıkla annelikle ilgili kafasına takılan her türlü soruların yanıtını aramak için, başvurduğunu imlemektedir. Yeni doğum yapan blogger anne, bebeğini emzirirken bebeğine sıkıntı verecek yiyeceklerden kaçınmak için internetten bilgi edinmiştir. Nitekim Google aracılığı ile çocuk hastalıkları uzmanı tavsiyelerinin olduğu bir siteye erişerek emzirirken her türlü yiyeceği yiyebileceğini çünkü hangi yiyeceği yese de gaz yapacağını öğrenmiştir ve kendi deneyimiyle de yediği her yiyeceğin gaz yaptığını onaylamıştır. Fakat buradan

anlaşılmaktadır ki, eğer rastladığı bilgi karpuz yemenin gaz yapacağına dair olsaydı anne, kendini disipline ederek karpuz yemeyecektir. Bu demek oluyor ki internetten edinilen her bilgi annelik normlarını yeniden şekillendirmekte ve anneleri disipline etmekte ve denetlemektedir.

Google’ın bilgiye ulaşmada bir araç olduğunu vurgulayan bir başka anne:

“Braxton Hicks bu dedim. Google’a sordum ne oluyor, ne yapmalı diye. Bilgileri tazelemeli. Şansa bakın, herhangi bir kaynakta 31.Haftada bu yalancı kasılmalarından bahsediyor. Kitap gibi hamileyim :).Yapılacak şey pozisyon değiştirmek öncelikle. Yani yatıyorsanız kalkıp yürüyeceksiniz; ayaktaysanız yatacaksınız. Bebeğin hareketlenip rahmi rahatlatması için şekerli bir şeyler tüketmek de işe yarıyormuş. Ben çok söz dinlerim....” (BA12, 10 Nisan 2013).

Blogger anne, ikinci hamileliğinde yaşadığı kasılmaların ne olduğunu internetten araştırmaktadır. İkinci hamileliği olduğu için “bilgileri tazelemeli”, “kitap gibi hamileyim” söylemleriyle aslında gerekli bilgilere sahip olduğunu vurgulamaktadır. Kasılmaların başladığı ilk anda ‘Braxton Hick²²’ olduğunu anlaması uzmanlık bilgisine ve terimlerine hâkim olduğunu kanıtlamaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere, annelerin unuttukları bilgileri telafi etmek adına, uzmanlarından aldıkları bilgilerin yanı sıra ek bilgi almak durumunda kaldıklarında, internetten, kendi deyimleriyle Google’dan faydalanmaktadırlar. Bu ekseninde internetin veya medyanın, annelerin, annelik ve çocuk bakım pratiklerini öğrenme konusunda tamamlayıcı rolü olduğu anlaşılmaktadır. Böylece anneler için medya tamamlayıcı bilgi deposu olarak adlandırılabilir. BA12 ise ‘ben çok söz dinlerim’ ifadesiyle annelik ve çocukla ilgili her bilgiyi kullanarak bilgilere ulaşmada araç olan medyanın gücünü, iktidarını meşrulaştırmaktadır. Anne, medyadaki bilgiler doğrultusunda anneliğini şekillendirmektedir ve bilimsel anneliği yeniden inşa etmektedir. Buna ek olarak anne, blog günlüğündeki bir başka anlatısında, internette okuduğu haberin kendisini nasıl etkilendiğini dile getirmektedir. Haber, hamilelik esnasında, kadınların, kafein içeren içecekleri tüketmelerinin bebeğe zarar verdiği ve doğum kilosunun düşüklüğüne neden olduğuna, dairdir. Ana başlığı ‘kahve düşük kilolu bebek nedeni’ alt başlığı da ‘kafeinin her miligramı bebeğin kilosundan alıyor’ olan haberi olduğu gibi blog sayfasında paylaşarak ardından kendi deneyimlerine yer vermiştir:

²² Yalancı kasılmalar olarak da adlandırılan Braxton Hicks, genelde gebeliğin son aşamasında başlayan düzensiz aralıklarla gelen, 30-60 saniye kadar süren, ağrı vermekten ziyade rahatsız eden, anne adaylarını doğuma hazırlayan kasılmalardır.

“Öğlen K... uykuya yatınca yaptığım ilk şey genelde kendime bir fincan Nescafe koymak oluyor. Kaprisliyimdir de kahve konusunda. Ne olursa olsun, kafein olsun diyenlerden değilim. Çeşidi, markası, şekli, bardağı, süt miktarı önemlidir. İçmediğim zamanlarda kokusunu özlerim. Reklamlardaki gibi gerçekten de. İşte bu yüzden hamileyken ne çikolata, ne şarap, ne de diğer zararlıları aşardım. Sadece kahveyi bırakmadım. ...Hamile kaldığımda, günde 2 kupa nescafe + 1 türk kahvesi içiyordum. Kafein alımını azaltmak gerektiği için kestim kahveyi. 1 gün, 2 gün, 3.günün sonunda dindirilemez bir baş ağrısı ile yataklara düştüm. Doktoruma danışınca ”kafeinsizliğin zararı daha fazla sana şu durumda. 2 fincan kahveden bir şey olmaz merak etme” dedi. Ben de 2 fincan kuralına uydum. Buraya kadar her şey iyi. Ne var ki, bugün okuduğum haberle bir an tokat yemiş gibi oldum....Ben şimdi **Eyvah** derim, başka da bir şey diyemem. K... 2500 gr’lık bir somun ekmek büyüklüğündeydi çünkü doğduğunda. Aslında 20. haftada yapılan detaylı taramada K...’ın düşük ağırlıklı bir bebek olacağı sinyali almıştık. ...Ben az kilo aldığım için kendimi suçlamalı mıyım acaba diye düşünürken, doktorum yine beni rahatlatmıştı. ‘Aç yaşamadığın sürece beslenme şeklin yüzünden bebeğin kilosundan sen sorumlu değilsin. Bu çocuğun yapısı böyle. Uzun ve zayıf olacak gibi gözüküyor. 40 haftasını doldurmuş olsa bile 3000 gr’dan fazla olmaz ağırlığı’ demişti. Eee, ben de haberde anlatılan gibi kafein almıyordum. Çikolata, gazlı içecekler, çay ve hatta yeşil çay bile kafein deposu olduğundan dikkat ediyordum ve tercihim kahveden yana kullanmıştım. Bunun yanında hamileliği boyunca günde yarım paketten fazla sigara içen arkadaşımın oğlu 3500 gr ve oldukça sağlıklı şekilde doğdu.....” (BA12, 30 Temmuz 2010).

Blogger anne, internette okuduğu bir haber sonucunda kendi anneliğin başlangıç evresi olan hamilelik dönemindeki kahve tüketimiyle çocuğun kilosunun düşüklüğünü ilişkilendirmekte ve kendini suçlamaktadır. Hâlbuki anlatılarının içerisinde doktorunun, çocuğun genel yapısının düşük kilolu olmaya meyilli olduğunu vurgulaması, hatta kendi arkadaşının sigara içtiği halde bebeğinin kilosunun normal olduğunu bilmesine rağmen annenin kendini sorguladığı ve vicdan azabı çektiği görülmektedir. Zira bu yazıyı yazdığında çocuk dünyaya gelmiş ve üzerinden sekiz ay geçmiştir. Buna rağmen hamilelik dönemindeki beslenme şekli blogger annenin üzerinde hala suçluluk hissini yaşatmaya devam etmektedir. Bu anlatılar, medyanın açıkça anneler üzerinde bir baskı, bir güç hatta uzmanlardan daha baskın bir iktidar olarak kurulduğunun göstergesidir. Aynı zamanda medyanın anneler üzerindeki iktidarı, uzmanlık bilgileri iktidarı ile eşzamanlı olarak yürümektedir. Çünkü anneler özellikle çocuk bakımı konusunda uzmanlık bilgilerine ulaşmak amaçlı medyayı kullanmaktadırlar. Bu noktada bilimsel veya uzman anneliğin inşasında, medya ve uzmanlık bilgisi birbirine eklemlenerek önemli rol

oynamaktadır. Açıkça bilgiye ulaşmada medya bir araç olmaktadır ve bilgi ve iktidar ilişkisi blogger annelerin medyayı kullanım süreçlerinde de görülmektedir.

Diğer bir blogger anne, çocuğunun uyku düzenini sağlamayı ‘umut’ ederek internette dolaştığını blog yazısında anlatmaktadır:

“İnternet üzerinden örnek bebek uyku düzenlerini inceliyorum zaman zaman. Umut dünyası :) Forumlarda bazı annelerin yorumlarına özenmiyor değilim. **Bebeğim 2. ayından itibaren deliksiz uyuyor, dört aydır deliksiz uyuyoruz geceleri** gibi yorumlar görünce özenmemek elde değil...” (BA31, 6 Mart 2017).

Annenin ifadelerine bakıldığında internetten beslendiği kaynak, asıl olarak diğer annelerin annelik öykülerine yer verdikleri forumlar olduğu görülmektedir. Forumlara yazılan yazılar blogger annenin, kendini sorgulamasına neden olduğunun bir göstergesi kabul edilebilir. Kendisinin uygulamaya koyamadığı bir pratiğin diğer anneler tarafından kolaylıkla yapılabildiğinin kanıtı olan ifadeler sonucunda annenin eksiklik hissettiği anlaşılmaktadır. Bu eksikliği “özenmek” kavramıyla dile getirmektedir. Diğer annelere özenmesi, kendi anneliğini en azından uyku eğitimi konusunda tam yerine getiremediği bir pratik olarak okuyucuya yansıtmaktadır.

BA28 ise emzirme ile ilgili hikâyesini anlatırken medyadan nasıl etkilendiğini ifade etmiştir:

“Tabii her emzirdiğimde şükrediyordum bir yandan sütüm olduğu için emzirebildiğim için. Her gün emzirmekle ilgili yazılar okuyor, ya çok etkileniyordum ya da panik yapıyordum. Aslında biz annelere özellikle yeni doğum yapan annelere internet bir süre yasaklanmalı sanki eşim bana yasaklamıştı bir ara:)” (BA28, 3 Ekim 2014).

Görüldüğü üzere, çocuk bakımı için başucu bir araç gibi kullanılan medya anneler üzerinde baskı oluşturmaktadır ve panik yaratmaktadır. Bloggeranne bunun farkındalığına da ulaşmıştır. Hatta evde başka birinin onu izlemesi internet medyasının anneler üzerindeki etkisini çözmüştür ve annenin internetle olan bağına kesmiştir. Blogger annenin internetten çocuk beslenmesi ile ilgili yazıları sürekli okuması ise daha iyi nasıl annelik yapabilirim sorusunun cevabını bulmak amaçlı olduğu anlaşılmaktadır.

Bir başka anne ise uyku eğitimi için sadece kendisinin değil tüm annelerin internette araştırma yaptığını vurgulamıştır:

“Yeni anne babanın daha doğrusu yeni annenin aklına en çok takılan, internette saatlerce araştırıp onlarca kitap okumasına sebep olan konudur bebeğin uykusu” (BA12, 23 Haziran 2016).

Bu durum anneler tarafından medyaya özellikle internet medyasına çocuk bakımı konusunda bir eğitim aracı ve bir öğreticilik misyonu yüklendiğini göstermektedir.

Görüldüğü gibi anneler her türlü uzmanlık bilgisini ve uzmanlık dilini sadece doktorlardan ya da diğer uzmanlardan değil artık günümüzde hemen hemen her eve girmiş olan ve istedikleri zaman başvurabilecekleri internet medyasından elde etmektedirler. Medyanın yönlendirmesi ile blogger annelerin internette dolaşan annelik, doğum ve hamilelikle ilgili bilgileri içselleştirdikleri görülmektedir. Böylece, bu manzara, blogger annelerin medya aracılığı ile elde ettikleri bilgiler vasıtasıyla kendi annelik pratikleri disipline ettiklerinin ispatını oluşturmaktadır.

4.4.2. Bilgiye Ulaşma Kaynağı Olarak Medya: Annelerin Medya Aracılığıyla Bilgiye Referans Olma Biçimleri

Daha önceki tema altında da bahsedildiği üzere, kadınların, uzman bilgilerini referans olarak annelik pratiklerini yerine getirirken, bu uzman bilgilerini sadece doktor ve öğüt kitaplarından değil aynı zamanda medyadan da elde ederek faydalandıkları, faydalanırken de kendilerini sorguladıkları görülmektedir. Ancak bu durum faydalandıkları her türlü bilgiyi takipçileri olan anneler için paylaşım açmalarıyla farklı bir boyuta taşınmaktadır. Annelerin sosyal medya mecralarında sıklıkla karşılaşılan “anneliğe yeni adım atan annelere yardımcı olabilmek adına yazıyorum, paylaşıyorum” ya da “yardımcı olabildiysem ne mutlu” gibi söylemleri bilgiyi paylaşım ve referans amaçlarının diğer ‘anneleri bilgilendirmek’ olduğunu göstermektedir. Bu ise blogger annelerin temsilci konumunu benimsediklerini göstermektedir.

Blogger anneler annelikle ilgili olarak internet medyasını her türlü bilgiye ulaşma kaynağı olarak görmektedirler. Kendi anneliklerini ulaştıkları bilgi ile biçimlendirmelerine ek olarak diğer annelerin aynı bilgiye edinebilmeleri için aracı olmaktadır. İnterneti aktif olarak kullanan blogger annelerin bilgiye nasıl referans olduğu bu alt tema altında tartışılacaktır.

Öncelikle blogger anneler, annelik veya çocuk bakım pratikleri esnasında karşılaştıkları problemleri gidermek için elde ettikleri bilgilerin kaynağını diğer annelere ulaştırmaktadırlar. Bilgilerin kaynağı çeşitlidir. Bunlardan birisi internet sayfalarıdır. Blogger anneler yabancı veya Türkiye kaynaklı internet sitelerinden elde ettikleri bilgileri ‘öteki’ annelere aktarmaktadırlar ve etkilendikleri veya faydalandıkları yazıları okumaları için sitelerin adreslerini annelere önermektedirler. Örneğin BA5, bebeklerle aynı yatakta uyunmaması gerektiğine, bunun bebek ölümlerine yol açabileceğine dair bir yazıyı farklı bir siteden alarak Türkçeleştirmiş ve paylaşmıştır. Aynı zamanda “bu çok önemli ve hayat kurtaracak bilgiyi paylaşalım Hassas Anneler” diyerek bir yandan bilginin medya kanalıyla aktarıcısı olmaktadır ve kaynağın linkini de vermektedir:

“kaynak: <http://www.sciencedaily.com/releases/2013/05/130520185422.htm>”

Böylece edindiği bilgiyi “paylaşalım” diyerek kendisinin medyadan elde ettiği bilginin dijital alanlarda tıpkı bir domino taşlarının birbirlerine değerek etkilemesi gibi hızlı bir şekilde yayılmasını da sağlamaktadır. BA5, takipçisi çok olan bir annedir. Bu nedenle verdiği bilgilerin birçok anneye ulaşabileceği rahatlıkla tahmin edilebilir. Blog sayfasında takipçi sayısı yer almasa da Facebook 2017 Haziran ayı itibariyle sayfasında 432.456 kişi Instagram hesabında ise 95 bin kusur takipçisi bulunmaktadır. Bu da blogger annenin ne kadar fazla kişiye ulaştığını göstermektedir. Diğer analize dâhil edilen blogger annelerin de dijital platformlardaki nüfuz alanları çok geniştir.

Daha önce hamilelik döneminde Braxton Hicks kasılmalarından bahseden BA12 annenin anlatısının devamında da edindiği bilginin özeti, kendi önerisi ve bilgilerin kaynağı yani internet adresleri yer almaktadır:

“..Bir saatten fazla sürmemesi gereken düzensiz kasılmalar. Genelde pek ağrı hissedilmezmiş. Bir diğer deyişle rahim kendini doğuma hazırlıyor, denemeler yapıyor. Aslında tüm hamileler bunları yaşarmış ancak ilk gebeliklerde anne fark etmezmiş. İkinci ve diğer gebeliklerde ise yoğun hissedilirmiş. Hele ki doğuma yaklaşan haftalarda ağrı bile olurmuş. Bir de erken doğum kasılmaları var ki onlar gerçek doğum kasılmaları oluyor ve anında doktorunuza haber vermelisiniz. Detaylı bilgi tüm Google’da var ama ben bu linklerden çokça yararlanıyorum: prima.com.tr, egebelik.net, mumcu.com” (BA12, 10 Nisan 2013).

Blogger annelerden BA1 de yabancı bir siteden aldığı bilgiyi Türkçeye çevirerek takipçileri ile paylaşmaktadır:

“.....takip ettiğim yabancı sitelerden birinde çalışan anneler için yeni yıl kararlarından bahseden bir yazı ile karşılaştım..... Baktım Amerika’lı çalışan bir annenin öncelik listesinde neler var, ben hangilerini yapabiliyorum, hangisi hiç aklıma gelmemiş? ” (BA1).

Blogger annenin anlatısının içeriğinde geçen ‘çalışan bir annenin öncelik listesinde neler var hiç aklıma gelmemiş’ ifadesi yazının içeriğinden etkilendiği, çalışan bir anne olarak neler yapması gerektiğini öğrendiğini buna göre annelik pratiklerini düzenlemesi gerektiğinin farkındalığına ulaştığını göstermektedir ve anlatısının devamında yabancı bir siteden alıntılacağı maddeler şeklinde yazılmış önerilerin karşısına kendi annelik deneyimlerine yer vermiştir. Yazının içerisinde geçen öfkenizi kontrol edin maddesinin karşısına kendi annelik edimlerinden bir kesit sunmuştur:

“Kendimi bazen Ç....’a bağırırken buluyorum. Çok sık değil ama arada oluyor. Böyle durumlarda klasik yöntemleri deniyorum ben, odadan çıkıyor veya içimden 20’ye kadar sayıyorum” (BA1).

Diğer maddeler de olduğu gibi bu durum annenin okudukları bilgileri aynen uygulamaya çabaladığının göstergesidir ve bilgiyi deneyimleriyle paylaşması hatta siz de yapabilirsiniz şeklinde önerilerde bulunması diğer annelerin de bilgi alıcısı olarak bu ilkeler doğrultusunda annelik pratiklerini yerine getirdiklerine işaret etmektedir.

Diğer taraftan blogger anneler, uzmanlarla yaptıkları röportajları diğer annelere aktarmaktadırlar. Nitekim (BA15), iki yaş sendromuyla ilgili yazısında kendisi gibi çocuk gelişimi uzmanı olan başka bir arkadaşından tavsiyeler aldığını söylüyor. Onun akıl hocasının, arkadaşı olduğunu belirtiyor ve onunla bir röportaj yaparak arkadaşının çocuk bakım tavsiyeleriyle dolu röportajı kendi blog sayfasında yayınlamıştır:

“Herkesin bir akıl hocası var değil mi? Benim ki S... Hanım... Uzm. S. Ö. uzun yıllar Hacettepe Beytepe Anaokulunun müdürlüğü ve eğitim uzmanlığını yaptıktan sonra akademik kadromuza katıldı... İyi ki de geldi... Her sabah O’na uğramadan odama geçmem. D..’le yaşadığım her problem durumunda “yaaa S. Hanımm bu normal di miiii” diye O’na ağlarım;) Hem mesleki deneyimine hem de annelik tutumlarına dayanarak verdiği gerçekçi önerilere ve örneklerle bayıldığım S. Hanım beni kırmadı ve bu röportajı gerçekleştirdik:)” (BA15).

Annenin, röportaj yaptığı kişinin uzmanlık alanlarını da sıralaması bir yandan röportajdaki bilgilerin güvenilirlik düzeyini de artırmaktadır. Kendisinin uzmanlık alanı çocuk gelişim olmasına rağmen yine de diğer kişiye bilgi edinme konusunda başvurması anneliğin içgüdüsel değil öğrenilmesi gereken bir şey olduğunun resmini çizmektedir. Diğer taraftan kendisinin de çocuk gelişim uzmanlık alanına sahip olmasına rağmen çocuk gelişim konusunda başka bir uzmandan yardım alması, uzman annelerin de çocuk bakımı konusunda bilgilerini birebir kullanmakta zorluk çektiğini göstermektedir. Bu zorluk, bilgiler, çocuğun yaşamına aktarıldığında çocuğun yaşamı ile bilgilerin uzlaşmamasından kaynaklanmaktadır. Fakat yine de anneler bilgi edinmekten, bilgi sahibi birilerine danışmaktan vazgeçememektedirler.

BA3 ise İstanbul'a seminer için gelen dünyaca ünlü bebek bakım kitaplarının yazarı Dr. Harvey Karp ile bir röportaj yapmış ve sitesinde diğer okuyucular ile paylaşmıştır. Bebekleri kundaklama, bir yaşındaki çocuk ile iletişim, emzirmek, kolik bebekler, çalışan anneler ile çocuklar gibi konularla ilgili röportajı Acıbadem Maslak Hastanesi Yenidoğan Yoğun Bakım Ünitesi doktorlarından Gülnihal Şarman eşliğinde yapmışlardır (22 Temmuz 2010). Aynı zamanda Emziren Anneler Kulübü eşliğinde yine Dr. Harvey Karp'ın seminerine katılmıştır (23 Temmuz 2010). Hem röportajdan hem de seminerden aldığı notları, edindiği bilgileri blog sayfasında paylaşmıştır. Üstelik röportajdan ve seminerden fotoğraf karelerini takipçilerine sunmuştur.

Fotoğraf 4.19: Seminerden Bir Kare

Fotoğraf 4.20: Röportajdan Kareler

Görüldüğü üzere kadınlar sadece kendi deneyimlerini paylaşmakla kalmamaktadır. Aynı zamanda farklı bilgi kaynaklarının da aktarıcısı olmaktadır.

Fotoğraf 4.21: Anne Bloglarında Uzman Köşeleri

Bununla ilgili olarak BA7'nin blog sayfasında bir uzman köşesi kategorisi yer almaktadır ve bu köşede, blogger anne, pedagog ve psikiyatrların bilgilerini içeren çocuklarda özgüven, çocuk sendromu, çocuklarda internet kullanımı gibi konulara yer açmıştır. Diğer blogger annelerin sayfalarında da uzman bilgilerine ve köşelerine çok sık rastlanmaktadır.

Dijital mecralardaki çoğu sosyal medya ağlarını kullanan anneler aynı zamanda egemen medyayı da kullanmaktadırlar. Bir blogger anne (BA7) tv2 de *Minikeller* programını sunmaktadır ve her programa blogger annelerden bir veya ikisi katılarak annelik deneyimlerini ve bilgilerini paylaşmaktadırlar.

Fotoğraf 4.22: Bir Aktarım Aracı Olarak Egemen Medya I

Bazı zamanlar sabah programlarına da katılmaktadırlar. Örneğin *Habertürk* kanalında anneler gününde analize dâhil edilen blogger annelerden BA8 ve BA27 *Burası Haftasonu* programına katılarak annelik deneyimlerini anlatmışlardır.

Fotoğraf 4.23: Bir Aktarım Aracı Olarak Egemen Medya II

Bunun yanı sıra anneler, medya ile gündelik hayatı katmanlı bir şekilde kullanmaktadırlar. Anneler bazı dergi veya markaların desteğiyle anneler buluşması düzenlemektedirler. Annelik buluşmalarında farklı illerdeki birçok anneye annelik deneyimlerini aktarmaktadırlar. Bununla birlikte yine birçok anneye olan buluşmalarını sosyal medya hesaplarından paylaşmaktadırlar. Bu annelerin gündelik hayatla dijital hayatı aynı düzlemde buluşturduklarını göstermektedir. Örneğin blog alanları ve sosyal medya alanları incelenen blogger annelerden BA5, bazen tek başına veya bazen de çocuklarıyla birlikte ‘*hassasanne etkinlikleri*’ düzenlemekte bunları sosyal medya alanlarından, bir afiş düzenleyerek, diğer takipçilerine kendisi duyurmaktadır veya diğer blogger anneler, etkinlik yapacak olan annenin afişlerini sayfalarında paylaşarak duyurmaktadırlar:

Fotoğraf 4.24. Annelik Toplantıları

Annelik Etkinlikleri, annelik söyleşileri, annelik konuşmaları sadece İstanbul sınırlarıyla kalmamaktadır. Türkiye’nin doğusundan batısına İstanbul, Çanakkale, Mardin gibi birçok şehirde gerçekleşmektedir. Etkinlikler sadece bireysel olarak gerçekleşmemekte aynı zamanda örneğin BA5, BA7, BA11, BA20 *Parents Dergisinin* katkılarıyla Türkiye’nin birçok şehrine aylık periyodlarla annelik deneyimlerini, pratiklerini aktarmak için *Gezgin Anneler Kulübü* adı altında dolaşmaktadırlar. 2017 itibariyle Şubat ayında Bursa’da, Mart ayında Adana’da, Nisan ayında Eskişehir’de, Mayıs ayında İzmir’de olmak üzere yaz mevsimine kadar her ay bir etkinlik düzenlenmiştir. Ancak gündelik yaşamdaki buluşmalar medyadan bir kopuşu gerektirmemektedir. Blogger annelerin bir araya gelerek farklı şehirlerde

bulunan takipçilerine annelik deneyimlerini ve hikâyelerini anlatacakları yine dijital mecralardan duyurulurken aynı zamanda annelik ile ilgili deneyimlerini yüz yüze görüştükleri, topladıkları annelere aktarırken diğer anneler tarafından Facebook veya Instagram hesaplarından canlı yayın yaparak, kendilerini takip eden annelerle paylaşmaktadırlar. Annelik etkinliklerinin veya buluşmalarının önce dijital platformlardan duyurulması, ardından yüz yüze toplantıların, görüşmelerin yapılması ve bu görüşmelerin yine dijital platformlarda canlı olarak yayınlanması, blogger annelerin gündelik yaşam ile medya arasında bir sirkülasyon sağladıklarının göstergesidir.

Fotoğraf 4.25: Annelik Kulüpleri

Bununla birlikte kimi zaman psikolog, pedagog, kadın doğum uzmanı, beslenme gibi uzmanların yaptıkları seminerlere katılmaktadırlar ve orada anlatılanları canlı olarak annelere sunmaktadırlar. Bu anlamda anneler blog alanlarının sınırlarını aşmakta yazı dili dışında görsel internet medyasını da aktif olarak kullanmaktadırlar. Yapılan bütün söyleşi, toplantı, seminer ve buluşmaları diğer annelere sunmaktadırlar.

Fotoğraf 4.26: Gözetleyenleri Gözetlemek

BA7'nin paylaştığı görsellerden de anlaşılacağı üzere, bir uzmanın seminerine katıldıklarında blogger anneler, günümüzde teknolojinin vazgeçilmez bir parçası olan ve dijital medyanın daha aktif şekilde kullanımını sağlayan cep telefonları sayesinde bütün anlatılanları ya fotoğraflayarak ya da video çekerek kendi gözetledikleri uzmanları kendilerini gözetleyen diğer annelerin de görmesini sağlamaktadır. Bilginin medya aracılığıyla taşıyıcılığını yapmaları, blogger annelerin gündelik yaşamda elde ettikleri bilgilerin ham bir şekilde aktarıcısı olduklarının kanıtını oluşturmaktadır.

Örneğin uzmanlığı Psikoloji olan ayrıca ebeveynlik eğitimleri ve oyun terapisi eğitimleri veren Nilüfer Devecigil'in çocukla güvenli bağlanma seminerine annelerden bazıları, katılmışlardır ve seminerde etkilendikleri bölümlerin aktarıcısı olmuşlardır (BA2, BA8):

Fotoğraf 4.27: Uzman Söyleşileri

Annelerin, uzman toplantılarına katılmaları, katıldıkları toplantıları sürekli olarak canlı canlı yayınlamaları veya fotoğrafları yayınlamaları, kendilerinin de bilinçli anne olduklarının göstergesidir. Anneler sürekli olarak bu toplantılara katılarak annelik bilgilerini tazelediklerini göstermektedirler ve bilinçli annelik onları diğer annelerden ayırmaktadır.

Uzman olan anneler, uzmanlık alanları ile ilgili canlı olarak annelerle sohbet etmektedirler. Gününü ve saatini belirleyerek her anne, kendi uzmanlık alanlarına veya deneyimlerine göre canlı yayın yapmaktadır.

Fotoğraf 4.28: Uzman Annelerle Sosyal Mecralarda Buluşma

Bu gece!

Tuvalet Alışkanlığı Kazanımı
Instagram canlı Yayınım
22 HAZİRAN PERŞEMBE
SAAT 23.00 'te Olacaktır

Hesabından Canlı Yayın

Uygun Zaman?
Oturak Mı, Adaptör Mü?
Hazır Olduğunu Nasıl Anlarım?
Gece Tuvalet Düzeni
Çiş Tamam, Peki Ya Kaka?

Canlı yayın

Canlı yayın! Hangi saat ve gün olsun?

Oyuna Doymuyor! Sürekli Sizin Onunla Oyun Oynamanızı Mı İstiyor?

Diyorum Ki:

Oyunu Sınırlamadığınız Sürece
O Oyun Bitmez!
Oyunun Ne Zaman Biteceğini
Ve Sonrasındaki
Aktivitenin Ne Olacağını
Ona Söylerseniz,
"bitti" Ye Karşı
Daha Az Dirençli Olurlar.
Çocuklar Da Belirsizliği Sevmeyiz.
Verilen Sözlerin Tutularak
Bir Sonraki Sevilen
Aktivitenin Uygulandığını Görmesi,
"Sıralı/Sınırlı Etkinlik" Uygulamasını
Başarı İle Uygulayacak,
Kendinize Ayıracak Zamanınız
Olacaktır.

Konu: oyun kurmayan, canı kolay sıkılan çocuklar, anne-baba oyun oynayalım diyen çocuklar...

Mesaj gönder

1,478 görüntüleme • Beğenenler nihankayalioglu

Dün akşam çocuklarda iştahsızlıkla ilgili bir canlı yayın gerçekleştirdik. Oldukça faydalı ve eğlenceliydi. Kaçıranlar üzülmesin bu gece saat 12 ye kadar profilimde duruyor olacak. Bir de bu akşam da canlı yayın gerçekleştireceğim. Konuyu sizin önerileriniz çerçevesinde belirlemek istiyorum. Ne olsun acaba?

Blogger annelerin hem blog alanlarında uzmanların yazılarını aktarmaları, çeviri yazılara ve uzmanlarla yapılan röportajlara yer vermeleri, gündelik yaşam ve medya arasında bir nirengi noktası belirleyerek, diğer annelerle birlikte yüz yüze yaptıkları görüşmeleri medya kanalıyla aktarmaları, uzmanların bilgilendirme eğitimlerine katılarak dijital platformlardan uzmanların sesini duyurmaları, aynı zamanda kendi sosyal medya mecralarından canlı yayın yapmaları, annelerin bir yandan bilimsel annelik kültürlerini temsil ederken bir yandan da bilgiyi yayma misyonu

edindiklerini göstermektir. Bu blogger annelerin ‘öteki’ annelere ışık tutan önderlik ve temsiliyet vasfını da göstermektedir. Böylece blogger anneler hem çocuklarıyla olan deneyimlerini pratiklerini ve kendi bilgilerini paylaşmakta hem de uzman bilgilerinin ve iktidar söylemlerinin taşıyıcısı olmaktadır.

4.5.İnteraktif Gözetleme, Denetleme ve Annelik Pratikleri

Teknolojik ağlar ve aktif, yoğun medya kullanımı ile birlikte gözetim ve kontrol gündelik hayatın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir ve sosyal ilişkiler de bu çerçevede biçim almıştır. Nitekim blogger anneler bir yandan blogger olmayan belirli bir okur kitlesi tarafından izlenmekte olup diğer yandan blogger annelerin kendileri birbirleriyle ve okur kitlesiyle etkileşime girmekte, tartışmakta, birbirlerini takip etmekte, gözetlemektedirler. Bu anlamda medya bir yandan bilginin ve içinde yaşanılan kültürlerin söylemlerini aktarırken aynı zamanda bütün annelerin birbirini gözetlediği bir dijital mecra niteliği taşımaktadır. Bu gözetleme aynı zamanda medyanın bir iktidar alanı olmasını mümkün kılmıştır. Zira gözetleme iktidar tekniklerinden birisidir. Özellikle modern dönemde geliştirilen iktidar tekniklerinde bakışın veya gözetlemenin büyük bir önemi vardır (Foucault, 2012: 95). Bakış, bireyleri kendine tabi kılan iktidara özgü bir tekniktir. Bu, kendi üstünlüğüne güvenerek şiddet eylemlerini içeren bir iktidar değil de; mütevazî, kuşkulu, hesaplı, disipline edici bir iktidardır. Disiplin ise hiyerarşik bakış ve normalleştirici yaptırımları bir araya getirerek kazanılan iktidarın başarısıdır (Foucault, 1992: 214).

Bu anlamda parçalayıcı ve bireyselleştirici karaktere sahip birçok iktidar mekanizmalarından biri olan ve hapisane ve hastane gibi dört duvar içerisinde gerçekleşen gözetleme pratikleri teknolojik gelişmelerle birlikte internet alanlarına, dijital mecralara taşınmıştır. “Mark Poster da bilgisayarın ‘disiplin kontrol ilkelerini beslediğini’ öne sürer. Özellikle XX. Yüzyıl sonunda bilgisayar, disiplinin genişlemesi ve yayılmasını sağlar ve elektronik çağ kontrol hiyerarşileri zorunluluğunun dayattığı mekânsal sınırlamaları aşar” (aktaran, Layder, 2006: 141). Böylece sosyal ilişkilerde ve etkileşimde olduğu gibi disiplinin uygulandığı uzamın koordinatları da değişim göstermiştir. Artık geometrik binalar değil uçsuz bucaksız bir uzam, bakışlar aracılığıyla disipline etme ve denetleme işlevinin uygulandığı uzam halini almıştır.

Bu noktada şunu da belirtmekte fayda vardır; gözetleme pratikleri ile ilgili çalışmalarda gözetleyenin bakışlarının gözetleneni nesneleştirdiği vurgulanır. Dahası gözetleyenin gözetleneni davranış ve düşüncelerini denetleyerek disipline ettiği ifade edilir. Anneler arasındaki gözetleme pratiklerinde ortaya çıkan manzara; gözetlenenin bir iktidar sahibi olduğu, gözetleyenin ise tabi kılındığı bir ilişki türünü özetlemektedir: gözetlenen özne gözetleyen ise nesnedir ancak yine gözetleyen diğerlerince takip edildiği için kendisi de nesne olur, yani gözetleyenle gözetlenen zaman zaman yer değiştirir ve birbirlerini kontrol ederler. Bu, Foucault'un eğitimci ile öğrenci arasındaki ilişkide var olduğunu savunduğu bir denetleme pratiğidir. Ona göre “gözetim ilişkisi eğitim uygulamasının kalbinin içine yerleşmiştir: artık ekleme veya bitişik bir parça olarak değil de, ona içkin ve onun etkinliğini artıran bir mekanizma olarak” (Foucault, 1992: 222). Gözetimin böylece dayandığı ve işleyişinin yukarıdan aşağı doğru olan bir ilişkiler ağının işleyişi olduğu doğruysa da, bu ağ aynı zamanda belli bir noktaya kadar aşağıdan yukarı ve yanlara doğru da olmaktadır. Eğitimci öğrenci ikiliğinde, öğretmeni ya da eğiticiyi gözleyen öğrenciler onların aktardıkları bilgileri, hakikatleri, doğruları içselleştirerek kendi davranışlarını disipline ederler (Foucault, 1992: 222). Bu tür bir ilişki ağı dijital mecralarda karşılaşan anneler arasında da görülmektedir. Edindikleri uzmanlık bilgileri, sosyal mecraları aktif olarak kullanmaları ve takipçi sayılarının fazla olması blogger annelere bir güç, bir iktidar kazandırmıştır. Kendi annelik deneyimlerini ve çeşitli uzman bilgilerinin aktarıcısı olan anneler bir annelik modeli çizmektedir ve gözetleyen anneler bu modeli içselleştirmektedirler. Blogger annelerin elde ettiği iktidar; zor kullanma veya şiddet değildir. Teknoloji, annelik ve uzman bilgileri ilişkileri çerçevesinde kazanılan iktidarı, yönlendirme, temsil etme, bilgilendirme, rehberlik kavramlarını içerecek şekilde tanımlamak mümkündür. Özetle bu iktidar, blogger annelere, takipçi anneleri yönlendirme gücü vermektedir. Buradan yola çıkılarak, gözetleme pratiklerinin, dijital mecralarda anneler arasındaki ilişkiyi, etkileşimi ve birbirleri arasındaki konumlanmayı nasıl belirlediği alt tema altında tartışılacaktır.

4.5.1. Hegemonik Annelik

Blog alanlarına bakıldığında gözetleyen ve gözetlenen anneler arasındaki etkileşimde dilin rolünün önemli olduğu görülmektedir. Gözetlenen anneler, blog alanlarında paylaştıkları deneyimleri aktarırken, yazılarının arasına sıkıştırdıkları bilimsel önerilerde hegemonik bir dil göze çarpar.

4.5.1.1. Hegemonik Anneliğin Dil Tavrı

Gözetlenen blogger annelerin yazıları incelendiğinde uzmanlık diline hâkim olmalarının onlara yetke, otorite kazandırdığı gözükmemektedir. Bu dil, karşısında konumlanan bireyi, buyurma ve yönetme işlevi görür. Örneğin, daha önce emzirmeyi başarı hikâyesi olarak anlatan annelerden BA5, kendi çocuklarını hep anne sütü ile beslediğini anlatmış, prematüre doğan ikiz bebeklerinin farklı zamanlarda fotoğraflarını, anne sütüyle iyi beslediğinin ve çocuklarının anne sütü ile kilo aldıklarının kanıtı olarak bloguna yerleştirmiş, anne sütünün ne kadar yararlı olduğuna dair bilgiler vermiştir ve emzirmeyle ilgili konularda anneleri bilgilendirme misyonunu üstlenmiştir. Emzirme ile ilgili anlatılarının birinde tamamen uzman dili kullanarak, anne sütüne çok önem verdiğini vurgulamış ve şu ifadelerde bulunmuştur:

“özellikle ilk 12 ay bebeğin ana gıdası anne sütü olmalı. Bu onun için en sağlıklı gıda” (BA5).

Bu ifade pediatrikerin sürekli olarak annelere verdiği bir uzmanlık bilgisidir. Blogger anne de kendi yazın alanı olarak belirlediği blog alanında, kendi iktidarını kurarak bir uzman diliyle annelere aynı vurguyu tekrarlamaktadır. Bu söylemlere yer verirken anne sütünü çeşitli nedenlerle veremeyen, emziremeyen annelerin veya emzirmek istemeyen annelerin ideal annelik/normal annelik dışı kalacağı anlam örgüsünü vermektedir. Bilgiyi bir araç olarak kullanan uzman doktorların anneler üzerinde kurduğu iktidar, blogger annelerin anlatılarında da yer bulmaktadır. Blogger anneler bilgiyi otorite aracı, medyayı da aktarım aracı olarak kullanmaktadırlar. ‘Uzman anneliği’, ‘bilimsel anneliği’ inşa eden bilgi ve bilim, merkeze alınarak farklı kadınlıkların ortasına oturtulmaktadır. Fakat bilginin ayırdığı kadınlar ve aralarında oluşan ayırım derinlik taşımamaktadır, aksine sığdır. Uzman bilgilerinin geleneksel bilgiyle karşılaşması teması altında, daha önce tartışıldığı üzere öznelliği modern-

bilimsel olarak kuran blogger annelerin gelenekselle karşılaştıklarında ‘cahilce’ olarak nitelendirmişlerdir. Fakat blogger annelerin geleneksel bilgiyi merkeze koyan annelerle karşılaşması nadir bir durumdur. Araştırıldığı kadarıyla gözetleyen annelerin çoğunluğu da, tıpkı blogger anneler gibi, bilgi peşinde koşan, araştıran, soruşturan kadınlardan oluşmaktadır. Burada çıkan ayrımın asıl kaynağı ise blogger annelerin medyayı aktif olarak kullanmaları ve takipçi sayılarının fazla olmasıdır. Bu döngüsel bir durumdur ki; blogger annelerin takipçi sayılarının çok olması, kadınların annelikle ilgili bilgi arayışına çıktıklarının göstergesidir. Blogger annelerin, medyayı, bilgiyle ve bilgiyi kendi deneyimleriyle harmanlayarak, buluşturduklarında bir egemenlik kazandıkları görülmektedir. Böylece gözetlenen blogger anneler teknolojiye ve bilgiye sahip olarak kendi ötekisini yaratmaktadır ve hegemonik anneliği inşa etmektedirler. Bu egemenlik zaman zaman annelerin dilinde yansıma bulmaktadır. Blogger annelerin ‘öteki’ anneleri yönlendirmesi hegemonik bir dil vasıtasıyla gerçekleşmektedir.

Örneğin BA5, diğer yazısında mamanın bebeklere verilmemesi gerektiğini hegemonik bir üslup ve dil ile annelere enjekte etmektedir:

“1 yaşından sonra çocuklarınıza mama vermeyin! Nedir bu annelerimizin 1 yaşından sonra da devam eden mama sevdası? 1 yaşından sonra artık çocuklarınız SÜT içebilir alerjisi yoksa! Çok mu seviyorsunuz mamaya para vermeyi? Mis gibi organik günlük süt var, bulabilirsiniz güvenilir çiğ süt var, hadi olmadı günlük süt var. Hem daha ucuz, hem daha doğal ve yapılması gereken bu. Süt içiremiyorsanız bol bol yoğurt vererek tamamlayabilirsiniz. Süte geçişi yavaş yavaş yapınız önce çeyrek bardak süt verin sonra 4 günde 1 bardak süt vermeye başlayabilirsiniz” (BA5, 14 Nisan 2013).

Blogger annenin ‘nedir..... bu mama sevdası?’, ‘çok mu seviyorsunuz mamaya para vermeyi?’ sorularındaki ironik anlam ve hakim vurgular veya tonlar belirgin bir şekilde okuyucuya yansımaktadır. Burada annenin kullandığı hegemonik dil, hegemonik üslupla buluşarak daha baskıcı bir öneri ve tavsiye sunmaktadır. Böylece iktidar kurma noktasında, dilin anlam örgüsü kadar dilin kullanımının ve dilsel vurguların da önemli olduğu görülmektedir. Blogger anne öneriye ihtiyaç duyan okuyucuya, eğitici fakat sert bir üslup kullanmakta ve bu üslup blogger annenin otoritesini pekiştirmektedir. Gözetlenen blogger annenin kendisini gözetleyenlere kendi önerilerini dikte etmesi ve ısrarlı olması blogger annelerin tavsiyelerinin bu

noktada uzman bilgisi iktidarını aştığı ve tıbbi uzmanlık alanının otoritesine meydan okuduğunu göstermektedir.

BA1'in sayfasında da aynı hâkim dil tonları ve vurguları dikkat çekmektedir; tahıllı hazır gıdalardan çocuğuma verebilir miyim diye soran anneye cevabı şu şekilde olmuştur:

“Bir kez daha söylüyorum ki bebelerinize mümkün olduğunca hazır kavanoz/tahıl maması kullanmayın, aynılarını kendiniz hazırlayın ve ek gıdaya sebze püresi veya yoğurt ile geçin ve bu geçişi çok yavaş yapın” (BA1).

Anne sütü yanında mama verdiğini söyleyen anneye cevabı ise şöyledir;

“Lütfen sütünüz yeterli ise ki öyle diyorsunuz, mamayı derhal bırakın. En azından sağıp bebeğinize sağılmış anne sütü verin. 6 aylık bebeğin ana gıdası halen anne sütü olmalıdır ve bu ayda bebeğinizin alması gereken ek gıda bir ana ve bir ara öğünden fazla olmamalıdır” (BA1, 24 Mart 2014).

Bu bağlamda denilebilir ki blogger annelerin kullandığı yazılı dil kadınlar arasındaki hiyerarşinin kodlanmış ifadesidir.

4.5.1.2.Hegemonik Anne Tavsiyeleri

BA3, uyku eğitimi ile ilgili annelik hikâyesini anlatırken, kendisinin uyku eğitimi verirken çok zorlandığını ifade ederek yazısında şu satırlara yer vermiştir:

“Uyku çok önemli. EN AZ yemek kadar önemli..... annelere naçizane tavsiyem bu işi hafife almamaları, gereken planı programı yaparak kendilerine ve bebeklerine en uygun şekilde bu sorunu çözmeleridir....Uykuyu sevmeyen, az uykuyla yetinebilen çocuk yok mu? Var, ama sandığımızdan çok daha az sayıda aslında. Birçok uyku sorunu sabır, istikrar ve düzenlemeyle çözülebiliyor... gibi, bir nevi uyku terapisti edasıyla bitirmek isterim bu yazımı” (BA3, 30 Mayıs 2011).

Blogger anne, yazısında, kendisini takip eden annelere, yönlendirici bir üslup kullanmaktadır. Takipçi annelerin, çeşitli programlar yapmalarını ve bu programlar çerçevesinde çocuklarına uyku eğitimi vermelerini tavsiye etmektedir ve bunu “gereklilik” ifadesiyle vurgulamaktadır. Blogger anne uykuyu sevmeyen, az uykuyla yetinebilen çocukların varlığını da kabul etmektedir. Bu, her çocuğun aynı olmadığının, aynı kriterlere göre yetiştirilemeyeceğinin bir ifadesidir, fakat bunların azlığını vurgulayarak çocuk bakım pratiklerini genelleştirmektedir. Gereklilik ve genellenebilirlik anlam örgüleri günümüzde tüm çocukların benzer bilimsel metotlarla dahası bilimsel annelik kültürleriyle yetiştirilmeye çalışıldığının

göstergesidir. BA3'ün de diğer annelere tavsiyesi, programlı ve bilime dayalı bir annelik yerine getirmeleridir. Aynı zamanda blogger annenin, yazısını bitirirken “uyku terapisti edasıyla bitirmek isterim” cümlesini kurması, verdiği bilgilerin bir uzmanlık alanına dair olduğunun bilincinde ve uzmanlık dili ile annelere hitap ettiğinin farkında olduğunu göstermektedir.

Gündelik hayatta bir uzmanlık alanına sahip anneler ise kendi uzmanlık alanlarının onlara kazandırdığı bilgi dâhilinde takipçi annelere, nasıl çocuk yetiştirmeleri gerektiğini ayrıntılı bir şekilde açıklamaktadırlar. Kendi annelik deneyimlerini aktarırken bu deneyimlerin içerisine çocuk eğitimi ve sağlığıyla ilgili neler yapılmasına dair kendisinin de uyguladığı bilgileri sıralamaktadırlar, maddeleştirmektedir. Örneğin, Çocuk Gelişim Uzmanı olan bir anne, tuvalet eğitimiyle ilgili çocuğuyla olan deneyimini anlattıktan sonra annelere önerilerde bulunmaktadır:

“Öncelikle hazır mısınız bir kendinizi sorgulayın... Sürekli çamaşır yıkayıp, yer sileceksiniz ve çocuğunuz ısrarla altına yapacak! “ay gene mi altına yaptın, burada tuvalet var anlamıyor musun?” gibi bir tepki vermemelisiniz. Çünkü bu süreci olumsuz etkileyebilir. Her seferinde bir kaza olduğunu bir dahaki sefere tuvalete yapacağını söylemek, 100 kere söylene de daha doğru bir yaklaşım” (BA15, 18 Ağustos 2015).

Annenin verdiği bilgilerden anlaşılacağı üzere, takipçi annelerin ideal annelik için doğru yaklaşımları takip etmeleri gerekliliği üzerinde durmaktadır. Blogger annenin, hem kendi deneyimi ile hem de kendi uzmanlık bilgisiyle annelerin doğru yaklaşımlara göre tuvalet eğitimi vermesi gerektiğini savunduğu anlaşılmaktadır. Annenin, deneyimlerini ve uzmanlık bilgilerini birarada kullanması yönlendirici, eğitici bir iktidara sahip olduğunun göstergesidir. Bu tür ilişkiler ağının altında, blogger annelerin verdiği bilgiler doğrultusunda, takipçi annelerin, annelik pratiklerini yerine getirirken hata yapmasının ve doğru davranışların dışına çıkmasının engelleneceği düşüncesi yatmaktadır. Aynı zamanda, gündelik yaşamda çocuk bakımı veya çocuk sağlığı ile ilgili bilgi, öğüt ve tavsiye verme açısından uzmanlık alanına sahip BA15 ile bir uzmanlık alanına sahip olmayan BA5 karşılaştırıldığında her ikisi arasında bir farkın olmadığı açığa çıkmaktadır. Her iki anne de dijital alnların imkânlarından yararlanarak, çocuk bakımıyla ilgili bilgileri ya kendi uzmanlık alanı içerisinden konuşarak veya uzmanları referans alarak edindiği

bilgilere kendi deneyimlerini de ekleyerek, takipçi annelere sunmaktadırlar ve disipline edici pratikleri işe koşmaktadırlar.

Kavramsal çerçevede modern dönem itibarıyla bilimsel bilginin eril iktidarların elinde bulunduğu; kadının bu alandan dışlandığı vurgulanmıştır. Bu nedenle bilimsel bilgi alanına sahip olan erkeklerin aynı zamanda bilim diline de sahip olduğu vurgulanmıştır. Bu çerçevede kadınların bilgi edinen pasif varlıklar, erkeklerin ise bilgiye sahip özneler olarak kurgulandığı tartışmaya dâhil edilmiştir. Ancak blog alanlarına baktığımızda farklı bir resim ile karşılaşılacaktır. Erkek egemen bilimsel bilgi ve uzmanlık bilgileri, hala kadınları pasif bir özne olarak tahakküm altına alsa da kadınların bir kısmını oluşturan blogger annelerin bu bilgileri erkeklerden devralarak, kendi hemcinsleri üzerinde bir baskı mekanizması olarak uzman bilgilerine kendi annelik deneyimlerini de ekleyerek dijital mecralarda işletmektedirler, bu annelere bir yücelik ve fenomenlik vasfı sağlamaktadır. Böylece eril iktidar alanlarına kadınların girmesi ve el atması, bir yandan kadınların pasiflikten kurtuluşunun bir resmini sunarken bir yandan da blogger annelerin elinde hem medyanın hem de bilginin bir iktidar teknolojileri olarak yer almasıyla beraber ‘öteki’ anneler üzerinde tahakküm kurmasını olanak sağlayarak, antagonistik bir oluşum sergilemektedir. Bu da, yeni bir anneliğin ‘hegemonik anneliğin’ inşa edildiğinin göstergesidir. *Hegemonik annelik* ise kadınların artık sadece erkekler tarafından ezilmediğini aynı zamanda kadınların birbirlerini ezdiğini, birbirleri üzerinde tahakküm kurduğunu anlatan bir kavramdır. Böylece blogger anneler kimi zaman özne kimi zaman nesne konumunda yer almaktadırlar.

4.5.2. Hegemonik Anneliğe Karşılık Disipline Edilen Anneler

Blogger annelerin hegemonik söylemlerini, cümle vurgularını annelerin birbirleriyle soru cevap şeklinde ilerleyen karşılıklı etkileşimlerinde de görmek mümkündür. Blogger annelerin, blogları incelendiğinde, her annenin blog sayfasında kendi annelik anlatılarının altına takipçi anneler tarafından, bilgi edinmek amaçlı, birçok sorunun yer aldığı görülmektedir. Bilgi edinme yolunun bire bir uzmanlardan ziyade blogger anneler kanalıyla gerçekleşmesi blogger annelerin iktidarını pekiştirmektedir, yeni bir iktidar biçimi olarak annelik iktidarını yüceltmektedir. Blogger annelerden çocuk bakımı konusunda bir uzmanlık formasyonuna sahip

olmayan, herhangi bir ihtisası olmayan BA5 ve pediatri olan BA1'in sayfalarında diğer blogger annelerle kıyaslandığında birçok soruya rastlanmıştır. Her iki anneye çok soru sorulması, cevap verme oranlarının yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Nitekim sayfalarında görüldüğü kadarıyla her soruya yanıt vermişlerdir.

Etkileşimin karşı tarafında yer alan takipçi anneler ise genellikle blogger anneleri bir danışman, bir uzman, bir rehber olarak görmektedirler. Soruların çoğu genellikle uzmanlara yöneltilebilecek nitelikte olduğu görülmektedir. BA5'in sayfasına bakıldığında 'şu saat oldu uyumuyor ne yapmalıyım, geç kalkması için ne önerirsiniz, emmiyor ne yapmalıyım, bana bir akıl verin, nasıl yemek yedirebilirim?, hangi besinleri vermeliyim?, çocuğum çok hırçın ne yapmalıyım?, çocuğumla nasıl iletişim kurabilirim?' gibi soruların, annenin yazılarının altına yığıldığı fark edilmiştir. Diğer yandan mail adresine gelen soruları ve cevaplarını, diğer annelere örnek olması için cevapladığını beyan ederek yayınlamıştır.

BA5'in sorulara cevabı, bir uzman hitabı biçiminde, sayfaları incelenen hemen hemen her blogger annenin de ifadelerinde rastlanılan, 'akışına bırakmayın, düzenleyin' 'şu saatte uyumalı şu saatte kalkmalı' 'yaptığınız yöntem yanlış hemen değiştirmelisiniz', 'bu inanılmaz sağlıksız', 'azimli olun, kararlı olun', 'lütfen buna uygun', çocuğunuza taviz vermeyin, rutin oluşturun gibi emir kipleri içeren ve pedagojik ve psikolojik anlamda uzmanlar tarafından sıklıkla kullanılan söylemler bulunmaktadır.

BA5, özellikle uykuyla ilgili birçok yazı yazmıştır ve bu yazılar üzerine uyku ile ilgili birçok soru gelmiştir. Örneğin bir annenin çocuğunun daha geç uyanması için ne yapabilirim sorusuna cevabında "...daha geç uyanması için 22-23 arası uyutursanız 7-9 arası uyanır sanırım aslında 22-9 arası uyusa çok ideal olabilir benimkiler öyle uyur...". (11 Temmuz 2014) diyerek, çocuğuna uyku düzenini sağlamada zorluk çeken bir anneye ve onun aracılığıyla gözetleyen tüm annelere, çocukların yatırılması gereken zaman dilimlerini vermiştir. Görüldüğü üzere blogger anne ideal uyku saatlerini belirlemiştir ve belirlediği bu saat dilimlerinin kendi çocuklarını uyuttuğu saat dilimidir. Uyku saatinin ideal zaman dilimlerini yazarak aynı zamanda 'benimkiler öyle uyur' demesi, kendisinin bir anne olarak ideal olanı yaptığını vurgulamaktadır, dolayısıyla ideal anneliğin ölçütlerini kendisinden yola

çıkarak vermektedir. Blogger annenin, dil hakimiyeti, bilimsel anneliğin temsilcisi olduğunun ve hegemonik olarak kendisini üst bir basamağa yerleştirdiğinin ve bu üst basamaktan diğer annelere öneriler de bulunduğu göstergesidir. Başka bir annenin ‘çocuğum geç saatlere kadar oturuyor, öğlene kadar da uyuyor ne yapmalıyım’ sorusuna hegemonik bir tonla cevap vermiştir:

“..Böyle yapmayın çok çok zararlı. yazıda da yazıyor zaten. Olur mu böyle düzen. çocuğun düzenini bozmuşsunuz. Şimdi rahat ettiniz sonra çok ağlarsınız. hemen düzeltin ...” (BA5, 17 Temmuz 2014).

Bu noktada şunu ifade etmek gerekir ki; çoğu annenin blog sayfalarındaki yazılarının altında ‘her çocuk farklıdır, lütfen kendi çocuğunuza göre ve çocuk doktorunuza danışarak uygulayın’ minvalinde ifadeler yer almaktadır. BA5 de diğer bazı blogger annelerin sayfalarında görüldüğü gibi, her yazdığı yazının altına “lütfen doktorunuzu dinleyin. Benim tavsiyelerim sadece benim tecrübelerim ve kişisel araştırmalarımdır. Teşhis ve tedavi niteliği taşımaz ve doktorunuzun tavsiyesinin yerini tutmaz” notunu ilıştirmiştir. Bu uyarılar, annelerin yazılarının takipçi anneler tarafından çokça kullanıldığının ve yararlanıldığının göstergesidir, ek olarak blogger annelerin, bu bilgilerin kullanılması sonucunda doğacak patolojik durumlardan kaçındıklarını ifade etmektedir. Fakat her ne kadar uyarı içeren dipnotlar, metinlerinin altında yer alsada; takipçi anneleri, doktorlara yönlendirseler de annelerin kullandıkları emir kipleri ve pedagojik bir dil kendi kurdukları cümlelerin altını oymaktadır.

BA1’nin tekno blog alanında çokça yer verdiği annelik pratiklerine ve çocuk bakımına dair konu ise beslenme ilgili olmakla birlikte sorulan soruların ilişkili olarak, çocuğun beslenmesi ve çocukların ek gıdaya geçiş aşamasıyla alakalı olduğu görülmektedir. Buna bağılı olarak BA1, bebeklerin hangi zaman diliminde anne sütü hangi zaman diliminde ek gıda alacağını gösteren örnek menüler²³ dahi hazırlamıştır.

²³ 6 aylık bebek için örnek menü 1

Bu menü ek gıdaya geçişin ilk haftaları için geçerlidir.

07.00: Anne sütü

10.00: Anne sütü

13.00: Sebze püresi

15.00: Anne sütü

18.30: Anne sütü

21.30: Anne sütü

7 aylık bebek için örnek menü 1

07.00: Anne sütü (anne sütü yoksa formül süt)

09.00: Kahvaltı (yumurta sarısı, lor) Yumurta sarısı bir çay kaşığı ile başlanır, giderek artırılır bir- iki hafta içinde tam bir yumurta sarısını yiyebilecek duruma gelir.

11.00: Anne sütü/anne sütü yoksa formül süt

Bir yazısında ise ek gıdaya nasıl başlanması gerektiğini kendi deneyimleri ile bilirlikte yazmıştır. Önce bilimsel kaynaklara başvurmuş ve önerilerini sıralamış ardından kendi annelik deneyimlerini paylaşarak bu bilimsel kaynakları güçlendirmiştir.

“Ek gıdaya meyve ile başlarsanız, bebeğiniz; daha sonra vereceğiniz sebze pürelerini yemeyi reddedilir. Ama gene de **ek gıdaya** meyvelerle başlamayı tercih ederseniz seçeceğiniz meyveler, mevsime uygun, taze, mümkünse organik olmalı. Elma, armut, erik, kayısı, şeftali, nektarın başlangıç için uygun meyvelerdir. Çilek, ananas gibi alerji riski daha yüksek olan meyveleri daha sonraya bırakabilirsiniz. Ek gıdaya meyve suyu ile başlamayı önermiyorum. Sadece ek gıdaya geçerken değil her zaman meyve suyu değil meyvenin kendisi yenmeli. Meyve püresi, öğlen, kuşluk veya ikindi öğünlerinden birinde verilebilir.....Ben Ç...’da ek gıdaya ilk olarak yoğurt ile geçtim. Evde mayaladığım yoğurdu kuşluk vakti, kaşık ucuyla tattırıp, sonrasında yavaş yavaş yarım çay bardağı olana kadar artırdım. Ardından öğlen yemeğinde sebze püresine başladım. Sebze püresi, 3/4 çay bardağı olunca günlük menüye akşamüstü meyve püresi ekledim. En son olarak gece yatmadan 1-2 saat önce muhallebi vermeye başladım...” (BA1).

Takipçi annelerin, verilen önerileri aynen uygulamaya çalıştıkları yorumların analizinde ortaya çıkmaktadır. Yorumlarda, çocuklarının ek gıdaya geçişiyle ve beslenmesiyle ilgili ‘çocuğuma hangi gıdayı vermeliyim, kaçınıcı ayda vermeliyim, öğün araları ne kadar olmalı, anne sütü ne kadar olmalı, ek gıda yememesi normal mi? ek gıda için ne vermeliyim, nasıl vermeliyim doğru yapıyor muyum?’ şeklinde sorular görülmektedir. Blogger anne ise bu sorulara ‘öneriyorum, önermiyorum, önemle istiyorum veya bu tür sorulara kararlı olun ama ısrarcı olmayın, biraz daha sakın ve tedbirli gidebilirsiniz’ gibi cevaplar vermektedir. Ayrıca takipçi annelerin, ‘lütfen yardımcı olun, cevaplarınızı bekliyorum, tavsiyelerinizi bekliyorum, beni aydınlatır mısınız, yardımcı olur musunuz, size danışmak istemiştım’, gibi yardım isteklerinde bulunduğu ifadeler vardır. Yardım istekleri blogger anneyi, danışman, aydınlatıcı, ışık tutan, rehber olarak gördüklerinin bir göstergesidir ve bu, yazan annelerin yönlendirici, eğitici iktidarını meşrulaştırmakta iken aynı zamanda yine yazan annelerin cevaplarına göre çocuklarını yetiştirdiklerini ima etmektedir. Nitekim takipçi bir annenin, blogger annenin yukarıdaki anlatisının altına yaptığı yorumu, tavsiyelere sıkı sıkı uyduğunu açıkça göstermektedir:

13.30:Sebze püresi

16.00: Anne sütü/anne sütü yoksa formül süt

19.00: Anne sütü

21.30: Anne sütü/formül süt

“bebeğim 6 aylık çok şükür yoğurt ile ek gıdaya başladık sizin dediğiniz gibi bundan sonra sebze daha sonra meyve püreleriyle devam edicem. peki kahvaltıya ne zaman başlamalıyım kahvaltıya başladığımda sebzeyi mi vericem kahvaltıyı mı çünkü 2 ana öğün bebeğe ağır olmaz mı bu noktada kafam çok karışıyor aydınlatırsanız sevinirim..”

Takipçi annenin ‘sizin dediğiniz gibi’ ifadesi, blogger annenin bilgilerini aynen uyguladığının, öğütlerini dinlediğinin göstergesidir. Kadınların, yüz yüze doktorlarla iletişime geçmek yerine blogger annelere danışmaları, dijital alanların iletişimi kolaylaştırması ve herhangi bir danışmanlık, uzmanlık ücreti alınmamasının yanı sıra blogger annelerin aktardıkları bilgileri aynı zamanda kendi çocukları üzerinde de uygulamalarının takipçi annelere bir güvenilirlik kazandırdığını düşündürmektedir.

Öte taraftan annelerin ‘sizce ne yapmalıyım, sizce yeterli mi, uygun mu’ gibi sorular sormaları annelerin kafalarının karışık olduğunu ve çocuk bakımı konusunda endişeli olduklarını göstermektedir. Ancak blogger annenin önerilerinin anneler üzerindeki endişeyi azaltmadığı aksine körüklediği farklı yorumlarda karşılaşılmaktadır. Bir takipçi anne blogger annenin hazır gıdaları önermiyorum söylemi üzerine kapıldığı endişe duygusunu şu şekilde aktarmaktadır:

“... bebeğim henüz 1 aylık dışarı çıkmak zorunda kaldım ve bebeğime annem baktı çok ağlayınca bisküvü vermiş ben sadece anne sütü veriyorum. Bebeğime olumsuz etkisi olurmu??”.

Annenin karşılaşmış olduğu duruma bakıldığında sürekli olarak annelere empoze edilen ilk 6 ay sadece anne sütü verilmelidir sloganının bir sonucudur. Takipçi annenin, bir kereliğe mahsus bir pratiğin dahi kötü sonuçlar doğurabileceğine dair kanaatler geliştirmesine ve endişe, kaygı gibi olumsuz duygular yaşamasına neden olmuştur. Yani gözetleyen anne, blogger anneyi takip ederek kendi anneliği üzerine düşünmekte, onu gözlemleyerek kendini disipline etmektedir. Anne, burada hata yaptığına dair bir bilinç geliştirmiş ve blogger annenin anlattığının tersine ‘normal dışı/bilim dışı’ annelik pratiklerinin uygulanması annenin endişelerine yol açmıştır. Okuyucu anne, takip ettiği annenin yazılarını içselleştirmiştir. Aynı zamanda ‘normal/bilimsel annelik’ pratiklerine içkin emzirme metodunun ve anne sütünün yüceltilmesi, bir annenin bebeğine, anne sütü vermesine rağmen sadece kendisi yanında olmadığı için bisküvi tattırılmasına çok endişelenmesine ve vicdan azabı çekmesine neden olduğu gibi; bu yüceltilmiş faktörlerin, hiç emziremeyen veya anne sütü veremeyen kadınlar üzerinde, daha fazla baskı mekanizması olarak işlerlik göstereceği inancını pekiştirmektedir.

BA7'nin blog sayfasında çocuğunun ek gıdaya geçişinde neler yaptığını anlattığı yazısına farklı yorumlar yapıldığına tanık olunmakla beraber takipçi annelerden birinin sorusuna rastlanmıştır:

“M... hanım, merhaba....ben size pekmez yedirip yedirmediğinizi soracağım, ne zaman ve hangi pekmez bebekler için uygun??”.

Takipçi anne, blogger annenin ek gıdaya geçişle ilgili annelik anlatısının içinde yer almayan ve daha spesifik bir soru sormuştur. Sorunun içeriğine bakıldığında, çocuk bakımıyla ilgili çok küçük ayrıntıların dahi annelerin zihinlerinde yer edindiği fark edilmekte ve uzmanlık alanı çocuk bakımı ve sağlığı ile ilgili olmayan bir anneye danışıldığı görülmektedir. Bu demek oluyor ki; takipçi anneler, blogger annelerin kurguladığı ideal anneliğe göre anneliklerini gerçekleştirmeye çabalamaktadırlar. Dahası ‘doğru annelik’ için dijital alanlardaki blogger anneler yol gösterici, yönlendirici olmaktadır.

4.5.2.1. Gözetleyen Gözlerin Nesneleşmesi

Bir önceki inceleme sonuçlarında görüldüğü üzere, iktidarı elinde bulunduran blogger annelerin, bebeklerini ya da çocuklarını nasıl yetiştireceğine dair aktardıkları bilgi, anlattıkları annelik deneyimleri ve öyküleri bunun yanı sıra ekledikleri uzman tavsiyeleri diğer annelerin anneliklerini sorgulamasına neden olmaktadır. Bu ekseninde, uzman bilgileri, medyanın iktidarı, ataerkil söylemlerin kesişiminde ve ilişkiselliğinde kendi anneliğini şekillendiren blogger anneler, aynı zamanda iktidarı ele geçirerek diğer anneler üzerinde bir hegemonya kurmakta oldukları görülmektedir. Diğer sosyal medya kullanıcısı takipçi annelerin tekno blog alanlarındaki yorumları, blogger annelerin bilgilerini, deneyimlerini ve söylemlerini nasıl içselleştirdiklerini ve annelik icralarını nasıl denetlediklerini örneklendirmektedir. Bu nedenle bu alt temada blogger annelerin anlatıları altında yer alan takipçi annelerin kendi ifadelerine yer verilecektir.

Örneğin BA28'in memeyi bıraktırma hikâyesi olarak yazdığı paylaşımının altına bir sosyal medya kullanıcısı ve annenin bloğunun takipçisi olan bir anne çocuğuyla olan sıkıntıları ve annenin yazılarının kendisini nasıl denetlediğini vurgulamaktadır:

“...Öncelikle şunu belirtmek isterim ben sosyal medyayı çok fazla kullanan birisi değilim instagramda sizi takip ediyorum.... Sizin yazılarınıza elimden geldikçe okumaya çalışıyorum. ...Az önce memeyi bırakma hikayenizi okudum.... 2 yaşında bir kızım var....kızımın hayatı için elimden gelenin

fazlasını yapıyorum bilinçsiz bir annede değilim gerek öz bakım becerilerinde gerek duygu ve düşüncelerinin biçimlenmesi konusunda gerek de beslenmesi konusunda elimden çok çok fazlasını yapmaya çalışıyorum tabi kızım istediği surece....birey olması konusunda ona her zaman yol göstereceğimdir bu benim asli görevim. meme bırakma surecimiz çok kotuydu 18 aylıkken bırakmak zorunda kaldık bende sizin gibi herhangi bir şey sürmedim okşayarak konuşarak bırakmaya çalıştık 2 ay sürdü bu evre ağlamalar sızlamalar uyumamalar ateşlenmeler, hastalanmalar oldu....hala meme diye konuşur memeye bakarız okşarızsizin yazılarınızı okuyunca benim evladım ne kadar zor bir evlatmış diyorum ya siz çok yumuşak anlatıyorsunuz yada ben çok zor yaşıyorum her şeyi o kadar rahat anlatıyorsunuz ki.....yani bilemiyorum ben sizi yazılarınızdan bir kaçını okudum ve okuduktan sonra çocuk büyütme çok kolay zor olan benim kızımış deyip kendi kendime hayıflandım....bir yerlerde bir yanlışlık var ama ben düzeltemiyorum belli ki ya da siz gerçekten çok beceriklisiniz.....”

Yorumdan da anlaşılacağı üzere blogger anneyi takip eden daha az sosyal medyayı kullanan izleyici anne, blogger annenin yazılarını takip ederek, yönlendirmelerine uyarak kendi çocuğunun bakım ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Bilinçli bir anne olduğunu vurgulamasına rağmen blogger annenin kendi çocuğuna uyguladığı emzirmeyi bıraktırma ritüelini aynen uyguladığını vurgulamaktadır. Fakat takipçi anne, burada, blogger annenin pratikleriyle ve çocuğuyla kendi annelik pratiklerini ve çocuğunu kıyaslamaktadır. Her bir bireyin yaşam tarzının, karakterinin farklı olmasına rağmen, gözetleyen anne, blogger annenin yönlendirmelerinin kendi hayatında uyum sağlamadığını fark edince ya kendini başarısız olarak görmekte ve suçlamakta, kendini eksik hissetmekte ya da ‘zor’ bir çocuk olarak nitelendirerek kendi çocuğunu, suçlama yoluna gitmektedir. Bu durum annenin kendini kötü bir anne olarak hissetmesine neden olduğunun göstergesidir. Blogger anneyi ise becerikli olarak nitelendirerek, hiyerarşik olarak üst bir basamağa konumlandırarak blogger annenin hegemonyasını kabul etmektedir. Bu blogger annelerin iktidarının anneler üzerinde yaygın bir etki bıraktığının başka bir göstergesidir.

BA12’nin çocuk beslenmesine dair kendi annelik pratiklerini anlattığı yazısının altına bir takipçisinin yaptığı yorum da takipçi annelerin kendilerini annelik icraları konusunda nasıl disipline ettiklerinin bir başka örneğidir:

“.....Ben de şimdi hem sulu mamayı kaşıkla yediricem sonra eline bu tarz sebzeler vericem, henüz 6.aydayız geç kalmış sayılmayız. çocuk bugün öğürmeye başladı ve neredeyse zorla yedirdim hatta çıkanları yediriyorum bu yüzden kendmi biraz kötü hissediyorum o hep bahsedilen kötü annelerden olmuş olabilirim.....” (01 09 2014).

Görüldüğü üzere, takipçi anne, blogger annenin tavsiye ettiği beslenme biçimini benimsemekte ve çocuğunu bu yemek yeme alışkanlığını kazandırmak için zorlamaktadır. Öyle gözüküyor ki; takipçi anneler, blogger annelerin belirlediği, iyi ve ideal anneliğin ölçütlerine uygun pratikleri sergilemektedirler. Bununla beraber çocuklarını yetiştirirken ortaya çıkan farklılıkları, çocuğuna baskı uygulayarak, eritmeye çalışmaktadırlar.

Bir başka takipçi anne de BA12'nin aynı metnine yorum yapmaktadır:

“Gördüğümüz bize öğretilen hep bebeği annenin yedirmesi oldu oyle sandim ben de. Hatta ben vericem kızım yiyecek, once yogurt sonra pureler vs. Hiç oyle olmadı iste. Ve maalesef ben de yogurt yesin diye zorladım. Ve su an 18 aylık hanım asla asla asla yogurt yemiyor. Yemekleri kendi kendine ve isterse yiyor. Çok az yiyor ama sağlığı yerinde. 6. ayda çok çok büyük hata yaptım ben bence. Oysa sütüm boldu ve emzirmeyi seviyordum. 1 hatta 2 yasına kadar sadece anne sutuyle bile beslenme olabilir. Ben de biraz geç kalanlardanim. Ama simdi herseye kendi karar veriyor. Bazen çok zor oluyor ciddi anlamda hiç bir sey yemiyor ve insan ister istemez çocuğunu beslemek doyurmak hatta zorlamak istiyor:)) öğünler uzun sürüyor bazen onaylamasam da tv iPad çizgi film müzik dans ekleniyor ama hep kendi kendine yiyor. Ben de bu kitapla ve BLW ile daha önce tanışmış olmak isterdim” (08 Ocak 2014).

Anne, blogger annenin uygulamalarını aynen yerine getirdiğini ve pratikleri yerine getirirken çocuğu üzerinde bir baskı oluşturduğunu itiraf etmektedir. Böylece aslında annelerin birbirlerinin direktiflerini izlerken aynı zamanda anne ve çocuk arasındaki hiyerarşik konumda ortaya çıkmaktadır. Daha önceki takipçi annenin yorumunda karşılaşıldığı gibi bu takipçi anne de, blogsoferden öğrendiklerini çocuğunun bünyesine bakmadan doğrudan uygulamaktadır.

Normal doğum savunuculuğu yapan ve pozitif doğum hikâyelerine blogunda yer veren BA3'ün sayfasında paylaştığı sezaryen ve normal doğumla ilgili anlatının altına takipçi bir anne, bu hikâyelerden nasıl etkilendiğini anlatan uzun bir yorum yazmıştır:

“.....Blogdaki pozitif normal doğum hikayelerini okuyup, kendimi o kadar şartlamıştım ki; gebelik kolestazından kaynaklanan, gecenin bir yarısı acilen alındığım sezaryen sonrasında mutsuz- ama gerçekten çok mutsuz- bir yeni anne olarak kendime gelmişim. Normal doğum ısrarım neredeyse karaciğerimin iflasına neden olacaktı! Neden? Çünkü okuduğum pozitif doğum hikayeleri hep mutlu sonla bitiyordu. Sabredersem o bebek doğacaktı! Meğerse doğamayacakmış. “50 gün de beklesen bu bebek normal yollarla doğamazdı ve sen de ölürdün” dedi doktorum. “Herkes tarlada bile doğuran, kordonunu taşla kesen güçlü kadınlardan bahsediyor ama kimse

tarlada doğururken ölen kadınlardan bahsetmiyor!” diye de kızmıştı üstüne üstlük. Hala şüphe ediyorum ondan, acaba okuduğum bir sürü yazıdaki gibi bilerek mi beni sezaryene aldı diye? Oysa hayatımı kurtardı. Kabul edemiyorum. Neden? Çünkü “başarısız” olduğumu hissettim. Ben vajinal yolla doğuramadım ya; sanki doğum değildi bu, ben doğurmadım da; onlar beni kesip bebeği aldı. Ne ten tene temas, ne bebek anne dostu sezaryen! Sadece şok geçirdiğimi hatırlıyorum. Bunu bir “başarısızlık” olarak hissetmemin sebebi de bloglarda ve instagramda takip ettiğim, beynime kazıdığım “ne olursa olsun normal doğurmalıyım” hissiydi. Oysa doğan öyle de doğsa böyle de doğsa benim oğlumdu. 7 ay geçti, ruhsal olarak daha yeni yeni kendime geliyorum. ...elimde olmayan bir doğum süreci sonrası çok sıkıntı yaşadım ve belki de en mutlu olmam gereken anlarda mutsuz oldum. Lohusa hüznünü iliklerime kadar yaşadım. Bebeğime yabancılık çektim.....”

Görüldüğü üzere takipçi annenin bloglardaki ve Instagram’daki blogger annelerin normal doğum anlatılarını özümselediği, içselleştirdiği ve bunun sonucunda kendi davranışlarını ve zihnini disipline etmeye çalıştığı ifadelerinde yer almaktadır. Kadın bir yandan kendini başarısız hissederken diğer yandan doktoruna dair güvensizlik ve şüphe duyguları beslemiştir. Ayrıca annenin kendi anneliğine ve bebeğine yabancılaştığı görülmektedir.

Bir blogger anne, emzirmeyi bıraktırmakla ilgili, uzman diliyle annelere öğütler vermiştir:

“...Bir kaç önemli noktaya değinmek istiyorum. Öncelikle meme bıraktırma aşamasında, özellikle gece bıraktırma aşamasına geldiğinizde, çocuğunuza mutlaka açık hava aktivitelerine, bol koşturmacılı, bol oksijenli ve elbette eğlenceli aktiviteler sunun. Birlikte daha çok zaman geçirmeye ve oynamaya dikkat edin. Ne oynadığınızın bu noktada önemi yok. Önemli olan çocuğunuzla birlikte hoşça vakit geçirmeniz”. ...(BA15, 13 Temmuz 2015).

Blogger anne, yazısında, emzirmeyi birden kesmediğini geleneksel annelik pratiklerini uygulamadığını ve uygulanmaması gerektiğini söylemektedir. 12. günde yavaş yavaş sabırla sinirlerine hâkim olarak, kitaplar vasıtasıyla yavaş yavaş, çocuğa da anlatarak kestiğinden bahsetmektedir. Yapılan yorumlara bakıldığında ise annelerin yazıyı bir rehber olarak alımladıkları ve faydalı bir yazı olarak nitelendirmekte oldukları görülmektedir. Aynı zamanda annelerin bu yönergeleri ve tavsiyeleri uyacakları kendi ifadelerinden anlaşılmaktadır. Bir takipçi anne, ‘çocuğumu süttten ne zaman, nasıl keserim sorularının cevabını buldum’ şeklinde yazarak annenin iktidarını kabullenmekte ve blogger annenin yönlendirmesiyle annelik pratiklerini yerine getireceğini vurgulamaktadır. “Ben memeye ekşi bişeyler sürmeyi düşünüyordum ama bu yöntem çok çok iyi teşekkürler” şeklindeki yorumun

asında geleneksel annelik pratiklerinin blogger annelerin tavsiyeleri ile nasıl dönüştüğünü göstermektedir. Anneler artık geleneksel çocuk bakım pratikleri yerine blogger annelerin uzman tavsiyeleri ve annelik deneyimlerine tabi olmaktadır. Böylece ifade edilebilir ki, bilimin, bilginin iktidarı, ataerkil söylemlerin iktidarı ve kadınların birbiri üzerindeki baskısı diğer bir ifadeyle hegemonik annelerin iktidarı, anneleri kuşatmakta ve anneliği yeniden şekillendirmektedir.

4.6. Bir İktidar Alanı Olarak Annelik: Anneler Arasındaki İktidar Çatışmaları

Medyanın imkân sağladığı blog alanlarındaki veya dijital alanlardaki diyalojik etkileşimin, bir yandan da anneler arasında bir iktidar alanına dönüştüğüne araştırma esnasında fark edilmiştir. Blog alanlarında iktidar çatışmalarına tanık olunmuştur. Daha önceki alt tema altında, blogger annelerin uzmanlık bilgisini kendi blog veya diğer sosyal medya hesaplarından hegemonik, buyurgan veya yönlendirici bir dille sıklıkla paylaştıkları ve bunun, blogger annelere bir otorite, bir hegemonya sağlarken takipçi annelerin pasif alımlayıcı olarak kaldığı vurgulanmıştı. Fakat takipçi annelerin blogger annelerin dilinden öç almaya yöneldiği ve bu nedenle çeşitli stratejik manevralarla egemen dilin gövdesini zedelemeye çalıştıkları, dahası güçlenme taktikleri uyguladıkları, blogosferdeki interaktif etkileşimlerden, anlaşılmaktadır. Böylece takipçi annelerin, kendilerinin maruz kaldığı egemen dilin yönünü değiştirerek aynı kuvvetle ‘hegemonik anneliğe’ karşı kullandığı görülmektedir. Zira Bora’nın da dediği gibi (2010: 155) “hiçbir iktidar ilişkisi tek yönlü değildir ve her iki taraf da çeşitli stratejiler ve araçlar kullanarak kendi güçlerini artırmaya çalışmaktadır”lar. Bu bağlamda takipçi annelerin stratejik manevralar amacıyla genel olarak bir takım izlekleri takip ettikleri görülmüştür; blogger annenin verdiği bilgilerin yanlışlığını iddia etme, blogger annelerin de yanlış bilgilerle çocuklarını yetiştirdiklerini vurgulama, uzmanlık sahibi olmayan annelere uzmanlığınız nedir gibi karşı çıkış ve karşı söylemlerde bulunma ve çocuklarının dil gelişimlerini ve kilolarını incitici bir şekilde dile getirme, bunların başlıcalarıdır. Bunları stratejik, güçlendirici taktikler olarak adlandırmak mümkündür. Nitekim çevrimiçi iletişim sağlayan dijital alanlarda, kadınların birbirlerine söylediklerinin karşılıksız kalmadığı görülmektedir. Gözetleyen ve gözetlenen annelerin birbirleri

arasındaki mikro mücadeleleri, karşılıklı bir güç savaşına dönüştürken medya da bir iktidar alanına dönüşmektedir.

4.6.1. Bilgi Üstünlüğü Taktikleri: Kim Daha Çok Biliyor!

Çocuk doktoru pediatri olan BA1'in, d vitamini tavsiyesini ve aşıların önemini vurguladığı bir yazısında takipçi annelerden birisi, BA1'in yanlış bilgilere sahip olduğunu ima eden ifadelerde bulunmuştur:

“Bu bahsettikleriniz aslında subjektif şeyler. İngiltere’de d vitamini verilmiyor. Düşünün Türkiye’ye göre ne kadar az güneşli bir memleket. Hatta ilk 1 yıl hiçbir vitamini verilmiyor bebeklere. Aşılar zorunlu değil, isteğe bağlı. Aşılarla karşı olan ve bunu da bilimsel verilerle çok güzel açıklayan birçok doktor var. Kaynaklar İngilizce, ilgilenirseniz gönderirim. Bazen doğru sandıklarımız, bize “öğretilenler” oluyor. Ve onların doğruluğu inanın bana meçhul” (BA1, 7 Mart 2013).

Görüldüğü üzere takipçi anne, blogger annenin verdiği bilgileri subjektif olarak değerlendirerek kişiden kişiye değişen bilgilerle genel yargılara varılamayacağını imasını vermektedir. Doktor blogger annenin bilgilerini daha gelişmiş ülkedeki doktor tavsiyeleriyle kıyaslayarak İngiltere’deki doktorların daha bilimsel verilerle hareket ettiklerini vurgulamaktadır. Takipçi annenin bu yorumu, kendisinin d vitamini ile ilgili konuda birçok İngilizce kaynak okuyarak bilgilendiğini ve bu bilgilerle bir yandan blogger anneden üstünlüğünü vurgularken, bir yandan da bilgileri blogger anneye de göndererek yardımcı olacağını imlemektedir. Dahası BA1'in verdiği bilgilerin doğru ve güvenilir olmadığının altını çizmektedir. Ancak blogger anne bu yorumu karşılıksız bırakmayarak kendi verdiği bilgilerin arkasında durarak bir takım açıklamalar getirmiştir, cevabı ise kendi bilgisinin doğruluğunu kanıtlama çabası içerisinde olduğunu göstermektedir:

“Bahsettiklerimin hiçbiri subjektif değil. Bilimde subjektifliğe yer yoktur. Evet, ülkemiz güneşi bol bir ülke ama bu, bazı yörelerimizde raşitizm sıklığının %6 ya dek çıkmasını engellemiyor. Evet d vitamini ve demir gelişmiş ülkelerde kullanılmıyor. Ama o ülkelerin ve bizim sosyo ekonomik düzeyimizi karşılaştırmayalım isterseniz. Aşılarla karşı olan doktorlardan kastınız Dr. Andrew Wakefield gibi doktorlar mı? ya da Dr. Mark Geier ve Dr. David Geier mi? bu bahsettiğiniz tıp doktorlarının kaçının SCI veya SCI-E grubu dergilerde yani tıp dünyasının saygınlığını kabul ettiği dergilerde yayınlanmış kaç tane yazısı var. D vitamini geçtim de aşılar geçtiğimiz yüzyılın en önemli buluşlarından. H. İnfluenza aşısının kullanıma girmeden önce ABD’de bu mikrop yüzünden hastaneye yatan çocuk sayısı yılda 2000 iken sonrasında 200’lü rakamlara düşmüştür. Kızamık, difteri, boğmaca vb. bunları saymıyorum bile. Bana yollayacağınız her aşı karşıtı

kaynağın karşısında size yüzlerce aşı güvenilirliği ile ilgili yazı önerebilirim PUBMED'den" (BA1).

BA1 ise takipçi annenin yorumuna karşılık bilimde sübjektifliğe yer yok diyerek aslında kanıtlanmış bilgiler üzerinden yazılarını yazdığını dile getirmekte ve ülkelerin gelişmişlik, kalkınma düzeylerine göre vitamin kullanımı ve aşı yapma ve yaptırma gibi tıbbi uygulamaların değişebileceğini bu nedenle kıyaslanamayacak bir durum olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca takipçi annenin 'size bazı doktorların kaynaklarını gönderebilirim' diyerek daha üstün uzman bilgilerinin olduğunu ima etmesi üzerine annenin aşılarla karşı olan doktorların isimlerini tek tek sayması, blogger annenin takipçi annenin sahip olduğu tıbbi bilgilere ve literatüre zaten aşina olduğunu aynı zamanda onları savunan uzmanların kimler olduğunu bildiğini işaret etmektedir. Üstelik aşı karşıtı doktorların, SCI veya SCI-E gibi tıp dünyasının saygınlığını kabul ettiği dergilerde yayınlarının olup olmadığını sorgulayarak aşı karşıtı doktorların bilgilerinin güvenilirliğini yıkmaya çalıştığı farkedilmektedir. Bununla beraber aşı güvenilirliğini savunan yazılar için, tıp dünyasının güvenilir yayın organı olduğu anlaşılan *PUBMED Dergisini* önerdiği görülmektedir. Böylelikle blogger annenin, takipçi annenin onun iktidarını yıkmaya çalışan bilgi üstünlüğü manevrasına karşılık aslında kendi bilgilerinin güvenilirliğini savunduğu ve bilginin gücünü ve iktidarını sonuna kadar koruduğu anlaşılmaktadır.

Üç çocuk yetiştiren bir blogger anne ise çocuklarını büyütürken edindiği uzman bilgileri üzerinden emzik kullanımı ile ilgili tavsiyeler vermekte ve takipçi annelerden birinin de onun verdiği bilgilerin doğru olmadığını sert bir dille vurgulamaktadır. Blogger annenin ifadeleri şöyledir:

"....Benim 3 çocuğumdan sadece S... emzik kullandı. 2 yaş doğum günü yaklaştıkça beni bir telaş sardı çünkü artık kesinlikle emziği bırakması gerekiyordu. Çünkü emzik emmeye 2 yaşından sonra devam ederse dişlerinin yer değiştirip, üst dişlerinin öne, alt dişlerinin arkaya çekilerek aralarda açıklıklar meydana gelebileceğini biliyordum. Hatta 3,5 yaşından sonra meydana gelen açıklıklar kalıcı hale bile gelebiliyormuş ve yüz ve çene yapısında bozulmaya yol açıyormuş. 2 yaşına gelmeden 2 ay önce artık sadece yatağında emzik emebileceğini söyledim ve bunu kararlı bir şekilde uyguladım. 2 yaşını 3 gün geçtiğinde çöp kutusunun kapağını açtım ve "Kızım sen artık çok büyüdün, abla oldun at şu pis şeyi çöpe kurtul ondan" dedim. Ama fazla umudum yoktu. Beklentimin aksine, Sevinç eliyle emziği ağzından çıkardı "tamam" dedi ve çöpe attı.....Çocuğunuz 2 yaşında veya daha büyükse lütfen artık emziği bıraktırın. Bu onun çene ve diş sağlığı için çok önemli" (BA5, 13 Mart 2013).

Yukarıdaki alıntıdan uzmanlardan edildiği bilgiler doğrultusunda çocuk yetiştirdiği anlaşılan blogger anne, diş ve çene yapısının bozulacağı varsayımlarıyla, kızı iki yaşına geldiğinde, kesinlikle emziği bırakması gerektiği kanaatine varmıştır. Uzman tavsiyelerini uyması, çok doğru bir annelik imajı çizdiğini göstermekle birlikte, iki yaşındaki çocuğuyla iletişime geçerek, emziği çöpe atması gerektiğini söylemesi üzerine çocuğunun hemen söz dinlediğini anlatması, çocuk yetiştirmenin üstesinden kolaylıkla geldiği algısını yaratmaktadır. Bu davranış modeli, blogger anneyi, iyi annelik konumuna yükseltmektedir. Burada asıl önemli olan ise blogger annenin, hegemonik annelik iktidarını kullanarak, diş ve çene sağlığı için iki yaş ve üstünde çocuğa sahip annelere, emzik bıraktırma konusunda yönlendirici bir tavır sergilemesidir. Ancak takipçi annelerden birinin, hegemonik annelik bilgisini redderek, bu bilgiye karşı tavır aldığı görülmektedir. Takipçi anne ise çocukların hayatında emziğin yerinin büyük olduğunu, emziğin çocuğun rahatlama ve sakinleşmesinde önemli rol oynadığını ve gerekirse dört veya beş yaşına kadar çocukların emzik kullanabileceğini vurgulayarak blogger annenin böyle bir yönlendirmede bulunmasını sert bir dille eleştirmiştir:

“Ben çok merak ediyorum, tüm bunları göz ardı ederek, nasıl oluyor da çocuk bu yaşa gelince emziği bıraktırın diye yazabiliyorsunuz? İleri de oral bağımlılıklarının olması, sürekli bir şeyler yiyip içmek istemesi, abur cubura düşmesi, sigara kullanması durumunun tüm bunlarla bağları olabileceğini hiç düşündünüz mü?”

BA5, iki yaşından sonra çocuğun çene ve diş yapısı için emziğin zararlı olduğunu tekrarlayarak kendi bilgilerinin güvenilirliğini artırmak amacıyla bütün doktorların, iki yaşından sonra çocukların emziği bırakmasını tavsiye ettiklerini bildirerek, kendi hegemonyasının yıkılmasına izin vermemektedir. Hatta yorumun son cümlelerinde “konuştuğum 4 doktor 2 yaşından sonra kesinlikle emzik kullanılmaması gerektiğini söyledi” ifadesini kullanmıştır. BA5’in niceliksel olarak danıştığı doktor sayısını bildirmesi kendi uyguladığı annelik deneyimi ve bilgilerinin güvenilirliğini ve geçerliliğini kat kat artırma çabasında olduğunu göstermektedir. Diğer yandan annenin edindiği bilgiler annelik deneyimleri ile birlikte daha da güç kazanarak uzman bilgileri iktidarını da aşmaktadır.

BA9 ise annelere bilinçlendirme görevini, Instagram sayfasındaki paylaştığı fotoğraflarının altında gelişen interaktif etkileşim yoluyla sürdürmektedir. BA9,

arkadaşlarının kahve içtiği, kendisinin soda içtiği bir görsel paylaşım altına da hamileyken kahve tüketmediğini açıklayan bir yazı yazmıştır. Bunun üzerine takipçilerden birinin “geçen sene hamileliğim sırasında ben de haftada birkaç kere içiyordum, emzirme döneminde de devam ettim bi zararını görmedim, kişiden kişiye değişir tabi bu işler...” demesi üzerine blogger anne, baskıcı ve aşağılayıcı bir dil kullanarak anneyi bilgisizlikle suçlamıştır. Önce annenin bilgi eksikliği olduğunu düşünerek anneye “siz zarar görmüyorsunuz. Fetus zarar görüyor”. “Biz yetişkinlerin vücudu kafeini tolere edebiliyor ama ceninin vücudu edemiyor. Bilginize” “Vücuda kafein temin edildiği zaman bebeğe kan ileten bebğin esindeki akımı %25 düşüyor, bebğinizin kilo düşmesine kadar sebep oluyor ve dahası... O yüzden icilmemesi gerektiği öneriliyor” şeklinde birçok ifade kullanmıştır. BA9’un uzman bilgilerine dayalı bilgilendirme ve önerileri karşısında takipçi anne: “doktorum bu şekilde yapabileceğimi söylemişti sık olmamak kaydıyla içebilirsiniz demişti ben de o yüzden içtim, doğrudur tıpta da farklı yaklaşımlar var her doktorun tavsiyesi farklı oluyor” minvalinde farklı uzmanlık bilgilerinin olabileceğini ve kendisinin de doktor tavsiyelerinin dışına çıkmadığını belirtmiştir. Buna cevaben BA9, takipçi annenin düşüncelerinin yanlışlığını vurgulayarak “ben içtim birşey olmadı’ kusura bakmayın ama cahilce bir yaklaşım” diyerek aşağılayıcı bir dil kullanmıştır ve aynı zamanda kendi ile takipçi anne arasında hiyerarşik bir konum oluşturmuştur. Diğer bir takipçi annenin ise hem blogger anneyi kullandığı cahil söylemi karşısında eleştirdiği, hem de “doktor musunuz siz? Uzmanlığınız nedir?” söylemlerini kullanarak blogger annenin kendisini inşa ettiği üst konumu yıkmaya çalışmakta olduğu anlaşılmaktadır. Bu ifadelere karşılık BA9’un kendisini şu şekilde savunduğu görülmektedir: “Tıbbi gerçekler anne hislerine bırakılamaz. Bunu burada bu şekilde dile getirmem çok fazla kişiye hitap ettiğim için beni de zor durumda bırakır”. Bu ifadeden anlaşılmaktadır ki; blogger annenin takipçi sayısının ona bir iktidar verdiği ve bu iktidar söz konusu olduğunda iktidarını sarsacak herhangi bir yanlış bilgidan kaçınmaya çalıştığını göstermektedir. Böylece denilebilir ki hegemonya kurmak isteyen anneler, anneliği temsil ettiklerini ideolojik olarak kanıtlama girişiminde bulunmaktadırlar.

Böylece BA9, tüm hâkim konumdakiler gibi kendi hegemonyasının sürekliliğini sağlamaya çalışmaktadır ve egemenliğini yeniden inşa etmektedir. Nitekim tabi

konumdakilerden gelecek tehditlerden de korunmaya çalışmaktadır. Bu, anneler arasındaki mikro mücadelede, güç dengelerinin çoğulluğunun göstergesidir. Takipçi anneler stratejik tavır alsalar ve taktikler uygulasalar dahi, onlar da bilimsel bilgi içerisinden konuşmaktadırlar. Diğer bir deyişle hegemonik anneliği alt üst etmeye çalışmaktadırlar. Bu nedenle belirlenen sistem içerisinden konuştukları yeni tür tahakküm ilişkisinin yaratıldığı ifade edilebilir. Foucault'un ileri sürdüğü güç dengelerinin çoğulluğu ifadesi anneler arasındaki tahakküm ilişkilerinde göze çarpmaktadır: Güç dengelerinin çoğulluğu “erkekler ve kadınlar, devlet ve vatandaşlar, teknolojiye hakim olanlar ve olmayanlar, teknolojiyi şekillendirenler ve kullananlar gibi farklı iktidar konumdaki insanlar arasında sürekli bir mücadele ve karşılıklı değişim ilişkisi”ni anlatır (aktaran, Maral, 2004: 139). Foucault'un deyişle “yapılan her saldırı bir karşı-saldırıya dayanak noktası olarak hizmet etmektedir” (2012:104). “Hâkim olan ve hükmedilen arasındaki iktidar ilişkisi sabit değildir içinde değişme potansiyelini de barındırır. Hangi şekilde olursa olsun direnme her zaman mevcuttur ve hâkim konumda olan da hakimiyetini sürekli koruma çabasıdır bu dinamizmin içinde iktidar ilişkileri sürekli değişir dönüşür yeniden üretilir yeniden üretilme eski ilişkilerin devamı anlamına geldiği kadar bir ölçüde değişime de yol açar hiçbir yeniden üretim aslının aynısı değildir, küçük de olsa bazı değişimler olur ve bu değişimler sırasında var olan iktidarın aşınması ya da el değiştirmesi de olasılıklar dâhilindedir. Tabii konumda olanlar bir yandan hâkim iktidarı aşındırmaya, bu iktidara doğrudan ya da dolaylı yollarla karşı çıkmaya çalışırken bir yandan da kendi iktidar alanlarını yaratırlar” (Maral, 2004: 139).

Blogger annelerin takipçi annelerle olan ilişkisi ve etkileşimi deneyimlerinde de görüldüğü üzere, medya, bilgi ve annelik ilişkileri bu tarz ‘çokluk’ ve karşılıklılık’ içeren bir iktidar kavramını kapsayacak şekilde yapılandırılır. Ancak takipçi annelerin iktidarı yıkma girişimleri, tam anlamıyla gerçekleşmemekte aksine karşılıklı iktidar çatışmasına dönüşmektedir. Bu anlamda, online platformlar stratejik güç mücadelelerinin örgütlendiği ve annelik savaşlarının ortaya çıktığı bir yer olmaktadır. Annelik savaşları terimini (mommy wars) Susan Douglas ve Meredith Michaels (2008) kadınların sadece iyi anne olabilmek için değil aynı zamanda en iyi anne olabilmek için birbirleriyle ve kendi kendileriyle güçlü bir rekabet içinde

yarıştıklarını anlatmak için ileri sürmüşlerdir. Bu nedenle anneliği, kadın olimpiyatları olarak tanımlamışlardır.

4.6.2.Tersine Söylem Stratejisi: İyi ki Uzman Blogger Anneler Var!

Görüldüğü gibi, bilgi üstünlüğü taktikleri olarak belirlediğimiz alt başlıkta anneler uzmanlık bilgilerini yarıştırmaktadırlar. Burada bilgi, direnişle iktidarın çarpıştığı bir noktayı işaret etmektedir. Böylece ‘öteki’ anneler, hegemonik annelik iktidarına karşı kendi edindikleri farklı, tezat fikirleri öne sürerek, hegemonik anneliği zedelemeye çalışmaktadırlar. Ancak, bilgi üstünlüğünün ve takipçi sayısının, aktif sosyal medya kullanıcılığının bir iktidar sağladığı (blogger annelere) hegemonik anneliğe, yönelik farklı stratejilere de rastlanmıştır.

Bunun bir örneği de BA20’nin Instagram sayfasında görülmektedir. Blogger anne, dört yaşındaki oğlunu dudagından öptüğü bir görseli Instagram hesabından paylaşmıştır. Takipçi anneler ise bu resmin altına mahremiyet söylemlerinden cinsiyetçi söylemlere kadar birçok ifadeyi uzman psikolog, pedagog bilgileri ile kaynaştırarak aktarmışlardır. Ayrıca blogger annenin bilgisiz ve eğitimsiz olduğunu ima eden söylemler kullanarak medyayı aktif olarak kullanan blogger annenin hegemonyasını delmeye çalışmaktadırlar: “çocuklar dudaklarından öpülmez der uzmanlar”, “çocuğunuz ilerde gay olur”, “pedagoglar uyarıyo özellikle çocuklarınızı dudaklarından öpmeyin bide eğitilmiş olacaksınız”, “dudagından öptükten sonra çocukta bazı psikolojik sorunlar olabilir”, “başka öpecek yeri kalmamış gibi neden yapıyorsunuz şu çocukların dudagina. çok yanlış bir resim çok!”, “uzmanlar bunun eğitimini almış insanlar mahremiyet sınırı koyun diye uyarıyor. Siz hepsinden daha iyi biliyorsunuz”, “çocuklarımıza çok küçük yaştan itibaren mahremiyet sınırı koymalıyız”, “Uzmanlar çocuğunuzu öperken öpebilir miyim diye sorun diyor siz dudagından bahsediyorsunuz. Bilinçsizlik böyle bir şey işte”, “4 yaş çocukların mahremiyet eğitim dönemi”, “öperken çocuktan izin alınmalı”, “çocukların mahremiyetine saygı!”, “Aaa tabi tabi öpün bol bol. Hiç dikkat etmeyin. Mahremiyet mi varmış, iyi değilmiş. Bilmenize gerek yok!!!. Lakin ben de anneyim iki prenses annesi . dudaklarından hiç öpmem, öpmüyorum. İyi bir şey değil. Çocuk normal bir şey olduğunu sanır”, “pedagoglar bas bas bağılıyor, çocuğunuzun kişiliğine saygı duyun diye. Aşkım denmesini bile tasvip etmiyorlar. Lütfen şu pozu

kaldırın ve daha fazla normalleştirmeyin”, dudaktan öpme ileride psikolojik sorunlar ortaya çıkartıyor”.

Görüldüğü üzere bologger anneler için uzman bilgilerinin öneminin büyük olduğu gibi takipçi anneler de uzman bilgilerine sarılarak annelik pratiklerini yerine getirmektedirler. Üstelik BA20’nin paylaştığı tek bir görsel ile annenin çocuk yetiştirme performansının ‘bi de eğitilmiş olacaksın’, ‘bilinçsizlik böyle bir şey işte’ gibi söylemler dile getirilerek, bilimsel bilgi dışında olduğu vurgulanmıştır ve kadının anneliğinin yanlışlığı ve doğruluğu yargılanmıştır. Bundan da ziyade anneye “uzmanlar bunun eğitimini almış,..... (blogger anneleri kastederek), siz hepsinden daha iyi biliyorsunuz” şeklinde hitap etmesi tek bir blogger anne üzerinden tüm blogger annelerin uzman gibi davranmasını eleştirmekte ve yargılamaktadır. Nitekim bu söylemler BA20’nin diğer paylaşımlarında veya diğer blogger annelerin sayfalarında rastlanmaktadır:

Takipçi 1: “Siz de herşeyi çok biliyorsunuz zaten ah iyi ki şu ig ve uzman anne bloggerlar var da aydınlanıyoruz”.

Takipçi 2: “Eğitiminiz ne? Yüzbinlerce takipçiniz olması çocuk gelişimi konusunda bilgili olduğunuz anlamına gelmiyor..... Herkes bildiği konu hakkında yorum yapsın”.

Takipçi 3: “Siz bu işin eğitimini almış insanlardan daha mı iyi bileceksiniz? Hangi eğitiminizle? Sizin şu herşeyi biliyorum tavırlarınız fazlası ile sinir bozucu zaten”.

Takipçi 4: “.....Yengem psikiyatrist , ev arkadaşım psikolog. Sizden mi öğrenecekler mesela pardon? Çok komiksiz. ...Bir de burada sizin saksakcılar var onlarda en az cahil”.

Bu şekilde birçok yorumla karşılaşılmaktadır. Bu nedenle karşı söylemlerin sadece bir anneyi yargılamak ve eleştirmek için söylendiğini varsaymak eksik olacaktır. Buradan, hem blogger anneyi hem de tek bir blogger anne üzerinden diğer blogger annelerin sosyal medyada annelik üzerine kurdukları hegemonyayı veya hâkimiyeti kırmak adına üretilen söylemsel stratejiler oldukları anlaşılmaktadır. Yorumlarda dikkat çeken bir nokta ise; dijital mecraları aktif ve bilgiyi aktarma aracı olarak kullanan annelere dijital mecralarda verilen ‘blogger anne’ ‘ig anneleri’ unvanlarını tersine çevirerek aşağılama, alay etme, küçük düşürme gibi taktiklerle karşılaşılmasıdır. Ayrıca her iki kesim de uzmanlık bilgileriyle hareket etmelerine rağmen ‘cahil’ kavramı hem blogger anneler için hem de BA9’un, konuşmalarında

görüldüğü üzere takipçi anneler için iktidarı yıkma ya da iktidarı pekiştirme söylemi olarak kullanılmaktadır.

Nitekim annelerin, edindikleri uzman bilgileriyle, BA20 ile rekabete tutuşarak annelik iktidarı savaşımına girdikleri görülmektedir. Bu savaşımın izini sürmek, blogger annenin de kendisine yönelik kullanılan söylemlere karşılık verdiği ifadelerle olanaklı hale gelmektedir:

“Ben de diyorum ki ne ben gerizekalıyım ne de çocuğum kendinize gelin be! Benim çocuğum anne ile yabancı ayrımını yapıyor bunu öğrettim diyorum siz hala boş boş konuşup annelik üzerinden öğretiye kalkışıyorsunuz. Bence benden daha çok bilmiyorsunuz!” (3 Haziran 2017).

Başka bir gün yine çocuğunun farklı bir fotoğrafını paylaşarak tekrar bu konuyla ilgili açıklama getirmiştir:

“Şu G..’yi öptüğüm fotoğrafın altında konuşmayı bilmeyen, söyleneni asla anlamayan, ota boka ahkam kesen insan profilleri beni gerçekten rahatsız ediyor! Hey! Belli ki hiç biriniz benden daha fazla bişi bilmiyorsunuz bu konuda o yüzden yargılarınızı da alıp bi uzaklaşınız! Anneliğimi sizin gibi insanlara yargılatmam zira!”Git bişiler öğren, her saniye foto paylaşacağına, sözde annelik yapacağına” gibi aptal zırvalamasında bulunanlar, uzmanlar sizin gibi nedenleriyle ilgilenmeyen sadece söylenene bakan insanlar için "dudaktan öpmeyin" diyor! Dudaktan öptükten sonra ona verdiği mesajı bilmeyen, üzerinde konuşmayı, anlatmayı dahi akıl edemeyen insanlar için o uyarı! Yani senin bi bok bilmeden ordan burdan duyma bilginin üç beş adım sonrasını ben zaten yerine getirmişim yani ne beni gerizekalı ne de çocuğumu gerizekalı yerine koy ne de bana bir şey öğretmeye kalk! Anneliğime dil uzatmaya devam edenler olursa benden her türlü tepkiyi misliyle alır.....”(14 Haziran 2017).

Blogger annenin bu ifadeleri, anneliğine yönelik aşağılayıcı taktiksel söylemlere karşı bir savunma stratejisi olarak yazdığını düşündürmektedir. Takipçi anneler tarafından blogger annenin cahilliğine ve bilgisizliğine ithafen yapılan yorumlara karşılık, kendisinin de uzman bilgilerinden haberdar olduğunu ve uzmanların verdikleri uyarıları, bilgiyi edinen insanların çocuğuyla olan ilişkisinde yoğunlamadığından dolayı kaynaklandığını vurgulayarak takipçi annelere, daha üst bir dil kullanarak anneliğini eleştirenlere cevap vermiştir.

4.6.3. Annelerin Çocuklarının Potansiyellerini Yarıştırmaları: Benim Çocuğum Seninkinden Daha Akıllı!

Annelerin sadece bilgileri yarıştırmadıkları çocuklarının kapasitelerini de yarıştırdıkları görülmektedir. Takipçi annelerin taktikleri bu nokta da daha ağır, daha aşağılayıcı olabilmektedir. Örneğin bir annenin (BA15) üç yaşındaki erkek çocuğunu kilolu olduğu için eleştirmektedirler, bir diğerrinin (BA20) ise dört yaşındaki erkek çocuğunun dil gelişiminin eksikliğini dile dolayımlyarak blogger annelerin iktidarını tahribata uğratmaya çalışmaktadırlar.

BA20'nin Instagram sayfasındaki bir paylaşımının altında geçen diyalogda takipçi anne, blogger annenin hem anneliğini yargılamakta hem de kendi çocuğuyyla blogger annenin çocuğunu yarıştırmaktadır:

Takipçi anne: “.....Durumun ciddiyetine parmak basmalısınız biraz. Her çocuk farklı anladık, aynı yaşta çocuklarımız benim kızımın kelime dağarcığı benimkinden fazla. Çok bilmiş deriz ya hani.. tuvalet eğitimi ise hayvanlara yapılır insanlara değil.. vakti zamanı gelince söyleyecektir. Ama her ikisi için de saldım çayıra yapmayın!!! Annelik bitmek tükenmez vicdan azabıdır bu her konuda geçerlidir ve bunu da gelecek öğretir!!”.

BA20: “Alla alla saldım çayıra!!!! O da nerden çıktı”.

Takipçi anne: “Saldım çayıra derken anladınız işte önemseyin acıcık. Yani amaaağğn çocuktur işte demeyin... çocuğa peynir yedirmezsen tadını bilmeyecektir ve istemeyecektir, iştahına gelmeyecektir, aynen bunun gibi...”

BA20: “Anlamadığım bunları benim düşünemeyeceğime nasıl ikna oldunuz”.

Takipçi anne: “....Şahsen bana çaba sarf etmiyormuş edası veriyorsunuz. Normal değil!”

BA20:Evet normal !! normal olmayan sizsiniz bilmeden bi haber böyle cüretlice yazabilmeniz yerinizi ve sınırlarınızı biliniz! Bıktık zira”

Takipçi anne: “Sakin!! Anladık tamam gerçeklerle egolar çatışıyor tamam he canım normal. Çünkü sendeki beyin bu kadar çalışıyor demek ki... hor görmeyeceğim. Ben kötü bir şey söylememiştim sosyal medyadasın benim cüretimi sorgulayamazsın!? İlk defa uzun uzadıya cevap yazdınız, anladım ki benim kızımın kelime dağarcığı da bir tek benimkinden fazla değilmiş yazık evladınıza... normal olanlar ve normal olmayanlar.. üzücü.”

Takipçi anne ilk yorumunda, blogger anneye, ‘durumun ciddiyetine parmak basmalısınız’, ‘saldım çayıra yapmayın’ şeklinde hitap ederek blogger annenin tam

anlamıyla çocuğunun dil gelişimiyle ilgilenmediğini, çocuğuna iyi bir annelik yapmadığını vurgulamış ve anneyi yargılamıştır. ‘Anneliğin bitmek tükenmez bir vicdan azabı’ olduğunu söyleyerek anne üzerinde duygusal bir baskı yaratmaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Diğer yandan aynı yaşta olan kızı ile blogger annenin erkek çocuğunun kelime dağarcığını karşılaştırmaktadır. Yorumların devamından ise modern dönemin ötekileştirme amacıyla kullanılan ‘normal’ ‘anormal’ kavramlarını kullanarak blogger annenin oğlunun durumunun, anormal olduğunu vurgulamakta ve oğlunu dışsallaştırmaktadır. Kendi çocuğunun, blogger annenin kelime dağarcığından daha fazla olduğunu ifade ederek, zekâ düzeyinin yüksek olduğunu ima etmektedir. Bu doğrultuda takipçi annelerin çocuklarının gelişimini de bir güçlenme taktiği olarak blogger annelere karşı kullanmakta oldukları görülmektedir. Blogger annenin takipçi annenin söylemleri karşısında sessiz kalmaması üzerine anneler arasında savaş rüzgarlarının estiği gözlemlenmektedir. Blogger anne ‘yerinizi ve sınırınızı bilin’ diyerek kendi annelik alanına kimsenin girmesine izin vermek istememektedir.

4.6.4. Farklı Dijital Taktikler

Bilginin gücü her zaman bir iktidar veya güçlenme pratiği olarak anneler tarafından kullanılırken aynı zamanda blogger annelere yönelik güçlenme pratiğini üreten anneler, bir yandan blogger annelerin annelik uygulamalarını gündelik yaşamın içerisine dahil etme girişiminde bulunarak, Hegemonik anneliğin gücünü kırmaya çalışmaktadırlar. Diğer yandan medyanın farklı olanaklarından yararlanmaya çalışmaktadırlar. Bunun apaçık örneği, BA3’ün üçüncü çocuğuna uyku eğitimi verdiği dönemde yaşadıklarını anlatırken kullandığı görsellerin ve uyku eğitimi ile ilgili tekniğin, anneler tarafından eleştiri hedefine oturtulmasıyla açığa çıkmıştır. Öncelikle BA3’ün Instagram’da çocuğunu, aşağıda bir örneği görülen, uyuturken yüzüstü yatırdığı fotoğrafları paylaşmasının ardından takipçi anneler tarafından; “yüzüstü yattığında yüzünün şekli anormalleşiyor çocukların. yandan basık ve gözlerin altında torbacık oluşabiliyor”, “İlk 1 yıl önerilmiyor diye biliyordum”, “Bebegi o şekilde yatırmak ani bebek olumune ya da diger adıyla besik olumune sebep olabiliyor..sirtustu yatirip kafasini hafif yana cevirin kusmalara karsi” gibi bilimsel bilgiyi kullanarak bir yandan annenin bilgisinin zayıflığına dem vurulurken

diğer yandan bir takipçi anne ile girdiği diyalogda tartışmanın boyutlarının ileri safhalara taşındığı görülmektedir.

Fotoğraf 4.29: Bebeğin Uyku Pozisyonu

Takipçi anne: “Yeni doğanın, kendi dönmeye başlayıncaya kadar böyle yatması riskli. Hala Nasıl böyle paylaşım yapıyor anlayabilmiş Değilim. Kendisini ilgili kurumlara şikayet etmek istiyorum ama maalesef sosyal medya, el kol bağlı”.

Takipçi anne: “60 bin takipçisi olan bir kişinin duyarlı olması ve risk teşkil eden şeyleri paylaşmaması, kendine saklaması en doğru olandır. Hepimiz anne olarak istediğimiz gibi büyütüyoruz çocuğumuzu, ama sosyal medyada söz sahibi olmak ek sorumluluk gerektiriyor.

BA3: “İlgili kurumlara şikayet mi? Bir bebeğin yüzüstü yatarkenki fotoğrafını paylaşmak ne zamandan beri yasadışı oldu? Kimseye “yüzükoyun yatırın” dediğimi gördünüz mu?..”

Takipçi anne: “Herkes istediği gibi yaptırabilir, sizin 60 bin takipçiniz yok. Bir konuda şikayetiniz varsa, dilekçe yazıp derdinizi anlatırsınız. Ama maalesef sosyal medyada ancak yorum yazabiliyoruz. Ben konuyu Sabancı Üniversitesine yazdım, malum blogcuanne orada konuşma yapacaktı. Umarım onlar duyar sesimi”.

Takipçi anne: “Şikayet etme temennim var ama burası sosyal medya, doğru da paylaşıyor yanlış da. Keşke şikayetimizi iletebileceğimiz bir yer olsa.... bu paylaşım (özellikle görsel) yanlış. Sabancı Üniversitesinde de toplumsal duyarsızlık yapan birinin konuşma yapmasını doğru bulmuyorum. Change.org da imza kampanyası başlatmak istiyorum, belki bir belki iki destek alırım ama sesimi bu konuda duyurmanın aklıma başka yolu gelmiyor”.

BA3: “Sosyal medya özgür bir ortam tabii, dolayısıyla başkalarının ne gibi fotoğraflar paylaşacağı konusunda karisabiliyorsunuz insanlara... ‘Bebeğinin yüzüstü fotoğrafını paylaşmasın’ diye kampanya başlatmak... Güleyim mi, ağlayayım mı bilmiyorum.

Takipçi anne: “konu 5 imza ile kampanya görünür kılındı. Bu da farkındalık yaratmak için yeterli. Bu işten hiç bir çıkarım yoktur”.

Diyalogda görüldüğü üzere takipçi anne ifadelerinde, blogger annenin, takipçi sayısının 60 bin olduğunu vurgulayarak, takipçi sayısı çok olan annelerin çocuk bakımında idealleştirildiğini, örnek alındığını ve onların ideal anneliği temsil ettiğini işaret etmektedir. Diğer yandan bu durum blogger annenin bir iktidara sahip olduğunu da imlemektedir. Takipçi anne, hegemonik anneliğin iktidarını zedelemek içinse farklı yollar denemiştir; bir yandan bebeklerin yüzüstü yatmasının riskli olduğunu vurgulayarak, annelik pratiğini, eleştirirken diğer yandan, blogger annenin bebeği yatırma ve uyutma tekniği ile ilgili tartışmayı dijital alanların dışına taşımayı düşünmüştür ve anneyi ilgili kurumlara şikâyet etmek istediğini dile getirmiştir. Ancak ilgili kurum bulamayınca BA3'ün Sabancı Üniversitesi'nde yapacağı annelikle ilgili söyleşiye engel olmaya çalışmıştır. Bu tartışma, annelerin, iktidar çatışmalarını sosyal meydanın çeperinden çıkararak, sosyal yaşamdaki kurumsal platformlara taşıdığını göstermektedir. Ek olarak internet ağlarını kullanarak blogger annenin çocuğunun uyutma yönteminin yanlış ve zararlı olduğu konusunda bir imza kampanyası başlattığı görülmektedir. Bu anlamda takipçi annelerin blogger annelerin hegemonyasına karşı yine internetin bir başka alanını kullanarak taktikler izledikleri anlaşılmaktadır.

4.6.5. Dijital Mecralarda Annelik Dedikoduları

Anneler arasındaki tartışmalar her zaman açık bir şekilde ilerlememektedir. Aynı zamanda sosyal medya kanalıyla arkadan dolanma gibi stratejiler uygulanmaktadır. Bu anneyle doğrudan etkileşime girmeden, takipçi diğer annelerin, farklı sosyal medya ağlarını kullanarak birbirleri arasında, hegemonik annelik hakkında konuşmalarını içerir. Annelerin birbirlerine bu tür tavır alışları dijital dedikodular veya sosyal medya dedikoduları olarak da adlandırılabilir. Gündelik yaşamda dedikodu 'kapalı kapılar ardında' kendisi hakkında konuşulan kişinin olmadığı mekânlarda ve zamanlarda yapılmaktadır. Dijital mecralarda ise dedikodu, hakkında konuşulan annenin olmadığı bir grupta işlemektedir. Fakat sosyal medya yapısı itibarıyla hiçbir şey gizli kalmamakta aksine çok kısa sürede açığa çıkmaktadır. Gruba dâhil olan birileri ekran görüntülerini alarak ilgili kişiye konuşmaları veya yorumları aktarmaktadır.

Örneğin BA20'nin çocuğunun konuşmadığını sürekli dile getiren takipçi annelerden bir kaçı Facebook'ta bir grup oluşturmuştur. Bu grupta anneler BA20'nin anneliği ve çocuğunun gelişimi hakkında konuşmuşlar yürütmüşlerdir. Konuşmalar ise BA20'nin diğer bazı takipçileri tarafından ekran görüntüsü alınarak anneye ulaştırılmıştır. Bu nedenle analiz yapılırken blogger annenin kendisi hakkındaki bir takım söylentileri edinmek, kendi Instagram hesabında yayınlamasıyla ve yayınladığı kadarıyla mümkün olmuştur.

Takipçi 1: "BA20'nin çocuğu 3 yaında ne konuşuyo ne tuvalete gidiyomus. BA20 de bunu savunuyo normalmiş gibi. Değil arkadaşım. Salaksın sen ya. ☹ git tedavi ettir cocuğu".

Takipçi 2: "Normal değil.. benim kuzenimin çocuğu da konuşamıyordu.. karısı yüzünden şimdi 4,5 yaında konuşma terapistine gidiyor..otursun yazı yazana kadar çocuğuyla ilgileysin"

Takipçi 3: "Tuvalat süreci için bir şey diyemiyorum çocuktan çocuğa değişiyor ama konuşmaması anormal tabi yaşı 3 se. BA9'un çocuğu 7 aylıkken 3 kelimeli cümle kuruyodu. Bezden de doğar doğmaz çıkarmıştır o kesin ☺☺ duйда inanma! O yüzden de gıcıklığı olabilir ona. Bunların hepsi birbirinin kurdu sonuçta."

Takipçi 2: "Onlar ana ana..biz kapı anası"

Takipçi 4: "Ya düzgün bir kelime de söyleyemiyor doğduğundan beri sürekli ya çekimde ya da bunun kucağında toplantı toplantı geziyor". İyiki bi çocuk doğurdunuz lan malınız mı o sizin!!!"

Anneler, BA20'ye karşı staratejik bir tavır sergilerken ifadelerden de anlaşılacağı gibi öncelikle BA20'nin çocuğunun gelişimini, daha önce de karşılaşıldığı üzere, modern dönemde ötekini belirlemek için kullanılan, normal/anormal kavramları içerisine sığdırmaktadırlar. Bu ekseninde anneler tarafından, çocuk gelişiminde yaş dağılımına göre normal ve anormalin ne olduğu belirlenmektedir ve yaşlılarıyla aynı gelişimi gösteremeyen BA20'nin oğlu ötekileştirilmektedir. Blogger annenin, ilgilenmemesinden dolayı çocuğunun sağlıklı gelişim göstermediği öne sürülerek onun da, kötü anne olarak ötekileştirildiği anlaşılmaktadır. Oğlunu diğer çocuklarla kıyaslamaları yanı sıra kullandıkları kelimeler, bir takipçi annenin 'salak' demesinden anlaşılacağı üzere zaman zaman argo seviyesine ulaşmaktadır ve hakaret içermektedir. Gizliliği sağladıklarını düşündüklerinden, karşılıklı bir etkileşime geçilmediğinden ve yorumların, 'dedikoduların' gizli yapıldığı sanrisından dolayı, rahat söylemler kullandıkları düşünülmektedir. Kullanılan bu hakaret içerici söylemler, ayrıca iktidara karşı bir hınç, öfke olduğunun göstergesidir. Diğer yandan

bir takipçinin “otursun yazı yazana kadar çocuğuyla ilgilensin” ifadesi ise blogger annenin blog yazmasını, çocuğuna karşı ilgisizlikle ilişkilendirerek yaptığı eylemi hem küçümsediklerini hem de bir kadının, anne olduğu sürece, annelik rolünün dışında kendine bir meşguliyet edinmemesi düşüncesini savunan ataerkil sistemi desteklediklerini işaret etmektedir. Takipçi 3’ün ifadeleri, blogger annelerin birbirleri arasındaki bir rekabet olduğunu iddia eder niteliktedir. BA9 analize tabi tutulan blogger annelerden birisidir. BA9’un çocuğuyla ilgili olarak “7 aylıkken 3 kelimeli cümle kullanıyordu”, “bezden de doğar doğmaz çıkarmıştır o kesin” gibi ironik ifadeler kullanarak alay etmişlerdir. Alaycı ifadelerin nedeninin annelerin iyi ideal annelik modeli çizmeye çalıştıklarından dolayı olduğu imasını vermektedir ve blogger annelerin iyi annelik modelini yıkmaya çalışmaktadırlar. Diğer yandan blogger annelerin birbirleri arasındaki anlaşmazlıkları, özellikle BA20’nin BA9’a olan bir husumetini, ‘gıcıklık’ argo terimiyle dile getirdikleri görülmektedir. Genel anlamda var olan anneler arasındaki mücadele ise ‘bunlar birbirinin kurdu’ ifadelerinden anlaşılmaktadır. Takipçi 2 ve takipçi 4’ün ifadelerinden ise BA20 ve BA9 üzerinden tüm blogger annelere olan savaşımını ve hınçlarını saldıklarına rastlanmaktadır. Şöyle ki takipçi 2 annenin onlar “ana ana biz kapı anası” takipçi 4 annenin ise “İyiki bi çocuk doğurdunuz lan malınız mı o sizin” söylemleri, blogger annelerin altında ezilmişliğin getirdiği bir dil yattığının göstergesidir. Dijital mecralarda kapalı gruplar kurarak ezen ve ezilen anneler arasında görülen bu stratejiler veya güçlenme taktikleri Scott’un (2014: 49-50) gizli senaryo olarak kavramlaştırdığı direnme politikaları ile kristalize edilebilir. Gizli senaryodan kastettiği yalan söyleme, gizleme, dolaylılık, öğ alma, resmiyetten uzak anonim saldırılar, isim karalamalar ve dışlamalar, kılık değiştirme, aldatma, dedikodu, tabi grupların, iktidarın ürkütücü bakışlarından uzakta toplanabildiği sahne arkasında, eyllenen taktiklerdir. Böylece gizli senaryo ile tabi olanlar hükmedenlerin huzurunda bastırmak zorunda kaldıkları, denetlemek mecburiyetinde hissettikleri öfke, öğ alma duygularını açığa çıkartabilirler. Kapalı bir sosyal medya hesabı açarak, blogger annenin ‘bakış’larından uzak bir platformda yaptıkları dedikodular, dedikodular esnasındaki ötekileştirmeler, isim karalamalar birer gizli senaryonun parçasıdır. Nitekim blogger anneye karşı içlerindeki biriktirdikleri öfke, kıskançlık, nefret ve hıncı farklı bir dijital alanda akıttıkları görülmektedir. Böylece bir bakıma ideal

anneliği temsil eden annelerin dahası hegemonik anneliğin baskısını hisseden ‘öteki’ anneler, hıslarını blogger anneye yönelterek, hegemonik anneliğin öcünü almış görülmektedirler. Bu anlamda dijital alanlar Scott’un (2014: 76) deyimiyle “duyguların kolektif, kültürel bir biçim alması ve ortaya konması için fırsat sağlayan, gizli senaryonun toplumsal mekanıdır” aynı zamanda.

4.7. Gözetlenen Annelerin Disipline Edilmesi

Gözetleyen takipçi annelerin, bakışının blogger anneler üzerindeki disiplin ve denetlemenin etkisini anlamak için de blog sayfaları analiz edilmiştir. Blogger annelerin izlendiğinin farkında olmalarının, onların davranışlarını değiştirme de birkaç farklı tavır olsa da çok etkili olmadığı gözlemlenmiştir. Anneler bazı noktalarda eleştiri alsalar da, annelikleri yargılansa da sadece bir anne dışında tavır ve tutumlarını değiştiren olmamıştır.

Bunun en iyi örneğine BA20’nin Instagram sayfasında paylaştığı fotoğrafların altına yapılan yorumlarda rastlanmıştır. Annelerin birbiriyle savaşımına neden olan oğlunu öptüğü fotoğrafın altına, öteki takipçi annelerden bazıları Instagram’ın yoruma kapatma özelliğini aktive etmesini ve böylece kötü yorumlardan kurtulacağını söylemesi üzerine, bu söylemlere karşı çıkmıştır. “Alla alla yani ben kapatayım insanlar dikkat etmesin müthiş çözüm”, “belli ki eleştiriden anladığımız farklı! Neden sansür destekçiliği yapıyorsunuz??” ifadeleri, ne annelik pratiklerini ne de sayfasında neyi paylaşp paylaşmayacağını takipçi annelerin baskıları doğrultusunda düzenlemeyeceğinin ipuçlarını vermektedir. Bu konu da ısrar eden takipçilerine sert bir dille hitap etmiştir ve büyük harflerle ifadelerinin vurgularını güçlendirerek, annelerin yargılamaları karşısında tutumlarını değiştirmeyeceğini ve yargılamalara karşı tepkisini ortaya koyacağını ima etmiştir:

“Hakaret edeni, annelik üzerinden gerzekçe yargılayanı savunup buna maruz kalanlara da sus otur aşağı ya da hesabını bilmem ne yap yoruma kapat falan mantıklı mı DİYORUM Kİ BEN NİYE KAPATIYORUM YORUMA FALAN YANLIŞ OLAN BENİM YAPTIĞIM DEĞİL SAÇMA SAPAN YARGILAR PEYDAHLAYIP BURADA PARMAK SALLAYAN İNSANLAR!!!” (BA20).

Nitekim sosyal medya hesabından fotoğrafları da silmemiştir. Daha önce yer verildiği üzere BA3’e de, uyku eğitimi sırasında bebeğini yüzükoyun yatırması ve yatırdığını kanıtlayan fotoğrafları paylaşması, sağlık açısından tehlikeli olduğuna

dair birçok tartışmaya, eleştiriye neden olmuştu. BA3'ün benzer fotoğrafları, farklı zaman dilimlerinde tekrar tekrar sayfasında yayınlaması, takipçi annelerin bakışının blogger annenin sayfa düzenleme eylemini ve aynı zamanda annelik edimlerini disipline etmediği izlemini vermektedir.

Fotoğraf 4.30: Annelik Yargılamalarına Karşı Önlemler I

Bazı anneler ise takipçi annelerin annelik eleştirileri ve yargılamalarına yönelik ara formül bulmuşlardır. Örneğin BA12, takipçi annelerin sıklıkla dile getirdiği 'oje ve aseton kimyasal madde, çocuklara sürülemez' yargılamalarının önüne geçmek için beş yaşındaki kızının oje sürdüğü videoyu (26 Temmuz 2016) yayınlarken altına açıklama yapma gereği duymuştur. Açıklamaların, gelecek olan yargı ve eleştirilere baştan engel olmak için yapıldığı düşünülmektedir. Bu, araştırmaya dâhil edilen bir kaç annenin sayfasında rastlanan bir durumdur. BA21, kızının terliklerle yatakta oynarken çekilmiş videosunu (23 Temmuz 2017) Instagram hesabından kendisini gözetleyen annelerle paylaşmış, fakat kızının neden terliklerle yatakta olduğuna bir açıklama getirmiştir. Açıklamanın, 'çünkü nevresimler değişecek' ifadesinden hijyen kurallarını dikkat etmediğine dair gelecek eleştirilere ve tepkilere karşı olduğu düşüncesini vermektedir. Burada 'çünkü' bağlacı anneler için bir kurtarıcı olmaktadır. Tepkilere karşı bir kalkan oluşturmaktadır.

Fotoğraf 4.31: Annelik Yargılamalarına Karşı Önlemler II

2.168 görüntüleme

Horlamayı kimden öğrendiyse numaracı terliklerle yatakta çünkü nevreşim değişecek

BA5'in blog ve diğer sosyal medya alanları analizinde ise görsel materyal paylaşımlarında otosansür, gündelik yaşamında ise anneliğini gerçekleştirirken mükemmelliği yakalayabilmek için otokontrol sağladığı ile karşılaşmıştır. BA5, *Kanal 34*'de alternatif annelik adında bir programa katıldığında programı sunan kişinin neyi paylaşıp paylaşmayacağı konusunda takipçilerinin tepkilerini göz önünde bulundurup bulundurmadığı sorusuna cevap verirken bu konuya açıklık getirmiştir:

“...Ben mesela bir şey koyacağım zaman Instagram’a düşünüyorum açıkçası..bir malzeme vermek istemiyorum ben de mesela diyet kola içiyorum.. ama onu koymamaya çalışıyorum...yani uğraşmak istemiyorum..” (BA5).

Blogger anne burada oto sansür uyguladığını açıkça itiraf etmiştir. Bu blogger annenin içselleştirdiği bir takım seslerin dışavurumudur ve bir kamusal alan olan dijital mecralarda insanların görmek istediği mükemmel/iyi anne profilini çizmektedir. Blogdaki, çocuğunun iki yaş sendromunu paylaştığı anlatısında ise gündelik yaşamdaki kamusal alanlarda sergilediği annelik performansının izlenmesinin onu nasıl etkilediğini içeren ifadeler rastlanmaktadır:

“En zorda kaldığımız zamanlar Alper’in istediği birşey olmadığında AVMlerde kendini yere atıp tepinmeye başladığı zamanlardı. Hassas bir anne olarak tertemiz baktığım kuzumun leş gibi yerlerde süründüğüne mi yanayım? Beceriksiz bir anne gibi mi göründüğüme mi yanayım?” (BA5).

Anne, bu ifadeleriyle, gündelik yaşamda kamusal alanlarda annelik performansının sürekli izlendiği düşüncesini taşıdığını imlemektedir. Annenin takip edilmesi kendisini ve annelik pratiklerini kontrol etmesine neden olmaktadır. Kontrol edemediği noktalarda ise onu gözleyenler tarafından beceriksiz bir anne olarak algılanacağını varsaymaktadır. Söylemlerinden anlaşılacağı üzere mükemmel bir anne olarak görünememek, annenin üzüntü duymasına dahası, diğerlerinin bakışları altında yaşamak annenin baskı hissetmesine neden olmaktadır. Bu da yazar annelerle okur annelerin birbirlerini karşılıklı olarak izlediklerinin ve aynı oranda birbirlerine iktidar uyguladıklarının göstergesidir. Zira gözetleyenle gözetlenen, bilgi ve davranış ekseninde yer değiştirmekte ve tutum ve davranış değişikliğini zorunlu kılmaktadır. Anneler annelere tavsiye verirken birbirlerinin hapishanesi durumuna düşmektedirler.

V. BÖLÜM

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Ataerkil toplumların başlangıcından itibaren kadın ve erkek toplumda eşitsiz olarak konumlandırılmaktadır. Erkek cinsiyeti, kendi varoluşunu kadını bir öteki olarak kurarak tamamlamaktadır. Antik Yunan'da Aristoteles ve Platon'un düşünce yapılarında yer alan cinsiyet farklılıklarına dayalı toplumsal düzen Aydınlanma döneminin ilk öncüleri Bacon, Descartes, Rousseau'nun görüşlerinde de yer almaktadır. Erkek akılla/kültürle ilişkilendirilerek özne olarak belirlenirken kadın ise aklın bileceği, keşfedeceği doğa ile özdeşleştirilerek eril iktidarlar tarafından nesneleşmektedir. Nesne konumundaki kadın, 'değersizlik' atfedilen doğurganlıkla ve annelikle özdeşleştirilmektedir. Dahası kadının ontolojisi, annelik olarak inşa edilmektedir. Bu anlamda özne Aydınlanma döneminin merkezi konularından birini oluşturmaktadır ve Aydınlanma döneminin öznesi 'akıl' sahibi burjuva erkeğidir. Modern dönemle birlikte ise özne bir iktidar ürünü olarak ele alınmaya başlanmıştır. Bu bağlamda iktidar alanları kadın özneliğini annelik üzerinden inşa etmektedir. Nitekim iktidar alanları çoğul bir yapıya sahiptir ve kadınların annelik pratikleri birçok iktidar alanının kesişiminin ve ilişkiselliğinin bir ürünü olarak ortaya çıkmaktadır. İktidar alanları, farklı kurumlarla ilişkisellik içerisindedir ve birbirleri üzerine eklenmektedirler. Özellikle siyasal iktidar, uzman bilgisi iktidarı, medya iktidarının empoze ettiği bilgiler, annelik icrası ve anneliğin şekillendirilmesinde önemli rol oynamaktadır. Diğer taraftan iktidarın dayattığı bilgi ve normlar bireyler tarafından içselleştirilmektedir. Bu anlamda bilen erkek özne tarafından belirlenen normlar kadınlar tarafından içselleştirilerek annelik icrası gerçekleştirilmektedir. Diğer bir ifadeyle, özne iktidarın taşıyıcısı ve aktarıcısı olarak iktidarı yeniden yaratır. Bu bağlamda kadın özneliğinin farklı iktidar kesişimselliği ve ilişkiselliği ile annelik üzerinden yeniden inşa edildiğini söylemek mümkündür.

Aynı zamanda Foucault (2014), iktidarın baskısının direnme olanağı yaratacağını vurgulamaktadır. Bunu daha geniş bir şekilde kristalize etmek gerekirse, Foucault bireylerin, özgürlüklerine sahip çıkmak için direnme odakları oluşturduklarını ve bireylerin baskıyı ve tahakkümü dönüştürme imkânlarına sahip olduklarını vurgular.

Zira Butler (2014b) ve Irigaray da (2007) bireylerin özgür özneye dönüşümlerinden bahsederler. Bu düşünürler için dil önem taşımaktadır. Böylece eril iktidarın dili ve söylemleriyle inşa edilen pasif özne kadın, aynı zamanda dili yıkıcı bir güç olarak kullanarak özgürleşme alanları yaratabilir.

Bu bağlamda, teorik olarak annelik, kadınlık, beden, iktidar, özne, direniş çerçevesinde tartışılan bu çalışmanın temel sorunsalını; iktidar alanlarının kesişimselliğinde ve ilişkiselliğinde anneliğin konumlandırılışını anlamak, yeni medya aracılığıyla nasıl üretip yeniden üretildiğini sorgulamak ve tartışmaktır. Bu sorunsal çerçevesinde amaç; ataerkilliğin annelik deneyimlerini paylaşmak üzere dijital platformlarda blog açan kadınların annelik deneyimleri, algı ve anneliğe ilişkin normlarında nasıl üretildiği ve yeniden üretildiği ve bununla birlikte anneliğin kendisinin de bir iktidar alanı olarak, gözetleyen anneler üzerindeki yansımalarının neler olduğunu incelemektir. Ayrıca annelerin, güçlenme taktiklerinin, karşı tutumlarının, direnme odaklarının izinin sürülmesi amaçlanmaktadır.

Günümüz toplumları içerisinde ataerkilliğin yeniden üretim mekanizması olarak varoluşunu annelik ve kadınlıkla ilgili konular içerisinde ele almak ve özellikle ataerkilliği, iktidarların kesişim noktasında sorgulamak önemlidir. Bu çerçevede ele alınan bu tezin önemi de bu nokta da ortaya çıkmaktadır.

Araştırmaya ilk çıkıldığı anda farklı kesimlerden annelik anlatılarına yer vermek hedeflenmiştir fakat araştırmadan elde edilen annelik profili, 28-40 yaşları arasında, eğitim düzeyi ve gelir düzeyi yüksek, özel hastanelerin imkânlarından yararlanabilecek ve çocuklarını özel okullarda okutabilecek, dahası çocuklarının her türlü maddi ihtiyaçlarını karşılayabilecek ekonomik güce sahip, büyük şehirlerde yaşayan kadınlardan oluşmaktadır. Bu annelik profili ağırlıklı olarak üst orta sınıf ve üst sınıf kadınların özelliklerine sahip görülmektedir. Bu nedenle çalışma, anneliğin sınıfsal farklılıklarının çizilmesini de mümkün kılmaktadır. Neoliberal dönem politikalarının, anneler arasında görülen sınıfsal farklılıkların oluşmasında etkili olduğu düşünülmektedir. Bahçe-Kaya'nın da ifade ettiği gibi (2012: 83) “her türlü değer in piyasa dinamikleri ile belirlendiği bu dönemde, ileride piyasanın en yüksek değeri atfedeceği, nitelikli, gençler yetiştirmenin yolu en fazla sermaye yatırımı yapmaktır ve yüksek getiri için yüksek yatırım gerekmektedir”. Neoliberal

politikalar, çocuk yetiştirme pratiklerinde bir sermaye yatırımı yapabilecek anneleri, iyi/ideal anne olarak belirlerken yoksul kadınları, anneliğin dışına itmektedir. Dahası annelik pratiklerini icra ederken kullandıkları tüketim malzemelerinin ekonomik maliyetlerini karşılayabilen kadınlar; özellikle de orta sınıf, üst orta sınıf ve üst sınıftan oluşan kadınların anneliği “makbul ve ideal” kabul edilmektedir. Diğer taraftan annelik pratiklerinin gerektirdiği masrafları karşılamada ekonomik anlamda ‘yetersiz’ kabul edilen kadınlar, “makbul anne”liğin dışına itilerek, “kötü anne” olarak adlandırılmaktadır. Böylece blogger anneleri, sınıfsal konumlarından dolayı *iyi/kötü, makbul/öteki* olarak kategorileştirilen tablonun birincil kısmına yerleştirmek mümkündür.

Blogger annelerin blog alanları analiz edilerek elde edilen veriler ışığında, anneliği disipline eden unsurların genel tablosuna bakıldığında, politik iktidarın, uzman bilgileri iktidarının ve medya iktidarının kesişiminin ve ilişkiselliğinin, kadınların anneliğe ilişkin algı ve algı pratiklerini şekillendirdiği ve anneler üzerinde bir baskı oluşturduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Çalışma kapsamında ele alınan iktidar alanlarından biri olan politik iktidarın, kadınlık ve anneliğe yönelik söylemlerinin, dijital mecralarda yansımalarına bakıldığında ataerkil örüntülerin hala devam ettiği bir resim ile karşılaşılmaktadır. Özellikle egemenlerin dilinde dolaşıma giren ‘kadın demek anne demektir’, ‘kadın öncelikle annedir’ söylemlerinin blogger annelerin gerek blog isimlerini, –mom, –anne ön ek veya son ekleri ile adlandırmalarında, gerekse kadınların kendi öznelliklerini anne olarak tanımlamalarında, gerekse de kadınların birbirlerine isimleriyle değil de “güzel anne”, “has anne” gibi annelik rolleri üzerinden seslenişlerinde, egemen eril dilin hâkimiyetinin kadınların diline yansıdığı açıkça görülmektedir. Bununla beraber kadınların, dijital mekânlarda, annelik deneyim ve pratiklerine yer vermeleri ve ev haliyle ilgili konuları tartışmaları bu yeni kamusal mecraları, toplumsal cinsiyet normlarına uygun domestik alanlara dönüştürdüklerini göstermektedir.

Bu aynı zamanda, kadınlığa ve anneliğe ilişkin normların çocuk yetiştirme ve çocukları “gelecekte olacakları” cinsiyetlerine hazırlama pratiklerine yansıdığı görülmektedir. Ataerkil toplumsal, siyasal yapılarda, kadınların mahzeni olarak tabir

edilebilecek, mutfağa ve mutfağın bir uzantısı olan tezgâhlara ve bebek bakımlarına, kız çocuklarının, ‘maharetlilik’, ‘anasının kızı’ söylemleriyle çocukluktan aşinalık kazandırıldığına tanık olunmaktadır ve blogger annelerin, kadınlığı ve anneliği, annelik deneyim ve pratiklerini anlatırken yeniden ürettikleri sonucuna ulaşılmaktadır.

Kadınlar hem ev işini hem de çocuk bakımını bir arada yürütürken, babaların ise otoriterlikten uzak bir konumda yer aldığı fakat bununla beraber ev işlerine ve çocuk bakımına da çok yakın olmayan, sadece annelerin zorlandığı durumlarda ortaya çıkan yardımcı bir rolde oldukları, blogger annelerin, babalar için kullandıkları ‘yardımcı’ söylemlerinden anlaşılmaktadır. Bu, analiz kısmında da vurgulandığı gibi Lazar’ın bahsettiği geleneksel ile modern erkekliğin melezleşmiş halinin göstergesidir (aktaran Barutçu ve Hıdır, 2016: 41). Bu anlamda blogger annelerin dijital alanlardaki anlatılarında; hâkim iktidar söylemlerinin “kadının işi sadece ev işleri ve anneliktir, çocuk bakımından öncelikle anneler sorumludur, çocuk anneye aittir” gibi toplumsal cinsiyet söylemlerinin izleri sürüleabilmekte, annelerin bu söylemleri içselleştirdiği ve eril cinsiyet normlarını yeniden inşa ettikleri görülmektedir.

Aynı zamanda politik söylemin dinsel kodlamalarının odağında blogger annelerin diline yansıyan kutsal annelik söyleminin izleri vardır. “Kutsal annelik” söylemleri, çocuk doğuramayan kadına ithafen kullanılan ‘eksik’, ‘yarım’ söylemleri ile bir arada kullanılmaktadır. Daha çocukluktan itibaren kadınların, “kutsal annelik” öğretileriyle donatıldığı görülmektedir. “Kutsal annelik” söylemi her kadının bir gün anne olacağı varsayımını güçlendirmektedir. Bu araştırmada çerçevesinde kadınların, “kutsal annelik” mertebesine erişebilmek için çocuk sahibi olma konusunda ısrarcı davrandıkları ve bütün imkânlarını çocuk sahibi olmak için harcadıkları ortaya çıkmaktadır. Bu, “kutsal annelik” söylemlerinin, politik iktidarın nüfus politikalarına ve uygulamalarına destekleyici rol oynadığı sonucuna ulaştırmaktadır. Bir ücretli işte çalışsa da, çalışmasa da anneler üzerindeki egemen söylemler, kadınların anne olma kararını etkilemekte ve kadınların anneliğini disipline etmektedirler. Bu durum, ataerkil örüntülerin pekiştirilmesine neden olmaktadır; dahası blogger annelerin pratiklerinde ataerkil söylemler yansıma bulmaktadır. Egemenlerin, ‘anneliğin, kadınların birincil rolü’ olduğunu ve ‘çalışma hayatının anneliğin alternatifi haline getirilmemesi gerektiği’ inançları ve buna dair söylemlerinin farklı kadınlıkları, inşa

ettiği ortaya çıkmaktadır. Ücretli bir işte çalışmayan, anneliği bir “kariyer- meslek” olarak gören anneler ile ücretli işte çalışan fakat “meşgul anneler” dölitesinin ortaya çıktığı ifade edilebilir. Ücretli işte çalışmayan annelerin, tam zamanlı anneliği “tercih ettikleri”, kendilerini “ultra mega”, “hayırlı anne” ve “fedakar anne” tanımlamalarında görölmektedir. Özellikle ücretli çalışma yaşamını terk eden ya da hiç katılmayı tercih etmeyen anneler, büyük ‘fedakârlık’ yaptıklarını savunarak, çocuklarını “evde bırakarak” çalışma yaşamlarını sürdüren anneler ile kendi aralarında bir ayrım oluşturmaktadırlar ve böylece “fedakârlık”, annelerin dilinde bir dışlama söylemine dönüşmektedir. Bu, kamusal ve özel alan ayrımlarını ve bu alanların cinsiyetlendirilmesini öngören ataerkil örüntülerin sürekliliğinin ve bu ataerkil örüntülerin kadınlar tarafından pekiştirildiğinin göstergesidir. Fakat fedakârlık söyleminin, ücretli bir işte çalışan annelerin dilinde de dolaşıma girdiği görölmüştür. Ücretli işte çalışan anneler, çalışma saatleri son bulduğundan itibaren ev işi ve annelik işlerini yerine getirmektedirler. Ancak ücretli bir işte çalışan anneler, sosyal hayata katılma (sinema, eğlence vs.) konusunda “fedakârlık” göstererek, sosyal faaliyetlerde bulunacakları zamanları çocuklarıyla geçirmeyi tercih etmektedirler. Bu nedenle ücretli bir işte çalışan ve ücretli bir işte çalışmayan annelerin söylem alanlarında “fedakârlık” söyleminin, önemli bir yer tuttuğu sonucuna ulaşılmaktadır. Böylece ücretli bir işte çalışsın veya çalışmasın kadınların, anneliği, toplumsal cinsiyet normlarına göre ayrılmış önemli bir “meslek”, bir “*çalışma alanı*” olarak gördüğü belirtilebilir. “Her işi yapabilen, çocuğuna bakan fedakâr, ideal, iyi anne” bir referans noktası olarak dururken ister ücretli işte çalışan, ister çalışmayan kadın olsun öznelliklerini bu referans çerçevesinde kurup anlamlandırmaktadırlar. Burada duyguların da anneliği yönettiği anneliği disipline ettiği görölmektedir. Kadınların annelik söz konusu olduğunda, ideal annelik kurgusunun seviyelerine ulaşmaya çabaladıklarında yetememezlik, suçluluk duygularını yaşadıkları sonucuna ulaşılmaktadır. Bu duyguları aşmak için çabalamak, kadınları, ideal annelik kriterlerine uymak için daha fazla mücadele etmeye itmektedir. Bu da, anneliği boğucu hale getirirken bir taraftan da anne ile çocuk arasında bağımlılık ilişkisinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Böylece eril iktidarın anneler üzerinde kurduğu baskı, kadınların yetersizlik, suçluluk gibi olumsuz duygular yaşamalarına neden olmakta; bu olumsuz duygular ise annelerin

çocuğu ile bağımlılık ilişkisini geliştirmesine neden olmaktadır. Bağımlılık ise en küçük aksaklıkta, örneğin, çocukla ilgili kısa süreli bir ayrılıkta, olumsuz duyguları pekiştirmektedir. Annelik ise bu duygu ve bağımlılığın neden olduğu döngüsel ilişkiler etrafında salınıp durmaktadır. Duygular bağımlılık ilişkisini bağımlılık ise duyguların yeniden inşasına ve pekiştirilmesine neden olmaktadır.

Modern dönemde makro anlamda toplumun, mikro anlamda ise bireylerin disipline edilmesi ve uysallaştırılması amacıyla gözetleme pratikleri kullanılmaktadır. Her türlü mekân gözetimin işlemlerine imkân tanımakla birlikte bilgisayar teknolojilerinin ve internet ağlarının gelişimiyle beraber gözetim olgusu dijital mecralara kaymıştır. Blogger anneler de her türlü bilgiyi, kendi annelik deneyimlerini yeni kamusal alan olarak tanımlanan dijital mecralarda paylaşarak bir görünürlük kazanmaktadırlar ve diğer anneler tarafından takip edilmekte, yazıları okunmakta, gözetlenmektedirler. Anneler arasında gerçekleşen gözetleyen-gözetlenen ilişkisi gözetlenen eğitimci ile onu gözetleyen öğrenci arasındaki gözetim olgusuna benzemektedir. Eğitimciler takip edilerek model alınır, bu nedenle bilen özne konumundadırlar, öğrenciler ondan edindikleri bilgilerle davranış ve fikirlerini kontrol ve disipline ederler. Dahası gözetleyenin disipline edildiği, gözetlenenin kontrol ettiği bir ilişki türü, dijital mecralarda etkileşimde bulunan anneler arasında, görülmektedir. Nitekim takipçi anneler, izledikleri blogger annelerin annelik pratiklerini idealleştirmektedirler ve “fedakâr”, “hayırlı”, “kutsal annelik” söylemlerini içselleştirmektedirler. Takipçi annelerin ‘ben de sizin gibi yetiştirmek istiyorum’, ‘bunu ben de yapacağım’, ‘ben sizin gibi yapamıyorum’ minvalindeki ifadeleri kendi anneliklerini sorguladıklarını ve gözetledikleri anneleri idealleştirdiklerinin göstergesidir. Böylece blogger anneler ataerkil söylem ve pratikleri yeniden üretmektedirler.

İkinci bir iktidar olarak uzman bilgileri ise hamilelik, doğum ve annelik pratikleri konusunda kadınları, önemli derecede disipline ve kontrol etmektedir. Bununla birlikte uzman bilgileri ile çevrelenmiş hamilelik, doğum ve annelik icralarının kadınların deneyimlerinde karmaşık bir yapıda olduğu görülmektedir. Blogger annelerin kendi deneyimlerinde uzman bilgilerinin önemli bir yer tuttuğu ve annelerin daha hamilelik süreci başlamadan önce bir uzmana başvurdukları ve danıştıkları görülmektedir. Kadınlar için hamilelik süreciyle beraber uzman bilgileriyle hareket etmek, ay ay kontrole gitmek rutin hale gelmekte ve

normalleşmektedir. Kadınları uzman bilgilerine yönlendiren ise ‘risk’ söylemidir. Hamileliğe ve doğuma yönelik üretilen ‘risk’ söylemleri anneleri bir uzman otoritesine tabi kılmaktadır. Diğer yandan kadınlar, ‘doğru bir annelik’ gerçekleştirmek üzere uzman bilgilerini rehber ve kılavuz olarak kullanmaktadırlar. Bunun yanı sıra doktorun unvanı, statüsü, bilgi yetkinliğinin güven vericiliği ya da uzmanlara güven duyma ve son olarak uzmanlarla anne adayları arasındaki olumlu iletişim, kadınların uzman bilgilerine teslim olmasını kolaylaştırmakta ve doktorların kadın bedeni, doğurganlığı ve annelik pratikleri üzerinde iktidar kurmasını meşrulaştırmaktadır. Kadın bedeni üzerinde bilgi ve teknolojik materyalleri kullanma doktor ile anne arasında hiyerarşik bir konumlandırmayı ortaya çıkarmaktadır. Doktorlar özneleşirken kadınlar nesneleşmektedir. Uzmanların iktidarı, anneleri yönlendirme şeklinde gerçekleşmektedir, bir şiddet veya zorbalıktan bahsedilemez, baskının örtüklüğü söz konusudur. Üstelik uzmanların, annelerle kurduğu iletişimde, sert bir dil kullanmadığı ve soğuk bir ilişki içerisinde olmadığı göze çarpmaktadır. Aksine anne adayı ile uzman doktor arasında olumlu bir iletişim ağına tanık olunmaktadır. Bu baskının gizil bir şekilde meşruiyetini devam ettirdiğini de göstermektedir.

Doğum eyleminin ise katmanlı bir yapıya sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Bir yandan uzman bilgileri bir yandan natüralist söylemler bir yandan da siyasal iktidar olmak üzere birçok iktidar mekanizması doğum eylemi üzerinde denetim kurmaktadır. Doğumun şekli konusunda uzmanlarla ilişkilerine bakılınca anne adayının tercihi söz konusudur. Anneler doğumun şekline karar vermede aktiftirler. Genellikle doğal/normal doğuma karar vermekte ve doğum esnasında aktif olmak istemektedirler. Sıkça pozitif doğum hikâyelerinin onanması ve doğal doğumun “mucivezileştirilmesi” uzman denetimine karşı çıkarak doğumda eyleyici kadını ortaya çıkarmakla birlikte kadınların -doğumun içgüdüsel olduğunu ve bu nedenle tamamen normal yollarla/doğal şekilde olması gerektiğini savunan- natüralist söylemlerin baskısı altında oldukları görülmektedir. Natüralizm ise aynı zamanda siyasal iktidarlar tarafından da benimsenen bir anlayıştır. Bu nedenle kadınlar, doğumun şekli konusunda natüralizm ve onu sahiplenen siyasal iktidarlar tarafından disipline edilmektedir. Aynı zamanda ilginç olan, doğal doğumu gerçekleştiren veya gerçekleştirecek olan kadınlar, doğumu nasıl gerçekleştirecekleri konusunda yine

uzman kişilerden bilgi almaktadırlar. Bir kadınlık deneyimi olarak doğum eyleminde aktif olmak istediklerini, zira doğumun içgüdüsel olduğunu vurgulamalarına rağmen kadınların, doğumu nasıl gerçekleştireceklerine dair bilgileri uzmanlardan edinmeleri, kadınlık güçlerini (içgüdülerini!) ortaya çıkaranların uzman doktorlar olduğu görülmektedir. Ayrıca anne adayları, doğum esnasında uzmanların ağrı kesiciler, serum, nst vb. çeşitli tıbbi müdahalelerine maruz kalmaktadırlar. Bu müdahalelerden ise epidural anesteziyi, gönüllü olarak acılarını dindirmek için kabul etmektedirler. Bu anlamda doğumun şekli ve epidural uygulama dışında uzman bilgilerinin hâkimiyeti ve uzmanların, kadın bedeni üzerindeki müdahalesi devam etmektedir. Doğumla ilgili genel tabloya baktığımızda doğum yapan kadın ve kadın bedeni, uzman bilgileri, natüralizm ve siyasal iktidarların denetimi arasında sıkışıp kalmaktadır. Eski dönemlerde doğum yapacak kadına destekleyici olması adına doğumun kalabalık geçtiği, tıbbileştirme ile birlikte doğumun yalnızlaştırıldığı üzerinde durulmasına rağmen blogger annelerin de eşlerinin doğum eylemi esnasında manevi destek oldukları sonucu ortaya çıkmaktadır. Tıbbileştirmenin bir sonucu olarak kadınlık bilgisi ve deneyimine sahip ebeler doğum eylemine yön verme görevinden dışlanmaktadır. Hiçbir blogger annenin deneyiminde ebelerin aktif rolünden bahsedilmemektedir, tersine uzman doktorların hâkimiyeti sözkonusudur. Tıbbileştirme öncesi doğuma doğum yapacak kadının yanı sıra anneliği deneyimleyen ebelerin girmesi bir kadın dayanışması sağladığı bazı araştırmalar ekseninde vurgulanmaktadır. Günümüzde ise bir annenin anlatısında bahsettiği üzere ebelik yerine geçebilecek ve ebelerin yerine doğum yapan kadına destek sağlayacak, normal doğumu destekleyici, tıbbi müdahaleye alternatif, doulalık ortaya çıkmaktadır. Doulalık, tamamen kadınlık bilgisinin ve deneyiminin, aktarımı ve paylaşılmasını mümkün kılan kadınlar arası dayanışma ve desteği sağlayan eski ebeliğin yerini doldurmaya çalışan yeni bir meslek olarak tanımlanmaktadır. Kadınlık bilgisi ile tamamen kadın dayanışmasını sağlamak adına ve bir bakıma uzman iktidarını kırmak üzere ortaya çıkmış olsa da tüm hastane ve doktor masraflarının yanı sıra doulalığın ücretinin aile tarafından karşılanması beklenen bir durumdur. Bu anlamda doulalığı belirli bir sınıfın ulaşabileceği “ücretli bir kadın dayanışması” şeklinde nitelendirmek mümkündür. Henüz tam anlamıyla rağbet görmeyen doulalığın ileriki yıllarda, doğum esnasında, doğum yapacak kadının

yanında daha etkin bir rol alacağı düşünülmektedir. Bu açıdan doualaların doğumdaki konumu bu çalışmanın konusu olmamakla birlikte başka çalışmalara fikir verebilir.

Tıbbi iktidarın varlığını sürdürdüğü bir diğer alan da çocuk bakımı ve çocuk yetiştirmedir. Anneler, çocuk yetiştirirken hamilelik veya doğum anındaki edindikleri bilgilerden daha fazla uzman bilgilerine dayanmaktadırlar. Sadece doktorun uzmanlık alanı değişmiştir. Hamilelik ve doğumda, kadın doğum uzmanları kadim bir rol oynarken, bilgisinin gücüyle otorite kurarken, çocuğun dünyaya gelmesi ile birlikte pediatr, psikolog ve çocuk gelişim uzmanları bilgi sağlama konusunda aktifleşmektedir. Uzmanlar kadar uzmanların yazdığı öğüt kitapları sınıfında bulunan çocuk bakım kitaplarında yer alan bilgiler, kadınların annelik pratiklerini yönlendirmektedir. Özellikle blogger annelerin çeviri kitaplarını daha sık tükettiklerine rastlanmaktadır. Bu, her çocuk kendine özgü olmasına rağmen blogger annelerin çocuklarını yetiştirirken evrensel bilgiyi kullandıkları ve evrensel çocuk bakım pratiklerini yerine getirdikleri sonucuna ulaştırmaktadır.

Kadınlar hem hamilelik, hem doğum hem çocuk bakımında gündelik yaşamda danıştığı uzmanlar ve uzmanların yazdığı kitaplar yanı sıra internetten, uzmanlarla yaptıkları röportajlardan, söyleşilerden, annelik pratiklerine dair çeşitli kurslardan faydalanmaktadırlar.

Diğer yandan anneliğin tıbbileştirilmesi konusunda uzman bilgileri ve siyasi iktidarın kesişimi ve ilişkiselliği göze çarpmaktadır. Dahası siyasi iktidarın hamilelik, doğum süreçleri ve çocuk bakımı olmak üzere her veçhede uzman bilgilerine eşlik ettiği ortaya çıkmaktadır. Merkezi bir otorite olarak hem pronatalist politikalar hem de ‘sağlıklı vatandaş’, ‘sağlıklı millet’ inşası için siyasi iktidar varlığını ve baskısını kadınlar üzerinde hissettirmektedir. Ancak hamileliğin, doğumun ve annelik pratiklerinin tıbbileştirilemesi konusunda siyasi iktidarlar sadece kadınları değil ‘geleceğin vatandaşı’nın sağlıklı şekilde dünyaya gelebilmesi için gerekli yönergeleri uygulaması yönünde uzmanları da baskı altına almaktadırlar. Böylelikle siyasal iktidar, hem uzmanları hem kadınları denetlemektedir. Bu nedenle uzman bilgileri iktidarı, siyasi iktidardan ayrı düşünülemez. Her iki iktidarın kesişiminde ve ilişkiselliğinde ise *uzman/bilimsel annelik* prototipi ortaya çıkmaktadır.

Bilgi yoğunluğu ile annelik edimleri, algısı ve çocuk bakım pratikleri disipline edilen, nesneleşen anneler aynı zamanda uzman bilgilerini uygulamaya karar verme açısından özneleşmektedirler ve aldıkları kararlarla öznelliklerini başarılı/başarısız, bilimsel-uzman/cahil anne ikilikleri ile yeniden kurmaktadır. Anneler uzman bilgilerini kendi yaşamlarına dâhil etmektedirler ve deneyimleri içerisine uzmanlık dilini yerleştirmektedirler. Anneliği ‘doğru bir biçimde’ yerine getirebilmek için uzman bilgilerini gündelik hayatlarına yerleştirirken “mücadele”, “sabır”, “azim” ettikleri ve “emek” harcadıkları ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultuda uzman bilgilerini harmanlayıp deneyimlerine dâhil edebilen anneler “başarılı”, uzmanlık bilgilerini tam anlamıyla yerine getiremeyen anneler “başarısız” olarak ilan edilmektedir. Diğer bir ifadeyle bilimsel anneliği kriterlerine uygun, ‘doğru’ olarak yerine getirmek ve bilimsel bilgilerin yönlendirdiği şekilde başarmak annelere bir öznellik sağlamaktadır. Anneler, uzmanlık bilgisini bir araç olarak kullanarak diğeri üzerinde bir hegemonya kurmaya çalışmaktadır. Böylece burada da *başarılı/başarısız* annelik düalitesi ortaya çıkmaktadır. Ayrıca başarılı anneler bir uzman konumuna yükselmekte ve bilimsellik kazanmaktadır. Başarılı/uzman/bilimsel annelerin geleneksel veya dini bilgiyle karşılaştıklarında şaşkınlık, öfke ve üzüntü duydukları veya onları ‘cahilce’ şeklinde tanımladıkları görülmektedir. Böylece bilimi, uzman bilgilerini merkeze koyan ve bunları izleyiciye sunan ile uygarlaşmamış, modernleşememiş annelerin keskin bir şekilde birbirlerinden ayrıldığına tanık olunmaktadır. Bu, anneler arasındaki derin ayrımlar, kadınlar ve erkekler arasındaki toplumsal cinsiyet farklılığının yanı sıra kadınların birbirleri arasındaki bir sınıfsal farklılığa işaret etmektedir. “Sınıf farklılıkları, yalnızca ekonomik çıkarlarda değil, bireyleri _ toplumsal saygınlık yelpazesinde sıralayan statü ayrımlarında da ifade edilirler” (Swartz’da aktaran Bora, 2010: 52). Bourdeiu da (2015: 540-585) beğeniler ve yaşam tarzları gibi konuların, sınıfsal ayrımların kendilerini gösterdikleri pratikler olduğunu vurgular. Bu çerçevede çocuk yetiştirme de bilimsel bilgiyi temel alan anneler ile geleneksel bilgiyi kullanan anneler arasında yaşam tarzının belirlediği bir sınıfsal farklılıktan söz etmek mümkündür. Ayrıca blogger annelerin dijital mecralarda takipçi sayılarının fazlalığı onlara bir fenomenlik kazandırmaktadır. Bu fenomenlik blogger anneler için bir statü niteliğindedir. Annelerin çocuk yetiştirme tarzları ve bu tarzların getirisi olarak edindikleri statüler, anneler arasındaki sınıfsal farklılığı

belirlemektedir. Nitekim kadınların, annelik anlatılarında yer alan bilimsel bilgi veya geleneksel bilgiye göre sınıfsal farklılıkları da inşa ettiklerini söylemek mümkündür. Böylece geleneği ve dini, annelik pratiklerinin merkezine koyan anneler, geri kültürlere ait kişiler olarak resmedilmektedirler. Diğer taraftan çocuk bakımı konusunda geleneksel veya dini bilgileri hayatının merkezine yerleştiren blogger anneye rastlanmamakla beraber bu bilgileri savunan sadece birkaç takipçi anne görülmektedir. Bu bağlamda ataerkil söylemlerin ve örüntülerinin biçimlendirdiği “kutsal”, “fedakâr”, “hayırlı”, “bağımlı” anneliğe, “başarılı”, “bilimsel”, “uzman” annelik söylemlerinin eklemlendiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Siyasal iktidarların söylemlerinde ve dini söylemlerde kadınların anne olması gerekliliği ve çocuklarına, annelerin bakması gerektiği, noktasında anneliğin içgüdüsel olduğu ileri sürülürken, çocuk bakımı ve yetiştirme pratiklerine geldiğinde içgüdü söylemlerinin ortadan kaybolduğu onun yerine bilimin ve bilginin hegemonyasının yer aldığı görülmektedir. Bu minvalde kadınlar, annelik pratiklerini gerçekleştirirken kendi annelerinden, anneannelerinden bilgi almak yerine bilimsel bilgi normlarına tabi olmaktadır. Bu da blogger annelerin ‘eskiler’ ve ‘şimdikiler’ söylemleriyle destekledikleri nesiller arasındaki farkı açığa çıkarmaktadır. Eskiler olarak adlandırdıkları grup geleneksel bilgiyle çocuk yetiştiren önceki kuşak anneler iken ‘şimdikiler’ ise uzman söylemlerini benimseyen kendi yaşlıları olan annelerdir. Burada annelik icrasında, kuşaklar arası farklılık da görünür hale gelmektedir.

Sonuç olarak modern döneme geçişle beraber bilimin ve teknolojinin ilerlemesine, bilginin artmasına koşut olarak uzman söylemlerinin sürece eklemlenmesi kadınlığın ve anneliğin modern anlamlarını şekillendirirken, kadınlar kendi özneliklerini modern kadınlık ve annelik ideolojisi üzerinden kurgulamaktadırlar.

İktidar mekanizması olarak belirlenen medya ise hem iktidar ilişkilerinin eylendiği ve yeniden üretildiği bir alan hem de medyanın iktidarların aracısı olması itibarıyla önemli bir iktidar alanıdır. Blogger annelerin çeşitli kaynaklardan beslenerek elde ettiği hamilelik, doğum, çocuk bakımı ve yetiştirmeye dair her türlü bilgiyi kendilerini gözetleyen takipçi annelerle paylaşarak kendilerine ‘bilgilendirme’, temsilci misyonu yükledikleri ortaya çıkmaktadır. Medyayı bir araç olarak kullanarak takipçi annelere, annelik konusunda bilim ve bilginin diliyle

‘ses’lenmeleri anneleri bir lider, önder, rehber, danışman konumuna ulaştırmaktadır. Özellikle uzmanlık bilgisine sahip olmaları ve bu bilgilerini deneyimlerine aktarmaları, sosyal mecraları aktif olarak kullanmaları ve sosyal mecralarda takipçi sayılarının yüksek olması şeklinde üç etken blogger annelere bir güç, iktidar kazandırmıştır. Blogger annelerin teknoloji, annelik ve uzman bilgileri ilişkileri çerçevesinde kazandıkları iktidar, daha öncede vurgulandığı gibi “yönlendirme”, “temsil etme”, “bilgilendirme”, “rehberlik”i içerecek şekildedir. Blogger annelerin kendileri bir yandan edindikleri bilgiler doğrultusunda annelik edimlerini denetlerken, öte taraftan aktardıkları bilgilerin ve annelik deneyimlerinin, öteki kadınların annelik pratiklerini disipline ettiği görülmektedir. Bu durum blogger annelerin yeni bir öznellik kurmasını sağlamaktadır. Dahası ‘hegemonik annelik’ diye anılabilecek *bilimsel/uzman* anneliği de içermeyen yeni kavramı ortaya çıkarmaktadır. Bu çalışmada, toplumsal cinsiyet çalışmalarının da ağırlıkla üzerinde durduğu biyolojik cinsiyet farklılıklarından kaynaklı yani erkeğin kadın üzerinde kurduğu tahakküm temel alınırken anneler arasında bir iktidar ağı ile karşılaşılmasıyla anneliğin “üretimi” ve bunun iktidar ilişkilerine eklenmesi üzerinde durulmaktadır. Bu bağlamda ‘*hegemonik annelik*’ kadınların artık sadece erkekler tarafından ezilmediğini aynı zamanda, kadınlar arasında annelik üzerinden hegemonik annelik ve ideali, kurulduğunu anlatan bir kavram olarak nitelendirilebilir. Diğer bir deyişle, *hegemonik anneliği*, iktidarı ve gücü elinde bulunduran annelerin sahip olduğu annelik imgesi olarak nitelemek mümkündür. *Hegemonik annelik* kavramı Connell’in ileri sürdüğü *hegemonik erkeklik* kavramına benzerdir. Ona göre “kadınlık ve erkeklik biçimlerinin karşılıklı ilişkisi, tek bir yapısal gerçek üzerine, erkeklerin kadınlar üzerindeki küresel egemenliğine oturtulur. ...Bu yapısal olgu, bir bütün olarak toplumda hegemonik bir erkeklik biçimini tanımlayan erkekler arası ilişkilerin ana temelini oluşturur. “Hegemonik erkeklik” daima kadınlarla ilgili olduğu kadar, ikincil konuma itilmiş çeşitli erkeklik biçimleriyle ilgili olarak da inşa edilmektedir. Farklı erkeklik biçimleri arasındaki etkileşim, ataerkil bir toplumsal düzenin işleyiş biçiminin ayrılmaz bir parçasıdır (Connell, 1998: 245). Burada Connell, hegemonik erkekliğin kadın erkek arasındaki tahakküm ilişkilerini de içerecek şekilde farklı erkekliklerin ataerkil düzeni yeniden ürettiğini ifade eder. *Hegemonik annelik* kavramının içeriği de benzer tabloyu

sunmaktadır. *Hegemonik annelik* kavramının, kadınlık ve erkeklik ilişkilerinin morfolojisi diğer bir ifadeyle erkeklerin kadınlar üzerindeki hâkimiyeti temel dayanak noktası alınarak, kadınlar arası daha özelde anneler arası ilişkilere odaklanılarak ve ötekileştirilen farklı annelik biçimleriyle ilgili olarak inşa edildiği anlatılmaktadır. *Hegemonik annelik*, annelerin dili kullanım alanlarında yansıma bulmaktadır. Gerek dilin anlam örgüsünde gerekse dil vurgusu ve tonlamalarında bir hükmetme eğilimi fark edilmektedir. *Hegemonik annelik*, çocuk bakımı ve yetiştirilmesi konusunda ne yapmaları gerektiği, annelik pratiklerini nasıl uygulamaları gerektiği yönünde ‘öteki anneleri’ direktiflerle yönlendirir. Aynı zamanda *hegemonik annelik* bir rekabet içerir, Micheal ve Douglas’ın da (1998) ifade ettiği gibi anneler birbirini izler, birbirleriyle rekabet eder ve yarışır, annelik adeta olimpiyat yarışlarına benzer. Kurulan hâkimiyet güçler dengesi çerçevesinde gerçekleştiği ve rekabete dayalı bir varoluş biçimi olduğundan dolayı *hegemonik annelik*, gerçek kişilik ve karakterlerden ziyade ideal olan bir annelik biçimidir. Nitekim Aydınlanma felsefesinin Kartezyen anlayışıyla beliren modern erkek özne yerine, bilgiye hâkimiyet geliştirerek, ‘öteki kadınları’ aydınlatan, ışık tutan, öğretici yeni modern özne olarak *hegemonik annelik* kurulmuştur. Buradan yola çıkarak annelerin, erkekler tarafından denetlendiği noktada nesne konumunda iken diğer anneleri disipline etmesi durumunda özne konumuna yükseldikleri söylenebilir. Böylece anneler kimi zaman özne kimi zaman nesne konumunda yer almaktadırlar. Görüldüğü üzere, anneler üzerindeki iktidar mekanizması tek değildir, çoklu bir yapıya sahiptir, iktidarların kesişimi ve ilişkiselliği sözkonusudur: bilimin, bilginin iktidarı, ataerkil söylemlerin iktidarı, medyanın iktidarı ve kadınların birbiri üzerindeki baskısı diğer bir ifadeyle *hegemonik annelik* iktidarı, anneleri kuşatmakta ve anneliği şekillendirmektedir.

Öte taraftan, kadınların anneliği üzerine kurulan *hegemonik annelik* baskısı ve iktidarı ‘öteki’ annelerin direnme odakları kurmalarına ve güçlenme taktikleri uygulamalarına neden olmaktadır. ‘Öteki’ annelerin ‘*hegemonik*’ anneliğin dilinden öç almaya yöneldiği ve bu nedenle çeşitli stratejik manevralarla egemen dilin gövdesini zedelemeye çalıştıkları, dahası güçlenme taktikleri uyguladıkları görülmektedir. Fakat çevrimiçi iletişim sağlayan dijital alanlarda kadınların birbirlerine söylediklerinin karşılıksız kalmadığı, blogger annelerin, taktiksel

söylemlere karşı bir savunma stratejisi geliştirdiği sonucuna ulaşılmaktadır. Gözetleyen ve gözetlenen annelerin birbirleri arasındaki kendi annelik sınırlarını belirlemeye çalışırken ortaya çıkan, mikro mücadeleleri, karşılıklı bir iktidar mücadelesine dönüşürken medya da bir iktidar alanına dönüşmektedir. Her iki kesimdeki anneler, ‘cahil’ söylemini birbirleri arasındaki iktidar mücadelesinde merkeze almaktadırlar ve birbirlerine ‘cahil’ söylemiyle seslenmektedirler. Takipçi annelerin güçlenme taktiklerinde kullandıkları önemli araçlardan biri de blogger annelerin çocuklarına yönelttikleri normal/anormal söylemleridir bir diğeri de alaycı, küçümseyici şekilde kullandıkları ‘iyi ki şu blogger anneler, ig anneleri var da öğreniyoruz’ ifadeleridir.

Ancak anne olarak kadınların, teknolojik gelişmeler sonucu elde edebildikleri bu yeni kamusal mecralara çıkmaları, iktidar çatışmalarını ve ataerkilliği yeniden üretme yerine ataerkilliği zedeleme, ‘ben’ ‘öteki’ düalizmini yıkmaya veya kadın dayanışmasına bir imkân sunar mı? sorusunu akla getirmektedir. Annelik, her ne kadar farklı kimlikleri içerimlese de, anneler arasında ayrım ve farklılıklar bulunsa da eril iktidarlar tarafından, kadınlar, aynı eşitsizlik, ayrımcılık veya baskıya maruz kalmaktadırlar. Bu, kadınlar üzerindeki eril iktidar baskısı, kadın dayanışmasının ortaya çıkmasını mümkün kılar. Fakat ataerkil söylem ve örüntülere yönelik direniş stratejilerinin izleri sürüldüğünde, kutsal annelik söylemlerine yönelik karşı söylemlere çok nadir rastlanmaktadır. ‘Yuvayı dişi kuş yapar’, ‘baba yardımcıdır’, ‘çocuk sadece anneye aittir’, ‘annelik içgüdüsel, kutsaldır’ söylemlerine karşılık sırasıyla ‘yuvayı biraz da erkek kuş yapsın’, ‘yardım değil, iş bölümü’, ‘çocuk sadece anneye değil babaya da ait’, ‘annelik zor bir görev’dir şeklinde ifadelere rastlanması tahakküm aracı olarak kullanılan dilin, bir kaç annenin yazı alanlarında, dönüştürüldüğü, eşitsizlik ve adaletsizlikleri aşındırıcı bir etki gösterdiği ve toplumsal cinsiyet kodlamalarının yapı söküme uğratıldığı görülmektedir. Ancak eril iktidara karşı bu tür muhalif söylemlere nadir rastlanması kalıplaşmış geleneksel normatif rollerde, sadece bir gedik açıldığını göstermektedir. Fakat farkındalık yaratıldıkça ve bu farkındalığın bilincine ulaşıldıkça büyük kadın kitlelerinin ortaklaşması ve dayanışmasıyla birlikte kadınların, eril iktidarın baskısını ve ataerkilliği yıkıcı gücü kendilerinde bulacağı düşünülmektedir. Nitekim kadınlar, annelik ve kadınlık deneyimlerine dair hikâyelerini yeniden yazarak baskıcı söylem

ve pratikleri yapı bozumuna uğratabilirler. Yazı kuşkusuz dil ile bütünlük içerisindedir ve kadın dayanışmasının da, bu dil ile verilen bir mücadelenin parçası olması mümkündür. Böylece bu politik tavır kadın ile erkek arasındaki son derece sorunlu düaliyeti ve diğer ikilikleri, hâkim dili ve toplumsal cinsiyeti yaratan etkenlerin morfolojisini alt üst eder ve bu bağlamda doğa ile kültürün, eril ile dişil, zihin ile beden, kültür ile doğa, özne ile nesne, kendi ile öteki, şeklinde kurulan Kartezyen yapıyı alt üst etmiş olurlar ve bununla birlikte düalitelerin yok olmasıyla birlikte kadınların da özgürleşmesinin mümkün olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Adorno, W. T. (2005). *Minima Moralia*. (O. Koçak ve A. Doğukan, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Adorno, T. ve Horkheimer, M. (2014). *Aydınlanmanın Diyalektiği*. (N. Ülner ve E. Öztarhan-Karadoğan, Çev.) İstanbul: Kabalcı Yayıncılık
- Acar, F. ve Altunok G. (2012). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Taleplerini Anlamak: Türkiye’de Kadın Hareketinin Temelleri ve Sınırları*. Dedeoğlu ve Elveren (Ed.), *Türkiye’de Refah Devleti ve Kadın* (ss. 71-103) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Acar, F. ve Altunok G. (2015). *Neoliberalizm ve Neomuhafazakarlık Ekseninde Türkiye’de Özel Alan Politikası*. Dedeoğlu ve Elveren (Ed.) *2000’ler Türkiye’sinde Sosyal Politika ve Cinsiyet* (ss. 23-63). Ankara: İmge.
- Afary, J. ve Anderson, B. K. (2010). *Foucault ve İran Devrimi: Toplumsal Cinsiyet ve İslamcılığın Ayartmaları* (M. Doğan, Çev.) İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Ağduk, M. (2013). Cumhuriyet’in Asil Kızlarından ’90’ların Türk Kızlarına...1990’larda bir ‘Türk kızı’: Tansu Çiller. Altınay (Der.) *Vatan, Millet, Kadınlar*, (297-325) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ahıska, M. (2005). *Radyonun Sihirli Kapısı*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Albanese, P. (2010). Nationalism and Motherhood. A. O’Reilly (Ed.) *Encyclopedia of Motherhood*, (ss. 892-895). Los Angeles, London, New Delhi, Singapore: Sage Publications.
- Alkan, A. ve Çakır, S.(2014). Osmanlı İmparatorluğu’ndan Modern Türkiye’ye

- Cinsiyet Rejimi: Süreklilik ve Kırımlar. Alpkaya ve Duru (Ed.), *1920'den Günümüze Türkiye'de Toplumsal Yapı ve Değişim*, (ss. 229-273). Ankara: Phoenix.
- Altay, D. (2005). *McLuhan*. Rigel, Batuş, Yücedoğan ve Çoban (Haz.) *Kadife Karanlık I* (ss. 15-74) İstanbul: Su Yayınevi.
- Althusser, L. (2002). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, (Y. Alp ve M. Özışık, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Altınay, A. G. (2013). Ordu-Millet-Kadınlar: Dünyanın ilk Kadın Savaş Pilotu Sabiha Gökçen. Altınay (Der.) *Vatan, Millet, Kadınlar*, (ss. 261-295) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arendt H. (2003). *İnsanlık Durumu*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arslan, H. (1995). Bir Bilim İdeolojisinin Anatomisi. Şen (Ed.) *Türk Aydını ve Kimlik Sorunu*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Arslan, H., Karakan, N. ve Çam, Ç.(2008). Ebeliğin Doğası ve Doğum Şekli Üzerine Etkisi, *Maltepe Üniversitesi Dergisi*, 1(2), ss.54-59.
- Ataizi, M. (2014). *Etkili İletişim Teknikleri*. Eroğlu ve Yüksel (Ed.) Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Atasü, E. (1998). Edebiyattaki Kadın İmgelerinde Cumhuriyet'in İzdüşümleri, *75Yılda Kadınlar ve Erkekler*. İşbankası Yayınları: İstanbul.
- Aytaç, A. M. (2011). *Ailenin Serencamı; Türkiye'de Modern Aile Fikrinin Oluşması*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Aytar, V. ve Çelik, A. B. (2007). Toplumsal Cinsiyet: Feminizm ve Kadın Araştırmaları. Lee ve Wallerstein (Ed.) *İki Kültürü Aşmak: Modern Dünya Sisteminde Fen Bilimleri ile Beşeri Bilimler Ayrılığı*, (ss. 186-207) İstanbul: Metis Yayınları.
- Badinter, E. (1992). *Biri Ötekidir: Kadınla Erkek Arasındaki Yeni İlişkiler ya da*

- Androjin Devrim* (Ş. Tekeli, Çev.) İstanbul: Afa Yayınları.
- Badinter, E. (1998). *Annelik Sevgisi* (K. Çelik, Çev.) İstanbul: Afa Yayınları.
- Badinter, E. (2011). *Kadınlık mı? Annelik mi?* (A. Ekmekçi, Çev.) İstanbul: İletişim.
- Bahçe Kaya, S. (2012). Kapitalizm ve Annelik. *Mülkiye Dergisi*, 32(258), 71-86.
- Balsoy, G. (2012) Osmanlı Toplumunda Kürtajın Yasaklanması ve Politik bir Alan Olarak Kadın Bedeni, *Toplumsal Tarih Dergisi*, 223, 22-27.
- Balsoy, G. (2014, Bahar) Geç Osmanlı Öğüt Kitaplarında Kısırlık OTAM, *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 41-64.
- Barutçu, A. ve Hıdır, N. (2016) Türkiye’de Babalığın Değişen Roller: (Pro)Feminist Babalar, *Fe Dergi* 8-2, 27-45.
- Baş, T. ve Akturan, U. (2008). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Baştürk, B., (2013) İtalya ve Almanya Örnekleri Bağlamında Faşizmde Kadının İmgesi. Yüksek Lisans Tezi. *Hacettepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara.
- Batuş, G. (2006). Walter Ong. Çoban (Ed.) *Kadife karanlık II*, (ss.173-191) İstanbul: Su Yayınevi.
- Bayraktar, S. (2011). *Makbul Anneler Müstakbel Vatandaşlar*. İstanbul: Ayızı Kitap.
- Beck-Gernsheim E. (2012). *Herşey Çocuk Sevgisinden* (N. Ermiş, Çev.) *Aşkın Normal Kaosu* (ss. 201-275) İstanbul: İmge Kitapevi.
- Berg, B. L. ve Lune, H. (2015). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (H. Aydın, Çev.) İstanbul: Eğitim Kitapevi
- Berktaş, F. (1996). *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*. İstanbul: Metis.
- Berktaş, F. (2012). *Tarihin Cinsiyeti*. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Berriot-Salvadore, E. (2005). Tıbbın ve Bilimin Söylemi. (A. Fethi, Çev.) *Kadınların*

- Tarihi III: Rönesans ve Aydınlanma Çağı Paradoksları*, Davis and Farge (Ed.) (ss. 333-369). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Best, S. ve Kellner, D. (2011). *Postmodern Teori Eleştirel Soruşturmalar*. (M. Küçük, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Beyinli, G. (2014). *Elleri Tılsımlı: Modern Türkiye’de Ebelik*. Ankara: Ayizi Kitap.
- Bilgin, R. (2016). Geleneksel ve Modern Toplumda Kadın Bedeni ve Cinselliği, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 26(1), ss. 219-243.
- Binark, M. (2007). *Yeni Medya Çalışmalarında Yeni Sorular ve Yöntem Sorunu*, M. Binark (Der.) *Yeni Medya Çalışmaları*, (ss. 21-45) Ankara: Dipnot.
- Bock, G. (1992). Refah Devletlerinde Yoksulluk ve Annelik Hakları. Duby ve Perrot (Ed.) *Kadınların Tarihi V: Yirminci Yüzyılda Kültürel Bir Kimliğe Doğru* (A. Fethi, Çev.). (ss.373-401) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Bora, A. (2004). Kamusal Alan Sahiden ‘Kamusal’ mı? Özbek (Ed.) *Kamusal Alan* Hil Yayınları: İstanbul.
- Bora, A. (2010). *Kadınların Sınıfı, Ücretli Ev Emeği ve Kadın Öznelliğinin İnşası*. İstanbul: İletişim Yayıncılık
- Bottomore, T. (1997). *Frankfurt Okulu*. (A. Çiğdem, Çev.) Ankara: Vadi Yayınları.
- Bourdieu, P. (1995). *Pratik Nedenler: Eylem Kuramı Üzerine* (H. Tufan, Çev.) İstanbul: Kesit Yayıncılık.
- Bourdeiu, P. ve Wacquant, L. (2003) *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar* (N. Ökten, Çev.). İstanbul: İletişim.
- Bourdieu, P. (2006). *Karşı Ateşler* (H. Yücel, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bourdieu, P. (2015). *Ayırım* (D. Fırat-Şannan ve A. Günce-Berkkurt, Çev.)
- Bölükbaş, K. ve Yıldız, M. C, “İnternet Kullanımında Kadın-Erkek Eşitsizliği” *Değişen Dünya ve Türkiye’de Eşitsizlikler-IV. Ulusal Sosyoloji Kongresi*,

- Sivas, Türkiye, 16-18 Ekim, 2010.
- Briggs, A. ve Burke, P. (2011). *Medyanın Toplumsal Tarihi* (Ü. H. Yolsal ve E. Uzun, Çev.) İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Bumin, T. (2010). *Tartışılan Modernlik: Descartes ve Spinoza*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Butler, J. (2005). *İktidarın Psikik Yaşamı* (F. Tütüncü, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Butler, J. (2012) *Bedenler ve İktidar, Tekrar* (Ş. Öztürk, Çev.) *Cogito, Üç Aylık Düşünce Dergisi*, 70-71 ss. 275-290.
- Butler, J. (2014a) *Bela Bedenler* (C. Çakırlar ve Z. Talay, Çev.) İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Butler, J. (2014b) *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi* (B. Ertür, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Bülbül, G. (2008). *Doğal Doğum*, İstanbul: Hayykitap.
- Callinicos, A. (2001). *Postmodernizme Hayır: Marksist Bir Eleştiri* (Çev. İ. Pala), Ayraç Yayınları: İstanbul.
- Canpolat, N. (2003). Michel Foucault. Rigel (Ed.), *Kadife Karanlık I*, İstanbul: Su Yayınları.
- Castan, N. (2007). Kamu ve Şahıs. Aries ve Duby (Haz.) *Özel Hayatın Tarihçesi 3: Rönesans'tan Aydınlanma'ya* (D. Çetinkasap, Çev.) s. 451-499, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Castells, M. (2004). *Küresel Kuşatma Karşısında İnsan* M. Armağan (Ed.) İstanbul: Ufuk Kitapları.
- Castells, M. (2005). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Ağ*

- Toplumunun Yükselişi* (E. Kılıç, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Chen, G. M. (2013). Don't Call Me That: A Techno- Feminist Critique of the Term Mommy Blogger, *Mass Communication and Society*, 16(4), 510-532.
- Chodorow, N. (1979). *The Reproduction of Mothering: Psychoanalysis and The Sociology of Gender*. Berkeley: University of California Press.
- Cindoglu, D. ve Sayan-Cengiz, F. (2010). Medicalization Discourse and Modernity: Contested Meanings Over Childbirth in Contemporary Turkey, *Health Care for Women International*, 31(3), 221-243.
- Connell, R. W. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar* (C. Soydemir, Çev.) İstanbul: Ayrıntı.
- Coşar, H. (2013). *Tarihte ve Günümüzde Kadın*. Ankara: Sınırsız Kitap.
- Coward, R. (1995). *Şu Hain Kalplerimiz, Kadınlar Erkeklere Neden Teslim Olurlar?* (A. Bora ve A. Emre) İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.
- Çabuklu, Y. (2004). *Toplumsalın Sınırında Beden*. İstanbul: Kanat Kitap.
- Çabuklu, Y. (2006). *Bedenin Farklı Halleri*. Ankara: Pusula Yayıncılık.
- Çakır, N. (2016). *Antik Yunan Mitolojisinin Kadınlarına Dair Öyküler*. Ayizi Kitap: Ankara.
- Çakmak-Otluoğlu, Ö. (2015). İnsan Kaynakları Yönetimi ve Çalışan Anneler: Aile Dostu İşyeri Uygulamaları Çalışan Annelere Neler Sunuyor?. Dalkılıç (Ed.) *Çalışanne: Kadın Akademisyenlerin Kaleminden Çalışma Yaşamında Annelik* (ss.73-110) Ankara: Nobel Yayınevi.
- Çelebi, V. (2013) Michel Foucault'da Bilgi, İktidar ve Özne İlişkisi, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(1), 512-523.
- Çeler, Z. (2012). Annenin Serüveni: Kadının Anne Olarak Toplumsal Kurgulanışı. *Doğu Batı Düşünce Dergisi*. 63(16), 147-165.

- Çığ, Ü. (2006). George Gerbner. Çoban (Ed.) *Kadife karanlık II*, (ss. 11-89) İstanbul: Su Yayınevi.
- Çiğdem, A. (2003). *Aydınlanma Düşüncesi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çoban, S. (2011). Hegemonya Aracı ve İdeolojik Aygıt Olarak Medya, Doktora Tezi, *Marmara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul.
- Dağtaş, E. (2007). *Yurttaşlık Haklarının İnşası Ekseninde Eskişehir Yerel Basınından Online (Çevrimiçi) Bir Örnek: Midas Gazetesi*, M. Binark (Der.) *Yeni Medya Çalışmaları* (ss. 97-147) Ankara: Dipnot.
- De Beauvoir, S. (1970). *Kadın İkinci Cins, Evlilik Çağı* (B. Onaran, Çev.) İstanbul: Payel Yayınevi
- Dedeoğlu, S. ve Elveren, A.Y. (Ed.) (2015) *2000'ler Türkiye'sinde Sosyal Politika ve Cinsiyet*. Ankara: İmge.
- Delaney, C. (2014). *Tohum ve Toprak; Türk Köy Toplumunda Cinsiyet ve Kozmoloji* (S. Somuncuoğlu ve A. Bora, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Demirci-yılmaz, T. (2015). Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye Modernleşmesinde Annelik Kurguları (1840-1950), *Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi*,81, İstanbul: YKY, 66-91.
- Dolgun, U. (2008). *Şeffaf Hapishane Yahut Gözetim Toplumu*. Ankara: Ötüken Yayınları.
- Donovan, J. (2000). *Feminist Teori*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Duben, A. ve Behar, C. (2014). *İstanbul Haneleri, Evlilik, Aile ve Doğurganlık 1880-1940*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Dumenil, G ve Levy, D. (2007). Neoliberal (Karşı) Devrim. Saad-Filho ve Johnston (Ed.). *Neoliberalizm Muhalif Bir Seçki*, (Ş. Başlı ve T. Öncel, Çev.). s. 25-42. İstanbul: Yordam Kitap.
- Enloe, C. (2006). *Manevralar: Kadın Yaşamının Militarize Edilmesine Yönelik*

- Uluslar Arası Politikalar*, (S. Çağlayan, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Erben, Ş.E ve Balaban-Salı, J. (2015). Blogalanda Blog Yazarlarının Etkileşim Biçimleri ve Görsel Öğelerin Kullanımı. *Global Media Journal*, 5 (10),176-207.
- Erkızan, H. N. (2012) *Aristoteles Yazıları: Feminizm ve Aristotelesçi Feminizm Üzerine*, Bursa: Sentez Yayıncılık.
- Erözden, O. (1997). *Ulus Devlet*. Ankara: Dost Kitapevi.
- Eryurt, M. A., Beşe-Canpolat, Ş. ve Koç, İ. (2013, Aralık). Türkiye’de Nüfus ve Nüfus Politikaları: Öngörüler ve Öneriler. *Amme İdaresi Dergisi*, 46(4), ss. 129-156.
- Fiske, J. (2003). *İletişim Çalışmalarına Giriş* (S. İrvan, Çev.) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Foucault, M. (1992) *Hapishanin Doğuşu*, (M. A. Kılıçbay, Çev.) Ankara: İmge Kitapevi.
- Foucault, M. (1995). *Ders özetleri (1972-1980)*. (S. Hilav, çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Foucault, M. (2001) *Kelimeler ve Şeyler: İnsan Bilimlerinin Bir Arkeolojisi* (M. A. Kılıçbay, Çev.) Ankara: İmge Kitapevi.
- Foucault, M. (2002) *Toplumu Savunmak Gerekir*. (Ş. Araktaş, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Foucault, M. (2007) *Cinselliğin Tarihi* (H. U. Tanrıöver, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2012) *İktidarın Gözü* (F. Keskin, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2014a). *Kliniğin Doğuşu: Tıbbî Algının Arkeolojisi*. (Ş. Ünsaldı, Çev.) Ankara: Epos Yayınları.

- Foucault, M. (2014b). *Özne ve İktidar*. (I. Ergüden ve O. Akınhay, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Fraisse, G. ve Perrot, M. (1993). Siyasal Kopuş ve Yeni Söylem Düzeni. Duby ve Perrot (Ed.) *Kadınların Tarihi IV: Devrimden Dünya Savaşına Feminizmin Ortaya Çıkışı* (A. Fethi, Çev.) (ss. 19-23) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Friedman, M. (2010a). Internet and Mothering, A. O'Reilly (Ed.) *Encyclopedia of Motherhood* (ss. 577-560) Sage Publications: Los Angeles, London, New Delhi, Singapore.
- Friedman, M. (2010b). Mommy Blogs, A. O'Reilly (Ed.) *Encyclopedia of Motherhood* (ss. 785-789) Sage Publications: Los Angeles, London, New Delhi, Singapore.
- Furedi, F. (2013). *Parayonak Anne-Babalık* (A. Tüfekçi, Çev.) İstanbul: İz Yayıncılık.
- Furedi, F. (2014). *Korku Kültürü, Risk Almamanın Riskleri* (B. Yıldırım, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gamber, C. (2010). War and Mothers. A. O'Reilly (Ed.) *Encyclopedia of Motherhood*, (ss. 1255-1260), Los Angeles, London, New Delhi, Singapore: Sage Publications.
- Gatrell, C. (2010). Cybermothering, A. O'Reilly (Ed.) *Encyclopedia of Motherhood* (ss. 261-263) Sage Publications: Los Angeles, London, New Delhi, Singapore.
- Giddens, A. (1998). *Modernliğin Sonuçları* (E. Kuşdil, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, A. (2012). *Sağ ve Solun Ötesinde*. (M. Sözen, S. Yücesoy, çev.). İstanbul:

Metis Yayınları.

Godineau, D. (1993). Özgürlüğün Kızları ve Devrimci Vatandaşlar. Duby ve Perrot (Ed.) *Kadınların Tarihi IV: Devrimden Dünya Savaşına Feminizmin Ortaya Çıkışı* (A. Fethi, Çev.) (ss. 23-39) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Goodwin S. ve Huppatz K. (2010). *The Good Mother: Contemporary Motherhoods in Australia*. Sidney: Sidney University Press.

Gotlib, A. (2010). “Bad” Mothers Motherhood. O’Reilly (Ed.) *Encyclopedia of Motherhood*, (ss.101-103) Los Angeles, London, New Delhi, Singapore: Sage Publications.

Göksel, H. (2014). Michel Foucault’da İktidar Kurma Pratikleri: Türkiye’de Kadın Bedenini, Namus’u ve Şiddeti Yeniden Düşünmek. *Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi*, 70(71), 344-371.

Gönenç, A. (2007). Fransa’da ve Türkiye’de Kadın Hareketleri, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi*, 27, 63-84.

Gözükara, F., ve Eroğlu, K. (2008). İlk Doğumunu Yapmış Kadınların (Primipar) Doğum Şekline Yönelik Tercihlerini Etkileyen Faktörler, *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 15(1), 32-46.

Green, F. J. (2010). Intensive Mothering. A. O’Reilly (Ed.) *Encyclopedia of Motherhood* (ss.101-103) Sage Publications: Los Angeles, London, New Delhi, Singapore.

Gülerce, A. (2008). Politik İktidar, Psikolojik Bilgi ve Öznellik. Candan, Özbolat ve Öziş (Ed.) *Bilim ve İktidar*. Ankara: Dipnot Yayınları.

Gürçayır-Teke, S. (2014). Dönüşen Anneliğe Yönelik Netnografik Bir Analiz: Blogger Anneler, *Millî Folklor*, 103, 32-47.

- Güzel, M. (2007) *Küreselleşme, Tüketim Kültürü ve İnternet'deki Gençlik Siteleri*,
M. Binark (Der.) *Yeni Medya Çalışmaları*, (ss. 177-205) Ankara: Dipnot.
- Habermas, J. (2012). *Kamusal Yaşamın Yapısal Dönüşümü* (T. Bora ve M. Sancar, Çev.)
İstanbul: İletişim Yayınları.
- Hallstein, L. O. (2010). New Momism, A. O'Reilly (Ed.) *Encyclopedia of
Motherhood* (ss.914-916) Sage Publications: Los Angeles, London, New
Delhi, Singapore.
- Haraway, D. (2010). *Başka Yer*. (G. Pusar, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Harding, S.(1995). Feminist Yöntem Diye Bir Şey Var mı? Çakır ve Akgökçe
(Ed.) *Farklı Feminizmler Açısından Kadın Araştırmalarında Yöntem* (ss.34-
47) İstanbul: Sel Yayınları.
- Hardt, M. ve Negri, A. (2012). *İmparatorluk*. (A. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Ayrıntı
Yayınları
- Harvey, D. (2010). *Postmodernliğin Durumu* (S. Savran, Çev.), İstanbul: Metis
Yayınları.
- Hays, S. (1991). *The Cultural Contradictions of Motherhood*. New Haven: Yale
University Press.
- Hekman, J. S. (2016). *Toplumsal Cinsiyet ve Bilgi: Postmodern Bir Feminizmin
Öğeleri* (Ü. Tatlıcan ve B. Balkız, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Henderson A., Harmon S. ve Houser J. (2010) A New State Of Surveillance:
Applying Micheal Foucault To Modern Motherhood, *Surveillance & Society*,
7(3/4), 231-247.
- Hochschild, A. R. (2003). *The Second Shift*. London: Penguin Books.
- Hoggart, L. (2007). Neoliberalizm, Yeni Sağ ve Cinsel Siyaset. Saad-Filho ve
Johnston (Ed.). *Neoliberalizm Muhalif Bir Seçki*, (Ş. Başlı, T. Öncel, Çev.), s.

- 248-259. İstanbul: Yordam Kitap.
- Ikas, K. (2005). “Pax Materna” or Mothers at War With The Empire? Canadian and Australian Perspectives on The Motherhood Debate in The British Empire During The Great War. Short ve O’Reilly (Ed.). *Motherhood: Power and Oppression*, (ss.77-97). Canada: Women’s Press.
- Irigaray, L. (2007). *Ben Siz O: Farklılık Kültürüne Doğru* (S.Büyükdüvenci ve N. Tural, Çev.) Ankara: İmge Kitapevi.
- Işın, E. (2011). Tanzimat Ailesi ve Modern Adab-ı Muaşeret. İncalcık ve Seyitdanlıoğlu (Ed.) *Tanzimat, Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, (ss.557-575). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- İlhan, V. (2011). İnternet Haber Ağlarının Ağına Takılan Erkeklik: Haber Sitelerinde İnşa Edilen Erkeklik. Erdoğan (Ed.), *Medyada Hegemonik Erkeklik ve Temsil*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- İnceoğlu, Y. (2006, 14 Eylül) Medya-İktidar İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi, www.bianet.org
- Jeanniere, A. (2000) Modernite Nedir? (N. Tutel, Çev.), *Modernite Versus Postmodernite*, Küçük (Der.), Ankara: Vadi Yayınları.
- Johnston D. ve Swanson D. (2003) Invisible Mothers: A Content Analysis of Motherhood İdeologies and Myths in Magazines, *Sex Roles*, 49(1-2), 21-33.
- Kadioğlu, A. (2008) Milliyetçilik-Liberalizm Ekseninde Vatandaşlık ve Bireysellik, Bora ve Gültekingil (Ed.) *Modern Türkiye’de Siyasî Düşünce (4. Cilt)* (ss.284-293). İletişim: İstanbul.
- Kandiyoti, D. (2013). *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar*. İstanbul: Metis
- Kant, I. (2005) Aydınlanma Nedir? Sorusuna Yanıt (1784), *Fikir Mimarları 2: KANT*. (N. Bozkurt, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.

- Kapucu-İkiz, A. (2015). *Dünyada ve Türkiye’de İstatistiklerle Çalışan Anneler*, O. Sürgevil-Dalkılıç (Ed.), *Çalışanne: Kadın Akademisyenlerin Kaleminden Çalışma Yaşamında Annelik*, (ss.149-215). Ankara: Nobel.
- Kaylı-Şaşman, D. (2013). *Kadın Bedeni ve Özgürleşme*. İzmir: İlya Yayınevi.
- Kazak, S. (2009) Anneliğin Siyasal Alandaki İnşası, Türkiye’de Annelik ve Siyaset: “Makbul” Anneler ve “Sözde” Anneler, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara.
- Keller, E. F. (1997). *Toplumsal Cinsiyet ve Bilim Üzerine Düşünceler*, (F. B. Aydar, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Keller, E. F. (2010) Bilim İncelemelerinde Feminist Perspektifler. Balkız ve Öğütle (Ed.) *Bilim Sosyolojisi İncelemeleri; Temel Yaklaşımlar, Kavramlar ve Tartışmalar*, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Kerestecioğlu İ. Ö. (2013). Mahremiyetin Fethi: İdeal Aile Kurgularından İdeal Aile Politikalarına. Boztekin (Ed.), (B. Yıldırım, Çev.) *Başka Bir Aile Anlayışı Mümkün Mü?* (ss. 10-22), İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Koğacıoğlu, D. (2013, Mart) Gelenek Söylemleri ve İktidarın Doğallaşması: Namus Cinayetleri Örneği, *Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi*, 58, 380-385.
- Köse, E. (2014). *Sessizliği Söylemek: Dindar Kadın Edebiyatı Cinsiyet ve Beden*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Kutlu, S. (2017). Neoliberalizm ve Sonrası: Makro İktisatta Değişen Paradigmalar. *The Journal of Academic Social Science*. 5 (46), 147-164.
- Kutz-Flamenbaum, V. R. (2010) Maternalism. O’Reilly (Ed) *Encyclopedia of Motherhood*, (ss. 712-716). Los Angeles, London, New Delhi, Singapore: Sage Publications.
- Kümbetoğlu, B. (2012). *Sosyoloji ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*.

İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Lawson, M. V. (2013) *Blogging, Babies, And Business: Mommy Blogging As Citizen Journalism*, Master Of Thesis, Brigham Young University, *Humanities and Social Sciences*, USA.

Layder, D. (2006). *Sosyal Teoriye Giriş* (Ü. Tatlıcan, Çev.) İstanbul: Küre Yayınları.

Lefaucheur, N. (1992). *Annelik, Aile ve Devlet*. Duby ve Perrot (Ed.). *Kadınların Tarihi V: Yirminci Yüzyılda Kültürel Bir Kimliğe Doğru* (A. Fethi, Çev.), s. 401-419. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Lloyd, G. (1996). *Erkek Akıl: Batı Felsefesinde Erkek ve Kadın* (M. Özcan, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Lupton, D. and Barclay, L. (1997). *Constructing Fatherhood: Discourses and Experiences*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.

Macciocchi, M. A. (2000). *Faşizmin Analizi*, (C. Süreya, Çev.) İstanbul: Payel Yayınevi.

Maigret, E. (2014). *Medya ve İletişim Sosyolojisi* (H. Yücel, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.

Maral, E. (2004, Güz). İktidar, Erkeklik ve Teknoloji, *Toplum ve Bilim*, 101, 127-144.

Marx, K. (2003) *Kapital, Birinci Cilt*. (A. Bilgi, Çev.) İstanbul: Eriş Yayınları.

Mchale, C. (2006). *Çiçek Açmış Açlık: Lakota Dilbiliminde ve Huaroni Ritüel Bilgi Kuramlarında Simgesel Doygunluk*. S. Marcos (Ed.) *Bedenler, Dinler ve Toplumsal Cinsiyet*, (ss. 65-76) (S. Özbudun, B. Şafak ve İ. Çayla, Çev.) Ankara: Ütopya Yayınları.

Michaels, M. W. ve Douglas, S. J. (2004). *The Mommy Myth: The Idealization of Motherhood and How it Has Undermined Women*. Newyork: Free Press

Miller, T. (2010). *Annelik Duygusu: Mitler ve Deneyimler* (G. Tunçer, Çev.)

İstanbul: İletişim.

Mitchel, J. (1992). Kadın ve Eşitlik. Mitchel ve Oakley, *Kadın ve Eşitlik*, (F.Berktaş, Çev.) İstanbul: Pencere Yayınları.

Mutlu, B. (2011). *Türkiye’de Üremeye Yardımcı Teknolojiler: Kadınların Tüp Bebek Anlatıları*. C. Özbay, A. Terzioğlu ve Y. Yasin (Ed.) *Neoliberalizm ve Mahremiyet: Türkiye’de Beden, Sağlık ve Cinsellik*, (ss.73-94) İstanbul: Metis: İstanbul.

Mutluer, N. (2013). *Cinsiyet Halleri: Türkiye’de Toplumsal Cinsiyetin Kesişim Sınırları*. İstanbul: Varlık Yayınları.

Nagel, J. (2013). Erkeklik Ve Milliyetçilik: Ulusun İnşasında Toplumsal Cinsiyet ve Cinsellik. A. Altınay (Der.) *Vatan, Millet, Kadınlar*.S. 65-103. İstanbul: İletişimYayınları.

Oakley, A. (2005). *The Ann Oakley Reader: Gender, Woman and Social Science*. Bristol: Policy Press.

O’dav, M. (2006). Postmodernizm ve Televizyon. Sim (Der.) *Postmodern Düşüncenin Eleştirel Sözlüğü* Ankara: Ebabil Yayınları.

Oflaç, B. S. (2015). *Anneliğin ve Kadınlığın Blog Hali: Toplumsal, Annesel, Tüketimsel ve Politik Blog Söylemleri*, O. Sürgevil-Dalkılıç (Ed.), *Çalışananne: Kadın Akademisyenlerin Kaleminden Çalışma Yaşamında Annelik*, (ss. 339-371). Ankara: Nobel.

O’Reilly A. (2004) Introduction . A. O’Reilly (Ed.) *From Motherhood To Mothering: The Legacy of Adrienne Rich’s of Woman Born*, s. 1-27. Albany: State University of New York Press.

Özbay C. (2011). Neoliberal Erkekliğin Sosyolojine Doğru; Rent Boy’lar Örneği.

Özbay, Terzioğlu ve Yasin (Ed.) *Neoliberalizm ve Mahremiyet*, (ss. 179-208)

İstanbul: Metis Yayıncılık.

Özbay, C., Terzioğlu, A., Yasin, Y. (2011). *Giriş: Türkiye’de Neoliberalleşme ve Mahremiyetin Dönüşümü*, . C. Özbay, A. Terzioğlu ve Y. Yasin (Ed.)

Neoliberalizm ve Mahremiyet: Türkiye’de Beden, Sağlık ve Cinsellik , (ss.9-31) İstanbul: Metis: İstanbul.

Özbay, F. (2013). Demografik Dönüşüm Sürecinde İktidar, Kadın ve Aile. Boztekin (Ed.), (B. Yıldırım, Çev.) *Başka Bir Aile Anlayışı Mümkün Mü?* (ss. 106-112), İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.

Özkazanç, A. (2008). Türkiye’nin Neo-liberal Dönüşümü ve Liberal Düşünce.

M.Yılmaz (Der.)*Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Liberalizm*, (ss. 634-657). İstanbul: İletişim.

Özkazanç, A, “Toplumsal Cinsiyet ve Bilim”, *II. Kadın Hekimlik ve Kadın Sağlığı Kongresi: Kadını Görmeyen Bilim ve Sağlık Politikaları, Türk Tabipler Birliği İle AÜ Kadın Çalışmaları ABD Tarafından Birlikte Düzenlenen Kongre*, Ankara, Türkiye, 20-23 Mayıs, 2010.

Özkazanç A. (2014). *Cumhuriyet Döneminde Siyasal Gelişmeler: Tarihsel-Sosyolojik Bir Değerlendirme*. Alp kaya ve Duru (Der.) *1920’den Günümüze Türkiye’de Toplumsal Yapı ve Değişim* (ss. 91-129). Ankara: Phoenix.

Özkazanç, A. (2015). *Feminizm ve Queer Kuramı*. Ankara: Dipnot Yayınları.

Öztan, E. (2013, Aralık) Türkiye Kökenli Göçmen Kadınların Hollanda’daki Göçmen Kadınların Örgütlenme Deneyimleri ve Feminist Siyaset, *Alternatif Politika*,5(3), 214-241.

Öztan, E. (2015) Annelik, Söylem, Siyaset. *Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi*, 81.

Öztürk, E. (2011). *Feminist Teori ve Tarihsel Süreçte Türk Kadını*, İstanbul: Rağbet Yayınları.

- Özüdoğru, Ş. (2014). Bir Web 2.0 Uygulaması Olarak Bloglar: Blogların Dinamikleri ve Blog Alemi, *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication* 4(1), 36-51.
- Perrot, M. (2014). Kadının Yaşamında İki Bin Yıl. Heritier, Agacinski ve Bacharan (Ed.) *Kadınların En Güzel Tarihi* (Y. Aşçı Dalar, çev.), (ss. 53-187). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Petö, A. (2013). İdeal Aile: Algı ve Feminist Tartışmalar N. Boztekin (Ed.). *Başka Bir Aile Anlayışı Mümkün Mü?* (B. Yıldırım, çev.), (S. 26-33). İstanbul: Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği.
- Plumwood, V. (2004). *Feminizm ve Doğaya Hükmetmek* (B. Ertür, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Rich, A. (1986) *Of woman Born: Motherhood as Experience and Instution*. Norton: W. W. Norton & Company.
- Sancar, S. (2009). *Erkeklik: İmkansız İktidar*. İstanbul: Metis.
- Sancar, S. (2014). *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti*, İstanbul: İletişim Yayınevi.
- Saraçgil, A. (2005). *Bukelamun Erkek* (S. Aktaş, Çev.) İstanbul: İletişim.
- Scott, J. C. (2014). *Tahakküm ve Direniş Sanatları* (A. Türker, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Seçer, H. Ş. (2015). Çalışan Anneler ve Çalışan Annelere Yönelik Ayrımcılık, O. Sürgevil-Dalkılıç (Ed.), *Çalışanne: Kadın Akademisyenlerin Kaleminden Çalışma Yaşamında Annelik*, (ss.31-73). Ankara: Nobel.
- Sezgin, D. (2011). *Tıbbileştirilen Yaşam Bireyselleştirilen Sağlık: Çelişkiler, Alternatifler ve Sağlık İletişimi*. İstanbul: Ayrıntı.
- Sirman, N. (2008) Kadınların Milliyeti, Bora ve Gültekingil (Ed.) *Modern Türkiye’de Siyasî Düşünce (4. Cilt)* (ss.226-245). İletişim: İstanbul.
- Sissa, G. (1992). Platon ve Aristoteles’in Cinsiyet Felsefeleri. Duby ve Perrot (Ed.)

- Kadınların Tarihi Cilt I: Antik Tanrıçalardan Hristiyan Azizelere İçinde* (A. Fethi, Çev.) (ss. 66-99) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Solomon, C. R. (2016). *Duygulara Sadakat* (F. Çoban) Ankara: Nika Yayınevi.
- Sözen, E. (1999). *Söylem*. İstanbul: Paradigma Yayınları
- Stevenson, N. (2008). *Medya Kültürleri, Sosyal Teori ve Kitle İletişimi*, (G. Orhan ve B. E. Aksoy, Çev.) Ankara: Ütopya Yayıncılık.
- Sutherland, J. A. (2010). Idealization of Motherhood. O'Reilly (Ed.) *Encyclopedia of Motherhood*, (ss. 545-547) Sage Publications: Los Angeles, London, New Delhi, Singapore.
- Şimşek, A. (2011). Toplumsal Cinsiyetin Sanal Ortamda Yeniden İnşası: İtiraf.Com, Doktora Tezi, *Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara.
- Şenel, B. (2015). Neoliberalizm ve Farklı Kadınlık Hallerini Bir Dans Salonunda Okumak” *Fe Dergi* 7(2), 105-119.
- Tanesini, A. (2012). *Feminist Epistemolojilere Giriş*. (B. Binay, Ü. Tatlıcan ve G. Demiriz, Çev.) Bursa: Sentez Yayıncılık.
- Taşkın, A.(2015). AKP ve Türkiye’deki Dönüşümler. Kasapoğlu (Ed.) *Özne Hayatı Konuşunca*, (321-346) İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Tekeli, Ş. (2011) 1980’ler Türkiye’sinde Kadın. Tekeli (Ed.) *1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Thompson, J. B. (2008). *Medya ve Modernite* (S. Öztürk, Çev.) İstanbul: Kımızı Yayınları.
- Tilly, C. (1995). *Avrupa’da Devrimler 1492-1992*. (Ö. Arıkan, Çev.) İstanbul: Afa Yayıncılık.
- Timisi, N. (2003). *Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Toksöz, M. (2014). Reform ve Yönetim: Devletten Topluma, Merkezden Bölgeye

- Osmanlı Modernleşmesi. İnalçık ve Seyitdanlıoğlu (Ed.), *Tanzimat, Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, (ss.209-226). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Touraine, A. (2002) *Modernliğin Eleştirisi* (H. Tufan, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Touraine, A. (2007) *Kadınların Dünyası* (M. Morali, Çev.) İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Trevino, M. B. (2010). Technology and Motherhood, A. O'Reilly (Ed.) *Encyclopedia of Motherhood* (ss. 1199-1200) Sage Publications: Los Angeles, London, New Delhi, Singapore.
- Tuna, M., Şen, H. ve Durdu, H. (2011). *Modern Toplumun İnşası: Tarihsel ve Sosyolojik Bir Perspektif*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Tunç, A. (2005). Yurttaşlık Hareketi Bir Kilik Ötede Mi?: Küresel Direnç Platformu Olarak İnternet. Binark ve Kılıçbay (Der.) *İnternet, Toplum, Kültür*. Ankara: Epos Yayınları.
- Turner, S. B. (2011) *Tıbbi Güç ve Toplumsal Bilgi* (Ü. Tatlıcan, Çev.) Bursa: Sentez.
- Türcke, C. (1997). *Cinsiyet ve Akıl, Cinsiyetlerarası Savaşımında Felsefe* (M. Tüzel, Çev.) Kabalcı Yayınevi: İstanbul
- Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı Sağlık Araştırmaları Kurumu. (2015). *T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2014*, Başaran, Güler ve Yentür (Ed.) Ankara: Sağlık Bakanlığı Yayınları.
- Urhan, V. (2007) M. Foucault ve Bilgi/İktidar İlişkisinin Soykütüğü, *Kaygı, Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 9, 99-118
- Uzun, S., Uzun, E., Yolsal, Ü. H. ve Güçlü, A. (2002). *Felsefe Sözlüğü*, Ankara: Bilim Sanat Yayınları.

- Üstel, F. (2008). Türkiye Cumhuriyeti'nde Resmi Yurttaş Profiline Evrimi. Bora ve Gültekingil (Ed.) *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce (4. Cilt)* (ss.275-284). İstanbul: İletişim
- Üstel, F. (2014). *Makbul Vatandaşın Peşinde; II. Meşrutiyet'ten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Walby, S. (2016). *Patriyarka Kuramı*, (H. Osmanağaoğlu, Çev.) İstanbul: Dipnot Yayınları.
- Walters, M. (1992). Kadınların Hakları ve Kadınların Uğradığı Haksızlıklar: Wollstonecraft, Martineau, De Beauvoir. Mitchel ve Oakley. *Kadın ve Eşitlik*, (F.Berktaş, Çev.) İstanbul: Pencere Yayınları.
- Welldon, V. E. (2001) *Anne: Melek mi Yosma mı? Anneliğin İdealleştirilmesi ve Alçaltılması* (S. Kunt Akbaş ve C. Kurultay, Çev.) İstanbul: Ayrıntı.
- Wollstonecraft, M. (2012). *Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi*, (D. Hakyemez, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Varol, S. F. (2014, Autumn) Kadınların Dijital Teknolojiyle İlişisine Ütopik Bir Yaklaşım: Siberfeminizm, *International Journal of Social Science* 27, p. 219-234.
- Varol, S. F. ve Tayanç, N. (2014). Blogların Cinsiyeti: Toplumsal Cinsiyet Kimliğinin Bloglarda Sunumu, *International Conference on Communication, Media, Technology and Design*, 325-333
- Vrasti, W., "How to Use Affective Competencies in Late Capitalism. Paper Presented at The Annual Meeting of The Theory Vs. Policy?" *Connecting Scholars and Practitioners*, New Orleans Hilton Riverside Hotel, The Loews New Orleans Hotel, New Orleans, LA, 17 February, 2010.
- Yeğenoğlu, M. (2011). *Sömürgeci Fantaziler: Oryantalist Söylemde Kültürel ve Cinsel Fark*. İstanbul: Metis Yayınları.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*.

Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yuval- Davis, N. (2010). *Cinsiyet ve Millet*, (A. Bektaş, Çev.) İstanbul: İletişim

Yayınları.

Zambrana RE, Hurst M, Hite RL. (1979) The Working Mother in Contemporary

Perspective: A Review of The Literature, *Pediatrics*, 64(6), 862-70.

EKLER

EK-1. İncelenen Blog sayfaları ve Sosyal Medya Hesapları/İnternet Bağlantıları

<http://guncelanne.com>

https://www.instagram.com/guncel_anne/?hl=tr

<http://www.sebnemseckiner.com>

<https://www.instagram.com/sebnemseckiner/>

<http://hassasanne.com>

<https://www.instagram.com/hassasanne/?hl=tr>

<https://tr-tr.facebook.com/1hassasanne/>

<http://hemfithemanne.com>

www.instagram.com/hemfithemanne/

<http://melinasmom.com>

<https://www.instagram.com/melinasmom/?hl=tr>

<https://www.instagram.com/merveipekozturk/?hl=tr>

<https://www.instagram.com/nihankayalioglu>

<http://www.minikaynam.com/>

<http://www.socialmom.com.tr>

<https://www.instagram.com/socialm.o.m/?hl=tr>

<http://www.yamananne.com>

<https://www.instagram.com/yamananne/?hl=tr>

<http://www.tobesemy.com/hakkimda/>

https://www.instagram.com/to_be_semy/?hl=tr

<https://www.instagram.com/slingomom>

<http://www.slingomom.com>

<http://www.benimgunlerim.com>

<https://www.instagram.com/bernamutluaytekin/>

<http://sorananne.com>

<https://www.instagram.com/sorananne/?hl=tr>

<https://www.instagram.com/akademisyenanne>

www.akademisyenanne.com

<http://blogcuanne.com/>

<https://www.instagram.com/blogcuanne/?hl=tr>

<http://www.ozgeselcukbozkurt.com/>

<https://www.instagram.com/uzm.ozgeselcukbozkurt/?hl=tr>

<https://ozguranne.wordpress.com>
<https://www.instagram.com/ozgur.anne/>

<https://annenotlari.com>
<https://www.instagram.com/annenotlari>

<http://www.dinamikanne.com>
<https://www.instagram.com/dinamikanne/>

<https://www.instagram.com/ollaluna>
<https://karaladigimhayat.blogspot.com>

<http://icimdekiianne.com/>
<https://www.instagram.com/zibidikus/?hl=tr>

<http://yoncakunacav.com>
<https://www.instagram.com/yoncakunacav/?hl=tr>

<http://momsblognote.com/2013/02/beril-bayndr.html>
<https://www.instagram.com/berilbayindir>

<http://momslike.blogspot.com.tr/?m=1>
<https://www.instagram.com/momslike/?hl=tr>

<http://www.pembekoala.net>
<https://www.instagram.com/pembekoala>

<http://www.annetavsan.com>
<https://www.instagram.com/annetavsan/?hl=tr>

<https://www.instagram.com/imrengursoy>
www.imrengursoy.com

<http://www.mavibebegim.com>
<https://www.instagram.com/mavibebegim>

<http://gununcorbasi.blogspot.com>

<http://www.bademlebuduk.com>
<https://www.instagram.com/bademlebuduk/?hl=tr>

<http://www.yesimburnazblog.com/>
<https://www.instagram.com/yesimburnaz/>

<http://beceriksizanne.com/>
<https://www.instagram.com/beceriksizanne/?hl=tr>

<http://www.dahabiranne.com/>
<https://www.instagram.com/dahabiranne/?hl=tr>

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Sibel EZGİN AĞILLI

Doğum Yeri: Tire

Doğum Tarihi: 15.06.1984

Medeni Hali: Evli

EĞİTİM BİLGİLERİ

Lisans 2003-2007: Adnan Menderes Üniversitesi/Aydın

Yüksek Lisans 2008-2011: Adnan Menderes Üniversitesi/Aydın

Doktora 2011-2017: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

MESLEKİ BİLGİLER

2010-2011: Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi

2011-2016: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

2016-2017: Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi